MUZEUL JUDEȚEAN „ŞTEFAN CEL MARE” VASLUI

ACTA MOLDAVIAE MERIDIONALIS

XXXIV

2013

EDITURA PIM
Iaşi, 2014

ACTA MOLDAVIAE MERIDIONALIS

Colegiul de redacție: ALBERT GRECU, OANA RUSU, CIPRIAN LAZANU, MARIAN ANTONIU, MIHAI CRISTIAN ŞELARU, LAURENȚIU CHIRIAC, LIVIU PREUTU-GRIGORE

Traducerea cuprinsului în limba engleză: OANA RUSU

Coperta: LIVIU PREUTU-GRIGORE

Orice corespondență se va adresa Muzeului „Ştefan cel Mare" Vaslui, Piața Independenței nr. 1, Vaslui, telefon/fax: 0235-311626, e-mail: museumvs@yahoo.com; museumvs@gmail.com

Toute corespondance sera envoyée à l'adresse: Muzeul „Ştefan cel Mare" Vaslui, Piața Independenței nr. 1, Vaslui – Roumanie, tel/fax: 0235/311626, e-mail: museumvs@yahoo.com; museumvs@ gmail.com

Richten Sie bitte jedwelche Korrespondenz an die Adresse: Muzeul „Ştefan cel Mare" Vaslui, Piața Independenței nr. 1, Vaslui - Roumänien, tel./fax: 0235/311626, e-mail: museumvs@yahoo.com; museumvs@ gmail.com

Please send any mail to the following adress: Muzeul „Ştefan cel Mare" Vaslui, Piața Independenței nr. 1, Vaslui - Romania, tel./fax: 0235/311626, e-mail: museumvs@yahoo.com; museumvs@ gmail.com

Muzeul Județean „Ştefan cel Mare" Vaslui nu îşi asumă răspunderea pentru conținutul articolelor publicate, aceasta aparținând în totalitate autorilor. În acest sens, rugăm colaboratorii noştri să trimită materialele redactate după normele ştiințifice şi numai în format electronic.

ISSN 0257 - 7372

Editată de Muzeul Județean „Ştefan cel Mare" Vaslui

ABREVIERI – ABREVIATIONS – ABBREVIATIONS – ABKÜRZUNGEN

AARMSI = Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice, Bucureşti.

AB = Arhivele Basarabiei

ACMI = Anuarul Comisiunii Monumentelor Istorice, Bucureşti.

ACNSAS = Arhiva Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității.

Acta Arch. = Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae, Budapesta.

ActaMM = Acta Moldaviae Meridionalis - Anuarul Muzeului Județean „Ştefan cel Mare" Vaslui, Vaslui.

AEH = Anuarul Eparhiei Huşilor, Editura Episcopiei Huşi, Huşi.

AER = Anuarul Eparhiei Romanului, Editura Episcopiei Romanului, Roman.

AGA = Anuarul de geografie şi antropogeografie, Bucureşti.

AIIX = Anuarul Institutului de Istorie „A. D. Xenopol" Iaşi.

AIIAI = Anuarul Institutului de Istorie şi Arheologie „A. D. Xenopol" Iaşi.

AIIN = Anuarul Institutului de Istorie Național Cluj, Cluj - Napoca.

A.N.C.E. Prahova = Asociației Naționale Cultul Eroilor „Prahova".

A.M.A.E = Arhivele Ministerului Afacerilor de Externe.

A.M.R. Piteşti = Arhivele Militare Române Piteşti.

AN - DMB = Arhivele Naționale - Direcția Municipiului Bucureşti.

A.N.I.C = Arhivele Naționale Istorice Centrale.

ArhMedie = Arheologia Medievală, Uniunea Arheologilor Medievişti, Reşița.

ArhMold = Arheologia Moldovei, Institutul de Arheologie Iaşi, Bucureşti.

ArheologijaS = Arheologija Sofia. Institutul de Arheologie şi Academia de Ştiințe, Sofia.

ArhStBuc = Arhivele Statului Bucureşti.

ArhStIaşi = Arhivele Statului Iaşi.

AT = Ars Transilvaniae, Revista Institutului Național de Istorie şi Artă, Cluj.

Balcania = Balcania - Revista Institutului de Studii Balcanice, Bucureşti.

BCMI = Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice, Bucureşti.

BEH = Buletinul Episcopiei Huşi, Editura Episcopiei Huşi, Huşi.

Bibl Acad Rom. = Biblioteca Academiei Române, Bucureşti.

BMI = Buletinul Monumentelor Istorice, Bucureşti, Direcția Monumentelor Istorice, 1970-1975 şi 1990-2002 (serie nouă).

BO = Biroul Oficial.

BOR = Biserica Ortodoxă Română, Patriarhia Română, Bucureşti.

BR = Buciumul român, Bucureşti.

BSNR = Buletinul Societății Numismatice Române, Bucureşti.

Bucureşti = Bucureşti - Revista Muzeului şi Pinacotecii Municipiului Bucureşti.

Carpica = Carpica – Anuarul Muzeului de Istorie „Iulian Antonescu" Bacău, Bacău.

Călători străini… = Călători străini despre Țările Române, vol. I - IX, coordonator Maria Holban, Bucureşti, Editura Ştiințifică şi Enciclopedică, 1968 - 1996.

C.C. al P.C.R = Comitetul Central al Partidului Comunist Român.

CDM = Catalogul documentelor moldoveneşti din Arhiva Istorică Centrală a Statului - Bucureşti, vol. I - V, Arhivele Statului Bucureşti, 1957 - 1975.

CJCPCT Vaslui = *Centrul Județean pentru Conservarea şi Promovarea Culturii Tradiționale Vaslui*

CI = Cercetări istorice, Complexul Național Muzeal „Moldova" Iaşi.

CL = Convorbiri literare, Iaşi.

Crisia = Crisia - Culegere de Materiale şi Studii, Muzeul Crişurilor, Oradea.

CMI = Comisia Monumentelor Istorice

C.N.S.A.S. = Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității.

CRIFST = Comitetului Român de Istoria şi Filosofia Ştiinței şi Tehnicii al Academiei Române

CSMP = Comisia Superioară a Monumentelor Publice, Bucureşti.

Dacia NS = *Dacia*, Nouvelle Serie. Revue d'archéologie et d'histoire ancienne, Bucureşti.

Danubius = Danubius – Anuarul Muzeului de Istorie Galați, Galați.

DC = Direcția pentru Cultură

DIE = Direcția de Informație Externă.

DIR,A, = Documente privind istoria României, A. Moldova, veacurile XIV-XVII (1384-1625), 11 volume, Bucureşti, Editura Academiei, 1951 - 1995.

DGIE = Direcția Generală de Informație Externă

D.J.A.N. Buzău = Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Buzău .

D.J.A.N.(I.) Iaşi = Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Iaşi

D.J.A.N. Vaslui = Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Vaslui.

D.J.A.N. Vrancea = Direcția Județeană Arhivelor Naționale Vrancea.

DR = Documente răzeşeşti, Bârlad, 1932-1934.

DRH , A , = Documenta Romaniae Historica, A. Moldova, vol. I - XXIII, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1968 - 1996.

Doc. bârlădene = Documente bârlădene, vol. I - V, Bârlad - Huşi, 1911 - 1926.

FMIL = Foaie pentru minte, inimă şi literatură, Bucureşti.

FRN = Frontul Renaşterii Naționale

FTJVs = Fondul Tribunalului Județului Vaslui.

GB = Glasul Bisericii, Mitropolia Olteniei, Craiova.

Ghibănescu Gh., *Surete şi izvoade = Surete şi izvoade*, vol. I - XXV, Iaşi - Huşi, 1906 - 1933.

GM = Glasul monahilor, Mitropolia Română, Bucureşti.

Hierasus= Hierasus - Anuarul Muzeului Județean Botoşani, Botoşani.

II = Însemnări ieşene, Iaşi.

IN = Ion Neculce, Buletinul Muzeului Municipal Iaşi, Iaşi.

Iorga N., *Stud. şi doc.= Studii şi documente cu privire la Istoria Românilor,* 34 volume, Bucureşti - Vălenii de Munte, 1906 - 1916.

JL = Junimea literară, Iaşi.

MA = Mitropolia Ardealului, Editura Mitropoliei Ardealului, Cluj-Napoca.

M.A.I. = Ministerul Afacerilor Interne

Materiale = Materiale şi cercetări arheologice, Bucureşti.

MC = Miron Costin, Bârlad.

MCA – DA = Ministerul Cultelor şi Artelor - Departamentul Artelor.

MCIP = Ministerul Culturii şi Instrucțiunii Publice.

MemAntiq = *Memoria Antiquitatis. Acta Musei Petrodavensis,* Piatra Neamț.

MI = Magazin istoric, Bucureşti.

MIA = Monumente Istorice şi de Artă, Bucureşti.

M.J.O.R = Monitorul, Jurnal Oficial al României.

MO = Mitropolia Olteniei, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova.

M.O. = Monitorul Oficial.

M.Oastei = Monitorul Oastei.

Mousaios = Revista Muzeului Județean Buzău.

MMS = Mitropolia Moldovei şi Sucevei, Revista Mitropoliei Moldovei, Iaşi.

MNIR = Muzeul Național de Istorie a României, Bucureşti.

OPCN = Oficiul pentru Patrimoniu Cultural Național

PCdR = Partidul Comunist din România

Pontica = *Pontica. Acta Musei Tomitani,* Constanța.

PT = Păstorul Tutovei, Bârlad.

P.M.R. = Partidul Muncitoresc Român.

RA = Revista arhivelor, Bucureşti.

RESEE = Revue des Ètudes Sud-Est Européennes, Bucureşti.

RI = Revista istorică*,* Bucureşti, 1974-1979.

RIM = Revista de Istorie a Moldovei

RIR = Revista istorică română*,* Bucureşti, 1915-1946.

RM = Revista muzeelor, Bucureşti

SAI = Studii şi articole de istorie, Bucureşti.

SCI = Studii şi cercetări istorice, Institutul de Istorie „A.D. Xenopol" Iaşi, Iaşi.

SCIA = Studii şi cercetări de istoria artei, Bucureşti.

SCIV(A) = Studii şi cercetări de istorie veche (şi arheologie), Bucureşti.

SCN = Studii şi cercetări de numismatică, Bucureşti.

SCSI = Studii şi cercetări ştiinţifice de istorie, Iaşi.

SMIM = Studii şi materiale de istorie medie, Bucureşti.

ST = Studii teologice, Sibiu.

S U M A R

Valentin MARIN: *Un aspect mai puțin cunoscutal domniei lui Ladislau Kan. Tratatul de la Szegedin ……..…… **1***

Laurențiu CHIRIAC: *Imagologia – o altfel de abordare a percepției "Strainului" din perioada medievală ……..**7***

Lucian – Valeriu LEFTER*: Precizări asupra târgului Vaslui …… **12***

Dan RAVARUI: *Primele relatări ale călătorilor străini despre arealul actualului județ Vaslui …… **24***

Maria POPA, Doina ROTARU : *Biserica Domnească "Adormirea Maicii Domnului"din Municipiul Bârlad, județul Vaslui ……..…… **35***

Costin CLIT: *Documente inedite privind istoria Schitului Ştioborăni şi a moşiilor din jur …… **69***

Gheorghe GHERGHE: *Neamul preotului Dumitrache din Zăicoiu, comuna Dănciuleşti, județul Gorj …….. **131***

Ştefan PLUGARU: *Istoria satului Ruşca (comuna Pădureni, jud. Vaslui). Între legendă, ipoteze şi adevărul istoric …… **137***

Marian BOLUM: *Monedele uzuale emise în timpul domniei Regelui Ferdinand…**150***

Gabriel-Constantin GHEȚEU: *Observații cu privire la legislația actuală a bunurilor de patrimoniu național cultural mobil …… **156***

Andrei CREȚU: *Documente inedite privind viața şi activitatea preotului Ioan Burcă …**162***

Constantin CHIPER: *General de brigadă Gheorghe Carp …… **170***

Cristina – Maria CONDURAT, Mihai - Cristian ŞELARU: *Şcoala Primară Nr. 1 Băieți de la înființare şi până la Primul Război Mondial…… **177***

Oltea RĂŞCANU-GRĂMĂTICU: *Regimente de cavalerie în garnizoana Bârlad …**194***

Marius RĂDULESCU: *Artileria uşoară de însoțire a infanteriei române în Primul şi în cel de-al Doilea Război Mondial…… **205***

Nicolae IONESCU, Melania IONESCU: *Biserica din judeţul Vaslui şi securitatea în primii ani postbelici…… … **215***

Mircea TĂNASE: *Paraşutismul românesc în perioada interbelică preocupări, dificultăţi, realizări şi performanţe în construcţia şi saltul cu paraşuta **224***

Alin SPÂNU: *Activitatea Rontului Renaşterii Naţionale Vaslui (ianuarie - februarie 1940)…… **235***

Dragoş AXINIA: *Muzeul paraşutiştilor militari implicat activ în cinstirea eroului anonim – luptătorul paraşutist …… **242***

Vladimir BABAN: *Academicianul Viorel Barbu eminent reprezentant şi continuator al şcoli matematice româneşti…… **247***

Steliana BĂLTUŢĂ: *O clădire de secol XIX restaurată „Casa Ventura" adăposteşte muzeul etnografic reorganizat la Botoşani - istoric şi patrimoniu ……**255***

Ovidiu FOCŞA: *Centre de ceramică dispărute. Zgura – Vaslui …… **272***

Ana - Maria RAŢĂ: *Vasile I. Catelea, ultimul olar din judeţul Vaslui …… **277***

Gianina Cristina CHIRILĂ: ***D**espre necesitatea înfiinţării unui muzeu sătesc … **286***

Adina – Gabriela CERNOSCHI: *Eminescu şi Arghezi, întâlnire în planul sacru al cuvântului …… **291***

Adrian PUIŞORU: *Amenajare şi remodelare funcţională la Muzeul Memorial „Mihail Kogălniceanu" Iaşi……**295***

Ioana-Maria BĂITANU: *Ozonul troposferic şi acţiunea lui distrugătoare asupra muzeelor. Măsuri de conservare preventivă …… **301***

Ion CRISTEA: *Sistem automatic pentru ceasurile de turn. Modernizarea ceasului de turn de la Sfântul Spiridon…… **307***

Felicia ZÂRNOVAN: *Conservarea preventivă a bunurilor culturale arheologice în depozitul Muzeului de Istorie Braşov…… **311***

Loredana GUŢU: *Conservare preventiva a colecţei Constantin Buraga…… **323***

Mioara TURCU: *Modalităţi de pregătire a materialului arheologic de săpătură în vederea restaurării …… **326***

Constantin AGHION: *Restaurarea icoanei „Iisus Mare Arhiereu"…… **332***

Corneliu HOBINCU: *Restaurarea şi conservarea unui vas din sticla…… **336***

Liviu PREUTU-GRIGORE: *Arhiva de film documentar a Muzeului Județean „Ştefan Cel Mare" Vaslui*…….. ***340***

S U M M A R Y

Valentin MARIN: *A less known aspect of the reign of Ladislaus Kan. Treaty of Szegedin* …… ***1***

Laurențiu CHIRIAC: *Imagology - a different approach to the perception of "Foreigners" in the medieval period* ……..*7*

Lucian – Valeriu LEFTER: *Clarifications on Fair Vaslui* …… ***12***

Dan RAVARUI: *The first accounts of foreign travellers about current county area Vaslui* …… ***24***

Maria POPA, Doina ROTARU : *The Royal Church "Assumption" in the municipality of Barlad, Vaslui county* ……..…….***35***

Costin CLIT: *Unpublished documents history Ştioborăni Hermitage and surrounding estates.*…… ***69***

Gheorghe GHERGHE: *The ancestry of priest Dumitrache from Zăicoiu, Danciulesti commune, Gorj county* …… ***131***

Ştefan PLUGARU: *The history of the Village Rusca (Pădureni commune,Vaslui county). Between legend, assumptions and historical truth* …….. ***137***

Marian BOLUM: *Normal coins issued during the reign of King Ferdinand* ***150***

Gabriel Constantin GHEȚEU: *Notes on current legislation national movable cultural heritage assets* ***156***

Andrei CREȚU: *Unpublished documents relating to the life and work of priest Ioan Burcă*…… ***162***

Constantin CHIPER: *Brigadier General Gheorghe Carp* …….. ***170***

Cristina – Maria CONDURAT, Mihai - Cristian ŞELARU: *The Primary School for Boys No. 1 From the beginning until the First World War*…… ***177***

Oltea RĂŞCANU-GRĂMĂTICU: *Cavalry regiments in garrison Bârlad ……* ***194***

Marius RĂDULESCU: *The light artillery accompanying the Romanian infantry in the First and Second World War ……* ***205***

Nicolae IONESCU, Melania IONESCU: *The Church in Vaslui County and the Intelligence service in the first post-war years ……* ***215***

Mircea TĂNASE: *The Romanian parachutism in the interwar period, preoccupations, difficulties, achievements and performances in the construction and parachute jump ……* ***224***

Alin SPÂNU: *The Activity of The Front of National Rebirth Vaslui (January – February 1940)……* ***235***

Dragoş AXINIA: *The military paratroopers museum actively involved in honoring the anonymous hero – the paratrooper warrior ……* ***242***

Vladimir BABAN: *The Academician Viorel Barbu an eminent representative and successor of the Romanian Mathematics school ……* ***247***

Steliana BĂLTUȚĂ: *A nineteenth century building "Casa Ventura" reorganized in Botosani houses the Ethnographic Museum - History and Heritage ……* ***255***

Ovidiu FOCŞA: *Centre of perished ceramic. Zgura – Vaslui ……* ***272***

Ana-Maria RAȚĂ: *Vasile I. Catelea, the last potter from Vaslui county ……* ***277***

Gianina Cristina CHIRILĂ: *About the need of a village museum ……* ***286***

Adina – Gabriela CERNOSCHI: *Eminescu and Arghezi, meeting in the space of the sacred word ……* ***291***

Adrian Puişoru: *Improvement and functional remodelling to the Memorial Museum "Mihail Kogălniceanu" Memorial Museum* ***295***

Ioana-Maria BĂITANU: *Tropospheric ozone and its damaging action on museums. Preventive conservation measures* ***301***

Ion CRISTEA: *Automatic system for tower clocks. Upgrading clock tower at Saint Spiridon* ***307***

Felicia ZÂRNOVAN: *Preventive Conservation of Cultural Property archaeological deposit Braşov History Museum* ***311***

Loredana GUȚU: *Preventive Conservation of the Constantin Buraga collection* ***323***

Mioara TURCU: *Ways of preparing the archaeological excavation material in order to restore it*..... ***326***

Constantin AGHION: *The restoration of the "Jesus High Priest"* icon ***332***

Corneliu HOBINCU: *Restoration and conservation of a glass vessel* ***336***

Liviu PREUTU-GRIGORE: *The documentary film archive of the "Stefan cel Mare" County Museum of Vaslui* ***340***

UN ASPECT MAI PUȚIN CUNOSCUT AL DOMNIEI LUI LADISLAU KAN. TRATATUL DE LA SZEGEDIN

Valentin MARIN *

Cuvinte-cheie: *Ladislau Kan, Carol I al Ungariei, Tratatul de la Szegedin (1310), suveranitatea şi independenţa Transilvaniei.*
Keywords: *Ladislau Kan, Charles I of Hungary, Treaty of Szeged (1310), Transylvania's sovereignity and independence.*

Abstract:
The article presents a few aspects connected to the reign of Ladislau Kan, the Voivode of Transylvania. It presents the historical background of his reign, the relations between Transylvania, Hungary and the Apostolic Palace. Most importantly, the article discusses the Treaty of Szeged (1310), concluded between the then disputed King Charles I of Hungary and Ladislau Kan, according to which the latter recognized the former's rule of Hungary in return for the former's recognition of Transylvania's sovereignty and independence from Hungary.

În anul 1301 s-a stins din viaţă ultimul reprezentant al dinastiei arpadiene, a cărui soţie, regina Agnes, avea să lase coroana fără moştenitori. Regatul maghiar seamănă cu o corabie care pluteşte în derivă pe o mare cuprinsă de furtună. Cum era, de altfel, şi firesc, un regat constituit prin forţa sabiei, din teritorii şi populaţii eterogene, se clătina la prima adiere a vânmlui.

Puţin a lipsit să asistăm la un asemenea fenomen, generat de tendinţele centrifuge manifestate în rândul marilor seniori ai regatului, dacă nu ar fi intervenit şi de această dată, ca de altfel întotdeauna în momentele critice, Sfântul Scaun Apostolic care, prevalându-se de aşa-zisa tradiţie, prin care papa Silvestru al II-lea ar fi conferit coroana regelui Ştefan, în urmă cu trei sute de ani, s-a simţit obligat să continue, sprijinind, prin toate mijloacele, pretendenţii la tron care se dovediseră vajnici apărători ai catolicismului în această parte a Europei. Dar starea de criză a cuprins însuşi catolicismul în esenţă, astfel că greutăţile care s-au ivit în menţinerea unui echilibru precar au fost greu de surmontat. În anul 1309, papa Clement al IV-lea a fost obligat să părăsească Roma, stabilindu-şi reşedinţa la Avignon, reuşind însă, prin puternica sa influenţă, să contribuie la stabilitatea regatului ungar, prin susţinerea şi încoronarea lui Carol Robert de Anjou, în anul 1308, cunoscut în istoriografie şi sub numele de Caroberto sau Karoly.

* Secretar ştiinţific al Comitetului Român de Istoria şi Filosofia Ştiinţei şi Tehnicii (CRIFST) al Academiei Române; secretar de redacţie al revistelor Noesis şi Noema ale CRIFST şi redactor-şef al revistelor Studii şi comunicări/DIS şi Columna ale Diviziei de Istoria Ştiinţei a CRIFST.

Prin încoronarea acestui rege s-a inaugurat perioada aşa-zisă a dinastiilor mixte, care aveau să cârmuiască Regatul Ungariei până în prima jumătate a secolului al XVI-lea, când tronul a fost ocupat de arhiducele Austriei, Ferdinand l de Habsburg.

Dar să revenim la perioada de criză inaugurată prin moartea lui Andrei al II-lea. Consultând o parte din documentele emise în acest timp şi care au fost introduse într-o colecţie apărută în anul 1953 sub egida Academiei Române, ne dăm seama de uriaşul efort al *„Sfântului Scaun Apostolic“* de a menţine coroana ungară, precum şi de a-şi menţine el însuşi influenţa atât în regat, cât şi în teritoriile limitrofe acestuia, îndeosebi în Transilvania.

Ca o privire generală, deşi papii şi regii se schimbă unul după altul, Transilvania rămâne aceeaşi entitate teritorială, care îşi conservă instituţiile sale ancestrale, obştea, juzii, cnejii, voievozii, în ciuda tuturor vicisitudiuilor istoriei, demonstrând la această cumpănă de veacuri ca ştie să-şi păstreze independenţa, mai mult chiar, manifestând o autonomie demnă de invidiat în timpul lui Roland Borşa şi, îndeosebi, în vremea cârmuirii sale de către voievodul Ladislau Kan (1296-1315). Dacă, în ceea ce îl priveşte pe Roland Borşa, se ştie că a fost catolic, despre cel de-al doilea, care ţimp de aproape cinci ani a fost arbitrul luptei la succesiunea coroanei ungare, se bănuieşte doar că ar fi fost de origine cumană, probabil de la rezonanţa numelui său de familie, dar aceasta nu-i ştirbeşte cu nimic meritul de a păstra neîntinată independenţa Transilvaniei, independenţă şi autonomie care sunt mai presus de efemerele tendinţe hegemonice manifestate de unele capete încoronate şi care depăşesc barierele imaginare ale religiei.

Dar să depănăm firul evenimentelor, aşa cum rezultă din documentele menţionate mai sus.

La 17 octombrie 1301, papa Bonifaciu al VIII-lea redactează scrisori: una care se adresează cardinalului Nicolae de Ostia, legatul papal în Ungaria, în care spune că, în urma *„năvălirilor duşmane ale Cumanilor, Tătarilor, păgânilor şi schismaticilor“*[1] , regatul Ungariei a avut foarte mult de suferit, ajungându-se chiar la „nimicirea cumplită şi împuţinarea locuitorilor creştini“[2] (catolici, fiindcă în viziunea Romei, numai aceştia erau consideraţi adevăraţii creştini, cei de rit ortodox fiind consideraţi schismatici --n.n.); cealaltă scrisoare fiind adresată *„prea iubitului întru Hristos fiu, Venceslau, ilustrul rege al Boemiei“*[3], mustrându-l cu blândeţe pentru faptul că a admis încoronarea fiului său cu acelaşi nume, Venceslav, ca rege al Ungariei, de către Ioan, arhiepiscopul de Calocea şi de complicii săi, cerându-i în acelaşitimp, să facă totul pentru îndreptarea unui asemenea act, care ar fi creat un precedent periculos, în sensul că ar fi subminat intervenţia *„Sfântului Scaun Apostolic“* la încoronarea regilor Ungariei, considerat apanajul Romei.

Ce s-a întâmplat, de fapt?! Tronul Ungariei, rămânând fără moştenitori prin decesul ultimului reprezentant al dinastiei arpadiene, Andrei al III-lea, pe fondul tendinţelor centrifuge manifestate de marii seniori ai regatului, care cautau orice prilej de a scăpa de sub autoritatea centrală, este ales, recunoscut şi încoronat acest

[1] *Documente privind Istoria României*, *veacul XIV, C. Transilvania*, Tomul II, vol. I (1301-1320), documentul nr. 13, p. 8-9.
[2] *Ibidem*, p. 9.
[3] *Ibidem*, Documentul nr. 14, p. 9.

Venceslav, fiul regelui Boemiei. Şi poate că istoria ar fi avut un alt curs dacă papalitatea ar fi acceptat o asemenea încoronare, însă coroana Ungariei fusese promisă, după cum rezultă din altă scrisoare, datată la 31 mai 1303, pe care papa Bonifaciu o adresează reginei Maria a Siciliei şi nepotului acesteia, Carol Robert, regină care era cea mai apropiată moştenitoare a tronului, ca soră a fostului rege Ladislau al Ungariei. Tot din această scrisoare mai aflăm că, în temeiul dreptului la moştenire, Carol Robert a fost uns rege legiuit de către arhiepiscopul de Strigoniu, precum şi explicaţia faptului că Venceslav era considerat un uzurpator fiindcă *„dreptul la tronul Ungariei se ia prin moştenire şi nu se dă prin bunul plac al alegerii“*[4]. Pentru a păstra o aparenţă de corectitudine, Bonifaciu al VIII-lea stabileşte un termen de patru luni de la emiterea acestei bule, pentru ca cei doi regi să-şi apere drepturile la succesiune în faţa Scaunului Apostolic. Că este vorba doar de o simplă aparenţă, o dovedeşte şi faptul că la numai câteva zile de la redactarea acestei bule, mai precis la data de ll iunie 1303, acelaşi papă porunceşte *„tuturor arhiepiscopilor, episcopilor şi celorlalţi prelaţi, precum şi tuturor baronilor, nobililor oraşelor şi cetăţilor din Ungaria şi* ***ţinuturile alipite***“[5] (s.n.- M.V.), să acorde sprijin şi ascultare reginei Maria şi regelui Carol Robert de Anjou, sub pedeapsa excomunicării, dezlegându-i de jurământul de credinţă făcut lui Venceslav.

Acesta din urmă nu se sinchiseşte de papă, confirmând unele privilegii nobiliare, mai mult chiar, nici nu ia în seamă sfatul politicos, dar ultimativ, de a-şi prezenta dovezile de succesiune în faţa Scaunului Apostolic, astfel că Ungaria are acum doi regi: unul care conduce efectiv şi un altul care se milogeşte din poartă în poartă pentru a fi recunoscut.

În tot acest răstimp, Transilvania îşi duce existenţa sa ancestrală. Voievodul Ladislau Kan judecă procese teritoriale, confirmă unele privilegii supuşilor săi şi chiar mai mult, numeşte prelaţi în unele biserici rămase fără păstori, comportându-se ca un adevărat conducător al obştii, fără ca ceva sau cineva din afara voievodatului să-i tulbure existenţa. Chiar dacă porunca papei Bonifaciu se referea în mod expres şi la alte ţinuturi din afara Ungariei, ameninţarea cu excomunicarea, pentru a ajunge în Transilvania, trebuia să treacă mai întâi peste munţi, apoi peste păduri şi, în cele din urmă, cine ştie dacă ar fi fost luată în seamă de Ladislau Kan!

Dar, iată că şi papii mor, dovedind creştinătăţii că nu sunt cu nimic mai presus de ceilalţi muritori, reîntorcându-se în ţărână! Urmaşul lui Bonifaciu al VIII-lea, Benedict al XI-lea, îi urmează ilustrului său predecesor în toate: atât în tendinţele de extindere a catolicismului în acea zonă a Europei, cât şi pe drumul fără întoarcere! Părăsind lumea celor vii la mai puţin de un an de la moartea ilustrului său predecesor, lasă tiara, cârja şi Sfântul Scaun Apostolic fără stăpân, până în anul 1305, când cardinalul Bertrand de Goth, viitorul papă Clement al V-lea, le apucă straşnic, fiind dispus să pună ordine printre supuşii săi catolici. Şi iată cum un alt papă şi un alt legat apostolic, de această dată, cardinalul Gentile, *„preot al bisericii San Martino ai Monti“*[6] (după cum rezultă din titulatura documentelor pe care le redactează sau le

[4] *Ibidem*, Documentul nr. 33, p. 25.
[5] *Ibidem*, Documentul nr. 35, p. 29.
[6] *Ibidem*, Documentul nr. I02, p. 71; Documentul nr. 103, p. 93.

primeşte), încearcă să-i facă jocurile lui Carol Robert de Anjou, sprijinindu-l prin toate mijloacele. Dar acest an de graţie, 1305, mai are două semnificaţii, deloc de neglijat, şi anume: regele Venceslav dispare de pe scena politică a regatului Ungariei şi, nu se ştie cum (din documentele consultate nu rezultă, dar se subînţelege), coroana Ungariei este interceptată de nimeni altul, decât de voievodul Transilvaniei, Ladislau Kan, care timp de cinci ani, din acest moment, devine pionul principal în arbitrarea succesiunii regatului şi asistăm la un adevărat duel de tipul *„dă-mi coroana, nu ţi-o dau!“*.

Ieşirea lui Venceslav de pe scena politică a însemnat oare o înlesnire pentru Caroberto? Nicidecum, fiindcă apare un alt pretendent, în persoana lui Otto de Wittelsbach, duce al Bavariei Inferioare, care este ales rege al Ungariei de către marii seniori. Asistam acum la acelaşi arsenal de mijloace folosite de „Sfântul Scaun Apostolic“ - de la blânda mustrare, la neagra amenintare cu excomunicarea, proferate însă pe alt ton şi, bineînţeles, de către alte persoane. Cu toate ameninţările şi cu toate greutăţile pricinuite de amestecul papei, regele Otto domneşte în adevăratul sens al cuvântului, dând şi confirmând privilegii nobiliare, aruncându-şi privirea din când în când spre curtea voievodului Transilvaniei care deţinea coroana Ungariei. Vine chiar în fieful acestuia, încercând chiar şi o alianţă matrimonială, dar fără rezultat. Cert este că nu după mult timp relaţiile dintre cei doi s-au răcit, Otto, regele ales al Ungariei, fiind trimis ca un prizonier peste munţi unui voievod valah, scăpând mai târziu în cnezatul Haliciului.

Să fi netezit oare Ladislau Kan, voievodul Transilvaniei, calea pentru Carol Robert de Anjou? Răspunsul este negativ, dacă luăm în considerare desfăşurarea ulterioară a evenimentelor, mai ales că voievodul, având coroana, nesocoteşte poruncile papei, încheind înţelegeri cu alţi feudali, ca de pildă cu Ştefan Uros al II-lea Milutin, cneazul Serbiei, în virtutea apărării voievodatului din calea unui conflict ce părea iminent. Picătura care a umplut paharul a constituit-o faptul că Ladislau Kan s-a amestecat pe faţă la succesiunea ecleziastică a episcopiei Transilvaniei, prin încercarea de a-l impune pe unul dintre fiii săi pe locul rămas vacant ca urmare a decesului episcopului Petru, eveniment care a avut loc la 28 noiembrie 1307. Toate acestea coroborate, nu puteau să rămână fără urmări, astfel că asistăm la o putemică presiune din exterior împotriva voievodatului. Cel care a agitat cel mai mult spiritele a fost Gentile, legatul apostolic, fiindcă regele Ungariei, Carol Robert, era încă neputincios. În dorinţa lui de a deveni cât mai repede recunoscut de către supuşi, a acceptat să fie încoronat cu o altă coroană, ce a fost sfinţită abia la data de 8 mai 1309.

Într-o scrisoare adresată tuturor celor *„care vor vedea acest act“*, de către Gentile, *„din milostivirea dumnezeiască cardinal-preot al bisericii San Martino ai Monti, legat al scaunului apostolic“*, datată 25 decembrie 1309[7], aflăm un crunt rechizitoriu pe care acesta îl face voievodului Transilvaniei, pentru alianţa matrimonială sus-amintită şi pentru faptul că deţine fără nici un drept coroana Ungariei, somându-l să o predea regelui legiuit până la data de 2 februarie 1310, scoţând în relief, cum era şi firesc, marile eforturi pe care le-a făcut papalitatea pentru recunoaşterea lui Carol Robert. Excomunicarea este aruncată nu numai asupra lui Ladislau Kan, dar şi asupra anturajului său, în final scrisoarea transformându-se într-o

[7] *Ibidem*, Documentul nr. 111, p. 164

adevărată rugă adresată voievodului. Spre exemplificare, pentru a nu lăsa loc arbitrarului, reproducem acest final de scrisoare, aşa cum l-am găsit tradus în colecţia de documente: „Iar suszisului Ladislau îi spunem deschis că dacă se va întoarce la supunere şi ascultare faţă de biserică şi faţă de noi şi se va sili să îndrepte neascultarea şi îndărătnicia mai suszisă prin cuvenita supunere a unei închinări binevenite şi a unei grabnice îndreptări, ne vom îngriji nu numai să înlăturăm cu milostivire pomenitele pedepse şi hotărâri, ci îl vom încărca şi în alt chip cu milostiviri şi binefaceri pe cât va răbda cuviinţa slujbei noastre“[8].

La ce fel de *„milostiviri şi binefaceri“* se referea cardinalul Gentile? Şi care era, de fapt, preţul coroanei sechestrate? Răspunsul îl aflăm din Tratatul de la Seghedin, încheiat de Ladislau cu regele Ungariei, la data de 8 aprilie 1310; adevăratul preţ al coroanei era independenţa absolută a Transilvaniei!

De aceea a fost reţinută mai mult de cinci ani, de aceea n-au avut efect ameninţările papei cu excomunicarea, de aceea a fost trimis „Peste munţi“ regele Otto! De-abia atunci când voievodul Transilvaniei a primit asigurări ferme că va păstra nealterată moştenirea înaintaşilor săi, de-abia atunci a catadicsit să o înapoieze!

Şi iată cum un voievod puternic se recunoaşte vasal unui rege milog, fiindcă mai presus de orice orgoliu personal stăteau independenţa şi suveranitatea Transilvaniei.

După cum rezultă din aceleaşi documente studiate, Ladislau nu a dat curs ultimatumului legatului apostolic, de a preda coroana până la data de 2 februarie 1310, cum de altfel, nu a avut-o cu sine atunci când a semnat Tratatul de la Seghedin. Mai mult chiar, voievodul condiţiona predarea acesteia.

Cum anume? Să lăsăm din nou să glăsuiască documentele: *„Şi coroana regatului său i-o vom aduce înapoi la ziua hotărâtă, adică Ia octavele fericitului Ioan Botezătorul* (1 iulie 1310 - n.n.) *sau, dacă stăpânul nostru va veni spre părţile Transilvaniei oricând înainte de sorocul pomenit, i-o vom da înapoi, cu condiţia ca, în aceeaşi zi şi noi să-i supunem cererile noastre şi să-i cerem a fi cinstiţi şi răsplătiţi prin mărinimia regală, după cum se cade majestăţii regeşti“*[9].

Deci, Tratatul de la Seghedin a fost încheiat de ambele părţi în condiţii egale. Regele primea coroana numai dacă îl recunoştea pe Ladislau Kan în calitate de conducător al unui voievodat independent.

Înainte de a încheia, să încercăm să clarificăm un aspect referitor la domnia regelui Carol Robert de Anjou. Dacă în privinţa încoronării sale nu încape nici un fel de dubiu, fiind încoronat de trei ori: în 1301, în 1308, cu o coroană ce a fost sfinţită în 1309, şi după 1310, cu adevărata coroană a Ungariei care fusese deţinută de către Ladislau Kan, ridică serioase întrebări data exactă când şi-a început domnia. Pentru exemplificare, aducem în discuţie două documente: primul din 20 martie 1310, un act de danie în favoarea lui Pavel, fiul lui Ştefan, pentru meritele sale ostăşeşti, în care se arată că aceasta a fost făcută în cel de-al zecelea an al domniei sale[10], iar al doilea, din 1313, adresat tuturor supuşilor din regat, datat, după cum reiese din finalul

[8] *Ibidem*, p. 168.
[9] *Ibidem*, Documentul nr. 118, p. 172.
[10] *Ibidem*, Documentul nr. 115, p 170.

documentului, *„în anul de la întruparea domnului o mie trei sute treisprezece, în a treisprezecea zi înainte de calendele lui August* (20 iulie - n.n.), *iar în anul domniei noastre de asemenea al treisprezece1ea"*[11].

Ce rezultă din aceste dări, dacă facem o simplă operație de scădere? Ar rezulta anul 1300 ca an de început al domniei sale. ori, după cum bine se cunoaşte, în acest an încă mai era în viață ultimul reprezentant al dinastiei arpadiene, regele Andrei al III-lea. Grăbit, cum îl ştim, de a pune mâna pe coroana Ungariei, Carol Robert de Anjou să fi încercat din timpul vieții acestuia să-şi asigure succesiunea la tron, folosindu-se în acest scop de mătuşa sa, regina Maria a Siciliei, şi de papa Bonifaciu al VIII-lea. . .? Posibil.

[11] *Ibidem*, Documentul nr. 186, p. 218.

IMAGOLOGIA - O ALTFEL DE ABORDARE A PERCEPȚIEI „STRĂINULUI" DIN MOLDOVA MEDIEVALĂ

Laurențiu CHIRIAC *

Cuvinte-cheie: *imagologia; reprezentările sociale; etnopsihologia; percepția „Străinului"; comparativismul istoric; caracteriologia popoarelor; Moldova Medievală; Identitate şi Alteritate.*
Keywords: *imagology; social representations; ethno-psychological; perception of "Foreign" comparativism history; characteriology peoples; Medieval Moldova; Identity and Alterity.*

Abstract: *Social representations of the Middle Ages played a major role and were perceived as functional means of communication, fluidity and understanding of perceptions of a given society or group identity and an "Other" real or imagined. Therefore, imagology - the comparativist study of history, social representations and caracteriology of people, may be a new method of approach to knowledge image "Foreign" in Moldova Medieval perceptions and mental representations they had to Moldovans other ethnic groups: Turks, Hungarians, Polishs, Hebrews, Greeks, Armenians, Russians etc.*

În **Evul Mediu** - o lume „comportamentistă", prin excelență - nu a existat neaparat un univers consensual, ci mai degrabă un *univers reificat*, în cadrul căruia **structurile mentale definitorii ale mentalului colectiv** dețineau primatul, căci oamenii - luați individual - contau mai puțin. Într-un fel, sau altul, toate pluralismele vieții de atunci se racordau, direct sau indirect, la tensiunea spirituală agresivă dintre o sferă sacră (considerată drept o „lege instauratoare") şi una profană (laică), dar sub permanentul imbold pe care-l dădea „trecutul fondator". Acest trecut constituia atunci ***modelul christic*** la care oamenii se raportau mereu şi aveau chiar tendințe de imitare a acestuia. Pentru ei, Dumnezeu reprezenta Adevărul Absolut.[12]

În atari condiții, dualitatea ființei umane s-a manifestat obsesiv prin coexistența dintre un *„Eu"* intrinsec şi un *„Altul"* extrinsec, fapt pentru care **reprezentările sociale** din Evul Mediu au jucat un rol major şi au fost percepute ca modalități funcționale de comunicare, fluidizare şi înțelegere a percepțiilor dintre o societate dată sau un grup identitar şi un *„Celălalt"* real sau închipuit.[13] Astfel, pe această bază a avut loc şi „dialogul concurențial" dintre civilizația medievală din Moldova şi celelalte.

---

* Muzeograf, Muzeul Județean „Ştefan cel Mare" Vaslui.

[12] André Vauchéz, *Spiritualitatea Evului Mediu Occidental*, Bucureşti, Ed. Meridiane, 1994, p. 136. Jaques Le Goff, *Civilizația Occidentului Medieval*, Bucureşti, Ed. Meridiane, 1971, p. 12. Marc Bloch, *Societatea feudală*, vol. I, Cluj, Ed. Dacia, 1996, p. 17.

[13] Adrian Nicolau (coordonator), *Psihologia câmpului social. Reprezentările sociale*, Bucureşti, Ed. Ştiințifică şi Tehnică, 1995, p. 49. Alexandru Zub (coordonator), *Identitate şi alteritate în spațiul cultural românesc*, Iaşi, Ed. "Universității Al. I. Cuza", 1996, p. 23.

Tocmai de aceea, imagologia - ca studiu comparativist al reprezentărilor sociale, construite cu ajutorul unor imagini afectiv-mentale şi a unor arhetipuri şi stereotipuri - reprezintă un domeniu vast cu o reală vocaţie a interdisciplinarităţii şi care studiază *imaginea categorială* - imaginea cognitivă şi afectivă ce duce la reprezentarea mentală şi la caracteriologia percepţiei despre ceva sau cineva. Aşadar, mai mult ca oricând, în Evul Mediu, cuvintele aveau valoare de simbol, aproape că erau ca nişte imagini clişeice.[14]

Imagologia constituie, deci, studiul „constructelor personale" care operează cu ***imagini mentale*** într-o antropologie istorică ce compară şi are putere de reprezentare simbolică. Astfel, fiecărei imagini i se atribuie un sens, iar fiecărui sens i se ataşează o imagine. În acelaşi timp, *imagologia* - este joc şi performare a comunicării imagistice între: **a) propunerea** - care vine de la reprezentarea în sine şi ca atare e fixată aproape clişeic în memoria colectivă, putând fi reprodusă mereu şi **b) re-cunoaşterea** - care este subiectivizarea mentală şi abstractizarea receptării acelei propuneri, fiind deseori stereotipică.[15]

Din ***perspectivă etnopsihologică***, imagologia arată „modul cum s-au privit popoarele între ele, cum s-au lăudat sau blamat, cum au luat unul de la altul sau au imitat, cum şi-au deschis ori şi-au închis inimile unul altuia". În perspectiva reprezentărilor colective, imagologia semnifică studiul stereotipurilor şi operează în câmpul etnopsihologiei (ştiinţă ce cercetează fiinţa şi lucrarea spiritului popoarelor). Aceste reprezentări colective dau legitimitate grupului identitar respectiv. Mai mult, reprezentările colective „ţes drama imaginarului şi a conştiinţei colective, căci societatea este susţinută mai întâi de ideea pe care şi-o face despre ea însăşi".[16]

Din acest punct de vedere, imagologia poate fi o formă eficace de abordare a imaginii „Străinului" în societatea medievală din Moldova, o încercare subtilă de „decodificare" a structurii intime a acestei percepţii şi o înţelegere mai clară a reprezentării mentale a unei fiinţe sau a unui fenomen istoric aparte în Evul Mediu moldav. Sub aspectul diferitelor paradigme de investigare şi de interpretare a imaginii „Străinului" din Moldova medievală, putem spune, deci, că noul demers s-ar putea desfăşura sub spectrul ştiinţific al ***comparativismului istoric*** şi al ***caracteriologiei popoarelor***.

Diferitele forme de conţinut ale comparativismului istoric se pot manifesta în câteva domenii:

- ***imagologie filologică*** (ca paradigmă de interpretare comparatistă a unor modele literare şi care să conducă la un dialog intercultural între două etnii);

---

[14] Luminiţa Mihaela Iacob, *Reprezentarea identităţii etnopsihice: structuri axiologice şi alteritate*, în vol. *Identitate şi alteritate în spaţiul cultural românesc*, coord. Alexandru Zub, p. 45-55. Idem, *Imagologia în etnopsihologie şi rolul ei în cercetarea psihologiei poporului român*, teză de doctorat, Iaşi, 1986, p. 50. Alain Besançon, *Imaginea interzisă. Istoria intelectuală a iconoclasmului de la Platon la Kandinsky*, Bucureşti, Ed. Humanitas, 1995, p. 150-155.

[15] Adrian Nicolau (coord.), *op. cit.*, p. 52. Georges Duby, *Cele trei ordine sau imaginarul feudalismului*, Bucureşti, Editura Meridiane, 1998, p. 56. Fernand Braudel, *Structurile cotidianului: posibilul şi imposibilul*, vol. I, Bucureşti, 1984, p. 71.

[16] Alexandru Zub (coord.), *op. cit.*, p. 27. Luminiţa Mihaela Iacob, *Reprezentarea identităţii etnopsihice: structuri axiologice ...*, p. 51. Idem, *Modernizare - Europenism. Percepţie. Trăire. Identitate etnică*, vol. II, Iaşi, Editura "Universităţii Al. I. Cuza", 1995, p. 76.

- ***imagologie istorică*** (ca interpretare a modalităților de formare a imaginii „Străinului" în raport cu un grup identitar, în care imaginea să fie expresia simbolică a realității ce permite o reînviere a trecutului istoric, astfel încât istoria să fie un câmp de întâlnire conflictuală dintre Identitatea colectivă şi Alteritatea ineluctabilă);

- ***imagologie psihosocială*** (ca paradigmă a imaginii etnopsihologice a„Străinului" în raport cu un grup etnic identitar, în care imaginea să fie expresia simbolică a psihologiei celor două popoare);

- ***imagologie filosofică*** (ca interpretare a imaginii „Străinului" în raport cu un grup identitar, în funcție de dezvoltarea filosofiei culturii la cei doi concurenți).[17]

În ceea ce priveşte caracteriologia popoarelor, putem spune că mijloacele de abordare ale unei imagini a „Străinului" în Moldova medievală pe care le oferă imagologia pot fi diversificate:

- fie sub forma analizării ***relațiilor interculturale şi a comunicării mentale*** ale celor doi concurenți, ca limbaj comun al unei colectivități identitare față de o Alteritate expansivă;

- fie sub forma ***impactului reprezentărilor sociale reciproce***, în urma cărora se crează imaginile colective, arhetipurile, clişeele, stereotipurile şi atitudinile (ca urmare a proprii „grile de lecturare" subiective, venită din fiecare experiență socială nouă);

- fie sub forma analizării ***Eu-lui în raport cu lumea înconjurătoare*** - care devine, astfel, realitatea interioară, prin intermediul procesualității complexe Eu - Alter - Societate.[18]

În altă ordine de idei, dimensiunea etnopsihologică în interpretarea percepției „Străinului" în Moldova medievală a devenit esențială, căci ea a reprezentat în istoriografia românească o importantă componentă a problematicii specificului național în raport cu Alteritatea. Deşi etnopsihologia s-a făcut la noi într-o manieră mai mult *explicită*, au existat şi maniere *implicite* - care au avut darul de a mai „desubiectiviza" interpretările afectiv-cognitive asupra „Străinului" din Moldova medievală (vezi noile studii privind imaginea „Turcului" sau a „Evreului" în scrierile moldoveneşti).[19]

Astăzi chiar putem vorbi de un anumit „*stereotip moldav"* al percepției „Străinului" în Evul Mediu, un stereotip aparte şi care a evoluat cu greu de la un clişeu eminamente etnico-religios la unul social-cultural şi politic. Acest stereotip a sintetizat toate imaginile pe care etniile şi le-au făcut despre ele însele sau între ele, schițându-se

---

[17] Alexandru Duțu, *Dimensiunea umană a istoriei*, Bucureşti, Ed. Meridiane, 1986, p. 11-23. Idem, *Literatura comparată şi istoria mentalităților*, Bucureşti, Ed. Univers, 1982, p. 22-44. Idem, *Călătorii, imagini, constante*, Bucureşti, Ed. Eminescu, 1985, p. 102-118. Dumitru Drăghicescu, *Din psihologia poporului român*, Bucureşti, Ed. Albatros, 1996, p. 111-166.

[18] Laurențiu Vlad, *Omul fizic şi omul psihic în societatea românească (secolele XV-XVII)*, în "Studii şi materiale de istorie medie", vol. XIII, Bucureşti, 1995, p. 103. Lucian Boia, *Istoria mentalităților*, în "Revista de Istorie", VI, Bucureşti, 1980, p. 937-952. Alexandru Zub (coord.), *op. cit.*, p. 126. Alexandru Tănase, *O istorie umanistă a culturii române*, vol. I, Iaşi, Ed. Moldova, 1995, p. 21.

[19] Laurențiu Vlad, *Turcul. Un personaj al imaginarului popular*, în "Caietul Laboratorului de Studii Otomane", nr. 2, Bucureşti, 1995, p. 144. Călin Felezeu, *Imaginea societății otomane în istoriografia românească din secolele XV-XIX*, în vol. *Cultură şi societate*, Cluj, Ed. Dacia, 1990, p. 59. Naghi Pienaru, *Imagini şi stereotipuri occidentale despre otomani în veacul al XV-lea*, în „Revista de istorie", tom 38, nr. 5, Bucureşti, 1985, p. 498. Elvira Sorohan, *Cartea cronicilor*, Iaşi, Ed. Junimea, 1986, 57-61.

aproape clişeic chiar o caricatură a Celuilalt. Mai mult, imaginea „Străinului" a înglobat, de multe ori eronat, percepţii asupra minoritarilor şi a marginalilor din societatea medievală din Moldova. Cel mai des, imaginea „Străinului" s-a confundat cu cea a „Turcului", a "Ungurului" şi a „Leşului" (Polonezului), după care au început să fie percepute şi elementele greco-levantine, în paralel cu ţiganii, evreii şi armenii, dar şi cu catolicii şi protestanţii sau chiar „moscalii" (ruşii) de mai târziu.[20]

Impactul „Străinului" asupra mentalului colectiv medieval din Moldova s-a produs diferit de la un climat politic şi social-cultural stabil (în secolele XV-XVI) la unul instabil (în următoarele două veacuri). Acest impact a produs două tipuri de manifestări socio-psihologice din partea populaţiei din Moldova medievală:

a) - reacţia de „anxietate istorică" - datorată presiunii constante a „Străinului" asupra societăţii moldave - şi, în consecinţă, aplicarea unei ***„conduite de evitare"*** a acestuia (ca reflex de protejare şi de autoapărare) şi apoi, a unei ***„conduite dedublative"*** (necesară apărării şi supravieţuirii faţă de „Străin");

b) - reacţia de „non-cooperare cu istoria" - prin care moldovenii respingeau o istorie care nu le aparţineau şi care-i duceau la anulări; s-a mers pe o ***„conduită a retragerii în sine"*** (datorată intruziunii constante a „Străinului" în societatea moldavă), pentru ca apoi să se revină în faţa istoriei cu un model identitar mult mai puternic faţă de cel al „Străinului".[21]

În secolele XVII-XVIII, „Străinul" din Moldova medievală a început să fie „inferiorizat" cultural şi chiar „integrat" în mentalitatea locului, fiind perceput ca un personaj al imaginarului popular, în chip anecdotic şi chiar fantastic, semn al abstractizării lui. În fine, poate pentru că tocmai devenise un personaj codificat şi chiar închipuit, „Străinul" începea să fie perceput doar în mod simbolic, căci deja era mai bine cunoscut şi imaginea lui clişeică (de început) se estompase sau chiar dispăruse.[22]

Pe baza comparativismului istoric, putem spune că imaginea „Străinului" în Moldova medievală a constituit, în fond, un mod de raportare a propriului „Eu" zbuciumat la „Celălalt" ce părea primejdios, miraculos şi în plină efervescenţă. Oricum, figura „Străinului" s-a vădit a fi necesară în cristalizarea propriei Identităţi etnice, căci numai aşa oamenii Moldovei medievale s-au putut „redescoperi" mai puternici prin „Alţii" şi au reuşit să supravieţuiască sub privirea Celuilalt. Aşadar, am putut constata că „Străinul" - în sens metonimic - a suplinit anumite carenţe şi lipsuri

---

[20] Alexandru Florin Platon, *Europa Medievală (secolele V-XVI). Societate. Instituţii. Mentalităţi colective*, Iaşi, Ed. Polirom, 2012, p. 31. Al. Florin Platon, Laurenţiu Rădvan, *De la Cetatea lui Dumnezeu la Edictul din Nantes. Izvoare de istorie medievală (secolele V-XVI)*, Iaşi, Ed. Polirom, 2005, p. 141. Toader Nicoară, *Climat mental şi politic în Ţările Române în secolele XVI-XVII*, în vol. *Cultură şi societate*, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 1990, p. 15-23.

[21] P. P. Panaitescu, *Interpretări româneşti*, Bucureşti, Ed. Enciclopedică, 1994, p. 112-118. Idem, *Cronicile slavo-române din secolele XV-XVII*, publicate de I. Bogdan, Bucureşti, Ed. Academiei, 1959, p. 20-35. Laurenţiu Vlad, *Omul fizic şi omul psihic ...*, p. 129. Răzvan Teodorescu, *Civilizaţia românilor între medieval şi modern*, vol. I, Bucureşti, Ed. Meridiane, 1987, p. 53-55. Nicolae Iorga, *Afirmarea vitalităţii româneşti*, Vălenii de Munte, 1940, p. 29-52.

[22] Laurenţiu Vlad, *Turcul. Un personaj al imaginarului popular ...*, p. 162. Călin Felezeu, *Imaginea societăţii otomane ...*, p. 67. Naghi Pienaru, *Imagini şi stereotipuri occidentale despre otomani ...*, p. 509. *Călători străini despre Ţările Române*, Bucureşti, Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, vol. I , 1968, coordonat de Maria Holban, p. 79-123 şi vol. VI, 1976, coordonat de Aurel Decei, p. 299-344.

din societatea medievală moldavă, rezolvându-le anumitor oameni ai ei propriile lor anxietăţi şi angoase existenţiale.[23]

În concluzie, ipostazierea „Străinului" sub forma unui pericol justificat sau închipuit a avut rolul de a acoperi o „identitate prin absenţe", reuşind întrucâtva să solidifice într-o structură unitară, durabilă şi consistentă o etnie relativ omogenă, determinându-i chiar propria-i remodelare mentală. Identitatea Moldovei medievale s-a „călit" în confruntarea cu „Străinul" şi a evoluat ca o „lumină care formează umbra Alterităţii înfricoşătoare, mereu sfidătoare şi agresivă", de aici şi apelul repetabil de întoarcere şi regrupare în jurul tradiţiilor perene, nealterate (latinitatea, continuitatea şi ortodoxismul) ce se vor constitui în acel fond arhetipal mereu reactualizat de la care ne-am adăpat ori de câte ori ne-a fost greu.

În fine, Alteritatea poate fi privită şi ca refularea inexiplicabilă a suprasaturaţiei de propria-i Identitate, prin care *„Eul"* se proiectează imagistic într-un *„Altul"* cu care se compară, pentru a se redescoperi pe sine şi pentru a şti cine este cu adevărat. Aşadar, popoarele istorice nu adorm într-o identitate gata făcută, ci ele se frământă şi se redimensionează mereu spiritual şi etnic. Aşa şi Moldova medievală s-a definit şi prin modul de percepţie şi toleranţă a autohtonilor faţă de străini.

[23] Alexandru Florin Platon, *Europa Medievală (secolele V-XVI)* ..., p. 42-59. Al. Florin Platon, Laurenţiu Rădvan, *De la Cetatea lui Dumnezeu la Edictul din Nantes* ..., p. 152-167. Luminiţa Mihaela Iacob, *Modernizare - Europenism. Percepţie. Trăire. Identitate etnică* ..., vol. II, p. 89. Alexandru Tănase, *op. cit.*, p. 29.

PRECIZĂRI ASUPRA EVOLUȚIEI TÂRGULUI VASLUI

Lucian-Valeriu LEFTER*

Cuvinte-cheie: *Vaslui, demografie, istorie urbană, garda cetății, reşedinţă domnească.*
Keywords: *Vaslui, demography, urban history, town's coat of arms, princely residence.*

Abstract:
This study presents information concerning the age and demographic evolution of Vaslui town. Takinginto account the preserved documents, it turns out that the historic beginnings of this town cannot beprevious to year 1435. Recent researches point out also the special part played by Vaslui during theMiddle Ages, when it was one of the most important Moldavian rulers' residences. The town's coat ofarms originates also in Middle Ages and its symbol – the fishes –, makes obvious the importance of beinglocated on a commercial road.The demographic statistics point out the fact that this climax reached by Vaslui during the Middle Ages,preserved in an ascending trend until the middle of the 17 th century, was achieved again only in thesecond part of the 19th century, after a long period of decline.

I. Preludiu medieval

Cea dintâi atestare documentară onomastică a târgului cunoscută nouă este de la 31 martie 1423[24], datorită lui Şerbea de la Vaslui care se afla între boierii lui Alexandru cel Bun. Prezența documentară a acestui boier este singulară, nu-l mai regăsim în alte locuri. Va fi fost, poate, stăpânul satului Şerbeşti şi al altor sate, şi acolo, în nordul ținutului, pe valea râului Vaslui, îşi va fi avut casa şi domeniul său funciar, sursa puterii sale în temeiul căreia avea dreptul să fie în preajma voievodului țării când aveau loc judecăți şi se emiteau acte. Oricum, mențiunea „de la Vaslui" („ot Vasluia", în slavoneşte), nu arată în mod obligatoriu localitatea[25], Şerbea putea fi pârcălab al ținutului Vaslui[26].

Prima atestare documentară sigură a oraşului Vaslui poate fi considerată cea de la **1 septembrie 1435**[27]**.** Printr-un act pecetluit în fața regelui Poloniei, frații Ilie şi Ştefan, fiii lui Alexandru cel Bun, şi-au împărțit stăpânirea Moldovei, lui Ştefan

---

* Consilier principal, Centrul Județean pentru Conservarea şi Promovarea Culturii Tradiționale Vaslui.
[24] *Documenta Romaniae Historica, A. Moldova*, vol. I, întocmit de C. Cihodaru, I. Caproşu şi L. Şimanschi, Bucureşti, 1975, doc. nr. 54, p. 79-80.
[25] Renate Möhlenkamp, *Réflexions concernant les débuts de la ville de Vaslui*, în „Anuarul Institutului de Istorie «A. D. Xenopol» – Iaşi", XVIII (1981), p. 7-8.
[26] George-Felix Taşcă, *Şerbea de la Vaslui şi descendența sa*, în „Acta Moldaviae Meridionalis", IX-XI (1987-1989), p. 288.
[27] Mihai Costăchescu, *Documentele moldoveneşti înainte de Ştefan cel Mare*, vol. II, Iaşi, 1932, doc. nr. 192, p. 682-683.

revenindu-i partea de sud a ţării unde se aflau oraşele Chilia, Vaslui şi Tecuci, cu ţinuturile aparţinătoare, târgul Bârlad cu ţinutul Tutova, precum şi Oltenii, zona de margine a Moldovei; în mod deosebit sunt menţionate sursele de venit: vama şi iezerele de la Chilia şi morile din ţinutul Covurlui, de unde proveneau banii din taxele pe mărfuri, grâul şi peştele. Vreme de şapte ani (1435-1442), Ştefan al II-lea a condus Moldova Meridională din reşedinţa sa de la Vaslui, perioadă care poate fi considerat apogeul simbolic al istoriei acestui oraş.

A doua oară, Vasluiul apare menţionat la 12 decembrie 1440. Spre sfârşitul anului ce trecuse, la 28 noiembrie 1439, tătarii pârjoliseră nordul ţării cu târgul Botoşani, iar peste un an, în decembrie 1440, au fost arse târgurile din sud; stă scris în cronică: „*au prădat şi au arsu Vasluiul şi Bârladul*”[28].

Originea numelui oraşului Vaslui este turanică şi poate însemna „ţinut înalt”[29], fapt pe deplin justificat de realităţile geografice, denumirea fiind preluată de la râul care străbate un ţinut cu dealuri înalte, trece pe la est de oraş şi se varsă mai la sud în râul Bârlad, la fel ca originea altor nume de râuri (Bahlui, Covurlui, Călmăţui etc.). Influenţa turanicilor asupra numelor de ape este explicată prin faptul că aceştia foloseau râurile ca reper în peregrinările lor nomade. Cel care a acordat statut de oraş aşezării cu privilegiile aferente va fi fost Alexandru cel Bun, la acest privilegiu făcând referire şi Ştefan cel Mare în anul 1491, când a reînnoit drepturile oraşului[30].

Aflat pe drumul comercial Iaşi-Bârlad-Dunăre, Vasluiul primea ca dare simbolică un peşte pentru fiecare dintre carele negustorilor ce treceau pe aici. Negoţul cu peşte a contribuit la dezvoltarea oraşului, ca şi alte mărfuri, încât, poate nu întâmplător, cei doi peşti, orientaţi vertical, figurează în vechiul sigiliu al oraşului Vaslui din anul 1641[31], cu o inscripţie slavonească in exergo: „† Peciatia [trăga] Stefan voe(vo)da” („Pecetea târgului lui Ştefan voievod”). Sigiliul din vremea lui Vasile Lupu a păstrat amintirea iniţiatorului. Nu poate fi trecut cu vederea faptul că Vasluiul intră în istorie datorită lui Ştefan al II-lea şi nici că un alt Ştefan voievod, cel Mare, a dovedit un ataşament deosebit faţă de Vaslui, refăcând ocolul târgului cu moşiile din jur „cu multă grijă şi în care şi-a fixat o reşedinţă preferată”[32]. Ştefan cel Mare a

[28] *„Letopiseţul de când s-a început Ţara Moldovei”. Letopiseţul lui Ştefan cel Mare*. Ediţie îngrijită, traducere, studiu introductiv şi note de G. Mihăilă, Bucureşti, 2006, p. 44.

[29] Prezentarea etimologiei şi explicaţiilor a fost realizată de Alexandru Andronic, în vol. *Cronica Vasluiului. Documente, locuri oameni, fapte*, editat de Mihai Ciobanu, Alexandru Andronic şi Petru Necula, f. l., 1999, p. 69-72.

[30] Laurenţiu Rădvan, *Oraşele din Ţările Române în Evul Mediu (sfârşitul sec. al XIII-lea – începutul sec. al XVI-lea)*, Iaşi, 2011, p. 591-592 (aici, v. şi bibliografia problemei).

[31] Sorin Iftimi, *Reprezentări faunistice în sigiliile medievale ale oraşelor din Moldova*, în vol. *Lumea animalelor. Realităţi, reprezentări, simboluri*, îngrijit de Maria Magdalena Székely, Iaşi, 2012, p. 483-484, fig. 21, p. 493. Amprenta sigilară apare pe un document din 1 septembrie 1641, publicat în *Documenta Romaniae Historica*, A. Moldova, vol. XXVI, întocmit de I. Caproşu, Bucureşti, 2003, doc. nr. 242, p. 200, împreună cu facsimilul actului la sfâşitul volumului; aceeaşi pecete o regăsim imprimată mai bine, în fum, pe un zapis din 20 noiembrie 1668 (*Colecţia Dr. Constatin I. Istrati. 1429-1945*, Inventar arhivistic întocmit de Nicolae Chipurici şi Tudor Răţoi, Bucureşti, 1988, nr. 179, p. 85; Arhivele Naţionale Mehedinţi, Drobeta-Turnu Severin, Colecţia Dr. C. I. Istrati, II/58, doc. orig; aducem mulţumiri d-lui Sorin Iftimi pentru imaginea acestui document şi a sigiliului oraşului Vaslui).

[32] Ştefan S. Gorovei, *Lumea animalelor în heraldica teritorială a Moldovei medievale. Reflecţii neconvenţionale*, în vol. *Lumea animalelor. Realităţi, reprezentări, simboluri*, p. 503.

refăcut probabil unele dintre sigiliile târgurilor, oferind astfel Vasluiului o pecete[33]. În vremea sa, a crescut considerabil exportul piscicol către Transilvania, comerțul Braşovului cu Moldova (de plidă, în anii 1480-1481) fiind predominat de peştele care nu putea proveni decât din partea de sud a Moldovei. Poate nu întâmplător, peceţile oraşelor Galaţi, Bârlad şi Vaslui aveau peşti ca embleme ale lor în sigilii[34], fapt deosebit de important, ştiind că pe documentele medievale „singurul însemn de instituţie este pecetea oraşului”[35].

Tot în secolul al XVII-lea, apare încă un sigiliu, cu reprezentarea a două albine, sursă importantă de venit într-o zonă deluroasă şi plină de păduri: mierea; albinele au devenit emblemă a ţinutului Vaslui. Stema actuală a oraşului Vaslui a reintrodus peştii din sigiliul medieval alături de albinele vechiului ţinut care zburau în jurul stupului, acesta fiind reinterpetat ca turn al Curţii Domneşti; astfel, în loc se fie flancat de arme medievale[36], turnul este păzit de două albine ancestrale.

Reşedinţă a Ţării de Jos a Moldovei în vremea lui Ştefan al II-lea, apoi loc unde voievozii rezidau periodic pentru judecăţi şi emiteri de acte, Curtea domnească de aici a „coagulat întreaga viaţă economică, comercială, politică şi militară a târgului Vaslui”[37] în Evul Mediu. Săpăturile arheologice sunt în măsură să ne ofere date relevante. Complexul „Curţile Domneşti” include biserica „Tăierea Capului Sfântului Ioan Botezătorul” şi urmele palatului domnesc.

Cercetările arheologice au identificat trei etape de construire a Curţii Domneşti din Vaslui: 1. Prima jumătate a secolului a secolului al XV-lea, probabil încă din vremea lui Alexandru cel Bun, dar cu certitudine în timpului fiului său, Ştefan al II-lea, care a rezidat aici; 2. Epoca lui Ştefan cel Mare, care a zidit biserica, a consolidat şi extins palatul; 3. Mijlocul secolului al XVI-lea; în a doua parte a acestui secol, odată cu stabilirea definitivă a principalei reşedinţe domneşti la Iaşi, palatul domnesc din Vaslui a fost părăsit şi, treptat, a căzut în ruină. Urmele găsite de arheologi indică un palat cu două laturi unite printr-un corp de clădiri de suprafaţă, între cele două aripi ale palatului fiind locul unei „curţi de reprezentare”, potrivit ipotezei emise de arheologii Costică Asăvoaie şi Laurenţiu Chiriac.

Rostul cel vechi al bisericii din Vaslui zidite de Ştefan cel Mare în anul 1490, în decurs de cinci luni, între 27 aprilie şi 20 septembrie, potrivit vechii pisanii slavoneşti, a decurs din necesităţile de cult ale Curţii domneşti. Temelia bisericii ştefaniene se suprapune peste urmele altor două biserici mai vechi: una de piatră existentă în vremea lui Ştefan al II-lea, care a fost cel puţin la fel de mare, şi alta anterioară acesteia, din

---

[33] *Ibidem*, p. 502.
[34] *Ibidem*, p. 503; v. Sorin Iftimi, *loc. cit.*, p. 493, fig. 20 (Bârlad, 1608 – trei peşti în jurul unei roţi), fig. 19 (Galaţi, 1642 – doi peşti).
[35] Ştefan S. Gorovei, *loc. cit*, p. 500.
[36] *Ibidem*, p. 499.
[37] Costică Asăvoaie, Laurenţiu Chiriac, *„Curţile Domneşti” din Vaslui – reşedinţă domnească a Ţării de Jos a Moldovei*, în „Elanul”, an XVI (2014), nr. 144 şi 145, februarie şi martie; materialul va fi dezvoltat într-o lucare specială. Aici, detalii privitoare la evoluţia săpăturilor arheologice, planurile de situaţie şi bibliografia problemei, din care vom cita în continuare: *„Cel dintâi sondaj arheologic a avut loc în 1942, însă prima campanie sistematică de săpături s-a desfăşurat în anii 1958-1959, de către Institutul de Istorie şi Arheologie din Iaşi; au urmat campaniile din anii 1976-1988 şi din perioada 1998-2005, sub egida Muzeului Judeţean Vaslui.”*

lemn, orientată pe direcţia răsăritului de iarnă, după cum indică poziţia mormântului unui personaj necunoscut de rang înalt descoperit în interiorul bisericii[38].

Biserica actuală a fost reconstruită în anul 1820, cea ştefaniană suferind grave deteriorări cauzate de cutremurele de până atunci, ultimul, foarte mare, fiind cel din 1802. Însă pisania din interiorul bisericii păstrează amintirea vechilor ctitori, alături de Ştefan cel Mare fiind amintit şi fiul său, Bogdan voievod:

„Acest sf(â)nt d(u)mnezăesc lăcaş, dintru început fiind zidit de răposaţii întru fericire domni Stefan v(oe)v(o)d bătrânul şi fiiu-său Bogdan v(oe)v(o)d şi, după vreme, răsăpindu-să s-au zidit din nou de dumneaei cucoană Mariia Cantacuzini logofiteasa, soţiia ră-posatului marelui logofăt Costachi Ghica, cu toată cheltuiala dumi-sale, spre vecinica lor pomeniré, la anii de la Hristoss 1820".

II. Despre numărul locuitorilor

Despre dimensiunea târgului şi numărul locuitorilor din Vaslui nu avem date anterioare secolului al XVII-lea[39]. Informaţiile păstrate le putem extrage doar din relatărilor călătorilor străini, cu rezerva cuvenită în anumite cazuri în care există un oarecare grad de subiectivitate. Din cele expuse mai sus, putem conchide ca în jurul anului 1630 la Vaslui existau vreo 250 de case, numărul sporind în deceniile următoare datorită creşterii demografice în perioada de pace şi prosperitate din vremea domniei lui Vasile Lupu. Pe la 1647 târgul avea în jur 400 de case, din care 100 ale armenilor, ceea ce însemna aproximativ 1000 de locuitori. Instabilitatea situaţiei politice din ţară din a doua jumătate a secolului al XVII-lea, cu invazii ale cazacilor, tătarilor şi chiar a trupelor poloneze răzleţe, la care se adaugă epidemiile, are drept rezultat scăderea numărului de locuitori. În jurul anului 1665 târgul avea vreo 300 de case.

Secolul al XVIII-lea a fost puternic marcat de instabilitate. Satele aflate pe „drumul mare", în calea armatelor de ocupaţie, s-au depopulat prin bejenia locuitorilor spre locuri mai ferite, după dealuri şi păduri. Situaţia a devenit critică, mâna de lucru pentru moşii lipsind, proprietarii moşiilor s-au văzut nevoiţi să colonizeze satele pustiite cu oameni aduşi preponderent din nordul Bucovinei, înfiinţând noi sate cu ruteni (ucraineni) până în primele două decenii ale secolului al XIX-lea. Întâlnim asemenea situaţii în satele din apropierea Vasluiului, pe valea Bârladului, la Mărăşeni şi Cănţălăreşti, precum şi la Brăhăşoaia, unde locuitorii sunt veniţi din Mamornița. Mai spre nord-vest, la Dumeşti, colinde ucrainene s-au mai putut auzi până la jumătatea secolului al XX-lea. De asemenea, cazuri similare sunt şi pe valea Vasluiului, în satele Valea Rea (astăzi Văleni) şi Moara Domnească. Un caz aparte îl reprezintă satul Muntenii de Sus, unde locuitorii sunt români veniţi din zona Rădăuţilor.

Recensământul realizat de armata rusească în anii 1772-1774, cu toate că este incomplet, ne oferă imaginea unui târg care nu mai revenise la mărimea şi

[38] Gh. Ghibănescu, *Surete şi izvoade*, vol. XV, *Vasluiul. Studiu şi documente*, Iaşi, 1926, p. 2 - 3.

[39] O prezentare a evoluţiei oraşului Vaslui până în secolul al XVII-lea a fost realizată recent: Manuela Ghiurcă, *Oraşul Vaslui. Origine şi evoluţie până în secolul XVII*, în „Carpica", Bacău, XXXIX (2010), p. 66-89.

prosperitatea de altădată, avută cu un secol în urmă. Acum, la 1774[40], au fost găsite în jur de 140 de familii care locuiau în târg, majoritatea lucrând la poştă ca slujbaşi ai domniei.

La începutul secolului următor, la 1803[41], târgul cuprindea 200 de liude sau familii plătitoare de impozite, 744 de lei pe cifert (3 luni) respectiv 2976 de lei pe an. Târgoveţii trăiau din exploatarea lemnului din pădurile mari existente în jurul oraşului şi din chirie (cărăuşie), adică din transportul de mărfuri (cereale) cu carele cu boi; moşia târgului cu tot cu păduri era în proprietatea logofătului Costache Ghica. La vremea aceea, aici trăiau doar 16 familii de evrei şi alte patru familii de străini.

În Moara Grecilor[42], proprietate a căminarului Vasile Miclescu, trăiau 23 de familii. Satul Bahnari[43] era mai mare, aflat în proprietatea spătarului Neculai Stratulat, şi avea 111 familii ce se ocupau cu lucrul pământului şi cărăuşia.

Vreme de peste un deceniu numărul locuitorilor nu a înregistrat creşteri semnificative în târgul Vaslui; în anul 1816[44] aici erau 182 de familii, din care doar 122 plătitoare de impozite, restul de 70 de familii fiind scutite de diferiţi boieri la care se aflau în slujbă. În satul Bahnari[45] locuiau 118 familii plătitoare de bir şi 10 familii scutite, aflate în slujba proprietarului moşiei, vornicul Neculai Stratulat. La Moara Grecilor[46] populaţia se înmulţise, aici trăiau 32 de familii plătitoare de bir, patru fiind scutite de proprietar, spătarul Vasile Miclescu. Ocupaţia sătenilor era dominată ca peste tot de lucrul pământului, la care se adăuga şi exploatarea lemnului. La Brodoc[47] existau 28 de familii plătitoare de bir, sătenii lucrând pe moşia vornicului Neculai Stratulat.

Peste câţiva ani, la 1820, a fost consemnat primul recensământ fiscal, numit catagrafie (termen de origine grecească), ale cărui condici cu listele şi numele familiilor din fiecare târg şi sat au ajuns până la noi. Publicarea seriei *Catagrafiile Vistieriei Moldovei. 1820-1845*, coordonată de Mircea Ciubotaru şi Silviu Văcaru, cu listele nominale ale tuturor familiilor din fiecare sat al ţinutului, cu studii introductive consistente[48], va cuprinde în curând şi ţinutul Vaslui la 1820 (în viitor, anii 1831, 1838

[40] *Moldova în epoca feudalizmului*, vol. VII, partea I, *Recensămintele populaţiei Moldovei din anii 1772-1773 şi 1774*. Alcătuirea, cuvântul introductiv, comentariile şi redacţia de P. G. Dmitrev şi P. V. Sovetov, Chişinău, 1975, p. 218-219, 228-230.
[41] Corneliu Istrati, *Condica Vistieriei Moldovei din anul 1803*, Iaşi, 2010, p. 178.
[42] *Ibidem*, p. 166.
[43] *Ibidem*.
[44] Corneliu Istrati, *Condica Vistieriei Moldovei din anul 1816*, Iaşi, 1979, p. 80.
[45] *Ibidem*, p. 70.
[46] *Ibidem*.
[47] *Ibidem*, p. 79.
[48] Mircea Ciubotaru, *Catagrafiile – un tezaur documentar*, introducere la *Catagrafiile Vistieriei Moldovei 1820-1845*, I. Ţinutul Romanului, Partea 1 (1820), vol. editat de Lucian-Valeriu Lefter şi Silviu Văcaru, Iaşi, 2008, p. V-XXVI; idem, *Catagrafiile din anii 1831 şi 1832 - un model statistic modern*, introducere la *Catagrafiile Vistieriei Moldovei 1820-1845*, I. Ţinutul Romanului, Partea a 2-a (1832), vol. editat de Silviu Văcaru şi Mircea Ciubotaru, Iaşi, 2009, p. V-XVII; idem, Introducere la *Catagrafiile Vistieriei Moldovei 1820-1845,* II. Ţinutul Iaşi, Partea 1 (1820), vol. editat de Marius Adumitroaie, Mircea Ciubotaru şi Silviu Văcaru, Iaşi, 2011, p. V-XXVI.

şi 1845), situaţiile statistice generale ale celor din 1820 şi 1831 fiind deja publicate[49]. Aşadar, populaţia a crescut treptat, la 1820 fiind recenzată astfel: târgul Vaslui cu 470 de familii, Moara Grecilor 66, Bahnarii 158 şi la Brodoc erau 87 de familii. Dacă procedăm în mod convenţional, considerând familia de cinci persoane şi înmulţim, în târgul Vaslui găsim o populaţie care număra aproximativ 2.300 de persoane în anul 1820.

Veniseră şi evrei în târg, acum fiind 30 de familii, la care se adaugă supuşii străini, evrei şi creştini, 10 familii. Cele 39 de familii slugi boiereşti ale vornicului Alecu Ghica, proprietarul târgului, nu plăteau bir, împreună cu alte 25 de familii slugi boiereşti, categorie socială care, de obicei, era venită de puţină vreme din alte părţi ca mână de lucru pentru moşie; ar putea fi o explicaţie a creşterii populaţiei sosită de curând, atrasă aici prin oferirea diferitor avantaje, precum cele fiscale prin scutirea de impozite. Târgul Vaslui a beneficiat de două studii de caz succinte privitoare la populaţia sa[50], dar nu de felul celor ale academicianului Gh. Platon pentru oraşele Iaşi, Huşi şi Bârlad, precum şi cel general, despre populaţia oraşelor moldoveneşti[51]; la acestea, adăugăm şi studiul Ecaterinei Negruţi[52].

Boierii, în raport cu rangul lor, aveau dreptul să scutească un număr de oameni, denumiţi *scutelnici şi slugi*. În funcţie de întinderea moşiei, aceeaşi boieri aveau dreptul la un număr corepunzător de slugi şi breslaşi, persoane recrutate dintre birnicii de categoria a II-a şi a III-a, obligaţi să presteze anumite servicii în favoarea celui care-l scutea de bir.

Bejenarii, oameni străini veniţi de peste hotare, erau atraşi în Moldova tot datorită facilităţilor fiscale oferite de Vistierie, scutirea de impozite vreme de cinci ani; după expirarea acestui termen erau asimilaţi birnicilor.

Tot într-o categorie fiscală deosebită intrau şi cei numiţi *rupte ale Vistieriei*, deoarece îşi reglementau obligaţiile prin învoieli speciale, în baza unor documente individuale numite peciuri. Erau şi mulţi locuitori meşteri sau negustori, proveniţi dintre birnici sau slugi boiereşti. De asemenea, în această categorie fiscală găsim şi cei numiţi *hrisovoliţi* (pentru că erau reglementaţi prin hrisoave speciale de privilegii, acordate mai ales celor veniţi de peste hotare), precum şi mazilii, ruptaşii, supuşii străini, slujitorii posturilor la diferite instituţii din târg şi „privileghiaţii".

---

[49] Corneliu Istrati, *Catagrafia fiscală a Moldovei din anul 1820*, Iaşi, 2011, p. 264, 266-267, 274-275; idem, *Catagrafia fiscală a Moldovei din anul 1831*, Iaşi, 2009, p. 140-141, 146-148.

[50] N. N. Lupu, *Contribuţii la studiul populaţiei oraşului Vaslui*, în „Carpica", III, 1970, p.145-152; Constantin Şerban, *Populaţia oraşului Vaslui până la jumătatea secolului al XIX-lea*, în „Acta Moldaviae Meridionalis", V-VI (1983-1984), p. 233-238.

[51] Gh. Platon, *Populaţia oraşului Iaşi de la jumătatea secolului al XVIII-lea până la 1859*, apărut în 1972, republicat în idem, *De la constituirea naţiunii la marea unire. Studii de istorie modernă (Istorie socială)*, vol. IV, Partea I, Iaşi, 2002, p. 11-59 (cu tabele anexe); idem, *Populaţia târgului Huşi în prima jumătate a secolului al XIX-lea. Observaţii privind structura socială şi provenienţa*, apărut în 1965, republicat în vol. cit., p. 61-86 (cu numeroase tabele anexe); idem, *Observaţii cu privire la populaţia târgului Bârlad la mijlocul secolului al XIX-lea*, apărut în 1966, republicat în vol. cit., p. 87-97; idem, *Populaţia oraşului moldovenesc la mijlocul secolului al XIX-lea*, apărut în 1970, republicat în vol. cit., p. 98-125 (cu numeroase tabele anexe).

[52] *Structura demografică a oraşelor şi târgurilor din Moldova. 1800-1859 (Contribuţii)*, Iaşi, 1997.

Catagrafiile târgului Vaslui din 1820 şi 1831, cu listele nominale ale familiilor, au fost publicate de Gh. Ghibănescu[53]; de asemenea, altă catagrafie mai puţin cunoscută, din vremea ocupaţiei ruseşti, a apărut în anii din urmă[54], din care vedem că la 1828 au fost găsite 326 de familii în Vaslui.

Catagrafia din anii 1831-1832, impune noi departajări fiscale, mult mai precise, reforma realizată acum împărţind contribuabilii în două categorii, păstrate şi la recensămintele viitoare (1838, 1845): 1. *Treptele (stările) dajnice sau plătitoare de bir*: birnici, bejenari hrisovoliţi, negustori, meşteri, supuşi străini, oameni fără căpătâi sau căpătăieri, mazili, ruptaşi, rupte ale vistieriei, evrei, ţigani; 2. *Trepte (stări) nedajnice sau nesupuse birului*: preoţi, diaconi, dascăli, „privileghiaţi", vătafi, apărăţii de cărţile ocârmuirii, scutiţii pentru strajă, slugi boiereşti, bătrâni şi nevolnici, văduve şi oamenii de la cămara ocnelor.

Recensământul din 1832 găseşte în târg doar 318 familii[55] (din care 113 familii birnice), la Moara Grecilor 129 de familii, la Bahnari (cu cotunele sale) 230 de familii, la Brodoc 100 de familii; apar şi două aşezări mai noi, Rediul cu cotuna Puşcaşi cu 59 de familii şi Bustea (astăzi Gura Bustei) împreună cu Braniştea aveau doar 3 familii. În târgul Vaslui situaţia stătea însă diferit, numărul de familii fiind de fapt mai mare, aşa cum se poate vedea în catagrafia anului 1831 publicată integral la sfârşitul volumului. Existau 430 de familii[56], din care 38 erau neplătitoare de bir şi 16 erau de sudeţi (supuşi străini); alte 45 de familii de sudeţi erau răspândite în satele din ţinut.

La 1831, târgul Vaslui a fost împărţit în două ceastii (despărţituri): Albă şi Roşie, locuitorii fiind recenzaţi în aceaste structuri administrative. Ulterior, despărţiturile au fost redenumite: „Ceastiia 1-iu" şi „Ceastia al 2-le".

Peste şapte ani a fost efectuat un alt recensământ, în anul 1838. Reţinem doar că în Vaslui trăiau atunci 138 de familii birnice, 60 de negustori de starea a III-a şi 17 calfe, 26 de meşteri de starea a III-a şi 20 de calfe.

În sfârşit, cea mai completă este catagrafia din anul 1845. Dintr-o populaţie de 801 familii[57] (cca 4.005 de locuitori) a târgului Vaslui, evreii erau în număr de 223 de familii (cca 1.115 persoane), din care: 183 de familii supuşi străini (154 raiale[58], 29 sudeţi[59]), 103 negustori, 33 meşteri, 35 calfe, restul fiind bătrâni, nevolnici, văduve şi alţii.

---

[53] *Surete şi izvoade*, vol. XV, p. 255-261 şi p. 267-274.

[54] Dan Dumitru Iacob, Valentin A. Constantinov, *Catagrafia oraşului Vaslui din 1828*, în „Historia Urbana", XI (2003), nr. 1-2, p. 215-231.

[55] Corneliu Istrati, *Catagrafia fiscală a Moldovei din anul 1831*, p. 148.

[56] Gh. Ghibănescu a numărat 477 familii, „sau peste tot 2000 suflete" (*Surete şi izvoade*, vol. XV, p. 274), însă aici sunt incluşi şi sudeţii din ţinut.

[57] Gh. Platon, *Populaţia evreiască din târgurile şi oraşele Moldovei la mijlocul secolului al XIX-lea. Raport numeric*, apărut în 1998, republicat în idem, *De la constituirea naţiunii la marea unire*, vol. VI, ediţie îngrijită de Florin-Alexandru Platon, Iaşi, 2006, p. 186; idem, *Populaţia oraşului moldovenesc la mijlocul secolului al XIX-lea*, anexa II. Comparativ, populaţia Bârladului număra 2.896 de familii, respectiv 14.480 de persoane, la Huşi se aflau 2.496 de familii, respectiv 12.480 de persoane, Puieşti 132 de familii (660 de persoane), Negreşti 237 de familii (1.185 persoane), Pungeşti 222 de familii (1.110 persoane), Codăeşti 190 de familii (950 persoane), Murgeni 93 de familii (465 persoane), Fălciu 307 familii (1535 persoane).

[58] Supuşi (cetăţeni) ai Imperiului Otoman.

[59] Supuşi (cetăţeni) ai ţărilor creştine (austrieci, prusaci, ruşi, francezi şi englezi).

În Moldova, majoritarea evreilor erau negustori (6.049 familii) şi meşteşugari (5.153 familii); se adaugă 1.460 de calfe şi 1.437 evrei supuşi străini. Cei mai mulţi erau în Iaşi, unde evreii reprezentau o treime din totalul populaţiei oraşului (6.178 familii), proporţie existentă şi în târgul Vaslui. Condiţiile lor de viaţă nu erau de invidiat[60]. Trăiau în aglomerări urbane, adeseori în condiţii tragice, încât nu este întâmplător că epidemia de holeră a făcut ravagii în rândul poulaţiei evreieşti sărace din târgurile Moldovei. De pildă, la Botoşani murise aproximativ un sfert din populaţia evreiască (562 capi de familie din 2.232), iar la Iaşi proporţia a fost de 1/5, adică 1.220 capi de familie din 6.178.

În cele 72 de târguri şi oraşe ale Moldovei trăiau 52.838 de familii, respectiv 264.190 de suflete; categoria cea mai numeroasă era a evreilor: 17.087 familii. Negustorii numărau 6.633 familii, meşterii 8.530 familii şi birnicii 7.058 familii.

Câteva precizări asupra unor categorii fiscale:

Privileghiaţii - în schimbul avantajelor fiscale îndeplineau anumite servicii în administraţia de stat. Rangul lor fiind ereditar[61], erau mai numeroşi în partea de sud a Moldovei unde satele răzăşeşti erau numeroase. În rândul privileghiaţilor intrau: cei aşezaţi la neamuri (descendenţi din boieri), vel căpitanii, căpitanii, vornicii de poartă, poruşnicii, postelniceii, polcovnicii, ispravnicii de aprozi, copii de casă, vătafii moşiilor boiereşti.

Birnicii - alcătuiau o parte consistentă a populaţiei târgurilor şi datorită caracterului semiagrar al multora dintre acestea, o bună parte dintre ei se ocupau cu agricultura. În rândul acestei categorii se constată o puternică instabilitate[62], în perioada 1838-1845 a scăzut numărul lor, prin transferarea în cadrul altor categorii. Plecarea lor spre târguri şi oraşe era determinată de o libertate mai mare şi posibilităţi de câştig. „Pentru mulţi din locuitorii satelor însă, târgul şi oraşul în virtutea însăşi a funcţiei lor ofereau posibilitatea realizării unor câştiguri temporare, sezoniere, absolut indispensabile”[63].

Căpătăierii - nu aveau domiciliu stabil[64]; se angajau temporar, cu contract, apoi părăseau localitatea. De aceea, îndatoririle către fisc li se reglementau prin plata individuală a birului. Nu constituiau o categorie omogenă, majoritatea fiind flotanţi sezonieri, încadraţi în servicii domestice: slugi, argaţi, ciobani, vieri la boieri, muncitori la diverse servicii publice. La 1845, comisiile au primit dispoziţia să-i înscrie pe căpătăieri alături de birnici ca să plătească împreună birul, fapt care prefigura consecinţe grave asupra populaţiei contribuabile. Au avut loc proteste înverşunate, mai ales partea boierilor vasluieni împotriva lui Mihai vodă Sturdza, istoria ţării înregistrând astfel încă un episod captivant în desfăşurarea ei.

Încă din anul 1843 apăruseră manifeste în Iaşi, despre care Mihai Sturdza ştia că aruncarea lor prin târg coincide totdeauna cu apariţia câtorva „indivizi” din ţinutul

[60] *Populaţia oraşului moldovenesc la mijlocul secolului al XIX-lea*, p. 109.
[61] Pentru un caz concret din ţinutul Vaslui, v. Lucian-Valeriu Lefter, *Cum deveneai „privileghiat”. Despre statutul social în secolul al XIX-lea*, în „Prutul”, an III (XII), nr. 1-2 (51-52), p. 43-48.
[62] Gh. Platon, *Populaţia oraşului moldovenesc la mijlocul secolului al XIX-lea*, p. 109.
[63] *Ibidem*, p. 111.
[64] *Ibidem*.

Vaslui cunoscuți pentru atitudinea lor turbulentă. Peste doi ani, 30 de boieri vasluieni au înaintat o jalbă în ziua de 28 decembrie 1845, prin care cereau anularea lucrărilor comisiei de recensământ în ceea ce privea statornicirea căpătăierilor prin sate[65]. În fruntea jălbarilor se aflau Teodor Râşcanu, Toader Sion şi Tuchidide Dormuz. Delegația celor trei soseşte la Iaşi în 1846 condusă de primul dintre ei, cu amenințarea că se vor împotrivi plății birului, lucrărilor la şosele şi la „orice cerere din partea Cârmuirii". Dați afară în cancelaria Sfatului Ocârmuitor cu porunca de a fi arestați, unul dintre ei scapă şi fuge la Vaslui: Teodor Râşcanu. Fratele acestuia, Alecu Râşcanu, va fi înlocuit din dregătoria de ispravnic al Vasluiului în vara acelui an. Amploarea problemei îl determină pe vodă să-l informeze şi pe ministrul de externe otoman asupra isprăvii celor „trei neferi din tagma micilor boieri", care „au avut îndrăzneala şi neobrăzarea să provoace anumite dezordini şi nemulțămiri. Apoi au plecat în ținutul Vaslui, de unde sânt originari şi au instigat populația la neascultare ca să nu mai plătească impozite din ultimul timp"[66]. Căutat de autorități, Râşcanu a stat o vreme ascuns la o prisacă de pe moşia Holmul şi într-un bordei din pădurea spătarului Grigore Carp, proprietarul moşiei Tungujei din ținutul Vaslui, unde „se făcuse adunătură de rău-cugetători care s-au înarmat cu scop sumeț împotriva măsurilor stăpânirii".

La prisacă, Râşcanu a fost vizitat deseori de unii boieri ca Iordache Mălinescu, spătarul Grigore Cuza, Dumitrache Miclescu, căminarul Nicolae Istrati, Vasile Mălinescu, clucerul Gheorghiu, Costache Racliş, dar şi de către Gheorghe Motăş, privighetorul ocolului Fundurile din ținutul Vaslui. Nici aici n-a fost prins, în îmbulzeala creată fiind scăpat de Vasile Mălinescu care l-a acoperit spunând că el este cel căutat, amenințând soldații cu un pistol. Fugind de la Holmul, Râşcanu, însoțit mereu de cinci oameni călări, buni puşcaşi, s-a ascuns la Boroseşti, moşia vornicului Ioan Costache Epureanu. În cele din urmă fuge în Transilvania, după ce o vreme a stat ascuns la moşia lui Nicolae Ghica de la Comăneşti, cu ajutorul căruia trece granița şi, la 3 decembrie 1846, se afla deja la Paris. Nu s-au încheiat aici aventurile răzvrătitului, revenind la 1848 în țară. Însă toată viața sa palpitantă a fost redată în scris, într-un roman memorialistic de către nepotul său, scriitorul interbelic Theodor Aug. Râşcanu[67].

*****

La jumătatea secolului al XIX-lea, moşia târgului Vaslui cuprindea Rădiu Puşcaşii şi o parte din Bahnari, având o suprafață de 4.100 fălci, ceea ce înseamnă peste 5.900 de hectare aflate în proprietatea Elenei Şubin, în anul 1857[68]. Populația

[65] Gh. Ungureanu, *Frământări social-politice premergătoare mişcării revoluționare din 1848 în Moldova*, în „Studii. Revistă de istorie", an XI (1958), nr. 3, p. 62.
[66] *Ibidem*, p. 65-66.
[67] *Răzvrătitul Toderiță*, roman istoric al cărui manuscris a fost editat în 2009, în Germania, la Mühlheim am Main, de către Dan Râşcanu, urmaş al familiei, lansat apoi la Biblioteca Județeană din Vaslui, unde a fost prezentat de prof. univ. dr. Mircea Ciubotaru.
[68] Gh. Platon, *Structura proprietății funciare în Moldova la mijlocul secolului al XIX-lea*, în idem *De la constituirea națiunii la marea unire. Studii de istorie modernă (Istorie socială)*, vol. IV, Partea a II-a, Iaşi, 2003, p. 130 (anexa II).

târgului număra acum 1.474 de familii[69], respectiv 7.370 de locuitori (la o familie de cinci suflete). În această perioadă[70], sunt consemnați 591 locuitori în Rediu şi 411 în Puşcaşi; Bahnarii cu o parte din Dobârceni aveau 1.501 locuitori, Brodocul 567 de locuitori, iar Moara Grecilor 340 de locuitori. Oricum, în jurul anului **1870** găsim un număr de **7.760 de locuitori** în oraşul Vaslui [71].

În ultimul an al secolului al XIX-lea, în **decembrie 1899**[72], recensământul populației constată în oraşul Vaslui existența a **9.171 de locuitori** (4654 bărbați şi 4517 femei), la 2.112 familii; din acest număr, 3.747 de persoane erau evrei. Populația majoritară era de confesiune ortodoxă: 5.185 persoane; restul erau catolici (110 persoane), protestanți (16 persoane), armeni (2 persoane), lipoveni (111 persoane).

Recensământul populației din **19 decembrie 1912**[73] găseşte în comuna urbană Vaslui 10.397 de locuitori (5.444 bărbați şi 4.953 femei) la 2.248 de familii; oraşul avea 1.545 de clădiri (case) locuite şi 81 nelocuite; ulterior au fost incluse în oraşul Vaslui şi satele Bahnarii, Moara Grecilor şi Paiu, cu o populație însumată de 2.786 de locuitori; total: **13.180 locuitori**. Brodocul avea 699 de locuitori iar Rădiul 783.

La **29 decembrie 1930**[74], populația oraşului Vaslui număra **15.310 persoane** (8.074 de bărbați şi 7.236 de femei) care locuiau în 3.212 gospodării, sumă în care se includ şi cele două comune suburbane: Brodoc cu 832 de locuitori în 191 de gospodării şi Rădiu cu 556 locuitori în 150 de gospodării.

La **6 aprilie 1941**[75], în oraşul Vaslui se aflau 13.887 locuitori (din care 7.616 bărbați) cu 3.007 gospodării; existau 2.329 de clădiri şi 650 de „întreprindreri şi meserii". Etniile: 10.053 de români, 101 unguri, 64 germani, 3.669 „alții şi nedeclarați", în realitate evrei, la care se adaugă încă 3.710 „nedeclarați" care trăiau în mediul rural, adică 4,7% din populația județului Vaslui care număra 157.170 de locuitori.

De această dată, Vasluiul nu mai avea comune suburbane, acestea fiind recenzate separat: Bahnari – 1.065 de locuitori la 252 de gospodării cu 258 de clădiri; Brodoc – 818 locuitori la 194 gospodării cu 208 clădiri; Moara Grecilor – 694 locuitori la 151 gospodării cu 146 clădiri; Rediu – 665 locuitori la 164 de gospodării cu 165 de clădiri. Astfel, Vasluiul cu viitoarele suburbii ar fi avut **17.129 locuitori** în anul 1941.

La recensământul populației din **21 februarie 1956**[76] în oraşul Vaslui, inclusiv suburbiile Bahnari, Brodoc, Moara Grecilor şi Rediu, se aflau doar **14.850 de locuitori** (7.034 bărbați şi 7.816 femei).

---

[69] Ecaterina Negruți, *op. cit.*, anexa 1.
[70] *Din lucrările statistice a Moldovei*. Capitul II. *Populațiunea pe 1859 şi 1860*, Iaşi, 1862, p. 166-167.
[71] Dimitrie Frunzescu, *Dictionar topografic şi statistic al României*, Bucureşti, 1872, p. 517.
[72] *Recensământul general al populațiunei României din decembrie 1899*, publicat de Leonida Colescu, Bucureşti, 1905, p. 452.
[73] *Dicționarul statistic al României*, vol. II, Bucureşti, 1915, p. 981.
[74] *Recensământul general al populației României din 29 decemvrie 1930*, publicat de dr. Dabin Manuila, vol. I, Bucureşti, 1938, p. 254 şi 778.
[75] *Recensământul general al României din 1941, 6 aprilie. Date sumare provizorii*, Bucureşti, 1944, p. 291- 292.
[76] *Recensământul populației din 21 februarie 1956. Rezultate generale*, Bucureşti, 1959, p. 89.

De acum înainte populaţia oraşului cunoaşte o creştere semnificativă[77]. Municipiul Vaslui cu cele cinci suburbii la **5 ianuarie 1977** avea **39.186 de locuitori**, astfel: Vaslui – 34.894, Bahnari – 744, Brodoc – 1.033, Moara Grecilor – 1.022, Rediu – 985, Viişoara (fost Gura Bustei) – 308. de menţionat, că în anul 1979, oraşul Vaslui a fost înaintat la rang de municipiu.

La **7 ianuarie 1992**, municipiul Vaslui avea **80.151 de locuitori**, astfel: Vaslui – 74. 848, Bahnari – 643, Brodoc – 1.847, Moara Grecilor – 1.449, Rediu – 1.071, Viişoara – 593. Aceste cifre reprezintă apogeul demografic al oraşului, în anii ulteriori populaţia a scăzut progresiv, ajungând în anul 2002 la 70.571 locuitori, iar în anul 2011 la 55.407 locuitori.

*****

Aşezarea geografică a oraşului Vaslui, prezentată la cumpăna veacurilor, în preajma anului 1900[78], nu diferă de priveliştea oferită călătorilor străini cu secole în urmă. Târgul se află pe „capătul de sud al dealului Delea, în mijlocul format de confluenţa pârâului Vasluieţul cu râul Bârladul", aflat la întretăierea subunităţilor administrative ale judeţului: plasa Mijlocul la nord, plasa Crasna la est şi sud, plasa Stemnicul la vest. La vest şi sud se deschide valea întinsă a Bârladului, în care se varsă afluienţii Bârladului: Vasluieţ, Racova şi Stemnic. Întinderea oraşului avea atunci 145 de hectare, iar la nord relieful se ridică treptat în „platoul întins al dealului Delea, cu întinde holde de cereale".

Săptămânal, în zilele de marţi şi vineri era zi de târg, iarmarocul anual, ca şi astăzi, fiind în perioada 1-8 septembrie. Aproape trei părţi dintre locuitori se ocupau cu comerţul şi diferite meserii, iar o parte cu agricultura.

Exista un tribunal, o cazarmă, două şcoli primare de băieţi şi două de fete, o şcoală profesională de fete, un gimnaziu, un spital, două farmacii, o grădină publică, un foişor pentru paza focului; exista un rezervor pentru apa adusă prin conducte de fontă din pădurea Chiţoc-Floreşti, oraşul fiind canalizat parţial pe o lungime de 7 km.

Oraşul avea două biserici întreţinute de comună, o biserică lipovenească şi cinci havre evreieşti. Cele două despărţiri ale oraşului, înfiinţate la 1831, s-au perpetuat prin transformarea în cele două parohii ale oraşului, recenzate la 1909[79], astfel:

1. *Parohia „Adormirea Maicii Domnului"*, cu 300 de familii, respectiv 1200 de suflete; biserica a fost zidită la Neculai Hagi Chiriac şi nepotul acestuia, Dimitrie Castroian, la 1860. O biserică filială exista în cimitir, „Sf. Treime", construită la 1890.

2. *Parohia „Sf. Ioan"*, cu 320 de familii, respectiv 1280 de suflete; biserica domnească „Tăierea Capului Sfântului Ioan Botezătorul" a fost zidită de Ştefan cel Mare la 1490, refăcută la 1820. O capelă exista la spitalul Drăghici, cu hramul Sf. Gheorghe.

În 1938 existau deja şase parohii în Vaslui, din care două se aflau în suburbii[80]. Alături de cele vechi, „Sf. Ioan Botezătorul" cu 336 familii (1269 suflete) şi

[77] *Populaţia judeţului Vaslui*, elaborată de Costică Pencu, Vaslui, 1992, p. 24.
[78] *Marele dicţionar geografic al României*, alcătuit şi prelucrat după dicţionarele parţiale pe judeţe, de George Ioan Lahovari, General C. I. Brătianu şi Grigore G. Tocilescu, vol. V, Bucureşti, 1902, p. 723.
[79] *Administraţiunea Casei Bisericii. Anuar 1909*, Bucureşti, 1909, p. 419.
[80] *Anuarul Eparhiei Huşilor pe anul 1938*, p. 158-161.

„Adormirea Maicii Domnului" cu 278 familii (1000 suflete), au apărut încă două parohii în oraş: „Cuvioasa Paraschiva", biserică aflată în construcţie, începută la 22 august 1937, cu 415 familii (1400 suflete) şi „Sfânta Treime", biserica din cimitir, devenită parohială din 1909, care avea acum 335 familii (1180 suflete). Încă două parohii erau formate din suburbiile Vasluiului. „Sf. Nicolae", formată parţial din nordul oraşului Vaslui şi cu satul Moara Grecilor, cu 420 familii (1400 suflete), având o biserică zidită la 1815 de Vasile şi Zoiţa Miclescu, refăcută la 1860 de Temistocli şi Maria Bastachi, noii proprietari ai moşiei Moara Grecilor şi Muntenii de Sus; „Bahnari", cu biserica „Adormirea Maicii Domnului", zidită la 1868 de Ştefan Angheluţă şi soţia sa, Smaranda, avea 248 familii (1000 suflete).

În cuprinsul ţinutului Vaslui, „albinele se cultivă pe o scară mai întinsă decât în alte judeţe. În anul 1900, locuitorii posedau 13.993 de stupi. Aici a fost în trecut patria acestei culturi, de la care şi-a luat judeţul marca sa: un stup cu albine"[81].

La 13 noiembrie 1886 a fost inaugurată la Vaslui gara CFR, pe linia Bucureşti-Bârlad-Iaşi, pe vechiul „drum împărătesc" pe care se duceau către Iaşi, capitala ţării, caii şi căruţele de odinioară; noua staţie se afla între cele de la Munteni, la 4,5 km sud, şi Bălteni, la 9,7 km nord. Drumul spre modernitate al urbei Vaslui era deschis.

[81] *Marele dicţionar geografic al României*, p. 723.

PRIMELE RELATĂRI ALE CĂLĂTORILOR STRĂINI DESPRE AREALUL ACTUALULUI JUDEȚ VASLUI

Dan RAVARU*

Cuvinte cheie: *Vaslui, călători străini, istorie medievală urbană.*
Keywords: *Vaslui, foreign travelers, urban medieval history.*

Abstract:
This study presents information about the Siret and Prut between Romania was crossed by trade routes avant-la-Letra since Neolithic, therefore, in antiquity, the area was the attention of Herodotus, who knew the ancient route of the river Bārlad, or Ptolemy, who signals a Dacian fortress, Zargidava between Roman and Vaslui. In the Middle Ages there were countless presence of strangers in our territory, but documenting delayed in time.
As with any presentations of foreign populations when "you know other" hard to free yourself of subjectivity. In this context, a common feature impressions foreign travelers was astonishment. Clothing from suman brown saw it as rude and overly hairy as pyramid hats or sandals. In the same register is entered wooden houses, little high from the ground, made of wood coated with clay, covered with reeds or straw (foreigners ... Travelers, I, p 404). It is also amazed by foreigners, namely Anton Veracsics the description Transylvania, Moldova and the Romanian Country, the fact that "Moldovans hold obstinately to their port and one of them would adopt the Turks (as did mountaineers) or the from another nation, or any part of the port their weapons, or any such thing, is put to death. "(foreigners ... Travelers, I, p 405).

Partea României cuprinsă între Siret şi Prut a fost străbătută de drumuri comerciale *avant-la-letre* încă din Neolitic, de aceea, în Antichitate, zona a fost în atenția lui Herodot, care cunoştea străvechiul traseu al râului Bârlad, sau al lui Ptolemeu, care semnalează o cetate dacică, Zargidava, între Roman şi Vaslui. Şi în Evul Mediu au existat nenumărate prezențe ale unor străini pe teritoriul nostru, dar consemnările în scris au întârziat în timp.

Ca în orice prezentări ale unor populații străine, atunci când „îl cunoşti pe celălalt" este greu să te eliberezi de subiectivitate. În acest context, o notă comună a impresiilor călătorilor străini a fost uimirea. Îmbrăcămintea, din suman de culoare brună, o vedeau drept grosolană şi peste măsură de păroasă, la fel căciulile în formă de piramidă, sau opincile. În acelaşi registru se înscriau casele de lemn, prea puțin ridicate de la pământ, făcute din lemn, lipite cu lut, acoperite cu stuf sau paie (*Călători străini...*, I, p. 404). Se mai mirau, străinii, în speță Anton Veracsics, în *Descrierea Transilvaniei, Moldovei şi Țării Româneşti*, de faptul că „moldovenii țin morțiş la portul lor şi acela dintre ei care ar adopta, de la turci (cum au făcut muntenii), ori de la

* Consilier principal, Centrul Județean pentru Conservarea şi Promovarea Culturii Tradiționale Vaslui.

alt neam, vreo parte a portului sau a armelor lor, sau oricare lucru de acest fel, e pedepsit cu moartea." (*Călători străini...*, I, p. 405).

O altă observație a lui Verancsics se referă indirect la județul Vaslui, dar ni se pare deosebit de interesantă: „Moldova toată este străbătută de patru râuri mai însemnate care toate curg mai întâi de la miazănoapte la răsărit apoi cotesc spre miazăzi şi trei (!) dintre ele se varsă în Istru" (*Călători străini...*, I, p. 401). Este vorba de Nistru, Siret şi Prut. Primul dintre ele se varsă în Marea Neagră, celelalte două în Dunăre (Istru), al treilea, care s-ar vărsa şi el în Dunăre, este marcat de editori cu semnul întrebării. După cum am subliniat şi în altă lucrare a noastră (*Ştefan al II-lea şi Vasluiul, capitală a Moldovei, 1435-1442*, p. 13) este vorba de râul Bârlad. În Antichitate, Herodot, care vizitase coloniile greceşti de la Marea Neagră, Tomis, Callatis, Histria, afirmă că între Tyras şi Hierasus (Prut şi Siret) se mai varsă un râu în Dunăre, dar al cărui nume nu l-a putut afla (*Istorii...*). Plecând de la acest pasaj din Herodot, profesorul Constantin Antonovici, provenit dintr-o ilustră familie de intelectuali bârlădeni, a prezentat la un congres de hidrologie, ținut la Varşovia în 1925, o lucrare în care, pe baze geologice, a demonstrat veridicitatea spuselor părintelui istoriei.

Un alt loc comun în relatările străine constă în observații asupra limbii, pe care cei mai mulți o consideră o latină plină cu greşeli sau o italiană stricată. Fără să intenționeze, la modul conştient aceasta, ei promovează ideea originii latine a limbii române, semnalând, desigur, şi influențele străine. La caracterizările de ordin general să mai adăugăm numai sublinierea lui Nicolaus Olahus, conform căruia moldovenii sunt mult mai statornici şi mai viteji decât muntenii.

Să trecem, în continuare, la informațiile punctuale asupra teritoriului actualului județ Vaslui.

În arhivele Vaticanului s-a găsit o descriere anonimă a Moldovei, din 1528, de fapt o informare pentru Ferdinand von Habsburg. Dacă alți călători se refereau la sate, aici întâlnim o altă imagine: „Se pot înşira pe nume câteva locuri mai însemnate, adică oraşe şi cetăți din Moldova .... Vaslui (Wazlo), Târgul Huşi (Hustwaros) şi Bârlad (Barlat)" (*Călători străini...*, I, p. 199). Descrierea citată mai sus este inclusă în lucrarea mai amplă a lui Georg Reicherstorffer *Chorographia Moldovei*, publicată în 1541, dar având la bază un jurnal din 1528, din cursul unei misiuni diplomatice şi informative în zonă. Îi consideră pe locuitorii de aici de origine romană, aduşi de Traian, dar păstrând totodată obiceiurile geto-dace. Încearcă şi o caracterizare, în care raportul subiectiv – obiectiv este cu totul evident: „Apoi neamul acesta al moldovenilor este aspru şi foarte primitiv, totuşi în treburile ostăşeşti şi războinice ei sunt deosebit de bine pregătiți în felul lor, aşa cum s-a arătat mai sus. Ei recunosc pe Hristos şi pe sfinții apostoli şi după cum susțin ei au urmat cu multă evlavie şi cinstire încă de la început şi până acum învățătura Sfântului Pavel". Şi, după cum vom vedea şi în relatările ulterioare despre diversele comunități de Vaslui, Bârlad, Huşi: „În această țară locuiesc împreună, sub cârmuirea voievodului, diferite secte, religii şi neamuri, ca de pildă ruteni, poloni, armeni, sârbi, bulgari şi tătari şi, în sfârşit, mulți saşi din Transilvania, fără ca din cauza deosebirilor de rituri şi dogme să se certe între ele. Şi orice sectă sau neam îşi urmează ritul şi legea după bunul său plac" (*Călători străini...*, I, pp. 196-197). Indiscutabil, este un exemplu aproape singular de toleranță

religioasă, într-o Europă pe atunci „luminată” de rugurile pentru eretici, şi care acum ţine morţiş să ne acuze cu orice prilej că suntem intoleranţi din esenţa fiinţei noastre naţionale.

Uneori, însă, aşa cum face raguzanul (locuitor din Raguza, actualul Dubrovnik) Felix Petanćič, Vasluiul este localizat greşit, între Muntenia şi Muntenia. Autorul a fost în primul rând un om al cărţii, bibliotecar, notar, judecător, cancelar. El îndeplineşte însă şi unele misiuni diplomatice, în Rhodos, Spania şi Franţa. Este autorul unor memorii în care preconizează ample acţiuni antiotomane, indicând căile cele mai avantajos de străbătut pentru armatele creştine. Informaţiile culese din cărţi nu sunt însă întotdeauna verificate prin cunoştinţele de teren. Astfel apare eroarea amintită mai sus: „Din aceste locuri, din Muntenia, abătându-se de la drumul ce se îndreaptă spre trecerea către Vidin şi Nicopole, se înfăţişează pe stânga cetatea Vaslui aşezată la mijloc între Valahia Mare – Ţara Românească şi cea Mică – sau Moldova” (*Călători străini...*, I, p. 444). Petanćič ţine să amintească neapărat Vasluiul probabil datorită marii victorii repurtate aici de Ştefan cel Mare, greşeala sa fiind preluată şi de alte lucrări.

Un străin prezent în încurcata perioadă a lui Alexandru Lăpuşneanu – Despot-Vodă este un oarecare Laurenţiu, agent secret din partea conducerii secuilor şi saşilor. Citäm dintr-o scrisoare a sa: „Eu, Laurenţiu, servitorul măritului Nicolae Korniş, am fost trimis de domnul meu, cu consimţământul strălucitului domn general (Costaldi, comandant al trupelor imperiale habsburgice), în ziua de 17 februarie (1551), de curând, la Alexandru, voievodul Moldovei, pe care l-am găsit la Vaslui” (*Călători străini...*, II, p. 103). Alexandru Lăpuşneanu se adresează cu superioritate solului, subliniind ascendentul asupra lui Nicolae Korniş, comandantul trupelor secuilor şi saşilor, în luptele interne generate de problema ascensiunii la tronul princiar al Transilvaniei: „De aceea dorim să fi venit stăpânul tău la mine, ca să fi putut trata cu el cum ar putea rămâne în pace ţara mea şi Transilvania; şi cred că dacă ar fi venit la mine am fi încheiat o înţelegere asupra celor ce privesc folosul acestor ţări. De aceea am vrut eu să vorbesc cu stăpânul tău, pentru ca să ne străduim să-l readucem pe fiul regelui Ioan în Transilvania” (*Călători străini...*, II, pp. 103-104).

Perioada foarte främântată când s-au succedat domniile lui Alexandru Lăpuşneanu şi Iacob Heraclit Despot, ambele domnii sfârşite tragic, prezenţa străinilor a fost deosebit de intensă. Din Transilvania sunt trimişi trei soli, Petru Gerendy, Anton Garda, Ambrozie Szabo, care trebuie să străbată o bună parte din Moldova pentru a-l găsi pe Alexandru Lăpuşneanu. „Când au sosit solii domnilor locuitori ai Transilvaniei, în ziua de 19 martie 1554, în Moldova, în târgul Huşilor (Oppidum Huzt), l-au găsit acolo pe voievodul moldovean” (*Călători străini...*, II, p. 145).

De remarcat sunt poziţiile sociale ale componenţilor soliei, care le justifică titulatura de reprezentanţi ai „stărilor Transilvaniei”: Petru Gerendy(i), nobil maghiar, Anton Garda, un secui „liber” (agilis) şi un orăşean din Sighişoara (Schässburg), numit Ambrozie Szabo sau Schneider, ambele cuvinte însemnând în limba română croitor. Deci şi în această situaţie funcţiona „Unio trium nationum”, adică unguri, secui, saşi, românii fiind total ignoraţi. Atitudinea supusă a solilor demonstrează încă o dată prestigiul domnitorului Alexandru Lăpuşneanu care, pentru majoritatea

românilor, rămâne personajul principal, dar îndoielnic, al unei celebre nuvele romantice.

Un personaj interesant al epocii este Ioan Belsius, agent imperial al Habsburgilor. S-a născut la Eperjes (actualmente Presov, în Slovacia), din părinți germani, dar a crescut între unguri. Trimis de Habsburgi să-l spioneze pe Despot-Vodă, a devenit un apropiat şi chiar un devotat al acestuia. Într-o scrisoare către împăratul Maximilian spune: „Am venit acum peste râurile Nistru (greşeală pentru Siret) şi Moldova spre râul Bârlad (Ad Barla) la oraşul numit Vaslui (Oppidum Vaslo).” Scrisoarea este datată 19 aprilie 1562, Vasluiul fiind desemnat drept loc de redactare (*Călători străini...*, II, p. 145).

Să ne mai oprim asupra acestui vizitator de excepție al Vasluiului. Între altele, fiind secretar al mai multor soli transilvăneni la Constantinopol, a devenit expert în redactarea unor rapoarte cifrate. Lua întotdeauna şi alte măsuri de precauție. De exemplu, când a plecat spre Moldova, inclusiv la Vaslui, a ascuns instrucțiunile sub oblâncul de la şa. Deşi i se impută o cunoaştere superficială a limbii latine, lucrările sale i-au influențat pe alți scriitori din epocă, unii şi-au însuşit pur şi simplu scrisori trimise de el din Moldova. În scrisoarea de la Vaslui şi Despot Vodă apare în altă lumină față de piesa lui Alecsandri. Îmbinând severitatea cu blândețea, propune corectarea granițelor dintre Moldova şi Muntenia, iar față de regele Poloniei, Sigismund August, are o atitudine demnă şi curajoasă: „Mi-a spus atunci despre polon multe lucruri, desigur cu foarte mare acreală, şi în urmă a încheiat că, dacă i-ar arde acela un sat cât de mic de al său, el ar porunci ca ai săi să şi năvălească cu foc şi pârjol pe o întindere de trei mile până la cetatea Snyatin” (*Călători străini...*, II, p. 14). Aici Belsius subliniază incertitudinile poziției sale la curtea lui Despot, mai ales în ceea ce priveşte raporturile cu boierii: „De mine în sfârşit voi scrie cu toată smerenia şi supunerea că sunt tratat de acest principe cu cinstea şi considerația datorită maiestăților voastre (Habsburgii), însă boierii au început să se uite foarte chiorâş la mine şi mă şi tem de otravă, întrucât şi acum doi dintre secretarii lui s-au îmbolnăvit şi au ajuns chiar în primejdia vieții. Însă va trebui să rabd ceea ce va fi să îndur pentru a fi de folos maiestăților voastre” (*Călători străini...*, II, pp. 148-149).

O iscoadă ungurească informează, pe 10 aprilie 1564: „Se spune că teritoriul oraşelor Iaşi (Iaz) şi Huşi (Hws), împreună cu partea de jos a țării, în această retragere a lui Tomşa, au fost pustiite de turci şi tătari şi date ca pradă cu voia lui Alexandru (Lăpuşneanu).” (*Călători străini...*, II, p. 311).

O situație deosebită apare după moartea lui Lăpuşneanu, care lăsase doi fii, cel mai mare ocupând tronul. O altă iscoadă anonimă ungurească relatează, în iunie 1568, în legătură cu evenimentele respective: „Bogdan a trimis pe fratele său mai mic, Petru, în oraşul Bârlad, ca să locuiască acolo.” (*Călători străini...*, II, p. 391). Citând, în continuare, textul, aflăm că Petru „simțind gândul rău al fratelui său, fuge în Turcia”.

Un călător străin care a provocat multe încurcături prin scrierile sale în legătură cu istoria Moldovei a fost polonezul Maciej Stryjkowski. Militar de profesie, totodată un intelectual de valoare, a scris o lucrare de mari dimensiuni, intitulată *Cronica Sarmației europene*. Lucrarea a fost, însă, contestată de italianul Guagnini – şi acum există, încă, îndoieli asupra adevăratului autor. El face observații generale asupra românilor, între care reținem faptul că amintirea lui Ştefan cel Mare era vie şi onorată

atât la moldoveni, cât şi la munteni, în ambele ţări româneşti existând cântece de slavă pentru marele voievod. Între 1574 şi 1575 trece prin Moldova şi, în însemnările sale, apare un text care a provocat mari discuţii: „Mărturisesc, după aceea, letopiseţele lituane şi ruseşti, că pe Iurie Koriatovici l-au luat moldovenii la domnie sau ca voievod al Moldovei şi Valahiei, pentru vitejiile sale de cavaler, şi l-au ridicat la Suceava, la capitală, după obiceiul lor. Totuşi, deoarece la dânşii este înnăscută nestatornicia şi deasa schimbare a stăpânilor, l-au otrăvit pe Iurie Koriatovici la Suceava. A fost înmormântat la Vaslui, o mănăstire zidită la o jumătate de zi de mers de Bârlad, unde eu însumi am fost în 1575” (*Călători străini...*, II, p. 451). Acest pasaj a stârnit de la început aprige discuţii între Xenopol, Onciu, Iorga şi Radu Rosetti. Aceasta fiindcă în cronicile lituaniene mai există şi alte referinţe la el. De asemenea, într-o cronică a Cavalerilor Teutoni se spune că lituanienii ar fi suferit mari înfrângeri în Moldova, în acea perioadă. Problema, însă, pare rezolvată la ora actuală. Într-adevăr, între lituanieni, inclusiv cei din familia nobilă Korjat, şi moldoveni a existat o serie de relaţii. Dar în nici un caz Jurg Koriatovici nu a domnit în Moldova. Pentru scurt timp, doi membri ai familiei Koriatovici au stăpânit ţinutul Podoliei, învecinat la nord cu Moldova. În acea zonă exista o populaţie românească numită volohi. De aici confuzia cu stăpânirea Moldovei de către cei din familia Koriatovici.

Constantin Cihodaru aduce şi alt argument care demonstrează falsitatea părerilor că Jurg Koriatovici ar fi domnit în Moldova şi că ar fi murit aici în 1375: „Ipoteza aceasta nu se poate susţine şi nici nu se poate admite că principele lituanian ar fi murit la data arătată căci, din alte informaţii, se poate vedea că era în viaţă la 1837” (Cihodaru, p. 208). Ştefan Gorovei aduce în discuţie şi un alt aspect care ar fi contribuit la crearea legendei despre Jurg Koriatovici. Tot în anul 1375, un pretendent la tron, Giurgiu, s-a refugiat la conducătorul lituanian al Haliciului, Vladislav de Oppeln, cerând ajutor. Împreună cu o oaste lituaniană, a fost înfrânt de moldoveni şi, probabil, executat. În urma tuturor acestor informaţii contradictorii, în primul rând relatarea lui Stryjcowski, s-a ajuns la neaşteptata concluzie că Vasluiul ar fi fost atestat din anul 1375. Confuzia creată a fost îmbrăţişată de conducerea locală care, bazându-se pe Ghibănescu, a oficializat această atestare în 1975. Atunci s-au sărbătorit 600 de ani de atestare a Vasluiului, ceea ce era cu totul fals, dar „a căzut bine”, deoarece în acelaşi an se împlineau 500 de ani de la Bătălia de la Podul Înalt. Combinând o aniversare reală cu una imaginară s-a putut da o notă de mare fast evenimentului. Situaţia a fost, într-un fel, benefică pentru Vaslui dar, totodată, a perpetuat un fals istoric. Denumirea de „Vaslui” apare prima oară în documente în anul 1423, când este atestat în Sfatul Domnesc boierul Şerbea de la „Vaslui”, fără, însă, a se specifica dacă denumirea se referă la ţinut, la oraş sau la o moşie din preajma râului.

Aşa că atestarea certă a oraşului este cea de la 1 septembrie 1435, asupra căreia ne vom opri pe parcurs. Interesant este că aceiaşi istorici locali, care au fost obligaţi de împrejurări să susţină în 1975 atestarea a 600 de ani de existenţă a Vasluiului, vor susţine în 1985 cei 550 de ani reali de atestare documentară. Acest fals istoric este înscris şi acum la intrarea în Consiliul Judeţean Vaslui şi de zeci de ani de subliniez perpetuarea erorii respective, dar, cum spunea profetul, „in deserto clamavi, Domine!”. Alte observaţii ale călătorului polonez, privind bătălia de lângă Vaslui, se

înscriu între adevărurile istorice. Redă „in extenso” două texte ale lui Stryjkowski, direct sau indirect legate de zona noastră.

„În anul 1475 Mahomed, împăratul turcesc, dând ajutor lui Radul, voievodul muntenesc, împotriva lui Ştefan, domnul Moldovei, vasalul Poloniei, şi făcându-l vasalul său, a trimis o oaste de o sută şi douăzeci de mii de turci şi de tătari şi de munteni împotriva Moldovei, ca s-o prade, vrând să-l facă şi pe Ştefan vasalul său. Dar Ştefan, voievodul Moldovei, luând ajutor de la Cazimir, regele Poloniei, două mii de călăreți, adunând de asemenea patruzeci de mii de moldoveni şi cinci mii de secui, pe care-i luase de la Matiaş, regele Ungariei, cu aceşti oameni, încrezându-se mai mult iscusinței decât puterii, a lovit peste tot cumplita şi marea oaste a turcilor şi le-a făcut pagube cu atât mai mari, cu cât în Țara de Jos, pe unde urmau să treacă turcii, el însuşi arsese totul, o înfometase şi arsese iarba cu foc, pentru care fapt şi caii lor neînvățați cu greutățile au pierit de foame. După aceea, când i-a adus într-un loc primejdios pe iezerul Racovei, i-a lovit la râul Bârlad, şi acolo, cu oameni puțini, a biruit o sută de mii de turci şi tătari, cu ajutorul lui Dumnezeu. A poruncit ca să se ardă leşurile celor căzuți, de pe urma cărora încă şi azi se văd oase şi grămezi mari şi înalte, pe care le-am văzut cu ochii mei, când am trecut în Turcia în anul 1575, precum şi trei cruci, care stau zidite ca semn al acelei biruințe. De asemenea au pierit câteva paşale <şi> comandanți mai de seamă, s-au luat mai bine de o sută de steaguri de război. Pe prinşi a poruncit să-i tragă pe toți în țeapă, iar pe patru prinşi mai de seamă şi 36 steaguri de război, împreună şi cu o parte mai de preț a prăzii luate de la duşmani, i-a trimis prin panii săi regelui Cazimir, care pe atunci locuia în Litvania”.

„[1504: soarta lui Ştefan cel Mare]: Acest Ştefan voievod al Moldovei era iscusit şi norocos, căci într-un rând a biruit o sută cincizeci de mii de turci, pe lângă alte lupte dese şi însemnate cu ei. Acesta de asemenea a alungat pe Matiaş, regele Ungariei cel viteaz, din țara Moldovei şi din cea secuiască, nimicind cu dânsul o mare oaste de unguri şi rănind pe regele însuşi cu trei săgeți, în dreptul oraşului Baia, după care izbândă i-a luat şi Țara secuiască. El de asemenea şi pe tătari i-a biruit de câteva ori, de asemenea pe regele Poloniei Albert l-a biruit în Bucovina împotriva aşteptărilor alor noştri. Orice istoric poate să-l preamărească cu drept cuvânt pentru acest slăvit noroc la toate adunările lor pe scripci sârbeşti, rostind în limba lor: «Ştefan, Ştefan voievod, Ştefan. Ştefan voievod a bătut pe turci, a bătut pe tătari, a bătut pe unguri, pe ruşi şi pe poloni». Când mergeam spre Turcia am văzut la Bucureşti, oraşul de scaun, la curtea domnului Țării Româneşti, unde am fost la ospăț <cum atârnă> pe peretele iatacului domnului un chip, zugrăvit pe lemn, după obiceiul vechi, arătându-l pe acest Ştefan înalt la statură şezând cu coroană regească pe cap, moldovenii îl numesc de asemenea Cara Bogdan Ştefan, adică dragul Bogdan Ştefan (carus pe latineşte, pe româneşte, cara - drag). Din cauza nespusei lui vitejii îl socotesc ca sfânt. A lăsat după dânsul pe fiul său Bogdan, cu un singur ochi”.

În luna mai 1582, primul englez care ajunge în Țările Române trece şi prin zona noastră. Este vorba de John Newberie, negustor din Londra, care a vizitat locurile sfinte şi, la întoarcere, a vrut să vadă cât mai multe ținuturi noi. „În ziua a şasea am plecat din Fălciu (Falchen). În ziua a şaptea, dimineața, am ajuns la un mic orăşel numit Huşi (Hus), care este aşezat la marginea unei păduri” (*Călători străini...*, II, p. 517).

Definitorie pentru setea de călătorii, de cunoaştere, interesată sau nu, a unor noi ţinuturi este prezentarea ce şi-o face însuşi John Newberie: „Eu, numitul John Newberie, îmbărbătat de buna izbândire a drumului meu de mai înainte la Tripoli, Ierusalim şi Muntele Liban, am pornit într-o călătorie mult mai lungă şi primejdioasă prin strâmtoarea Gibraltar, Marea Mediterană, sus-zisul Tripoli şi apoi coborând râul Eufrat, până la cetatea lui Ormus în Golful Persic şi de acolo prin ţara lui Lar şi părţile cele mai de răsărit ale Persiei, în Media, Armenia, Georgia, Caramania, Anatolia şi apoi la Constantinopol şi de acolo prin Marea Neagră numită în vechime Pontul Euxin, pe gura fluviului Dunărea cu corabia, şi apoi o cale lungă în susul acelui fluviu, trecând de-a lungul unei părţi din Moldova şi Ţara Românească <şi> în sfârşit, după ce am debarcat, am ajuns la Cameniţa, primul oraş de graniţă al Poloniei, şi trecând printr-acel regat am ajuns în Prusia şi am venit la Elbing şi Danzig şi Königsberg, unde îmbarcându-mă, am trecut prin Sundul din Danemarca şi am ajuns la Hull în Anglia şi apoi am mers pe uscat la Londra, unde am ajuns în ultima zi a lui august 1582, călătorind timp de doi ani fără nouăsprezece zile”.

În curând, după numai trei ani, ne vizitează un alt englez, Henry Austelle. El era trimisul lui William Harborne, ambasadorul Angliei la Constantinopole. Acesta vrea să ajungă în ţara sa plecând din capitala Imperiului Otoman, iar drumurile îl poartă prin părţile noastre. „Pe 12 octombrie 1585 am ajuns la Fălciu, pe râul Prut” (*Călători străini...*, III, p. 184).

Nicolae Iorga a evidenţiat, în *Istoria Românilor prin călători străini*, marea importanţă a informaţiilor de acest fel, care vor deveni mult mai bogate, pe parcursul timpului, pentru întregirea imaginii devenirii noastre ca neam. Un prim exemplu din lucrarea citată, cu o largă referinţă la călătorii englezi:

„Avem apoi două însemnări privitoare la drumul prin Moldova al lui John Austell şi Iacob Manucchio.

Iată ordinul pe care-l primeşte domnul din partea turcilor ca să dea ospitalitate călătorilor englezi în 1586:

«Să ştii tu, care eşti domn al Moldovei (al Munteniei), şi alţi ofiţeri ai noştri cari stăpâniţi şi locuiţi pe calea pe care se trece de obicei în Moldova (Muntenia), că ambasadorul Angliei», - pe vremea aceea începuseră întâile legături urmate între Anglia şi Poartă şi, după primul ambasador, care a apărut mai scurtă vreme, Harebone, de care vom vorbi îndată, a venit altul, Eduard Barton, care a avut legături foarte strânse cu Moldova, întovărăşit fiind în afaceri cu anumiţi evrei prefăcuţi în supuşi englezi, el însuşi finanţând la Poartă pe Aron Vodă, contemporanul lui Mihai Viteazul, şi negociind cu acesta pentru pacea cu sultanul, - «trimeţând doi nobili englezi cari voiesc să plece în Anglia, pe Henry Austel şi Giacomo de Manucchio, a cerut de la înălţimea noastră scrisori de liberă trecere prin stăpânirile noastre, cu o slugă pe lângă ei. De aceea vă dăm cu strânsoare vouă şi tuturor dregătorilor noştri celorlalţi pe la cari vor trece ca, primind această poruncă a noastră, să aveţi deosebită grijă şi să luaţi sama să fie îngrijiţi aceşti călători cu ospitalitate în acest drum al lor, pe bani dându-li provizii pentru ei şi caii lor, aşa încât să n-aibă de ce se plânge pe urmă de voi. Dacă, din întâmplare, ar veni în vreun loc unde ar trebui să se teamă pentru persoana sau averea lor, să te îngrijeşti ca ei să fie păziţi de oamenii voştri, şi să meargă cu ei prin toate locurile de bănuială, având tovarăşi destui. Ci să băgaţi bine de samă ca ei să nu

ducă din ţara noastră vreunul din caii ce pot fi de folos» - caii erau opriţi la export şi de domnii cei vechi şi de turci, ca o contrabandă de război. «Ascultaţi porunca noastră şi daţi crezare peceţii noastre»" (N. Iorga, *op. cit.*, pp. 171-172).

Catolicii duceau, după cum se ştie, o propagandă destul de intensă în Ţările Române, credinţa ortodoxă a acestora nesimţindu-se, însă, impietată, românii fiind, ca întotdeauna, toleranţi. Astfel, Francesco Pasti, călugăr franciscan din Candia (Creta), face o cercetare a situaţiei catolicilor din Moldova. El avea reşedinţa la Târgovişte, unde conducea o mănăstire a conventualilor franciscani. El specifică: „La Bârlad (Berladi) o biserică, la Vaslui (Vasiludi) o biserică." (*Călători străini...*, III, p. 638).

Tot Francesco Pastis de Candia a făcut unele observaţii fireşti asupra românilor, în mijlocul cărora a stat peste şapte ani: „Şi, în primul rând, locuitorii trăiesc şi observă ritul grecesc şi sunt supuşi Bisericii orientale, adică patriarhului de la Constantinopol. Dar slujesc în biserici în limba slavonă, iar cititul şi scrisul se face aproape pretutindeni tot în limba slavonă. Limba lor cea veche era latina, dar acum au corupt-o atât de mult, încât abia se distinge câte un cuvânt; aduce totuşi cu limba latină" (*Călători străini...*, III, p. 638).

Negustorul Martin Gruneweg (1562-1618) are un curs fascinant al vieţii, dovedindu-se totodată un călător neobosit. De origine germană, născut la Danzig (Gdansk), rămâne orfan în condiţii dramatice, învaţă mai întâi polona, dintre limbile străine, devine pe parcurs un adevărat poliglot. Se angajează la un negustor armean, de care se va ataşa foarte mult, îl va considera un adevărat tată. În serviciul acestuia, împreună cu caravanele negustorilor armeni, va face şase lungi călătorii în Imperiul Otoman, trecând de fiecare dată prin ţara noastră. De fiecare dată a scris nenumărate note, însemnări, pagini de jurnal şi a executat peste 500 de desene. La ultima călătorie s-a îmbolnăvit de ciumă, s-a vindecat în mod miraculos şi a trecut la catolicism în 1586, devenind călugăr dominican pentru restul vieţii. Va folosi datele amintite mai sus pentru redactarea veridică a relatărilor de călătorie.

În 1584, la întoarcerea din a patra expediţie comercială din Turcia, Gruneweg trece şi prin actualul judeţ Vaslui. „La 10 iunie prin câmpie; am hrănit [animalele] la Bârlad. Acest oraş se află în şes; după felul ţării este bine clădit. În piaţă se află o biserică de piatră frumos pictată în interior şi exterior cu tot felul de vieţi de sfinţi; de la turnul clopotniţei până sub clopotele sale erau doar 15 trepte. Am înnoptat în spatele unui sătuc. Precedentele două zile am mers doar printr-o vale în care curgea un râuleţ. Dincolo de apă, în dreapta, am văzut mereu sate risipite. La 11 iulie [am mers] tot prin vale, apoi prin Vaslui, care se află pe un deluşor; are în piaţă două biserici de lemn, iar în oraş mai este o biserică de piatră, împreună cu o curte în cea mai mare parte de piatră. Locuiesc aici şi saşi şi armeni. Am hrănit [animalele] în câmpie, între dealuri, printre care curgea o apşoară. Am înnoptat în faţa unui sat care are o bisericuţă de piatră" (*Supliment*, I, p. 101).

Fragmentul de mai sus prezintă un interes aparte. Cu rezerva „după felul ţării", Bârladul este apreciat ca oraş, bine clădit, tocmai de un călător care văzuse foarte multe aşezări urbane şi era originar dintr-un mare oraş european. Foarte importantă rămâne atestarea bisericii de piatră la anul 1584, considerată în general ca o ctitorie mai târzie a lui Vasile Lupu. Construcţia de astăzi îi aparţine, însă a fost durată peste alta mai veche care, aşa cum o descrie Gruneweg, avea şi pictură exterioară, aşa cum

mai întânim astăzi doar în nordul Moldovei. Bun observator, reține existența la Vaslui a bisericii de piatră alături de alte două de lemn. Este vorba desigur de cea cu hramul „Tăierea Capului Sfântului Ioan Botezătorul", ctitoria lui Ştefan cel Mare din 1490. La timpul respectiv, Curțile Domneşti erau probabil într-o stare încă bună. Dacă ceilalți călători vor semnala ruine sau amintiri ale Curților, Gruneweg aminteşte doar faptul că sunt construite în cea mai mare parte din piatră, deci erau încă în picioare, cel puțin parțial. „Râuşoarele" semnalate sunt Bârlad şi Vasluiul, iar satul „cu bisericuța de piatră" este Scânteia, târguşor care a făcut parte din ținutul istoric al Vasluiului, era o ctitorie de la Ştefan cel Mare şi a fost în permanență un loc de popas. În 1586, la ducere şi la întoarcere pe ruta Liov (Lvov, Lemberg, Lviv), oraşul său de reşedință şi Istanbul, Gruneweg trece din nou pe la Bârlad şi Vaslui. Într-o manieră personală, având grijă să nu se repete, în următoarele două relatări se rezumă la câteva aspecte practice. Le reproducem, pentru atmosferă şi atestarea repetată a localităților. „La 10 mai am hrănit [animalele] în satul unde se află o bisericuță de piatră, am înnoptat unde este o fântână cu izvor sub un deal. La 11 mai am hrănit [animalele] pe o câmpie în spatele Vasluiului, am înnoptat într-un sat pustiu. La 12 mai am hrănit [animalele] în câmpie în spatele Bârladului" (*Supliment,* I, p. 110). „La 10 august [am trecut] prin Bârlad, am hrănit [animalele] şi am înnoptat în câmpie. La 11 [august] am hrănit [animalele] în câmpie, [am trecut] prin Vaslui, am înnoptat în câmpie. La 12 august am hrănit [animalele] în câmpie, am înnoptat în satul unde se găseşte bisericuța de piatră" (*Supliment,* I, p. 113).

Dar Gruneweg, în însemnările sale, nu s-a mărginit la consemnarea datelor geografice, ci a făcut observații pertinente asupra oamenilor, arhitecturii populare, portului, dansurilor. Ele au fost realizate la prima intrare în Moldova, însă şi pe parcurs, când a străbătut meleagurile noastre. „Casele sunt foarte mici şi sunt construite numai din lemn, unse cu lut, dar ei locuiesc foarte curat. Ei văruiesc căsuțele înăuntru şi în afară, ori de câte ori observă că se murdăresc oricât de puțin. Rar se vede aici o casă acoperită cu şindrilă, toate sunt acoperite cu paie. De teama focului, o casă se află la distanță de alta, astfel că între ele ar mai fi avut loc una; şi toate sunt împrejmuite cu un gard. Din casă se intră prin două uşi față în față în odaie, unde se află o frumoasă sobă cu cahle, cu care ei încălzesc odaia şi pe care fierb şi prăjesc după nevoie. (...) În bisericile valahe ei cântă totul în limba slavă deşi nu înțeleg un cuvânt din aceasta, precum la noi călugărițele. În rest este un popor frumos în această țară, care are propria limbă, aproape ca italiana, întrucât sunt o ceată alungată din Italia. Nu sunt grosolani la înfățişare, atât cei de la sate cât şi cei de la oraşe. (...) Când sunt bucuroşi, fac un dans rotund care se desfăşoară cu cinste, fără râs, fără sporovăială şi sar exact după cadență. Pentru că au case înguste, dansează pe uliță. Unul îl apucă pe altul de mână împrejur câte un bărbat şi o femeie şi astfel fac o roată mare. Şi au bucurie atunci când dansează cel mai bine şi unul dintre ei le dă semnalul să sară astfel: Huțhuțhuț, la ultimul huț sar toți ca unul cât de sus pot. În timpul săriturii unul aruncă o măciucă sub cei care dansează, adică se înțelege sub picioarele lor; deci fiecare țară are obiceiul său. Şi portul femeilor este curat. Toate umblă ca bărbații cu ciubote. Au straie frumoase de mătase, încrețite de la gât, până la gambe, cu mâneci jumătate, adică mâneca până peste cot, frumos tivite, haina este decoltată rotund pe umeri şi sus e pusă împrejur o garnitură cu aur şi perle. Din aceasta

se iveşte cămaşa până sub gât, care în locul gulerului e cusută de lăţimea unui deget cu aur şi mătase şi are mâneci încreţite; ele poartă de asemenea şi lanţuri aurite, salbe, brăţări, mărgean. Astfel e podoaba capului. Îşi netezesc părul sub ele din creştet până în dosul urechilor şi îl coboară şi ceva mai jos, astfel ca fruntea să fie acoperită, apoi îşi fac ca o coroană de năframe pe care o pun deasupra, însă coroana o fac astfel. Au o maramă din cel mai frumos postav de Louvain pe care îl pun în patru, încât rămâne lat de patru degete. Ele îl pun egal împreună şi îl răsucesc pe o garnitură gata pregătită. Răsucesc în lăţime de şase degete, de fiecare dată cu un fir de pai mai sus, şi capătul îl prind cu un ac mare de gămălie din argint de care atârnă o podoabă mică pe care o pun deasupra urechii drepte. Oamenii tineri vâră şi deasupra amintitului ac o floricică sau o frumoasă ierbuliţă. Pe dinăuntrul acestei coroane, întrucât se zăreşte părul capului, împodobesc de jur-împrejur cu agrafe frumoase. În ambele urechi poartă şi astfel de podoabe. Haina care le cuprinde este o mantie poloneză. Fecioarele poartă peste o cosiţă cu moţ lung, un cilindru mic din catifea neagră sau o agrafă lucrată, care se aşează împreună pe cap ca o pălărie episcopală; deasupra aşează o cunună care atârnă în spate. Dacă una [dintre ele] a fost deja promisă aceea poartă pe capul gol o cunună deschisă din pene de păun" (*Supliment*, I, pp. 80-91).

De la bun început, simpatia pentru români şi înţelegerea fără prejudecăţi a modului lor de a fi sunt evidente. El foloseşte termenul de valahi, pentru moldoveni, conform uzanţelor poloneze. Este totodată o dovadă a conştientizării unităţii românilor. Gruneweg sesizează contradicţia dintre folosirea limbii slavone, total neînţeleasă, în biserică, şi limba română vorbită, de origine latină şi foarte apropiată de italiană. Observaţiile de ordin etnografic sunt extrem de valoroase, atât pentru vechimea lor, dar mai ales pentru redarea minuţioasă. La fel de importante rămân toate paginile sale referitoare la români în general şi la peisajele româneşti.

La sfârşitul secolului al XVI-lea, mai precis în 1588, în Moldova soseşte prima misiune iezuită. Trecem peste accepţiunea generală, cu sorginte în literatura romantică, aceasta atribuindu-le călugărilor din respectivul ordin nenumărate păcate. Iezuiţii au fost însă şi oameni de înaltă cultură, organizatori exemplari ai învăţământului, marii noştri cronicari moldoveni instruindu-se în şcolile deschise de ei în Polonia. Această primă misiune era formată din Stanislaw Warszewicki şi Jan Kunig Schonhofen. Raportul trimis de cel din urmă include o listă a localităţilor cu credincioşi şi biserici catolice, în care regăsim oraşe din judeţul Vaslui: „Huşi (Hus), aşa numit de la husiţii din Boemia, Bârlad (Berlat), Vaslui (Waslud)" (*Supliment*, I, p. 141). După cum vedem, confuzia legată de stabilirea originii denumirii oraşului Huşi de la Jan Hus circula deja în epocă. Afară de similitudinea fonetică, la crearea legendei a contribuit, credem, şi prezenţa husiţilor în Moldova, datorată atitudinii tolerante a lui Alexandru cel Bun. Această falsă etimologie a fost mult timp acceptată şi pe plan românesc, până când Gheorghe Ghibănescu a demonstrat că numele Huşi provine de la boierul Husul. Lui Schonhofen îi aparţine o afirmaţie care subliniază din nou originile latine ale limbii române, demonstrate de asemănările cu italiana: „Valahia (din nou pentru Moldova, în manieră poloneză) este o colonie a romanilor – numită în Antichitate Dacia – se zice că idiomul patriei are o mare înrudire cu italiana de către cei care le ştiu pe ambele" (*Supliment*, I, p. 140).

În capitolele următoare, prezențele catolice - în general - şi cele iezuite, în special, vor fi tot mai numeroase.

Bibliografie:

- *Călători străini despre ţările române*, volumul I, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1968.
- *Călători străini despre ţările române*, volumul II, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1970.
- *Călători străini despre ţările române*, volumul III, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1971.
- *Călători străini despre ţările române*, Supliment I, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2011.
- Cihodaru, Constantin, *Alexandru cel Bun*, Editura Junimea, Iaşi, 1984.
- Ghibănescu, Gheorghe, *Surete şi izvoade. Volumul XV. Vasluiul*, Iaşi, 1926.
- Iorga, Nicolae, *Istoria românilor prin călători*, Editura Eminescu, Bucureşti, 1981.
- Ravaru, Dan, *Ştefan al II-lea şi Vasluiul, capitală a Moldovei*, Editura PIM, Iaşi, 2013.

BISERICA DOMNEASCĂ „ADORMIREA MAICII DOMNULUI" DIN MUNICIPIUL BÂRLAD, JUDEȚUL VASLUI

Maria POPA*
Doina ROTARU

Cuvinte-cheie: *Biserică, domnească, ctitor, voievod, obşte, monument, istoric, patrimoniu, imobil, mobil, şcoală, clerici.*
Keywords: *Church, princely, founder, prince, community, monument, historical, heritage, real estate, movable property, school, clergy.*

Abstract:
Built by Vasile Lupu, Prince of Moldavia, in the eighteenth century (c. 1636) on the site of a wooden church dating from the fifteenth century. Damaged by earthquakes, the church was rebuilt from the ground between 1804 and 1807, then rebuilt above windows' level between 1840 and 1842, when the porch was added, and in 1867 veşmântarul (the place in the altar where church vestments are kept). Between 1938 and 1940 the present bell tower was built on the porch, and Gheorghe Teodorescu-Argeş restored the interior painting using the oil painting techniques; painting cleaned and completed in 1965.
Between 1803 and 1860 a school teaching in Moldavian and Greek languages functioned within the cells attached to the church. One of its students was Constantin Codrescu, director of the first hospital in Bârlad - "Bârlad and Elena Beldiman" - between 1866 and 1891. The same location was used for a school of church singers between 1870 and 1919, which was opened again in 1934.
The church has a conch plan with little lateral apses marked on the inside at the masonry depth, a recessed semi-circular altar apse, and entrance on the western side. It is built of bricks, on foundation and stone basement, hipped roof (originally three towers), galvanized roofing sheet (previously tiles, shingles, sheet copper). The interior is covered with a semi calotte in the altar apse, nave and semi-cylindrical vault cap in the nave, supported by two double springs and two pilasters that mark the transition between spaces. The plastic arhitecture, inspired by Neoclassiccism, includes rectangular panels, pilasters, cornice moldings retired under windows with semicircular arched openings. The bell tower, made of reinforced concrete, having three levels of rectangular sections and an octagonal drum, has the same decor as the church, with the exception of the niches under the eaves.
In the eighteenth and nineteenth centuries, the church received many princely benefits, which were supplimented by community donations (made by nobles, townsmen, intellectuals, etc.), consisting of real property (land, shops, houses) and movable property (wooden icons, church silverware, religious books with donors' notes), some of which can be seen even nowadays.

* Specialist cercetare monumente istorice, Vaslui.

Potrivit menţiunilor documentare şi cercetărilor de specialitate, în perioada medievală, la Bârlad a existat o *Curte domnească*, construită în timpul lui Alexandru cel Bun (1400-1432), odată cu cele din Iaşi, Hârlău şi Vaslui[82], în cadrul căreia funcţiona şi o biserică. După cum se arată într-un hrisov emis de fiul său, Ştefan al II-lea, la 18 iunie 1444, la această biserică slujea *„popa Toader din Bârlad ..., cu dreptate şi cu credinţă şi curată rugă către Dumnezeu pentru noi…"*[83]. Deşi, după tradiţie, biserica era atribuită lui Ştefan cel Mare[84], documentul de mai sus dovedeşte că locaşul exista înainte de domnia sa, probabil ars de tătari în 1440, o dată cu târgul, şi refăcut de acesta. *Biserica domnească din Bârlad* este menţionată pentru prima dată cu această titulatură în anul 1623, în nişte zapise de vânzare ale unor moşii din ţinutul Tutova, în care, alături de dregătorii târgului, apare ca martor şi *„preutul Ştefan de la Besereca Domnească"* [85], semnatar în aceeaşi calitate şi între anii 1632 - 1644[86].

Biserica fost zidită din temelii de către Vasile Lupu (1634-1653), după cum se arată într-un document emis ulterior de către voievodul Nicolae Mavrocordat la 18 ianuarie 1712: „…*bisearica cea Domnească din târgul den Bârlad care iaste zidită de răposatul Vasile Vodă"*[87]*,* fără a se preciza anul. Conform studiilor de specialitate, bazate pe interpretarea relatărilor ulterioare, biserica de zid ar fi fost construită în anul 1636[88]. Într-un pomelnic din secolele XIX-XX, aflat astăzi în patrimoniul parohiei (transcris mai jos), se menţionează că aceasta a fost zidită de Vasile Lupu şi soţia sa, Doamna Tudosca între anii 1648-1650. Potrivit relatărilor unor călători străini din acea perioadă, la Bârlad, în 1636 erau 6 biserici de lemn şi una de zid, iar în 1641, 5 de lemn şi una de zid. În memoriile sale de călătorie prin Ţările Române în anii 1652 - 1659, Paul de Alep, fiul patriarhului Macarie din Siria, consemna pentru prima dată hramul bisericii: „*biserica Maicii domnului*, *clădită de curând din piatră de către domn"*, alături de bisericile „Sf. Dumitru" şi „Sf. Chiriac"[89] (probabil, biserica „Vovidenia", confuzia venind de la preotul Chiriac, menţionat ca martor în anii 1651 şi 1667)[90]. Prin urmare datarea din pomelnic nu pare a fi plauzibilă.

Faptul că apelativul de *biserică domnească* apare înainte de urcarea pe tron a lui Vasile Lupu, dovedeşte că aceasta exista şi că în timpul domniei sale a fost doar

---

[82] Şt. Ştefănescu, *Consolidarea poziţiei politie a Ţărilor Române până la mijlocul secolului al XV-lea*, în *Istoria Românilor*, vol. IV, Bucureşti, 2001, p. 294; Al. Ungureanu, *Oraşele din Moldova. Studiu de geografie economică*, Bucureşti, 1980, p. 28; Al. Papadopol - Calimah, *Notiţă istorică despre Bârlad*, Bârlad, 1889, p. 114, ş.a.

[83] Gh. Ghibănescu, *Surete şi izvoade,* vol. II, Iaşi, 1907, p. 210.

[84] I. Antonovici, *Documente bârlădene*, vol. IV, Bârlad, 1924, p. 70; N. Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al localităţilor şi monumentelor medievale din Moldova*, Bucureşti, 1974, p. 79, 84.

[85] *Ibidem,* p. 52; *DIR*, A. Moldova, veacul XVII, vol. V, Bucureşti 1957, p. 180.

[86] I. Antonovici, *op. cit.,* vol. IV, p. 67-69, 77, 84-86.

[87] *Ibidem,* vol. I, Bârlad, 1911, p. 1.

[88] *Ibidem*, vol. IV, p. 70; Ana Dobjanschi, Victor Simion, *Arta în epoca lui Vasile Lupu,* Bucureşti, 1979, poz. nr. 7; N. Stoicescu, *op. cit*., p. 84; Laurenţiu Chiriac, *Monumentele religioase medievale din zona Bârladului*, Iaşi, 2007, p. 152.

[89] **** Călători străini despre Ţările Române*, vol. VI, partea I, Bucureşti, 1976, p. 27.

[90] Gh. Ghibănescu,, *op. cit.,* vol. XXI, Iaşi, 1929, p. 73: ,, ... popa Gavril cel domnesc *ot Bârladu, şi popa Chiriacu duhovnicu mieu de acolo*", martori la donarea unei părţi din moşia Strâmba de către Ursul de Zmeieni fraţilor Pălădeşti, în 1651; I. Antonovici*, op. cit.,* vol. IV, p. 107: „Preutul Gavril de la Biserica Domneasca, din târg din Barlad, *şi preutul Chiriac iar din târg*", hotarnici ai moşiei Fruntişeni, în 1667.

reclădită[91], pe aceeaşi temelie, după cum s-a constatat prin sondajul arheologic întreprins de Muzeul „Vasile Pârvan" din Bârlad în anul 1976, cu prilejul unor lucrări de consolidare a bisericii. Conform acestui sondaj, sub actuala temelie, fondată în vremea lui Vasile Lupu, s-a descoperit temelia unei biserici de lemn din secolul al XV-lea, de plan triconc, considerată a fi a primei biserici domneşti[92]. Această constatare ridică, totuşi, unele îndoieli, deoarece raportul de specialitate nu a fost publicat din cauza morţii arheologului Vasile Palade. Numai cercetările arheologice sistematice ar putea oferi datele precise privitoare la evoluţia în timp a edificiului. Dăinuirea primei biserici domneşti este dovedită din punct de vedere documentar prin activitatea personalului slujitor. Astfel, preotul *Ştefan cel domnesc*, menţionat mai sus, a slujit şi în timpul domniei lui Vasile Lupu. Activitatea sa a fost continuată la noua biserică de zid de preoţii *Gavril* (1651-1678)[93] şi *Ignat* (1683-1710[94], desemnaţi cu acelaşi apelativ de *preoţi domneşti*..

Potrivit obiceiului vremii, în secolele XVII - XIX, pentru întreţinerea bisericii şi a clerului deservent, s-au acordat diferite privilegii domneşti. După incendiile din 1675[95] şi din 1711, când tătarii *„au arsu de tot şi târgul Bârladului şi sfintele biserici şi totul*", la 18 ianuarie 1712, voievodul Nicolae Mavrocordat a scutit pe slujitorii bisericii de diferite dări (dajde împărătească şi domnească, deseatină de stupi, goştină de oi şi porci, pogănăritul de vii ş.a.), acordându-le în continuare şi dreptul de a încasa unele taxe din vânzările făcute în ziua târgului (4 bani de vită, 2 potronici de cal, 2 bani de dugheană, 2 oca (2,5 kg) pe fiecare car de peşte)[96]. Aceleaşi privilegii au fost acordate pentru *„biserica cea domnească din târg din Bârlad"* şi de alţi domni: Constantin Mavrocordat (1733, mai 25), Grigore al II-lea Ghica (1737, februarie 4), Matei Ghica (1754, mai 15), Ioan Callimachi (1759, ianuarie 25), Grigore Callimachi (1762), Constantin Moruzi (1779, februarie 20), Alexandru Moruzi (1792 septembrie 1), Alexandru Callimachi (1795, iulie 3)[97]. Între 1803-1823, personalul clerical, scutit de dări, avea dreptul de a încasa şi toate veniturile din vânzarea dohotului şi a păcurii, pentru repararea bisericii şi întreţinerea şcolii de psalţi, înfiinţată şi întărită prin hrisoave domneşti de către Alexandru Moruzi (1803, iulie 25; 1806, februarie 1), Scarlat Callimachi (1813, iunie 26) şi Ioniţă Sandu Sturdza (1823, iunie 9)[98].

Din puţinele mărturii documentare privitoare la sistemul constructiv, reiese că această ctitorie a voievodului Vasile Lupu, construită în stil moldovenesc, din piatră, după cum menţiona Paul de Alep, se încadra în categoria bisericilor de plan triconc, cu absidele laterale mici, ascunse spre exterior într-un decroş de zid ca un pilastru[99],

---

[91] *Ibidem,* vol. IV, p. 70; N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 84.
[92] Laurenţiu Chiriac, *op. cit.,* p. 133. Oltea Gramaticu şi colab., *Istoria Bârladului*, Bârlad, 1998, vol. I, p. 62.
[93] Gh. Ghibănescu, *op. cit*., p. 73/ 1651; Costin Clit, *Documente huşene*, vol. II, Iaşi, 2013, p. 40/ 1659; I. Antonovici, *op. cit.* p. 107/ 1667; CDM, vol. IV, Bucureşti, 1970, p. 78/ 1678.
[94] MC., Bârlad, nr.5, 1913, p. 67/ 1683, CDM, *op. cit*., p. 213/ 1685; p. 442/ 1698; I. Antonovici, *op. cit.*, vol. IV, p. 142/ 1692; vol. II, Bârlad, 1912, p. 19/ c. 1710.
[95] N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 79.
[96] I. Antonovici, *op. cit.,* vol. I, p. 1-2; C. Istrati, *Condica lui Mavrocordat,* vol. II, Iaşi, 2008, 571.
[97] *Ibidem,* p. 3-4, 7, 12-14, 16-19 ; *Ibidem,* p. 572./ 1733.
[98] *Ibidem*, p. 23-26, 28-29, 30-35.
[99] Grigore Ionescu, *Arhitectura pe teritoriul României de-a lungul veacurilor*, Bucureşti, 1982, p. 340.

plan care se păstrează şi astăzi (confundat uneori cu cel de navă dreptunghiulară), fără pridvor, cu trei turnuri, unul din ele adăpostind clopotele[100]. De fapt, două turle (naos, altar) şi turnul-clopotniţă (pronaos).

Ctitoria lui Vasile Lupu, puternic avariată de cutremurul din 14 octombrie 1802, când *„au picat prin oraş zidiri şi mănăstiri, atunce de tot au fost picat şi această sfântă biserică”*, *„stricându-se şi risipindu-să de istov”*, a fost reclădită din temelii între anii 1804 şi 1807, din iniţiativa protopopului Ioan Damian, cu ajutorul domnului Alexandru Moruzi şi al soţiei sale, Zoiţa, a mitropolitului Veniamin, a episcopului Romanului, Gherasim, şi a enoriaşilor: Hagi Iordache Eftimiu, Ene Gheorghiu, Catrina Sturza şi alţi creştini[101]. Astfel, prin hrisoavele din 25 iulie 1803 şi 1 februarie 1806, voievodul, pe lângă privilegiile anterioare, acorda dreptul de a se aduce 5, respectiv 8 oameni fără bir de peste hotare în folosul construirii bisericii şi întreţinerii şcolii, însărcinând cu îndeplinirea acestei porunci pe spătarul Mihalache Cerchez, unul dintre ctitorii bisericii”[102]. Noul edificiu păstra planul ctitoriei lui Vasile Lupu, triconc, cu cele două abside laterale mici, realizate prin reducerea zidului interior şi cea principală a altarului, fără turnuri (distruse şi suprimate după cutremur), soclu de piatră, pereţi portanţi din piatră şi cărămidă, alternată vertical (aprox. 1,5 m)[103].

La 1 februarie 1827, epitropii Toader Corodeanu, stolnic, şi Toma Braşovanu, negustor, într-o jalbă către Domnie de revendicare a privilegiului pentru încasarea taxelor din vânzarea dohotului şi a păcurii, preluat de biserica Vovidenia, arătau că biserica Domnească avea nevoie de reparaţii urgente: *„mai ales că acum neapărat cere trebuinţă ca să o învelim din iznoavă, fiindcă plouă într’nsa, şi alte chipuri nu avem cu ce să o acoperim*”[104]. În urma acestor reparaţii, locaşul a fost sfinţit la *24 iulie 1827* de către P.S. Meletie, episcopul Romanului, şi protopopul Constantin Cocu, preot econom, după cum reiese dintr-o însemnare de pe *Mineiul lunii lui Iulie* (Râmnic, 1780), scrisă de psaltul I. Damian[105]. Din cauză că a „*rămas fără ogradă şi fără chilii şi struncinată de cutremur*”, la 5 iunie 1830, protopopul C. Cocu cerea sprijinul mitropolitului Veniamin de a interveni pe lângă Domnie pentru redobândirea privilegiului de vânzare a dohotului şi a păcurei, situaţie soluţionată la 31 martie 1831 de o comisie instituită din porunca Divanului în folosul bisericii domneşti[106].

Avariată din nou de cutremurul din 1838, biserica a fost reconstruită între anii 1840-1842, prin contribuţia obştii târgului, cu unele modificări şi adăugiri. „Notabilii poporăni”, în frunte cu epitropul Ioan Liga, au hotărât să o strice până la temelie şi să o facă mai „încăpătoare”, dar nu au reuşit, deoarece zidăria s-a dovedit a fi *„de o calitate foarte tare”*. În această situaţie, au fost nevoiţi să o reclădească doar de la nivelul de jos al ferestrelor în sus, când i-au adăugat pridvorul, fiind sfinţită la *13*

[100] I. Antonovici, *op. cit.*, vol. V, Huşi, 1926, p. 94; Primăria Bârlad, *Istoria Bârladului*, vol. I, Bârlad, 1998, p. 177.
[101] *Ibidem,* vol. I, p. 28, 295-298, vol. V, p. 94
[102] *Ibidem*, p. 26, 33.
[103] Primăria Bârlad, *op. cit.*
[104] I. Antonovici*, op. cit.,* vol. I, p. 35-36.
[105] *Ibidem*, p. 299.
[106] *Ibidem*, p. 37-40.

septembrie 1842 de către preot econom Constantin Vrabie, împreună cu ceilalți clerici slujitori[107]. În anul 1867 a fost adăugat veşmântarul[108].

În 1875, biserica avea nevoie de reparație. Prin proiect, se propunea şi clădirea unui turn clopotniță. Pentru finanțarea acestei lucrări, epitropii, Iorgu Chiru, protoiereu, Panaite Frumusache şi Frumusache Fendulea, negustori, propuneau vânzarea unor locuri „sterpe" din Bârlad şi moşia Galbeni din ținut. Fălciu[109] (dăruită de răzeşi în anii 1807 şi 1815)[110]**.** Din lipsă de fonduri băneşti, lucrările au fost amânate. În 1879, biserica era în aceeaşi stare, cu tencuiala căzută la interior şi exterior. Era învelită cu tablă (tinichea), având 4 cruci poleite cu aur pe acoperiş, uşa de la intrare dublă, cea veche căptuşită cu tablă şi cea nouă de lemn, cu geam de sticlă[111] (**Fig. 1**)[112].

Din cauza stării avansate de degradare, în aprilie 1881, Episcopia Huşilor, la solicitarea Protoieriei județului Tutova, aproba închiderea bisericii, care avea „pereții stricați pe dinăuntru şi pe dinafară, precum şi bagdadia, încă din anul 1879", „până când se vor face reparațiile necesare". În iulie 1881, la cererea enoriaşilor de urgentare a redeschiderii bisericii, epitropia se angaja să prezinte planul şi devizul de lucrări până în primăvara anului 1882[113]. În Procesul-verbal din 6 ianuarie 1882, se consemna starea rea în care se afla locaşul, arătându-se că „deşi foarte solidu în ceea ce priveşte zidirea şi materialele întrebuințatu la elu au ajuns însă, cu trecerea timpului a fi amenințat cu ruinare, reclamând grabnica şi însemnată reparațiune"[114]. Prin proiectul întocmit de arhitectul oraşului (fără a fi nominalizat), se propuneau transformări radicale ale edificiului: mărirea spațiului prin lărgirea absidelor, a ferestrelor, prelungirea pridvorului, „construit în formă de turn, care să servească şi de clopotniță", înălțarea zidurilor de jur împrejur, armonizarea exteriorului bisericii „aşa ca să reprezinte un aspect cât mai monumental", ridicarea parchetului mai sus de nivelul existent, repararea catapetesmei şi „aranjarea întregului mobilier potrivit cu trebuința formei noi ce se va da interiorului bisericii". Proiectul şi devizul de lucrări, înaintate de către episcopul Huşilor, Calinic Dima, au fost avizate de Ministerul Cultelor şi Instrucțiunii Publice la 20 iunie 1883, în varianta propusă, cu condiția ca „zugrăvirea icoanelor să se facă după stilul uzitat în biserica Noastră de Răsărit pentru care Prea Cucernicul Protoierei va avea strictă privighere". Suma necesară lucrărilor, potrivit devizului, se ridica la 100.435,18 lei: 10.285,65 lei din venituri proprii, iar restul din vânzarea unor locuri virane din oraş şi a moşiei Galben din țin. Tecuci, precum şi dintr-un împrumut bancar făcut la „Creditul Bancar Urban" din Bucureşti[115].

---

[107] *Ibidem*, vol. V, p. 94; vol. I, p. 301.
[108] *Ibidem*, vol. V., p. 95; N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 84.
[109] AN Vaslui, fond *Episcopia Huşilor*, dos. 28/ 1876, f. 1.
[110] I. Antonovici*, op. cit.*, vol. I, p. 26-27; Gr. Găneț, C. Gârneață, *Tezaur arhivistic vasluian. Catalog de documente (1399-1877),* Bucureşti, 1986, p, 118.; AN Vaslui, fond cit., *dos. 11/ 1894, f. 3 v.*.
[111] AN Vaslui, *fond cit.,* dos. 1/ 1879, f. 2 v..
[112] *Ibidem,* dos. 20/ 1884, f. 6 v.: Ştampila epitropiei din anul 1878: se observă biserica şi turnul-clopotniță de lemn aflat la intrare, în partea de sud-vest a bisericii (sus), datarea: „1878" (jos); legenda: „BERLAD EPITROPIA BESERICEI CATEDRALA DOMNEASCA".
[113] *Ibidem,* dos. 4/ 1881, f. 5, 47, 51.
[114] *Ibidem*, dos, 19/ 1885, f. 4.
[115] *Ibidem*, dos. 11/ 1894, f. 1 (**Anexa 1**).

În mai 1885, biserica era în reparație, preconizându-se a se termina în luna septembrie, acelaşi an[116]. Lucrările s-au desfăşurat sub supravegherea protoiereului Hristodor Buzescu. Intervențiile propuse nu au fost aplicate întocmai, deoarece în inventarul din 1894 figura tot o clopotniță de lemn, detaşată, acoperită cu tablă[117] şi altele legate de schimbarea planului şi a pardoselilor. Lucrările, care aduceau schimbări majore edificiului, au fost întrerupte, probabil, după promulgarea *Legii pentru conservarea şi restaurarea monumentelor publice* din 17 noiembrie 1892[118]. Aceste lucrări nu s-au dovedit a fi prea trainice deoarece în vara anului 1894, cu aprobarea episcopiei şi a primăriei, s-au întreprins noi reparații: tencuirea la exterior a bisericii, zugrăvirea veşmântarului, repararea soclului şi acareturilor din jur, construire unui „grilaj" de lemn în fața bisericii, precum şi repararea bisericii filiale „Sf. Dumitru". Suma, stipulată în deviz, în valoare de 919, 64 lei, a fost adunată prin sârguința protoiereului H. Buzescu, numit preot paroh în 1894, în baza *Legii clerului mirean,* în locul preotului Gh. Corciovă, bolnav[119]. Într-o situație a Episcopiei Huşilor din 1899, se arată că biserica se întreținea din venituri proprii, administrate de către *epitropie,* instituită în baza legii clerului mirean[120] **(Fig. 2)**[121].

În locul preotului H. Buzescu, mort la 12 iunie 1900, Episcopia Huşilor, la 14 iunie 1900 l-a desemnat ca preot paroh pe protoiereul pe Ioan Antonovici, cu motivația că s-ar fi îndeplinit astfel un „un act de înaltă demnitate ce i se cuvine bisericii catedrale, Domnească, şi noului protoiereu o avansare". Consecvent în îndatoririlor sale, acesta, pentru a putea să continue lucrările începute la biserica „Sf. Ilie" pe care o păstorea, l-a propus în locul lui pe pr. Ioan Andreiescu, tânăr licențiat în teologie[122].

În anul 1909, lucrările de întreținere şi reparație întreprinse asupra locaşului, au fost declasate de către CMI ca necorespunzătoare, inclusiv documentația pentru noua clopotniță[123].

Afectată de inundațiile din 1932[124], între anii 1935-1938 biserica a fost restaurată[125] cu avizul şi supravegherea CMI, înlăturându-se modificările anterioare, constând în: înlăturarea veşmântarului (readăugat ulterior), refacerea sistemului de boltire - cupola centrală pe naos şi 2 sfere eliptice de o parte şi de alta, în locul plafonului (realizat, probabil, în 1840-1842), pictură murală la interior în stil bizantin; curățirea şi poleirea catapetesmei; refacerea tâmplăriei (ferestre şi uşi cu geamuri în 2

[116] *Ibidem*, dos. 4/ 1885, f. 85
[117] AN Vaslui, *fond cit.*, dos. 19/ 1882, f. 1-11, dos. 4/ 1885, f. 85, 56-57; 11/ 1894, f. 1 (Anexa 1); inscripție pridvor.
[118] Radu Sc. Greceanu, *BCMI, 1908 -1945. ACMI, 1914 -1915, 1942 -1943. Indici bibliografici,* Bucureşti, p 4.
[119] AN Vaslui, *fond. cit*., dos. 8/1894, f. 73-74.
[120] *Ibidem*, dos. 9/ 1899, f. 5-6.
[121] *Ibidem*, dos. 11/ 1894, f. 4 v., 382 - ştampila parohiei din anul 1894, în cerc legenda: *ROMÂNIA* JUD. TUTOVA –
EPARHIA HUŞILOR 1894 / PAROHIA URBANĂ A.M.D. DOMNEASCA – COM. BERLAD; în câmp: simbolul -„Ochiul lui Dumnezeu".
[122] *Ibidem*, dos 5/ 1900, f. 62, 71-72.
[123] Radu Sc. Greceanu, *op. cit.*, p 37.
[124] Laurențiu Chiriac, *op. cit.,* p. 263.
[125] N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 84.

culori) şi a mobilierului (cafas, amvon, strana arhierească şi cea a icoanei „Maicii Domnului", făcătoare de minuni), înlocuirea duşumelelor cu parchet de stejar, reparaţii exterioare, ridicarea turnului clopotniţă din beton armat pe pridvor şi montarea clopotelor de bronz (cel mare din 1842, fabricat la Kiev, şi 5 mai mici)[126]. Suma necesară, în valoare de 522.000 lei, a fost adunată prin strădania preotului paroh Haralambie Bărbuleanu, protopop, ajutat de un comitet condus de avocatul C. Dornescu şi farmacistul Corneliu Droc: 417.000 lei de la enoriaşi şi alţi credincioşi creştini, 100.000 lei de la minister şi 5.000 lei de la Episcopia Huşilor. S-a sfinţit la 25 martie 1937 de către P.S. Nifon Criveanu, episcopul Huşilor, înconjurat de un sobor de 18 preoţi şi diaconi[127]. Pictura interioară s-a realizat cu sprijinul financiar al Prefecturii judeţului Tutova, prin bunăvoinţa prefectului de atunci, colonelul I. C. Zărnescu[128].

Clopotniţa de lemn a fost refăcută în anii 1862-1864, cu suma de 2.447 lei şi 33 parale, fiind dotată cu trei clopote, cumpărate cu suma de 777 lei[129]. În 1902, starea acesteia era necorespunzătoare. I. Antonovici, cu ocazia inspecţiei făcute în acel an, propunea construirea ei din nou[130]. În 1925, clopotniţa de scândură era în aceeaşi stare: „în ruină, gata să se prăbuşească", iar în faţa bisericii se afla un parc, în mijlocul căruia era amplasată statuia lui Nicolae Roşca-Codreanu[131]. Între anii 1938-1940 s-a construit actualul turn-clopotniţă pe pridvor din beton armat, în care au fost montat clopotul cel mare, turnat la Kiev în anul 1842[132].

Lucrările abia terminate au fost afectate de cutremurul din 1940, reluate în 1942, sub păstorirea P.S. Grigorie Leu, episcopul Huşilor, cu aprobarea CMI, restaurată învelitoarea din tablă de cupru şi refăcută pictura interioară de către prof. Teodorescu – Argeş, în tehnica ulei, a cărei recepţie a fost amânată de către CMI în 1943. Devizul de lucrări, întocmit de Serviciul Tehnic Bârlad, în valoare de 340.000 lei, a fost aprobat de CMI. În baza referatului prezentat de arh. Ştefan Balş, biserica a fost redeschisă în 1943 şi declarată monument istoric[133]. În toamna anului 1965, pictura interioară a fost curăţită şi renovată de către pictorul Vasile Pascu, cu cheltuiala parohiei, prin strădania preotului paroh D. Petrea, cu binecuvântarea P.S. Partenie Ciopron, episcopul Romanului şi Huşilor[134].

Abia consolidată în 1976, biserica a fost avariată de seismul din 1977. În urma degradările produse de cutremur (afectată structura de rezistenţă: fisuri în pereţii portanţi şi sistemul de boltire, tencuieli căzute, pictura deteriorată) a fost consolidată în anul 1980[135]. Reparaţiile exterioare făcute după cutremurul din anul 1986, fără aviz

---

[126] *** *Notiţă istorică despre Biserica "Domnească" din Bârlad*, în *Păstorul Tutovei*, nr. 4/ 1938, p. 84; inscripţie pridvor.
[127] AEH, Huşi, 1938, p. 101; inscripţie pridvor.
[128] *** *Monografia judeţului Tutova,* Bârlad, 1943, p. 151.
[129] AN Vaslui, *fond cit.,* dos. 44 / 1864, f. 6.
[130] I. N. Oprea, *Ioan Antonovici depozitarul*. *Opere,* vol. II, Iaşi, 2011, p. 469.
[131] I. Simionescu, *Oraşe din România,* Bucureşti, 1925, p. 31-34.
[132] Inscripţie pridvor.
[133] Radu Sc. Greceanu, *op cit*, p. 37; ACMI, 1943, p. 34: Nr. 516 /1943; vezi şi: 1564/1955; 38 B 0072/1991-1992; cod: VS-II-m-A-06887 /2004.
[134] ACMI, *op. cit*., p. 34; inscripţie pridvor; *Cronica Huşilor,* Huşi, 1947, p. 61-62.
[135] Arhiva DC, fond *OPCN*, dos. 1/ 1977, f. 26, 40.

de specialitate, care nu au respectat autenticitatea profilurilor, au alterat aspectul inițial al lăcaşului, prin prezența unor console pe stâlpii fațadelor, tencuirea acestora, a soclului şi trotuarelor cu ciment[136]. La cutremurul din anul 1990, i-a fost afectat din nou sistemul de rezistență, prezentând fisuri în pereții portanți, arcadele ferestrelor şi bolți. Pictura murală, realizată după cutremurul din 1940, degradată parțial (aprox. 30%), şi-a păstrat totuşi calitățile tehnice şi plastice inițiale[137]. Biserica a fost consolidată cu fier beton, şi învelită cu tablă zincată între anii 1994-1999, pe baza proiectului întocmit de MC DESING CONSTRCT SRL Bucureşti, cu Avizul DMASI, nr. 39/1994[138].

Monumentul, care din punct de vedere arhitectural, se află la confluența dintre tradiție (plan) şi inovație (plastică arhitecturală), este construit din cărămidă, pe temelie şi soclu de piatră cioplită; pardoseli de parchet (anterior, duşumele), tâmplăria de lemn la ferestre cu grilaje de fier. Acoperişul în patru ape (coama scurtă, poală lungă) este învelit cu tablă zincată (anterior, olane**,** şindrilă, tablă de cupru). Acesta păstrează planul inițial, triconc, cu absidele laterale mici, marcate la interior în adâncimea zidăriei şi la exterior prin pilaştri. Absida altarului, semicirculară, este străjuită de acelaşi fel de pilastru (**Fig. 3)**. Grosimea zidului şi arcul de la intrarea în pronaos (vizibil la interior), sunt elemente care amintesc, de asemenea, de ctitoria medievală a lui Vasile Lupu. La interior este acoperit cu o semicalotă în absida altarului, o calotă în naos şi o boltă semicilindrică în pronaos, sprijinite pe 2 arcuri dublou/ 2 pilaştri, care marchează trecerea între spații **(Fig. 4).** Pictura murală de factură bizantină din naos**,** realizată după cutremurul din 1940, în tehnica ulei, înfățişează portretul votiv al voievodului Vasile Lupu (**Fig. 5)**, precum şi al episcopului Huşilor Grigorie Leu (**Fig. 6**), la care se adaugă şi cel al episcopului Romanului şi Huşilor, Partenie Ciopron, adăugat în 1965. Plastica arhitecturală de inspirație neoclasică este realizată din panouri rectangulare, pilaştri, muluri în retragere sub cornişă, ferestre cu deschideri în arc în plin cintru, în 2 canaturi (2 naos, 2 pronaos, 2 altar, din care 1 oarbă, suprapusă)/ **Fig. 7-8**. Turnul-clopotniță din beton armat, adăugat ulterior pe latura de vest, cu trei niveluri, de secțiune pătrată, cu tambur octogonal, sistem de boltire din zidărie **-** tăvănit, pardoseli de ciment, respectă decorul bisericii, cu excepția ocnițelor de sub cornişă[139] (**Fig**. **9**). Veşmântarul, cafasul de lemn şi tencuielile exterioare de ciment diminuează valoarea arhitecturală a monumentului[140].

Averea imobiliară a bisericii

Pe lângă privilegiile şi scutirile domneşti, lăcaşul s-a întreținut şi din venituri proprii, obținute din activități comerciale, prin închirierea bunurilor imobile donate de creştini pentru pomenirea lor (boieri, târgoveți, intelectuali, răzeşi etc.). Catagrafiile

[136] *Ibidem*, dos. 1/ 1989-1990, f. 2, 31.
[137] *Ibidem*, dos. 1/ 1993, f. 48.
[138] *Ibidem*, dos. 1/ 1994; dos. 1/ 1999.
[139] Laurențiu Chiriac, *op. cit.,* p. 259-261. Vezi şi Maria Popa, *Monumente istorice din județul Vaslui, Biserici şi mănăstiri din eparhia Huşilor,* Iaşi, 2008, p. 17-19.
[140] Situație propusă spre remediere prin documentația tehnică de restaurare a monumentului aflată în curs de definitivare.

din secolul al XIX-lea şi unele inscripţii ulterioare, aflate astăzi în biserică, precum şi documentele publicate de I. Antonovici la începutul secolului al XX-lea, ne oferă date despre proveniența averii imobiliare dobândită de biserică de-a lungul timpului: 1758, preot Ioan Hriţcu/ 1 dugheană pe Uliţa Mare, lângă Podul Domnesc[141]; 1775, preot Ioniţă Praja/ 1 loc cu 2 dughene pe str. Ştefan cel Mare, la Crâşma Pascului/ 37 stânjeni[142]; 1802, preot Gavril Brăescu/ 1 loc de casă[143]; 1804, Şerban Blănarul/ 1 loc de casă la est de biserică, lângă Podul de Piatră[144]; 1804, Sandu al Ştefanei (Ţiganul)/ 1 casă[145]; 1804, Ecaterina Sturza/ 1 casă[146]; 1807, 1815, răzeşii Barbălată ş.a./ părţi din moşia Galbeni, ţin. Tecuci (75 stânjeni)[147]; 1810, pr. Ioan Hrişcă/ 1 dugheană lângă Podul de Piatră[148]; 1811, comisul Constantin Sturza şi soţia sa, Ecaterina/ 1 casă, lângă clopotniţa bisericii[149]; 1811, preotul domnesc Ioan, fiul lui Thoader Savin/ 3 case şi 1 pivniţă, la sud de biserică, în faţa târgului, cumpărate în 1755[150]; 1814, Mihalache Cherchez/ 1 loc cu han (103 stânjeni)[151]; 1819, spătarul Gh. Constandache şi soţia sa, Smaranda, Marghioala Racoviţă şi N. Atanasiu/ 3 dughene în Uliţa Jidovească/ Piaţa Sf. Ilie (35 stânjeni)[152]; 1843, Paraschiva, văduva răposatului Ene/ 1 căsuţă de pe locul bisericii (în ogradă acesteia), dat de epitropul Ioan Liga; reparată de Epitropie în acelaşi an[153]; 1872, Ioniţă Praja zis Lupu/ 2 dughene în str. Ştefan cel Mare[154]; 1887, căpitanul Costea/ parte din moşia Galbeni[155]; 1898, 1 loc cu dugheană în str. Ştefan cel Mare, cumpărat de epitropie[156].

Din statistici, se constată că veniturile bisericii creşteau sau scădeau în funcţie de puterea economică şi politică a vremii respective. Bunurile imobiliare erau exploatate prin sistemul de închiriere şi concesiune (bezmen). De starea fizică a lor se îngrijea epitropia. Astfel, în 1817, „biserica gospod" deţinea 408 stânjeni, din care 69/ rateşul de la spătarul Constantin Sturza, 37/ crâşma din Uliţa Mare, 35/ 1 loc de casă, 54/ crâşma de la podul Cananăului, 36/ 1 loc de casă, 103/ hanul de la Mihalache Cerchez, 40/ 4 dughene în poarta bisericii[157] şi 75/ moşia Galbeni[158]. În 1842, negustorii Tănase Chiriac (căldărarul), Ivanciu Boiu, Haiman şi Izdrail Jidovul luau cu bezmen pe 40 de ani un loc al bisericii dăruit de Mihalache Cercheu, cu suma de 400

---

141 I. Antonovici, op. cit., vol. I, p. 10-11.
142 *Ibidem*, p. 14-15.
143 AN Vaslui, *fond cit.,*dos. 11/ 1894, f. 3-3 v. (Anexa 1): loc dat cu bezmen lui Ioan Botezatu; pomelnic, sec. XIX-XX.
144 I. Antonovici, *op. cit*., p. 24-25; AN Vaslui, *fond. cit*., f. 3 v..
145 AN Vaslui, *op. cit*..
146 *Ibidem.*
147 *Ibidem*, p. 26-27; vezi şi AN Vaslui, *fond cit*..
148 AN Vaslui, *fond cit*..
149 Pomelnic, sec. XIX …; AN Vaslui, *op. cit*..
150 AN Vaslui, *op. cit*.; I. Antonovici, vol. I, p. 9-10.
151 *Ibidem.*
152 I. Antonovici, *op. cit.,* p. 32-33; AN Vaslui, *fond cit*., f. 4.
153 *Ibidem*, p. 42-43; *Ibidem, op. cit*..
154 AN Vaslui, *fond cit*..
155 *Ibidem.*
156 I. Antonovici, *op. cit*., p. 44-45.
157 *Ibidem*, vol. I, p. 30.
158 *Ibidem*, p. 26-27; AN Vaslui, *fond. cit*., f. 3 v..

lei pe an[159]. În 1851, în urma incendiului din 8 august, când a ars o parte de oraş, lucrările de reparare a acoperişurilor dughenelor din str. Principală, care erau date cu bezmen pe 30 de ani lui Solomon (fiul lui Hag. Solomon), Marcu Tutungiu şi Iosif Vivițov, ceasornicar, precum şi din Ulița Mare, date lui Matei Nichita, au fost cesionate de Ilie Tinichigiu de la Bela Boratz[160]. Între anii, 1853-1856, biserica deținea 10 dughene, construite pe baza proiectelor întocmite de arhitectul oraşului, Ignat Lorenţo. Dintre acestea, 2 erau adjudecate de negustorul Petrache Merciu, 2 de negustorul grec Ianoli Teodorul, 1 de negustorul Teodor Zăhărescu, 3 de negustorul Haim Leiba, situate în Ulița Mare, Şoseua de la Podul de Piatră şi Ulița Arsă[161]. În 1863, epitropia bisericii solicita arhitectului oraşului întocmirea unui proiect şi a unui deviz de învelire cu tablă (tinichea) a dughenelor de la Podul de Piatră şi din Ulița Mare, care se aflau în ruină din cauza acoperişului degradat, în urma incendiului amintit, antreprenor fiind şetrarul Gheorghe Damian[162]. În 1879, venitul era de 9.357,50 lei, obținut din chiriile de pe 1 loc din str. Ţarigradului, 1 dugheană din str. Ştefan cel Mare, 3 dughene din Piaţa Sf. Ilie, 1 loc din Piaţa Domnească, 1 chilie din ograda bisericii, 1 dugheană din str. Principală, 7 dughene din Calea Naţională şi arenda moşiei Galbeni, plus suma de 462,37 lei de la 11 binalele: 1 str. Şcolii Centrale, 1 str. Naţională, 9 în str. Principală[163]. În 1884, averea imobilă consta în: 16 dughene (7 la Podul de Piatră, 4 pe str. Principală, 2 pe str. Ştefan cel Mare şi 3 în Piaţa Sf. Ilie); 1 corp de clădire cu 12 odăi în ograda bisericii (chilii), 3 clădiri separate, tot în ogradă (1 pentru cancelarie, 1 pentru ecleziarhi şi 1 căsuţă în fundul ogrăzii în care locuia o femeie) şi 75 stânjeni în moşia Galbeni[164]. În 1894, în arhiva parohiei se găseau 22 de acte de donaţii din perioada 1786-1881 privind patrimoniu mobil şi precum şi imobil închiriat sau concesionat, iar venitul parohiei era de 32.511, 56 lei (25.700 lei depuşi în bănci şi 6. 811, 56 lei numerar)[165]. În 1934, deținea 1 casă parohială din 1936, 12 prăvăli şi 1 loc viran[166], în 1938, 2 imobile şi 12 ha de pământ[167], în 1947, 300 m² în jur şi 12 ha teren arabil[168]. Astăzi parohia nu deține nici o proprietate imobiliară (teren, clădiri).

Aşezată în centrul târgului[169], spaţiul din jurul bisericii era folosit în scop comercial. În 1801, domnul Alexandru Suţu hotăra ca adunările de târg pentru vânzarea „de făină, lemne, sare ş.a.”, să se facă pe maidanele de lângă bisericile: „Domnească”, „Sf. Dumitru” şi „Vovidenia”[170]. Ca urmare a creşterii activităţii

[159] *Ibidem*, p. 42.
[160] AN Vaslui, *fond. cit*., f. 4.
[161] Nicoleta Arnăutu, *Documente privind viaţa comercială a Bârladului la mijlocul secolului al XIX-lea*, în *AMM* Vaslui, nr. III-IV, 1981-1982, p. 314-322.
[162] AN Vaslui, *fond. cit*., dos. 36/ 1862-1863 , f. 1; dos. 11/ 1894, f. 3 v. (Anexa 1).
[163] *Ibidem*, dos. 1/1879, f. 6.
[164] *Ibidem*, dos. 20/1884, f. 6 v..
[165] *Ibidem*, dos. 11/1894, f. 3-4 v. (Anexa 1).
[166] AEH, Huşi, 1934, p. 54.
[167] *Ibidem,* 1938, p. 101.
[168] AN Vaslui, *fond cit.,* dos. 1/1947, f. 397.
[169] Azi, pe str. Victoriei, nr. 1, fostă Vasile Lupu nr. 10 (cf. propunerii Primăriei Bârlad, nr. 12. 115 din 14.07.2000).
[170] I. Antonovici, *op. cit.,* vol. II, p. 102.

comerciale, în 1825, domnul Ioniță Strurdza poruncea înființarea unui maidan în partea de sud a oraşului pe lângă cel de la biserica Domnească, neîncăpător pentru staționarea carelor cu produse[171]. Pentru descongestionarea pieței de lângă biserică, în 1857, epitropii bisericii „Sf. Gheorghe" dădeau la schimb Casei obștii târgului un loc din jurul acesteia pentru înființarea Pieții „Sf. Ilie", în vederea ținerii iarmaroacelor[172].

Patrimoniul mobil

Cele mai vechi odoare cu care a fost înzestrat locaşul, consemnate în documentele vremii, datează de la sfârşitul secolului al XVII-lea şi din secolul al XVIII-lea, dar care nu au dăinuit până astăzi. Bunurile de cult cu care a fost împodobită ctitoria de obşte din secolul al XIX-lea, parte din ele păstrate până în zilele noastre, dovedesc evlavia şi puterea economică a donatorilor, influența spațiului ortodox în realizarea şi procurarea lor, etapele reclădirii bisericii şi înzestrării ei.

Catapeteasma realizată în secolul al XIX-lea, repictată în secolul XX de către Constantin Buhuşi (1936), este de mai mică valoare artistică decât cea anterioară (icoanele împărăteşti, înlocuite ulterior). Registrul inferior mai păstrează caracterul sau stilul celei de la sfârşitul secolului al XIX-lea. În Catagrafia din 1894, se menționa că icoanele împărăteşti aveau coroanele şi mâinile ferecate cu argint, suflat cu aur[173].

Cea mai veche icoană păstrată în biserică este cea împărătească de la iconostasul mic *„Maica Domnului Hodrighitria* (Îndrumătoarea)", sec. XVIII, tempera pe lemn (94 x 68 x 3 cm), şcoală greacă, 2 blaturi, 2 traverse semi-îngropate, folie aurie la maforion, îmbrăcată cu argint la 27 septembrie 1830 de către „boierii" din Bârlad, printre care şi familia Ionescu, în timpul episcopului Meletie al Romanului şi al preotului Vasile[174]. Riza de argint (ciocănit, gravat) a fost lucrată de către meşteri argintari greci, anume Antonie Tatos şi Anastasie Ghersiu din Seleic, după cum rezultă din inscripția scrisă în L. Română, cu litere chirilice, aflată în partea inferioară a rizei, înscrisă într-un medalion central şi pe laterale: *„† Ace(a)st(ă) sf(ântă) icoană s-au îmbrăcat de boeri(i) <din> Bârlad şi a(l)ții, Vasile pr(eot) iconom. Şi s-au sf(in)țit de Preosfinția Sa Kiriu Kir Meletie Episcopu Romanului. 1830 Septe(m)vre 27. Şi s-au lucrat di meşteri dumn(e)alor"*(stânga) *Antoni Tatos şi Ansatasi Ghersiu din Seleic"* (dreapta) (**Fig. 10**). În 1885, strana de lemn a fost refăcută, zugrăvită şi aurită de familiile prof. Teodor Gâzulescu şi Buşilă[175], cu 300 de parale, conform pomelnicului amintit, întocmit de V. Gâzulescu, înlocuită de cea actuală din anii 1937-1938.

În 1832, banul Constache Die afierosea o icoană mică (c. 30 x 20 cm): *„Maicii Domnului cu Pruncul"*, făcătoare de minuni (aflată astăzi la iconostasul mic, sub icoana împărătească, menționată mai sus), ulei pe lemn, şcoală greacă, ferecată cu argint şi poleită cu aur, împodobită cu o salbă formată din 45 piese de aur şi argint (7 inele, 1 left, 1 olandez, 33 „rubelute" de aur, 2 paftale şi 1 candelă de argint), pe care o lăsase cu limbă de moarte defunctul Costache Parlapan, agă, unul dintre ctitorii

[171] *Ibidem,* vol. IV, p.297.
[172] *Ibidem,* vol. I, p. 199-200.
[173] AN Vaslui, *fond cit.,* dos. 11/ 1894, f. 1 (Anexa 1).
[174] Pomelnic, sec. XIX-XX.
[175] AN Vaslui, *fond cit..,* f. 1 v.; I. Antonovici, *op. cit.,* vol. I, p. 286.

bisericii din secolul al XIX-lea, înmormântat în acelaşi an la sud de locaşul sfânt[176] (**Fig. 11-12).** Ambianţei greceşti îi aparţine şi icoana *„Maica Domnului cu Pruncul”,* ulei pe lemn (34 x 25 x 2,5 cm), sec. XIX, datată în centru, jos, cu negru: 1862, 1 blat, folie aurie (aureole, casete şi veşmântul Fecioarei). Fecioara este încadrată de „S(fin)ţii Grigorie şi Ştefan” (sus), şi de „Sf(in)ţii Mina şi Sf. Cosma” (jos); inscripţie în limba greacă, în centru, jos, datată şi semnată: „Gheorghie monah, 1862”.

Câteva icoane provin de la ateliere ruseşti, precum: *„Sf. Ierarh Nicolae”* (**Fig. 13),** sec. XIX, ulei pe lemn (39,5 x 33 x 2,2 cm), autor anonim, 1 blat, 2 traverse semi-îngropate (lipsă), folie aurie, fond alb (repictată); *„Sf. Treime”,* sec. XIX, ulei pe lemn (45 x 38 cm), 2 blaturi, 2 traverse îngropate pe laturile mici; înfăţişând scenele: „Naşterea Domnului”, surmontată de „Ochiul lui Dumnezeu”, înconjurat de îngeri, în dreapta păstorul (sus); „Sf. Elisabeta” (lateral dreapta), „Uciderea pruncilor”, „Cei trei Magi” (lateral stânga); „Naşterea Domnului (jos); fond - folie aurie; vesmintele magilor - roşu şi verde cu tente aurii; nori – albi, violaceu; aripi-orange**;** *Icoană în patru registre*, sec. XIX, tempera pe lemn (37 x 30 x 1,5 cm), 1 blat, 2 traverse (lipsă), folie argintie, fond alb, chenar orange (revernisată). În partea superioară este reprezentat „Dumnezeu Savaoth” şi „Maica Domnului din Kazan”; în centru, scena: „Răstignirea”; în partea inferioară: „Sf. Mihail călare pe cal” şi „Sf. Gheorghe omorând balaurul”. Domină culoarea orange; pământ verde, sienna, alb. Compoziţia este marcată de un puternic grafism: tuşă îngroşată; veşminte, carte, cruce, tunica „Sfinţilor Gheorghe şi Mihail” - ocru.

Şcolii de pictură românească îi aparţin icoanele pe lemn, sec. XIX, lucrate în tehnica ulei: icoana împărătească *„Sf. Ierarh Nicolae”,* sec. XIX, ulei pe lemn (90 x 63 cm), riză la mâna dreaptă şi aureolă (**Fig. 14)**; *„Izvorul Tămăduirii”,* cu o legenda în Limba Română, caracter chirilic, 3 blaturi, 2 traverse semi-îngropate, fără strat de preparaţie; icoana împărătească *„Adormirea Maicii Domnului”* (92 x 64 cm), sec. XIX-XX, 2 traverse semi-îngropate; *„Adormirea Maicii Domnului”* (12 x 8,6 cm), riză datată: 1848.

Deosebită din punct de vedere artistic se dovedeşte a fi o iconiţă: *„Adormirea Maicii Domnului”*, sculptată în lemn, încadrată într-o casetă metalică (18,5 x 14 cm), în medalion „Kama”.. De asemenea, o iconiţă *„Adormirea Maica Domnului*”, ulei pe lemn (10 x 15 cm), sec. XIX, datată: 1843, care aparţine unui atelier local, precum şi icoana *„Maica Domnului cu Pruncul*, ulei pe lemn (32 x 24 cm), sec. XIX, şcoală românească, atelier local, riză de argint, marcată – centru/ jos: „ A. P. 12 1857”. La categoria de artă plastică din secolul al XIX-lea se încadrează şi *epitaful* (200,5 x 120 cm), ulei pe pânză, brodat.

Icoana făcătoare de minuni, în 1879, era împodobită cu 5 coroane şi 1 mână de argint, suflate cu aur[177]. În anii 1884, *salba*[178], cuprindea 64 piese din aur, argint, pietre preţioase şi semipreţioase, care erau valorificate pentru întreţinerea bisericii. Pe lângă aga C. Parlapan, mai erau menţionaţi ca donatori: Costache Diamandi şi soţia sa,

[176] I. Antonovici, vol. I, p. 40-41; AN Vaslui, *fond cit.*.
[177] AN Vaslui, *fond cit*., dos. 1/ 1879, f. 3.
[178] *Ibidem*, dos. 20/ 1884, f. 2-2 v.; dos. 11/ 1894, f. 1 v. (Anexa 1); DC Vaslui, *fond cit.*, dos. 2/ 1980, vol. II: *Situaţia cu destinaţie cultică din metale preţioase, semipreţioase existentă la data de 20 martie 1980*, întocmită de pr. D. Petrea.

Aglaia (1 left şi 2 cruciuliţe de aur), Scarlat Miclescu (2 lănţişoare pentru ceasornic, unul de aur şi unul de argint), Maria Thiry, născută Şuţu (1 pereche cercei cu perle), Cleopatra Bontaş născută Coloiu (1 inel de aur cu smalţ), Elena Donose (1 medalion de aur), Elena Obreja (1 cruciuliţă de aur). În sinodicul publicat de I. Antonovici, printre donatori mai erau pomeniţi: Elena Greceanu (1 broşă de aur, 2 perechi de cercei şi 1 şirag de mărgean), Maria Lubuloasa (1 galben), Gh. Chiper (1 galben), Elena Drosu (1 inel de aur)[179].

Argintăria de cult din acel timp, consta în 2 rânduri de Sf. Vase de argint, suflate cu aur (3 potire, din care 1 mic, 2 discuri[180], 2 linguriţe, 2 steluţe, 1 copie), 1 chivot mic, 2 cădelniţe şi 16 candele de argint[181], 5 cruci de lemn, ferecate cu argint[182], din care 1 mai mare suflată cu aur[183]. Dintre sfintele odoare, s-a păstrat până astăzi un *potir de argint* (31,5 x 22 x 10,7 cm), turnat, bătut, ciocănit, gravat, donat de către episcopul Huşilor, Gherasim, protopopul Ioan Damian şi alţi creştini, în anul 1813. Decor: cupa - glastră cu flori, medalioane şi o friză decorativă între ele; bulb – 4 medalioane; postament – 3 serafimi. Donatorii acestui potir reies din inscripţia în limba română, caracter chirilic, de pe postament, publicată şi de I. Antonovici: „Costache, Catrina, Maria, Gherasim Episcopu, Ion Protopopu, Balaşa priot<ea>sa, Frăsina, Caterina, Costandin, Vasilie erei, Gheorghi.1813”[184] (**Fig. 15**).

Cele mai vechi *clopote de bronz* consemnate în documentele vremii sunt cele din cea de a doua jumătate a secolului al XVIII-lea şi prima jumătate a secolului al XIX-lea: 1 mijlociu din 1776, turnat de Petru Popovici, returnat în anul 1971 de către pr. Dumitru Petrea, cf. inscripţiei actuale „Returnat în anul 1971 de preot Dumitru Petrea din dania poporului”, 1 mic fabricat de Bogdanovv[185] şi 1 mare turnat la Kiev în anul 1842[186]. În anul 1864[187], epitropia bisericii cumpăra 3 clopote în valoare de 777 lei şi 1 policandru în valoare de 370 lei. În 1894 biserica avea 6 clopote din care unul mare, 2 mijlocii şi 3 mici[188]. Astăzi, parohia deţine 7 clopote de bronz: cel mare turnat la Kiev în anul 1842 (120 x 117 cm), gravat cu chipul Mântuitorului (dogit); cel mijlociu din 1776, returnat în 1971 (77 x 70 cm) şi 5 mai mici

[179] I. Antonovici*, op. cit.,* vol. V, p. 95.
[180] *Ibidem,* vol. I, p. 286: 1 *discos*, pereche cu *potirul*, dăruit de Mihalache şi Catrina în 1837.
[181] AN Vaslui, *fond cit*., dos. 44/ 1864, f. 27-30: biserica avea *6 candele* în greutate de 180 dramuri argint; la 4 mai 1864 se cerea aprobarea episcopiei pentru repararea unei candele: „să se prefacă întru modu mai solidu”, iar *ferecătura* de la o *Evanghelie* veche să se pună pe o alta nouă.
[182] I. Antonovici, *op. cit*., vol. I., p. 287: pr. Dimitrie Zarimba dona o *cruce* îmbrăcată cu argint în anul 1856; astăzi în patrimoniul parohiei sunt *2 cruci* de lemn, produse de ateliere locale, cu valoare documentară: 1/ Cruce de altar cu postament, sec. XIX, lemn sculptat (42,5 x 13,5 cm); 2/ Cruce de altar cu postament, lemn sculptat (28 x 10 cm), datată: 1912, ferecată cu metal argintat şi inscripţie în limba română: *„Întru pomenirea iubitului meu părinte Nicolae Bujoreanu, fiul său, Nunuţă. 1912, Febr. 13*”
[183] AN Vaslui, dos. 1/ 1879, f. 2-2 v.; dos. 20/ 1884, f. 2-2 v.; dos. 11/ 1894, f. 1 v. (Anexa 1); DC Vaslui, *fond cit*..
[184] Vezi şi I. Antonovici, vol. I., p. 286; 297: autorul menţiona şi un *potir* de argint, donat în anul 1837 de către episcopul Meletie I Brandaburul al Romanului, ş.a..
[185] *Ibidem,* p. 286.
[186] *Monografia judeţului Tutova,* p. 152; inscripţie pridvor.
[187] AN Vaslui, *fond cit*., dos. 44/ 1864, f. 6.
[188] *Ibidem*, dos. 11/ 1894, f. 1 (Anexa 1).

Donatorii au înzestrat biserica şi cu *cărţi de cult* folositoare în toate prilejurile vieţii creştine ortodoxe. În inventarul din 1894, întocmit de epitropii Th. Gâţulescu şi Sterian Dimitriu şi certificat de pr. paroh H. Buzescu, erau înscrise 83 de cărţi religioase, toate editate în secolul al XIX-lea[189]: *Evanghelie,* Pesta, 1693 (tipărită în L. Greacă şi Română); *Mineie*, Râmnic, sec. XVIII (12 vol.), *Tipicon*, Iaşi, 1816, *Panahidă,* Iaşi, 1821 (2 vol.), *Ceaslov*, Neamţ, 1835 (3 vol.), *Vieţile Sfinţilor*, Iaşi, 1835, *Octoih,* Neamţ, 1836, *Heruvicar*, Neamţ, 1840, Psaltire, Neamţ, 1843 (2 vol.), *Slujba Sf. Modest*, Iaşi, 1844, C*uvântarea lui Ilie Miniatul,* Iaşi, 1845, *Evanghelie*, Neamţ, 1845, ferecată (2 vol.), *Liturghier*, Iaşi, 1845 (3 vol.), *Molifelnic*, Neamţ, 1845, *Penticostar*, Neamţ, 1845 (2 vol.), C*uvântarea lui I. Hristotom,* Iaşi, 1845, *Mineie*, Neamţ, 1846 (12 vol.), *Idiomelar*, Neamţ, 1846 (2 vol.), *Slujba Învierii*, Iaşi, 1846 (2 vol.), *Triod*, Neamţ, 1847, *Slujba Cuv. Paraschiva*, Iaşi, 1849, *Slujba Sf. Vasile şi Ismail şi a Sf. Haralambie,* Neamţ, 1853 (2 vol.), *Vieţile Sfinţilor*, Neamţ, 1853, *Prolog*, Neamţ, 1854, *Prolog*, Neamţ, 1855, *Evanghelie*, Neamţ, 1855, *Prolog*, Neamţ, 1855 (2 vol.), *Molifelnic*, Bucureşti, 1858, C*uvântarea lui Andrei Neiciu,* Iaşi, 1860, *Paraclisier*, Neamţ, 1861, *Te-Deum*, Neamţ, 1862 (3 vol.), *Liturghier*, Iaşi, 1868 (3 vol.), C*uvântarea P.S. Inochentie*, Huşi, 1872, *Ceaslov*, Neamţ, 1874, *Te-Deum*, Bucureşti, 1879 (2 vol.), C*easlov*, Neamţ, 1887, cărţi greceşti (4 vol.).

Cărţile cu însemnări, publicate de I. Antonovici în 1911, majoritatea din secolul al XVIII-lea, care nu apar în catagrafia de mai sus (aflate, probabil, în studiu, şi depuse, apoi, spre păstrare şi conservare la biblioteci şi muzee publice)[190], oferă atât date despre vechimea, proveniența şi circulaţia lor, nume de donatori şi personal slujitor, biserică şi şcoală, ş.a., cât şi despre evenimente istorice şi fenomene naturale. Dintre acestea făceau parte: *Evanghelie,* Pesta, 1693 (L. Greacă şi Română)[191]; *Penticostar*, Râmnic, sec. XVIII[192]; *Mineie*, Râmnic, sec. XVIII (1774-1791)[193];

[189] *Ibidem*, dos. 11/ 1894, f. 382.

[190] De exemplu, unele cărţi cu însemnări de la bisericile din Bârlad sunt expuse la Muzeul Literaturii Române din Iaşi – Casa Dosoftei.

[191] I. Antonovici, *op. cit*., vol. I, p. 287: *Evanghelie*, dăruită de Constantin Duca Vodă în 1694, ferecată de pr. Constantin Zmeu la sf. sec. XVIII.

[192] *Ibidem*, p. 288: *Penticostar*, dăruit în 1758 de către ierodiaconul Inochentie, dascăl la schitul Fătăciuni (ars de tătari în 1711, refăcut de hatmanului Ion Bogdan în 1752); p. 289-290, însemnare, 1758/ personalul slujitor de la bis. Domnească: pr. Andrei Brăescu, protopop, pr. Manole, fost protopop, pr. Constantin şi Tănase, tineri.

[193] *Ibidem*, p. 291: *Mineiul pe Septembrie*, Râmnic, 1778, dăruit de familia pr. Gh. Brăescu, fiul pr. Gh. Brăescu, în anul 1791*; Mineiul pe Mai, Râmnic*, 1780/ pr. C. Zmeu, 1791; p. 292*: Mineiul pe Februarie/* pr. Gavril Brăescu, fiul preotului Andrei Brăescu, 1791; *Mineiul pe Ianuarie,* Râmnic, 1779/ pr. Ioniţă Blănaru, pr. C. Zmeu, 1791; *Mineiul pe Noiembrie*, Râmnic, 1778/ pr. Gh. şi Lupu Eşanu (unul dintre fondatorii bisericii Sf. Nicolae), 1791; p. 299, însemnare, 1828, aprilie 29, când au venit moscalii în Moldova; p. 293: *Mineiul pe Iunie*, Râmnic, 1780/Gh. Abăgeru, 1791; *Mineiul pe Decembrie,* Râmnic, 1779/ Tudorache pitaru, 1791*; Mineiul pe August*, Râmnic, 1780/Sandu Nacu, ginerele pr. Gh. Brăescu, 1791; *Mineiul pe Octombrie*, Râmnic, 1786/Gh. Abăgerul, 1791; p. 294: *Mineiul pe Martie,* Râmnic, 1774/ Ioan şi Stan Casapul, 1791; p. 294: *Mineiul pe Aprilie,* Râmnic, 1780/ pr. Manolache Cocu, nepotul pr. Grozav, 1791, legat în 1818 de pr. Constantin Cocu; *Mineiul pe Decembrie,* Râmnic, 1774/ Tudorache pitaru; *Mineiul pe Decembrie*, Râmnic, 1774/ Gh. Chitaru ş.a., 1791; p. 297: *Mineiul pe Octombrie*, Râmnic, 1776 – însemnări/ Gh. Radu dascăl, 1818; p. 298: 1826, oct. 14, când a ars Uliţa Mare/biserica Vovidenia; p. 298: *Mineiul pe Mai*, Râmnic, 1780 – însemnare, 1821, mai 20, când au intrat turcii în Bârlad; p. 299: însemnare/Ioan Damian psalt, 1827, iulie 24, când s-a sfinţit biserica de către episcopul

Penticostar, Râmnic, sec. XVIII[194]; *Triod,* sec. XVIII[195], *Triod grecesc,* 1744[196]; *Chiriacodromion,* Bucureşti, 1801[197]; *Aftologhion* grecesc, 1777[198]; *Cântări bisericeşti*, greceşte şi româneşti, sec. XIX (manuscris)[199]; *Cântări bisericeşti*, greceşte şi româneşti, sec. XIX (manuscris)[200]. Din însemnări reiese că aceste cărţi au fost donate de domni, preoţi, negustori, breslaşi (abăgeri, pitari, casapi), ş.a..

În 1982, o parte din cărţi, aflate în patrimoniul parohiei, au fost preluate în custodie de Muzeul eparhial din Huşi: *Polieleu*, Buda, 1814, *Carte folositoare de Suflet*, Iaşi, 1819; *Irmologhion,* Bucureşti, 1823; *Ceaslov,* Sibiu, 1824; *Istoria Vechiului Testament*, Iaşi, 1824; *Ceaslov*, Neamţ, 1835; *Antologhion,* Constantinopol, 1837; *Didahii*, Iaşi, 1837; *Psaltire,* Braşov, 1837; *Antologhion*, Constantinopol, 1845, *Mineile pe Septembrie* şi *Noiembrie,* Neamţ, 1845; *Aghiasmatar*, Iaşi, 1845; *Liturghier*, Iaşi, 1845; *Carte de cântări bisericeşti,* Iaşi, 1846; *Mineiele pe Martie - Mai August*, *Octombrie*, *Decembrie*, Neamţ, 1846, *Iulie*, Neamţ, 1847; *Slujba Învierii*, Iaşi, 1846; *Slujba Sf. Mc. Modest*, Neamţ, 1848; *Teoreticon*, Iaşi, 1848; *Apostol,* Neamţ, 1851; *Prolog pe lunile Iunie - August*, Neamţ, 1855 *Aghiasmatar*, Buzău, 1856; *Liturghier*, Iaşi, 1868; *Ceaslov* (lipsă foaie de titlu).

Din tot fondul de carte veche, parohia mai deţine astăzi doar o *Evanghelie*, Sibiu, 1806, care, iniţial, a aparţinut bisericii „Sf. Ilie”[201], ferecată cu argint în 1809 de către Lupu Abăgeru, conform inscripţiei de pe cotor (5 cm), scrisă în Limba Română cu litere chirilice, încadrată în 6 casete, despărţite de 7 nervuri, decorate în spic: *„Această Sfântă Evangheli(e) sau î(m)brăcat din nou cu cheltuiala dumisali a giupân(lui) Lupulu <sân>Gheorghie Abăgerul, să fie pomană pentru sufletul dumisale şi a soţului şi a fi(i)lor şi a tot n(ea)mul loru. Mart 10, 1809”*; coperţi de lemn, carton, metal alb (37 x 23 cm), 2 cheutori (lipsă) Pe avers, este reprezentată scena „*Răstignire”*, iar în colţuri - cei 4 evanghelişti: Ioan şi Matei (sus), Luca şi

Romanului Meletie şi protopopul Constantin; p. 301: *Mineiul pe Septembrie*, fără foaie de titlu – însemnare, 1842, sept. 13, s-a sfinţit biserica de către pr. C. Vrabie, protopop; personal slujitor: C. Cocu, I. Butunoiu, V. Constantin, preoţi, I. Damian, psalt şi dascălul D. Praja, cântăreţi.

[194] *Ibidem*, p. 295-296, însemnare din 1792 despre retragerea ruşilor din Moldova; slujba de căsătorie a Mariei Boteanu, fiica unui boier din Bârlad, cu un căpitan rus, oficiată de pr. Constantin de la biserica Domnească, în locul pr. ruşi plecaţi o dată cu trupele de ocupaţie.

[195] *Ibidem*, p. 295, dăruit de D. Elefteriu în 1786 bisericii Sf. Dumitru.

[196] *Ibidem*, p. 295, însemnare, 1800, I. Pelin, dascăl la biserica „Sf. Nicolae” (Tuchiloaia) din Podeni; Ioan, Panaite, preoţi, Grigoraş, dascăl.

[197] *Ibidem*, p. 295-296, carte dăruită de pr. I. Damian, protopop în anul 1808; însemnare a donatorului cu privire la rezidirea bisericii din temelii, după cutremurul din 1802, între anii 1804 şi 1807; donatori şi binefăcători: voievodul Al. Moruzi, şi a soţiei sale, Zoiţa, mitropolitului Veniamin Costache, protopopului de Roman, Gherasim, a boierilor şi negustorilor bârlădeni, Hagi Iordache Eftimiu, Ene Gheorghiu, Catrina Sturza; personal clerical: pr. Grigoraş Beşleagă, duhovnic (bătrân), pr. C. Spânu, I. Damian, dascăl şi psalt; genealogia protopopului .I. Damian.

[198] *Ibidem*, p. 297, dăruit de protopopului I. Damian şi soţia sa, Balaşa, în 1819; însemnare despre rezidirea bisericii şi împodobirea ei, după cutremurul din 14 oct. 1802.

[199] *Ibidem*, p. 299, însemnare din 1829, Veniamin monah şi Gh. Corciovă, psalt la Şcoala de Psaltică de pe lângă biserică.

[200] *Ibidem*, p. 300, însemnări din anii 1845-1848 ale lui Gh. Gătin despre taxele de înscriere la Şcoala de Psalţi: copii boierului T. Forţu, 14 lei/ 1846; a lui Gh. Manolache, 26 lei/ 1846

[201] *Ibidem,* p. 315: în 1911 se afla în inventarul bisericii „Sf. Ilie” din Bârlad.

Marcu (jos). Revers – „*Înălţarea”*(central); în colţuri 4 prooroci: David, Solomon, Moise, Aaron, jos – „Sf. Ilie”, în car, cu mâna dreaptă întinsă spre Iisus (**Fig. 16**).

Printre alte obiecte dăruite de obştea târgului în secolul al XIX-lea, cu donatori cunoscuţi, se numără: o pendulă, marca Junghans, donată în 1877 de C. Diamandi, 1 policandru de bronz cu 9 lumini şi 1 candelă de argint/ Scarlat Rosetti şi soţia sa, Agripina; 1 casă de bani de fier şi 1 ceasornic pentru altar/ Iancu Diamandi şi Cleopatra, soţia lui ş.a.[202].

Pomelnicul donatorilor, întocmit de un membru al familiei Gâţulescu, sec. XIX-XX, oferă o serie de date, care pentru localnici ar putea oferi mai multe informaţii cu privire la contribuţia înaintaşilor lor. Pomelnicul, aflat astăzi în patrimoniul bisericii, este scris cu ulei pe tablă (72 x 51 cm), în Limba Română, litere roşii şi iniţiale negre, fond alb, parţial lizibil, pe 4 coloane (numele donatorului, anul, obiectele donate şi preţul lor).

Avers: *„Pomelnic Donatorilor Biserica Domnească/ Reposaţii donatori/* ***1.*** *Vasile Voievod, Teodosia Doamna, familia Lupu, 1648-1650* (?), *... /* ***2****. Veniamin Mitropolit, familia Costache, 1802, rezidindu-se, .../* ***3****. Mihalache Cerchez, 1814 Aprilie 1, familia Cerchez donează 103 stânjeni - 17 lei ... /* ***4.*** *Gavrilă Preutu, familia Brăescu, 1802, teren .../* ***5.*** *Constantin, Ecaterina, familia Sturza, 1811 Apr. 23, locuinţă, .../* ***6****. Şerbanu Blănariu, 1804 Iunie 10, dugheană, .../* ***7.*** *Ioan Preot, familia Hrişcă, case cu dughene, .../* ***8****. Lupu Aniţa, Ioniţă Praja, familia Praje, 1786 Iunie 29, dugheană*[203]*.../* ***9****. George, Smaranda şi fii lor, familia Costache, 1819 Noe. 6, Margheoala, Atanasie, .../* ***10.*** *Ioan preut, Marie Prezvet., Papadi Teodor, Anuţa, Dumitraşcu, Gafiţa, familia Teo D... Savin, dughene, .../* ***11.*** *Constantin, Mereuţă, Andrei, Lupu, Marica, Ţănica, Maria, Zamfira, Ioana, Mereuţă, Neculai, Ştefan, Vasile, Ioan, Ioniţe, Apostolu, Nechita, Tudora, Ioana, Nastasia, Kasuţa* (?), *Şendrea, Ioana, Mereuţă, Ruxanda, Grozava, Ioniţe, Tănase, Iliana, Griigoraşu, Vasile, ...răzeşii Mereuţeşti, Bărbăteşti, Lupuleşti, ... 1807 April. 19, 1815 Martie 27..., galbini din ..., /* ***12****. Costantin A. familia Parlapanu, ..., 1832, S. 18, icoana de argint suflată, făcătoare de minuni, .../* ***13****. Vasile preut, so..., familia Ionescu, 1830, icoana cea mare îmbrăcatu cu argintu.../* ***14.*** *Panaite, ..., S. Velicovici, 1882, lăsatu prin testamentu bisericii şi primiţi ... 117 lei 50 parale .../* ***15****. Anastasia, Eugenia, Olga, Ruxandra, Ioana, familia T. Gâţulescu, ziua 5, 1885 ..., strana Maicii Domnului făcut soţia 300 lei .../”* Text adăugat: „***16****. Costache, Petrache, Gavriil, Ioan, Marie, Anton, Marie, Dumitra, Maria, Ion, familia Brăescu 1916, testament depus la 23 Maiu la tribunalul Tutova,...2000 parale”. /* Semnează „*V* (?). *Gâtzulescu”*. Deasupra textului este reprezentat Iisus Hristos, bust, veşmânt antic, cu un rotulus desfăşurat în mâna dreaptă şi o cunună de lauri în mâna stângă.

Revers: *„Pomelnicul donatorilor Biserica Domnească / Donatorii ce vieţuiescu /* ***1.*** *Costache, Aglaea, familia Diamandi, 1877, ornicul, sigile, două cruciuliţe, 210 lei, .../* ***2.*** *Iancu, Cleopatra, familia G. Diamandi, 1878, lada de feru trei chei, 400 lei, .../* ***3.*** *Teodor,* ***...,*** *Ruxanda, T. Gâtzulescu, 1885, strana Maicii Domnului lucrată,*

[202] *Ibidem,* vol. V, p. 95; AN Vaslui, *fond. cit.,* dos. 20/ 1884.

reparată, aurită şi zugrăvită; George, Elisa, Catinca, Grigore, familia I. Buşilă, 1885, 300 parale pentru strana Maicii Domnului".

La acesta se mai adaugă inscripţiile aflate în biserică, scrise cu ocazia reparaţiilor din secolul al XX-lea, care imortalizează numele ctitorilor, donatorilor şi ale unor meşteri.

Inscripţia scrisă cu litere negre, pe o placă de marmură albă, sec. XX (după conţinut, în 1940, o dată cu terminarea turnului-clopotniţă) montată în pridvor, deasupra intrării în pronaos, decorată în partea inferioară cu o medalie de bronz, gravată cu însemne heraldice ale stemei Moldovei din timpul domniei lui Vasile Lupu (idem, stranele din naos):

„Ziditu-sa din temelie această Sfântă Biserică în anul Mântuirei 1636, din râvna şi cheltuiala Domnului Vasile Lupu şi a soţiei sale, Teodosia Doamna. La anul 1802, fiind dărâmată de cutremurul cel mare din 14 octombrie, de atunci. S-au rezidit cu sprijinul Mitropolitului Veniamin Kostache şi al poporenilor prin stăruinţa protopopului I. Damian. La anul 1842, voind a se mai mări s-au stricat până din jos de fereşti şi s-au zidit. Au mai fost reparată în anul 1885. Reînnointu-s-au în totul această biserică cu aprobarea şi sub supravegherea Comisunei Monumentelor Istorice,… (text şters) *în timpul Arhipăstoriei P.S. Episcop Nifon al Huşilor, prin râna şi osârdia umilului preot paroh, slujitor, Protopopul Haralambie Bărbuleanu şi a unui comitet prezidat de avocatul C. Dornescu, iar vice - preşedinte fiind farmacistul, Corneliu I. Droc. S-au redeschis în ziua de 25 martie 1937 de P.S. Episcop Nifon, înconjurat de un sobor de 18 preoţi şi diaconi. În anii 1938-1940, ziditu-s-au o împodobită clopotniţă la intrarea în biserică, unde au fost aşezat clopotul cel mare adus de la Kiev în anul 1842 şi alte 5 clopote mai mici. Lucrările s-au terminat în august 1940, episcop al Huşilor fiind P.S. Grigore Leu.*

Preamărim pe Tatăl, ne închinăm Fiului şi Slăvim pe Sfântul Duh, Treimea cea de o fiinţă si

Nedespărţită şi ridicându rugă să păzească această sfântă biserică neclintită şi nevătămată în curgerea vremurilor. Amin".

Lista ctitorilor şi donatorilor, scrisă pe o placă de marmură, pe 3 coloane, montată în pridvor, sec. XX (probabil, după montură, o dată cu cea anterioară), cuprinzând în special numele celor care au contribuit la repararea bisericii şi zidirea turnului clopotniţă din anii 1935-1940.

*„**Ctitori şi donatori**/ Vasile Lupu Voievod, Teodosia Doamna, Mitropolitul Veniamin Kostache, Protopopul I. Damian, Vucol şi Ecaterina, Episcopul Iacov Antonovici.*

P.S. Episcopul Nifon/ Victor Iamandi, Ministru/ Const. Giurscu, Ministru/ Theodor Iamandi, Ministru/ Ion Macovei Ministru/ N. Simionescu/ Cezar Hârjescu/ Cadrat Ciupagea, Prefect/ Th. Buzescu, Primar/ Prof. Th. Angheluţă/ Ing. Cambureanu/ Prof. Dr. N. Ciucă/ Frumuzache Chiriac/ N. Krisoveloni/ Gh. Gâlcă, Dr. A. Dimitriu/ Emil Juvara/ Prof. Gh. Taşcă/ Nicu Juvara/ Lucreţia Gen. Rentz/ Maria C. Popescu/ Elena Stamatescu/ Protosinghelul Maxim/ Alecu P. Atanasiu/ Eugenia Hotnog, Dr. A. Uşurelu/N. şi Elena Neştian/ Const., Emilia şi Eva Arghir/ Iancu şi Marianţi Mihăilescu/ Maria Hamangiu, Şt. Moscu/ Elena D. Gheorghiu/ Const. D. Gheorghiu/Elena Carapeanu, D. Eremie /col. N. Mihăilescu/ I. Popescu,

Dr. C. N. Gheorghiu/ Dr. P. D. Ghimuş/ Elena Udrea, Dr. I. Gheorghiu/ Protosinghelul Teofil/ G. Caracaş şi G. Ciubotaru/ Ion şi Ruxanda Rotaru (col. 1).

Pr. H. şi Elena Bărbuleanu/ Const. şi Georgeta Dornescu/ Corneliu şi Maria Droc/ Pr. Econom N. Iancu/ Pr. Ec. Şt. Casilescu/ Pr. Ec. Gr. Dimitriu/ Alisa Guriță, Hilda Ivanciu/ Maria P. Constantinescu/ Alecu A. Atanasiu/ Eugenia Georgescu B-d/ Iancu Dimitrescu, I. Roşca/ Maria I. Dimitrescu/ Ecaterina col. Iordan/ Const. şi Mariana Taşcă/ Maria Nicolau/ Virginia Dinopol/ Dr. C. Ionescu, Viorica Goilav/Dr. Virgil Nițulescu/Aurelia Dr. Mihail/Dr. I. Vasilikan, Dr. M. Borş/N. şi Aneta Rotaru/ Zefira şi Aneta Petrovici/ Const. Şi Florica Bujoreanu/ Ardaş şi Rădița Iacob/ Anastase Constanda/ Eug. Bulbuc, C. Ivanciu/ Lucia Antonescu/ Const. Antonescu/ D. Colea, Al Gheorghiade/ Gr. şi Victoria Mihalache/ N. şi Marcela Galaction/ I. şi Ecaterina Popescu/ N. I. Hristea, P. Frumuzache/ Eufrosina Ganea/ Nicolae K. Ghiorgiu/ Protosinghelul Isaia/ Ilie şi Maria Moise/ M. Bahnă, Maria Bogatu/ Zefira, Virgil şi Vict. Ivanciu (col. 2).

Col. St. Alexandrescu/ Ştef. şi Maria Ursu/ Sevastia şi Gr. Gheorghiu/ Dr. Traian Mironescu/ Th. Nicolau şi C. Coman/ Eufrosina Mironescu/ Anton şi Alisa Chiricuță/ Const. Vasiliu Costescu/ Gr. şi Anghelina Ioan/ Jean şi Zoe Ionescu/ Gh. Perju, N. Neacşu/ Petru şi Aglaia Costea/ D. şi Maria Măgdăliniş/ Gh. şi Iordana Mavrodin/ D. şi Maria Măceanca/ Gh. Constantinescu/ Ion şi Teodora Vasiliu/ P. şi Ruxanda Zamfir/ Maria şi Ecaterina Boteanu/ N. Munteanu, I. Zafiraru/ Ion şi Elena Munteanu/ Gh. şi Ecaterina Budăi/ Filipița Codreanu/ Elena Balaban, Maria Cercel/ Ion şi Natalia Vasiliu/ Const. Spiridon Arsene/ Maria Turtureanu/ Maria Pop/ Elena S. Tănăsescu/ Stoenica Angheluță/ Demetra Igescu/ I. Tuchilă, Al Soutzo/ T. şi Ecaterina Tătaru/ Gh. şi Ana Mihăilescu/Diaconul Al Macedon/ Gh. Stoinea, Gh. Alexe/ N. Ariton, Maria Chiper/Const. şi Maria Irava/ Gh. Neamțu, P. Buhuşi şi Ana"(col. 3).

Şcoala de pe lângă biserică

De-a lungul timpului pe lângă biserică, în chiliile acesteia, a funcționat şi o şcoală. În afară de rolul său, de cel mai vechi şi important centru spiritual-religios din Bârlad, locaşul a îndeplinit şi funcția de însemnat centru cultural-educativ din Moldova. Se pare că o şcoală de catiheți în limba greacă a existat la Bârlad încă din vremea domniei lui Vasile Lupu[204], dar primele mărturii documentare despre această instituție datează din secolul al XVIII-lea. Astfel, într-un document din 1766 din timpul domniei lui Grigore al III-lea Ghica, referitor la organizarea Academiei Domnești din Iaşi, este amintit un dascăl la Bârlad, plătit cu 60 de lei anual[205].

În baza hrisovului din 28 mai 1803, emis de către domnul Alexandru Moruzi, pe lângă biserică s-a înființat o *şcoala de psaltică în Limba Greacă şi Moldovenească*, cu binecuvântarea mitropolitului Moldovei, Veniamin Cosache, a episcopilor Gherasim al Romanului şi Meletie al Huşilor, alături de cele din Focşani, Galați şi Chişinău, în afară de cele mai vechi de pe lângă episcopiile din Iaşi, Huşi şi Roman[206]. Înființarea

[204] Laurențiu Chiriac, *op. cit.*, p. 261.
[205] Traian C. Nicola, *Colegiul național „Gheorghe Roşca Codreanu, Bârlad, 150 de ani,* Bârlad, 1966, p. 17.
[206] *Ibidem.*

acestei şcoli era justificată de faptul că „neştiinţa este la oameni un lucru orb şi pricinuitor de ticăloşii, şi nici un rău nu este vreodată mai mare care să-l pătimească cinevaşi; iar ştiinţa ce izvorăşte de la învăţătură ca un bun ziditoriu ce iaste, dând sufletului un chip pre frumos şi statornic, … fără de dansa toate sânt in zadar şi cu totul prăpădite …”. Epitropii şcolii, cei 4 boieri şi 4 negustori, numiţi prin hrisov, vornicul Gavril Conache, spătarul Ştefan Stuza, spătarul Gh. Costandache şi banul Gavril Iamandi (boieri), postelnicul Vasile Eşanu, Ioniţă Popa, Iordache Eftimiu şi Toma Botezatu (negustori), aveau drept de control şi de judecată asupra dascălilor, fiind înlocuiţi cei necorespunzători, în urma controalelor lunare. Cei 2 dascăli erau plătiţi cu 750 lei din veniturile epitropiei şi din taxele şcolare. Aceştia erau scutiţi de orice bir şi activităţi obşteşti, având timp liber în zilele de duminică, praznice împărăteşti şi vara (la arşiţele cânеşti). Totodată, prin hrisov se impunea ca dascălii să aibă calităţi deosebite, pe lângă cele de buni slujitori ai bisericii, să fie buni cunoscători ai Limbii Române şi să aibă aptitudini muzicale[207].

Privilegiul dat de voievodul Scarlat Callimachi, la 26 iunie 1813, prevedea ca venitul din vânzarea păcurei şi dohotului să fie folosit atât în repararea bisericii, cât şi „în cheltuiala şcoalei elineşti ce se află la această biserică”[208]. La 1 februarie 1827, epitropii cereau din nou reînnoirea acestui privilegiu pentru întreţinerea şcolii „de învăţat psaltichie” de către copii săraci, care frecventau această şcoală „fără nici o plată de bani” (de pomană)[209]. Dintr-o însemnare din anul 1848 de pe un manuscris de cântări psaltice aflăm că fiii târgoveţilor înstăriţi plăteau o taxă şcolară care varia între 14 şi 26 lei, în funcţie de starea lor socială[210].

Psalţii de la această biserică erau renumiţi în toată Moldova, concurând cu cei de la Mitropolia din Iaşi. Unul dinte aceştia era *Ioan Damian*, logofăt al protopopului Ioan Damian, dascăl şi psalt cu o prestigioasă şi îndelungată activitate (c.1804-1827), considerat în târg ca „om deştept şi renumit”[211]. La 29 mai 1815, este menţionat dascălul *Gh. Radovici/ Gh. Radu* „de la sfânta beserică domnească din târgul Bârad”, ca tălmăci al unui document emis în timpul domniei lui Petru Rareş, în cancelaria de la Huşi, la 13 mai 1546[212]. În anul 1829, psaltul *Gh. Corciovă* a întocmit 2 manuale de cântări psaltice, în greceşte şi româneşte, pentru rugăciunile de dimineaţă şi de seară, compilate după mai „mulţi dascăli”, după cum mărturiseşte pe sus numitele manuscrise. Manuscrisul *Rugăciunii de seară* era „bine legat”, probabil de un legător bârlădean, realizat din piele şi împodobit „cu flori aurite”[213]. În 1832, funcţionau ca dascăli, *Ioan Gheuca,* psalt[214], iar în 1842, *D. Ioan Damian*, psalt, şi *D. Praja,* dascăl[215].

În 1847, şcoala avea cu două clase, una a dascălului I. Damian, cu predare în greceşte, iar cealaltă în româneşte a diaconului *Iorgu*. Potrivit „Izvodului de copii”, la

[207] I. Antonovici, *op. cit.,* vol. IV, p. 246-250.
[208] *Ibidem*, vol. I, p. 29.
[209] *Ibidem*, p. 35-36.
[210] *Ibidem*, p. 300.
[211] *Ibidem*, p. 296 - 299, 301; vol. V, p. 73-74.
[212] *Ibidem,* p. 297; DRH, vol. III, Bucureşti, 1980, p. 270, 588.
[213] I. Antonovici, *op. cit.,* vol. I, p. 299-300.
[214] *Ibidem*, p. 41.
[215] *Ibidem*, p. 301.

clasa dascălului Damian învățau 32 de băieți şi 6 fete, iar la clasa diaconului Iorgu, 30 de elevi. Componența claselor ilustrează categoriile sociale din care proveneau copii, implicit categoriile sociale ale târgului Bârlad la mijlocul secolului al XIX-lea. La clasa dascălului I. Damian erau înscrişi fii de preoți, dregători (paharnici, slujitori), breslaşi (bacali, căldărari, boiangii, ciubotari, dulgheri, săpunari, cantaragii, blănari). La clasa diaconului Iorgu, cea cu predare în Limba Română, a învățat şi dr. Constantin Codrescu, întemeietorul Spitalului „Bârlad şi Elena Beldiman"[216]. La sfârşitul acestui an şcolar toate şcolile bisericeşti din târg şi-au încheiat activitatea, ca urmare a înființării *şcolii catihetice* de pe lângă biserica Domnească, care se număra printre cele 12 instituțiile de învățământ cu acest profil fondate în 1846 în Moldova[217]. Între anii 1862-1867, în „Sama de venituri şi cheltuieli" a şcolii, sunt nominalizați psalții *Dimitrie Boroi*, *Gh. Ionescu* (1863-1867) şi dascălii *Ioan Arseni* şi *Costache Crudu* (1862-1863)[218]. Bugetul pe anul 1862 prevedea suma de 3.000 lei pentru clasa I de psalți şi 1.200 lei pentru clasa a II-a[219]. O dată cu introducerea învățământului public, şcoala şi-a încetat activitatea. Prima şcoală primară şi secundară a funcționat în chiliile bisericii[220]. În anii 1862 şi 1863, patru chilii au fost închiriate „Şcolii de Fete", pentru care epitropia încasa suma de 3.515 lei, o încăpere era locuită de pr. econom Gh. Corciovă, psalt, iar alta de psaltul *Gh. Ionescu,* care primea salariul de 555 lei pentru „abucedarea la Şcoala de Fete"[221]. În „Sămile Bisericii Domneşti pe anii 1863-1864", apare numai suma de 859 lei pentru plata profesorului de muzică vocală[222]. În anii 1867-1876, era menționat ca psalt şi dascăl tot Gh. Ionescu[223]. După 1870, s-a reînființat şcoala de cântări bisericeşti, care a durat câțiva ani. În 1887, cu binecuvântarea episcopului Silvestru Bălănescu, iarăşi s-a reînființat şcoala de cântăreți, care a funcționat până in anul 1919, când profesorul şi directorul ei, psaltul *Damian Rânzescu* a fost mutat la Mitropolia din Bucureşti[224], în calitate de cântăreț, reînființată în perioada interbelică (c. 1934).

Personalul deservent[225]

Pr. Toader (1444), pr. Ştefan (1623-1644), pr. Gavril (1651-1678), pr. Grăjdeanu (1683)[226], pr. Ignat (1683-c.1710), pr. Grozav, protopop (1730), fost protopop (1743); pr. Ioan Siva/ Savin, fiul lui Toader Siva (1730-1757)[227]; pr. Ioniță

[216] *Ibidem*, vol. V, p. 74.
[217] Costin Clit, *Activitatea culturală a ierarhilor huşeni în a doua jumătate a secolului al XIX-lea*, în *Elanul,* nr. 26/2013, p. 18; Idem, *Documente huşene,* vol. I, Iaşi, 2011, p. 211/ 1854; p. 240/ 1857.
[218] AN Vaslui, *fond. cit*., dos. 44/ 1864, f. 14; dos. 12/ 1867, f. 33-34.
[219] *Ibidem,* dos. 44/ 1864, f. 11.
[220] *Monografia județului Tutova*, p. 152.
[221] AN Vaslui, *fond. cit*., dos. 44/ 1864, f. 15;
[222] *Ibidem*, f. 6.
[223] *Ibidem*, dos. 12/ 1867, f. 33-34; dos. 10/ 1876, f. 34-35; dos. 28/ 1876, f. 1.
[224] I. Antonovici, *op. cit*., vol. IV, p. 250.
[225] Lista prezentată mai jos nu se consideră a fi completă, unele nume de preoți, menționați în documentele bisericii, fără a se specifica precis că aparțin ei, s-ar putea să creeze confuzii, fapt pentru care ne cerem scuze.
[226] MC, *op. cit.,* p. 67.
[227] I. Antonovici, vol. II, p. 23/ 1730; p. 24/ 1743; p. 31/ 1757, p. 34/ 1757; vol. I, p. 7-9/ 1755.

Hriscu/ Hrişcu, protopop (1744-1758)[228]; pr. Manole, protopop, (1754-1756, 1760); fost protopop (1757-1759, 1761-1763); Andrei Brăescu, protopop (1757-1760), fost protopop (1761); pr. Tanase Buciumaş (1755-1758); pr. Constantin (1757), protopop (1758), fost protopop (1780)[229]; pr. Gh. Brăescu, fost protopop (1775), pr. Ioan, fiul pr. Dimofte, pr. V. Praja (1755-1778)[230]; pr. Gavril Brăescu (1786-1802), fiul pr. Andrei Brăescu[231]; pr. Constantin Zmeul (1778-1800)[232]; pr. Ioniță Blănaru (1791)[233]; pr. Manolache Cocu, nepotul pr. Grozav (1791)[234]; pr. Ioniță Praja (1775-1804)[235]; pr. Grigoraş Beşleagă, pr. Constantin Spânu, pr. Meftodie (1804-1808); pr. Grigore Angheluță, fost protopop, Gavril Brăescul, Grigoraş Miron şi Constantin Croitoru, preoți (nevolnici), Dumitru Buțuruga şi Antonie Burlan, diaconi (1809)[236]; pr. Ioan Damian, protopop (1804-1824), I. Damian (fiul lui Toader Boubătrân), dascăl, psalt (c. 1804-1827)[237]; Gh. Radu/ Radovici, dascăl (1804-1815)[238]; pr. Constantin Cocu, protopop, fiul lui Manolache Cocu, nepotul pr. Grozav (1792-1827), pr. V. Hagi, Gh. Boțoroga, dascălul I. Damian Boubătrân, psalt (1826-1827), Pavel Popa, dascăl (1826-1827)[239]; Toader Corodeanu, stolnic şi Toma Braşoveanu, epitropi (1827)[240]; Gh. Corciovă, psalt (1824-1829), psalt, diacon şi preot (1829-1902)[241]; pr. Vasile (1830, probabil V. Hagi)[242]; Ioan Gheuca, psalt (1832)[243]; preoții Constantin (Vrabie), Ioan, Teodor, Constantin (1837)[244]; pr. C. Vrabie, protopop (1830-1845), pr. C. Cocu, fost protopop, pr. I. Butunoiu, pr. V. Constantin, D. Ioan Damian, psalt, D. Praja, dascăl (1842)[245]; pr. Ioan Ghinea (1843), Ioan Liga, epitrop (1842-1843)[246]; Dimitrie Boroi, diacon, Gh. Ionescu, psalt, Ioan Arseni şi Costache Crudu, dascăli (1864)[247]; Gh. Ionescu, psalt (1867)[248]; pr. Iorgu Chiru, protoiereu (1862-1876), pr. George Coarnă, D. Ciorimbu şi Gh. Barbu, diaconi, Gh. Ionescu şi Ioan, fiul pr. Arsene Grapă, dascăli

[228] *Ibidem*, vol. II, p. 24-25; vol. I, p. 10-11/ 1758.
[229] *Ibidem*, vol. I, p. 9-10/ 1755; p. 11, 289/ 1758; p. 28/ 1774; vol. II, p. 26/ 1754; p. 31/ 1757; p. 31/ 1758, p. 44/ 1760, p. 47/ 1761; p. 59/1780; vol. IV p. 182/ 1763.
[230] *Ibidem,* p. 9-10/ 1755, 15/ 1775; vol. IV, p. 182/ 1763; vol. II, p. 57/1778.
[231] *Ibidem*, vol. I, p. 310/ 1786; p. 292/ 1791; AN Vaslui, fond cit., dos. 11/1894, f. 3 v..
[232] *Ibidem*, p. 287/ 1778-1800, p. 291/ 1791.
[233] *Ibidem*, p. 292/ 1791.
[234] *Ibidem*, p. 294/ 1791.
[235] *Ibidem*, p. 14-15/ 1775, p. 25/ 1804
[236] C. N. Tomescu, *Ştiri catafrafice din Biseric Moldovei în 1809,* în *AB,* Chişinău, 1931, p. 197.
[237] I. Antonovici, *op. cit.,* p. 26/ 1805, p. 296/ 1804-1808, p. 286/ 1813, p. 298/ 1819, p. 32-33/ 1819-1820, .p. 35/ 1824, p. 298/ 1826.
[238] *Ibidem*, p. 296/ 1804, p. 297/ 1815.
[239] *Ibidem*, p. 294-295/ 1792, 295/ 1818, p. 38/ 1830; 294/ 1818, 298/ 1826; p. 297/ 1827, p. 301/ 1842.
[240] *Ibidem*, p. 36.
[241] *Ibidem*, p. 299/ 1829; Costin Clit, *Un tablou ecleziastic inedit privind județul Tutova la 1878,* în *Bârladul, n*r. 1/2001, p. 10; AN Vaslui, *fond. cit.,* dos. 19/1882, f. 1-11, dos. 4/ 1885, f. 85, 56-57; dos. 7/ 1897, f. 2; dos. 9/ 1898, f. 4; dos. 9/ 1899, f. 5-6, 102-103; dos. 13/ 1900, f. 162; I. N. Oprea, *op. cit.*, p. 469/ 1902.
[242] *Ibidem*, p. 286.
[243] *Ibidem*, p. 41/ 1832.
[244] *Ibidem*, p. 287.
[245] *Ibidem*, p. 42, 301/ 1842, p. 43/ 1843, p. 16/ 1845; inscripție icoană/ 1830.
[246] *Ibidem*, p. 43/ 1843, p. 301/ 1842.
[247] AN Vaslui, dos. 4/ 1864, f. 14.
[248] AN Vaslui, dos. 12/ 1867, f. 33-34.

(1862), pr. Dimitrie Zarimba (1856-1876), pr. Gh. Corciovă, Gh. Patriciu, diacon, V. Ionescu, dascăl, Mihai Borş, cântăreţ, Panaite Frumusache şi Frumusache Fendulea, epitropi (1876)[249]; pr. Hristodor Buzescu, 1878-1900 (venit de la biserica „Sf. Ilie"; 1865, diacon; 1872, preot, 1895-1900, pr. paroh), pr. Gh. Corciovă (1846, diacon; 1852, preot; 1856, duhovnic; 1861-1897, pr. econom; 1897-1900, pr. supranumerar), pr. Dimitrie Zaremba (1846, diacon; 1853, preot; 1856, sachelar; 1865, duhovnic; 1867, pr. econom; 1880, pleacă la biserica „Sf. Nicolae"/ Tuchilă), pr. Gh. Patriciu (1866, diacon; 1877-1897, preot; 1897-1900, pr. supranumerar); I. Bulboacă, diacon (1885); V. Ionescu, diacon (1878), Gh. Albu, diacon (1898-1900), M. Borş şi Spiridon Pleşu (1885-1900), cântăreţi, I. Andriescu, diacon (1899-1900), V. Popovici, paraclisier (1895-1896), N. Patriciu (1897-1898) şi Matei Carp (1898-1900), paraclisieri; Gavril Mihălcescu (1898-1899), Th. Gâţulescu (1884-1899), Ştefan Oarză (1899, în locul lui G. Mihălcescu), I. A. Dimitriu (1894), epitropi[250]; pr. paroh I. Andreiescu (în locul pr. ec. Hristodor Buzescu, decedat, 1900), fost diacon; pr. Gh. Corciovă şi pr. Gh. Patriciu (1900-1902), G. Albu, diacon (1900)[251]; I. Gâdei şi V. Chipoancă, preoţi (1905-1934); I. Ţugui, diacon, Grigore Stoinea (1915-1834), Gh. Alexa (1927-1934), cântăreţi[252]; pr. paroh Haralambie Bărbuleanu (1935-1938), pr. V. Chipoancă, H. Vasilache (1935-1938) şi Gh. Marinescu (1938), diaconi, C. Dorneanu, avocat şi Corneliu Droc, farmacist, epitropi (1937-1938) [253]; pr. paroh H. Bărbuleanu, pr. N. Iancu, pr. Şt. Vasilescu, pr. Gr. Dimitriu (c. 1940)[254]; pr. paroh H. Bărbuleanu, Gh. Stoinea şi I. Grosu, cântăreţi (1947)[255]; pr. paroh D. Petrea (1965-1980)[256]; pr. paroh Remus Ştefănică (c. 1981-2012); pr. paroh Tacu Aurelian-Ciprian, pr. Ştefănică Teofil, Pelin Gabriel (2012-2014)[257]

Conform privilegiilor domneşti, personalul slujitor era format din 2 preoţi, 2 diaconi, 2 ţârcovnici şi 2 poslușnici, între anii 1712-1762, şi din 2 preoţi, 1 diacon, ş.a., între anii 1779-1813. Unele însemnări de pe cărţi, din aceeaşi perioadă, consemnează un personal mai numeros pentru desfăşurarea serviciului religios, ceea ce dovedeşte că locaşul putea asigura plata personalului suplimentar din venituri

[249] Costin Clit, *Un tablou ecleziastic inedit privind jud. Tutova la 1862*, în *Elanul*, p. 4-5/ 1862; AN Vaslui, dos. 12/ 1875, f. 3/ 1875; dos. 12 / 1875, f. 3; dos. 28/ 1876, f. 1; dos. 10/ 1876, f. 34-35; dos. 28/ 1876, f. 1.

[250] AN Vaslui, *fond cit*., dos. 1/ 1879, f. 6; dos. 20/ 1884, f. 6 v.; dos. 4/ 1885, f. 56-57 (1885, s-a stins din viaţă pr. D. Zaremba şi diaconul I. Bulboacă); dos. 9/ 1894, f. 1-2, dos. 11/ 1894, f. 4 v.; dos. 8/ 1895-1896, f. 116-117 (personal deservent, cf. regulamentului asupra punerii în aplicare a *Legii clerului mirean* pe anul 1895, cf. art. 34: pr. paroh – H. Buzescu); dos. 4/1896, f. 162 (permutarea paraclisierului V. Popovici la biserica din Bârlăleşti, în calitate de cântăreţ); dos. 7/ 1897, f. 2; dos. 10/ 1897, dos. 5/1898, f. 4; dos. 9/ 1899, f. 5-6, 102-103; dos. 13/1900, f. 162; Costin Clit, *Un tablou eclesiastic inedit privind judeţul Tutova la 1880,* în *Elanul*, nr. 42/2005, p. 7/ 1879; I. Antonovici, vol. I, p. 44-45/ 1898; p. 287/ 1885.

[251] *Ibidem,* dos. 5/1900, f. 62, 70-71; I. N. Oprea, *op. cit.*, p. 469/ 1902.

[252] AEH, 1934, p. 54.

[253] AEH, 1938, p. 111; inscripţie pridvor (1937-1938).

[254] Inscripţie pridvor.

[255] AN Vaslui, *fond cit.,* dos. 1/ 1947, f. 397.

[256] *Ibidem*, clopot.

[257] Mulţumim pr. paroh Tacu Aurelian-Ciprian pentru informaţiile transmise.

proprii. Astfel, în anii 1758 şi 1808, funcţionau 4 preoţi şi 1 diacon[258]. Protoiereii ţinutului Tutova erau desemnaţi, de regulă, din rândul personalului său clerical, ca un act de demnitate ce se cuvenea acestei biserici catedrale. După aplicarea *Legii clerului mirean din 1894,* personalul deservent era format din 9 persoane: 3 preoţi (1 pr. paroh şi 2 pr. supranumerari), 1 diacon, 2 cântăreţi, 1 paraclisier şi 2 epitropi (1 numit de stat/ primărie şi 1 ales de enoriaşi)[259], ceea ce dovedeşte că parohia putea asigura şi acum întreţinerea unui personal suplinitor din venituri proprii, pe lângă cel plătit de la buget. Între anii 1934-1938, perioadă, cunoscută ca una dintre cele mai dezvoltate din punct de vedere economic din istoria României moderne, parohia era nebugetară, asigurându-şi cheltuieli proprii. Parohia (inclusiv, filiala „Sf. Nicolae" din Crâng), deservită de 2 preoţi, 1 diacon şi 2 cântăreţi, asigurau servicii religioase pentru 470 de familii cu 1.461 persoane în 1934; 451 familii, 1.485 suflete în 1935; în 1938, 430 familii, 1.632 suflete, din care: 310 familii din Bârlad şi 120 familii din comuna suburbană Crâng, corul religios fiind condus de C. Rânzescu[260]; în 1947, 230 familii cu 1050 suflete[261]. Azi, cei 2 preoţi şi 1 cântăreţ asigură servicii religioase pentru aprx. 392 familii.

De remarcat contribuţia şi cinstit memoria voievodului Vasile Lupu, care a ridicat o ctitorie domnească de zid în locul celei de lemn, pe măsura rolului jucat de târg în Evul Mediu, care a devenit principalul centru spiritual şi cultural al Bârladului.

De asemenea, se remarcă rolul preoţilor domneşti, care pe lângă ruga către Dumnezeu, ca reprezentanţi ai Domniei în teritoriu, garantau, în calitate de martori, temeinicia unor acte emise în cancelaria Moldovei, referitoare la fostul ţinut Tutova. Apoi, rolul protoiereilor şi preoţilor parohi, care au preluat atât pe linie spirituală, cât şi administrativă atribuţiile preoţilor domneşti. La iniţiativa acestora, locaşul dăinuie şi în zilele noastre, cu toate că este de calitate mai redusă din punct de vedere arhitectural decât cel iniţial, supus vicisitudinilor vremii. Printre aceştia, se remarcă în mod deosebit protoiereul I. Damian, care a reclădit biserica în secolul al XIX, păstrând, în cea mai mare parte, aspectul celei originare. Pe linie spirituală se evidenţiază familia Brăescu, care au activat ca preoţi din tată în fiu.

Biserica „Adormirea Maicii Domnului", cunoscută şi sub denumirea de Catedrala Domnească, cea mai veche mărturie spirituală şi arhitecturală a Bârladului, cu toate modificările şi transformările suferite în timp, merită a fi restaurată şi pusă în valoare, ca un act de cinstire şi recunoaştere a rolului jucat în istoria oraşului.

XXX

Anexa nr. 1
F. 1

Inventariu de averea mobilă şi imobilă ce are Biserica Parohială Domneasca din urbea Bârladu. Anul 1894, Maiu

[258] I. Antonovici, vol. I, p. 289, 296.
[259] AN Vaslui, *fond cit.,* dos. 8/1895-1896, f . 116-117.
[260] AEH, 1934, p. 54; 1935, p. 71; 1938, p. 101.
[261] AN Vaslui, *fond cit.,* dos. 1/ 1947, f. 397.

1. 1. Una biserică zidită piatră, cărămidă, acoperită cu tablă, stare bună.
2. 1. O catapeteasmă cu Icoanele împărăteşti având coroane de argint suflate cu aur şi mânele cu degete.
3. 6. Şase clopote, între care 1 mari, 2 mijlocii şi 3 mici.
4. 2. Două toace, din care 1 de fer şi una de lemnu cu coroanele lor.
5. 1. Una clopotniță de lemn acoperită cu tablă şi vopsită, în stare bună.

Veşminte

1. 7. Şapte feloane de stofă bună cu epitrahirele lor şi rucăvițe.
2. 5. Cinci feloane mai de mijloc tot de stofă, cu epitrahirele lor.
3. 6. Şase feloane preuțeşti cu epitrahirele lor.
4. 6. Şase stihare preuțeşti de stofă bune şi unul mai uzat.
5. 4. Feloane de adamască verdi cu epitrahirele lor.
6. 2. Stihare diaconeşti de stofă bune cu orarele lor.
7. 2. Idem uzate cu orarele lor.
8. 5. Cinci feloane preuțeşti de plisă neagră, cu epitrahirele lor.
9. 15. Cincisprezece părechi văzduhuri de stofă bună.
10. 3. Trei stofe nouă nefăcute.
11. 8. Nebedernițe de stofă bune.
12. 5. Cinci prostiri mari, bune.
13. 4. Prostiri împletite de Horbotă.
14. 2. Fețe de masă împletite.
15. 3. Trei perdele împletite la Icoane.
16. 12. Douăsprezece prosoape de stare bună.
17. 6. Şase mese de târg bune.
18. 1. Una Dveră de adamască.
19. 2. Două fețe de Iconostas, una mătase şi una atlas.
20. 2. Două şervete cusute cu fir.
21. 3. Trei levicere de lână, cam uzate.
22. ….
23. ….

F. 1 v.

24. 1. Un dulap mare de păstrat veşmintele.
25. 3. Trei lăzi de Braşov.
26. 1. Una casă de fer de ținut, bună.
27. 2. Potire de argint suflate cu aur.
28. 2. Discose suflate cu aur.
29. 2. Steluțe argint suflat cu aur.
30. 1. Una Copie oțel.
31. 1. Un ibric de alamă de spălat.
32. 1. Un vas mic de argint de căldură.
33. 1. Cruce mare îmbrăcată cu argint şi suflată cu aur pe Sf. Masă.
34. 4. Cruci mai mici îmbrăcate cu argint idem.
35. 1. Cruce mare, Răstignirea Domnului Christos.
36. 3. Cadelniți de argint, din care una mai uzată.

37. 2. Evanghelii îmbrăcate cu argint, din care una suflată cu aur.
38. 1. Chivot mic de argint pentru păstrarea Sf-lor Taine.
39. 1. Un clopoțel mic de metal.
40. 6. Sfeşnice mari de alamă şi două mai mici ….
41. 8. Sfeşnice pe Sfânta masă, din care 2 de argint şi 6 de alamă.
42. 17. Candele de argint şi una de nichel.
43. 1. Icoană Maica Domnului mare îmbrăcată cu argint, iar strana făcută, poleită şi zugrăvită cu spesele D-lui Gh. Gâțulescu şi familia.
44. 1. Icoană Maica Domnului mică făcătoare de minuni îmbrăcată cu argint suflată.
45. 3. Trichele (trichere) de argint la candele, tot la Maica Domnului.
46. 48. Iconițe a praznicelor şi a altor sfinți.
47. 12. Iconițe mici patimile Domnului.
48. 1. Policandru mare de madem cu 24 locuri de pus lumânările.
49. 1. Policandru mai mic de alamă 12 locuri de pus lumânările.
50. 1. Serafim cu 3 trichele de pus lumânări şi o candelă în mijloc.
51. 2. Serafimi aşezați lângă sfânta masă în altariu
52. 4. Prapure, două nouă şi două mai uzate.
53. 2. Serafime fanare.
54. 1. Un ceas mare de perete (pendulă).
55. ….

F. 2.

56. 3. Trei cadre legate.
57. 2. Analoage de citit Evanghelia.
58. 2. Scări, din care una în două.
59. 1. Castron de marmură pentru agheasmă.
60. O cristelniță de aramă spoită.
61. 2. Sfeşnice de lemn în Pridvor.
62. 2. mese de lemn şi un dulăpaş mai mic tot de lemnu.
63. 5. Scaune cu spătare din care două foteluri îmbrăcate.
64. 2. Sobe de fer mari, de încălzit biserica.
65. 2. Candele de Nichel la Icoanele din pridvor.

Juvaeruri

1. 1. Cruciuliță mică de aur cu 10 pietricele de topaz.
2. 1. Cruciuliță de aur o peruse albastră, cu 10 bănuți de aur mici.
3. 1. Inel de aur cu o piatră de rubin şi 6 diamant.
4. 3. Cruciuliți, din care una cu 5 bănuți mărgean.
5. 1. Cruce de aur cu un Diamant.
6. 2. două cruciuliți de Aur.
7. 2. Cruciuliți de Aur de la D-lu Costache Iamandi.
8. 1. Şirag de mărgăritariu.
9. 1. Şirag de mărgean cu încheietura lor.
10. 1. Una păreche mătănii mari de chilimbar.
11. 1. Una coroană de bronz cu pietre de topaz.

12. 1. Un bold de Diamant cu douăzeci şi cinci petre.
13. 1. Un bold de Diamant cu douăzeci şi şase petre.
14. 1. Un bold cu nouă petre de Diamant şi în mijloc cu un smarald.
15. 1. Un bold de Aur cu şmalţ două petricele şi două rubinaşe.
16. 1. Un bold cu opt petre rubin.
17. 1. Un bold cu zece petre rubin.
18. 1. Un bold rupt cu petre topaz.
19. 1. Un broş cu peruzele.
20. 1. Un left de Aur de la D-lu Costache Iamandi.
21. 1. Un left mai mare.
22. 1. Una pereche cercei de Aur cu diamant şi şmalţ.
23. 1. Una pereche cercei de Aur cu şmalţ.
24. 1. Una brăţaletă … cu petre proaste.

F. 2 v.

25. 1. Una vergică de aur.
26. 1. Un inel inimioară Diamant.
27. 1. Un inel de aur cu Diamant.
28. 1. Un inel de aur cu rubin.
29. 1. Un inel cu topaz roş.
30. 1. Un inel aur cu o petricică rubin rubin, un diamant şi una lipsă.
31. 1. Un inel aur simplu.
32. 1. Un inel cu topaz şi două rubinaşe.
33. 1. Un inel cu trei diamănţăle.
34. 1. Un inel cu Smarand.
35. 1. Un inel cu peruzele şi mărgărintarii.
36. 1. Un inel cu Diamant.
37. 1. Un formariu cu mărgărintariu şi o peatră vânătă proastă.
38. 1. O pafta cu argint matastat.
39. 3. Trei paftale mari şi una mică de argint cu chilimbariu.
40. 1. Una părăluţă de aur.
41. 1. Un bănuţ de aur.
42. 1. Un Irmilic de aur.
43. 1. Un ban (Stambul) de aur.
44. 2. Două stambule, amândoi turceşti legaţi.
45. 2. Două jumătăţi irmilic de aur.
46. 2. Două jumătăţi tot asemenea monedă.
47. 4. Patru bucăţi, trei ruble şi jumătăţi jdare.
48. 1. Una mahmude de Aur
49. 2. Doui bani de Aur.
50. 1. Una jdare de aur.
51. 6. Şase bănuţi de Aur.
52. 3. Trei bucăţi de aur turceşti, două mari şi unu mic.
53. 2. Doui irmilici vechi de Aur turceşti.
54. 1. Un irmilic vechiu.

55. 2. Două ruble ….
56. 1. Un Icosar de Aur turcescu.
57. 18. Optsprezece bucăți de Argint.
58. 2. Două lănțurele, unul argint şi unul lung aur dat de Costache Miclescu.

F. 3.

59. 1. Un medalion şi o pereche cercei dăruite de D-na Maria Thiry.
60. 1. Una cruciliță de aur dăruită de D-na Elena Obreja.

Documentele acaretelor Bisericei Domneasca

1. Actul de Danie a moşiei Galbeni din ținutul Tecuciu a rezeşilor Costache Barbălată şi mai mulți rezeşi, danie dată Bisericei spre pomenirea lor, cuprinsă din 75 stânjeni (1 = 2,23 m) sau 20 fălci (1=1,5 ha) din anul 1807, Noembre 19, consimțind la danie şi cu alți rezeşi în anul 1815 Marte 27 cu hotarnica Isprăvniciei Tecuciului din 1805 Noembre 28.

2. Zapisul lui Vasile Hudriş, cu care a vândut partea sa de moşie Galbeni, căpitanului Costea la anul 1887 Ianuar 17.
3. Adrese Trib. Tecuciu către Epitropia bisericei Domneasca făcându-i cunoscut hotărnicia moşiei anul 1857, Aprilie 22.
4. Actul de Danie a D-sale Aga Constantin Parlapan pentru Icoana Maica Domnului îmbrăcată cu argint şi poleită cu aur, cu o salbă de odoare la ea din 1832, Septembrie 18.
5. Înscrisul sau Actul văduvei Paraschiva lui Eane, pentru căsuța din ograda bisericei, ce au dat-o danie plătindu-se de Epitropiea bisericei reparațiunea la 1843, Noembre 23.
6. Înscrisul sau actul lui Ion Botezatu prin care arată că i-a dat un loc cu bezmăn părintele Gabriel Brăescu, ce l-au dat danie Sfintei Biserici în 1802.
7. Actul Isprăvniciei prin care Sandu al Ştefanei răscumpără o casă de la fratele lui Andrei Țiganu, care apoi a dat-o Bisericei în anul 1804 Noembre 23.
8. Actul cu care Ioan Ciorăscu a vândut o casă D-nei Ecatherina Sturza, ce au dat-o bisericei în 1804, aprilie 10.
9. Cartea de judecată a cumpărării unei case de către D-lui Comis Constantin Sturza de lângă clopotnița Bisericei de la unu Io…, 1804, aprilie 30.

F. 3. v.

10. Înscrisul pentru un schimb de case între protopopul Ioan damian cu Spătaru Constantin Sturza de lângă clopotnița bisericei domnească din anul 1811, aprilie 23.
11. Înscrisul de danie a unui loc a preotului Gavril Brăescu către Sânta biserică Domnească, din anul 1802, Aprile 23, care era dat cu besmăn lui Ioan Botezatu.
12. Actul de Danie a unui loc de case, S-tei biserici Domneasca de către Şerban Blănariu, ce este spre răsărit de biserică (Dughenele de la Podul de Peatră, capătul din jos) din anul 1804, Iunie 10.
13. Actul lui Constantin Bacu Zetu Cristian Olariu, prin care vinde una dugheană lui preutu Ion Hrişcă de lângă podul de Peatră, şi acesta a dăruit-o S-tei biserici Domneasca în anul 1810, Decembre 26.

14. Actul lui Ioan Zetu Zebonosche şi soţia sa cu care au vândut trei case şi o pivniţă Preutului Ioan sân Thoader Savin, care şi ei l-au dat danie bisericei Domneasca în anul 1811, Februar 4.
15. Documentul dat de Epitropia oraşului Berlad, cuprinzătoriu 408 stânjeni pentru Epitropia bisericei Domneasca că au plătit ca recuperare 765 lei vechi, Casei Proprietăţii din anul 1817, Februar 4, sub N. 459 a Epitropiei (file 4).
16. Documentul Dughenelor de la Podul de Peatră cuprinzătoare de Actul de mai sus N. 2 a lui Şerban Blănariu şi N. 3 a Preutului Ioan Hriscă şi N. 4 a preutului Sin Toader Savin, cum şi 2 Acte de besmăn a bisericei; unul şi altul al Şetrarului Gheorghr Dămian, ca antriprinor al facerei Dughenelor, după arderea focului anul 1851, August 8, cuprinzătoriu de 12 file numerotate.
17. Actul lui Constantin Bacu Zetu Cristianu Olariu, prin care vinde … o dugheană lui Preutu Ioan Hriscă … şi aceasta au dăruit-o S-tei Biserici … Costache Miclescu …, Decembre …, trecut la N. 13.
18. Documentul Dughenelor din Uliţa mare N. 331 şi 54, cuprinzătoare de un Act de besăm a bisericei şi unul a lui Matheiu Nechita cu besmănariu şi Antriprinor facerei Dughenelor, după arderea focului din 1851, August 8, o declaraţie a lui, o Adresă de plata Timbrului şi în fine Actul de vânzarea Dughenelor sale (Nechita) către Epitropia bisericii domneasca, cuprinzând 14 file.
19. Documentul Dughenelor N. 34 şi 35 din Strada Ştefan cel Mare cuprinzătoare Actul de Danie a lui Ioniţă Praja zis Lupul şi a Aniţei mamei sale din 1876, Iunie 29, un act de învoială din 1872, Aprile 11, în totul cuprinzând 8 file.
20. Documentul Dughenelor din Piaţa S-tului Ilie N. 244 cuprinzând Dania Spătarului Gheorghe Constandache şi a Spătăresei Smaranda Constandache, Marghioala Racoviţă şi Neculai Atanasiu, din anul 1819, Noem. 16, cu 4 file.
21. Documentul Dughenei din Strada Principală N. 330, cuprinzând 2 Acte, unul a bisericei dat Bezmanariului Solomon sin Hag. Solomon pentru 30 de ani şi altul dat de acesta bisericei, ambele din 1851, August 8. Un Act de Timbru a lui Ilie Tinichigiu către Bela Boratz cesionând drepturile sale, căruia Epitropia bisericei i-au plătit primind Actul legalizat de Tribunalul de Tutova din 1881, Noembre 2, cuprinde 7 file.
22. Documentul Dughenei N. 329 din Strada Principală, unul a bisericei dat bezmănarului Marcu Tutungiu pe 30 de ani şi altul dat de acesta bisericei şi pe al căruia drept l-au rescumperat biserica, cum se vede prin declaraţia fiului seu Orenştain Iosif şi Solomon, toate anexate la aceste, cuprinzând 20 file, documentul din 1851, August …, iar procurele şi decl(raţiile) din 1881.

F. 4 v.

23. Documentul Dughenelor N. 328 din Strada Principală, unul din partea bisericei dat lui Iosif Viviţov ceasornicar cu besmăn de 30 ani, iar altul din partea acestuia, ambele din 1851, August 8, şi o declaraţie din partea femeii Haim Viviţov că s-au îndestulat cu suma dată din partea bisericei, din anul 1881, Octombre 29, cuprins din 8 file.

Aceasta fiind averea bisericei Catedrale Domneasca din Urbea Bârlad s-a format acest Inventar.

Se certifică de noi pentru exactitate –

Ss. Epitropi: H. Buzescu Iconom, Th. Gâțulescu, I. A. Dimitriu.
N.B. Se notează soldul rezultatu în sama zilei de 31 Martie 1894 după Jurnalul de casă al anului financiar 1893-1894, este primitu după cum urmează:
Lei – 25.700 – Fondu consemnat în bonuri
6. 811, 56 - În numerar
Total – 32.511, 56, sold
Ss. Epitropi: H. Buzescu Iconom, I. A. Dimitriu, Th. Gâțulescu.
Ştampila parohiei din 1894.

F. 382

Inventariu
De toate cărțile Bisericei Domneasca cu hramul Adormirea M(ai)c(ii) Domnului din Urbea Berladu

1. Un Tipicon mare din tipografia Sf. Mitropolii din Iaşi în anul 1816.
2. Patru Evanghelii dintre care 2 îmbrăcate sau tipărite în M. Neamțului în anul 1845 Februare 24 şi 2 desbrăcate, una tipărită în Sf. M. Neamțul în anul 1855, Oct. 2 şi una în limba Grecească tipărită în tipografia Ungro-Vlahie.
3. Şase Liturghii dintre care trei nouă tipărite în tipografia din Iaşi în anul 1868 şi trei vechi tipărite tot în Iaşi în anul 1845.
4. Două Molitfelnice dintre care unul tipărit în tipografia din Bucureşti în anul 1858 de … şi unul tipărit tipografia Sf. M. Neamț în anul 1845.
5. Cinci Ceasloave, trei vechi şi 2 nouă, cele vechi tipărite în Tipografia Sf. M. Neamț în anul 1835 şi două nouă tipărite, unul la Neamț anul 1874 şi unul în Bucureşti, tipografia Cărților Bisericeşti anul 1887.
6. Două Octoihuri tipărite în Tipografia Sf. M. Neamț în anul 1836ț
7. Douăzeci şi patru Mineie din care 12 noi tipărite în Tipografia Sf. M. Neamț în anul 1846 şi 12 vechi Tipografia Râmnic.
8. Două Trioduri tipărite în Tipografia Sf. M. Neamț în anul 1847.
9. Două Penticostare tipărite în Tipografia Sf. M. Neamț în anul 1845.
10. Patru Proloage cărți de cuvinte tipărite în Tipografia Sf. M. Neamț, două în anul 1854 şi 2 în anul 1855.
11. Două Psaltiri toate la Neamț în anul 1843.
12. Patru cărți de cuvinte şi anume:
    1. Cuvântările lui Ioan Hristotom tipografia din Iaşi la 1845.

F. 382 v.

    1. Ilie Miniatul tipografia din Iaşi.
    1. Cu cuvinte de Andriei Niceiu. Idem 1860.
    1. Cuvinte de Prea Sfiți(tul) Inochenti tipărit în tipografia din Huşi 1872.
13. Un Paraclisier tipărit în Tipografia Sf. M. Neamț în anul 1861, Iunie 22.
14. Trei Cărți Faptele S(f)inților Apostoli, unul tipărit în Tipografia Sf. M. Iaşi 1835 şi două în Tipografia Sf. M. Neamț în anul 1853.
15. Două Idiomelare. Idem-1856.
16. Un Heruviar. Idem 1840.

17. Două Panahizi tipărite în Tipografia Sf. M. Neamț în anul 1821.
18. Două Filăzi cu slujba Învierii. Idem 1846.
19. 5 Cărți de Tedeum dintre care trei vechi tipărite la Neamț 1862 şi 3 la Bucuresci 1879.
20. Patru Filăzi mici şi anume a sfântului Vasile şi Ismail. 1. Slujba S(f)ântului Haralamb tipărit în tipografia Neamț 1853. 1 Slujba S(f)nt(lui) Modest 1844 şi a Cuvioasa Paraschiva S(f)ânt(a) M(ănăstire) Neamț 1849.
21. Patru cărți greceşti.

    83 de cărți posedă actualmente Biserica Domneasca,. 1894, Maiu 18 zile.
    Se certifică de noi pentru exactitate.
    Ss. – Epitropi: H. Buzescu iconom, Th. Gâțulescu, I. A Dimitriu.
    Ştampila parohiei din 1894.

AN Vaslui, fond *Episcopia Huşilor,* dos. 11/1894, f. 1-4 v., 382-382 v.

Fig. 1 Ştampila epitropiei, 1879

Fig. 2 Ştampila parohiei, 1894

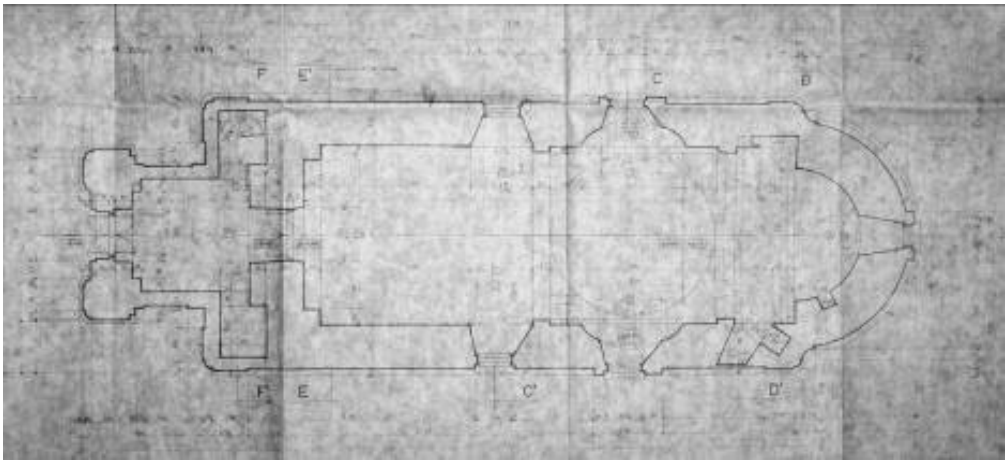

Fig. 3 Planul bisericii, scara 1/ 50[262]

[262] Întocmit de SC Bârlad SRL, arh. A. Teodorescu, 1993 (Arhiva parohiei).

Fig. 4 Sistemul de boltire - naos

Fig. 5 Portret votiv, ulei, 1942, Vasile Lupu Vv.

Fig. 6 Portret, Grigorie Leu, episcopul Huşilor (1940-1949)

Fig. 7 Biserica Domnească „AMD” cu veşmântar (foto, 2014)

Fig. 8 Detaliu faţadă – pilastru de pe absida laterală (nord)

Fig. 9 Turnul-clopotniţă/ biserica fără veşmântar (foto, a.1989)

Fig. 10 Icoana împărătească *Maica Domnului*, tempera pe lemn, sec. XVIII, şcoală greacă, riză argint, 1830

Fig. 12 Cruce, aur (3,3 x 1.9 cm), sec. XIX (1855), atelier rusesc

Fig. 11 Icoana *Maica Domnului*, făcătoare de minuni, ulei pe lemn, sec. XIX, riză argint, 1832

Fig. 13 Icoana „Sf. Nicolae”, ulei pe lemn, sec. XIX, şcoală rusă

Fig. 14 Icoana „Sf. Nicolae”, ulei pe lemn, sec. XIX, şcoală românească

Fig. 15 Potir, argint, 1813

Fig. 16 Ferecătură *Evanghelie,* argint, 1809

DOCUMENTE INEDITE PRIVIND ISTORIA SCHITULUI ŞTIOBORĂNI ŞI A MOŞIILOR DIN JUR

Costin CLIT♦

Cuvinte cheie: *schitul Stioborăni, biserică din lemn, familia domnească Mihai şi Ana Racoviţă, monument istoric, pisanie, ctitirie din 1726, proprietăţi, biserică de mir.*
Keywords: *Stioborăni hermitage, wooden church, royal family Michael and Ana Racoviţă, monument, inscription, founded in 1726, properties, parish church.*

Abstract:
The village is located in the village Solesti, Vaslui county, Burghina head of the valley, the hill Ştioborăni. Toponym appears to be linked to an old landlord named Ştibor cel Bătrân. According to the inscription, Ştioborăni hermitage church dedicated to St. Nicholas was built in 1726 by steward Grigoraş Mardare, who died in 1749. We must include Mrs. Anna intake, wife of Michael Racoviţă, to the cited foundation. Parish church was converted into a monastic sanctuary and came under the care of the monk Isaia, akin to Grigoraş Mardare, who received by the testament of nun Juliana (Ilinca Mardare) the settlement. Hermitage existence is attested to in the first half of the nineteenth them. Through this study are published for the first time documents which shed light on the evolution of the hermitage and its properties, and information about the surrounding villages, some missing, others endure today.

Date istorice despre satul Ştioborăni

Lucrările de specialitate de la sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul celui următor fac referire la satul Ştioborăni, „*centrul com. Ştioborăni, pl. Crasna, judeţul Vaslui. E situat pe coasta dealului Ştioborăni, pe o suprafaţă de 529 hect., cu o populaţie de 116 familii, sau 580 suflete. / Este reşedinţa comunei. Are o şcoală, înfiinţată la 1881; o biserică, făcută la 1752 de un călugăr Isaia, deservită de 1 preot şi 2 eclesiarhi; 2 cârciumi*”[263]. Statutul administrativ de comună este menţinut până la 1968. Astăzi satul Ştioborăni se află în comuna Soleşti şi are aproximativ 1000 de locuitori. Satul este situat la capătul văii Burghina, pe dealul Ştioborăni, la o altitudine de 282 de metri deasupra nivelului mării.

Gheorghe Ghibănescu leagă numele satului Ştioborăni de Ştibor cel Bătrân şi Duma Isăescul (Isaievici)- tatăl său ar fi fost un Isaia. Cei doi boieri, proprietari în Moldova de Jos, se pare că erau băştinaşi din ţinutul Vasluiului. Potrivit unui document din 18 februarie 1448 Ştibor se numea şi Hodco[264]. La 13 decembrie 1488

♦ Profesor, Colegiul Naţional „Cuza Vodă” din Huşi.
[263] George Ioan Lahovari, General C.I.Brătianu, Grigore G. Tocilescu, *Marele dictionar geografic al României*, Bucureşti, Stab. J.V.Socecu, 1902, p. 533.
[264] Gheorghe Ghibănescu, *Surete şi izvoade*, vol. I, p. 70.

Ştefan cel Mare întăreşte lui Danciul Delea un sat pe Bârlad, unde au fost juzi Buda şi Drăgoiu, vândut de Fete Iacobescul „*şi cneaghina lui Marina, nepoata lui Ştibor cel bătrân şi nepoata Zoicăi*”[265].

Se păstrează o spiță a neamurilor popii lui Toader a Ştiboranului din 20 iulie 1795. Popa Toader Ştiboranu, cel din spița amintită, a fost fiul unui Goescu şi are 4 urmaşi: Margine, Anghelina, Măricuța Beneasca şi Dința, soția lui Irimie, fratele paharnicului Gligori Miclescu. Moşia Ştiobărăni a fost împărțită în bătrânii Margine, Anghelina, Măricuța şi Dința. Margine a avut un fiu Neculai; Anghelina a avut ca fiu pe popa Lupu; Dința pe Toderaşico, Mărdari cel Bătrân şi Ionaşico; iar Măricuța Beneasa pe Severin, Ioana, Gavril şi Maria[266].

Prin zapisul din 25 februarie 1580 Ştefan, feciorul Bunicului, dă danie toată partea sa din Ştiuborăni lui Golăi[267]. În anul 7092 (1583-1584) Cârste şi Sârghii, feciorii Sasculuі, îşi vând partea de sat din Ştiuborăni „*ci să va alegi den bătrânul Feteştilor şi au dat-o pentru un furtuşagu şi au dat pentru dânşii şi globă părcălabilor, cu zeci lei Golăi. Şi să rămăi moşii lui Golăi*”[268]. La 1 martie 1587 Mihăilă şi Savin, feciorii Tacului, nepoții lui Ionaşcu Călcăiu îşi vând partea lor din Ştiuborăni, ce se va alege din bătrânul Feteştilor, cu nouă lei bătuți, „*nişti păne ci au fost-au furat a lui Ionaşcu din Foleşti, cari au dat Golăi pentru dănşii*”[269].

În hotarnica satului Tăoşti din 18 noiembrie 1631, făcută de marele şătrar Tomiaz Chicuş şi vornicul de gloată Strătulat, se aminteşte „*muche(a) Ştiborenilor pe diasupra Homoraşului*”[270].

Din 1 decembrie 1760 se păstrează un izvod de neamuri şi împărțirea moşiei Ştiuborăni în patru bătrâni, precum şi suprafețele din câmp şi dumbravă ce au revenit lui Neculai Mărdare, popii lui Ştefan cu surorile sale, Anghelinii, Chirileştilor şi Goiățăştilor (Găiățăştilor)[271].

Vornicul de poartă Neculai Tiron şi Neculai Chirica vor consemna în măsorişteа moşiei Ştiuboreni din 16 decembrie 1760 toponime şi hidronime din zonă, precum: matca Ştiubeilor, moşia Țopul a logofătului Ştefăniță Roset, dealul Foleştilor, Căcăina, Tăoşti, dealul Văişoara, valea Săliştii, dumbrava Nedeii, Bouşorii, drumul Huşilor, drumul cel mare, fundătura Soleştilor, Prălogelii, piscul Moşilor, piscul Corbului, Gugeşti, hotarul biv vel logofătului Răducanu, Zneamăn.[272]Cei doi dau în aceeaşi zi mărturie hotarnică la mâna lui Neculai Mărdari[273].

Potrivit unei liste de împărțire din 31 decembrie 1761 realizată de vornicul de poartă Neculai Tiron şi mazilul Nicolai Chirică, moşia Ştoborănii se împărțea în patru bătrâni: Dința, Margine, Măricuța şi Anghelina[274].

---

[265] *D.R.H.*, Moldova, III, p. 82, nr. 43.
[266] D.J.A.N.I., Fond Mănăstirea Ştoborăni, VIII / 33.
[267] *D.I.R.*, Moldova, XVI, vol. III, p. 131, nr. 164.
[268] *Ibidem*, p. 230, nr. 281.
[269] *Ibidem*, p. 339, nr. 413.
[270] D.J.A.N.I., Fond Mănăstirea Ştoborăni, VIII / 1; *C.D.M.*, II, p. 158, nr. 719.
[271] D.J.A.N.I., Fond Mănăstirea Ştoborăni, VIII / 7 şi 8.
[272] D.J.A.N.I., Fond Mănăstirea Ştoborăni, VIII / 9, 10, 11, 12.
[273] D.J.A.N.I., Fond Mănăstirea Ştoborăni, VIII / 13.
[274] D.J.A.N.I., Fond Mănăstirea Ştoborăni, IX / 8.

Ioniță, fiul popii Ştefan, vinde cu 60 de lei, serdarului Iordachi Rusăt la 13 decembrie 1793, partea sa de moşie din satul Ştiborăni, din câmp şi pădure, cu doi lei stânjenul[275].

Câteva date despre familia Mardare

Neculai Mardare era căsătorit cu Maria, fiica lui Vasile Burgheluş. Păladi şi Angheluță, feciorii lui Petre Golăe, vor da partea lor de moşie la moartea lor lui Neculai Mărdare pentru ai îngriji la moartea lor şi după, fapt atestat de mărturia din 1 iulie 1757 dată de Ioana, nepoată de soră a celor doi şi vară cu Mărdare. În realitate a fost un act de cumpărare care împreună cu cheltuielile de înmormântare s-au ridicat la 32 de lei. Această sumă este suportată de Neculai Mărdare şi de către diaconul Ursachi, rudă cu Paladi Golăe, între care se va împărți şi partea de moşie, conform însemnării din 23 februarie 1766[276]. La 1 decembrie 1760 Neculai Mărdari deținea în moşia Ştiuborăni 50 funii, 18 stânjeni şi 4 palme în câmp, 25 funii şi 4 palme în dumbravă[277].

Clucerul Grigoraş Mardare (mort în 1749), potrivit mărturiilor lui Ioniță Mardare din 25 februarie 1795 a fost rânduit vechil de „*răposata + doamna Ana la facire(a) acelui schitu*". Clucerul Grigoraş Mardarie are două fiice, monahia Iuliana (Ilinca în mirenie), dănuitoarea de la 14 noiembrie 1790 şi Simina . La 6 mai 1749 l-ar fi lăsat pe nepotul său Neculai Mardarie „*purtător de griji schit(u)lui*".[278]

La 3 februarie 1795 isprăvnicia ținutului Vaslui porunceşte desfăşurarea unor cercetări în urma jalbei monahului Isaie de la schitul Ştiuborăni, amintindu-se şi dania făcută de „*o fată a lui Grigoraş Mardari*" şi încălcarea ei de un Ioniță Mardare, care „*ar fi luând rod(u)rili ce să fac prin pomii ce sânt pe ace(a) parte de moşii, fără a nu ave(a) nici un amestec*"[279]. Potrivit cărții de judecată din 11 iulie 1795 Ioniță Mardare deținea părțile lui Grigoraş Mardare şi era epitropul bisericii[280]. Ioniță Mardarii era fiul lui Neculai Mardarie, iar acesta din urmă nepotul de soră a clucerului Grigoraş Mardarie[281].

Biserica schitului Ştioborăni

La 18 mai 1726 domnul Mihai Racoviță întăreşte clucerului Mardare stăpânirea peste părțile de cumpărătură din ținutul Vaslui şi alte asemenea unități administrativ teritoriale[282].

Pisania săpată în lemnul de stejar de deasupra uşii de intrare ne oferă date despre ctitor şi începuturile construcției bisericeşti. „*Această sfântă biserică au făcut*

[275] D.J.A.N.I., Fond mănăstirea Ştoboreni, VIII / 25.
[276] D.J.A.N.I., Fond Mănăstirea Ştoboreni, VIII / 5 şi 6.
[277] D.J.A.N.I., Fond Mănăstirea Ştoborăni, VIII / 7 şi 8.
[278] D.J.A.N.I., Fond Mănăstirea Ştoborăni, VIII / 28.
[279] D.J.A.N.I., Fond mănăstirea Ştoboreni, VIII / 27.
[280] D.J.A.N.I., Fond mănăstirea Ştoboreni, II / 20.
[281] D.J.A.N.I., Fond Mănăstirea Ştoborăni, VIII / 28.
[282] D.J.A.N.I., Fond mănăstirea Ştioborăni, I I / 20.

Grigoraş Mardare, clucerul, în zilele (luminatului) domn Mihai Racoviţă voievod, cu agiutoriul lui Dumnezeu şi în veacul măriei sale în (vă)leat 7234 (1726) iulie"[283].

La 25 februarie 1795 Ioniţă Mardare aminteşte pe clucerul Grigoraş Mardare ca fiind numit vechil la „facire(a)" schitului de către „doamna Ana"[284]. Ioniţă Mardarie era fiul lui Neculai Mardarie, „*ce au fost nepot de frate lui Grigoraş Mărdarii clucer*". Cartea de judecată din 11 iulie 1795 face referire la conflictul dintre Ioniţă Mardarie şi monahul Isaia, primul solicitând stăpânirea părţii clucerului Grigoraş Mardarie şi epitropia la „*o bisărică ci este făcută pe numita moşie, cari zici că ar fi făcută cu cheltuiala răposatii Doamnii Anii, a răposatului domnu Mihai Racoviţi v(oie)voda, şi ar fi fost vechil la facire ei acel Grigoraş Mărdarii clucer*"[285].

În jalba sa din 12 iulie 1795, Isaia se semnează la sfârşit ca „*nacealnic de la schitul do(a)mnii Anii, ot ţinut Vasluiului*"[286]. Hotarnica schitului Ştiborăni din 28 iulie 1795 era dată de vtori post. Toader Gheuca „*la mâna cuvioşii sale Isaie Chiticesc, monah de la schit(ul) do(a)mnii Anii a răpăosatului domnului Mihaiu Racoviţă V(o)i(e)vod*"[287].

Ana, soţia domnului Mihai Racoviţă, a fost fiica lui Dediu spătar, fiul lui Şerbu[288]. Dediu spătarul a fost căsătorit cu Tofana şi Ruxanda, din prima căsătorie născându-se şi Aniţa (Ana), viitoarea doamnă Racoviţă[289]. Cercetarea amănunţită a fondului de documente ce a aparţinut schitului Ştioborăni poate face lumină asupra legăturilor familiei Racoviţă cu aceste meleaguri şi ctitorirea bisericii de aici.

Schitul doamnei Ana, este invocat şi în alte documente, cum ar fi cele din 25 ianuarie 1794[290], 1795[291] 24 octombrie 1795[292], 2 octombrie 1797[293], 11 octombrie 1797[294], 4 iunie 1798[295], 23 iunie 1798[296] şi altele.

Marele medelnicer Grigoraş Mardari lăsa la 6 mai 1749 cuiva pe fetele sale Simina şi Ilinca să „ *le po(a)rte de grij(ă) tuturor, atât copilului cât a trăi, fiind neputincios şi de biseric(ă) se nu te înduri a nu o îngriji, că-i ave(a) păcat*"[297]. Purtătorul de grijă a celor două fete şi a schitului, pare a fi Neculai Mardare, nepotul său[298].

---

[283] Prof. dr. Dorinel Ichim, *Biserici de lemn din Eparhia Huşilor judeţul Vaslui*, Tipărită cu binecuvântarea P.S. Ioachim Vasluianul Episcopul Huşilor, Editată de Episcopia Huşilor, Huşi, 2011, p. 197.
[284] D.J.A.N.I., Fond mănăstirea Ştoboreni, VIII / 28.
[285] D.J.A.N.I., Fond mănăstirea Ştoboreni, XXII / 9.
[286] D.J.A.N.I., Fond mănăstirea Ştoboreni, VIII / 30.
[287] D.J.A.N.I., Fond mănăstirea Ştoboreni, VIII / 36.
[288] Paul Păltânea, *Familia doamnei Ana, soţia lui Mihai Vodă Racoviţă*, în „Arhiva genealogică", I (VI), 1994, nr. 3-4, Iaşi, Editura Academiei Române, p.134.
[289] *Ibidem*, p. 144.
[290] D.J.A.N.I., Fond mănăstirea Ştoboreni, XXII / 6.
[291] D.J.A.N.I., Fond mănăstirea Ştoboreni, XXIII / 12.
[292] D.J.A.N.I., Fond mănăstirea Ştoboreni, VIII / 38.
[293] D.J.A.N.I., Fond mănăstirea Ştoboreni, XXIII / 20.
[294] D.J.A.N.I., Fond mănăstirea Ştoboreni, XXIII / 21.
[295] D.J.A.N.I., Fond mănăstirea Ştoboreni, XXIII / 22a
[296] D.J.A.N.I., Fond mănăstirea Ştoboreni, XXIII / 24.
[297] D.J.A.N.I., Fond mănăstirea Ştoboreni, VIII / 2.
[298] D.J.A.N.I., Fond mănăstirea Ştoboreni, VIII / 28.

Biserica lui Mărdare este atestată în măsoriştea făcută la 16 decembrie 1760 de către vornicul de poartă Neculai Titon şi Neculai Chirică[299].

Monahul Isaie a intrat în cinul monahal înainte de anul 1790. Potrivit unui document din 25 februarie 1795 schitul s-a aflat şi sub purtarea de grijă a lui Ioniță Mardare, fără a fi fost sfințit, iar biserica a „*ţinut-o descoperită şi spartă de tâlhari şi făr de cărţili trebuincioasă şi înpresurată de păduri*". Odată ce Isaie a „*intrat supt ascultare(a) sfănt(u)lui schit, apoi prin a sa silință şi schivernisală l-au sfințit şi au făcut toati celi trebuincioas(e) înprejur cu a sa muncă şi cheltuială, cari sănt văzuti de către toți înprejuraşii de acolo, mai ales că cu a sa sărguinți au îndemnat şi pe niamurili sali de au făcut danii schit(u)lui părțili lor de moşii, cum şi parte(a) sa de moşii ce ari iarăş o au afierosit schit(u)lui*"[300]. Probabil că biserica a devenit schit odată cu îmbrăcarea hainei monahale de către Isaia.

Din 20 mai 1766 este atestat un „*izvod de partea ce s-a cuvenit în Ştiuborăni lui Neculai Mardari*"[301].

Monahia Iuliana (Uliana) şi-a redactat testamentul (dania) la 14 noiembrie 1790 (vezi documentul nr. 21 din anexă)[302], aşa cum reiese şi din scrisoarea lui N. Gheorghiu din 15 aprilie 1844, adresată nacealnicului Isaia[303].

Monahul Isaia de la schitul „Ştiborenilor" se plângea domniei la 3 iunie 1793 de aşezarea lui Costandin Gaiță şi construirea unei case pe moşia lăcaşului pe la 1784, fără a da „*avaetul casăi după ponturi*"[304]. Mihai Suțu (30 decembrie 1792-25 aprilie 1795) porunceşte la 6 iunie 1793 biv vel clucerului Costandin Rosăt, ispravnicul ținutului Vaslui şi biv vel medelnicerului Toader Carp, vechilul isprăvniciei să cerceteze conținutul jalobei monahului Isaia şi să dea carte de judecată, iar în caz de nemulțumire să fie stabilită zi de judecată la divan[305].

În porunca isprăvniciei din 3 februarie 1795 se aminteşte jalba monahului Isaie de la schitul „Ştiborăni" împotriva încălcării de către Ioniță Mardarii a daniei făcute de fiica lui Grigoraş Mardarii, tăierea de către vechilul schitului a unor nuci din preajma bisericii care i-ar fi provocat stricăciuni, scrisoarea „mănăstirii" deținută de către diaconul Zaharia şi uciderea unui „dulău" de un anume Sămion[306]. La 25 februarie 1795 s-a decis neamestecul lui Ioniță Mardare în slujbele şi trebuințele schitului sau stăpânirea unor părți de moşii şi este desemnat în calitate de purtător de grijă monahul Isaie[307]. Episcopul Antonie al Romanului cheamă la 17 martie 1795 pe monahul Isaie, „*trăitoriu la biserica din satul Ştoborănii*" şi pe Ioniță Mardarie pentru cercetarea pricinii de care s-a plâns ultimul[308].

---

[299] D.J.A.N.I., Fond Mănăstirea Ştoborăni, VIII / 9, 10, 11, 12.
[300] D.J.A.N.I., Fond mănăstirea Ştoboreni, VIII / 28.
[301] D.J.A.N.I., Fond mănăstirea Ştioborăni, I I / 20.
[302] D.J.A.N.I., Fond mănăstirea Ştoboreni, VIII / 28.
[303] D.J.A.N.I., Fond mănăstirea Ştoboreni, XXII / 2, 3, 4; I / 33; VIII / 28 (amintit şi la 25 februarie 1795).
[304] Costin Clit, *Documente huşene*, vol. III, p. 270, nr. 300.
[305] D.J.A.N.I., Fond mănăstirea Ştoboreni, VIII / 24.
[306] D.J.A.N.I., Fond mănăstirea Ştoboreni, VIII / 27.
[307] D.J.A.N.I., Fond mănăstirea Ştoboreni, *VIII / 28.*
[308] Costin Clit, *Documente huşene*, III, p. 278, nr. 309.

Cartea de judecată 11 iulie 1795 îl atestă pe Ioniță Mardare care ar fi având „*părțile lui Grigoraş şi biserica sub epitropia sa*”[309].

În urma intervenției monahului Isaia, isprăvnicia ținutului Vaslui porunceşte locuitorilor la 5 februarie 1832 să ridice şi să termine clopotnița pe care nacealnicul doreşte să o construiască la schitul Ştioboreni[310]. La 1843 ploua prin acoperişul bisericii[311].

Schitul Ştiobărani este închinat Mitropoliei Moldovei la 3 septembrie 1835 de către monahul Isaia, cu obligația viețuitorilor de a „*ține shoală, învățând şi cântarea duhovnicească pe copii sărmani cari vor ave(a) dorință a săvârşi acest cursu*”. Schitul era înzestrat cu chilii pentru monahii viețuitori, pivniță, vie, câmp, pădure, vite, cabaline, ovine, mascuri, părțile din moşiile Mărtineşi, Neculeşti pe Crasna, două case din Iaşi (a se vedea diata monahului Isaia)[312].

În raportul iconomului Ieremia Folescu, protoiereul unei părți a ținutului Vaslui, descrie starea „cu totul proastă” a bisericii schitului Ştiobărani, de sub dispoziția Mitropoliei, „*atâta încât nu-i cu putință di a să mai săvârşi sfintili liturghii în ea, căci las că trupul bisăricii este foarte bun de bubuluci de stejar durată, cari acoperindu-să din nou va mai pute(a) fi încă pe un nr di ani*”. Acoperişul era din stuf, vechi şi dărâmat tare, căpriorii şi leaturile rupte şi căzute, încât ploua şi în Sfântul Altar, Este amintit preotul bisericii, cărțile „sfărâmate” şi lipsa Octoihului mare[313]. Episcopia Huşilor intervine la 20 mai 1852 pe lângă Departamentul averilor bisericeşti şi învățăturilor publice pentru repararea ruinatului schit Ştiobărani[314].

În 1878 sunt executate reparații, despre care informează primarul comunei Ştiobărani şi se cere învoirea pentru oficierea serviciului divin şi sfințirea catapetesmei, aprobarea şi binecuvântarea survenind la 3 martie 1878[315]. Icoanele de pe catapeteasmă sunt repictate la 1897 de către pictorul Graner, pictură care nu s-a ridicat la nivelul vechilor icoane. Lucrări de pictură au fost executate în biserică şi de pictorul Calimachi din Huşi la începutul secolului al XX-lea (de exemplu icoana Sfântului Nicolae)[316].

Biserica a suferit reparții în 1906, când s-a adăugat pridvorul din scândură de brad[317]. În 1939 erau depuse diferite sume de bani pentru construirea unei noi biserici[318].

Cutremurul din 9-10 noiembrie 1940 şi alunecările de teren au ca urmare demontarea bisericii, transportarea şi remontarea de pe vechiul amplasament pe locul actual în 1941 de către meşterul Gheorghe Bodae din Iaşi, pe un loc dăruit de Costache Darie[319]. I s-a refăcut din nou pridvorul deschis de către meşterul local Iorgu

[309] D.J.A.N.I., Fond mănăstirea Ştiobărani, I I / 20.
[310] D.J.A.N.I., Fond Mănăstirea Ştoborăni, IV / 73.
[311] Dorinel Ichim, *op. cit.*, p. 198.
[312] Costin Clit, *op. cit*, III, p. 409-411, nr. 435.
[313] *Ibidem*, p 468-469, nr. 471.
[314] *Ibidem*, p. 469, nr. 472.
[315] Arhiva Episcopiei Huşilor, Fond Episcopia Huşilor, dosar 4 / 1878, f. 6, Pachet 54.
[316] Dorinel Ichim, *op. cit.*, p. 201.
[317] Administrațiunea Bisericii, „Anuar”, 1909, p. 443; Dorinel Ichim, *op. cit.*, p. 198.
[318] „Anuarul Eparhiei Huşilor pe anul 1938”, Huşi, p. 197.
[319] Dorinel Ichim, *op. cit.*, p. 196-197.

Mardare, închis ulterior cu geamuri. Deasupra pridvorului a fost amplasat turnul clopotniță[320].

Proprietăți ale schitului Ştioborăni

Documentele pe care le publicăm fac referire la proprietățile schitului. Utilizarea întregului fond de documente existent poate contura o imagine de ansamblu asupra proprietăților lăcaşului monahal.

Monahul Isaia se plângea la 3 iunie 793 împotriva lui Constantin Gaiță, care şi-a ridicat casă pe moşia Ştioborăni şi nu a plătit avaeturile datorate[321]. La 17 martie 1795 Antonie, Episcopul Romanului, porunceşte prezentarea monahului Isaia la termenul fixat în privința cercetării pricinii avut cu Ioniță Mardare pentru un hotar de moşie[322].

La 24 aprilie 1802, domnul Alexandru Şuțu „volniceşte" schitul Ştioborăni să-şi apere rediurile, dumbrăvile şi codrii Merei de pe moşia sa, interzicându-se tăierea de lemne, cu excepția copacilor căzuți jos şi a celor de fag pentru foc, numai cu învoirea nacealnicului, în caz contrar urmând aplicare de pedepse pentru cei care încalcă dispozițiile[323].

Catrina, fiica lui Ursachi Pitic, dăruieşte schitului la 15 mai 1802 toată partea sa ce i se cuvine din hotarele moşiilor Ştiuborăni şi Gugeşti, precum şi alte locuri. Din 15 mai 1802 datează scrisoarea Catrinii Ciureşia prin care dă dovadă că a iscălit actul de danie prin care îşi dăruieşte părțile sale schitului. Domnul Alexandru Constantin Moruz dă poruncă la 30 mai 1805 banului Arghire Cuza şi ispravnicului ținutului Vaslui pentru a hotărî părțile schitului din hotarul moşiei Ştiuborăni[324].

Ioniță, Catrina, Iordachi, Grigori şi mama lor Safta din satul Mănăstirea Bodesculuі, fac danie mănăstirii doamnei Ana din Ştioborăni partea lor de moşie din satul Şerboteşti[325].

Vătaful Dumitrachi, fiul Saftii Chiticeasa din târgul Iaşi, sora nacealnicului Isaia, dă un zapis la 19 februarie 1813, prin care îl desemnează stăpânitor al caselor din Iaşi, pe iaz, sub vama cea mare, rămase de la Safta, vândute lui Neculai Telabaşa cu 320 de lei şi răscumpărate de monah[326]. Casa, situată în mahalaua Broşteni, pe iaz, pe locul mănăstirii Sfântul Ioan, a fost cumpărată de mama Saftei la 1 mai 1797 de la Rucsandra, fiica lui Gheorghe Calpangibaşa, căreia i-a rămas de la mama ei Nastasia Botezata[327], femeie săracă, miluită la 13 iunie 1777 de Grigore Alexandru Ghica[328]. Isaia nacealnicul va da cu chirie două case cu pivniță din piatră din Iaşi lui Leiba „jidovu" la 23 aprilie 1825[329], 23 aprilie 1826[330], apoi o casă la 26 octombrie 1825[331],

[320] *Ibidem*, p. 198.
[321] Costin Clit, *op. cit*, vol. III, p. 269-270, nr. 300.
[322] *Ibidem*, p. 278, nr. 309.
[323] D.J.A.N.I., Fond Mănăstirea Ştoborăni, IX / 24.
[324] D.J.A.N.I., Fond mănăstirea Ştioborăni, *II* / 20.
[325] Costin Clit, *op. cit*, III, p. 298-299, nr. 330.
[326] D.J.A.N.I., Fond Mănăstirea Ştoborăni, X / 6.
[327] D.J.A.N.I., Fond Mănăstirea Ştoborăni, X / 3.
[328] D.J.A.N.I., Fond Mănăstirea Ştoborăni, X / 2.
[329] D.J.A.N.I., Fond Mănăstirea Ştoborăni, X / 7.
[330] D.J.A.N.I., Fond Mănăstirea Ştoborăni, X / 9.

iarăşi casele cu pivniţă lui Mengher din târgul Iaşi, care la 6 martie 1833 dădea o adeverinţă privitoare la cheltuirea banilor de chirie pentru reparaţiile necesare şi îngrăditul lor[332]. La 12 august 1837 nacealnicul Isaia se afla în conflict cu proprietarul moşiei Vaslui, pentru stricarea unor dugheni[333].

Mazilii Ioniţă Chitic şi Vasile Negel primesc porunca isprăvniciei ţinutului Vaslui la 5 februarie 1823 pentru cercetarea pricinii dintre nacealnicul Isaia şi răzeşii moşiei Ştioboreni pentru o crâşmă şi arenda ce se cuvine din vânzarea băuturii[334]. Nacealnicul se plângea domnului la 12 martie 1823 de comercializarea băuturilor la domiciliile răzeşilor în dauna crâşmei schitului şi cere interdicţia acesteia şi împlinirea analogului părţii din arenda ce i se cuvine pentru perioada în care au ţinut crâşme, porunca domnului către isprăvnicia ţinutului Vaslui fiind înaintată la 14 martie 1823[335]. În târgul Vaslui deţinea mai multe dugheni la 2 aprilie 1823[336].

Monahul Isaia se învoieşte la 30 ianuarie 1815 cu Constantin Branişte pentru partea de moşie din Mărtineşti a lui Ioniţă Coşniţă, jumătatea dăruită de fii acestuia urmând a fi stăpânită de schit[337].

În 1822 monahul Isaia se plângea domnului Ioniţă Sandu Sturza (1822-1828) de locuitorii din satele Bălţaţi şi Ştioboreni, care şedeau pe moşia schitului, dar şi de megieşii care tăiau lemne din codrul de pe moşia de la Mărtineşti (a se vedea porunca domnească din 7 noiembrie 1822)[338].

Se păstrează mărturia scrisă din 24 martie 1823 a lui Toader Popa prin care confirmă alegerea şi hotărnicirea făcută pentru 60 de stânjeni cumpăraţi de vornicul Neculai Dimachi de la medelnicerul Neculai Burghele în moşia Ştoboreni în partea Chiticeştilor[339]. La 27 martie 1823 vorniceasa Ploherița (Pulheria) Dimachi dă scrisoare la mâna monahului Isaia pentru schimbul de moşie făcut împreună, dându-i 80 stânjeni, două parmace şi şase palme de pământ cumpărat din Ştoboreni pentru 60 stânjeni din Mărtineşti şi 44 stânjeni şi 3 parmace din Gugeşti-Făcşani[340].

Isprăvnicia ţinutului Vaslui porunceşte la 11 octombrie 1823 cercetarea pricinii dintre monahul Isaia, nacealnicul schitului, pentru părţile de moşie luate prin schimb de la vornicul Neculai Dimachi[341]. Se păstrează şi actul de învoială din 21 mai 1833 dintre postelnicul Iordachi Rosăt, fiul şi moştenitorul vornicului Iordachi Rosăt, proprietarul moşiei Soleşti, cu vornicul Neculai Dimachi, proprietarul moşiei Gugeşti, în privinţa despărţirii celor două moşii făcută de răposatul ban Ioan Tăutul[342].

La 10 decembrie 1823, potrivit poruncii domnului, moşia schitului Ştoborăni era împresurată de spătarul Iordache Roset cu moşia sa Soleştii, în partea codrului pe

[331] D.J.A.N.I., Fond Mănăstirea Ştoborăni, X / 8.
[332] D.J.A.N.I., Fond Mănăstirea Ştoborăni, X / 10.
[333] D.J.A.N.I., Fond Mănăstirea Ştoborăni, X / 16.
[334] D.J.A.N.I., Fond Mănăstirea Ştoborăni, IV / 3.
[335] D.J.A.N.I., Fond Mănăstirea Ştoborăni, IV / 5.
[336] D.J.A.N.I., Fond Mănăstirea Ştoborăni, IV / 9.
[337] D.J.A.N.I., Fond Mănăstirea Ştoborăni, IX / 38.
[338] D.J.A.N.I., Fond Mănăstirea Ştoborăni, IX / 49.
[339] D.J.A.N.I., Fond Mănăstirea Ştoborăni, IV /
[340] D.J.A.N.I., Fond Mănăstirea Ştoborăni, IV / 7.
[341] D.J.A.N.I., Fond Mănăstirea Ştoborăni, IX / 53; Vezi şi actul din 13 octombrie 1823; IX / 54.
[342] D.J.A.N.I., Fond Mănăstirea Ştoborăni, IX / 88.

care l-a tăiat, mutând drumul în interiorul moşiei Ştoborănii[343]. Împresurarea moşiei schitului Ştoborăni de către moşiile Soleşti şi Scheea ale spătarului Iordache Roset continuă şi la 30 mai 1824[344], 29 mai 1826[345], 18 noiembrie 1826[346].

La 1 martie 1823 nacealnicul Isaia se afla în conflict cu Vasile Gaiţă pentru partea de moşie, cumpărată de la acesta şi fratele său Neculai din Valea Siliştei, vândută din nou de Vasile Gaiţă lui Simion Gaiţă, fratele său, care o vinde lui Constantin, fiul dascălului Ion din Soleşti, împreună cu o casă[347]. Isprăvnicia ţinutului Vaslui porunceşte la 7 decembrie 1824 cercetarea pagubelor comise de răzeşi în părţile de moşie din bătrânul Anghelinii[348].

Soţii Ioan şi Maria Dascălu dau danie schitului la 13 ianuarie 1828 toată partea lor de moşie din Ştioborăni şi Valea Siliştii, moştenită de la Gheorghe Diacon, tatăl donatorului[349].

Ioniţă Codreanu din Tătărăni, Ioniţă Popa din Crăsnăşăni şi soţii Catinca şi Darie Manta din Tăbălăeşti, ţinutul Fălciu, coborâtori din Catrina din satul Bouşori, dăruiesc schitului la 10 august 1830 toată partea de moşie din Beneşti a strămoaşei lor pentru sufletul acesteia şi a lor[350]. Ioniţă Iancu raportează la 15 octombrie 1830 rezultatul cercetărilor pentru pagubele pricinuite schitului de Ioniţă Ugle, preotul Iordache Zugrav şi alţii în moşiile Ştoboreni, Călugăreni şi Mănăstirea Bodesculuui[351].

Paraschiva, fiica lui Constantin Perjul, soţia căpitanului Căsăian Busuioc din satul Beriasa, ţinutul Vasluiului, dă danie împreună cu soţul ei partea sa de moşie din Valea Mâţii, pentru pomenirea sufletelor lor şi a strămoşilor de la care au moşia[352]. La 16 august 1831 isprăvnicia Vaslui porunceşte să se cerceteze pricina dintre nacealnicul Isaia şi polcovniceasa Smaranda Filatova pentru stăpânirea părţilor de pe Valea Mâţii, precum şi cu răzeşii din bătrânul Anghelina[353].

Nacealnicul Isaia primeşte la 23 ianuarie 1832 acceptul isprăvniciei ţinutului Vaslui pentru aşezarea bejenarilor din Bucovina, excepţie făcând fugarii din alte sate, în caz contrar aplicându-se pedepsele prevăzute[354].

La 6 mai 1833, Toader Popa, mazil din satul Bouşori, primeşte porunca isprăvniciei ţinutului Vaslui pentru cercetarea pricinii dintre monahul Isaia şi răzeşii din Bouşori şi Valea Siliştei, care i-au împresurat o parte de loc în dumbrava Nedeii şi în capul Nedeii din sus şi din jos, arându-i şi un ogor[355].

[343] D.J.A.N.I., Fond Mănăstirea Ştoborăni, IV / 21.
[344] D.J.A.N.I., Fond Mănăstirea Ştoborăni, IV / 26.
[345] D.J.A.N.I., Fond Mănăstirea Ştoborăni, IV / 36.
[346] D.J.A.N.I., Fond Mănăstirea Ştoborăni, IV / 44.
[347] D.J.A.N.I., Fond Mănăstirea Ştoborăni, IV / 4.
[348] Costin Clit, *op. cit*, III, p. 389, nr. 421.
[349] D.J.A.N.I., Fond Mănăstirea Ştoborăni, IX / 57.
[350] D.J.A.N.I., Fond Mănăstirea Ştoborăni, IV / 53.
[351] D.J.A.N.I., Fond Mănăstirea Ştoborăni, IV / 56.
[352] D.J.A.N.I., Fond Mănăstirea Ştoborăni, IV / 61.
[353] D.J.A.N.I., Fond Mănăstirea Ştoborăni, IV / 66.
[354] D.J.A.N.I., Fond Mănăstirea Ştoborăni, IV / 69.
[355] D.J.A.N.I., Fond Mănăstirea Ştoborăni, IX / 67.

Prin testamentul din 5 noiembrie 1835, Grigorie Ugle, fiul lui Ştefan Ugle, nepotul Sănicăi din Ştioborăni, lasă schitului doi stânjeni de pământ din siliştea satului, din codru şi livadă cu pomi[356].

Divanul Apelativ al Ţării de Jos dă jurnalul din 13 aprilie 1839 în pricina dintre nacealnicul Isaia, medelnicerul Neculai Burghele, Vasile Popovici, postelnicul Matei Mardari, Dumitrache Burcea şi Vasile Cocuz, vechilii răzeşilor din moşia Ştioborăni, cu postelnicul Iordachi Rosăt, pentru împresurarea moşiei lor de moşia Scheea, a celui din urmă[357].

La 4 aprilie 1842 protosinghelul Gavril primeşte documentele schitului cu privire la moşiile Mărtineşti, Bouşorii, Gugeştii, Ştiuborănii, Bălţaţii, precum şi pentru ţigani şi posesia moşiei Ştiuborăni[358].

Monahul Isaia se afla în dispută la 3 februarie 1830 cu Nechita Cocuz pentru câţiva stânjeni de pământ din moşia Gugeşti, daţi celui din urmă şi neamurilor sale pentru moşia Tăbălăeşti, pentru care cei din urmă aveau noi pretenţii[359].

În 1841 moşia Ştiuborăni era arendată de Elena (Elencu) Bosie[360].

Păhărniceasa Anica Popa, născută Racoviţă, arendează la 15 februarie 1843 moşia Ştiuborăni a nacealnicului Isaia Chitic pentru perioada 23 aprilie 1844 şi 23 aprilie 1848, în schimbul sumei anuale de 4500 de lei[361].

La 2 aprilie 1842 este amintită Ioana, ţiganca nacealnicului Isaia, care furase nişte lucruri de la un Costachi Ioan[362]. La 29 iulie 1847 monahul Isaia cerea isprăvniciei ţinutului Vaslui orânduirea vechilului de mazili din Ştiuborăni pentru preţuirea unei case cu două odăi pe care o construise şi care era locuită de fostul său rob, ţiganul Iftimie, fiul lui Antohi, dezrobit între timp[363].

Nacealnici

Monahul Isaia Chitic

Isaia se numea în mirenie Ioan, fiind fiul lui Nestor Chitic sau Chiticescul[364] şi al Aniţei, „maica sa", conform unui document din 13 decembrie 1802[365], se înrudea cu neamul clucerului Grigoraş Mardare[366]. Avea o soră Safta, care într-un document din 14 aprilie 1806 apare ca „răposata"[367].

Îmbracă haina monahală anterior anului 1790, moment când „s-*au făgăduit cu totul schit(u)lui cât va fi în viaţă şi acolo să s(e) săvârşască, şi celi ce vor rămâne în urmă ali sale să rămâi schit(u)lui înspre pomenire(a) sa, ca unul ci esti din niamul celor ci au moşie Ştiborănii pe cari esti făcut schitul*."Obţine o serie de danii pentru

356 D.J.A.N.I., Fond mănăstirea Ştoboreni, XXII bis/ 11.
357 D.J.A.N.I., Fond Mănăstirea Ştoborăni, IX / 91.
358 D.J.A.N.I., Fond mănăstirea Ştioborăni, I I / 20.
359 D.J.A.N.I., Fond Mănăstirea Ştoborăni, IX / 60; Vezi şi actul din 12 martie 1839; IX / 61.
360 D.J.A.N.I., Fond mănăstirea Ştioborăni, I I / 11.
361 D.J.A.N.I., Fond mănăstirea Ştioborăni, I /4, 5.
362 D.J.A.N.I., Fond mănăstirea Ştioborăni, I / 9.
363 D.J.A.N.I., Fond mănăstirea Ştioborăni, I / 52.
364 D.J.A.N.I., Fond mănăstirea Ştioborăni, I / 45.
365 D.J.A.N.I., Fond Mănăstirea Ştoborăni, IX / 26a.
366 D.J.A.N.I., Fond mănăstirea Ştoboreni, VIII / 28.
367 D.J.A.N.I., Fond Mănăstirea Ştoborăni, X / 4.

schit, cum ar fi cele ale monahiei Iuliana (14 noiembrie 1790), Panaghiei, fiica lui Ioniță Coşniță (24 iunie 1792), a popei Pavel (25 ianuarie 1794), prin care este desemnat şi pentru buna administrare şi purtare de grijă a lăcaşului monahal[368]

În porunca isprăvniciei ținutului Vaslui din 3 februarie 1795 se amintește jalba monahului Isaie de la schitul Ştiborănii[369].

Isaia nacealnicul realizează la 2 decembrie 1802 o listă a scrisorilor luate de Ioniță Mardare de la stolniceasa Elena Sturzoaie, pe care o semnează[370].

Izvodul mănăstirilor şi schiturilor din Eparhia Romanului din 1809 înregistrează vieţuitorii schitului Ştioborăni, anume Isaia, moldovean, nacealnic al schiturilor Lieşti şi Ştioborăni, ieromonahul Metodie (rus), monahii Isachie, Dositei, Ilarion, Melhisedec şi Teodorit (ruşi)[371].

Nacealnicul Isaia se jăluia judecătoriei ținutului Vaslui împotriva lui Neculai Penişoară şi Enache Oprişan pe care i-a împrumutat cu o mie de lei[372].

La 20 septembrie 1810 comisul Hrisoverghei încredințează o copie de pe măsurătoarea moşiei Ştiuborăni pentru nacealnicul Isaia de la schitul Ştiuborăni[373].

Sofronie Miclescu, episcopul Huşilor, porunceşte nacealnicului Isaia la 16 ianuarie 1841 să nu mai primească pe cineva sau să mai aducă acuzații fără ştirea sa, în caz contrar urmând a fi pedepsit sau chiar îndepărtat din scaunul de nacealnic[374].

La 20 martie 1842, comitetul Mitropoliei îl înştiințează pe Isaia, fostul egumen al schitului Ştioborăni, să achite către Anica Popovici datoria de o mie de lei, eventualele explicații urmând să le raporteze[375].

Protosinghelul Gavriil

Se păstrează lista documentelor pe care le-a primit la 4 aprilie 1842 protosinghelul Gavril[376]. Prezența sa ca nacealnic al schitului este atestată şi de jalbă pe care o înaintează la 27 mai 1842 isprăvniciei ținutului Vaslui[377].

Este atestat la 15 aprilie 1843.[378] La 16 august 1843 dădea o adeverință pentru lucrurile primite de la Isaia, din perioada în care a fost administratorul averii acestuia de la Ştiuborăni[379]. În perioada în care a fost nacealnic a stricat opt case de pe moşia schitului, aşa cum reiase din răspunsul dat nacealnicului Isaia de judecătoria ținutului Vaslui la 23 noiembrie 1843[380].

[368] D.J.A.N.I., Fond mănăstirea Ştoboreni, VIII / 28.
[369] D.J.A.N.I., Fond mănăstirea Ştoboreni, VIII / 27.
[370] D.J.A.N.I., Fond Mănăstirea Ştoborăni, IX / 20.
[371] Constantin N. Tomescu, *Biserica din Principatele Române la 1808-1812. Mărturii şi documente*, Galați, Editura Partener, 2010, p. 131-132.
[372] D.J.A.N.I., Fond mănăstirea Ştioborăni, I / 6.
[373] D.J.A.N.I., Fond mănăstirea Ştoboreni, VIII / 9.
[374] D.J.A.N.I., Fond mănăstirea Ştioborăni, I I /
[375] D.J.A.N.I., Fond mănăstirea Ştoboreni, XXII bis/ 22.
[376] D.J.A.N.I., Fond mănăstirea Ştioborăni, I I / 20.
[377] Costin Clit, *op. cit.*, p. 369-370, nr. 336; p. 370, nr. 337.
[378] D.J.A.N.I., Fond mănăstirea Ştioborăni, I / 11.
[379] D.J.A.N.I., Fond mănăstirea Ştioborăni, I / 13.
[380] D.J.A.N.I., Fond mănăstirea Ştioborăni, I /18.

Monahul Isaia Chitic

Isaia Chitic este atestat din nou egumen al schitului la 21 aprilie 1843, când domnul Mihail Sturza porunceşte divanului să efectueze cercetările necesare în urma jalbei acestuia din 19 aprilie 1843 şi a altor răzeşi din moşia Ştioborăni, cum ar fi medelnicerul Nicolae Burghele, Tudorache Margine, Neculai Mărdari şi alţii[381].

Se păstrează o listă din 11 mai 1845 cu hârtiile şi dovezile monahului Isaia, egumenul schitului Ştioborăni, în pricina avută cu Mitropolia pentru protosinghelul Gavril, fost egumen, care ar fi distrus un testament şi alte lucruri[382].

Divanul Apelativ judecă la 11 martie 1847 pricina fraţilor Gheorghe, Ioan şi Neculai Cocuz cu Isaia Chitic, egumenul schitului Ştioborăni[383]. Probabil că după moartea sa biserica schitului s-a transformat în una de mir.

Preoţi de mir şi cântăreţi bisericeşti

Un raport din 20 mai 1852 aminteşte preotul şi pe al doilea dascăl Gheorghe sin preotului Nicolae, care „caută din Bălţaţi”[384]. La 1852 slujea preotul Gheorghi Uile (Uglea), ajutat de cântăreţii bisericeşti Dimitrachi Geantă şi Gheorghe sin preot Nicolaie. Satul Ştioborăni număra 90 de locuitori[385]Biserica aparţine Mitropoliei şi răzeşilor.

La 18 martie 1859 biserica cu hramul „Sfântul Nicolae” din Ştioborăni se găsea în proprietatea Mitropoliei şi a răzeşilor. La această dată întâlnim ca dascăli pe Gheorghe sin preotul Nicolae Geantă, cu carte de dăscălie din 18 decembrie 1848, şi al doilea dascăl în persoana lui Dimitrie sin preotul Constantin Geantă, cu carte din 4 ianuarie 1856[386]. Un tablou statistic din 1858-1859 îi atestă pe preotul Gheorghie Uglea, dascălii Dimitrie Geantă şi Gheorghie sin preotului Niciolai[387]. Raportul protoiereului de Valui C. Focşa din 6 februarie 1859 aminteşte ordinul ierarhului huşean din 14 ianuarie 1859 în privinţa cercetării tânguirilor dascălului Dimitrie Popovici, servitorul bisericii din Ştiuborăni, asupra preotului Gheorghie Uglea, acuzat de neîndeplinirea datoriilor către biserică, nesăvârşirea slujbelor în toate sărbătorile, viaţa imorală a celor două fiice, una văduvă, care pricinuiau diverse atacuri gospodinelor din sat şi chiar asupra soţiei dascălului. În urma constatării adevărului, preotul sfârşeşte prin a fi dojenit[388].

La 1 ianuarie 1865 a decedat preotul Constantin Andriean[389], iar la 6 aprilie a fost recomandat diaconul Ioan Rachierescu[390], permutat la 26 septembrie 1866 la Iaşi[391]. Decretul de diacon a lui Ioan Rachierescu data din 14 mai 1866[392]. Preotul

[381] D.J.A.N.I., Fond mănăstirea Ştoboreni, XXII bis/ 23.
[382] D.J.A.N.I., Fond mănăstirea Ştoboreni, XXII bis/ 30.
[383] D.J.A.N.I., Fond mănăstirea Ştoboreni, XXII bis/ 33.
[384] Costin Clit, *op. cit.*, III, p. 468-469, nr. 471.
[385] *Ibidem*, p. 496, nr. 508.
[386] Arhiva Episcopiei Huşilor, Fond Episcopia Huşilor, dosar 47 / 1852-1859, f. 280v-281, Pachet 5.
[387] Costin Clit, *Un tablou ecleziastic inedit privind judeţele Tutova, Covurlui şi Vaslui din Eparhia Huşilor, de la 1858-1859*, în „Cronica Episcopiei Huşilor”, IX, Huşi, 2003, p. 821-823.
[388] Arhiva Episcopiei Huşilor, Fond Episcopia Huşilor, dosar 47 / 1852-1859, f. 264.
[389] Arhiva Episcopiei Huşilor, Fond Episcopia Huşilor, dosar 41 / 1865, f. 1, Pachet 35.
[390] Arhiva Episcopiei Huşilor, Fond Episcopia Huşilor, dosar 29 / 1868, f. 65-66, Pachet 42.
[391] Arhiva Episcopiei Huşilor, Fond Episcopia Huşilor, dosar 36 / 1866, f. 154.

Ioan Balan va fi permutat la 25 decembrie 1865 din satul Parpanița la biserica din Ştioborăni[393], însă în urma răzgândirii sale a fost mutat preotul Panaite Cotae din comuna Rădiul lui Burche (a servit aici între 1863 şi 1866)[394], unde va fi adus iconomul Adam Patraşcu din Codăeşti[395]. Preotului Panaite Cotae i se eliberează paucenia la 15 septembrie 1867[396] iar la 31 martie 1873 a fost permutat în satul Şerboteşti, în locul său fiind rânduit din nou preotul Ion Vasiliu[397].

Cliricul Ion Vasilache a fost recomandat la 6 / 18 martie 1873, primeşte mărturia sătenilor la 26 februarie 1873, a fost hirotonit diacon la 4 martie 1873 şi preot la 5 martie 1873[398].

Cântărețul Dimitrie Ibănescu, recomandat la 7 decembrie 1874, primeşte aprobarea la 17 decembrie 1874[399]. Vasile Mihăilescu este numit cântăreț la 20 iunie 1878[400].

În 1909 parohia Ştioborăni, comuna Soleşti, județul Vaslui, cuprindea satele Ştioborăni (biserica cu hramul „Sfântul Nicolae"), cătunul Valea Siliştei, com. Soleşti (biserica cu hramul „Sfântul Nicolae") şi cătunul Bălțați, comuna Tanacu (biserica cu hramul „Sfântul Nicolae") şi număra 470 de familii cu 2204 suflete. Parohia era slujită de preotul Ioan Vasilache, născut la 23 august 1854, absolvent al seminarului inferior, numit la 20 aprilie 1873 (a se vedea mai sus). Potrivit informațiilor sursei cercetate biserica din lemn din Valea Siliştei a fost construită la 1838 şi reparat la 1904, iar cea din Bălțați s-a ridicat din zid la 1826[401].

XXX

ANEXE

1. - 1685 (7193) iunie 19. - *Gavril, feciorul Bărarului din satul Mărtineşti, vinde lui Mărdarie şi jupânesei sale Paraschiva moşia sa părintească din satul Mărtineşti, din bătrânul lui Neagăț, cu doi boi, drept 12 lei.*

+ Adec eu Gavril, ficiorul Bărarului, din satu din Mărtineşti, scriemu şi mărturisăscu cu cestu zapis al meu de nime nevoitu, nici asupritu, ce de a me bun(ă) voe amu vândutu a no(a)stră direaptă ocin(ă) şi moşie ce amu avutu de la părinții miei din satu din Mărtineşti din bătrânul lui Neagățu a patra parte, şi din bătrânul nostru ce-s va alége partea no(a)stră, şi din bătrânul lui Neagățu ce are cumpărătur(ă), iar ce i s(e) va alége partea. Amu vândutu aciste părți de ocină dumisali lui Mărdarie şi

[392] Arhiva Episcopiei Huşilor, Fond Episcopia Huşilor, dosar 51 / 1866, f. 70, Pachet 30.
[393] Arhiva Episcopiei Huşilor, Fond Episcopia Huşilor, dosar 44 / 1865, f. 165, Pachet 35.
[394] Arhiva Episcopiei Huşilor, Fond Episcopia Huşilor, dosar 46 / 1867, f. 144-145, Pachet 40.
[395] Arhiva Episcopiei Huşilor, Fond Episcopia Huşilor, dosar 36 / 1866, f. 6-7.
[396] Arhiva Episcopiei Huşilor, Fond Episcopia Huşilor, dosar 46 / 1867.
[397] Arhiva Episcopiei Huşilor, Fond Episcopia Huşilor, dosar 37 / 1873, f. 26, Pachet 48.
[398] Arhiva Episcopiei Huşilor, Fond Episcopia Huşilor, dosar 44 / 1873, f. 197-201v, Pachet 48.
[399] Arhiva Episcopiei Huşilor, Fond Episcopia Huşilor, dosar 58 / 1874, f. 93, Pachet 49.
[400] Arhiva Episcopiei Huşilor, Fond Episcopia Huşilor, dosar 12 / 1878, f. 11v-12.
[401] Administrațiunea Bisericii, „Anuar", 1909, p. 443.

giupânesii dumisale Paraschivii şi cuconilor dumisali ca să fie direaptă ocin(ă) şi moşii în véci şi ca-s aibă aş faci d<um>[402]nealui şi dirési d<o>[403]mneşti.

Şi această vănzari s-au făcutu denaintea tuturor răzăşilor mei şi a mulţi oameni buni bătrâni, anume Apostol de Mărtineşti, şi Costantin de acolo, Ştefan Bodescul, Vasilie Tudor de Giurgeşti şi Tănasie de Pănteşti, şi aceşti oameni buni văzând de bun(ă) voia lor plată deplin i-au datu doi boi direptu doispré(ze)ci lei. Deci noi ne-amu pus toţi pece(ţi)le şi iscăliturili. Şi eu Ghiorghiţe Grecul de Gugeşti, ce amu fostu vornic, amu scris zapisul să-s ştie.

V(ă)leat 7193 iuni(e) 19
Gavriil.
Apostol.
Costantin.
Az Ghiorghiţe iscal.

D.J.A.N.I., Fond Mănăstirea Ştoboreni, XI / 5a, Original, difolio, filigran, rupt la îndoituri.

EDIŢII: C.D.M., IV, p. 206, nr. 893.

2. - 1685 (7193) <f.l.z>. - *Năstasie feciorul popii Mereuţă cu soţia sa Irina şi cu feciorii săi, din satul Mărtineşti, vând lui Mărdarie şi jupânesei acestuia Paraschiva toată partea lor şi a fratelui lor Simion din Mărtineşti, pentru că le-a plătit o hârtie de 30 potronici care fac 8 lei bătuţi şi le-a mai dat 2 lei.*

+ Adec eu Năstasie, ficiorul popei lui Mer(e)uţe şi cu fémeia mea Irina şi ficiorii mei, din satu din Mărtineşti, scriemu şi mărturisimu noi de bun(ă) voia noastră, de nime siliţi, nici asupriţi, ce de a no(a)stră bun(ă) voe amu vinitu la dumnealui Mărdarie de Mărtineşti pentru o nevo(ie) a no(a)stră ce ne-au căzutu asupra no(a)stră o hârtie de treizéci de potronici, care bani au făcutu într-un an trezéci de potroni(ci), opt lei bătuţi. Deci, aceşti bani ce mai sus scriem, i-au plătitu totu dumnealui Mărdarie, apoi iarăş ne-am rugatu dumisale şi ne-a mai datu dumnealui doi lei, dar noi ne-amu datu toată partea no(a)stră ci să va alége din satu din Mărtineşti, şi a fră(ţâ)ne nostru a lui Simion, pentru căci amu făcutu schimbu cu frate(le) nostru dintr-alt hotar din Itrineşti. Deci noi ne-amu vândutu aceste părţi a no(a)stre câtu să va alége din totu hotarul Mărtineştilor dumisale lui Mărdarie şi giupânései dumisale Paraschivei şi cuconilor dumisale ca-s fie direaptă ocină şi moşie dumilorsali în véci, denaintea lui Apostol de Mărtineşti, Apostol de Bălţaţi, Tă(na)sie, Bosie, Tutor de Giurgeşti, Istrie[404], cumnatul lui Năstas. Şi eu Ghiorghiţe, vorninicul de Gu(ge)şti amu scris zapisul să-s ştie.

V(ă)leatu 7193
Apostol.
Apostol.

[402] Rupt.
[403] Rupt.
[404] Istratie.

Tănasie.
Az Gheorghiţe iscal.
Tutor.

D.J.A.N.I., Fond Mănăstirea Ştoboreni, XI / 5b, Original, difolio, filigran, rupt la îndoituri.
EDIŢII: C.D.M., IV, p. 211, nr. 917.

3. - 1686 (7194) mai 16. - *Sofronia cu fratele ei Simion şi sora sa Malahia, copiii lui Ghiorghie din Beneşti, vând lui Mărdarie şi jupânesei sale Anisia toată partea lor de moşie din satul Ştiborăni, din bătrânul Popii, din câmp, ţarină, cu locuri de heleşteie şi pomeţi, cu zece lei bătuţi.*

+ Adec eu Sofronia şi fratemeu Simion şi cu sorumea Malahia, ficiorii lui Ghiorghii de Beneşti, scriem şi mărturisimu noi de bun(ă) voia no(a)stră de nime siliţi nici nici asupriţi, ce de a no(a)stră bun(ă) voe amu vândutu a no(a)stră direaptă ocin(ă) şi moşie din satu din Ştiborăni ce-s va alege partea no(a)stră din bătrânul Popei dumisale lui Mărdarie şi giupânesei sale Anisiei şi cuconilor dumisale, din totu locul cu totu vinitul din cămpu şi din ţarin cu locuri de hăleştée cu pomeţi direptu zéce lei bătuţi, ca-s aibă dumnealui a-ş face şi dires domneşti.

Şi s-au prilejitu într-această tocmal mulţi oameni buni, anume Iachim de Beneşti, Cozma de acolo, Păntelei de acolo, Ghiorghiţe, Necula, ficiorii lui Margine de Ştiboreni şi alţi oameni buni carii s-au prilejitu. Deci noi aceşti oameni buni ne-am pus toţi pe(ce)ţile şi iscăliturili să-s ştie. Şi eu Gheorghiţe Grecul de Gugeşti amu scris zapisul să-s ştie.

Leatu 7194 mai 16
Sofronia.
Sim(i)on.
Malahia.
Iachim.
Cozma.
Păntelei.
Gheorghiţe iscal.

D.J.A.N.I., Fond Mănăstirea Ştoboreni, IX / 1, Original, difolio, filigran, rupt la îndoituri, pătat.
EDIŢII: C.D.M., IV, p. 230, nr. 1012.

4. - 1687 (7195) mai 11. - *Ştefania şi fratele ei Dumitraşco, copiii Chirilei lui Coliv din Soleşti, vând lui Mărdarie şi jupânesei sale toată partea lor de moşie din satul Ştiborăni, din câmp, ţarină, vatră de sat, locuri de heleştee şi pomeţi, cu 15 lei.*

+ Adec eu Ştefania şi fratemeu Dumitraşco, ficiorii Chirilei lui Coliv din Soleşti, scriem şi mărturisimu noi de bun(ă) voia no(a)stră, de nime siliţi nici asupriţi, ce de a no(a)stră bun(ă) voe, amu vândutu a no(a)stră direaptă ocin şi moşie ce amu

avutu de la părinții noştri la satu la Ştiboreni, dumisale lui Mărdarie şi giupânesei dumisale şi cuconilor dumisale toată partea no(a)stră câtă să va alege din totu locul, cu tot vinitul, din câmpu şi din țarin, cu vatră de satu, cu locuri de hăleştee, cu pomeți, direpț 15 lei, ca-s fie direaptă ocină şi moşie dumilorsali în veci, ca-s aibă dumnealor a-ş face diresă domneşti denainte a mulți oameni buni, anume preutul Ilie de Micleşti, Mărdarie de Mărtineşti, Apostul iuzbaşa de Bălțați, Iachim de Beneşti, Ghiorghii, Necula, ficiorii lui Margini de Ştoboréni şi alți oameni buni carii s-au prilejitu.

Şi eu Ghiorghițe Grecul biv vornic ot Gugeşti scris-amu sapisul[405] să-s ştie. Şi ne-am pus toți peceții şi iscăliturili să-s ştie.

V(ă) leatu 7195 mai 15
Apostol.
Ştefania.
Dumitraşco.
Iachim.
Ghiorghițe iscal.

D.J.A.N.I., Fond Mănăstirea Ştoboreni, IX / 2, Original, difolio, filigran, rupt la îndoituri, pătat.

EDIȚII: C.D.M., IV, p. 246, nr. 1090.

5. - 1687 (7195) mai 17. - *Acsina, soția lui Gheorghiță feciorul lui Gligorie din satul Ştoboreni, cu fiul ei Maftei, vând lui Mărdarie şi jupânesei sale partea lor de moşie şi a fratelui ei Postolache din Ştiboreni din bătrânul Fătului, din câmp, țarină, pomeți şi locuri de heleştee, cu 12 lei bătuți.*

+ Adec eu Acsina femeia lui Ghiorghiță, ficiorul lui Gligorie, din satu din Ştiboréni, şi cu ficiorul meu Maftei, scriemu şi mărturisimu noi de bun(ă) voia no(a)stră, de nime siliți, nici asupriți, ce de a no(a)stră bun(ă) voe amu vândutu a no(a)stră direaptă ocin şi moşie, ce avemu de la părinții noştri din satu din Ştiboréni, dumisale lui Mărdarie şi giupânesei dumisale şi cuconilor dumisali ca-s fie direaptă ocină şi moşie în véci din bătrânul Fătului ce-s va alege partea no(a)stră, însă şi partea frăținemeu lui Postolachie iarăş amu vândut-o noi totu dintr-acestu bătrân a Fătului pintru căci ne-au vândutu el de(...)[406] altă moşie. Deci, ca-s aibă aş face dumnealui şi dirése domneşti pre aceste părți din totu locul cu totu vinitul din câmpu şi din țarin şi cu pomeți cu locu de hăleştée, denainté a mulți oameni buni, anume dumnealui comisul Vasilie, şi Gavrilaş, şi preutul Ilie de Micleşti, Mărdarie de Mărtineşti, Apostol de Bălțați, Ghiorghiță, Necula, ficiorii lui Margi(ne).

Deci noi văzindu de bună voia lor tocmal(a) şi plata deplin doispre(ze)ci lei bătuți ne-am pus toți pe(ce)țili şi iscăliturili ca-s fie de credință. Şi eu Ghiorghițe Grecul de Gugeşti amu scris zapisul să-s ştie.

Leatu 7195 mai 17 dni. Acsina. Gheorghițe isc(a)l.

[405] zapisul.
[406] Rupt.

D.J.A.N.I., Fond Mănăstirea Ştoboreni, IX / 3, Original, difolio, filigran, rupt la îndoituri, pătat.

EDIŢII: C.D.M., IV, p. 246, nr. 1091.

6. - 1689 (7197) februarie 20, Mărtineşti. - *Vasilie Cuciuc mărturiseşte că dându-i Mărdarie feciorul lui Gligorie Babici un cal, de a dus mere la Smil el a vândut şi calul acolo, cu 15 lei şi nu i-a dat banii, pentru care fapt Mărdarie a făcut carte domnească lui Istrate din Mărtineşti ca să ia de la el banii sau calul.*

+ Adică eu Vasile Cuciuc scriu şi mărturisăscu cu acestu zapis al meu la măna lui Mărdari, féciorul lui Gligorie Babici, precum me-(a)u datu un cal de am dus mere la Smil şi am vândut şi calul acolo dreptu 15 lei şi banii nu i-am datu, iar Mărdarie s-au sculatu şi au făcutu o carte domne(a)scă la Istratie de Mărtineşti să-i plinască banii sau calul de la mine, iar eu neavând bani nici cal de unde-i da me-am pus moşia zălog dreptu ace(i) bani, carii mai sus scriem, în două săptămâni nedându bani, ca s(ă)-şi ţie Mărdarie acia moşie de la Mărtineşti, partea no(a)stră ce sé va alege denainte lui Istratie, plinitorului de Mărtineşti şi a lui Simion, ficiorul popei lui Merăuţă, şi a lui Ştefan Bărarul o(t) tam, şi a lui Tuluzcu o(t) tam, şi a lui Hariton o(t) tam, şi lui Apostul o(t) tam, şi a lui Co(n)sta(n)tin o(t) tam, şi lui Năstasie o(t) tam. Şi noi aceşti o(a)meni buni şi bătrâni, răzeşi de Mărtineşti ne-(a)m prelejitu la tocmala lor văzându tocmală (în)tre de(n)şi(i) bună ne-(a)m pus toţi peceţile şi iscăliturile ca-s hie de credinţă.

U Mărtineşti
Velet 7197 fevr(uarie) 20[407]
Vasilie Cuciuc.
Istrate.
Simion.
ŞtefanTuluzcu.
Hariton.
Apostol.
Co(n)sta(n)tin.
Năstasie.

D.J.A.N.I., Fond Mănăstirea Ştoboreni, IX / 4, Original, filigran, rupt.

EDIŢII: C.D.M., IV, p. 265, nr. 1178.

7. - 1700 (7209). decembrie 16 - *Izvod de zapisele de cumpărătură şi de danie ale lui Neculai Mărdari, pentru satul Ştioborăni.*

Izvod di zapis(e) ci s-au aflat satul Ştiuborănii la mâna lui Neculaiu Mărdari, di cumpărătur(ă) şi danii. Să s(e) ştii.

(Vă)l(ea)t 7209 dic(embrie) 16

[407] Rupt în dreptul datei de zi.

Zapisă Acsana, fimeia lui Ghiorghiți, ficiorul lui Gligori, din sat din Ştiuborăn(i) şi de la Mafteiu, sân lui, din bătrânul Fătului, însă parte(a) lor ci să va alegi, aşijdere, şi parte(a) lui Postolachi, brat lui, câtă să va alegi (…) vândute di aceştie lui Mărdari, drept 12 lei bătuți, dându-i.

(Vă)l(ea)t 7195 mai

Un zapis de la Sofronie şi de la fratile ei Sămion, şi di la sora lui Malahie, ficiorii Gavrincii din Beneşti, precum ş(i)-au vândut parte(a) lor ci să va alegi lui Mărdari, vornic, din bătrânul Popii, drept 10 lei.

(Vă)l(ea)t 7194 mai 16

Un zapis di la Ştefanie şi di la fratili Dumitraşcu, ficiorii Chirilii Coliv din Soleşti, scriind precum ş(i)-au vândut toată parte(a) lor, ci i să va alegi din tot locul, cu tot venitul, lui Mărdari şi giupânesăi dumisali, drept 15 lei.

(Vă)l(ea)t 7195 mai 15

Un zapis de la un Istrati, scriind precum ş(i)-au dat toată parte(a) lui ci să va alegi din Ştiuborăn(i) danii lui Gavril Mărdari.

(Vă)l(ea)t 7207 av(gust) 16

Un zapis ci au cumpărat Neculaiu Mărdari sân Gavril Mărdari di la Irina şi di la Ioana, nepoată de frate Goliesă.

Un zapis di la Prota, fiul lui Ionaşc Călcâiu din Ştiuborăn(i), scriind precum ş(i)-au vândut toat(ă) parte(a) lui din Ştiuborăn(i) lui Golăi vătav, drept 10 lei.

(Vă)l(ea)t 7195 ge(nar) 27

Un zapis di la Mihăil şi di la Savina, ficiorii Tacului, nepoți lui Ionaşcu Călcâiu, precum ş(i)-au vândut toată parte(a) lui din Ştiuborăn(i) ci să va alegi lui Golăi, vătavului, din bătrânul Feteştilor, drept noa(uă) lei bătuți, nişti pane ci au (…) furat a lui Ionaşcu ot Foleşti, cari au dat Golăi pentru dânşii.

(Vă)l(ea)t 7195 mar(tie) 1

Un zapis di la Antinie Dumbravă şi di la sora lui Marie, scriind precum că ş(i)-au vândut toată parte(a) lui Golăi, vătav(ul), din Foleşti, din camp, s-au vândut precum a răspundi zapisul în Ştiuborăn(i) niamul răzăşilor.

(Vă)l(ea)t 7194 mart(i)e 25

Un zapis di la Sandul, gineri lui Năstas, înpreun(ă) cu fime(i)e lui Chira, precum ş(i)-au dat moşie lui, parte(a) Măricăi), lui Golăi, pentru un frati şi fii datşi glo(a)ă pârcălabului pentru dânşii din moşie din bătrânul Feteştilor.

(Vă)l(ea)t 71<9>5

Un zapis di la Cârste şi Sârghi, ficiorii Sascului, scriind precum ş(i)-au vândut toat(ă) parte(a) loe din sat din Ştiuborăn(i), parte(a) lor ci să va alegi din bătrânul Feteştilorca au dat-o pentru un furtuşag şi au dat pentru dânşii şi glo(a)bă pârcălabilor, cu zeci lei Golăi şi să rămâi moşii lui Golăi.

(Vă)l(ea)t 7192

Un zapis di la Ştefan, ficiorul Bunicului, scriind precum ş(i)-au dat toată parte(a) lui danii Ştiuborăn(i), danii lui Golăi.

(Vă)l(ea)t 7188 fe(bruarie) 25

Un zapis pentru o cumpărătură cu Margine şi Irimie dinpreun(ă).

Un zapis di la Mărie, fata Aftimii, nepoata Nastasâii, scriind precum ş(i)-au vândut toată parte(a) ei din Ştiuborăn(i), din a patra parti a trie parti lui Margini şi Irimii, pârcălabului, drept doisprezeci taliri.

(Vă)l(ea)t 7143 iul(ie) 1

U w scriind din acel zapis noi(embrie) 24, scriind să aibă a stăpâni toată parte(a) din Ştiuborăn(i) pentru că ar fi nişti bani şi nişti pâni pentru dâ(n)şii, satul Ştiuborăn(i), Mărdari, vornicul, şi au rămas să popre(a)scă moşie acelu(i)e Stahi.

<Cca 1693 noiembrie 24>

Un zapis di la Urâta, fata Bobocioaii, carii zapisul nu s(e) cadi al în ispisocul Ştiuborănilor, esti pus scriind precum au vândut din a trie parti dintr-un bătrân giumătati lui Margini şi Irimii, drept doi boi tineri, şi un pământ di (arătură de) grâu.

(Vă)l(ea)t 7187

O mărturii di la Mărie Băldişa şi di la ficiorul ei Velicicu, scriind precum au fost datoriu lui Mărdarie, părcălabului, şi fraţilor lui cu 40 merţi di mălaiu, şi 20 merţi di grâu, 100 merţi secară, nedând pane să-i popriască toată moşie din Ştiuborăn(i).

<1693-1700>

Un zapis di la Ionaşcu Călcâiu, călcgăv (?) din Ştiuborăn(i), parte(a) lui Istrati şi Hanţa, fiind zălog la dânşii pentru un cal ci prăpădis(e) Stratul al lui Călcâiu, ace(a) parti ar fi vândut-(o) ocină moşie vătavului Golăi drept 28 lei măcar că răspundi Şerbănţi în zapis de părţile că sânt vândute.

7150 sept(embrie)

D.J.A.N.I., Fond mănăstirea Ştoboreni, *VIII / 2*, Original, difolio, filigran.
EDIŢII: *C.D.M.*, IV, p. 484, nr. 2209.

8. - 1741 (7249) <f.l.z>. -

+ Adec eu Gligoraş, fecioriul lui Pascal Babici, făcut-am această scrisoari a mea la mâna lui Costantin Pitic şi la mâna fiiului lui Nistor, precum avându eu o nipoată di frati, anumi a frățânimiu lui Solomon (...)ş ficior lui Pascal Babici şi tânplându-să di au rămas nipoata me Aniţa copilă săracă di părinţi şi dând Du(m)n(e)zău viindu-i vremi di căsătorit, iată am făcut tocmală şi logo(d)nnă cu nipoată mi Aniţa să o dau să fii soţu lui Nistor, fiiul lui Costantin Pitic.

Deci aşa ni-am învoit noi îndi noi pentru că fiind nipoată mi copilă săracă de părinţi şi niavând putinţă ca-s o grijăscu diplin din celi ci iar trebui pi obicei, iată că i-am dat danii şi zăstri toată parte mea di moşii di la Mărtineştii, car(e) moşii îi esti driaptă ocină di la tatămiu Pascal Babici car(e) înblă acista hotarîn trii bătrâni, doi bătrâni sântu altor răzăş(i), iară un bătrân esti dreptu al meu. Deci eu l-am dat precum mai sus arat(ă) lui Costantin Pitic şi fiiu(lui) său lui Nistor, ca să o stăpâniască şi să-s hrăniască în veci

Aşijderili nimi din niamul meu şi nici din răzăş(i) să nu fii volnici al opri sau al dijmui de pe această moşii cari i-am dat să-i fii şi lui ocin(ă) în veci. Şi de pe acest zapis al meu să aibă aş faci şi carti g(os)pod să-i fii di stăpâniri, iară di s-ar tânpla să mai aibă moşii dispri parti înmămi Ilinca, fata Grecului, aceli părţi Costantin Pitic şi cu fiiu(l) său Nistor să nu <se>[408] amestici că nu i-am dat.

Şi la această tocmală s-au în(tâm)plat mulţi oamini buni şi megieş(i) cari mai gios s-au iscălitsă fii di credinţă ori undi s-ar tânpla a s(e) arăta. Şi pentru credinţa mi-am pus şi degitul să-s ştii.

Eu Gligoraş sân Pascal Babici.

Let 7249 iul(ie) 15

Eu Toadir Grecul m-am întâmplat la această tocmală şi cu mâna mea am scris.

D.J.A.N.I., Fond Mănăstirea Ştoboreni, IX / 9, Original, difolio.

9. - 1749 (7257) mai 6 - *Grigoraş Mardare, mare medelnicer / lasă cuiva averea / pentru a îngriji de fiicele sale Simina şi Ilinca şi de biserică.*

… cu fetile mele, anume Simina, Ilinca şi se le po(a)rte de grij(ă) tuturor, atât copilului cât a trăi, fiind neputincios şi de biseric(ă) se nu te înduri a nu o îngriji, că-i ave(a) păcat. Şi pentru credinţa am iscălit.

(Vă)le(a)t 7257 mai 6

<ss> Grigoraş Mardari, vel med(elnicer).

D.J.A.N.I., Fond Mănăstirea Ştoboreni, VIII / 2, Original, fragment.

10. - 1757 (7265) iul(ie) 1 - *Ioana, nepoata de soră, a lui Paladi Golâi şi a lui Angheluţă Golâi, feciorii lui Petre Golâi, împreună cu preotul Năstase de la mănăstirea Bodesculuі, dau mărturie la mâna vărului ei, Neculai Mărdare şi a soţiei acetuia, Maria, fata lui Vasili Burgheluş, pentru partea lor de moşie din Ştiuborăni,*

[408] Pătat şi rupt.

pe care Paladi şi Angheluţă, unchiul lor, au dat-o lui Neculai Mărdare pentru ai îngriji. Cu un adaos din 23 februarie 1766 de la Constantin Gândul, fost mare şătrar, că Neculai Mărdare a cumpărat cu bani moşia de mai sus şi cu cheltuielile făcute la moartea acelora, s-a făcut suma de 32 de lei din care Ştefan Rosăt, mare logofăt, a propus ca Ursachi, diaconul să dea înapoi jumătate, fiind şi el rudă cu Păladi Golie şi astfel să stăpânească împreună.

Copie

Adică eu Ioana, nepoată de sor(ă) lui Păladi Golăe şi lui Angheluţă Golăe, ficiori lui Petre Golăe, şi eu preotul Năstasă de la mănăstire(a) Bodescului ot ţânutul Vasluiului, făcut-am acest adivărat zapis de mărturie la mâna vărului mieu lui Neculai Mărdare şi a soţului dumisale Maria, fata lui Vasăli Burgheluş, precum ştim cu sufletele noastre pentru partea noastră de moşie din Ştiuborăni ot ţinutul Vasluiului, precum că au dat-o danie unchiu(l) mieu Pălade Golăe şi Angheluţă Golăe la moarte(a) lor văru(lui) mieu lui Neculaiu Mărdare pentru ca să-i grijască la moarte şi după moarte(a) lor, şi i-au dat şi zapisăli celi vechi la moarte(a) lor la mâna văru(lui) meu lui Neculaiu Mărdare şi au fost şi duhovnicul lor preotul Năstasăe faţă de au văzut cu ochii şi au auzit cuvântul morţilor din gura lor, cum au dat partea lor de moşie den Ştiuborăni vărului mieu lui Neculaiu Mărdare pentru grija lor. Şi mărturisim cu sufletele noastre că i-au şi grijit la moarte şi după moartea lor, şi i-au dat Pălădi Golăe zapisăle la moarte(a) lui în mâna văru(lui) mieu lui Neculaiu Mărdare u vo(i)e noastră ca să stăpânească cu pace partea de moşie din Ştiuborăni pentru grija lor ce au făcut unchiul meu Neculaiu Mărdare şi noi încă i-am dat acest zapis de mărturie la mâna dumisale ca să stăpânească partea de moşie a morţil(o)r cu bună pace din sat din Ştiuborăni, şi să-i fii moşie dumisale şi soţului dumisale şi cuconilor şi nepoţilor şi strănepoţilor în veci cu bună pace să stăpânească. Aşa ştim şi mărturisâm cu sufletele noastre.

+ Eu Ioana, nepoată de sor(ă) Golăeştilor, am pus degitul.

Vele(a)t 7265 iul(ie) 1

Şi eu preutul Năstasă, duhovnic, mărturisăsc.

Şi eu Sămion Chişcu, uricar, am scris cu zisa lor şi sânt şi marturu.

Aceasta fiind copie întocmai di pi original să încredinţează.

Toma Burghele.

Copie

Acest zapis măcar că scrii danie, dar sângur Neculaiu Mărdare au mărturisât că au cumpărat cu bani şi cu ce au cheltuit la moartea lor s-au făcut treizăci şi doi lei, cari s-au dovedit şi înainte(a) dumisale Ştefan Roset, vel log(o)făt că esti cumpărătură şi au dat să întoarcă şi Ursachi, diaconul, banii pe giumătate, fiind rudenii cu Pălade Golăe, asamine ca şi Neculaiu Mărdare, şi dând banii în giumătati să ţie şi parte(a) lui Pălade Golăe în giumătati. Adică Neculaiu Mărdare şi cu nepotul său Ursachi, diaconul, precum arată şi mărturie ce s-au dat la mâna diaconului.

(Vă)le(a)t 7274 fevr(uarie) 23

Iscălit Costandin Gândul, biv vel şătrar.

Copie ace(a)sta scoţându-să întocmai de pi original să încredinţează.
(1)846 oct(om)v(rie) 22

D.J.A.N.I., Fond Mănăstirea Ştoboreni, VIII / 5, Copie din 22 octombrie 1846; VIII / 6, Copie legalizată de judecătoria Vaslui din 24 decembrie 1846.

11. - 1760 (7269) decembrie 1 - *Listă de împărţirea moşiei Ştiuborăni pe patru bătrâni, arătându-se cât a venit fiecăruia din 141 funii câmp şi 75 funii dumbravă.*

Izvod di niamuri
Precum s-au împărţit cu moşie Ştiborănii pe 4 bătrâni, câte funii s-au venit fieşticăru(i)e să arată mai gios.
(Vă)le(a)t 7269 decemvr(ie) în 1

Din 141 funii câmpu şi 75 funii dumbravă.
S-au dat însă:
50 funii, 18 stănjăni, 4 palmi, lui Neculai Mărdari de câmpu.
25 funii, 4 palmi, tij lui Mărdari din dumbravă.
24 funii, 7 stănjăni, 6 palmi, popii lui Ştefan cu surorile lui.
12 funii, 18 stănjăni, 5 palmi, tij lui din dumbravă.
21 funii, 7 palmi, Anghelinii din câmpu.
11 funii, 3 stănjăni, tij ei din dumbravă.
14 funii, 8 stănjăni, 5 palmi, lui Neculai, nepot lui Săverin, din câmpu.
7 funii, 12 stănjăni, 2 palmi, tij lui din dumbravă.
30 funii, 5 stănjăni, Chirileştilor i Gaiţăştilor[409] din câmpu.
16 funii, 1 stănjăn, 3 palmi, tij lor din dumbravă.

D.J.A.N.I., Fond Mănăstirea Ştoboreni, VIII / 7 şi 8, Copii.

12. - 1760 (7269) decembrie 16 - *Neculai Tiron, vornic de poartă, şi Neculai Chirică fac măsurătoarea moşiei Ştiuborănii din poruncă domnească, urmând să fie împărţită apoi în patru bătrâni, câte 25 funii şi 5 stânjeni fiecăruia.*

Precum s-au măsurat moşie Ştiuborănii din poronca g(os)p(o)d cu odgon di 20 stănjăni şi stănjănul de opt palme.
7269 decemvr(ie) 16

Funii
24 S-au aflat capul moşiei din jos de matca Ştiubeilor, alături cu Ţopul moşiei dumisale Ştefăniţă Roset, log(o)făt înspre răsărit păn(ă) în zare(a) dealului Foleştilor undi este şi hotar a dumisale log(o)făt(ului)

[409] În copia a doua este transcris Găiţăştilor.

Ştefăniţă Rosăt.

80 S-au aflat pe matca văii Ştiborănilor, care s-au început a să măsura, tij den coastile Ţopului, moşie dumisale log(o)f(ătului) Ştefăniţă Roset, în sus păn(ă) în margini săliştii Ştiborănilor din gios.

23 S-au aflat sălişte pi lung, care s-au socotit şi sălişte din capul Căcăinii din deal asupra răsăritului în curmeziş pân(ă) în zare(a) dealului dispre Tăoşti, unde să chiamă la Văişoare, fiind şi locu(l) bisăricii, în costişa dispre răsărit.

30 S-au aflat din capul Căcăinii pi deal păn(ă) în buza piscului din jos, bez 6 funi(i) ci s-au lăsat fiind pământurile mai scurte, care s-au socotit să fie toati pământurili câte de 12 funi(i), pol.

44 S-au aflat din fundul văii Săliştii pe matca văi(i) dinpotriva unui stejar sângur în costişi dispre răsărit în gios păn(ă) în capul dumbrăvii Nedeii, din sus.

22 S-au aflat curmezişul din drumul Huşilor, carie să dă la znemă, păn(ă) în deal asupra apusului, unde să hotără şi cu Bouşorii.

25 Tij, s-au aflat capul săliştii pe din gios alături cu dumbrava Nedeei, care s-au măsurat tij din hotarul Bouşorilor înspre răsărit, păn(ă) în capul Căcăinii.

65 S-au aflat din capul Nedeii din gios dealul, păn(ă) în hotarul dumisale log(o)făt(ului) Şte(fă)niţă Roset, anumi Ţopul, şi scoţindu-să zece funi(i), fiind o samă de pământuri scurte la capul hotarului, au rămas 55 funi(i) drepti după cum s-au socotit , să vie deopotrivă cu celelalti pământuri câti de 12 funi(i) pol.

27 S-au aflat codrudin deal deasupra fundăturii Soleştilor din hotarul dumisale din hotarul dumisale log(o)făt(ului) Şte(fă)niţă Roset în margine(a) dumbrăvii păn(ă) în capul Prălogelilor din sus, care de unde au început a să măsura s-au făcut şi bour într-un ulm.

60 Dumbrava cu poiană din capul Prelologelilor din sus până undi (i)esă drumul din dumbravă pi piscul Moşilor.

21 Dumbrava Nedeei, care s-au măsurat dintr-o moviliţă în gios dealul, care merge alături cu Bouşorii şi cu Şteborănii, păn(ă) în capul dumbrăvii Nedeei din gios.

13 Din capul dumbrăvii Nedeii din josdin hotarul Ştiubeilor înspre răsăritpăn(ă) în matca Săliştii.

40 S-au aflat codru, care s-au început a să măsura din piscul Corbului tij dintr-alt hotar a dumisale log(o)făt(ului) Şte(fă)niţă Roset, dealul în gios alături cu hotarul Gugeştilor, dinspre răsărit, păn(ă) deasupra bisăricii lui Mărdare.

70 S-au aflat dumbrava din drept(ul) bisăricii lui Mărdare în gios, alături cu Lieştii, tij despre răsărit, dealul în gios păn(ă) înpotriva cu piscul Moşilor.

30 S-au aflat din fundul văei Săliştii dumbrava în sus păn(ă) pisti drumul cel mare, ce intră în păduri în sus asupra hotarului Răducanului, bi(v) vel log(o)făt, însă la făcutul hotarnicei să să mai socotească şi pădure(a) pe deal care merge pi la Zneamăn, iarăşi alături cu Soleştii, moşie dumisale log(o)făt(ului) Şte(fă)niță Roset.

5 S-au aflat curmezişul la capul dumbrăvii, iarăşi păn(ă) în drumul ci vini di le Zneamăn.

51 S-au aflat dumbrava, tij de pe dealul ci vine de la Zneamăn în curmeziş asupra răsăritului păn(ă) în dealul Lieştilor în zare(a) dealului din gios de bisărica lui Mărdare.

129 Câmp, loc de hrană.

Ci să scade dintr-aceste funi(i).

30 S-au scăzut dintr-acesti funi(i) pentru că nu scriu zapisul ci au avut Neculaiu Mărdare de cumpărătură şi de danie, adecă s-au făcut sulf di au scăzut acesti zapisă de mijloc, pentru că nu să răspund câtă parti au, numai scriu parti(a) ci să va alege, osăbit de aceasta nici să răspund de ce bătrân sânt vânzătorii.

5 Tij, să mai scad iarăşi cumpărătura lui Mărdare şi a lui Margine şi a Iremiei, scriind tot într-un chip.

40 funi(i) fac şi rămân să să înpartă pe patru bătrâni; 89 funi(i) care să vin de bătrân, câti 22 funi(i), 5 stănjăni şi mai să cercând locu(l) de al doile(a) rând cu fun(i)e s-au mai aflat 15 funi(i) spor, care să mai vin câte 3 funi(i) pol, să să alături …. unde nu or veni pământurile deopotrivă.

Neculai Tiron, vornic de poartă i neculai Chirica.

Locul peceții

Această copii scoțându-s(e) de pe ce(a) adevărată şi poslăduindu-s(e) de cătră mini din cuvânt în cuvântu şi fiinduîntocma(i) s-au încredințat de cătră mini şi s-au dat la mâna sfinți(e)i sale Isaii, nacealnic ot schit Ştiuborăni.

1808 săpt(emv)r(ie) 20

<ss> Hrisoverghi, comis.

D.J.A.N.I., Fond mănăstirea Ştoboreni, VIII / 9, Copie din 20 septembrie 1808; Idem, VIII / 10 Copie cu adaosul: „*Originalul acestui izvod să află la Neculai medelnicer din Bouşorii. <ss> Isaie, eg(umen), nacealnic*"; Idem, VIII / 11, Copie din 14 mai 1810 cu adaosuri: „*Copia aceasta s-au scos de mini di pe cea adivărată scrisoare. / Ioan Dobrovici, diac.*"; „*Copia aceasta s-au scos de mini de pe ce(a) adevărată copie, încredințată de dumis(ale) comis(ul) Hrisoverghi*" / <ss>; „*Copia aceasta fiind asămine din copia adeverită de dumis(ale) comis(ul) Hrisoverghi, s-au încredițat. / (1)810 mai 14.* / <ss>"; Idem, VIII / 12, Copie.

13. - 1760 (7269) decembrie 16 - *Neculai Tiron, vornic de poartă, şi Neculai Chirică, mazil, dau mărturie hotarnică la mâna lui Neculai Mărdari, despre măsurătoarea făcută din porunca lui Ioan Teodor Voievod, moşiei Ştiuborănii de la*

ţinutul Vasluiului, învecinată cu moşia Soleştii a logofătului Ştefăniţă Roset, cu Ţopul, tot a acestuia, apoi cu Foleştii, Tăoştii, Lieştii, Gugeştii, Bouşorii.

Copie

Facim ştiri cu a această mărturii hotarnică că rânduindu-ne d(umnealui) Stef(a)n Roset, bi(v) vel log(o)făt, din luminata poronca mării sale Ioan Teodor Voevod, ca să vinim aice la moşia anumi Ştioborănii, din ţinut Vasluiului, cari moşii prin capite să hotărăşti din sus cu Soleştii, moşia d(umisale) Ştefăniţ Rusit şi din jos tij cu moşia d(umisale) Ţopul dispre răsărit, mergi dealul în sus alăturea cu Foleştii i cu Tăoştii i cu Lieştii i Gugeştii iar dins(pr)e apus cu Bouşorii şi Ştiobeenii, cari după luminată poronca mării sale lui vodă am mărs acolo şi am chemat oamini buni şi răzăş di pi înprigior, anumi preot Grigori ot Beneştii, şi Gavril, diaconu, sin lui ot tam şi Erimia ot tam şi preot Ştefan ot Ştoborănii, şi Ursachi diaconu ot Gugeşti şi Neculai, brat lui, ot tam, şi Ursachi, sin Sinicăi, şi Gheorghii monah ot Bouşorii şi Ilieş, brat lui, şi Vasili Aprod, tij brat lor, şi Pavel, nepot lui Cehan, zăt lui Neculaiu Mărdari. Şi am făcut o funii di douzăci stânj(e)ni, şi stănj(enul) di opt palme, şi am început a măsura din frunte(a) locului din gios din hotarul Ţopului în sus, pi vale Ştoborănilor păn drept capul dumbrăvii Nedeii cu un rând di pământuri dispre răsărit şi cu un rând dispre apus. Şi di acolo am purces tot în sus pe vale păn pi piscu(l) Moşilor în margine(a) dumbrăvii şi drept capul Rădiului lui Părţac, ci esti dispre apus cu un rând di pământuri dispre răsărit şi cu un rând di pământuri dispre apus pi dealul Câcăinii şi am aflat 103 funii, şi de acole am mers în vale(a) Siliştii în margine(a) dumbrăvii Nedeii, şi am început a măsura vale(a) în sus păn în 12 funii numai cu un rând di pământuri dispre apus, şi de acole tot în sus vale(a) păn în fundul văii Siliştii împotriva unui stejar singur în costişa despre răsărit, şi s-au aflat 32 funii, şi îndoindu-să şi celi 12 funii cari mergu pi despre apus s-au făcut 38 de funii, cari să fac pisti tot 141 di funii di câmp. Şi fiind poronca mării sali lui vodă ca să alegim parte(a) di loc lui Neculai Mărdare di către cialanţi răzăş şi fraţi a lui, pi scrisori ci vor ave(a) di baştină şi cumpărături şi să o şi stâlpim cu petri, fiind toţi răzăşii di faţă le-am luat sama pi scrisori ci au arătat şi înpărţind pi patru bătrâni, după cum arată izvodul di înpărţală i s-au vinit lui Neculai Mărdari 50 funii, 18 stânj(e)ni, 4 palme, baştină i cumpărături, şi măsurând şi poenile cu dumbrava din margine(a) dumbrăvii di pi piscu(l) Moşilor în sus până în cap(ul) Pirlogilor în marginea pădurii s-au aflat 64 funii şi 12 stânj(e)ni, şi mai fiind o bucată di dumbravă ci să cheamă Nedeia s-au măsurat şi s-au socotit drept cinci funii pol şi măsurându-să şi dumbrava din fundul Siliştii, tij s-au socotit drept cinci funii cari fac piste tot 75, şi socotindu-să pi funii di câmp s-au vinit vinit lui Neculaiu Mărdari 27 funii, 4 palmi; 24 funii. 7 stânj(e)ni, 6[410] palme câmp s-au vinit popii lui Ştefan cu surorile lui Maria, Safta, Sinica, baştină i cumpărături, 12 funii, 18 stânj(e)ni, 5 palmi li s-au vinit dumbravă, şi învoindu-să răzăşii, iai îndi ei, s-au dat parte(a) lui Neculaiu Mărdare dispre carili i s-au pus şi petri, i s-au pus o piatră în capul Rădiului Părţachi, şi înpotriva aceştia în lat capu(l) văi(i) Siliştii altă piatră dispre apus, cari disparte în sus moşia Mărgineştii şi în jos a lui Mărdari. Şi di acole întorcându-ne înapoi la piatra de la pe(a)tra din capul Rădiului Pârţache, am purces în

[410] Trecută peste cifra 5.

jos pin dealul Câcăinii păn la patruzăci şi dou(ă) di funii, şi şasă funii ci s-au îndoit din vale(a) Siliştii dispre apus s-au făcut 48, di acole am trecut înspre apus şi în margine(a) dumbrăvii Nedei din jos, şi am măsurat 5 funii şi 18 stânj(e)ni, şi îndoindu-să şi aceştia s-au vinit 51 funii, stânj(e)ni nu, 10 stânjinii ci s-au dat pentru ţănterim şi bisăricii, şi s-au pus piatră, şi di acolo am purces drept la răsărit în costişa din vali di drumul ci vini di la Foleşti şi s-au pus piatră şi di acolo am vinit în capul dumbrăvii pi piscu(l) Moşilor, din capul piscului am purces în sus diplin prin dumbravă pi desupra casii lui Mărdari păn la 27 funii, 4 palme, şi s-au pus piatră care caută drept la răsărit pi din sus di casa lui Mărdari, şi s-au mai pus o piatră înpotriva aceştia la 25 di funii în dealul Zniamănului dispre apus, şi din sus au rămas triizăci şi şapte[411] funii, 12 stânj(e)ni ca să stăpânească. 12 funii, 18 stânj(e)ni, 5 palme popa Ştefan cu surorile lui; 10 funii, 3 stânj(en)i, 1 palmă neamul Anghelinii, 2 funii, 2 stânj(en)i, 2 palme să stăpânească Neculaiu, căpitan, nepot lui Săverin, bez 5 funii pol ce i s-au dat dumbrava Nedeii unsprezăci funii, stanj(en), trii palmi Chirileştii i Găiţăştii, bez 5 funii ci li s-au dat dumbrava i siliştea din fund, şi rămâind în sus codru 27 funii păn în hotar(ul) Soleştilor să stăpânească dinpreună cu toţ(i) răzăşii, şi di acolo am mers în jos, din capul moşii lui Mărdare din jos până la 24 funii, 7 stânj(e)ni, 6 palme, şi s-au pus piatră din jos de ezătură parte(a) popii lui Ştefan i a surorilor lui, şi di acolo în jos am mers până la 19 funii, s-au dat neamului Anghelinii bez dou(ă) funii ci s-au dat din vale(a) Siliştii, şi di acolo în jos s-au dat 19 funii, 3 stânj(e)ni lui Neculai căpitan, nepot lui Săverin, până în hotar(ul) d(umnealui) log(o)făt(ului) Rosit, anume Ţopu, cu 5 funii, ci i s-au dat pi deasupra, fiind locul mai strâmt. Iar pentru silişti au rămas să stăpânească cu toţii, şi încheindu-să din jur înprejur cu toati s-au dat această mărturii hotarnică la mâna lui Neculai Mărdari ca să să creadă.

(V)ăleat 7269 dec(emb)r(ie) 16

Neculai Tiron, vor(ni)c de poartă.

Neculai Chiriac, mazil.

+ Eu preot Ştefan i Ursachi diaconu i Ichim diaconu i Sandu diaconu i Măcarii diaconu i Ursache Ugle i Neculai Chitic i Nistor Chitic i Vasăle Aprod.

După cum au hotărât vor(ni)c(ul) Neculai Tiron şi văzând şi pe toţi răzăşii iscăliţi şi pe alţi megieş(i) am iscălit şi eu.

Ştefăniţ Rosăt, vel log(o)făt.

Şi fiind că s-au hotărât de al doile(a) rând după cum s-au primit înainte(a) noastră îmbi părţile, hotarnica aceasta au rămas temeinică.

Iscăliţi Răducan Roset, vel log(o)făt.

Vor(nic) … .[412]

D.J.A.N.I., Fond mănăstirea Ştoboreni, VIII / 13, Copie

14. - 1761 (7269) ianuarie 3. - *Hotarnicii rânduiţi de Ştefan Ruset, fost mare logofăt, dau mărturie la mâna lui Neculai Mărdari pentru măsurătoarea moşiei*

[411] cu altă cerneală şi scris deasupra „zăci şi şapte”.
[412] Aşa în text.

Ştiuborenii, de la ţinutul Vasluiului şi pentru alegerea şi stâlpirea părţii de moşie a acestuia.

+ Facim ştiri cu această mărturii hotarnic(ă) că rând(u)indu-n(e) dum(nealui) Ştefan Ruset, biv vel log(o)făt, din luminat(ă) poronca pri înălţatului domnului nostru Ioan Teodor voevoda ca să vinim aici la o moşii anumi Ştuboreni la ţin(u)tul Vasluiului şi să strângim o(a)min(i) bun(i) megieşi şi răz(e)şi di pri înprejur şi să luăm sama cu bun(ă) driptat(e) pi scrisori ci vor arăta Neculai Mărdari di baştin(ă) şi di cumpărături şi după cum s-a socoti cu dreptat(e) să măsurăm toat moşii şi să aligim parti(a) lui Neculai Mărdari di cătră alţi răz(ă)şi şi fraţi a lui şi să o şi stâlpim. La cari după luminat(ă) poronca mării sale lui vod(ă) mergând acolo am chemat răz(ă)şi di acol(o), anum(e) pe priutul Gligori ot Ben(e)şti şi pr(e)utul Ştefan ot Ştuborăn(i) şi Gavril diiaconul sin popii lui Gligori tij ot Ben(e)şti şi Irimii ot tam şi Ursachi diaconul ot Gugişti, răz(e)ş, şi Neculai Pitic, brat lui, ot tam, şi Gheorghii, monah, sân Chirilii ot Bouşori şi Iliaş, brat lui, ot tam, şi Vas(i)li, brat lor, ot tam, şi Pavel, nepot lui Cihan, zet lui Neculai Mărdari. Şi am făcut o fun(ie) di douzăci di stânjin(i) şi stânjin(u)l di optu palmi, şi am început a măsura din frunti(a) locului din jos din hotarul dum(nealui) Ştifan Rusăt, log(o)făt, anume Ţopul, mergând în sus pe val(ea) Ştuborăn(i)lor păn drept capul dumbrăvii Nidii cu un rând di pământuri dispri răsărit şi un rând dispri apus, şi di acoli am purcis tot în sus tot vale(a) păn pi piscul Moşilor în capul dumbrăvii drept capul Rediului lui Părţac cu un rând de pământuri dispre răsărit şi un rând pi dialul Căcăina, şi s-au aflat o sută şi trii fun(ii), şi di acolo am mersu în val(ea) Săl(i)ştii şi am purcis din margin(ea) dumbrăvii Nidii pe vale în sus păn în douăspriz(e)ci fun(ii) numai cu-n rând di pământuri dispre apusu, şi di acol(o) tot în sus val(ea) păn în fundul văi(i) Săliştii în margin(ea) dumbrăvii înpotriva un(ui) stejar sănguru în costişa dispre răsărit şi s-au aflat triizici şi două di fun(ii) şi îndoindu-să şi cil(e) do(i)spre(ze)ci cari mergu pi dispre apus, cari să fac şesă fun(ii) şi peste tot fac triizicişiopt di fun(ii) şi cu o sută trii fun(ii) ci s-au aflat pi val(ea) Ştuborenilor s-au făcut pisti tot o sută patru zeci şi una fun(ii), cari înpărţind(u)-să pi patru bătrân(i), anumi Dinţa cari să tragi Nic(u)lai Mărdar(e) dintr-însa cu niam(u)l lui, un bătrân Margin(e) cari să trag dintr-însul Chirileştii şi Găiţiştii şi un bătrân Măricuţa Biniasca cari să trag dintr-însa Niculai, căp(i)t(an), nipot lui Săvirin, cluci(r), cu niamul lui priutul Gligore **să** alţi, şi un bătrân Anghilina cari să tragi dintr-însa Pătraşcu, brat ego popa Lupul cu niam(u)l lor, cari să vin di bătrân după cum arată izvodul di înpărţal(ă), însă lui Neculai Mărdari i s-au vinit cincizeci fun(ii), optspri(ze)ci stânjin(i), patru palmi, cu cunpărături şi baştini cât i s-au vinit şi măsurând(u)-să şi dumbrava cu poi(e)ni din margin(ea) dumbrăvii di pi piscul Moşilor în sus păn în capul Prilojilor în margin(ea) pădurii şi s-au aflat şesăzăci şi patru fun(ii) şi doispri(ze)ci stănjin(i), şi mai fiind o bucat(ă) di dumbrav(ă) ci să chiam(ă) Nidii s-au măsurat şi s-au so(co)tit drept cinci fun(ii) p(o)l şi dumbrava din fundul văi Săliştii măsurând(u)-să tij s-au socotit drept cinci fun(ii) cari fac pisti tot şeptizeci şi cinci, şi socotind(u)-să pi fun(ii)l(e) di cânpu i s-au vinit lui Neculai Mărdari douzici şi şept(e) di fun(ii) şi patru palmi, douăzici şi patru fun(ii) şept(e) stănjin(i) şesă palmi s-au vinit cânpu popii lui Ştefan cu suririli lui baştin(ă) in cunpărături iar fun(ii) di dumbravă i s-au vinit douăspri(ze)ci fun(ii) cinci palmi optuspri(ze)ci stănjin(i) douăzici şi una fun(ii) şepti

palmi s-au vinit parti Anghilinii cânpu iar di dumbrav(ă) unspri(ze)ci fun(ii) trii stănjin(i) o palmă patruspri(ze)ci fun(ii), optu stănjăn(i), cinci palmi cânpu, s-au vinit lui Neculai căpitanul, nipot lui Săvirin cu niamul din bătrânul Măricuții i şept(e) fun(ii) doispri(ze)ci stănjin(i) două palmi i s-au vinit dumbravă, triizeci funi(i) di fun(ii), cinci stănjin(i) cânpu, bătrânul Margin(e), cari să trag Chiriliştii i Găițăştii, şesăspri(ze)ci fun(ii) un stănjin trii palmi tij i s-au vinit di dumbravă şi închiindu-să acisti toate şi învoindu-să ei toți răzeşii i s-au dat lui Neculai Mărdarii parti di moşii dispri casa lui, cari i s-au stâlpit şi cu pi(e)tri. S-au pus o piatră pi dialul Căcăinii în capul Rediului lui Părțachi şi di acol(o) am mersu înspri apus în matca văii Săliştii şi am pus altă piatră, cari acisti pi(e)tri disparti în sus moşii Mărginiştilor şi în jos a lui Mărdar(e) şi di acol(o) întorcând înapoi am purcisu iar pi dialul Căcăinii în jos păn în patruzici şi două de fun(ii) şi cu şesă fun(ii) ci s-au dat din val(a) Săliştii din costişi dispri apus, am tricut spre înspre apus în capul dumbrăvii Nidii din jos şi am măsurat cinci fun(ii) şi optspri(ze)ci stănjin(i) şi îndoindu-să şi acesti s-au făcut trii fun(ii) opt stânjin(i) cari să fac cin(ci)zeci şi una fun(ii) opt stănjin(i) cu zeci stănjin(i) ci s-au dat pentru țintirimul bis(e)ricii şi s-au pus piatră şi di acoli am purcis dript la răsărit în costişi am pus piatră alături cu drumul ci vin(e) de la Folişti din vale şi di la această piatră am mărs în jos păn la douăzeci şi patru di fun(ii) şipt(e) stănjin(i) şesă palmi, cari s-au dat popii lui Ştefan cu niamul lui şi s-au pus piatră în şesu din jos di o ciotur(ă) şi di aici în jos au rămas a altor răz(e)şi cari n-au primit să li s(e) pui pi(e)tri păn în Țopul şi dândui-să lui Neculai Mărdar şi parti ci i s-au vinit di dumbravă am prinsu a măsura din capul dumbrăvii di pi piscul Moşilor în sus pi dial pi di(a)supra casăi lui Mărdar(e) păn la douăzeci şipt(e) fun(ii) patru palmi şi s-au pus piatră şi s-au mai pus o piatră în dialul Zniamănului dispri apus la douăzeci şi cinci fun(ii), cari disparti dumbrava lui Mărdari di hliza Chiriliştilor, iară pentru săliști măsurându-să au rămas să stăpâniască cu toți răzişi(i) cari s-au pus şi piatră la capul săliştii din jos la douăzici şi trii di fun(ii) lungul iar curmezişul din gura Căcăinii înspri răsărit păn pisti pârău în în drumul ci mergi în jos. Aşijdiri şi codrul s-au aflat douăzici şi şipt(e) fun(ii) să-l stăpâniască înpeun(ă) cu toți răz(e)şii iară hotarul aciştii moşii la capitile din sus să hotărşti cu Soleştii moşii dum(nealui) log(o)făt(ului) Ştifăniți Rusăt şi din jos cu Țopul tij moşii dum(nealui) dispri apus cu Bouşorii şi cu Ştubiinii iar dispri răsărit cu Foliştii în sus i cu Tăoştii i Liiştii i Gugiştii şi închiind(u)-să cu toat(e) şi di juru înprejur s-au făcut această mărturii hotarnică şi s-au dat la mâna lui Neculai Mărdar(i) ca să să criad(ă).

(Vă)l(ea)t 7269 gin(ar) 3

D.J.A.N.I., Fond mănăstirea Ştoboreni, VIII / 14, Copie.

15. - 1761 (7269) ianuarie 3. - *Neculai Tiron, vornic de poartă, dă mărturie hotarnică la mâna lui Neculai Mardari despre măsurătoarea făcută din porunca lui Ioan Teodor Callimachi (Calmaşul) Voievod moşiei Ştoborănii de la ținutul Vasluiului, mărginită cu moşia Soleştii şi Țopul a logofătului Ştefăniță Rosăt, cu Foleştii, Tăoştii, Lieştii, Gugeştii, Bouşorii şi Ştiubeenii.*

Copie

Facim ştiri cu a această mărturii hotarnică că rânduindu-ne d(umnealui) Ştefan Rusăt, bi(v) vel log(o)făt, din luminata porunca mării sale Ioan Teodor Voevod, ca să venim aice la moşie, anume Ştioborănii, din ţinut Vasluiului, cari moşii prin capite să hotărăşti din sus cu Soleştii, moşia d(umisale) Ştefăniţă Rosăt şi din jos tij cu moşie d(umisale) Ţopul. Despre răsărit, merge dealul în sus alături cu Foleştii i cu Tăoştii i cu Lieştii i Gugeştii, iar dinsp(r)e apus cu Bouşorii şi Ştiubeenii, care după luminată porunca măriei sale lui vodă, am mărs acolo şi am chemat oameni buni şi răzăş de pe înprejur, anume preotul Gligori ot Beneşti, şi Gavril diaconul, sân lui ot tam, şi Irimie ot tam, şi preotul Ştefan ot Ştioborăni, şi Ursachi diaconul ot Gugeşti, şi Neculai, brat lui, ot tam, şi Ursachi, sân Sănicăi, şi Gheorghii, monah ot Bouşorii, şi Ilieş, brat lui, şi Vasăli Aprod, brat, tij brat lor, şi Pavăl, nepot lui Cehan, zăt lui Neculaiu Mărdari. Şi am făcut o funii di douzăci stânj(e)n(i), şi stănjănul de 8 palme, şi am început a măsura din frunte(a) locului din jos din hotaru(l) Ţopului în sus, pi vale Ştoborănilor până drept capul dumbrăvii Nedieii, cu un rând di pământuri dispre răsărit şi cu un rând dispre apus. Şi de acole am purces tot în sus pe vale până pe piscu(l) Moşilor în margine(a) dumbrăvii şi drept capul Rădiului lui Părţac, ce este despre apus cu un rând de pământuri despre răsărit şi cu un rând de pământuri despre apus pi dealul Căcăinii. Şi s-au aflat 103 funii, şi de acolo am mărs în vale(a) Săliştei în margine(a) dumbrăvii Nedeii, şi am început a măsura vale(a) în sus până în 12 funii numai cu un rând de pământuri despre apus, şi de acolo tot în sus vale(a) până în fundul văii Săliştii împotriva unui stejar săngur în costişa despre răsărit, şi s-au aflat 32 funii, şi îndoindu-să şi cele 12 funii cari merg pe despre apus s-au făcut 38 de funii cari să fac peste tot 141 di funii di câmp. Şi fiind porunca mării sali lui vodă ca să alegem parte(a) de moşie lui Neculai Mărdari de către alţi răzăş şi fraţi a lui pi scrisori ci vor ave(a) de baştină şi de cumpărături şi să o şi stâlpim cu pietri, fiind toţi răzăşii de faţă le-am luat sama, şi pe scrisori ce au arătat şi înpărţind pe 4 bătrâni, după cum arată izvodul de înpărţală i s-au venit lui Neculai Mărdari 50 funii, 18 stânj(e)n(i), 4 palme, baştină i cumpărături, şi măsurând-se şi poenile cu dumbrava din margine(a) dumbrăvii di pi piscu(l) Moşilor în sus până în capul Priloajilor în marginea pădurii, s-au aflat 64 funii şi 12 stânj(e)n(i), şi mai fiind o bucată de dumbravă ce să cheamă Nedei, s-au măsurat şi s-au socotit drept 5 funii pol şi măsurându-s(e) şi dumbrava din fundul Săliştii, tij s-au socotit drept cinci funii, care fac piste tot 75, şi socotindu-să pe funiile de câmp s-au venit venit lui Neculai Mărdari 27 funi(i), 4 palmi; 24 funii. 7 stânj(e)n(i), 6 palme câmp s-au vinit popii lui Ştefan cu surorile lui Marie, Safta, Sănica, baştină i cumpărături, 12 funii, 18 stânj(eni), 5 palme li s-au venit dumbravă, şi învoindu-s(e) răzăşii, ei în di ei, s-au venit parte(a) lui Neculai Mărdari despre casa lui, cari i s-au pus şi pietri. S-au pus o piatră în capul Rădiului lui Părţachi, şi înpotriva aceştii în în matc văi(i) Siliştii altă piatră despre apus, care desparte în sus moşia Mărgineştilor şi în jos a lui Mărdari. Şi di acole întorcând înapoi la piatra, de la piiatra din capul Rădiului Pârţache, am purces în jos pin dealul Căicăenii păn la 42 de funii, şi 6 funii ce s-au îndoit din vale(a) Săliştii despre apus, s-au făcut 48, de acole am trecut spre apus şi în margine(a) dumbrăvii Nidii din jos, şi am măsurat 5 funi(i) şi 18 stânj(eni), şi îndoindu-s(e) şi aceştia s-au plinit 51 funii, stânj(eni), cu 10 stânj(eni) ce s-au dat pentru ţântirimul bisericii, şi s-au pus piatră. Şi di acolo am purces drept la răsărit în

costişă, din vale de drumul ce vine de la Foleşti şi s-au pus piatră, şi de acolo am venit în capul dumbrăvii pe piscul Moşilor, din capul piscului am purces în sus dealul p(r)in dumbravă pe deasupra casăi lui Mărdari până la 26 funi(i), 4 palmi, şi s-au pus piatră, cari caută drept la răsărit pe din sus de casa lui Mărdari, şi s-au mai pus o piatră înpotriva aceştie la 25 de funii în dealul Zneamănului despre apus, şi în sus au rămas 36 funii, 12 stânj(eni) să stăpânească, 12 funii, 18 stânj(eni), 5 palme, popa Ştefan cu surorile lui, 11 funi(i), 3 stânj(eni), 1 palmă neamul Anghelinii; 2 funi(i), 2 stânj(eni), 2 palme să stăpânească Neculai, căp(i)t(an), nepot lui Săverin, bez 5 funi(i) pol ce i s-au dat dumbrava Nidii 11 funii, 1 stănj(en), 3 palme Chirileştii şi Găiţăştii, bez 5 funi(i) ci li s-au dat dumbravă silişte din fund. Şi rămâind în sus codru, 26 funi(i) până în hotarul Soleştilor să stăpânească dinpreună cu toţi răzăşii, şi de acolo am mărs în jos, din capul moşăei lui Mărdari din jos până la 24 funii, 7 stânj(eni), 6 palmi, şi s-au pus piatră din jos de ezătură parte(a) popii lui Ştefan cu surorile lui, şi di acolo în jos am mărs până la 19 funi(i) şi am dat neamului Anghelinii; bez 2 funii ci s-au dat din vale(a) Săliştii, şi di acolo în jos s-au dat 19 funi(i), 3 stânj(eni) lui Neculai căp(i)t(an), nepot lui Săverin, până în hotar(ul) dum(nealui) log(o)făt(ului) Rosăt, anume Ţopu, cu 5 funi(i), ce i s-au dat pe deasupra, fiind locul mai strâmt. Iar pentru sălişti au rămas să stăpânească cu toţii, şi închiindu-s(e) din jur înprejur cu toată, s-au dat această mărturii hotarnică la mâna lui Neculai Mărdari ca să s(e) creadă.

(V)ăleat 7269 gen(a)r 3
Neculai Tiron, vornic de poartă.
Loc pecete.
Eu preut Ştefan.
Ichim, diaconu(l).
Sandul, diaconul.
Măcari, diaconul.
Ursachi, diaconu(l).
Vasili, nepotul lui Gaiţă.
Ursachi Ugle.
Neculai Pitic.
Nistor Pitic.

După cum au hotărât vornicul Neculai Tiron, şi văzând şi pe toţi răzăşii iscăliţi şi pe alţi megieşi am iscălit şi eu.

Ştefăniţă Rosăt, biv vel log(o)făt.

Şi fiind că s-au hotărât şi (...) după cum s-au primit înainte(a) noastră îmbe părţile, hotarnica aceasta au rămas răsuflată, însă cuvântul undi zici tot cu o slovă răsuflată esti şters i scris diasupra cu altă slovă undi zici bună.

Iscăliţi
Manolachi Costache, vel spăt(ar).
Enache Costandache, vel vornic.
Copia aceasta am scris-o eu de pe ce(a) adevărată hotarnică întocma.
1808 oct(ombrie) 30
<ss> Grigori Chiriac (?) diac la divan.

D.J.A.N.I., Fond mănăstirea Ştoboreni, VIII / 15, Copie din 30 octombrie 1808..

16. - 1761 (7269) <f.l.z.>. - *Însemnare de măsurătoarea făcută moşiei Ştoborănilor cu funii de 20 stânjeni şi stânjenul de opt palme.*

Precum s-au aflat măsura Ştiborănilor cu o funii de 20 stănjeni şi stănjănul de 8 palme.

La (vă)le(a)t 7269

49 funii s-au afla din fundul văii Siliştii din dreptu(l) unui unui stejar ci este în costişi despre răsărit, tot vale în gios păr în margine(a) dumbrăvii Nedeii şi păr în dreptul râpii Căcăinii.

30 funii s-au aflat pe de(a)lul Căcăinii în gios păn în buza de(a)lului bez 7 funii ce s-au lăsat pe de(a)supra, fiind capul de(a)lului de la un loc în jos mai îngust şi măsurându lungul din vale(a) Siliştii aceste 30 pământuri, păr în vale(a) Ştiborenilor s-au aflat de 12 funii pol.

Iar aceste 44 funii măsurându-să din muche(a) de(a)lului dinspre Bouşori înspre răsărit păn în drumul ci vini pi de(a)l di la Znam s-au aflat de 25 funii.

55 funii s-au aflat din margine(a) dumbrăvii Nedei pe de(a)l în jos păn în capul de(a)lului undi este un hotar a dum(isa)le log(o)făt(ului) Ştefăniţi Rusăt, bez 10 funii ce s-au lăsat de la un loc mai în sus şi măsurându-să şi din muche de(a)lului dinspre Ştibeiani înspre răsărit păn în vale(a) Ştiborănilor: 12 funii pol.

8 funii s-au aflat din hotarul dumi(sa)le Ştefan Rusăt în sus matca Ştiborănilor cu costişa dispre răsărit păr în margine(a) siliştii di jos şi s-au pus pe(a)tră .

23 funii s-au aflat lungul vale(a) Siliştii.

Iar de curmeziş purcede din capul Căcăinii din de(a)l piste matcă spre răsărit păn în dru(mul) ce mergi pi vale(a) Ştiborănilor în jos.

24 funii curmezişul p(r)in capul moşiei din jos din părăul Ştubeienilor alături cu Ţopul dumi(sa)le logofăt(ului) Ştefan Rusăt păn în zare despre Foleşti.

27 funii cudru[413] care au început a măsura de(a)supra fundăturii Soleştilor în jos de(a)lul păr unde iasă drumul la Prilojele, di acolo 64 funii s-au aflat dumbrava în gios păr în capu(l) piscului Moşilor.

21 funii lungul Nedei, 13 funii curmezişul.

40 funii codrul din piscul Corbului din hotarul logofăt(ului) Ştefăniţi Rusăt în jos de(a)lul alături cu Gugeştii păr de(a)supra bisăricii lui Mărdari.

70 funii Dumbrava de(a)lul în jos alături cu Liiaştii păr drept piscul Moşilor.

Aceasta iaste măsura Ştiborănilor, să să ştii.

21 funii s-au aflat parte(a) Angelinii moşii di cânpu.

11 funii, 3 stănjen(i), di de(a)l Niţi i s-au venit

D.J.A.N.I., Fond mănăstirea Ştoboreni, VIII / 16, Original, difolio, filigran.

[413] codru.

17. - 1765 mai 20. - *Ion Gordul, vornic de poartă şi Neculai Mardare, fac împărţeala moşiei Ştoborănii, partea moştenită de la moşul Irimia, ginerele popii Toader Ştiboran.*

Parte de moşia ce ni s-au venit de Ştiboreni de pe moş(ul) nostru Irimia, zet pope(i) lui Toader Ştiboran.

Funi(i)	Stănjini	Palme	
16	13	2	S-au venit baştină de pe Alexandra, nepoată Irimiei.
4	12	-	Dintr-un zapis cumpărătură înpreună cu Mărdare de Ionaşc.
5	pol	-	Din doauă zapisă ce au avut cumpărătură Irimia cu Margini.

25 pământuri, 15 stânjini, 2 palme, fac.
Ce să vin pe 4 fraţi, anume:

6	8	7	Să vin pope(i) lui Ştefan, nepotul Irimiei.
6	8	7	Să vin Mariei Petecesă, sor(ă) popei.
6	8	7	Saftei Artenesă, sor(ă) pope(i).
6	8	7	Să vin Sănicăi, sor(ă) popei.

Ce s-au venit parte Petăceştilor din parte(a) lui Golăi, ce au înpărţit în doauă cu Mărdare după judecata ce au avut.

7	6	5	S-au venit din baştina lui Golăi înpărţind doaă cu Mărdare.
3	7	-	Tij, parte(a) cumpărăturii lui Golăi ce l-au cumpărat.
Pământ(u)ri	Stănj(eni)	Palme	
2	15	-	Tij, din doauă zapise ce i s-au venit lui Golăi, ce au fost cumpărat Irimia cu Margine, bez ce-au luat Mărdare.
13	18	5	Fac, adecă triispre(ze)ce păm(întu)ri, optspre(ze)ce stănj(eni), cinci palmi.

P(ământuri)	St(ăn)j(eni)	Palme	
39	13	7	Fac peste tot.

Funi(i)

7	5	Stănjini, fac din Dălnața în sus de pe păscul Moşilor în sus păr în fundul Prelogilălor, care s-au luoat Delnața în sus şi în jos.
9	Pol	S-au venit la mijlocul Cocului, fiind mai lat în curmizeş.

1765 maiu 20

Şi fiind cu voe lor a tuturor fraţil(o)r înpărţala aceasta am iscălit.
Ion Gordul, vornic de poartă.
Necolaiu Mărdare.

Din capul dumbrăvie Nadili în jos ne s-au venit şasăspre(ze)ce funi(i) pol şi s-au pus o peatră în mijlocul dealului care desparte în jos moşia popei Lupului iar pe capul piscului din drept capul Nedeei păn în capul piscului din jos s-au venit cinci pământuri pol iar costişa despre răsărit din peatra lui Mărdare în jos s-au venit şaptispre(ze)ce funii patruspre(ze)ce stănjăni, la de(a)l păn în zare şi s-au hotărât.

D.J.A.N.I., Fond mănăstirea Ştoboreni, VIII / 18, Orginal, difolio, filigran.

18. - 1766 februarie 23. - *Constandin Gându biv vel şatrar raportează cercetarea efectuată din porunca marilor boieri în pricina dintre Neculai Mărdarie şi nepotul lui Ursachi diacon, pentru partea de moşie din Ştioboreni a lui Pălade Golăe, cumpărată de Mărdarie de la Ioana, nepoata lui Golăe, la a cărui moarte cheltuielile s-au ridicat la suma de 32 de lei.*

Din poronca dumilorsale veliţilor boeri fiind rânduiţi prin ţâdula dumilorsale ca să eu sama între Neculai Mărdarie şi între nepotul său Ursache diiacon, pentru parte lui Golăe, ce au fost cumpărat Neculai Mărdarie de la Ioana, nepoata lui Pălade Golăe; şi cu banii ce au cheltuit Mărdarie la moarte lui Golăe aud at samă că s-au făcut 32 lei, care având şi giudecată şi înainte dum. Ştefan Roset vel log(o)f(e)t, şi fiind şi Ursache diiacon niam lui Pălade Golăe, asămine ca şi Neculai Mărdarie, i-au hotărât giudecata să-i întoarcă banii pe giumătate 16 lei, şi să ia şi Ursache diiaconul din parte(a) lui Pălade Golăe, din cumpărături şi baştină cât s-a dovedi că este cu dreptate parte(a) lui Pălade Golăe pe giumătate dintr-acel sat Ştiuborenii ce este la ţânutu Vasluiului, şi hotărându-s moşie i-au scos şi diiaconului din parte(a) lui Golăe giumătate după cum arată hotarnica, şi s-au primit şi Neculai Mărdarie dându-i banii deplin 16 lei să-ş stăpâniască Ursache diiaconul parte(a) lui ce s-au venit din parte(a) lui Pălade Golăe giumătate, cari este şi hotărâtă în parte(a) lui Ursache diiacon, şi s-au priimit şi Neculai Mărdarie ca să nu mai fie pricină între dânşii.

L(ea)t 1766 fev(ruarie) 23
Costandin Gându biv vel şatr(ar).
Neculai Mărdarie <m.p.>

D.J.A.N.I., Fond mănăstirea Ştoboreni, IX / 14, Original, difolio, filigran.

19. - 1766 (7274) iunie 3. - *„Izvod din bătr(ă)ni(i) din moşie Ştiborănilor, ţinutul V(a)sluiului, precum au dat sam(ă) Neculaiu Mărdari, mazăl, că au auzit din bătrân(i)”.*

Izvod din bătr(ă)ni(i) din moşie Ştiborănilor, ţinutul V(a)sluiului, precum au dat sam(ă) Neculaiu Mărdari, mazăl, că au auzit din bătrân(i).

Le(a)t 7274 iun(ie) 3

Un bătrân Popa Toadir Ştiuboran sân Goescul, cini esti din-trânsul să-s ştii, anumi Dinţa, fata popii lui Toadir Ştiuboranul, ci o ţinut-o Irimie Şta(...) lui Gligori Miclescul pah(arnic), apoi din Irimie esti Mărdari cel bătrân, şi Ionaşcu şi Toderaşcu, fraţ(i), iară din Mărdar esti Ioniţi, şi Gavrilaş şi Gligoraş cruceiul[414] sân lui Mărdari, iară din Ionaşcu este Alisandra, mama popii lui Ştefan, iară din Toderaşcu esti Andrieş şi Bălan. Iară din Anghelina, fata popii lui Toadir Ştiuboranul, să tragi popa Lupul, iar din Măricuţa Benasca, fată popii lui Toader, soră Anghelinii, esti Săverin Cruceriul fraţi. Iar din Margini, ficior popii lui Toader Ştiboranu, esti Neculaiu sân Margine, şi pe frtir (!) Neculei au ţinut-o Alicsandru, au făcut o fată din cari d(...) Vasăli Gaiţi şi Marie soră lui au ţinut-o Chirila din Bouş(o)r(i) şi din Chirila esti Vasăli cu fraţi(i) lui.

<ss>

D.J.A.N.I., Fond mănăstirea Ştoboreni, IX / 18,

20. - 1776 februarie 5. - *Ursachi Pitic, diacon, dă scrisoare la mâna lui Ursachi Ugle, Ştefan şi Lupul din Bodescu cu privire la stăpânirea moşiei Ştoborăni, în partea cumpărată de la Golăi, împreună cu Neculai Mărdari.*

Copii di pi copie d(umnea)l(u)i Sandu Ugle

Făcut-am scriso(a)r(a) me(a) la mâna lui Ursachi Ugle i lui Ştefan ui Lupului ot Bodescu precum să se ştii că pentru o parte de moşii din Ştoborăni, parte(a) lui Golăi, cari moşii era cumpărată di Neculai Mărdari di la neamul lui Golăi şi după judecata ci am avut cu Neculaiu Mărdari şi dând judecata să-i dau banii pi jumătati di parte, pi cari ban(i) i-am şi dat în mâna lui Neculaiu Mărdari înainte(a) divanului după cum este şi carte di judecată, fiind şi după toată socote(a)la ci am făcut cu banii, ci am dat şi cu cheltuiala ci am făcut, s-au făcut parte dum(i)sali 17 pol lei, pi cari bani mi i-au dat şi se faceună cu noi stăpânitorii, iară cât pentru câtă parte de moşii esti di cumpărătură, esti cât şi baştina arată hotarnica Ştiborănilor. Şi pentru credinţa am iscălit şi alţii cari s-au tâmplat faţi şi au iscălit.

1776 fevr(uarie) 5

Ursachi Piticu diacon.

[414] crucerul (clucerul).

Întăritura isprăvnicii esti.
Codorsăt Pitic.
Măcarie Diacon.
Erei Ioan Folescu am fost faţi
Petru Cioronou.

D.J.A.N.I., Fond mănăstirea Ştoboreni, VIII / 19, Copie.

21. - 1776 august 20. - *Ioniţă, fiul popei Ştefan şi Zaharia, fratele său, dau zapis la mâna vărului lor Ursachi Pitic, că de bună voie renunţă la dreptul lor de stăpânire asupra părţii de moşie din Ştiuborăni, cumpărate de la Paladi Golăi, vărul lor, împreună cu Neculai Mărdari, deoarece nu pot să restituie cheltuiala şi nici nu au trebuinţă de acea moşie, rămânând în stăpânirea numitului Ursachi Pitic.*

Adică eu Ion(i)ţi săn pop(ii) Ştefan şi cu fratimeu Zaharie ot Ştiuborăni, dat-am zapisul mieu la măna vărumeu Ursachi Pitic, precum să s(e) ştie că cumpărându-mi o parte de moşie di Ştiuborăni a lui Păladi Golăi cu Neculaiu Mărdari dinpreună şi socotindu-să cheltuiala cât şi cumpărătura s-au venit de bătrân parte câte 7 p(o)l lei, şi dup(ă) câţiva ani dup(ă) cumpărătură ne-am primit ca să întoarcem cheltuiala şi să ne stăpânim părţile, dar văzându-ne că-i cerem să dăm cheltuiala ne-au primit vărumeu Ursachi Pitic, şi aşa din zi în zi s-au mânat vreme păn la 6 luni, adică de la mart(ie) păr la au(gust), şi nici cu-n chip nu ne-au dat mâna ca să-i dăm bani şi mai vârtos ne-am socotit că n-avem nici o trebuinţă de ace(a) parte şi de bună voia noastră ne-am lepădat de ace(a) parte să o stăpânească cu pace. Şi pentru credinţa am pus şi degitile.
1776 avg(us)t 20
Eu Ion(i)ţi, săn pop(a) Ştefan.
Eu Zaharie, brat lui Ion(i)ţi.
Acest zapis l-am scris cu zâsa acestor de mai sus arătaţi.
Ioan Popa.

D.J.A.N.I., Fond mănăstirea Ştoboreni, VIII / 20, Original, difolio.

22. - 1790 Noiembrie 14. - *Testamentul monahiei Iuliana, fiica biv crucerului Grigoraş Mardari.*

Eu fiica răposatului Grigoraş Mărdari biv crucer, din satul Ştoborănii, din ţinutu(l) Vasluiului, cari mai jos m-am iscălit însumi cu a mea mână, rămâind noi două surori, feti răposatului mai sus numit, ajungând în vârstă ni-am căsătorit amândouă şi după vreme ajungând la vremé de şasăzăci ani şi murindu-ne soţiile amândurora, din păcatile noastre nu ni-au rămas nici un copil clironom, şi murind şi sorume am rămas numai eu. Şi văzând că să strângi pominire(a) părinţilor cum şi a me, de nimene silită nici asuprită ci di bună voia mea spre veçnicapomenire a părinţilor şi a me şi a tot niamul nostru fiind de tatăl mieu făcută o sfântă bisăricâ în numit(ul) sat, ci să prăznueşti acum hram(ul) svântului şi făcătoriului de minuni Ierarh Nicolaie, fiind şi livadă înprejurul bisăricii şi vie, după moarte(a) tatălui mieu au rămas pustii livada, via

şi s-au înecat cu pădurea, încât nu să cuno(a)şte unde au fostu via, mai să uscasă, cum şi bisérica rămăses(e) nesfinţită. Au binevoit milostiv(ul) Dumnezău de s-au călugărit în mantii sfinţie sa părintili Isaia, ci l-au chemat în numili mirenesc Ioan Chiticescu, fiind din niamul nostru numitul părinti din darul lui Dumnezéu au făcut multă ostenială şi cheltuială păr au sfinţit bisărica, mai ajutorindu-l şi alţii cu cât au putut.

Iar eu cu alt chip neavând putinţă ca să ajut a înnoi veçnica pomenire a părinţilor şi a mea, şi fiind la aşa stare şi nici un copil neavând din păcătili mele am dat danie sfintii bisărici livada înprejurul bisăricii şi părагină, adică locul vi(e)i şi cu tot pământul înprejurul bisăricii, şi giumătate de moşie din parte(a) tatălui mieu din tot locul, adică din cămpu, din delniţi, din păduri, tot în jumătati parte(a) tatălui mieu şi din satul, fi(i)ndcă lângă bisărică au fost casăli tatălui mieu şi toată discălecătura lui.

Iar din niamurili meli nimi să nu să amesteci cât de puţin cu stăpânire pi jumătati de moşie din parte tatălui mieu din tot locul, cum nici la pomii dinprejurul bisăricii, nici la vie, nici la tot locul înprejurul bisăricii, cum şi nepot(ul) meu Ioniţă să nu aibă a sé întinde cât de puţinu cu stăpânire pi acesti mai mai sus arătate, fiind că el au vândutu toate alte părţi de moşie ci au mai fostu şi mie nu mi-au dat nimică parte, dar eu nu vând, ci am dat danie sfintii bisărici spre pomenire(a) părinţilor mii şi a me şi a tot niamul. Iar din niamuri, nepoţi, strănepoţi, să nu să amestici întru nimică, ci va rămâne livada, via, bisărica cu tot locu(l) ei, jumătate de moşie din parte(a) tatălui mieu, din tot locul, după cum am mai zis, sub stăpânire sfintii bisărici şi în purtare de grijă a svinţii sali mai sus numitului părinte Isaia, în câtă vreme va fi viu şi va fi lângă sfânta bisărică. Iar după moarte sfinţii sale va rămâne în purtare de grijă a altor svinţi părinţi călugări ce să vor aduna la numit(ul) schit; acie vor stăpâni toate câte cuprinde această danie, şi oricâţi părinţi călugări sé vor aduna să fie primiţi şi sloboz(i) a sé hrăni pi moşie şi a-şi lua şi dejma din toate câte vor fi pi moşie după obiceiu. Iar din niamurili meli sau din răzăşi sau oricine să nu fie volnici a sé întinde cu stăpânire pi aceste de mai (sus) arătate, şi de vor şi îndrăzni vreunii căutându-şi cu judecăţi nici într-o samă să nu li să ţie, ci după cum mai sus să arată să rămâi a sfintii bisărici, adecă a cinului călugăresc cu necurmată stăpânire în veci. Iar carii din niamurili meli, nepoţi sau răzăşi sau oricine vor zice că această danie esti făcută fără voe şi ştire mea şi vor adăogi multe vorbe, să fie neertaţi unii ca aciia şi blăstămaţi. Iar eu cu tot sufletul mieu am dat dania aceasta, şi ca să-s criază au iscălit-o şi alţi oameni de cinste carii s-au tâmplat faţă, cum şi log(o)f(ătul) cari au scris-o.

1790 noe(m)v(rie) 14

<ss> Iuliena monah(ie).

<ss> Ioan prot(opop) ot Huşi.

<ss> Carp Găl(…) căpitan.

<ss>

Şi eu am scris cu zisa sfinţii sale maicii Iulienii şi am iscălitu.

<ss> Gheorghi Folescu log(o)făt ot Huşii.

Această danie fiind că s-au făcut cu voia maicii Iulienii s-au întărit şi cu a noastre iscălituri.

Toţi aceşti mai sus ce sânt iscăliţi în dania aceasta aducându-si înainte(a) noastră şi după ce cu amănuntul cercetari ce li s-au făcut de către noi s-au aflat

adevărată această danii a răpăosatii monahinii Iulienii, şi pentru aceia s-au încredinţat şi cu a noastră iscălitură.

1795 mart(ie) 11

<ss> Veniamin Episcop Huschii.

D.J.A.N.I., Fond mănăstirea Ştoboreni, XXII / 2, Original; XXII / 3, Copie; XXII / 4, Copie.

23. - 1793 iunie 6. - *Mihail Şuţu Voievod porunceşte lui Costandin Rosăt, biv vel clucer, ispravnicul ţinutului Vaslui şi lui Toader Carp, biv vel medelnicer, să cerceteze pricina dintre Isaia, monahul de la schitul Ştiborenilor cu Constantin Gaiţă, tot de la acel ţinut, care, făcându-şi casa pe moşia schitului, nu şi plătit avaetul.*

Noi Mihail Costandin Suţu v(oiev)oda, Bojiu Milostiiu, gospodar z(emli) Moldavscoi. Credincios boeriul domniei mele, dum(neavoastră) Costandin Rosăt, biv vel clucer, ispravn(i)c de ţinut Vasluiului, i boeriul nostru Toader Carpu, biv vel med(elnicer), vechil isprăv(ni)ci(ei) ţinutului Vasluiu săn(ă)tate. Iată jaloba ce au dat domniei mele, Isaie monah de la schitul Ştiborenilor, asupra unui Costandin Gaiţă, tot de la acel ţinut, s-au trimis dum(neavoastră) din care pre largul veţi înţălegi pricina. Deci arătând că în anii trecuţi acel Costandin Gaiţă rugându de ş-au făcut cas(ă) pe moşie numitului schit apucându-se că va da avaetul moşiei, şi acum nu numai că avaetul moşiei n-ar fi dând, ce încă ar fi zicând că ar ave şi el parte de moşie acolo, pentru care cerşind dreptate, scriem dum(neavoastră) aducându-l pe acela de faţă să cercetaţi toate scrisorile ce vor fi şi la o parte şi la alta, şi după cum va fi drept prin judecată să li hotărâţi dând şi carte de judecată la parte(a) ce să va căde. Iar când acolo vreo parte nu se va mulţămi atunce cu mărturie dum(neavoastră) şi arătare(a) pricinei pre largul şi cu zi de soroc după vreme(a) lucrului şi după trecire(a) solului Milcovul la Focşani de ceia parte viind amândouă părţile la divan să li să hotărască.

(Vă)l(ea)t 1793 iuni(e) 6

D.J.A.N.I., Fond mănăstirea Ştoboreni, VIII / 24, Original, difolio, filigran.

24. - 1793 decembrie 13. - *Ioniţă, fiul popei Ştefan, vinde serdarului Iordachi Rusăt toată partea sa de moşie din satul Ştiborăni cu doi lei stânjenul pentru suma de 60 de lei împrumutată de la acesta, având să mai ia bani dacă vor ieşi stânjeni mai mulţi, sau să mai dea înapoi dacă vor mai rămâne bani la el.*

+ Adică eu Ioniţă săn popa Ştefan, dat-am adivărat şi încredinţat zapisul meu la cinstită mâna dumisale cuconului Iordachi Rusăt sărdar, precum să să ştii că am luat de la dumn(ealui) 60 lei bani, pentru cari bani am vândut dumisale to(a)tă parte(a) me(a) di moşii din sat Ştiborănii, cu parte din cănpu i din păduri. Şi tocmala aşa am făcut cu dumn(ealu)i să-mi dei câti 2 lei pe stănjăn, şi la alegire aceştii părţi di or (i)eşi stănjăni mai mulţi să aibă dum(nealui) a-mi mai da iarăş(i) câti 2 lei pi stănjănu şi eu să nu-i fiu volnicu a o mai vinde şi altor, iar di or mai rămâne bani la mini dintr-aceşti

bani, să am ai da dum(i)sale înapoi. Şi pentru mai mare credința neştiind carte am pus numele şi degitul.

1793

decem(brie) 13

Eu Ioniță, săn popa Ştefan ot Ştiborăni.

Şi eu preutul Vasile m-am întâmplat fați.

Gligori Turş, martur.

Şi am scris eu zapisul cu zăsa lui.

Lupul Bărtăş

Şi am luat banii pe moşia aceasta pe parte(a) lui Ioniți sin popa Ştefan cu dobânda lor 74, adică şaptezăci şi patru de lei, şi aceşti bani i-au dat preotul Toader şi cu socru(l) său diacon(ul) Zaharia. Şi de acum să aibă aibi a-ş(i) stăpâni moşia cu pace să nu aibu eu a mai zice nimic, iar de or scoate vânzătoare s-o cumpere alții să nu poată nimene a o cumpăra ci iarăşi eu să pot a o răscumpăra ca unul ce de voia mea i-am învoit a-mi lua banii pentru un an şi opt luni.

1795

iuni(e) 31

<ss> Iordache Rusăt, sard(ar).

D.J.A.N.I., Fond mănăstirea Ştoboreni, VIII / 25, Original, difolio, filigran.

25. - 1794 ianuarie 25. -

Adică noi răzăşii din satul Ştiborănii ot ținut Vasluiului ci ne tragim din Anghelina, cari mai jos ni-am şi iscălit, dat-am această adivărată şi încredințată scrisoare noastră de danie la mâna părintelui Isaie monah ot schitul Doamnii Anii, undi să prăznueşti hramul sfântului Ierarhu Nicolae, precum să-s ştii că noi în de noi ni-am învoit şi ni-am sfătuit şi de nimene siliți , nici asupriți, ci di a noastră bună voia am dat danie din parte noastră din moşie Ştiborănii a şăsa parte, ci ne esti şi nouă di pe Anghelina, atât numitului de mai sus schit, cum şi părintelui Isaie monah, pentru veçnica pomenire, atât a noastră, cum şi a părinților noaştri şi a tot niamul noastru, ca de acum înainte să le rămâi de la noia aceia a şăsa parte di moşie Ştiborănii driapt(ă) ocină şi moşii neclintită şi neruşăită nici odinioară în veci. Iar cari din frați sau rudeniile noastre s-ar scula piste această danie a noastră să o strici, făcându-le vreo supărare cât de puțin, să fii blăstămați şi neertați de Domnul D(u)mnăzăul nostru IS HS şi de a sa precurată Maică şi de 318 oteți de la Niceie cetate, herul, piatra să rugineascâ şi să putrizască, iar trupurile lor să stea întregi şi anathema, şi să fii părtaş Iudii în veci de veci, fiind că noi am dat această danii schitului şi părintelui Isaie monah cu toată inima noastră pentru veçnica pomenire noastră i a părinților noştri şi a tot niamul nostrum. Şi la această danie ci s-au făcut sau mai întâmplat şi alți oameni buni şi bătrâni şi obraze di cinste, şi care au ştiut carte s-au iscălit, iar cari n-au ştiut ş-au pus numile şi degitile marturi şi pentru mai adivărată credința ni-am şi iscălit cu mănule noastre ca să-s criaz, după cari danii ci li-am dat să aibă aş faci şi întăritură g(os)pod di stăpânire.

1794 genari în 25

+ Erei Pavel sin popa Lupul.
Diacon Toader.
+ Erei Nistor.
Enii brat diaconu.
Şi eu Vasile Ursul căp(i)t(an) m-am tămplat faţ cându s-au dat ace(a)stă danie şi m-am şi iscălit.
<ss> Vasile Ursul căp(i)t(an).
Această danii am scris cu zisa numiţilor de sus şi m-am şi iscălit.
<ss> Andrei Tălmaciu căpit(an).

D.J.A.N.I., Fond mănăstirea Ştoboreni, XXII / 6, Original; XXII / 7, Copie.

26. - 1795 februarie 3. - *Isprăvnicia ţinutului Vaslui porunceşte lui Neculai Romaşcu, Dumitrachi Panciviş şi căpitanului Ioniţă Cărare să cerceteze pricinile părintelui Isaia, monah de la schitul Ştiborăni, pentru partea de moşie dăruită schitului de o fată a lui Grigoraş Mărdare şi de pe care un Ioniţă Mărdare ia pometul fără nici un drept, pentru nişte nuci care pricinuiesc stricăciuni bisericii să ia diaconul Zaharia* ***scrisoare a*** *mănăstirii şi să cerceteze şi pricina unui dulău al mănăstirii, omorât de un anume Sămion.*

Vaslui
Dum(nealui) Neculai Romaşcu i dum(neatali) logofet Dumitrachi Pancioviş şi căp(i)t. Ioniţă Cărari, săn(ă)t(ate). Părintile Isaie, monah de la schit(ul) Ştiborănii ni-au adus luminată carte(a) mării sali lui vodă prin cari să scrii că prin jaloba ce au dat înălţimii sali au arătat că numit(ul) schit ar fi având o parte de moşii danii dată de o fată a lui Grigoraş Mardarii şi acum s-ar fi sculând în tării un Ioniţi Mardarii şi ar fi luând rod(u)rili ce să fac prin pomii ce sânt pe ace(a) parte de moşii, fără a nu ave(a) nici un amestec, şi ni să porunceşti ca să cercetăm şi după cum s-a găsi cu drept să s(e) pui la cali. Drept aceia să s(e) scrie dumn(e)v(oastră), ca să cercetaţi cu amărunt şi (…) de câti poami au luat acel Ioniţi Mardari şi cu ce preţ le-au vândut şi după cum veţi cu drept să daţi mărturii în scris şi îndată să-i triimeteţi aice înpreună ca să s(e) cercetezi şi să aflăm cu ce puteri să amestecă la ace(a) parti de moşii şi după cum să va găsi cu drept să s(e) de(a) sfărşit pricinii după poroncă. Cum şi pentru nişti nuci de lângă bisărică ce ar fi de stricăciuni bisăricii şi vechilu(l) schit(u)lui ar fi vrând să-i tai şi el iarăşi ar fi pricinuind să cercetaţi şi prin mărturie ci viţi da să arătaţi pricina pre largu, deosăbit o scrisoari a mănăstirii ce ar fi la un diaconu Zahariia, să-l ceriţi ca să-l de(a), fiind pentru trebuinţa bisăricii. Şi pentru un dulău a mănăstirii ce l-ar fi tăet un Sămion să cercetaţi şi după cum a fi cu drept să-i învoiţi.
<ss> <ss>

D.J.A.N.I., Fond mănăstirea Ştoboreni, VIII / 27, Original, difolio, filigran.

27. - 1795 februarie 25. - *Ştefanche, biv vel sluger şi Iordache Roset, serdar, din porunca lui Mihail Costandin Suţul Voievod, raportează cercetarea făcută în pricina dintre monahul Isaia de la schitul Ştiborănii, cu Ioniţă Mărdare, fiul lui*

Neculai, nepotul clucerului Grigoraş Mărdari din satul Ştiborăni, pentru părţile de moşie, livezi şi vie, dăruite schitului din hotarul moşiei Ştiboreni şi Mărtineşti.

După luminată carte(a) mării sali preînălţat domnului nostru Mihail Costandin Suţul V(oie)vod, ce ni-au adus Isaie monahul, vechilul schitului ot Ştiborăni de la acest ţinut, poroncitoari ca să facem cercetari asupra pricinii ce are cu Ioniţi Mărdari, fiiul lui Neculai Mardarie, ce au fost nepot de sor(ă) lui Grigoraş Mardarie, clucer, iarăş din satul Ştiborănii, pentru părţili de moşie i livezi şi vie ce li ari schit(ul) danie din hotarul moşii Ştiborănii şi Mărtineştii, şi după luminată poronca mării sale lui vodă aducându-să de faţi pe amândoaă părţili cu scrisori şi dovezi ce au avut, s-au făcut cercetari şi curgire pricinii într-acestaş chip am aflat.

Am întrebat pe Ioniţi Mardarii cu ce cuvânt şi cu ce scrisori să întinde să ia schitu(l) şi părţili de moşii ce li ari schitu(l) danie, supt a lui stăpâniri şi purtari de griji, şi pe numitu(l) Isaie vichilu(l) să-l depărtezi. Şi ni-au arătat că fiind el strănepot lui Grigoraş Mardarie clucer, ce au fost rânduit vichilu(l) de răposata + doamna Ana la facire(a) acelui schitu, ca unul ce-i esti niam să protimisăşti el să aibă stăpâniri asupra schitului şi părţilor de moşii ce sânt date danie, mai arătând încă şi un răvaş a lui Grigoraş Mardarie cluceru.

7257 mai 6. Pi cari scrie că au lăsat purtător de griji schit(u)lui pe Neculai Mardarie, nepotul său, până când să vor faci de vrâstă feciorii săi şi apoi ei să rămâi clironomi la toati celi ci vor rămâne în urma lui. Au mai scos şi altă scrisoari.

Din 7272 gen(a)r 17. Chip de danii de la fiicili lui Grigoraş Mardari clucer, întru cari arată că neavând cu ce face griji tatului lor au dat schitu(l) şi moşie lui Neculai Mardari, macar că această scrisoari ce au arătat nici un temeiu nu ari nefiind încredinţată de nime.

Am întrebat şi pe Isaie monahul vichilu(l) schit(u)lui ce ari să răspundă înprotiva zisălor lui Ioniţi Mardarie, şi el întâi ni-au arătat că şi el esti niam lui Grigoraş Mardarii clucer, după cum s-au dovedit şi din scrisori că esti niam cu dănsul, şi când au luat cinul călugării s-au făgăduit cu totul schit(u)lui cât va fi în viaţă şi acolo să s(e) săvârşască, şi celi ce vor rămâne în urmă ali sale să rămâi schit(u)lui înspre pomenire(a) sa, ca unul ci esti din niamul celor ci au moşie Ştiborănii pe cari esti făcut schitul. Apoi ni-au mai arătat şi o danie a Iulienii monahia, fiica lui Grigoraş Mardarii clucer, din (vă)le(a)t 1790, noemvrii 14, întru cari scrie că au dat danii numit(u)lui schit livada şi o paragină de vie şi cu tot locu(l) înprejurul schit(u)lui, cum şi jumătati de moşie din parte(a) tatălui său, în hotarul Ştiborănilor, arătând de vichil a toati pe numitu(l) de sus Isaie monahu. Au mai arătat şi altă danii a Panaghiei, fiica lui Ichim Coşniţi, ce au fost ficior lui Vasăli Baghici i Vasăli, sân lui Ioniţi Coşniţi i Andreiu, brat lui, şi Toma, frati lor, nepoţi de frati Panaghiei din (vă)le(a)t 1792, iuni(e) 24, întru cari scriu că de a lor bună voia au dat danie sfânt(u)lui schitu şi supt purtare de griji a monah(u)lui Isaie Chiticescu, toată parte(a) lor de moşie ce o au de baştină în hotaru(l) moşii Mărtineştilor ca să fie înspre pomenire(a) lor. Ni-au mai arătat şi altă danii de la popa Pavăl, săn popa Lupul i preutul Nistor i diaconu(l) Toader şi Eni, frati lui din (vă)le(a)t 1794, gen(a)r 25, întru cari scriu că de a lor bună voia au dat danie schit(u)lui i numit(u)lui monah Isaie a lor parte de moşie din a şasa parte, ce o au de pi Anghelina în hotarul moşii Ştiborănii însă să fie în purtare de griji

a Sfinții sale părintelui Isaie Chiticescu cât va fi în viață, iar după săvârşire(a) sa să rămâi toati a sfânt(u)lui schit veçnice.

Deci noi văzând acesti încredințati dovezi atât pentru părțili de moşie cum şi pentru numitu(l) monah Isaie întru cari îl hotărăsc de vichil până la săvârşire(a) vieții sali. Deosăbit dovedindu-să că în câtă vremi au fost numit schit supt purtare de griji a lui Ioniți Mardarii nu au fost sfințit, şi mai ales că au ținut-o descoperită şi spartă de tâlhari şi făr de cărțili trebuincioasă şi înpresurată de păduri, şi după ce Isaie monahul au intrat supt ascultare(a) sfănt(u)lui schit, apoi prin a sa silință şi schivernisală l-au sfințit şi au făcut toati celi trebuincioas(e) înprejur cu a sa muncă şi cheltuială, cari sănt văzuti de cătră toți înprejurași de acolo, mai ales că cu a sa sărguinți au îndemnat şi pe niamurili sali de au făcut danii schit(u)lui părțili lor de moşii, cum şi parte(a) sa de moşii ce ari iarăş o au afierosit schit(u)lui, şi măcar că Ioniți Mardarii au arătat acel chip de danii de la fiicili lui Grigoraş Mardarii clucer, cu cari vre să facă anerisări danii ci esti tot acelor feti. Dar nu am putut da crezari, întâi că nu mai esti încredințată de nimi, al doile(a) că călugărița de ar fi ştiut de ace(a) danii n-ar fi mai dat şi schit(u)lui moşia, cum şi schitu(l) în purtare de griji a Isaie monahului, şi s-au cunoscut că nu esti adivărată danie lui Ioniți Mardarie, fiind că Grigoraş Mardarii mai ave(a) moşii într-alti locuri cari sânt în ispisoc, şi ar fi dat călugărița din hotarăli acele pentru grija tătâne său, dar nu pute(a) să de(a) schitu(l) ci esti făcut de doamna Ana, căci Grigoraş Mardarii clucer au fost un vichil la facire(a) schit(u)lui, iar în danie călugărității ci esti la mâna monahului Isaie sănt iscăliți protopop Ioniți ot Huşi, şi de Carpu Găluşcă căpit(an), şi de alți oamini de cinsti, fiind toți de fați când au dat călugărița acei danii, întru cari îl arată că Ioniți Mardari au şi vândut moşii de ali lui Grigoraş Mardarii, tatul ei.

Şi pentru aceia am judecat ca Ioniți Mardari mai mult să nu să amesteci la slujbili şi trebuinții schit(u)lui cum nici cu stăpânire pe aceli părți de moşii, măcar deşi esti din niamu(l) lui Grigoraş Mardarii clucer, fiind că toati scrisorili aceli ci să văd încredințati îl dipărtiazi de a să atinge el cu stăpânire la vreun lucru a schit(u)lui, iar numitu(l) monah Isaie să rămâi purtător de griji şi schivirnisitor a toati după cum să rânduieşti prin scrisorili ctitorilor, fiind că şi schitu(l) esti făcut dipărtat de satu pentru trebuința pitrecirii de părinți(i) călugări. Şi am dat şi noi această carte de judecată spre încredințare.

1795 fevr(uarie) 22

<ss> Ştefanache, biv vel sluger.

<ss> Iordache Roset, serdar.

D.J.A.N.I., Fond mănăstirea Ştoboreni, VIII / 28, Original, difolio, filigran.

28. - 1795 iulie 11. - *Cartea de judecată a divanului în conflictul dintre Ioniță Mărdarie şi monahul Isaia de la schitul Ştoborăni.*

Ioniță Mărdarii săn Neculai Mărdarii, ce au fost nepot de frate lui Grigoraş Mărdarii clucer, cere ca să ia în stăpânire sa parte lui Grigoraş Mărdarii, ci ari în moşie Ştoborenii la ținut Vasluiului, cum şi o bisărică ci este făcută pe numita moşie, cari zici că ar fi făcută cu cheltuiala răposatii Doamnii Anii, a răposatului domnu Mihai

Racoviți v(oie)voda, şi ar fi fost vechil la facire ei acel Grigoraş Mărdarii clucer; şi cere numitul Ioniță ca şi bisărica să fie supt epitropie lui cu aceste scrisori:

Adică o scrisoari din 7257 mai 3, de la Grigoraş Mărdarii clucer, prin cari arată că după buna ascultari şi după multă slujbă ci i-au făcut nipotul său Neculaiu (tatăl lui Ioniță) atât la facire bisăricii cât şi la altile multe, şi el neavând ficior de ticnă parte bărbătiască, l-au luat pe dânsul drept ficior, fiind că al lui era slab la fire şi i-au dat bisărica la la stăpânire lui, să-i poarte grija la cele trebuincioase, şi i-au dat şi toate scrisorile moşii în mâna lui ca să stăpâniască dinpreună cu fetile sale Sămina şi Ilinca, neîncredințată fiind scrisoare aceasta de nimini alții.

Şi altă scrisoare din 7272 gen(ar) 17, de la Sămina şi Ilincafetile lui Grigoraş Mărdarii clucer, în cari să cuprindi că la dezgropare părinților lor, neavând ele nici o putință de ai grijă, au rugat pe vărul lor Neculaiu de au pus cele trebuincioasă după cum s-au căzut, şi eli încă neavând nici un rod din trupurile lor, i-au dat lui parte lor câtă să va alegi din moşie Ştoborenii, cum şi bisărica după danie părințască să fie şi dânséle bini data, arătându-sé scrisoare aceastacă este scrisă de un preot Năstasăi ot Bodescu, cu zisa acelor fimei şi li-au iscălit şi pe dănséle, neştiind ele carti.

Şi au mai arătat şi un izvod tot dintr-ace vremi în care să cuprind **50** lei că ar fi cheltuit cu grija la dezgropare lui Grigoraş Mărdarie, neiscălit fiind de nimine;

Cum şi o mărturie din 24 a trecutii luni iunii, a anului acestuia 1795 de la dumi(sale) stol(nicul) Dimitrachi Miclescu de cercetare ce au făcut, prin cari după scrisorili de sus arătate şi după alte mărturii țărăneşti dă dreptate numitului Ioniți Mărdarie, ca să tragă în stăpânire sa parte lui Grigoraş Mărdarii din numita moşie, cum şi bisărica să fie supt a lui epitropie.

Isaie monah, cari din mirenii s-au numit Ioan Chiticescu, cari şi el sé tragi din niamul lui Grigoraş Mărdarie clucer, încă pritindirisăşti ace parte a lui Grigoraş Mărdarie din numita moşie ca să fie a bisăricii de acolo cu aceste scrisori, adică:

O scrisoare din 1790 noemv(rie) 14, de la Iuliana monahie, fata lui Grigoraş Mărdarie clucer, pe cari din mirinii au chemat-o Ilinca, în cari să cuprindi că rămâind eli două surori şi la vrâstă căsătorindu-se şi nerămâindu-le nici un clironom şi sorăsa Sămina murind mai (î)nainte decât dânsa; şi fiind făcută o bisărică de tatul ei în numitul sat Ştoborenii, unde să prăznuieşti Sfântul Ierarh Necolai, şi după moarte tatului ei rămâind ace bisărică pustie, cum şi vie şi livada ci era înprejurul bisăricii să părăginisé şi sâlindu-să numitul monah Isaie de au deschis bisărica cum şi vie şi livada li-au adus întru rodiri, s-au socotit din bun cugetul ei şi au dat danii acei sfintii bisărici livada şi paragina ace de vie cum şi toată parte de moşie ce au avut di pi tatăl său într-acel sat; şi au lăsat bisărica în purtare de griji a numitului monah cât va fi în viiață. Iar după moarte lui să poarte grija călugării ce vor fi la acea bisărică, făcându-o în chip de schit, iar nefiind călugări să-i poarte grija preot(ul) ce va fi la bisărică, cari scrisoare este iscălită de câțva marturi şi adeverită şi de sfinție sa kir Viniamin episcop al sfintii episcopie Huşii.

Şi au mai arătat şi o mărturie din 22 a trecutii luni fev(ruarie) a anului acestuia 1795 de la dumi(sale) banu(l) Ştefan Sturza, i dumi(sale) sărd(arul) Iordachi Roset, de cercetare(a) ce au făcut între numitul monah şi între cel de sus arătat Ioniță Mărdarie, şi dau dreptate ca să stăpâniască bisărica după danie Iulienii monahii, fata lui Grigoraş Mărdarie clucer.

Deci după ci s-au înfăţuşat la divan aceste scrisori de mai sus arătate şi de o parte şi de alta, aducându-să judecata în cercetare spre a sé descoperi adevărul ca să-s vadă cari danie ari tărie ei, şi ivindu-sé la judecată trii iscălituri a acelui Grigoraş Mărdarie clucer, cari nepotrivindu-sé una cu alta au fost silită judecata ca să afle cari este adivărată şi au işit adivărată o iscălitură ci este într-un zapis din 7253 apr(ilie) 2, fiind iscălit şi de alţi marturi cu cari au vândut Grigoraş Mărdarie clucer lui Costandin Pitic mazil o parte din moşie Gugeştii şi din Făşcani ot ţinut Vasluiului, pe cari zapis îl adeveriază o carte g(os)p(o)d din 7258 iuni 21 de la domnul Costandin Mihail Cehan Racoviţ v(oi)voda, şi o carte de judecată din 7260 noemv(rie) 25, şi altă carte g(os)p(o)d tot dintru acelaş an noemv(rie) 28, tot de la pominitul domnu, din cari s-au înţéles că în vreme ce s-au făcut scrisoare(a) de danie ace din 7257 mai 7, ci au arătat-o Ioniţă Mărdarii, acel Grigoraş Mărdarie clucer murisé cu un an mai (î)nainte, şi cunoscându-să desăvârşit că el cu scrisori mincinoase făcute de dânsul unbla să tragă moşii parte acelui Grigoraş Mărdarie clucer, de la judecată s-au dat rămas ca pe un rău acolisitor, cari scrisori luându-se din mâna lui s-au dat la mâna numitului monah dându-se dreptate biséricii ca să stăpâniască toată parte lui Grigoraş Mărdarie din numita moşie Ştoborenii după dania fetii sali Iuliana monahie, cari s-au dovidit de driaptă şi adevărată, lăsându-sé epitrop asupra acei bisérici tot pe numit(ul) monah, dup(ă) cum ea l-au lăsat prin danie sa, dându-sé de la divan şi această carte de judecată.

1795 iuli(e) 11
<ss> Iordachi vel log(o)fet.
<ss>
<ss>
<ss>
<ss>
S-au trecut în condică.
<ss> Matei condicar.

D.J.A.N.I., Fond mănăstirea Ştoboreni, XXII / 9, Original.

29. - 1795 iulie 12. - *Jalba monahului Isaia, nacealnicul schitului Ştiborăni, împotriva lui Ioniţă Mardare*, *fiul lui Neculai Mardare.*

Pre înălţate doamne,

Jăluesc milei mării tali că după giudecată ce-am avut înainte(a) dum(nilo)rsali veliţii boeri a divanului mării tali cu Ioniţ Mărdari, sin Neculai Mărdari din Ştiborăni, ot ţinut Vasluiului, pentru moşia Ştiborănii, parte(a) lui Grigoraş Mărdari clucer, ci esti dată danii schitului di mătuşă me(a) Uliana monahie, fiica lui Grigoraş Mărdari clucer, cum şi schitul în purtare de grijă a me(a), ca unul ci mă protimisăsc, găsindu-se danie lui / cu cari să scula asupra me(a) / făcută de dânsul cu vicleşug, l-am dat rămas şi mi s-au supt stăpânire(a) me(a), pentru cari mi s-au dat şi carte de giudecată. Şi fiind milostive do(a)mne că numitul Ioniţi Mărdare cu nedreptate m-au tras la giudecată la Roman în patru rânduri la vreme de primavera a tot lucrul şi acum al cincile(a) rând şi la divanul mării tali şi am cheltuit cu suflet nevătămat 50 lei di m-am sărăcit cu totul,

rămâind şi schitul în datorii. Pentru aceasta mă rog mării tali să s(e) poroncească ca să mi s(e) facă o luminată carte a mării tali cătră dum(nealo)r isprav(nicii) de ţinut Vasluiului să aliagă parte(a) lui Grigoraş Mărdari clucer, şi hotărându-o să o şi stălpască cu p(i)etri hotară şi câte scrisori vor fi la acel Ioniţi Mărdari pe numile lui Grigoraş Mărdari clucer, să s(e) de(a) după danie fiicii lui Grigoraş Mărdari supt stăpânire(a) schitului, cum şi toată cheltuiala să-mi înto(a)rcă ce-am cheltuit din pricina lui, ca să nu rămâi schitul sărac şi îndatorit şi mari pomană va rămâne mării tali.

Robul mării tali
Isaiia monah, nacealnic de la schitul do(a)mnii Anii, ot ţinut Vasluiului.
Mergi la dum(nealui) vel log(o)făt.
(17)95 iuli(e) 12
Vel pah(arnic.)

D.J.A.N.I., Fond mănăstirea Ştoboreni, VIII / 30, Original, difolio, filigran.

30. - 1795 iulie 14. - *Alexandru Ioan Calimah Voievod porunceşte biv vel serdarului Iordachi Rosăt şi biv vel sulgerului Ştefănachi, ispravnicii ţinutului Vaslui, să hotărnicească şi să stâlpească partea de moşie din Ştoborăni a clucerului Grigoraş Mărdari, dăruită schitului de monahia Uliana.*

Noi Alexandru Ioan Calimah V(oie)v(o)da, cu mila lui Dumnezeu domn ţării Moldaviei. Credincioşi boerii domniei mele, dum(neavoastră) Iordachi Rosăt, biv vel serdar, dum(neavoastră) Ştefănachi, biv vel sulger, ispravnici de ţinut Vasluiului, săn(ă)tate. Vă facem ştire că după judecata ce-au avut aice la divan înainte(a) dumi(lor)sale veliţilor boeri, Isaie monah de la schitul doamnii Anii ce este la acel ţinut, cu Ioniţi Mărdari, sin lui Neculaiu Mardari din satul Ştoborănii tot de la acel ţinut, pentru parte din moşie Ştoborănii, ce este dată danie numitului schit de Uliana monahie, ce au fost fată lui Grigoraş Mărdarie şi mătuşă lui Isaie monah, după a judecăţii hotărâre s-au dat ace(a) parte de moşie supt stăpânire(a) schitului, dup(ă) cum pre larg să cuprinde la carte(a) de judecată ce s-au dat la mâna lui Isaie monah. Drept aceia scriem dum(nea)v(oastră) să orânduiţi doi mazili acelui ţinut, pe carei veţi socoti a fi oameni cu deplină ştiinţă la hotărât moşii, să m(e)argă la stare(a) numitei moşii, unde adunând pe toţi, răzăşi i megieşi şi înprejuraşii acei moşii, să facă cu amăruntul cercetare tuturor scrisorilor ce vor ce vor fi de îmbe părţile, după care mai întâiu după cuprindere(a) scrisorilor ce vor fi să afle şi să dovediască celi drepte şi adivărate marginile aceştii moşii şi măsurându-o în stă(n)j(ă)ni, atât în lungu pe amândouă marginile, cât şi în curmeziş pe trei locuri pe la capete şi prin mijloc, apoi ce să va dovedi driaptă parte acelui Grigoraş Mărdarie alegându-o de o parte pe la locurile ce a fi trebuinţă şi a da dreptate să o stâlpască şi cu pietre hotară, dup(ă) care alegire şi hotărâtură ce vor face rânduiţii aceie să de(a) şi mărturie hotarnică în semne şi în stă(n)j(ă)ni, iscălită pe obiceiu atât de toţi răzăşi(i) megieşi şi înpregiuraşi acei moşii, cât şi de rânduiţii aciie, pe care aducându-o la dum(nea)v(oastră) şi făcându-i căzuta cercetare de veţi adeveri-o că este făcută cu bună dreptate şi priimire(a) tuturor să o încredinţaţi şi cu al(e) dumn(ea)v(oastră) iscălituri. Iar când la hotărât va naşti pricină

despre vreo parte atunce cu pietre hotară să nu stălpască, ce în ce chip va fi pricina să daţi dum(nea)v(oastră) mărturie pre largu la parte(a) ce-s va căde(a) făcând şi hartă asemine de stare(a) moşiilor cu care înpreună şi cu zi de soroc viind la divan li s(ă) va da hotărâre dup(ă) cum va fi drept, + cum şi pentru câte scrisori să vor dovedi că mai sint la acel Ioniţi Mardari asupra acei părţi de moşie ce este dată danie schitului să le înpliniţi şi să le daţi în stăpânire(a) schitului.

(Vă)l(ea)t 1795 iuli(e) 14

Să s(e) facă de iznoavă carti de poroncă cătră is(prăvnicia) de Vasluiu pentru scrisorile ci li-au dat Ioniţă Mardare la Răchită stolnic i Dimitrachi Miclescul ca să s(e) înpliniască.

D.J.A.N.I., Fond mănăstirea Ştoboreni, VIII / 31, Original difolio, filigran.

31. - 1795 iulie 14. - *Clucerul Costandin Burcă dă înscris monahului Isaia pentru patru surete de hotărnicia moşiei Ştoborăni, un suret de danie pentru schit şi Ştoborăni, şi un izvod pentru nişte vite, pe care documente a vrut să le facă danie la mănăstirea Sfântul Spiridon, dar s-au pierdut, având să le ia atunci când se vor găsi.*

Patru suret(e) de hotarnică a moşii Ştoborănii i un suret de danie pentru schit şi pentru Ştoborăni, cum şi un izvod în care să arată nişti lucruri ce are **vite**, aducându-le Isaie monah aice, voind ca să li de(a) danie la mănăstire(a) Svântului S(i)pridon şi fiind că aceli sureturi dinpreună şi cu acel izvod de nişte vite s-au prăpădit şi nu să ştii ce s-au făcut, i-am dat această scrisoare ca oricându să vor afla aceste scrisori să nu să ţie în samă ci să aibă a le lua.

1795 iuli(e) 14

<ss> Constandin Burcă clucer.

D.J.A.N.I., Fond mănăstirea Ştoboreni, VIII / 32, Original, difolio, filigran.

32. - 1795 iulie 22. - *Toader Gheuca, al doile post. întocmeşte o listă de măsurătoarea şi împărţirea moşiei Ştioborăni.*

Izvod de moşăei Ştiborănei după cum s-au mă<surat>[415] şi pe la ce locuri anumi şi cum s-au împărţit să arată în jos anumi condei:

1795 iulie 22

Funii	Stănj(e)ni	Palmi	
			Anumi capul rândului Părţachie ce este pieatră hotar, preste drumul Zneamănului, despre apus, şi am purces în jos cu fun(i)e a măsura drept la margine(a) dumbrăvii Nedeii şi margine(a) în jos păn într-un stejar, ce s-au făcut buor, şi de acole drept la vale în matca Nedeii, şi de acole am purces

[415] Rupt.

35 funi(i)		drept matca în jos Nedeei păr în drept hotarului Peteceştilor, şi până acole s-au găsât:
35 funi(i) i 5 stănj(eni)		Şi de acole am purces drept asupra răsăritului păr la hotarul Peteceştilor ce este den vale de drumu(l) Foleştilor şi den deal de drumul ce merge pe vale şi de pe piatra hotar am purces cu fune în sus a măsura drept pe vale alăturea cu iazul păn unde s-au înplinit:
35 funi(i) i 5 stănj(eni)		În trăsura[416] pe vale, despre răsărit, păr în stejar, unde s-au făcut bour peste părău drept piscul Rotundei aproape de gura Presăcei şi de acole am mers la margini(a) moşiei din jos în muche(a) dealului despre răsărit, din bourul vechi am purces a măsura zarea dealului în sus alăturea cu Foleştii i cu Tăoştei, păn unde au venit:
56		Şi s-au închiet măsura câmpului pe trei locuri şi de acole am început a măsura din fundul Prălojilelor den margine(a) pădurii de unde s-au făcut buor, însă din vale de drum şi de acole am purțes cu fun(i)e în jos, dealul a măsuraîn jos în capul piscului Moşilor drept Rătunda, şi s-au găsit:
56		De dălnițe şi de dumbravă şi de acole am mersu înspre răsărit la buorul cel de pe vale ce este aproape de gura Presăcei, preste părău despre răsărit, şi de acole am purces cu fun(i)e a măsura pe vale pre în sat în sus păr în dreptul schitului, unde s-au făcut buor în margine pădurei den vale de drum într-un carpăn şi păr acoles-au găsât în măsura de pre vale:
61	11	Şi de acole am mers deasupra dealului despre răsărit şi deasupra schitului cam în pădure lângă drumul ce vini de la mănăstirea Bodescului unde s-au pus piatră hotar lângă un stejar şi s-au făcut şi buor într-însa şi de acole am purces drept în jos podişul dealului Lieştilor printer Ştiborăni şi printre Lieşti, a măsura cu funia păr drept buorul ce desparte delnița de câmp, şi s-au găsit funii:
		Şi înpărțindu-să pe trei bătrâni le s-au vinit schitului, adecă de bătrân câte:

[416] Măsura.

20 funi(i)	11		stănjăni, două palme, şi s-au scos pe trei bătrâni, adică un bătrân a schitului.
21	11		a Cruceriului ce este dat danie.
17			(…) den fundul Prelojililor, tij.
17			Fiind că au venit tot de o măsură aceste doauă vii şi s-au scos parte(a) Isaiei den partea neamurilor sale Peteceştii, adecă zece stănjăni osăbiți în hotaru(l) schitului iar ceelaltă au rămas a neamurilor sale.
			Ce să vini partea de câmp
17	10		S-au vinit schitului pe dealul lui Părțache din hotarul Peteceştilor în sus păr unde s-au pus piatră hotar i cu parte(a) Isaiei ce s-au scos den neamul său Peteceştii, ci nu toată, ci numai cinci stănjăni.
18	12		S-au vinit în coasta despre răsărit şi cu cinci stănjăni den partea Peteceştilor şi s-au pus piatră hotar acolo şi din capătul moşiei de la răsărit.
18	12		Şi s-au scos şi din parte(a) Peteceştilor din jos s-au lipit tot întru a mănăstirii den sus unde au venit 58 funi(i), cinci stănj(ini) s-au pus piatră hotar, iar 12 stănj(ini) 4 s-au dat lui Condorat Pivniceriul pentru un zapis.
			Ce s-au avut cumpărătură di la Peţişti şi au rămas.
	8		Ce au zis mai sus că au rămas cruceriului trei funi(i) de delniți, care fac patruzeciopt stă(n)j(ini) şi au rămas unde au fost casa Sămenei călugăriții, fetei cruceriului, şi am mers de am pus o piatră hotar în dreptul fundului Părlojilelor pe piciorul iazului de tai pieatra pe picior drept în sus pe unde se înpreună cu moşie dum(i)sali Iordache Rosăt şi dă şi schitul vale drept în sus codrul cu amândoauă costişele păn în pieatra ce s-au pus la capul piciorului iazului să fie a schitului şi celoralalți răzeşi, au rămas celalalt codru ca să-l stăpânească fiind că schitul este pe ace(a) vale. Şi aşa s-au găsât cu cale ca să stăpânească, şi am ales şi parte(a) Peteceştilor alături cu a mănăstirii şi s-au stâlpit cu o piatră în sat din vale de drum, însă în zare(a) răsăritului au vinit:
8	18		Capu(l) la răsărit unde s-au făcut buor în vale s-au găsit:
7	1	3	Unde s-au pus pieatră iar în zare(a) apusului tot asămine s-au găsât şi unde s-au dispărțât de a răzăşilor s-au pus buor într-un stejar. Şi m-am iscălit.

1795 iul(i)e 25 <ss> Toader Gheuca 2 post.

D.J.A.N.I., Fond mănăstirea Ştoboreni, VIII / 34, original, difolio, filigran.

33. - 1795 iulie 22. - *Toader Gheuca, al doile post. întocmeşte o listă de măsurătoarea şi împărţirea moşiei Ştioborăni.*

+ Izvod de moşie Ştiborenii dup(ă) cum s-au măsurat şi pe la ce locuri anumi şi cum s-au înpărţit să arat(ă) în jos anume condei.

1795 iul(i)e 22

Funi(i)	Stănj(eni)	Palme	
35 fun(ii)			Anume capul Rediu lui Părţache ce iaste peatră hotariu peste drum(ul) Zăneamănului despre apus şi am purces în jos cu funie a măsura drept la margine(a) dumbrăvii Nedei şi margine(a) în jos păn într-un ştejar, ce s-au făcut boor, şi de acole drept la vale în matca Nedei şi de acole am purces drept matca în jos Nedei păr în drept(ul) hotarului Piticeştilor şi păr acole s-au găsit:
35 fun(ii)	5		Şi de acole am purces drept asupra răsăritului păr la hotarul Piticeştilor ce este din vale de drum(ul) Foleştilor şi din deal de drumul ce mergi pe vale şi de pe peat(r)a hotar am purces cu fun(i)e în sus a măsura drept în sus pe vale alături cu iazu(l), păn unde s-au înplinit:
37	5		stănjăni, în trăsura pe vale despre răsărit păn într-un ştejar ce s-au făcut boor peste părău drept capul Rătundei aproape de gura prisăcii şi de acole am me(r)s la margine(a) moşii din jos în muche(a) dealului despre răsărit, din boorul vechiu am purces a măsura zare(a) dealului în sus alături cu Foleştii i cu Tăoştii, păn un(de) au vinit şi s-au închiet măsura câmpului pe 3 locuri.

			Şi de acole am început a măsura din din fundul Prilojelilor din margine(a) pădurii, de undi s-au făcut boor, însă din vale de drum, şi
56			de acole am purces cu funie în jos dealul a măsura în jos în capul piscului Moşilor drept Rătunda şi s-au găsit:
			de delniţi şi dumbrăvi.
			Şi de acoleam mers înspre răsăritla boorul cel de pre vale ce este aproapi de gura prisăcii peste părău despre răsărit. Şi de acole am purces cu funie a măsura pe vale în
56			sat în sus păr în drept(ul) schitului, undi s-au făcut boor în margine(a) pădurii din vale de drum într-un carpăn, şi păr acole s-au găsit în măsurătoare(a) de pre vale:
			Şi de acole am mersu în zare(a) dealului despre răsărit deasupra schitului, supt margine(a) pădurii, unde s-au pus peatră hotar
61	11		lângă un ştejar şi s-au făcut şi boor într-însu. Şi de acole am purces drept în jos zare(a) dealului alături cu Leeştii, a(m) măsur(at) cu fun(i)e păr drept boorul ce disparate delnița de câmp, şi s-au găsit funii:
			Şi înpărţindu-să această delniţ(ă) pe 3 bătrâni li s-au vinit câte:
20	11	2	Şi s-au scos schit(u)lui un bătrân, adică 18 funii i 10 stănjini 2 pal(m)e şi au mai rămas 2 funii în sat unde este şi casa Siminii călugăriţi, a fetei cluceriului, ce este dat schit(u)lui danii parte(a) lui Grigoraş Mardar(i), cruceriul, cum şi 8 stănjini ce au rămas din câmpu s-or lipi tot lângă acele 2 funii ce s-au zis în sat. Şi din măsura de pe vale tij s-au scos schit(u)lui.
17			Cum şi din fundul Prilojelilor, tij.

17		Fun(ii), fiind că au venit tot de o măsur(ă) aceste 2 văi, şi s-au scos şi parti(a) Isaiei, monahu(l), parte(a) sa din parte(a) n(e)amurilor sale a Piticeştilor, adică 10 stănjăni şi s-au băgat în p(i)etrele hotar ş ice-au rămas ceialaltă iaste dreapt(ă) a neamurilor sale.
		Ce s-au venit parte(a) de câmpu.
17	10	S-au vinit schitului pe dealul lui Părţachi di(n) hotarul Piticeştilor în sus păr unde s-au pus peatră hotar şi cu parte(a) Isai ice s-au scos din neamul său Piticeştii, 5 stănjăn(i).
18	12	Au vinit în coasta despre răsărit şi cu 5 stănjăn(i) din parte(a) Piticeştilor şi li s-au pus peatră hotar, am scos şi din capătul moşii de la răsărit.
18	12	Şi s-au scos şi din parte(a) Piticeştilor din jos s-au lipiit tot într-a mănăstirii din sus unde au venit 58 funii i 5 stănjăn(i), s-au pus peatră hotar, ia(r) 12, 4, s-au dat lui Condorat Pivniceriu pentru zapis.
		Ce s-au avut cumpărtur(i) de la Găiţeţeşti şi au rămas:
	8	Ce s-au zis mai sus că au rămas cu cele 2 funiide delniţi car(e) fac 48 stănjăn(i), şi au rămas unde este casa a Siminii călugăriţii a fetii cluceriului şi am mers de am pus o peatră hotar în drept(ul) fundului Prilojililor pe c(…)scul iazului de tai peatra pe picior drept în sus păn unde să înpreună cu moşie dum(nea)lui Iordachi Rosăt sărdar şi e schit(ul) vale(a) drept în sus codrul cu amândouă coastile păn în peatr(a) ce s-au pus la apus pe picior(ul) iaz(ului) să fii a schit(ului) şi celolal(ţi) razeş(i) au rămas celalaltu codru ca s(ă) stăpâneasc(ă) fiind că schitul e pe ace(a) vale şi aşa s-au

găsit a fi cu cale ca s(ă) stăpânească. Şi am ales şi parte(a) Piticeştilor alături cu a mănăstirii şi s-au stâlpit din cu o peatră în sat din deal de drum în sat.

Însă în zare(a) răsăritului au vinit:

8	18		Cap la răsărit unde s-au făcut boor în vale s-au găsit:
7	1	3	Unde s-au pus peatră iar în zare(a) apusului tot asemeni s-au găsit şi unde s-au dispărţit de a răzăşilor s-au pus boor într-un ştejar.

Şi l-am şi iscălit.

1795 iul(i)e 25

<ss> Toader Gheuca vt. post.

D.J.A.N.I., Fond mănăstirea Ştoboreni, VIII / 35, Dublet, original, difolio, filigran.

34. - 1795 iulie 28. - *Hotarnica schitului Ştiborănilor*

Facem ştiri cu aceast(ă) mărturii şi hotarnic(ă) a noastră la mâna cufiioşii sale Isaie monah de la schit Ştiborănii că aducându luminat(ă) car(tea) mării sale, domnului nostru mărie sa Alecsandru Ioan Calemah Voivod, la dumn(ea)lor boerii is(pravnicii) de ţinut(ul) Vasluiului ca s(ă)-i hotărască o moşii ce o ari din sat Ştibore(ni) şi să o stâlpasc(ă) cu petre hotar. Deci dumn(ea)lor rânduindu-ne pe noi am mersu după luminat(ă) carte gospod la sat Ştiboreni la ocolul Crasnii şi am strâns de faţi pe toţi răzeşii şi înpregiuraşii acei moşii Ştiborenii, întâi pe Ioniţi Mărdari, mazil, i pe diacon(ul) Zaharie i pe Condorat Chitic, mazil ot tam razeş, i pe Sa(n)d(u) Ugle i pe Costandin Gaiţă, razeş de Vale(a) Sileştii i pe Costantin Cocuz ti jot tam i Condorat Pivniceriu, nepot lui Ioniţi Mărdarii şi alţii răzeşi. Şi cetindu-le poronca întru auzul tuturor, şi amn făcut fun(i)e de 20 stănjăn(i), şi stănjănu(l) 8 palme gospod, cari am arătat palma în hotarnic(ă) şi am mers cu fun(i)e întâi la capul d(e)alului lui Părţachi la peatra hotar peste drum(ul) Zăneamului despre apus, şi de acolo am început cu funie a măsura drept la margine(a) dumbrăvii Nedei şi margine(a) în jos păr într-un ştejar unde s-au făcut într-însul boor şi de acole drum(ul) drept în matca Nedei la vale, şi purcede drept matca în jos păr în drept(ul) hotarului Piticeştilor şi s-au găsit într-

aceast(ă) trăsur 35 funii şi s-au pus peatră hotar în matca Nedeii ce să disparte de-a Piticeştilor. Şi dintr-acele 35 funii înpărțindu-se pe 2 bătrâni s-au scos schit(u)lui 17 fun(ii) pol, parte(a) lui Grigoraş Mardarii clucer şi s-au deosăbit de Ioniț(ă) Mărdarii şi am pus peatră hotar în zare(a) dealului Părțache, drept mijlocul Nedei, şi de acole am mersu la hotarul Piticeştilor şi am început drept în sus vale alături cu iazul păn unde au venit 37 funii, 5 stănjăn(i) şi s-au făcut boor într-un ştejar peste părău despre răsărit drept Rătunda şi apr(o)ape de gura prisăcii şi înpărțindu-să pe 2 bătrân(i) s-au scos parte(a) schitului 18 funii, 15 pol stănjăni, parte(a) lui Grigoraş Mardar(i), clucer, şi s-au pus şi peatră hotar şi s-au scos doispre(ze)ci stănj(eni) dintr-aceasta şi s-au dat lui Condorat Pivniceriu 4 stănjăn(i) pe un zapis a lui Varlan Gaiți şi rămâi să-I stăpâneasc(ă) din părău spre răsărit alături cu hotarul schit(u)lui pe din sus şi cu a lui Mărdari la un loc şi 8 stănj(eni) au rămas afar(ă) de hotarul schit(u)lui, au rămas în sat unde este casa călugăriții Siminii, a fetii cluceriului şi s-au pus o peatră drept co(a)da iazului despre răsărit tai dar drept la apus şi s-au pus altă peatră peste iaz despre apus şi caută una dup(ă) alta şi de acole am mersu drept în zare(a) dealului la răsărit la bo(u)rul vechiu d(e) unde despar(te) parte(a) Piticeştilor de a schit(u)lui, am pus cercu fun(i)e de pe peatră hotar în sus a măsura alături cu Foleştii, cu Tăoştii, zare(a) dealului, pe unde au venit la măsurătoar(e) 37 funi(i), 5 stănj(eni), şi iar şi s-au dat pe doi bătrâni, şi s-au scos parte(a) schit(u)lui 18 funii, 15 stănj(eni), parte(a) lui Grigoraş Mardarii, clucer, şi au rămas afar(ă) 12 stănj(eni), 4 s-au dat Pivniceriului, 8 să-i stăpânească în sat, şi am pus peatră hotar în culme(a) dealului deasu(p)ra Tăoştilor şi s-au scos şi parte(a) Isaii monahul, parte(a) sa din parte(a) neam(u)rilor sale Piticeştii, 5 stănjăn(i) s-au dat tot în parte(a) schitului. Aceasta este toat(ă) parte(a) de câmpu şi mergi din zare(a) răsăritului păr în matca Nedei. Iar delnița sat(u)lui i cu dumbrăvi i cu po(i)en(i) am măsurat osăbit. Şi am mersu cu fun(i)e a măsura din fundul Prilojelilor de unde am făcut boor într-un ştejar din vale de drum şi păr în capul dealului moşiilor drept Rătunda şi s-au găsit funii de delniț(ă) 56, şi înpărțindu-s(e) pe 3 bătrâni şi se vin de un bătrân câte 18 funii, 13 stănj(eni), şi s-au scos parte(a) schit(u)lui, şi s-au scos şi 8 stănjăn(i) parte(a) Isaiei de la neamul său din parte(a) Piticeştilor din zari în zari şi dintr-acest(e) funii 19 funi(i), 2 fun(ii) s-au dat unde este casa călugăriții a Sămin(ii), fiicei clucer(lui), şi au rămas ca s(ă) le stăpânească schit(ul) în sat şi s-au stâlpit cu peatră hotar şi s-au pus o peatră în capul Prilojelilor şi s-au făcut şi un boor într-un ştejar în drept(ul) p(i)etrii. După ce am isprăvit am mers cu fun(i)e de acole la boorul de la gura prisăcii din jos peste părău despre răsărit şi de acole am mersu măsurâmd cu fun(i)e pe vale pi în sat păn drept(ul) schit(ului) din vale de drum un(de) s-au făcut şi boor în margine(a) pădurii într-un carpăn şi s-au găsit 56 funi(i) şi înpărțindu-s(e) pe 3 bătrân(i) şi s-au scos schit(u)lui parte 18 funi(i), 13 stănjini tij cu parte(a) Isaiei iar 2 funii, şi de aice au rămas tot undi este casa călugăriții, şi s-au stâlpit cu peatră hotar 17 fu(nii) şi s-au pus peatră hotar din sus de casa lui Condorat Pitic în margine(a) drumului de la vale; Şi de acole am mers din deal de schit sub margine(a) pădurii răsăritului, în zare din vale de drum la un ştejar am pus peatră hotar şi am făcut şi boor într-îns(ul) şi am prins a măsura zare(a) în jos alături cu Leeştii, păn în boorul ce desparte câmpul de delniți şi s-au găsit într-această măsură 61 funii şi înpărțindu-s(e) pe 3 bătrâni să vin de bătrân câte 20 funii, 6 stănjăn(i), 5 palme şi a treia parte dintr-o pal(mă), şi au scos a tre(ia) parte din 61 fun(ii), parte(a) schit(u)lui, adic(ă) 20 funii, 6

stănjăni, 5 palme şi a tria de într-o palmă parte(a) lui Grigoraş Mărdarii, clucer. Şi din aceast(ă) măsur(ă), tij au rămas 2 fun(ii) în sat şi au rămas despre schit 53 funi(i), 6 stănjăn(i), 5 palme şi a tria dintr-o palmă şi s-au stâlpit cu peatră hotar în zare(a) Leeştilor şi aceste rediuri şi po(i)eni au rămas delniţi schit(u)lui, din zare(a) Leeştilor mergi păn deasupra Măţii în margine(a) moşii popii Lupului alături cu hliza Chiticeştilor unde s-au deosăbit, şi parte(a) Piticeştilor s-au venit la înpărţire 7 fun(ii) pe dealul Prilojililor undi au vinit din hotarul schit(u)lui în jos şi alături la margine(a) din jos s-au făcut boor într-un ştejar şi ne-am coborât la vale iar de pe hotarul schit(u)lui în jos şi s-au ales 7 funii, 1 stănjăn, 3 palme, parte(a) Piticeştilor şi s-au pus peatră hotar din deal de drum, şi tai pen colţul Rediului la zare(a) răsăritului şi de la vale de hotar peste drum tai pen pădureţu ce s-au zis ca si-s hultuiac (!), şi am mersu şi în zare(a) răsăritului de am deosăbit, tij parte(a) Piticeştilor am dat-o deoparte 8 funii, 18 stănjăn(i), 3 palme, şi din hotarul schit(u)lui în jos pe dealul Leeştilor, unde s-au deosăbit de a răzeşilor, s-au făcut şi boor într-un ştejar şi am mersu de am scos parte(a) schit(u)lui, şi din codru adic(ă) am mersu pe capul dealului cel numesc Picior(ul) Iazului drept boorul cel din fundul Prilojililor, am pus peatră hotar ce desparte pădure(a) de delniţi şi tai peatra pe zar(e) tot în sus păn în moşie dum(nealu)i Iordache Rosăt, sărdar, şi vale(a) schitului şi păn în zare(a) răsăritului s-au dat şi vale(a) în sus p(r)in codru cum s-au zis mai sus păn în moşie dumn(ealui) Iordache Ros(ă)t şi au rămas 3 părţi de păduri şi le vor stăpâni ceialalţi răzeşi. Şi cu toat(e) acest(ea) am isprăvit şi am închiet moşie schit(u)lui din jur înprejur cu boor(i) şi cu p(i)etre hotar şi spre aceast(a) am dat şi noi aceast(ă) mărturii hotarnic(ă) la mâna cuvioşii sale Isaie Chiticesc, monah de la schit(ul) do(a)mnii Anii a răpăosatului domnului Mihaiu Racoviţă V(o)i(e)vod întru cari am iscălit .

(Vă)le(a)t 1795 iul(i)e 28 <ss> Toader Gheuca 2 post.

S-au cercetat cu amăruntul şi de cătră noi ace(a)stă mărturie hotarnică şi aflându-o făcută după cuprindere(a) scrisorilor celor vechi şi adivărati şi cu primire(a) tuturor răzăşilor acestui hotar fiind, am încredinţat şi cu iscăliturile noastri.

<ss> <ss>

D.J.A.N.I., Fond mănăstirea Ştoboreni, VIII / 36, Original.

35. - 1795 octombrie 20. - *Zapis prin care diaconul Zaharie şi preotul Toader din Ştiborăni vând partea de moşie din Ştiborăni stolnicului Dumitrachi Miclescu după ce o răscumpărase de la serdarul Iordachi Ruset.*

Adic(ă) eu Zaharie diiacon şi ginere(le) meu preutul Toader ot Ştiboreni încredinţăm cu acestu zapis al nostru la cinstit(ă) mâna dum(nealui) cuconului Dumitrachi Miclescul, stolnic, pentru că avându fratile meu Ioniţ(ă), sin poopa Ştefan ot Ştiborăni, parti di moşii în Ştiborăni ot Vaslui şi-au vândut parte(a) sa di moşii dumn(ealui) cuconului Iordachi Ruset, serdaru, dreptu şasezeci lei bani gata făr(ă) de ştire(a) no(a)stră, care şi dumn(ealui) o făcuse danii la biserica din Ştiborăni. Deci noi înţelegându am întrebat toati niamurile no(a)stre ca să prindă la dari di bani şi ei să o răscumpărăm şi ei nici unul n-au vrut ca să de(a) bani. Deci noi văzându că nici unul nu vor să de(a) am făcut ci au dat Dumnezeu şi am mersu la dumn(ealui) cuconul Iordachi Ruset şi dumn(ealui) au zis daţi-mi banii se v(ă) dau zapisul. Deci

dumn(ealui) au chemat pe acel cari îi dădesi danii şi au luat zapisul şi ni l-au dat ci-l dădesi danii şi ni l-au dat şi i-am dat toţi banii câţi luasi frati(le) meu capiti cum şi dobândă cari s-au făcut şaptizeci şi patru lei şi-am rămas noi stăpânitori pi ace(a) parti, apoi mai pe urmă iarăş(i) avându noi trebuinţă di bani iarăş(i) am mersu la dumn(ealui) cuconul Iordachi şi am zis se ne de(a) bani atât pe parte(a) ci am răscumpărat di la dum(nealui) atât şi pe parte(a) no(a)stră şi dum(nealui) după preţul ci am cerut n-au vrut se de(a) zicându că este scumpă se vindem oriundi om găsi bani cu acel preţu. Deci noi avându multă nevoi de bani şi neamurile no(a)stre nedându-ne acii bani ne-am rugat dumn(ealui) cuconului Dumitrachi Miclescul, stolnic, se o vindem dumn(ealui) se ne de(a) bani pe ace(a) răscumpărătură. Deci dum(nealui) dup(ă) (...) ci am avut ne-au numărat tooţi banii diplin în mănăle no(a)stri şi i-am dat şi zapisul cel di răşcumpărătură să s(e) stăpânească în veci neclătit şi făr(ă) de nici o sup(ă)rari despre neamurile no(a)stri, fiindu că i-am întrebat şi întâiu şi pe urmă. Şi dumn(ealui) ban(i) ne-au dat deplin o sut(ă) triizeci lei şi pentru mai adivărat(ă) credinţa am iscălit.

(Vă)le(a)t 1795 oct(ombrie) 20

Eu diaconul Zaharie am vândut.

Erei Toader zet deiaconului Zaharie tij.

Ioniţ M(a)rdari am scris cu zisa lor şi faţ(ă) am fostu.

D.J.A.N.I., Fond mănăstirea Ştoboreni, VIII / 37, Original.

36. - 1795 octombrie 24. - *Jalba monahului Isaia, nacealnicul schitului Doamnei din Ştioborăni.*

Pre înălţate doamne

Jăluesc mării tali că după giudecată ce-am avut la luminatul divan a mării tali cu Ioniţ(ă) Mărdari din Ştiborăni ot ţinut(ul) Vasluiului pentru parte(a) lui Gligoraş Mărdari, biv clucer, ce o am danii de la mătuşă me(a) Iuliana, monahie, fiica lui Gligoraş Mărdari, schitului pe cari l-au făcut do(a)mna Ana a răposatului domnu Mihai Racoviţ(ă) v(oie)vod, l-am dat rămas, de cari mi s-au dat şi carte de giud(e)cată şi altă carte cătră dumn(ealo)r ispr(avnicii) ca să aliagă parte(a) lui Gligoraş Mărdari deosăbi şi să o hotărască, poruncindu-s(e) şi aceasta ca toate scrisorile ce va ave(a) pe parte(a) lui Gligoraş Mărdari să mi s(e) de(a) la schit, cari parte din Ştiborăni s-au şi hotărât dăndumi-s(e) şi hotarnică la mână, şi fiind milostive do(a)mne că la Ioniţ(ă) Mărdari s-au găsit numai un hrisov cu alte trii zapise cari li-am şi luat şi arată într-însile pe numile lu(i) Gligoraş Mărdari atât pe parte din Ştiborăni, cum şi pe alte deosăbite părţi di moşii, şi eu îi sint niam drept. Pentru aceasta mă rog mării tali să te milosteveşti asupra me(a) şi asupra acelui schit şi după cuprindire(a) scrisorilor ci am să mi s(e) facă şi întăritură schitului di stăpânire şi mari pomană va fi mării tali.

A mării tali

smerit rugătoriu cătră D(u)mn(ă)zău

Isaie, monah, nacealnic de la schit a doamnei Anei ot Vaslui.

Dum(nealui) vel log(o)făt cercetează cu amăruntul şi după rânduiala păzită să va urma.

(17)95 oct(ombrie) 24

Vel pah(arnic)

D.J.A.N.I., Fond mănăstirea Ştoboreni, VIII / 38, Original.

37. - 1796 noiembrie 18. -

Adiverez cu această scrisoari a me(a) după dania ci am făcut schitului ci să află făcut pe drept moşia sa ci să numeşti Ştiborăni în ştiinţă să fii di celi ci sânt câteva părţi di moşii ci li ari numitul schit, cari părţi sânt di pi moşul nostru Gligoraş Mărdarii, clucer, după un ispisoc de la măria sa Mihaiu vo(ie)v(o)d şi câteva zapisă ci sânt ale no(a)stre drepte di moşii. Şi fiind că moşul nostru Mă(r)darie au avut numai două feti şi din păcatele lor n-au făcut niciun rod şi s-au călugărit, cum şi schitul Ştiborăni l-au închinat să fii stăpânit di călugări şi m-au lăsat pre mini stăpânitor în urma ei la cari ave(a) un strănepot. Ioniţă Mărdarii făcându-şi săngur dănii pe părţile di moşii a dumi(sale) cluce(rului) i a fetilor lui, cari au şi vândutu dintr-însăle. Şi văzând ce(a) mai mică că s(e) stănge pomenire(a) părintelui său şi a lor, au făcut schitul să fii di călugări stăpânit, cum şi parte di moşăi a tătânisău şi mi-(a)u dat-o mie ca cât voi avea zili să o stăpânescu, iar după săvârşât(ul) meu să stăpânească iarăşi alţi părinţi călugări, şi fiind că am avut judecată cu Ioniţă Mărdarii şi în luminat(ul) divan s-au găsât daniile sale mincinoasă şi făcute de dânsul şi au rămas răle, şi prin judecată s-au luat de la dânsul din poronca luminatului divan. Şi pentru aceasta am socotit să aibă a-şi stăpâni schitulu Isaie, nepotul Iulieni(i), părţile sale di moşăi ci i să vin a moş(u)lui lui Mărdarii, cluce(r), cum şi a mele părţi părţi ci mi s-or vini după izvod bez di a fraţilor mei şi spre întărire schitului şi pomenire(a) no(a)stră şi a tot ne(a)mul nostru. Şi fiind că sânt unile vândute sau zălogite să aibă schitul voi(e) a le tragi acesti părţi ali no(a)stri ocină şi moşăi.

1796 noemv(rie) 18

Isaii, nipotu(l) Iuleeni, fiica lui G(ri)gora(ş)cu Mă(r)dari, crucerului, de nu (s)chitu(l) Ştiborăni.

Scrisorilie ci arat(ă) to(a)te celi drept(e) părţi de moşii ale no(a)stre i a bisăricii.

Ce(a) mai întâi danie schitului Iulianii, călugăriţii, fiică dum(isa)le Mardarii, cluce(r), di moşia Ştiborănii, de (vă)le(a)tu 1790, noemv(rie) 14.

O carti gospod de la mărie sa Mih(a)i Suciul[417] Vo(ie)v(o)d pentru moşia Ştiborănii din (vă)le(a)t 1794, dec(em)v(rie) 10.

O carte de judecată ci iaste făcută de dumn(e)alor isprav(ni)ci(i) de la ţinut(ul) Vasluiului din (vă)le(a)t 1795, fevr(uarie) 22.

O mărturii ci au mărturisât diacon(ul) Zaharia că iastii schitul gospod din (vă)le(a)t 1795, iunii 24.

O carti gospod di la divan iarăşi pentru moşia Ştiborăni pe parte(a) schitului din (vă)le(a)t iuli(e) 11.

O carti gospod ci s-au scos di hotărât moşia Ştiborăni, parte(a) schitului cum şi a me(a) din (vă)le(a)t 1795, iuni(e) 14.

[417] Mihai Suţu.

O hotarnic(ă) de moşia Ştiborăni pe parte(a) schitului cum şi a me(a) din (vă)le(a)t 1795, iuli(e) 28. Măcar că răspundi şi parte(a) Piticeştilor a ne(a)mului meu dar pri aceia schitul nu o va tragi fiind că parte(a) me(a) am dat-o într-a schitului şi un zapis di moşia Ştiborăni din (vă)le(a)t 7195, maiu 15.

Tij, altu zapis de moşia Ştiborăni iarăşi din vele(a)tu 7195, maiu 17.

Altu zapis iarăş(i) din moşia Ştiborăni din (vă)le(a)t 7194, maiu 15.

Un ispisoc iarăşi di moşia Ştiborăni iarăş(i) din vele(a)tu(l) ci să găsăşti din zâlile mării sale Racoviţ(ă) Vo(ie)v(o)d din (vă)le(a)t 7234.

O carte gospod iarăşi di moşia Ştiborăni din zâlili mării sale Ionu Alecsandru Costandin Calimah Vo(ie)v(o)d din (vă)le(a)t 1795, oct(ombrie) 25.

O danii iarăşi di moşiia Ştiborăni din parte(a) Anghelini din vele(a)t 1794, genar 25.

Altă danii di la mătuş(a) me(a) Palaghia i cu nepoţii ei Mărtineştii ci umblă într-un bătrân, un bătrân acestu cu dania şi unul al nostru cel trag di pe maimă me(a) Aniţa, fiica lui Solomon, nepoată lui Gligoraş, monahu(l), ci au fostu aceşti doi ficiori a lui Pascal Babici şi Pascal au fost ficior lui Mărdari Babici şi au fostu ficior lui Gligori Babici, din vele(a)t 1792, iuli(e) 24.

O spiţ(ă) de ne(a)muri din moşia Ştiborăni din (vă)le(a)t 1795 iuli(e) 20.

Un izvod di moşia Ştiborăni din (vă)le(a)t 1795, iuli(e) 25.

O scriso(a)ri a lui Ioniţă Mărdarii ci umblă să tragă schitul, din (vă)le(a)t 7253, maiu 7.

Altă scriso(a)re iarăş(i) a lui Ioniţă Mărdarii din (vă)le(a)t 7272, gen(ar) 13.

Altă scrisoari, iarăşi a lui Ioniţă Mărdari, şi această scrisoari ci umbla să trag(ă) schitul cum şi părţile de moşie a cluce(rului) s-au cercetat di cătră divan şi s-au găsâtu mincinoasă şi luându-să de la dânsul s-au dat la mini fiind mincino(a)să şi mi s-au făcut şi carti di judecată di cătră divan ca să aibu a stăpâni schitu(l) tot după dania fiică clucerului şi pentru aceia dau şi eu parte(a) clucer(ului) din tot locul schitului o mărturii de la dumna(lui) stolnic(ul) Dimitrachi, tot cu Ioniţă Mărdare, zicând ca să i să facă judecată, la cari i-au rămas şi aceast(a) mincino(a)să la divan din (vă)le(a)t 1795 iuli(e) 24.

O mărturii de la răzăşi precum că n-or străca hotărâtura ci s-au hotărât cu părinţii noştri din (vă)le(a)t 1792, oct(ombrie) 2.

Un zapis a lui Costandin Pitic ci au cumpărat o parti di moşii di Gugeşti de la moşu(l) nostru Gligoraş Mărdari cluce(rul) din (vă)le(a)t 7258, iuli(e) 21.

O carti gospod de la măria sa Mihai Cehan Racoviţ(ă) vo(ie)v(o)d ce-i adevereaz(ă) zapis că că este drept iscălitura cluce(rului) şi moşia vândută lui Costandin Pitic atâtă lui tătânimeu lui Nistor şi aceste scrisori sânt spre dovedire scrisorilor lui Ioniţă Mărdare iar nu le dau dani(i) ei schitului ci le las fraţilor mei şi ne(a)murilor aceli părţi ci arată într-însele dar pentru îndreptare schitului le dau ca să ste(a) înpreună cu celelante scrisori a schitului, iar cându le vor ceri fraţii sau ne(a)murile să aibă a le da schitul ca să-ş(i) caute dreptate cu aceste scrisori iar pre urmă iarăş(i) să le de(a) (să) ste(a) la schit, dar schitul să nu să întindă făr de voia lor, pe care le arată cu vele(a)tul lor 7257, april(ie) 2; şi o carti (vă)le(a)t 7258 iuni(e) 21, o mărturii ci au mărturisitu diiacon(ul) Zaharie pentru schit din vele(a)t ci esti încredinţat(ă) şi de isprăv(nicia) di la acest ţinut. 1795, fev(ruarie) 25.

O mărturii ci au dat mazili(i), fiind rănduiți din din (ve)le(a)t 1795, fev(ruarie) 8.

Alt(ă) mărturii ci au mărturisăt cei ci sănt iscăliți în danii din vele(a)t 1795, fev(ruarie) 25.

O carti gospodtot di moşia Ştiborăni din(ve)le(a)t 1793 iuni(e) 6.

Isaie, nipotu(l) Iulieni(i), fi(i)ca lui G(l)igora(ş)cu Mă(r)dari. 1796 noemv(rie).

Scrisori de moşia Mărtineştii

Un zapis din moşia Mărtineştii din vele(a)t 7193, iuni(e) 19.

Un zapis tot din moşia Mărtineştii din (ve)le(a)t 7105, fev(ruarie) 21.

Un zapis tot de moşia Mărtineştii din (ve)le(a)t 7105, fev(ruarie) 21.

Un zapis sârbescu ci s(-a) şi tălmăcit moldovineşti, iarăş(i) din Mărtineşti. fev(ruarie) 12.

O carte gospod de la Movilă vo(ie)v(o)d ci scrii parte(a) Mărtineştilor din (ve)le(a)t 7117, iuni(e) 11.

O carte de judecată de la măria sa Duca vo(ie)v(o)d din vele(a)tu(l) 7173, mart(ie) 17.

Altă carte gospod di judecată di la Ion Racoviț(ă) vo(ie)v(o)d din (ve)le(a)t 7227, maiu 17.

O carte di moşia Mărtineştii din (ve)le(a)t 7218, iuli(e) 3.

O carte, iarăş(i) de Mărtineşti din (ve)le(a)t 7227, oct(om)v(rie) 30.

O danii ci iaste de la ficior(ul) lui Pascal Gligoraş dată nepo(a)tăsa Aniții, fata lui Solomon Babici, ci scrii că au fostu[418] frati lui Gligoraş şi aceşti doi au fostu ficiori lui Pascal Babici şi Pascal, ficioru lui Mărdarii Babici şi Mărdari Babici, ficior lui Gligori Babici. Şi această danii unblă în trei bătrâni, un bătrân iasti de danii schitului şi un bătrân iaste a altora, iar un bătrân iaste al nostru şi dintr-ace(a)sta, jumătate dau schitului şi jumătate fraților. Din (ve)le(a)t 7249, iuli(e) 15.

Un zapis de moşăia Mănjăştii din (ve)le(a)t 1793, fev(ruarie) 5, ci să che(a)mă acum Păsmloia. Şi au fostu zălogită ace(a) moşii la Gligoraş Bodescul, iar Miclesculu i-au luat-o în sâlă.

O carte go(s)pod de la măria sa Ion Alexandru Calimah v(oie)v(o)d din vele(a)t 1796, iuli(e) 14.

O carte gospod di la măria sa Alexandru Moruz vo(ie)v(o)d di Mărtineşti din (ve)le(a)t 1795, iuli(e) 11.

O carte gospod di Mărtineşti de la măria sa Alexandru Calimah v(oie)v(o)d din (ve)le(a)t 1795, iuni(e) 11.

Altă carti gospod iarăşi di Mărtineşti de la măria sa Ion Costandin Sutu V(oie)v(o)d din (ve)le(a)t 1793, avgust 20.

O scrisoari de la mănăstire(a) sfântului Spiridon (ve)le(a)t[419] oct(ombrie) 11.

---

[418] La subsolul fiecărei pagini este scris: *„Isaie, nipotu(l) Iulienii, fi(i)ca lui G(l)igora(ş)cu Mă(r)dari, crucerului”*.

[419] Lipsă.

Altă scrisoari tot de acolo din (ve)le(a)t 1795, iuli(e) 14.

Pentru nişti sureturi di pe scrisorile mele, cari cându să vor ivi să nu să ţii în samă fiind că nu s-au priimit tocmala me(a) ci-am avut şi am făcutu cerere ca să mi le dei şi au zis că s-au prăpădit şi pentru aceasta mi-(a)u dat dat aceastu două încredinţări ca oricând să vor ivi să nu să ţii în samă aceli sureturi, unul di o hotarnică, iară altul di o danii, şi altul di celi ci avem ieşând la vreo judecată să iasă răsuflate fiind că n-au priimit cerire(a) me(a) izvod de părţile de moşii că sânt arătate în poi … di(n) vele(a)t 1797 genar 20.

Izvod de ci (…) sânt drepte (…) şi se dau schitului Ştiborăni precum arată în gios.

1796 noem(brie) 18

Patru boi mari şi plugul cu firăle lui.
Doi boi tineri.
Patru vaci ma(ri) a făta.
O asana ca să fii de prăsâlă.
Un cal di călări(e).
Şi peci (!) câţ să vor întâmpla
Şi sfint câţi să vor întâmpla.
Oi câte să vor întâmpla.
Două topo(a)ră mari.
Două săcuri mici.
Un săhan di aramă.

Şi alte acareturi ale casăi şi aceste sânt drept ale mele şi le dau schitului pentru pomenire(a) me(a) şi atât ne(a)mul meu.

Fiind că schitul n-au avut nimică şi au şăzut nisfinţât păr în cătă vremi au fost la stăpânire(a) lui Ioniţă Mărdarii iar după ci au intrat la a me(a) stăpâniri nu numai că l-am sfinţit şi l-am grijăt înlăuntru ci încă l-am şi îngrădit şi eu i-am mai cumpărat înlăuntru şi altili multi mărunţuşuri şi l-am astupat fiind spart de tălhari. Şi l-am şi îngrădit din jur înprejur cu opt suti di pari de stejaru şi l-am îngrădit cu gartu[420] înpletit şi câteva chili înlăuntru şi pivniţi. Şi aceste toate le las pentru chivernis(e)ala schitului fiind că mătuşile meli, fiicile cluce(rului), n-au avut ficiori cum nici eu şi aceste toate câte sântu arătate printr-acest izvod le-am dat schitului pentru pomenire(a) me(a) şi a tot ne(a)mul meu şi aceste părţi căte le dau din moşii numitului de mai sus schit cari arată aici însămnate cum şi celi ci să mai arată în ispisoc(u)lu moşului meu Mărdarii, cruceri, atât ale lui drepte părţi, cum şi a me(a) parti bez de a altora. Iar cini să va scula ca să sminte(a)scă aceste de la schit din fraţi sau din ne(a)muri sau din streini căutându-şi şi cu judecată, să nu li să ţii în samă şi să fii blăstămaţi di domnul nostru Is(u)su Hristos şi de săborul sfinţilor de la Niceea şi de pre(a)curata sa maică, de toţi cii mulţi sfinţi. Iar cii ci să vor scula ca să o străci

D.J.A.N.I., Fond mănăstirea Ştoboreni, VIII / 40, Original.

[420] Gard.

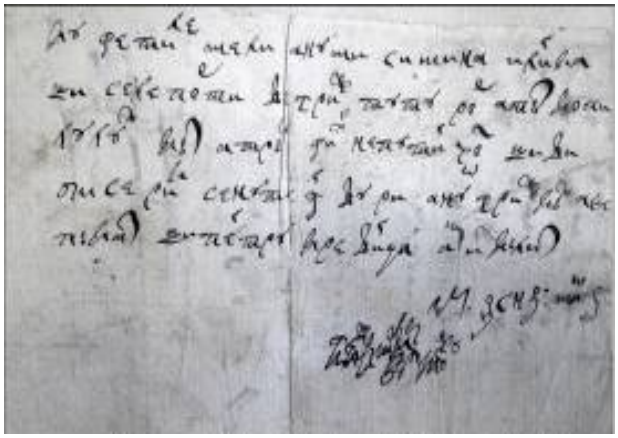

Fig. 1 - Semnătura medelnicerului Grigoraş Mardare (6 mai 1749)

Fig. 2 – Dania monahei Iuliana (14 oct. 1790)

Fig. 3 – Biserica din Ştioborăni – latura de sud

Fig. 4 - Biserica din Ştioborăni – latura de sud

Fig. 5 - Biserica din Ştioborăni – latura de nord

Fig. 6 - Biserica din Ştioborăni – detaliu arhitectural

Fig. 7 - Biserica din Ştioborăni – detaliu arhitectural

Fig. 8 - Biserica din Ştioborăni – detaliu arhitectural

Fig. 9 - Biserica din Ştioborăni – uşa de la intrare

Fig. 10 - Biserica din Ştioborăni – pisania

NEAMUL PREOTULUI DUMITRACHE DIN ZĂICOIU, COMUNA DĂNCIULEŞTI, JUDEŢUL GORJ

Gheorghe GHERGHE♦

Cuvinte-cheie: *neamul; preotul Dumitrache; Zăicoi; comuna Dănciuleşti; judeţul Gorj*
Keywords: *nation; Dumitrache priest; Zăicoi; Dănciuleşti common; Gorj County*

Abstract: *Zăicoianu Dumitrache priest was born in 1800 and served as mayor of Dănciuleşti catchment area Amaradia. He built a church dedicated double wall, St. Demetrius and St. Nicholas, in a huge effort and poor residents of a small village called Zăicoiu. After paying work in 1869 and the church was consecrated on September 27, 1870 the church bell in Zăicoiu news villagers death.*

În partea de nord a municipiului Craiova, se găseşte bazinul hidrografic al râului Amaradia, format dintr-o mulţime de pâraie ce izvorăsc din zona deluroasă. Zona Amaradiei a fost cunoscută ca patria cobilţarilor olteni din Bucureşti. Unul din pâraiele de pe partea stângă, care se varsă în Amaradia, în perimetrul comunei Melineşti, este Plosca, pârâu ce primeşte pe partea dreaptă un mic curs de apă, Ploscuţa.

Pe valea Ploscuţei, în 1572, a fost atestat satul Zăicoiu[421]. În acest sat, Nicolae Stoicescu a menţionat existenţa unei biserici din lemn, ctitorită de călugărul Nicolae[422], în jurul anului 1700. Biserica cu hramul Sfântul Dumitru, ridicată pe un pinten de deal, există şi astăzi, declarată monument istoric, după ce a fost refăcută la începutul secolului al XIX-lea şi reparată între cele două războaie mondiale. La aproximativ 50 de metri de această biserică, preotul Dumitrache a ridicat alta nouă, din cărămidă, cu hramul dublu, Sfântul Dumitru şi Sfântul Nicolae. Construcţia ei a început în timpul lui Alexandru Ioan Cuza, în 1860, şi a fost terminată şi sfinţită în 1866, în timpul lui Carol I, după informaţiile furnizate de pisanie: „Făcutu-s-au această sfântă şi Dumnezeiască biserică din nou cu hramul Sfântul Nicolae şi Sfântul Mucenic Dimitrie. Începându-se din anul 1860, 21 iulie şi au luat sfârşit în anul 1869 februarie 15, prin stăruinţa şi osteneala domnilor: popa Dumitrache Zăicoianu, preotul Ştefan Zăicoianu, Ioan Stanciu, Grigorie Boangiu, Ştefan Paraschivu, preotul Gheorghe, Stanciu Zăicoianu, popa Nicolae, Gheorghe Danciu, Alicsandru Danciu, Ioan Popa Gheorghe, Ilia Preoteasa, Matei Preoteasa,...”[423].

Din pisanie rezultă că parohia Zăicoi era slujită de patru preoţi, unul din ei fiind popa Dumitrache Zăicoianu. Acesta a fost principalul ctitor al bisericii de zid din

♦ Profesor, Liceul Teoretic „Mihai Eminescu”, Bârlad.
421 Alexandru Ştefulescu , *Documente slavo-române*, p. 189.
422 Nicolae Stoicescu, *Repertoriul localităţilor şi monumentelor feudale din Ţara Românească*, vol. II, p. 730; vezi şi Ion Brătulescu, *Trei biserici de lemn din Zăicoi*, în „Arhivele Olteniei”, anul 1942.
423 Pisania bisericii din cărămidă din Zăicoi, vezi şi pomelnicul din proscomidie.

Zăicoiu. Născut în 1800, a decedat în 1870, în vremea când deținea şi funcţia de primar al comunei. A fost un om scurt, gros, negricios, cu bună ştiinţă de carte, pentru acele vremuri, cunoscător al slovei vechi[424]. Nu ştiu unde a învăţat carte, învăţătura a început-o în familie, tatăl şi bunicul fiind preoţi, poate şi alţi strămoşi. A fost fiul lui popa Staicu, preot în aceeaşi parohie, şi al ereiţei Constandina, după cum rezultă din pomelnicul familiilor Mihăilescu şi Ionescu din Zăicoiu, pomelnic al ctitorilor, existent şi în prezent în proscomidia bisericii, dar şi din însemnările lui Dumitru Mihăilescu, unul din urmaşii lui. Preoteasa lui a fost Dragomira, părinţii ei fiind necunoscuţi. Bunicul lui a fost preotul Balica din Negovani, sat distrus de turcii lui Pasvantoglu în 1795. Câţiva supravieţuitori s-au mutat peste deal, pe valea Ploscuţei, în apropierea bisericii de lemn, ctitorită de călugărul Nicolae, unde şi-au cumpărat câţiva stânjeni de pământ, din hotar în hotar, de la boierii Poenaru[425]. Construcţia bisericii de zid a fost un efort imens pentru locuitorii unui sat mic şi sărac. Sufletul acestui efort a fost preotul Dumitrache, numit de enoriaşi părintele Mitriţă. A folosit pentru îndemn şi biciul, dar şi proprii bani. Pentru a plăti ultimele lucrări s-a împrumutat de bani, cu camătă, în nume propriu, pentru un an. Pentru plata datoriei a scos la vânzare şi 50 de porci, ţinuţi în pădure la ghindă. Însoţit de finul său, Marin Dobrin, de Florea şi Cotică, au plecat cu porcii la Sibiu, o distanţă imensă, dacă ne gândim că drumul a fost parcurs pe jos, peste dealuri şi munţi. Efortul a fost mare, dar ghinionul şi mai mare, deoarece printr-o întâmplare hazlie popa a pierdut toţi banii încasaţi, tot în Sibiu[426]. Întors acasă, a fost nevoit să ipotecheze moşia de la Cerăt, via din Dealul Gemenii şi 35 stânjeni de la Hălăngeşti. După plata lucrărilor în 1869, s-a sfinţit biserica din Zăicoi, dar în 1870 popa Dumitrache a murit lăsând datorii şi moşia încurcată. Avem o descriere sugestivă a morţii lui făcută de Dumitru Mihăilescu, unul din urmaşii lui: „popa Dumitrache trăgea să moară, înconjurat de făclii care reflectau pe şuba şi pe barba lui albă ca zăpada o lumină dulce, dumnezeiască". Înmormântarea s-a făcut toamna: „În dimineaţa zilei de 27 septembrie a anului 1870 clopotul bisericii din Zăicoiu vestea sătenilor moartea popii Dumitrache, iar el, îmbrăcat în odăjdii, dormea somnul de veci, cu zâmbetul pe buze"[427]. A fost înmormântat lângă biserica nouă, construită de el, în partea de nord. Mormântul există şi în prezent, străjuit de o cruce masivă de piatră pusă în 1908 de soţii nepoatelor sale, Gheorghe Mihăilescu şi Grigore Matei popa Matei.

Cu un an înainte, în 1869, fusese ales primar pentru un nou mandat. A fost un primar cu autoritate, dur chiar, vremurile permiteau[428]. Primarul atunci era ca o poliţie. Părintele Dumitrache umbla întotdeauna ţinând pe umeri un bici împletit în şapte, cu cinci noduri, bici pe care îl folosea foarte des. Era spaima hoţilor. Fiind şi primar, pe cine dovedea că fură îl topea cu bătaie. Cu toate acestea n-a putut dovedi pe fiul său, Petrache, care luase darul hoţiei.

A avut doi fii: Zamfir şi Petrache. Ambii au luat numele de familie Dumitrescu.

---

[424] Dumitru Mihăilescu, *Popa Dumitrache*, în „Noi, zăicoienii", nr. 7, anul III, august 2013.
[425] Gheorghe Gherghe, *Parohia Zăicoi şi neamul meu*, Editura Sfera, Bârlad, 2010, p. 95.
[426] Dumitru Mihăilescu, *Cinste şi veşnică amintire lui popa Dumitrache*, în „Noi, zăicoienii", nr. 7.
[427] *Ibidem*.
[428] Dumitru I. Şeclăman, Vasile I. Popescu, *Noi, zăicoienii*, Editura MJM, Craiova, 2005, p.64.

Zamfir s-a căsătorit la Hălăngeşti. Soţia a fost din neamul Bărbuleştilor din Rădineşti. A trăit mult timp după el, a murit la 108 ani. Au avut casă, din vale de biserica din Hălăngeşti, casă în care doi ani a funcţionat şcoala, 1858-1860, Zamfir fiind învăţător. Au avut o singură fiică, căsătorită cu preotul Marin Popescu, cu strămoşi într-o altă familie de preoţi, primul fiind atestat în timpul lui Mihai Viteazu. Numele ei a fost Ioana şi a avut cu preotul Marin Popescu foarte mulţi copii, 14, dar nu au trăit toţi. Într-o săptămână le-au murit trei copii cu vârste între 2 şi 6 ani. Urmaşii lor mai trăiesc şi astăzi în Hălăngeşti, împrăştiaţi prin ţară sau lumea largă.

Petre Dumitrescu, fiul cel mic, a rămas în gospodăria părintească. A fost preceptor şi notar. A fost un om oacheş, scund, bun vânător, bun călăreţ, dar luase darul hoţiei. Tatăl său, popa Dumitrache, spaima hoţilor, nu a reuşit să-l dovedească, apărat fiind de soţie, şi a murit convins că fiul său nu era hoţ. A fost căsătorit cu Maria. Nu ştim din ce familie provenea, deşi s-a păstrat începutul foii de zestre[429]. A murit tânăr, în 1872, la 24 ani, lăsând orfane două fete mici, Ioana şi Elena. Soţia sa, Maria, s-a recăsătorit cu Marin Ionescu care va ocupa, în comună, funcţiile de notar, primar, cântăreţ la biserică şi cu care va avea şi alţi copii.

Ioana s-a căsătorit cu Grigore Matei popa Matei, un nepot al preotului Matei, de la începutul secolului al XIX-lea. Neamul Matei se trăgea tot din Negovani, venit în Zăicoiu după 1795, preotul Matei fiind fiul lui Barbu, nepotul lui Udrea. Au avut urmaşi, împrăştiaţi în lume, în fosta gospodărie a neamului trăind, în prezent, oameni străini.

Elena s-a căsătorit cu Gheorghe Mihăilescu din Zăicoi, om de neam în mentalul local. A fost peste treizeci de ani notar şi primar în comună, dar şi casier al băncii rurale „Negovanul”. A fost primar şi în timpul primului război mondial şi la 1 Decembrie 1918 a participat cu alţi doi consăteni la Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia. Cei doi au avut mai mulţi urmaşi. Noi am depistat pe: Dumitru, Costică, Iancu, Matei, Elisabeta, Elena.

Dumitru Mihăilescu, primul născut în 1890, a lăsat urmaşilor câteva caiete de însemnări cu amintirile lui din timpul vieţii zăicoiene, deoarece s-a căsătorit peste câteva dealuri, la Părăuşani. În timpul primului război mondial, ca şef al depozitului de îmbrăcăminte, a fost încartiruit la Muntenii de Jos, la 4 km de Vaslui. Nu a avut copii şi a înfiat una din fiicele fratelui său Iancu, pe Lucica.

Iancu Mihăilescu a urmat o şcoală de meserii la Craiova şi a practicat tâmplăria. A locuit în satul Hălăngeşti din aceeaşi comună, într-o casă ridicată de tatăl său, primarul Gheorghe Mihăilescu. A avut cinci fiice, una din ele fiind înfiată de fratele său, Dumitru Mihăilescu.

Costică Mihăilescu, după însemnările fratelui său, pare să fi fost cel mai capabil. A studiat gimnaziul la Craiova, dar războiul i-a curmat viitorul. În prima parte a războiului a făcut parte dintr-o unitate sedentară, încartiruită la Vaslui, unde s-a întâlnit cu fraţii săi, Dumitru şi Iancu, acesta evacuat cu şcoala. În primăvara anului 1917 s-a cerut voluntar pe front şi în iulie a căzut la Oituz şi înmormântat în cimitirul bisericii Caşin cu gradul de sublocotenent. Tânăr şi ordonat, reuşise să lase economii

[429] Gheorghe Gherghe, *Documente zăicoiene*, în „Noi, zăicoienii”, nr. 5, 6.

la bancă şi bonuri de tezaur. Lângă biserica nouă din Zăicoi, părinţii i-au pus o cruce, de pe care până cu 5-6 ani în urmă a privit oamenii satului de pe o fotografie.

Elena a fost căsătorită cu Iorgu Roşca, gospodar al satului, chiabur în primii ani ai comunismului. Cei doi au avut trei copii: Lucica, căsătorită Tâmplaru, Eugenia – căsătorită în Italia, Vasile – profesor de educaţie fizică la Ploieşti. Şi ei ca şi alţi urmaşi ai preotului Dumitrache au avut copii.

Matei, fiul cel mai mic, a locuit în comună, a fost toată viaţa controlor fiscal. Căsătorit cu „moaşa plăsii" a avut două fete. Una din ele, Lucica, căsătorită Tănăsoiu, locuieşte şi în prezent în casa părinţilor.

Alţi urmaşi ai preotului Dumitrache sunt împrăştiaţi în ţară, dar şi în lumea largă, greu de depistat.

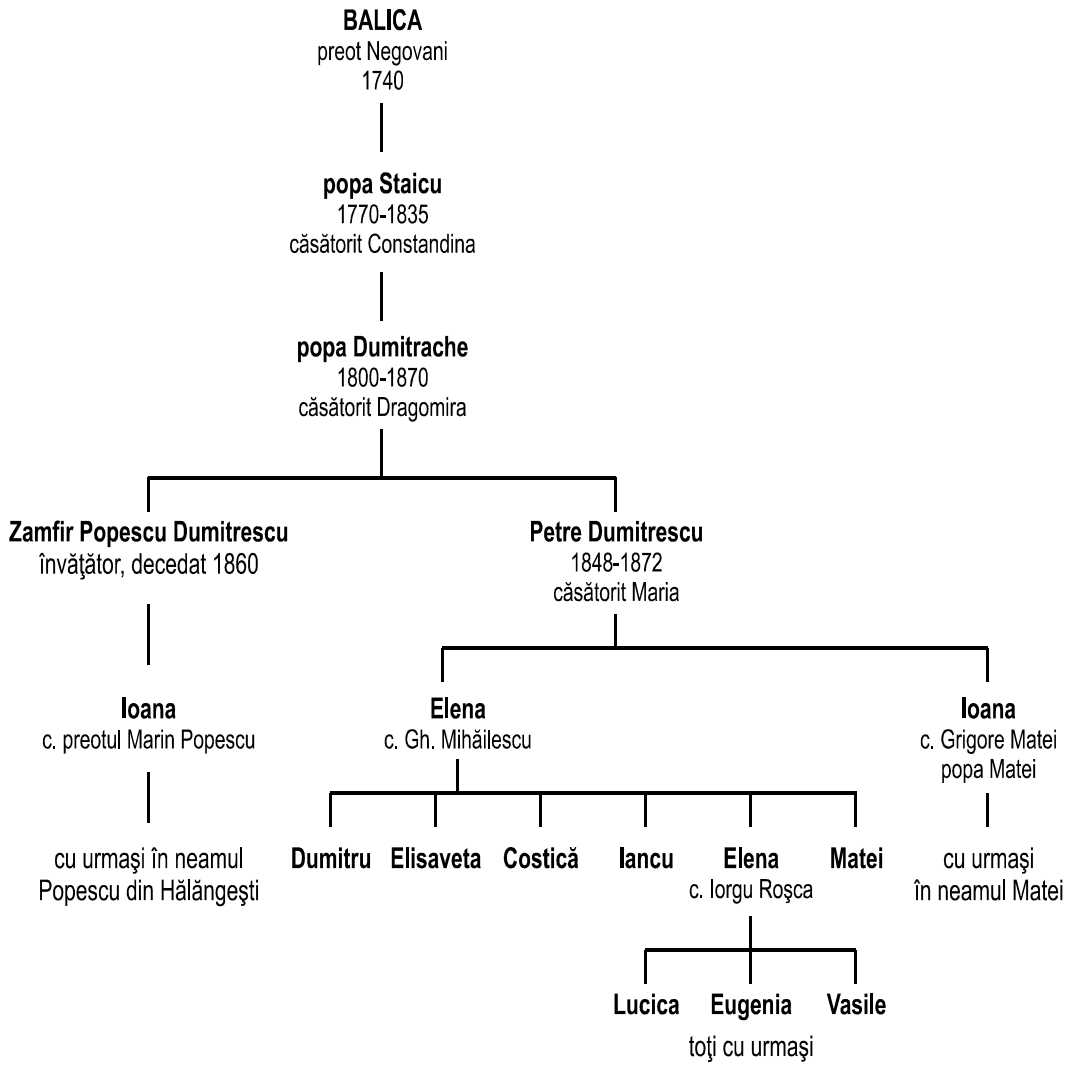

Fig. 1 - Morminte lângă zidul de nord al bisericii noi: Elena Mateescu, Costică Mihăilescu (mort la Oituz, 1917), popa Dumitrache şi mormântul preotului Ştefan Ionescu Zăicoianu (în dreapta).

Fig. 2 - Biserica nouă din Zăicoi

Fig. 3 - Coperta volumului *Parohia Zăicoi şi neamul meu* (autor: Gheorghe Gherghe)

ISTORIA SATULUI RUSCA (COMUNA PĂDURENI, JUD. VASLUI) ÎNTRE LEGENDĂ, IPOTEZE ŞI ADEVĂRUL ISTORIC

Ştefan PLUGARU[*]

Cuvinte cheie: *Rusca, proprietate bisericească, Episcopia Huşilor, colonişti, Bucovina.*

Keywords: *Rusca, church property, Husi Bishopric, colonists, Bucovina.*

Abstract: *This article represents a contribution to the written history of Rusca village, which was a part of Padureni parish, belonging before 1864 to Husi Bishopric. Being initially a free peasant property, this estate became by the end of 18th century, through undiscovered yet procedures (selling, donation) a property of the above mentioned ecclesiastic institution, which launched at the beginning of 19th century a colonization process, bringing foreigners there, originating from Bucovina which was annexed by Austria in 1775.*

Satul şi moşia Rusca (Hreasca, Hreaţca, Hrunca, Hrusca, Hruşca, Hruştea, Hruţca, Ruşca[430]) apar relativ târziu în documentele istorice cunoscute, respectiv editate până astăzi; primele menţiuni despre această localitate dateză din secolul al XIX-lea. Avem de a face cu o sărăcie a informaţiilor, care surprinde, mai ales că această moşie s-a aflat până la secularizarea averilor mănăstireşti (lege votată în data de 29 decembrie 1863, în vremea domniei lui Al. I. Cuza) în stăpânirea Episcopiei Huşilor. Spre exemplificare, locotenentul de episcop Melchisedec Ştefănescu nu face decât o referire cu caracter istoric la această fostă proprietate episcopală, arătând că satul Rusca ar fi fost în vechime proprietate răzeşească. Cu timpul, unii dintre răzeşi ieşeau din devălmăşie. Astfel, prin vânzări sau prin danii, Episcopia a ajuns proprietară pe mai multe părţi din moşia răzeşească, moment în care episcopul vremii solicita de la domnie hotarnici. În 1778, la cererea episcopului de Huşi, domnia a poruncit ispravnicilor de Fălciu să hotărască moşiile Episcopiei, cumpărate sau dăruite, ocazie cu care au înglobat şi părţile răzeşeşti prin comasare, formându-se astfel moşiile Brădiceşti, Buneşti, Creţeşti, Ivăneşti, Hrusca[431]. Nici *Opisul documentelor Episcopiei Huşilor de Prea Sfinţitul Episcop Iacov Antonovici*, publicat în perioada interbelică, nu oferă informaţii despre această moşie, modalităţile prin care aceasta a ajuns în proprietate episcopală, pricini de hotar, încălcarea proprietăţii cu care alte sate şi moşii din fostul ţinut al Fălciului sunt menţionate prin numeroase documente.

---

[*] Profesor, Şcoala Gimnazială nr. 1 Stănileşti, judeţul Vaslui.

[430] *Tezaurul toponimic al României. Moldova*, volumul I, Repertoriul istoric al unităţilor administrativ – teritoriale (1772 – 1988), Partea a 2-a, A. Unităţi simple (localităţi şi moşii), Editura Academiei Române, Bucureşti, 1992, pp. 1012- 1013.

[431] Melchisedec Ştefănescu, *Chronica Huşilor şi a Episcopiei cu aseminea numire,* Bucureşti, 1869, p. 322 - 323; V. Mihordea, *Relaţiile agrare din secolul al XVIII –lea în Moldova*, Editura Academiei, Bucureşti, 1968, p. 65.

Toponimul Rusca este unul inedit în peisajul numelor de sate prezente în actualul județ Vaslui, dar nu unic, pentru că denumirea de Rusca este întâlnită şi în alte zone ale județului (cum ar fi satul dispărut şi iazul cu numele de Hrusca din cuprinsul comunei Buneşti – Avereşti), cât şi ale țării, chiar în Republica Moldova (vezi satul Rusca din raionul Hânceşti). Toponimul Rusca mai este întâlnit în Caransebeş, Gura Humorului, Rădăuți, Tulcea, Vatra Dornei. El face trimitere la o Ruscă, persoană de sex feminin care ar fi stăpânit acest teritoriu în trecut, pornind de la principiul conform căruia proprietarul sau întemeietorul de sat a dat numele aşezării sau numirea s-a făcut prin raportare la persoana sa.

Tradiția istorică înregistrată către finele secolului al XIX –lea de către Constantin Chiriță în al său *Dicționar geografic al județului Fălciu* (Iaşi, 1893), afirmă că: „întemeierea satului, după tradiție, se crede, a fi în urma războiului de la Stănilesci la 1711. Se zice că un număr de ostaşi ruşi, rămaşi după retragerea oştilor, şs-au făcut bordeie în mijlocul pădurei; apoi părăsindu-le mai în urmă, s-au aşezat în ele locuitori de prin satele învecinate şi cu timpul s-a format satul”[432]. Într-o micromonografie a comunei Pădureni, realizată în cinci pagini, format A4, de profesorul Petru F. Grecu, având un caracter oficial, despre întemeierea satului se afirmă următoarele, pornind de la dicționarul lui C. Chiriță: „Rusca apare pe la 1711 (conform legendei), tradiția orală menționează că aici, pe Valea Mănăstirii, şi-au găsit adăpost o parte din oştenii lui Dimitrie Cantemir după înfrângerea suferită la Sărata (la sud de Stănileşti), pe Prut. Aici s-au aşezat şi destui oşteni ruşi printre care s-ar fi aflat şi o rusoaică tare frumoasă, încât oamenii din satele vecine se îndemnau adesea : <<Hai să vedem rusoaica!>> şi aşa i-a rămas numele aşezării”.

Să facem însă o analiză a acestor informații. Pentru a ajunge în aceste locuri, aflate totuşi la ceva depărtare de locul bătăliei de la Stănileşti, oştenii moldoveni sau ruşi ar fi trebuit să străpungă liniile turco-tătare, cavalerii stepei aflându-se cu preponderență pe dealurile de la vest de Stănileşti de unde s-au şi repezit apoi după încheierea păcii să jefuiască târgul Huşilor şi Episcopia de aici. O asemenea inițiativă apare din start ca riscantă, absurdă chiar pentru soldații ruşi; apoi ce interes aveau aceşti oameni străini de țară să se stabilească în nişte locuri a căror topografie, limbă, tradiții şi obiceiuri nu le cunoşteau, riscând să cadă pradă robiei sau morții din partea turco-tătarilor (ultimii au jefuit zona destulă vreme pentru a nu surprinde în deplasare un grup mai numeros de călători) sau să fie priviți cu ostilitate, agresivitate chiar de către localnici în momentul în care s-ar fi instalat şi ar fi luat în stăpânire un teritoriu (pădure, teren agricol) care nu le aparținea şi avea deja un proprietar?

Presupunând că informația este corectă şi că aici s-au instalat nu soldați ruşi, ci moldoveni, înrolați ca profesionişti în armata rusă, ştiut fiind că în cadrul oştii țariste prezentă la Stănileşti au fost cuprinse şi contingente de moldoveni mercenari, care ar fi avut o origine comună cu a băştinaşilor, ne lovim iarăşi de imposibilitatea străpungerii liniilor adverse, fie în forță, care nu s-a putut realiza în cursul luptelor intense care s-au desfăşurat la Stănileşti, fie pe ascuns, dar căruia nu îi vedem motivul. După încheierea păcii de la Vadul Huşilor, armata rusă s-a retras în ordine, păstrându-şi armele şi stindardele de luptă, ce-i drept sub amenințarea şi hărțuirea permanentă a tătarilor; mai

[432] C. Chiriță, *Dicționarul geografic al județului Fălciu*, Iaşi, 1893, p. 172.

mult, satul Bălți din Basarabia (Republica Moldova de astăzi), unde Petru lăsase la venirea în Moldova o parte din provizii, a fost trecut prin foc şi sabie de către tătari. Cine ar risca o pierdere a libertății, vieții, dezertând din armata care îi asigura mijloacele de subzistență şi o serie de facilități la lăsarea la vatră, în cadrul căreia alesese să se înroleze de bunăvoie?

Menționarea rusoaicei de o rară frumusețe stârneşte zâmbete şi ironii. În vreme de război şi nu doar, trupele erau însoțite pentru anumite etape de marş de căruțele negustorilor interesați să îşi vândă mărfurile şi de femei de moravuri uşoare care îşi ofereau contra cost soldaților farmecele cu care le înzestrase natura .... Astfel că a vedea în o astfel de persoană pe cea de la care derivă numele satului Rusca e deplasat, indecent chiar şi alte comentarii sunt de prisos. Această legendă care nu rezistă criticii şi îşi arată, grosolan, lacunele, a fost creată, credem, tocmai pentru a da o justificare toponimului Rusca, o explicație sumară a cărei bază este extrem de şubredă şi care a fost alcătuită, cel mai probabil, de un intelectual al vremii, poate învățătorul satului, care, fără a avea cunoştințe şi informații temeinice de istorie, s-a hazardat să dea la chestionarea superiorului – C. Chiriță era revizor şcolar, un inspector şcolar al acelor timpuri – ce auzise sau credea el despre întemeierea şi trecutul satului. Cazul nu este singular, o altă legendă creată în aceeaşi perioadă afirmă despre satul Berezeni, aflat şi el în fostul județ al Fălciului, că a fost întemeiat de înfrânții lui Napoleon Bonaparte din 1812, de la Berezina, care s-ar fi adăpostit pe aceste locuri după eşecul campaniei militare franceze în Rusia. Culmea este că aceste legende au fost preluate şi sunt încă perpetuate fără o analiză critică de intelectuali ai locului....

Revenind şi acceptând, prin absurd, că legenda are o bază întemeiată, nu ar fi trebuit ca în rândurile localnicilor să se regăsească purtători ai unor nume de familie de origine rusă, obiceiuri specifice acestui popor sau elemente de limbă? Chiar dacă numele de botez se pot înnoi complet într-o sută de ani, în caz de asimilare din partea populației majoritare, conştiința apartenenței la altă etnie determină membrii grupului să îşi conserve o serie de tradiții care le asigură identitatea.

Conform atestărilor documentare, în istoria antroponimiei româneşti au circulat nume de popoare ca prenume pentru femei – Armanca, Greaca, Litovca, Sasca, Sârbca, Țiganca. Surorile domnitorului Ieremia Movilă se numeau Greaca şi Şcheauca (Bulgarca). Aceste prenume nu au exprimat niciodată apartenența etnică a persoanei respective, ele indicau o însuşire specifică unui neam, simpatie, admirație sau un interes pentru acel popor. Aşadar, aceste nume etnice au fost porecle care vizau o trăsătură fizică sau de caracter a unui popor[433]. Prenumele feminin Rusca este atestat în documente istorice ce datează din secolele XVI – XVII. La 22 martie 1528, domnitorul Petru Rareş întărea Marencăi şi Varvarei, fetele Ruscăi, un sat Şcheia (Şchei) pe Sărata în ținutul Fălciului[434]. Acelaşi prenume este atestat la 1552 în ținutul Roman; la 1603 în ținutul Iaşi[435]. Rusc reprezintă femininul numelui etnic[436], dar

[433] Maria Cosniceanu, *Nume de familie*, Editura Pontos, Chişinău, 2004, p. 187-188.
[434] Gheorghe Ghibănescu, *Surete şi izvoade*, vol. II, Iaşi, 1907, p. 336-337; *Documente privind Istoria Românilor*, veacul XVI, A. Moldova, vol. I (1501 – 1550), Editura Academiei, Bucureşti, 1953, p. 281.
[435] Al. I. Gonța, *Documente privind Istoria României*. A. *Moldova*, *veacurile XIV – XVII (1384 – 1625), Indicele numelor de persoane*, ediție îngrijită şi cuvânt înainte de I. Caproşu, Editura Academiei Române, 1995, p. 584.

termenul „rus” mai are şi sensul de blond, roşcat[437]. *Hreasca* în limba slavă înseamnă tină, mocirlă.

În privinţa satului întărit prin ispisoc (hrisov) domnesc de către Petru Rareş fetelor Ruscăi, Marenca şi Varvara, trebuie să precizăm că acesta era unul de bulgari sau schei, cum apar ei în actele emise de cancelaria Ţării Moldovei şi îi desemna pe bulgarii refugiaţi din sudul Dunării în Ţările Române. Cronica lui Wawrin afirmă că în anul 1445 au trecut fluviul în Ţara Românească 12.000 de locuitori de la Rusciuk cu femei, copii şi bunurile lor încărcate în căruţe, cu animale domestice şi care se refugiau din calea asupririi otomane. Acest exod a continuat şi în secolele următoare şi este mai mult ca sigur că mulţi dintre aceşti refugiaţi ştiau româneşte şi, ca atare, nu erau socotiţi bulgari de către populaţia autohtonă şi de către dregători. În faţa ameninţărilor turcilor de a fi readuşi la sud de Dunăre, sub stăpânire şi exploatare otomană, mulţi dintre aceşti bejenari au ales să treacă în Transilvania şi la est de Carpaţi, în Moldova[438].

Deşi aflat pe Sărata (sau Pârâul Sărat cum mai apare în documentele istorice), fir de apă care izvorăşte din pădurea Rusca, satul Şcheia era situat mult mai la sud de actuala locaţie a satului nostru, în comuna de astăzi Lunca Banului. Conform analizei istoricului Al. I. Gonţa din studiul indicat, bulgarii au fost aduşi în zonă de către Costea, fiu al lui Oană vornicul, pentru a coloniza satele întemeiate în ocolul pe care aceştia, Costea şi fraţii săi, îl primiseră pe valea Prutului, pentru a întemeia zece sate, de la Alexandru cel Bun prin actul de danie din 3 iunie 1429. Acest sat Şcheia, conform uricului din 22 martie 1528, a fost vândut de Costea lui Bora în timpul domniei lui Ştefan cel Mare.

Din analiza documentului, reiese că Rusca provenea dintr-o familie de răzeşi şi a lăsat moştenire satul urmaşilor săi, care, la rândul lor, au lăsat partea ce o deţineau descendenţilor. În baza acestui proces, moşia s-a fărămiţat, ajungându-se la situaţia în care urmaşii deţineau mici proprietăţi în raport cu întinsul domeniu de altădată, devenind astfel răzeşi. Prin moştenire se înţelegea transmiterea patrimoniului, adică a tuturor drepturilor şi obligaţiilor unei persoane defuncte către alte persoane care trăiesc, în calitate de răzeşi. Moştenitorii trebuie să iasă din devălmăşie, înainte de a vinde, pentru că numai atunci pot dispune în toată libertatea de bunurile lor, când patrimoniul este distinct şi bine individualizat[439]. Femeile din Moldova, spre deosebire de cele din Europa de est şi de Vest, aveau dreptul să posede averi mobile şi imobile. De dreptul de moştenire se bucurau, după obicei, moştenitorii direcţi, adică copiii de ambele sexe. Dacă proprietarul răposa fără să aibă urmaşi, toată moştenirea revenea soţiei. În cazul în care moştenitorii erau numai fete, ele aveau dreptul la moştenirea tuturor bunurilor familiei. Forma de bază a proprietăţii particulare asupra pământului rămânea ocina cu drept de înstrăinare şi moştenire în două variante: ereditară şi

[436] Iorgu Iordan, *Toponimie românească*, Editura Academiei, Bucureşti, 1963, p. 282.
[437] N. A. Constantinescu, *Dicţionar onomastic romînesc*, Editura Academiei, Bucureşti, 1963, p. 364.
[438] Al. I. Gonţa, *Bulgarii şi sârbii în Ţările Ro*mâne, în *Studii de istorie medievală*, Editura Dosoftei, Iaşi, 1998, p. 75-76.
[439] Idem, *Femeia şi drepturile ei la moştenire în Moldova după „obiceiul pământului”* în „Anuarul Institutului de Istorie şi Arheologie A.D.Xenopol”, XVII, Editura Academiei, Iaşi, 1980, p. 600.

achiziționată[440]. Femeile, ca şi bărbații, aveau acelaşi statut juridic şi drept succesoral în privința dreptului de proprietate asupra diverselor proprietăți, moştenite sau achiziționate, ocinelor şi dedinelor[441]. Conform tradiției vechi, în caz de vindere a ocinii ereditare sau a unei părți de sat, aceasta trebuia oferită inițial spre cumpărare rudelor; dacă acestea nu erau interesate de achiziționare proprietății puse în vânzare ea era oferită spre cumpărare străinilor. În caz contrar, se putea apela la dreptul de răscumpărare a moşiei.

Obştea sătească, în special cea răzeşească, are două origini: prima, bazată pe supraviețuirea unor comunități vechi de țărani liberi, şi a doua, bazată pe comunitățile constituite de mica boierime care s-a ruinat pe parcursul secolelor XVII-XVIII, în marea lor majoritate „curteni" şi alți slujitori militari, în urma reorganizării proprietății funciare sub influența schimbărilor politice cauzate de instaurarea suzeranității otomane. Micii proprietari funciari şi-au fărămițat, treptat, stăpânirile lor funciare, s-au contopit cu țăranii liberi, care s-au păstrat din perioada de până la formarea statului. Astfel, satele de țărani – răzeşi din secolele XVIII-XIX erau locuite în majoritatea cazurilor de descendenți ai vechii boierimi de altădată. Unii dintre ei păstrau titlul de mazili (descendenți ai boierilor de rangul al treilea)[442]. Răzeşul era stăpân pe propria persoană şi partea lui din moşie de care dispunea după buna-i voință. Terenul aflat în proprietate purta în acte numele de „parte răzeşească"[443]. Moşia moştenită de megieşii răzeşi era împărțită în „bătrâni", care se divizau în *hlize* sau *delnițe*. Cel mai mic dintre copii, mezinul familiei, indiferent dacă era fată sau băiat, moştenea casa şi curtea din jurul acesteia. Răzeşii care se trăgeau din acelaşi strămoş alcătuiau un neam, moşteneau moşia în totalitatea sa, în devălmăşie. Casa, grădina, locurile de arătură ale fiecărui gospodar erau posesiuni particulare. Fânațele, imaşurile şi pădurea erau considerate ca făcând parte din bunul obştesc al aşezării. La întemeierea unui sat, numărul jireabiilor în care se împărțea hotarul era mai mare decât al descălecătorilor care întemeiaseră satul[444]. Răzeşii erau supuşi jurisdicției domneşti, ca orice om liber, şi erau obligați la plata tuturor dărilor şi prestarea muncilor şi slujbelor către domnie. Un lot răzeşesc cuprindea locul de casă, curtea, livada, grădina, via, lotul arabil. El avea de obicei mărimea care putea să asigure existența țăranului şi a familiei sale. Sătenii erau absolut liberi, putând să se mute unde şi când voiau[445].

Am putea specula că Bora, rudele sale (între care şi Rusca, sora sa) sau urmaşi ai lor au deținut prin cumpărare sau moştenire, danie, proprietăți în zona satului actual. Absența izvoarelor documentare ne împiedică să afirmăm acest lucru, mai ales că, odată trecută în proprietarea Episcopiei Huşilor la o dată şi prin modalități necunoscute (vânzare, schimb, danie?) tăcerea documentară continuă. Se prea poate ca moşia Rusca, fără sat (silişte) să fi fost contopită o altă moşie din vecinătate, Cârligații

[440]Lilia Zabolotnaia, *Dreptul femeilor la proprietate şi moştenire în Moldova medievală*, în „Revista de Istorie a Moldovei" (în continuare RIM) nr. 1-2 (65-66), ianuarie – iunie, Chişinău, 2006, p. 18.
[441] *Ibidem*, p. 19.
[442] *** *Economie, societate şi politică în Moldova (Aspecte din istoria medie, modernă contemporană). Culegere de articole*, Institutul de Istorie al Academiei de Ştiințe a Moldovei, Chişinău, 2001, p. 10.
[443] Vlad Georgescu, *Istoria românilor*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1992, p. 19- 20.
[444] Radu Rosetii, *Pentru ce s-au răsculat țăranii*, Editura Eminescu, Bucureşti, 1987, p. 4.
[445] *Ibidem*, p. 5.

episcopiei. Astfel s-ar justifica toponimul Valea Mănăstirii prezent pe teritoriul satului de astăzi prin raportare la un document emis la 8 august 1715 în Iaşi, prin care Nicolae Alexandru Voievod scrie vornicilor de Huşi să meargă să cerceteze la siliştea Cârligaţi de la mănăstirea Focşii, pentru care s-au jeluit Ion Romaşcu armaşu, Simion Nemţanul şi Ion Gânscă împotriva unor oameni din Gârla Vlădicăi (Oţetoaia de astăzi) care şi-au făcut casă în pomătul lor de la această mănăstire[446]. Valea Mănăstirii reprezintă astăzi un teren agricol în partea de N-E a satului Rusca unde după anii '90 s-a înfiripat un cătun (mahala sau cartier cum îi spun localnicii sub influenţa limbajului urban, orăşenesc) şi care prin denumirea pe care o poartă ne face să ne întrebăm dacă nu cumva în trecut pe aceste locuri s-a aflat o mănăstire sau această vale era în posesia unui locaş religios cu locaţie astăzi necunoscută. Prin Valea Mănăstirii localnicii urcă la Schit (fostul schit Vovidenia) de unde, prin cartierul Broşteni, coboară în centrul oraşului Huşi.

Recensământul Moldovei de la 1774 şi *Condica liuzilor* din 1803 nu înregistrează prezenţa vreunei aşezări cu numele Rusca, Hruţca, Hreasca sau celelalte denumiri sub care mai este înregistrat satul în diverse documente. El apare sub denumirea de Hruţca abia în anul 1816, când în ţinutul Fălciului, ocolul[447] Mijlocului, este menţionată ca proprietate a Episcopiei Huşilor, a cărui săteni se ocupau cu lucrarea pământului, având loc de hrană îndestul; numărul locuitorilor birnici (liudi) era de 16, cu suma birului unui cifert de 30 de lei. Nu sunt atestaţi oameni care să nu fie supuşi plăţii dărilor (birului). Prin comparaţie, Cârligaţii Episcopiei Huşi şi răzăşeşti erau menţionaţi, de asemenea, ocupându-se cu lucrarea pământului, având şi ei loc de hrană îndestul, cu 16 liudi, 40 de lei suma banilor unui cifert[448]. Acest fapt îl corelăm cu un proces de colonizare a moşiilor Episcopiei Huşilor iniţiat de către episcopul Meletie Brandaburul, care a păstorit Episcopia Huşilor între 27 martie 1803 şi 31 mai 1826. Într-un act din 10 mai 1806, Visteria Moldovei înştiinţa Isprăvnicia ţinutului Fălciu despre acordul dat de către domnitorul Ţării Moldovei din aceea vreme, Alexandru Moruzzi (19 septembrie 1802 – 12 august 1806) episcopului Meletie spre a duce şi aşeza 40 de oameni străini pe moşiile Episcopiei Huşilor. În document se specifică că era vorba de „... patruzăci liudi, oameni streini trecuţi de peste hotar spre a fi de agiutoriul şi înlesnirea trebuinţelor episcopii", „cari şi pentru darea birului lor să fie aşăzaţi osăbiţi în visterie la rânduiala ruptelor visterie(i) spre mai multă înlesnire a statornicii lor şi a folosinţii episcopie(i)". Rupta provine de la verbul a rupe, din expresia a rupe preţul sau târgul, adică a ajunge la o învolală, la o

[446] Costin Clit, *Documente huşene*, vol. II, Editura Pim, Iaşi, 2013, doc. 42, p. 79-80.

[447] În vremea celei de a doua sale domnii în Ţara Moldovei (1741 – 1743), Constantin Vodă Mavrocordat a împărţit fiecare ţinut moldovenesc în câteva subdiviziuni administrative numite ocoale, cu scopul de a conduce ţara mai uşor. În 1816, ţinutul Fălciului era împărţit în cinci ocoale, respectiv ocolul Podolenilor, care cuprindea târgul Huşi, ocolul Crasnei, ocolul Mijlocului, ocolul Prutului şi ocolul Roşieştilor (Adrian Macovei, *Organizarea administrativ – teritorială a Moldovei între anii 1832 şi 1862 (I)* în „Anuarul Institutului de Istorie şi Arheologie A. D. Xenopol", XIX, Iaşi, 1982, p. 363).

[448] Corneliu Istrati, *Condica Visteriei Moldovei din anul 1816* (extras), „Anuarul Institutului de Istorie şi Arheologfie „A.D. Xenopol" , Supliment (I), Editura Academiei, Iaşi, 1979, p. 84. Prin comparaţie, un sat cu numele Hreaţca, situat în ţinutul Herţa şi aflat în stăpânirea mănăstirii „Sf. Spiridon" din Iaşi, este menţionat în catagrafia din 1820 cu o populaţie de 109 liude (Ioan Murariu, *Istoria Ţinutului Herţa până în anul 1940*, Ediţia a II-a, Editura Vicovia, Bacău, 2010, p. 123).

înțelegere după o tocmeală, o târguială. Astfel, cuvântul ruptă însemna în trecut înțelegere între contribuabili (persoane obligate prin lege să plătească impozit) şi visteria țării, înțelegere prin care se stabilea o sumă fixă, globală, plătită anual. Prin extindere de sens, cuvântul ruptă însemna dare plătită pe baza acestei înțelegeri, ruptaşul fiind scutit de orice alt bir[449]. Darea ruptaşilor urma să fie de câte „zece lei de fiecare om, dându-i cu două vedele pe an şi plătind şi răsura obicinuită după rânduiala ce să păzăşti şi cu celelalte rupte. Iar cu alte cereri de havaleli[450] şi angării[451] întru nimică să nu fie supărați, pentru că în acest chip să poată ave(a) sfânta episcopii înlesnire(a) şi folosul cel după cuviință de slujba lor”[452]. În act se mai specifica că cei colonizați trebuiau să fie „... oamenii streini de peste hotar, carii să nu aibă nici un amestec de bir cu lăcuitorii țării şi nici să nu fi fost vreodinioară în pământul acesta”, „aducându-să ori toți deodată sau rânduri”[453]. Această precizare exclude posibilitatea unui fenomen de roire (în cazul în care moşia Rusca era contopită cu Cârligații episcopiei), pentru că acesta se făcea doar în cuprinsul moşiei de unde erau originari cei plecați din satul de origine. În viața comunităților rurale „roirea” a însemnat detaşarea de satele-matcă (satele stup) a unor grupuri mai mari sau mai mici de indivizi, care stabilindu-se în altă parte a moşiei satului originar, au dat naştere unor cătune, din care s-au format alte sate. În sec. al XVIII-lea, din satele mai mari roiau altele mai mici, care rămâneau ataşate de satul stup până se întăreau demografic şi economic, moment în care Visteria domnească, urmărind sporirea veniturilor, îl individualiza pe cale fiscală. Trecerea din situația de cut sau cotun în aceea de sat se făcea prin înscrierea aşezării omeneşti în tabelele visteriei, de la care locuitorii satelor căutau să se sustragă. Aceştia ştiau din trecut că de câte ori se făcea o numărătoare a locuitorilor urma o majorare a obligațiilor atât față de stăpânul moşiei, cât şi față de domnie.

Că satul Rusca (Hrușca) s-a întemeiat pe moşia deținută de Episcopia Huşilor după anul 1806 pare să indice faptul că biserica din sat s-a ridicat, potrivit tradiției istorice, consemnate de acelaşi Constantin Chiriță, în anul 1810, de către un rus al cărui nume nu s-a păstrat. Se indică astfel prezența pe moşie a unor oameni străini, veniți cel mai probabil din Bucovina (de unde era originar şi episcopul Meletie, care avea tot interesul să aducă oameni pe care îi cunoaştea pentru seriozitatea şi destoinicia lor), fostă parte a Moldovei de Sus, anexată de Austria în anul 1775 cu acordul puterii suzerane, Turcia, de unde a existat după anexare un exod al locuitorilor români către Moldova. Viața țăranilor din Bucovina s-a înrăutățit din cauza fiscalității şi creşterea numărului de zile de clacă. În anul 1805 autoritățile austriece îi cereau domnitorului Alexandru Vodă Moruzi să trimită cu forța în Bucovina circa 1.500 de familii țărăneşti care fugiseră mai înainte în Moldova (în special în ținuturile de lângă

[449] Maria Cosniceanu, *op. cit*., p. 166 – 167.
[450] Havalea, havalele - îndatorire, sarcină constând din prestarea de zile de clacă, corvoadă, podvezi etc. pe care o aveau țăranii în vremea clăcii.
[451] Obligație în muncă impusă țăranilor pentru execuția lucrărilor publice, respectiv construirea şi întreținerea drumurilor, a podurilor etc. (sensul general este de prestație în folos obştesc).
[452] Costin Clit, *Documente huşene*, volumul III, Editura Pim, Iaşi, 2014, doc. 348, p. 319 – 320.
[453] *Ibidem*, p. 320.

noua frontieră: Herța, Dorohoi, Botoşani, Suceava, dar şi în alte zone ale Moldovei rămase sub suzeranitate otomană), după ce îşi incendiaseră casele[454].

Prezența unor colonişti bucovineni pare să fie întărită şi de prezența toponimului Bucovina (pădure de fagi în limba slavă) în partea de S-E a satului, topic care desemnează astăzi un teren agricol dar care în trecut, potrivit martorilor care mai sunt în viață, bazați pe relatări ale bătrânilor trecuți la cele veşnice, era acoperit cu pădure care a fost defrişată pentru întemeierea de culturi agricole, şi care indică direcția de extindere a satului spre nord, către cursul inferior al pârâului Rusca. C. Chiriță relatează în a sa lucrare că aici a existat în trecut un sat, dispărut mai apoi, fără a preciza perioada existenței acestuia, despre care, desigur, cel/cei care i-au furnizat informațiile au făcut doar o mențiune. O asemenea aşezare de bucovineni este atestată şi în secolul XX în marginea de nord – vest a satului Rădiu, colonizat cu locuitori proveniți din județul Câmplulung, de pe valea Bistriței superioare[455].

Înființarea sau mai bine zis reînființarea satului Rusca pe aceste locuri nu a fost întâmplătoare. În Evul Mediu, zonele cu cel mai înalt indice demografic erau acelea din preajma pădurilor[456] şi pe cursurile apelor, adică acolo unde au fost condiții care să asigure cele trebuitoare vieții[457]. În vremurile de demult, când fântânile erau rare, apele prezentau o importanță deosebită. Pădurea de la vest de sat a fost de un mare ajutor localnicilor sub raportul alimentației prin vânatul său, respectiv mistreți, căprioare, iepuri cât şi blănurile şi pieile necesare pentru îmbrăcăminte şi încălțăminte, fructe. Din pădure au luat lemnul necesar pentru construcția bordeielor şi caselor, foc[458] sau fabricarea unor unelte diverse[459]. Poziția ferită a satului se explică prin raportare la afirmațiile contelui d'Hauterive, călător prin Moldova în secolul al XVIII-lea, ca o masură de apărare împotriva jafurilor tătărăşti dar şi împotriva abuzurilor reprezentanților domniei: „*Depopularea locurilor din vecinătatea marilor drumuri nu este în fapt decât o deplasare a satelor, care se mută spre interiorul țării, preferând obscuritatea văioagelor, dealurilor prea expuse vederii, evitând astfel furnizarea tainurilor gratuite şi a cailor de poştă pentru care nu le despăgubeşte nimeni"*.

Pe harta rusă de la 1835 satul nostru apare sub denumirea Hreasca, fiind înregistrat cu un număr de 28 gospodării, dovadă a faptului că era o aşezare mică, prin raportare, de exemplu, la satele vecine, unde Stănileştii sunt înregistrați cu 169 gospodării[460].

În recensământul populației Moldovei din anul 1846, satul Rusca, la vremea aceea sub denumirea Hruța, este atestat în ținutul Fălciului, ocolul Prutului cu 40 de

[454] Ioan Murariu, *op. cit*., p. 41-42.
[455] Ion Gugiuman, *O colonie de bucovineni în ținutul Fălciului*, în *In memoriam Ion Gugiuman,* volum coordonat de Costin Clit şi Constantin Vasluianu, Editura Pim, Iaşi, 2010, p. 75- 86.
[456] I. Toderaşcu, *Unitatea medievală românească*, Bucureşti, 1988, p. 37.
[457] Idem, *Permanențe istorice medievale*, Iaşi, 1991, p. 69.
[458] Până la inventarea chibriturilor, sătenii foloseau pentru aprinderea focului iască luată din pădure, amnar (bucată de oțel) şi cremene. Prin izbirea pietrei cu amnarul ieşeau scântei care aprindeau iasca pusă apoi sub o mână de surcele uscate.
[459] Constantin C. Giurescu, *Istoria pădurii româneşti din cele mai vechi timpuri până astăzi*, Ediția a doua, revăzută şi adăugită, Editura Ceres, Bucureşti, 1976, p. 19.
[460] Idem, *Principatele Române la începutul secolului XIX*, Ed. Ştiințifică, Bucureşti, 1957, p. 231-232.

liude[461]. Prin liude, termen de origine slavă, s-au înţeles în trecut oameni de rând, dar şi o unitate fiscală impozabilă, individuală sau colectivă. Această contribuţie personală mărindu-se, mulţi contribuabili nu erau în stare să plătească întreaga capitaţie, caz în care se adunau laolaltă mai mulţi contribuabili care erau consideraţi ca un singur om şi erau număraţi ca o liude. Sistemul liudei colective a fost desfiinţat prin Convenţia ruso-turcă de la Akkerman (1829); reiese aşadar că la 1846 vorbim despre liude ca indivizi personali 462. După numărul de liuzi menţionat, Hruţca (Rusca) apare ca un sat mai mare din punct de vedere al populaţiei, în raport cu satele Cârligaţi (27 liuzi), Davideşti (21), Căpoteşti (8), Odaia Bogdana (11), Volosănii (3), Lunca Banului (33), dar mai mic decât Ivăneşti, cu 59 liude şi la o diferenţă semnificativă faţă de Stănileştii (203), Epurenii (212) sau Corni Unguri (223)[463]. Această creştere evidentă a populaţiei prin numărul contribuabililor recenzaţi se datorează, credem, atât sporului natural datorat natalităţii ridicate, cât şi stabilirea în cuprinsul satului a unor oameni aduşi de pe alte proprietăţi ale Episcopiei. Astfel, în 1838 Odaia Voloseni (aşezare pastorală a Sfintei Episcopii a Huşilor, unde se află astăzi satul Bogdana – Voloseni, parte din comuna Stănileşti) şi Morile Sfintei Episcopii Huşi sau Moara Voloseni[464] (satul Gura Văii de azi, aceiaşi comună Stănileşti) sunt înglobate în satul Rusca unde nu mai apar; trei ani mai târziu (1841) ele apar contopite şi înglobate în satul Rusca, menţionat la 1844 drept sat unificat. Reiese că locuitorii din cele două sate, mai mult cătune, cum este cazul satului Bogdana – Voloseni şi astăzi, au fost mutaţi în satul Rusca.

Arendaşul moşiei Ivăneşti, Cârligaţi şi Rusca solicita Isprăvniciei ţinutului Fălciu, la 11 ianuarie 1847, să aducă pe moşie şapte fugari, gest motivat de faptul că „noi, prin contractul de posesie, suntem îndatoraţi ca numărul locuitorilor pe care l-am găsit pe moşie, să-i dăm la ieşirea din posesia proprietăţii”[465].

După 1864, pentru o scurtă perioadă de timp, Rusca a fost centru de comună rurală, alcătuită din satele Cârligaţi, Davideşti şi Leoşti. La aceea vreme Vălenii (fost Şchiopeni) alcătuiau o comună proprie. Pare cel puţin ciudată alegerea acestei localităţi drept centru - reşedinţă de comună, dată fiind poziţia sa periferică în cadrul comunei, cu toată apropierea sa de oraşul Huşi din imediata vecinătate dar, desigur, motivaţiile autorităţilor timpului au fost bine întemeiate. Sigur este faptul că în acel timp primăria a funcţionat într-o casă închiriată de către comună, despre care nu avem în prezent nici o mărturie scrisă care să ne permită identificarea nu atât a clădirii, în mod cert dispărută, cât a terenului pe care s-a aflat aceasta. Şi, ca o reflecţie amară, dacă Rusca ar fi continuat să fie reşedinţă de comună, poate că acest sat s-ar fi dezvoltat din punct de vedere economic, s-ar fi ridicat un local modern de primărie, s-ar fi înfiinţat un dispensar uman, altul veterinar, o bancă populară, cooperativă de consum....

---

[461] Theodor Codrescu, *Uricarul*, vol. XV, Iaşi, 1889, p. 397. Ţinutul Fălciu este menţionat cu 4 ocoale, 118 sate şi 8771 locuitori. Datele publicate de Theodor Codrescu sunt preluate, în opinia noastră, din catagrafia de la 1845.

[462] Nicolae Stoicescu, O. Sachelarie, *Dicţionar. Instituţii feudale în Ţările Române*, Editura Academiei, Bucureşti, 1988, p. 280.

[463] Theodor Codrescu, *op. cit*., p.397.

[464] Moara Voloseni era situată pe locul unde se află astăzi satul Gura Văii (comuna Stănileşti), în vecinătatea pârâului cu acelaşi nume.

[465] Vasile Calestru, *Huşii de ieri şi de azi*, Casa editorială Demiurg, Iaşi, 2010, p. 227.

Trecerea de la marea proprietate ecleziastică la mica gospodărie țărănească, după secularizarea averilor mănăstireşti, a stimulat puternic interesul țăranilor pentru folosirea mai bună a pământului, ameliorarea mijloacelor şi metodelor de cultură. Reforma a contribuit la mărirea şi consolidarea proprietății țărăneşti bazate pe munca săteanului şi a familiei sale şi a marcat o creştere a standardului de viață al țăranului. Însă suprafețele deținute în proprietate erau însă mici şi divizate în loturi situate la diverse distanțe între ele. Din această cauză exploatarea loturilor era anevoioasă, neexistând posibilitatea de a cultiva plantele în sistem rațional, se cheltuia zadarnic energie şi timp pentru deplasările de la un lot la altul, precum şi pentru supravegherea lor.

Hotarnica moşiei târgului Huşi din 20 iunie 1871[466], realizată de inginerul Gheorghe Buță, oferă următoarele repere privind hotarul dintre moşia târgului Huşi şi a moşiei Hruțca (Rusca), proprietate a statului: „...de acole tot spre apus pe drumul ce vine de la Hruțca şi cam la vale la vale la 92 stânjeni s-a pus piatra cu N. 46 în capătul viei lui Ioan Iliescu ci rămâne pe moşia Hruțca; din care punct măsurându-se tot spre vest şi pe drum marginea viilor la 104 stânjeni s-a pus piatra cu N. 47, lângă gardul viei lui Constantin Gavriliță; de acolo abătând hotarul cam în jos şi pe drum la 88 stânjeni s-a pus piatra cu N. 48 în gardul curăturei pădurarilor de pe moşia Hruțca şi în răspântiile drumurilor în zare; dea colo abătând hotarul cam spre Sudu şi pe drum la 106 stânjeni s-a pus piatra cu N. 49 în zare în gardul viilor orăşeneşti; din care punct întorcându-se hotarul înspre Vest şi pe zare la 122 stânjeni s-a pus piatra cu N. 50; de acolo abătând hotarul cam în sus şi pe drum şi pe zare la 102 stânjeni s-a pus piatra cu N. 51 în gardul viei lui Gheorghe Olariu di pi moşia Hruțca, proprietate a statului, despărțitoare viilor orăşenilor huşeni; din care punct tot în sus şi pe drum la 46 stânjeni s-a pus piatra N. 52 în gardul viilor huşenilor ocolul Pleşi; de acolo măsurându-se cam în sus şi la vale pe drum printre viile orăşenilor huşeni în despărțirea viilor de pe moşia Hruțca de pe proprietatea statului, la 146 stânjeni s-a pus piatra cu N. 53, în gardul viei preotului Mardare Busuiocu di pi moşia Hruțca; din care punct abătând linia cam în jos şi spre apus la 90 stânjeni s-a pus piatra cu N. 54 şi movilă în colțul viei lui Pintilie Sârbu; de acolo trecând piste şoseaua județiană ce merge spre Cârligați la 25 stânjeni s-au pus două pietre colț sub N. 55 în gardul viei lui Dimitrie Bulgariu, unde s-a făcut şi movilă; din care punct întorcându-se linia hotarului în sus pe marginea şoselei la 63 stânjeni s-au pus iarăşi doup pietre colț cu N. 56, în colțul viei lui Alistarch Nechita di pi moşia Hruțca a statului, făcându-se şi movilă; de acolo abătându-se linia hotarului spre apus pe drumul ce merge spre satul Hruțca după cum el coteşte şi pe marginea gardurilor viilor de pe moşia Hruțca, tot ocolul Pleşu, la 210 stânjeni s-au pus două pietre colț cu N. 57, unde s-a făcut şi movilă în zarea dealului Hruțca între drumuri despărțitoare viilor orăşenilor despre moşia Hruțca, proprietate a statului; de acole întorcându-se hotarul în sus pe zarea dealului Hruțca şi pe drumul di pi această zare la 69 stânjeni s-a piatra cu N. 58 în colțul viei lui Gheorghe Cristea; de acole pe drum şi pe zare în sus la 102 stânjeni s-a pus piatra cu N. 59 în seciul viilor orăşeneşti; de acole măsurându-se iarăşi 102 stânjeni s-a pus piatra cu N. 60; din care punct măsurându-se în sus pe drum 55

[466] Costin Clit, *Documente huşene*, vol. III, Editura Pim, Iaşi, 2014, doc. 568, p. 553 – 562.

stânjeni s-a pus piatra cu N. 61; de acolo abătând di zare spre Vest şi la vale la 32 stânjeni s-a pus piatra cu N. 62; de acolo în sus pe drum şi pe zare la 117 stânjeni s-au pus două pietre colţ cu N. 63 despărţitoare viilor de pe moşia orăşenilor huşeni dinspre viile di pi moşia Hruţca ce rămâne pe proprietatea statului; de acolo întorcându-se linia hotarului pe drum şi la vale spre Vest la 87 stânjeni s-au pus două pietre colţ cu N. 64 peste drum în seciu, despărţitoare viilor orăşenilor despre moşia Hruţca; din care punct abătând linia hotarului în sus pe drum şi pe seciu la 30 stânjeni s-a pus piatra cu N. 65; de acole abătând linia spre nord şi tot pe drum, la împlinirea de 40 stânjeni s-au pus două pietre colţ cu N.66, în marginea lângă săciu; din care punct abătând linia tot spre nord pe drum şi printre vii la 28 stânjeni s-au pus două pietre colţ cu N. 67, făcându-se şi movilă; de acolo lăsând drumul şi întorcându-se linia hotarului spre nord vest printre viile orăşenilor ce rămân în sus şi printre viile di pe moşia Hruţca, la 65 stânjeni s-au pus piatra cu N. 68 şi movilă în marginea văii numită Valea Monastirea şi-n marginea viilor lui Ion Mitican, ce rămâne pe moşia Hruţca şi a văduvei Catinca lui Alesandru Ciurariu; dea colo abătând linia cam spre vest şi la deal printre vii la 113 stânjeni s-au pus două pietre colţ cu N. 69 în gard şi lângă drum, în zarea ce desparte viile huşenilor despre viile di pe Hruţca; din care punct abătându-se linia hotarului drept spre Sud pe drum şi pe zare la 308 stânjeni s-au pus două pietre colţ cu N. 70, lângă drum; din care punct abătând hotarul spre nord –vest şi tot pe drum şi pe zare, la 64 stânjeni s-a pus piatra cu N. 71, despărţitoare de vii şi pădurea de pe moşia Hruţca, făcându-se şi movilă; de acole tot pe aceeaşi linie şi pe drum pe deasupra viilor di pe moşia târgoveţilor şi di pe moşia Hruţca la 90 stânjeni s-au pus două pietre colţ cu N. 72, lângă drum şi în colţul viei lui Simion a Aniţei din sus de drumul ocolului Dreslăvăţu; (...)". Din hotarnică reiese că în vecinătatea moşiei Rusca dar şi pe teritoriul acesteia au avut proprietăţi (vii şi terenuri agricole) diverse familii de huşeni, memoria colectivă păstrând în amintire familiile de catolici Blânda, Chetraru, Ruja, Gheorghiu, Ioniţă, Căpraru, Popov etc.

Rezumând, istoria satului Rusca nu este pe deplin cunoscută dată fiind puţinătatea izvoarelor documentare referitoare la această localitate aflată astăzi în cuprinsul comunei Pădureni. Topicul îşi are originea în numele unui proprietar de sex feminin, iar satul nu este nici pe departe întemeiat - conform tradiţiei istorice - de soldaţi ruşi în vremea campaniei ruse în Moldova din anul 1711; el este este rodul unei iniţiative a Episcopiei Huşilor de colonizare a moşiei pe care o deţinea cu români originari din Bucovina aflată sub ocupaţie austriacă. Cu timpul, în special după anul 1864, alături de nucleul iniţial s-au stabilit locuitori veniţi din satele învecinate care au dus la creşterea populaţiei aşezării dar şi, odată cu trecerea timpului, la pierderea conştiinţei identitare a aşezării, originea primilor colonişti de pe aceste locuri fiind păstrată doar de un al topic de pe cuprinsul moşiei satului: Bucovina.

Bibliografie:

**** Documente privind Istoria Românilor*, veacul XVI, A. Moldova, vol. I (1501 – 1550), Editura Academiei, Bucureşti, 1953.

**** Tezaurul toponimic al României*. *Moldova*, volumul I, Repertoriul istoric al unităţilor administrativ – teritoriale (1772 – 1988), Partea a 2-a, „A. Unităţi simple (localităţi şi moşii)", Editura Academiei Române, Bucureşti, 1992.

**** Economie, societate şi politică în Moldova (Aspecte din istoria medie, modernă contemporană)*. *Culegere de articole*, Institutul de Istorie al Academiei de Ştiinţe a Moldovei, Chişinău, 2001.

Calestru, Vasile, *Huşii de ieri şi de azi*, Casa editorială Demiurg, Iaşi, 2010.

Chiriţă, C., *Dicţionarul geografic al judeţului Fălciu*, Iaşi, 1893.

Clit, Costin, *Documente huşene*, vol. II, Editura Pim, Iaşi, 2013.

Idem., *Documente huşene*, vol. III, Editura Pim, Iaşi, 2014.

Codrescu, Theodor, *Uricarul*, vol. XV, Iaşi, 1889.

Constantinescu, N. A., *Dicţionar onomastic romînesc*, Editura Academiei, Bucureşti, 1963.

Cosniceanu, Maria, *Nume de familie*, Editura Pontos, Chişinău, 2004.

Georgescu, Vlad, *Istoria românilor*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1992.

Ghibănescu, Gheorghe, *Surete şi izvoade*, vol. II, Iaşi, 1907

Giurescu, C., Constantin, *Istoria pădurii româneşti din cele mai vechi timpuri până astăzi*, Ediţia a doua, revăzută şi adăugită, Editura Ceres, Bucureşti, 1976.

Gonţa, Al. I., *Bulgarii şi sârbii în Ţările Ro*mâne, în „Studii de istorie medievală", Editura Dosoftei, Iaşi, 1998.

Idem., *Documente privind Istoria României*. A. *Moldova*, *veacurile XIV – XVII (1384 – 1625), Indicele numelor de persoane*, ediţie îngrijită şi cuvânt înainte de I. Caproşu, Editura Academiei Române, 1995.

Idem., *Femeia şi drepturile ei la moştenire în Moldova după „obiceiul pământului"* în „Anuarul Institutului de Istorie şi Arheologie A.D.Xenopol", XVII, Editura Academiei, Iaşi, 1980.

Gugiuman, Ion, *O colonie de bucovineni în ţinutul Fălciului*, în „In memoriam Ion Gugiuman", volum coordonat de Costin Clit şi Constantin Vasluianu, Editura Pim, Iaşi, 2010.

Iordan, Iorgu, *Toponimie românească*, Editura Academiei, Bucureşti, 1963.

Istrati, Corneliu, *Condica Visteriei Moldovei din anul 1816* (extras), „Anuarul Institutului de Istorie şi Arheologfie „A.D. Xenopol" , Supliment (I), Editura Academiei, Iaşi, 1979.

Macovei, Adrian, *Organizarea administrativ – teritorială a Moldovei între anii 1832 şi 1862 (I)* în „Anuarul Institutului de Istorie şi Arheologie A. D. Xenopol", XIX, Iaşi, 1982.

Mihordea, V., *Relaţiile agrare din secolul al XVIII –lea în Moldova*, Editura Academiei, Bucureşti, 1968

Murariu, Ioan, *Istoria Ţinutului Herţa până în anul 1940*, Ediţia a II-a, Editura Vicovia, Bacău, 2010.

Rosetii, Radu, *Pentru ce s-au răsculat ţăranii*, Editura Eminescu, Bucureşti, 1987.

Stoicescu, Nicolae; Sachelarie, O., *Dicţionar. Instituţii feudale în Ţările Române*, Editura Academiei, Bucureşti, 1988.

Ştefănescu, Melchisedec, *Chronica Huşilor şi a Episcopiei cu aseminea numire,* Bucureşti, 1869.

Toderaşcu, I., *Permanenţe istorice medievale*, Iaşi, 1991.

Idem., *Unitatea medievală românească*, Bucureşti, 1988.

Zabolotnaia, Lilia, *Dreptul femeilor la proprietate şi moştenire în Moldova medievală*, în ,,Revista de Istorie a Moldovei" nr. 1-2 (65-66), ianuarie-iunie, Chişinău, 2006.

MONEDELE UZUALE EMISE ÎN TIMPUL DOMNIEI REGELUI FERDINAND

Marian BOLUM[*]

Cuvinte-cheie: *circulaţie monetară, inflaţie, emisiuni monetare, monede, monede jubiliare* .
Keywords: *monetary circulation, inflation, currency issue, coins, anniversary coins.*

Abstract:
The first years that followed World War I, the Romanian economy confronted itself with various problems due to the destruction of industrial enterprises, railways, disorganization of agriculture, and others. The situation was aggravated by the circulation on the territory of The Great Romania of many monetary signs: the emitted leu during the german occupation by The General Bank of Romania, the Kronen of the Austro-Hungarian Bank, the rouble Romanov and the rouble Lwow. These aspects cause the biggest inflation until those times, which means a powerful devalued leu and a growth, on average, of the prices of the consumer goods, between the years 1916-1912, 22 times. Under these circumstances, during the reign of king Ferdinand, (1914-1927), were made only four currency issues: 25 bani 1921, 50 bani 1921, 1 leu 1924 and 2 lei 1924, each coin having 2 variants. Besides these pieces, there were emitted between the years 1928-1929, with the year 1922, golden anniversary models with the nominal value of 20 lei, 25 lei, 50 lei and 100 lei. The anniversary models were emitted to celebrate five years from the coronation of king Ferdinand and queen Maria, an event that took place in Alba Iulia, on 15 October 1922.

În primii ani ce au urmat primului război mondial economia românească s-a confruntat cu numeroase probleme datorită distrugerii intreprinderilor industriale (unele au fost dezmembrate şi trimise în Ţările Triplei Alianţe), a căilor ferate, a podurilor a materialului rulant (consecinţă, în parte, a operaţiunilor militare), a instalaţiilor petroliere (unele au fost distruse la solicitarea aliaţilor) a dezorganizării agriculturii (scade suprafaţa cultivată şi importăm cereale din America), a comerţului (produsele au fost raţionalizate) ş.a. De altfel, daunele calculate pentru Vechiul Regat ca urmare a distrugerilor provocate de război (fără a avea în vedere cheltuielile de război sau o parte din consecinţele ulterioare) se ridicau la suma de 3.099.853.761 franci aur[467].

Situaţia era agravată de circulaţia pe teritoriul României Întregite a mai multor semne monetare: leul emis de Banca Naţională a României, leul de război emis în

[*] Profesor, Şcoala Gimnazială „George Tutoveanu” Bârlad.
[467] Costin C. Kiriţescu, *Sistemul bănesc al leului şi precursorii lui*, vol. I, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1997, p. 133.

timpul ocupației germane prin Banca Generală Română[468], coroana Băncii Austro-Ungare[469], rubla Romanov şi rubla Lwow.

În aceste condiții Banca Națională a României trebuie să facă apel la emisiuni masive de bancnote nu numai pentru acoperirea deficitului bugetar ci şi pentru înlocuirea banilor străini rămaşi în circulație pe teritoriul României. Aceste aspecte determină cea mai mare inflație de până atunci, ceea ce înseamnă un leu puternic depreciat (convertibilitatea aur a bancnotelor Băncii Naționale a României este anulată, ceea ce determină dispariția sistemului monometalist aur) şi o creştere, în medie, a prețurilor bunurilor de consum, între 1916 şi 1922, de 22 de ori[470].

Datorită situației economice dificile în timpul domniei regelui Ferdinand (1914-1927) au fost realizate doar patru emisiuni monetare: 25 bani 1921, 50 bani 1921, 1 leu 1924 şi 2 lei 1924, fiecare monedă având câte două variante[471]. Pe lângă aceste piese au fost emise, în anii 1928-1929 dar cu milesimul 1922, monedele de aur jubiliare cu valoarea nominală de 20 lei, 25 lei, 50 lei şi 100 lei[472].

Fabricarea monedelor de 25 bani, 50 bani, 1 leu şi 2 lei a fost reglementată prin *Legea pentru autorizarea Ministerului Finanțelor de a pune în circulație monede metalice de 50 şi 25 bani în valoare de 20.000.000 lei* din 30 august 1920 şi *Legea pentru înlocuirea monedelor de hârtie de 1, 2 şi 5 lei cu monedă metalică* din 16 iunie 1923[473].

25 bani 1921

Metal: aluminiu 1000 ‰. Muchie netedă. Diametru: 19 mm. Greutate: 0,896 g. Monetăria: Huguenin Freres & Co din Le Locle – Elveția. Tiraj: 20.000.000 exemplare. Perforare centrală[474].

[468] Marian Bolum, Bancnotele de ocupație ale Băncii Generale Române în Elanul, an XII, nr. 95, ianuarie 2010.
[469] Idem, Unificarea monetară din 1920-1921. Coroanele lei în Academia Bârlădeană, an XVIII, nr. 3(44), Trim. III, 2011.
[470] Costin C. Kirițescu, *op.cit.,* p. 271.
[471] Ioan Dogaru, Catalogul monedelor şi bancnotelor româneşti emise în perioada 1853-1977, Bucureşti, 1978, p. 23.
[472] Octavian Iliescu, Paul Radovici, *Monetele României*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2004, p. 47.
[473] Aurică Smaranda, Lista cronologică a legiuirilor cu privire la emisiunile monetare în România în Buletinul Societății Numismatice Române, anii LXX-LXXIV (1976-1980), nr.124-128, Bucureşti, 1981, p. 413.
[474] http://transylvanian-numismatics.com/portal/modules/AMS/ article.php?storyid=66

Avers: Deasupra vultur cu aripile deschise şi cruce în cioc. Dedesubt, pe două rânduri, ROMANIA şi milesimul 1921.

Revers: În stânga valoarea nominală /25/ iar dedesubt /BANI/. În dreapta coroana regală. În exergă HUGUENIN.

Piesa are două variante, diferența dintre ele fiind dată de diametrul perforației: 4 mm şi 4,5 mm[475].

50 bani 1921

Metal: aluminiu 1000 ‰. Muchie netedă. Diametru: 21 mm. Greutate: 1,203 g. Monetăria: Huguenin Freres & Co din Le Locle – Elveția. Tiraj: 30.000.000 exemplare. Perforare centrală[476].

Avers: Deasupra vultur cu aripile deschise şi cruce în cioc. Dedesubt, pe două rânduri, ROMANIA şi milesimul 1921.

Revers: În stânga valoarea nominală /50/ iar dedesubt /BANI/. În dreapta coroana regală. În exergă HUGUENIN.

Piesa are două variante, diferența dintre ele fiind dată de diametrul perforației: 4 mm şi 4,5 mm[477].

1 leu 1924

[475] Erwin Schäffer, Bogdan Stambuliu, *România proiecte, probe monetare, şi catalogul monedelor emise,* vol. I, Galeria numismatică, Bucureşti, 2009, p. 255.
[476] http://romaniancoins.org/ro50bani1921.html
[477] Erwin Schäffer, Bogdan Stambuliu, *op.cit.,* p. 256.

Metal: cupru 750 ‰, nichel 250 ‰. Muchie zimțată. Diametru: 21 mm. Greutate: 3,5 g. Monetăria: Société Française de Monnayage, Paris – atelierul monetar Poissy. Tiraj: 100.007.255 exemplare[478].

Avers: În plan central noua stemă a țării, varianta mijlocie. Deasupra ROMANIA iar dedesubt, milesimul 1924. În stânga şi în dreapta câte trei stele, fiecare cu cinci raze. Cerc perlat exterior.

Revers: Deasupra BUN PENTRU, în centru, pe două rânduri, valoarea nominală /1 LEU/ iar dedesubt semnul monetăriei (zig-zag) şi ghirlande cu spice de grâu. Cerc perlat exterior.

O variantă a acestei monede a fost bătută la Monetăria Bruxelles într-un tiraj de 100.000.000 exemplare, diferența dintre cele două piese fiind dată de lipsa siglei monetăriei[479].

2 lei 1924

Metal: cupru 750 ‰, nichel 250 ‰. Muchie zimțată. Diametru: 25 mm. Greutate: 7 g. Monetăria: Société Française de Monnayage, Paris, atelierul monetar Poissy. Tiraj: 50.008.000 exemplare[480].

Avers: În plan central noua stemă a țării, varianta mijlocie. Deasupra ROMANIA, iar dedesubt milesimul 1924. În stânga şi în dreapta câte trei stele, fiecare cu cinci raze. Cerc perlat exterior.

Revers: Deasupra BUN PENTRU, în centru, pe două rânduri, valoarea nominală /2LEI/ iar dedesubt semnul monetăriei (zig-zag) şi ghirlande cu spice de grâu. Cerc perlat exterior.

O variantă a acestei monede a fost bătută la Monetăria Bruxelles intr-un tiraj de 50.000.000 exemplare, diferența dintre cele două piese fiind dată de lipsa siglei monetăriei[481].

Fabricarea monedelor de aur a fost reglementată prin *Legea pentru baterea monedelor de aur de 20, 25, 50, 100 lei* din 2 iunie 1927[482]. Monedele au fost realizate la Monetăria Regală din Londra şi au fost gravate de artistul francez Paul Marcel Dammann. Ele au fost emise pentru a sărbători cinci ani de la încoronarea regelui

[478] http://www.allnumis.ro/moneda/romania/1-leu-1924-poissy-95
[479] Erwin Schäffer, Bogdan Stambuliu, *op.cit.,* p. 259.
[480] http://numismatica.finantare.ro/index.php?option=com_content&task=view&id=91&Itemid=123
[481] Erwin Schäffer, Bogdan Stambuliu, *op.cit.,* p. 259-260.
[482] Aurică Smaranda, *op.cit.,* p. 414.

Ferdinand şi a reginei Maria, eveniment ce a avut loc la Alba Iulia în 15 octombrie 1922. Pe monedele de 20 şi 100 de lei[483] regele Ferdinand poartă cununa de laur, ceea ce sugerează încheierea victorioasă a Războiului de Întregire (pe revers este prezentată stema mijlocie a țării), în timp ce piesele de 25 şi 50 lei[484] au pe avers bustul regelui încoronat, în uniformă militară cu mantie, iar pe revers bustul încoronat al reginei Maria, cu voal, ceea ce ar putea însemna o recunoaştere a meritelor ce le-a avut regina în realizarea Marii Uniri.

Cu ocazia aniversării a 90 de ani de la realizarea Marii Uniri din 1918, Banca Națională a României a pus în circulație, în scop numismatic, o replică din aur a monedei de 20 lei din 1922 şi o monedă din aur cu valoarea nominală de 500 lei.

20 lei 1922 – replică[485].

Metal: aur 900 ‰, nichel 250 ‰. Muchie zimțată. Diametru: 21 mm. Greutate: 6,452 g. Monetăria: Bucureşti. Tiraj: 500 exemplare[486].

Avers: Efigia spre stânga a regelui Ferdinand I, purtând pe cap o cunună de lauri. Circular textul FERDINAND I REGELE ROMANILOR iar dedesubt, milesimul 1922. Sub portret numele gravorului P. M. DAMMANN. La baza gâtului, în partea stângă, litera R (de la „replică").

Revers: În plan central stema Regatului României, varianta mijlocie. Deasupra ROMANIA iar dedesubt valoarea nominală /20 LEI/.

[483] George Buzdugan, Octavian Luchian, Constantin Oprescu, *Monede şi bancnote româneşti*, Editura Sport Turism, Bucureşti, 1977, p. 265-166.
[484] *Ibidem.*
[485] http://www.coins.ro/comemorative/2008/replica-aur-BNR-20-lei-1922-ferdinand-i.php
[486] http://www.legestart.ro/Circulara-38-2008-lansarea-circuitul-numismatic-unei-replici-dupa-moneda-20-lei-1922-unei-monede-dedicate-aniversarii-90-ani-Marea-Unire-1-Decembrie-1918-(MzIwNjU1).html

BIBLIOGRAFIE:

- Bolum, Marian, *Bancnotele de ocupație ale Băncii Generale Române* în „Elanul", an XII, nr. 95, ianuarie 2010.
- Idem, *Unificarea monetară din 1920-1921. Coroanele lei* în „Academia Bârlădeană", an XVIII, nr. 3(44), Trim. III, 2011.
- Buzdugan, George, *et alli, Monede şi bancnote româneşti*, Editura Sport Turism, Bucureşti, 1977.
- Dogaru, Ioan, *Catalogul monedelor şi bancnotelor româneşti emise în perioada 1853-1977,* Bucureşti, 1978.
- Iliescu, Octavian; Radovici, Paul, *Monetele României*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2004.
- Kirițescu, Costin, C., *Sistemul bănesc al leului şi precursorii lui*, vol. I, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1997, p. 133.
- Schäffer, Erwin; Stambuliu, Bogdan, *România proiecte, probe monetare, şi catalogul monedelor emise,* vol. I, Galeria numismatică, Bucureşti, 2009.
- Smaranda, Aurică, *Lista cronologică a legiuirilor cu privire la emisiunile monetare în România* în „Buletinul Societății Numismatice Române", anii LXX-LXXIV (1976-1980), nr.124-128, Bucureşti, 1981.

OBSERVAȚII CU PRIVIRE LA LEGISLAȚIA ACTUALĂ A BUNURILOR DE PATRIMONIU NAȚIONAL CULTURAL MOBIL

Gabriel-Constantin GHEȚEU[*]

Cuvinte cheie: *norme de clasare, patrimoniu cultural, tezaur, legislatie, numismatică, Sadagura, codul civil, Constituția României.*
Keywords: *classification rules, cultural heritage, thesaurus, legislation, numismatics, Sadagura,.*

Abstract: *According movable national cultural heritage legislation, Law No. 182/2000n an evaluation criterion of cultural property as heritage is the length. Thus any cultural older than 50 years can be classified as national cultural heritage good phone. Under these conditions, most Romanian citizens are unwillingly offenders. Every citizen Romanian inherited from parents, grandparents and other relatives objects by their seniority subject to the provisions of this law. What to do? How can we correct these anomalies legal?*

Moto: „*Stăpânul face sluga hoață.*
Brațele te hrănesc, mintea îți poate da ceva în plus,
iar norocul îți poate da ceva ce nici brațele şi nici
mintea nu-ți pot da.”

Prezentul articol prezintă opinia personală asupra legislației actuale privind bunurile de patrimoniu național cultural mobil.

Norme de clasare:

Art. 6. (1) Criteriile generale de clasare sunt standarde pe baza cărora se evaluează semnificația sau importanța culturală a bunurilor mobile şi prin care se determină dacă acestea sunt susceptibile de a fi clasate.

(2) **Criteriile generale de clasare sunt:** a) vechimea - criteriul in baza caruia se analizează dacă un bun cultural a fost realizat într-o perioadă mai îndepartată, **cel puțin cu 50 de ani înainte de data efectuării expertizei**, şi se acordă puncte valorice într-un cuantum proporțional cu vechimea determinată;

Conform acestei prevederi, orice **bun mobil cu o vechime mai mare de 50 ani poate fi încadrat ca bun din patrimoniul cultural mobil.** În consecință orice funcționar de stat, cu atribuții în domeniu (polițist sau procuror) poate considera că orice bun mobil cu o vechime mai mare de 50 ani face parte din patrimoniul național cultural mobil şi poate dispune confiscarea lui dacă persoana respectivă nu poate prezenta actele de proveniență a acestuia. După confiscare urmează evaluarea acestuia de către un expert în domeniu pentru a stabili dacă acesta este întradevăr un **bun din patrimoniul cultural mobil.** Şi tot conform prevederilor legii acestea se pot face într-

[*] Inginer, Inspectoratul Teritorial de Muncă Iaşi, Secretar Societatea Numismatică Română, Filiala Iaşi.

un interval de trei luni, care, având în vedere birocraţia românească şi luând în considerare numărul mic de specialişti, de obicei este depăşit.

În continuare mă voi referi în paralel la prevederile din codul civil vechi (cel care a fost adoptat la 1866 şi la prevederile noului cod civil precum şi la legea actuală privind bunurile de patrimoniu naţional cultural mobil şi urmările acestora asupra situaţiei actuale a numismaticii practicate de amatori ca persoane fizice şi unele predicţii pentru viitor.

Prevederi din Codul Civil, publicat în Monitorul Oficial nr. 271/2 iulie 1864:

*„**Art. 477.** Toate averile vacante şi fără stăpâni, precum şi ale persoanelor care mor fără moştenitori, sau ale căror moşteniri sunt lepădate, sunt ale domeniului public.”*[1]

*„**Art. 489.** Proprietatea pământului cuprinde în sine proprietatea suprafeţei şi a subfeţei lui.”*[2]

Astfel, potrivit art. 135 alin. 4 din Constitutia României, bogăţiile de orice natură ale subsolului fac obiectul exclusiv al proprietăţii publice.

*„**Art. 490.** Proprietarul poate face asupra pământului toate plantaţiile şi clădirile ce găseşte de cuviinţă, afară de excepţiile statornicite la capitolul, care tratează despre servituţi.*

***Art. 491.** Proprietarul poate face sub faţa pământului toate construcţiile şi săpăturile ce găseşte de cuviinţă, şi trage din ele toate foloasele ce acestea ar produce, afară de modificările prescrise de legi şi regulamente privitoare la mine, precum şi de legile şi regulamentele poliţieneşti.*

***Art. 649.** Proprietatea unui tezaur este a acelui ce l-a găsit în propriul său fond; dacă tezaurul este găsit în fond străin, se împarte pe din două între cel ce l-a descoperit şi între proprietarul fondului. Tezaurul este orice lucru ascuns sau îngropat, pe care nimeni nu poate justifica că este proprietar şi care este descoperit printr-un pur efect al hazardului.”*[3]

Prevederi din Codul Civil, publicat în Monitorul Oficial al României nr. 505/1 octombrie 2011, privind actualizarea Legii nr. 287/2009:

„**Art. 941.** (1) Posesorul unui lucru mobil care nu aparţine nimănui devine proprietarul acestuia, prin ocupaţiune, de la data intrării în posesie.

(2) Sunt lucruri fără stăpân bunurile mobile abandonate, precum şi bunurile care, prin natura lor, nu au un proprietar, cum sunt animalele sălbatice, peştele şi resursele acvatice vii din bazinele piscicole naturale, fructele de pădure, ciupercile comestibile din flora spontană, plantele medicinale şi aromatice şi altele asemenea, însă numai dacă intrarea în posesie se face în condiţiile legii.

[1] http://lege5.ro/Gratuit/heztqmrq/codul-civil-din-1864

[2] *Ibidem.*

[3] *Ibidem.*

(3) Lucrurile mobile de valoare foarte mică sau foarte deteriorate care sunt lăsate într-un loc public, inclusiv pe un drum public sau într-un mijloc de transport în comun, sunt considerate lucruri abandonate."[4]

„**Art. 946.** (1) Tezaurul este orice bun mobil ascuns sau îngropat, chiar involuntar, în privința căruia nimeni nu poate dovedi că este proprietar.

(2) Dreptul de proprietate asupra tezaurului descoperit într-un bun imobil sau într-un bun mobil aparține, în cote egale, proprietarului bunului imobil sau al bunului mobil în care a fost descoperit şi descoperitorului.

(3) Dispozițiile prezentului articol nu se aplică bunurilor mobile culturale, calificate astfel potrivit legii, care sunt descoperite fortuit sau ca urmare a unor cercetări arheologice sistematice, şi nici acelor bunuri care, potrivit legii, fac obiectul proprietății publice."[5]

Legea nr. 182/25 octombrie 2000[6], privind protejarea patrimoniului cultural național mobil, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 828 din 9 decembrie 2008 cu modificările şi completările prin Legea 329/2009, H. G. nr. 1410/2009, Legea nr. 97/2010, O.U.G. nr. 12/2011 cuprinde următoarele prevederi:

Art. 3. (1) *Patrimoniul cultural național mobil este alcătuit din bunuri cu valoare istorică, arheologică, documentară, etnografică, artistică, ştiințifică şi tehnică, literară, cinematografică,* ***numismatică,*** *filatelică, heraldică, bibliofilă, cartografică şi epigrafică, reprezentând mărturii materiale ale evoluției mediului natural şi ale relațiilor omului cu acesta, ale potențialului creator uman şi ale contribuției românești, precum şi a minorităților naționale la civilizația universală.*
g) obiecte şi documente cu valoare numismatică, filatelică, heraldică: monede, ponduri, decorații, insigne, sigilii, brevete, mărci poştale, drapele şi stindarde.[7]
Art. 35 *(1) Vânzarea publică a bunurilor culturale mobile aflate în proprietate privată sau intermedierea vânzării se efectuează numai prin operatori economici autorizați, cu respectarea prevederilor prezentei legi.*

…

(7) Operatorii economici autorizați să comercializeze bunuri culturale mobile sunt obligați ca, în termen de 3 zile de la data înregistrării în registrul propriu a bunurilor clasate în tezaur, să comunice în scris serviciului public deconcentrat al Ministerului Culturii şi Cultelor, în a cărui rază teritorială îşi au sediul, punerea acestora în vânzare, precum şi, după caz, să transmită un exemplar al catalogului editat în scopul organizării unei licitații publice, indiferent dacă bunurile scoase la licitație sunt sau nu sunt clasate în patrimoniul cultural național mobil.

Art. 36. *(1) Bunurile culturale mobile, proprietate a persoanelor fizice sau juridice de drept privat, clasate în tezaur, pot face obiectul unei vânzări publice numai*

[4] http://legeaz.net/noul-cod-civil/art-941-dobandirea-bunului-prin-ocupatiune-ocupatiunea-efectele-posesiei.
[5] http://legeaz.net/noul-cod-civil/art-946-drepturile-asupra-tezaurului-gasit-ocupatiunea-efectele-posesiei.
[6] http://legeaz.net/legea-182-2000-protejarea-patrimoniului-cultural/
[7] http://legeaz.net/legea-182-2000-protejarea-patrimoniului-cultural/art-3-dispozitii-generale.

în condiţiile exercitării dreptului de preempţiune de către statul român, prin Ministerul Culturii şi Cultelor, şi cu respectarea dispozitiilor art. 35 alin. (7).

Art. 43. *(1) Persoanele fizice sau juridice de drept privat, proprietare ale bunurilor culturale mobile clasate, au obligatia de a anunta in scris serviciile publice deconcentrate ale Ministerului Culturii si Cultelor in termen de 15 zile de la data transferarii unui astfel de bun in proprietatea altei persoane, precum si de la data instituirii unui drept real asupra unui astfel de bun.*

(2) In cazul pierderii sau al furtului bunurilor culturale mobile clasate, proprietarii, titularii altor drepturi reale, titularii dreptului de administrare, precum şi deţinătorii cu orice titlu ai acestor bunuri au obligaţia de a anunţa, în scris, în termen de 24 de ore de la constatare, organul de poliţie din raza teritorială.

Art. 46 *(1) Bunurile arheologice, epigrafice, numismatice, paleontologice sau geolitice, descoperite în cadrul unor cercetări sistematice cu scop arheologic ori geologic sau în cadrul unor cercetări arheologice de salvare ori având caracter preventiv, precum şi cele descoperite întâmplător prin lucrări de orice natură, efectuate î**n locuri care fac obiectul exclusiv al proprietăţii publice,** conform art. 136 alin. (3) din Constitutia Romaniei, republicată, intră în proprietate publică, potrivit dispoziţiilor legale.*

Art. 49. *(1) Persoanele fizice care au descoperit în mod întâmplător bunuri din categoria celor prevăzute la art. 46 alin. (1) sunt obligate să le predea, în termen de 72 de ore de la descoperire, primarului unităţii administrativ-teritoriale în a cărei rază a fost făcută descoperirea.*

(4) Autorii descoperirilor întâmplătoare, care au predat, în condiţiile prevăzute la alin. (1), bunurile descoperite, au dreptul la o recompensă bănească de 30% din valoarea bunului, calculată în momentul acordării recompensei, iar, în cazul unor descoperiri arheologice de valoare excepţională, se poate acorda şi o bonificaţie suplimentară de până la 15% din valoarea bunului.

Deci, din cele de mai sus putem constata următoarele:

Orice obiect mai vechi de 50 ani, din cele enumerate în Legea 182/2000, art. 3, alin. 1, lit. g) poate fi categorisit ca aparţinând p*atrimoniului cultural naţional mobil*, noi neavând cunoştinţele necesare pentru a face o clasare a acestora. În atare condiţii, un numismat amator, nu va avea niciodată certitudinea că nu-i va călca în casă o ”persoană împuternicită legal“ şi nu i se va confisca întreaga colecţie de monede sub pretextul că sunt **bunuri din patrimoniul cultural mobi**l sau că **nu are acte de proveniență**.

Putem lua la întâmplare câteva exemple:

- Cineva a găsit sau cumpărat acum 25-30 ani una sau mai multe monede de tip **SADAGURA**, într-o stare de conservare acceptabilă, adică se pot citi inscripţiile, se văd imaginile în proporţie de 80%; şi bine înţeles nu are acte de proprietate. Deci ce face?
- Un bunic al cuiva, unde vârsta dintre generaţii, este de 40 ani şi nu de 33 ani sau mai puţin, născut de exemplu la 1880, termină o facultate pe la 1912, se însoară cu o fată bogată şi în voiajul de nuntă vizitează Parisul, fiind noi francofili şi nu francofoni cum se fac azi afirmaţii pe toate drumurile. În acest voiaj cumpără una sau două picturi ca amintire de la un pictor necunoscut din Paris, care a devenit celebru

post mortem sau poate peste ani. Aceste picturi trec din generație în generație ca amintiri, fără a fi declarate la moştenire şi brusc ne trezim în anul 2014 că ele sunt ale unui pictor celebru francez. Ce facem? Sunt confiscate, *aparținând patrimoniului cultural național mobil*, noi neavând acte de proveniență, nu?

- Un om sapă în grădină şi găseşte, într-un vas de lut, 10 monede de aur, țechini venețieni de pe la 1400, fiind îngropați, după unele legende ale familiei de un strămoş care a călătorit prin lume acum 100 de ani, făcând el Şcoală pe la Roma. Teoretic sunt proprietatea lui, dar neavând acte de proveniență, ele sunt proprietatea statului. Conform legii el trebuie să le predea şi statul o să-l despăgubescă cu 1/3 din valoarea stabilită de un expert. Da, dar el poate risca şi îi exportă ilicit la o casă de licitații din vest şi poate câştiga de 10 ori cât i-ar da statul român. Ce hotărâre poate lua acel om?

Hotărârile luate se pot citi şi vedea în cele ce s-au întâmplat în ultimii 23 de ani în România, când sute sau mii de tezaure au părăsit în mod fraudulos țara şi s-au pierdut valori irecuperabile. Tezaurele recuperate de statul român nu reprezintă decât vârful aisbergului şi probabil că au costat mult mai mult decât dacă s-ar fi oferit descoperitorilor prețul real al inventarului acestor tezaure.

Să luăm exemplul unei brățări dacice de aur. A fost răscumpărată cu sume de 60-80 mii euro. Însă la această cheltuială trebuie adăugate şi cheltuielile conexe: procese, darea în urmărire, cheltuielile de personal care s-au ocupat cu aceste recuperări şi expertize. Mai mult, *cumpărătorului străin, care nu era supus legii româneşti şi nici nu era la mâna statului român i s-a aplicat automat calitatea de "cumpărător de bună credință",* calitate care nu am auzit să i se aplice unui cumpărător român de monede mai vechi de 50 ani nici când le-a cumpărat de pe INTERNET, fapt ce spune multe despre legea românească şi modul ei de aplicare. Consider că mult mai simplă ar fi schimbarea din temelii a acestei legislații, care, ca să fim sinceri este ca şi cea din comunism sau chiar mai rea.

De altfel, acest lucru ar trebui să se reflecte şi în constituție, referitor la dreptul comunităților şi al persoanelor private asupra bogățiilor subsolului. Faptul că statul este proprietarul bogățiilor subsolului, iar comunitatea sau proprietarul solului nu are nici un drept asupra bogățiilor subsolului de pe terenul său nu duce decât la sărăcirea statului român ca entitate cât şi a cetățenilor acestuia atât ca persoane fizice sau comunități locale.

Vom lua cazul gazelor de şist. Statul acordă dreptul de cercetare şi exploatare unei companii străine în schimbul unei redevențe mai mari sau mai mici, dar de obicei mai mici. Banii intră în visteria statului, iar comunitatea locală, persoana fizică sau juridică nu se alege cu nimic, doar cu pagubele produse de urmările exploatării de pe terenul său.

Prin modificarea legii, prin acordarea de redevențe comunităților locale ori persoanelor fizice, ar avea de câştigat atât statul român cât şi persoana fizică. Astfel statul ar putea impozita atât veniturile comunității locale sau persoanei fizice cât şi entitatea care exploatează gazul în cauză.

Pentru eliminarea acestor neajunsuri şi a evita ca o persoană fizică să ia o hotărâre riscantă, de a exporta ilegal un bun de patrimoniu național cultural mobil consider că mai sigură ar fi modificarea legii în sensul ca statul să-l despăgubescă pe posesorul sau găsitorul unui tezaur la valoarea pieței precum şi ca proprietarii de

terenuri să aibă o serie de drepturi şi asupra bogăţiilor din subteran prin acordarea unor redevenţe proporţional cu valoarea zăcămintelor exploatate ori a tezaurelor descoperite.

Propun de asemenea şi modificarea normelor de clasare, cel puţin în domeniul numismatic, în aşa fel ca şi un profan să facă o evaluare aproximativă şi dacă depăşeşte un anumit punctaj, după calculele lui, să se adreseze unei persoane competente care să stabilească dacă acel bun mobil este de patrimoniu sau nu.

Concluzie

Dacă nu se schimbă legislaţia în domeniu, şi mă refer atât la Constituţia României, Codul Civil cât şi la Legea nr. 182/2000, precum şi la normele de clasare a bunurilor de patrimoniu cultural naţional mobil riscăm ca într-un termen mai lung sau mai scurt numismatica de amatori să dispară sau să treacă în clandestinitate, ceea ce ar fi o pagubă imensă atât pentru numismaţii amatori, colecţionari, dar şi pentru statul român şi instituţiile sale de cultură, care prin personalul său subdimensionat şi prin lipsa resurselor alocate culturii în general să nu cunoască niciodată patrimoniul cultural naţional în întregul său.

DOCUMENTE INEDITE PRIVIND VIAȚA ŞI ACTIVITATEA PREOTULUI IOAN BURCĂ

Andrei CREȚU*

Cuvinte-cheie: *preot, biserică, parohie, enoriaşi, documente, episcopie, şcoală.*
Key-words: priest*, church, parish, parishioners, documents, bishopric, school.*
Abstract: *Ioan Burca – servant at the Church of Laza in the late of XIX-th century – came from a large family of priests. He stands as a remarkable priest, fact conformed by documents, and also as a skilled manager of the parish. Of his time there are some documents which recreate the lost image of an old place of worship and the moral and spiritual condition of the community of Laza at that time.*

Chipul preotului Ioan Burcă, slujitor la biserica Parohiei Laza, răzbate cu anevoie peste vremuri datorită puținelor mărturii care au rezistat timpului şi mai ales datorită unor informații eronate pe care le consemnează documentele avute la îndemână. Cu toate acestea am reuşit să creionăm imaginea unui vrednic slujitor care a marcat viața spirituală a celor ce au trăit în comuna Laza, în a doua jumătate a sec. al XIX-lea.

Data naşterii sale este incertă: într-un document din 1876 găsim că la Laza slujea preotul Ioan Burcă având vârsta de 48 de ani[487], ceea ce ne face să credem că s-a născut în 1828; într-un alt document din 1887 aflăm că slujitorul de la Laza avea 50 de ani,[488] ceea ce schimba anul naşterii în 1837. După părerea noastră, credem că Ioan Burcă s-a născut în 1828, întrucât în *Vidomostia slujitorilor*[489] din 1852 – deci la vârsta de 24 de ani – apărea deja hirotonit ca diacon şi slujea la biserica din Laza. Dacă am admite ca an al naşterii 1837, ar însemna ca hirotonia să fi fost făcută pe când avea 15 ani, ceea ce nu era posibil.

Sigur este faptul că Ioan Burcă era din Laza – unde întâlnim mai multe persoane cu acest nume – şi făcea parte dintr-o numeroasă familie de slujitori. La biserica din Laza, în aceeaşi perioadă în care a oficiat ca diacon, aflăm şi alți slujitori care făceau parte din familie: preotul Dosoftei Burcă şi preotul Leon Burcă[490]. Un înaintaş cu numele Gheorghe Burcă este amintit, ca preot slujitor la Laza, între anii 1808-1812[491].

---

* Preot, Parohia Sauca, Vaslui.
[487] Direcția Județeană Vaslui a Arhivelor Naționale (în continuare D. J. A. N. Vaslui), Fond Episcopia Huşilor, dosar nr.10/1876, f. 27 verso.
[488] *Ibidem,* dosar nr.11/1887, f. 32.
[489] D. J. A. N. Vaslui, Fond Episcopia Huşilor, dosar nr. 19/1852-1853, f. 36, apud *Documente huşene*, vol. III, întocmit de Costin Clit, Editura Pim, Iaşi, 2014, p. 502.
[490] *Ibidem*.
[491] Constantin N. Tomescu, *Ştiri catagrafice din Biserica Moldovei la 1809*, în „Arhivele Basarabiei", an III , nr. 3, iulie-septembrie 1931, p. 174-205; apud Constantin N. Tomescu, *Biserica din Principatele Române la 1808-1812. Mărturii şi documente*, ediție îngrijită şi note: pr. Eugen Drăgoi, Galați, Editura Partener, 2010, p. 76

Familia Burcă era destul de numeroasă şi avea o îndelungată tradiție în slujirea la altar; la Poieneşti – Străjescu este amintit preotul Vasile Burcă (în 1873), însoțit în activitatea pastorală de dascălul Mihai Burcă[492]. Şi tot în această perioadă, la Golăşei, apare numele cântăreţului Nicolae Burcă[493]. Un alt membru al familiei se afla ca preot slujitor la Mănăstirea Floreşti; este vorba de preotul Gheorghe Burcă[494]. Ştiind faptul că Floreştii sunt la câțiva kilometri de Laza şi că Laza era moşia Mănăstirii Floreşti, este mai mult ca sigură înrudirea dintre aceşti slujitori purtători ai numelui de Burcă. Tot în acelaşi nume cu preotul Ioan Burcă este amintit, în 1893, un alt Ioan

Preotul Ioan Burcă - 1886

Burcă, în calitate de cântăreț, la biserica din Polincu (sat dependent, la acea vreme, de comuna Laza)[495].

Preotul Ioan Burcă avea pregătire de catehet[496], şi se pare că şi-a dat tot interesul pe parcursul studiilor, lucru care se remarcă din activitatea ulterioară. Nu ştim data hirotoniei, putem să bănuim că a avut loc, posibil în 1852, sau cu puțin timp înainte de acest an, adică în jurul vârstei de 23 – 24 de ani. Cert este faptul că după primirea darului diaconiei a slujit o vreme alături de rudele sale din Laza. În *Catagrafia* din 1859 îl găsim, tot în treapta de diacon[497], slujind alături de preotul iconom Dosoftei Burcă, preotul Leon Burcă, preotul iconom Neculai Vasiliu şi preotul sachelar Dimitrie Ionaşcu. Ivindu-se apoi un loc liber de slujitor în satul vecin, la Hârsova, a plecat acolo, învrednicindu-se de primirea harului preoțesc.

Anul 1871 a dus la dispariția a doi dintre slujitorii de la Laza, preotul Neculai Vasiliu trecea la cele veşnice pe 13 martie[498] iar colegul său preotul Dosoftei Burcă îl urma, la câteva luni, pe 2 iulie[499]. Acum a fost transferat preotul Ioan Calmuschi, de la Mănăstirea Floreşti, cu scopul de a sluji comunitatea din Sauca[500]. Chiar dacă părintele Calmuschi slujea la biserica din Laza, creştinii lăzeni nu aveau un preot al lor. Ştiindu-se faptul că parohia era întinsă şi enoriaşii numeroşi, s-au făcut demersuri pentru mutarea preotului Ioan Burcă de la Hârsova la Laza.

---

[492] D. J. A. N. Vaslui, Fond Episcopia Huşilor, dosar nr. 14/1873-1874, f.34.
[493] *Ibidem*, dosar nr. 10/1876, f. 28.
[494] Preotul Ioan Antonovici, *Mănăstirea Floreşti din Plasa Simila, Județul Tutova*, Bucureşti, Atelierele Socec, 1916, p.LXIX.
[495] D. J. A. N. Vaslui, Fond Episcopia Huşilor, dosar nr. 4/1893, f. 36.
[496] *Ibidem,* dosar nr. 11/1876, f. 27.
[497] Arhiva Episcopiei Huşilor, Fond Episcopia Huşilor, dosar nr. 60/1859, f. 37, apud Costin Clit , *Un tablou ecleziastic inedit privind județele Tutova, Covurlui şi Vaslui din Eparhia Huşilor, de la1858-1859,*p. 830, articol din *Cronica Episcopiei Huşilor IX, 2003,* Editura Bonitas, Iaşi, 2005, p.781-832.
[498] D. J. A. N. Vaslui, Fond Episcopia Huşilor,dosar nr. 6/1871, f.10.
[499] *Ibidem*, f. 24.
[500] Preotul Ioan Antonovici, *op. cit.*, p. LXIX.

La 28 ianuarie 1872, preotul Burcă a adresat o cerere Protoieriei Vaslui, pentru a mijloci la episcopie *permutarea* sa[501]. Protoiereul Constantin Focşa a trimis episcopiei, la începutul lunii aprilie, cererea părintelui Burcă; între timp, acesta încheiase cu locuitorii din Laza un angajament, care prevedea drepturile şi datoriile sale în relaţia cu enoriaşii:

Contract,

„*Subsemnaţii, prin punerea degitilorũ, locuitori din Cotuna Laza, Comuna Laza, Plasa Racova, Judeţul Vaslui, facem ştiut prin acest înscris ce-l dăm de bună voia nóstrĕ şi nesiliţi de nimeni, că având nevoi de preut pentru a căuta de noi, am angajat pe sfinţia sa, părintele Ión Burcă, ce este servitor la Biserica cu hramul Adormirea Maicii Domnului din Comuna Hârsova, Plasa Racova, Judeţul Vaslui, unde mai este un al doilé preut numit Ion Manolachi, ca sĕ se strămute în Comuna nóstrĕ Laza, Cotuna Laza şi sĕ caute atâta de biserică câtũ şi de noi poporenii. Pentru care ne îndatorimũ subsemnaţii aci locuitori, ca să-i dăm de veci, din neam în neam casa nóstrĕ obştiască, ce o avem în această Cotună Laza, megieşită cu locuitorii Leon Balan, V. Négu şi V. Ilie Pintilie şi (pe) care am avut-o până la 23 aprilie 1872 (dată) evreului Avram Marcu, pentru o spiculă cu băuturi spirtóse; aciastă casă cu şaisprezece prăjini locũ sub ea şi împrejurul ei suntem datori a o da preutului nesmintit în ziua de 23 aprilie 1872, de veci, precum am zisũ mai sus, în stare bună. Şi pe lângă casă, ne mai îndatorim a-i lucra în fiecare an tot pământul, ce după lege este dat, la timpul cuvenit, cu uneltele, carele, boii şi mâinile nóstre*, *adică tot pământul să-l arămũ, semănăm cu semânţa sfinţiei sale şi să-l boronim, popuşoii sĕ-i prăşim la timpũ, de două ori, după obiceiũ şi sĕ-i disfacim şi cărămũ la ograda sfinţii sale; seciré sĕ o facim bună, la timpũ, sĕ o legămũ, sĕ o cărămũ unde ne va însemna, şi sĕ o clădim; coasa sĕ o faceim la timpũ, să o punem în căpiţi şi căpiţile sĕ i le cărăm şi clădim în ograda sfinţii sale. Pe lângă acesté, mai suntem datori, ca de fiecare locuitoriũ cu boi sĕ-i facim cote, o zi cu caru- cu boii noştri şi pălmaşii câte 2 zile, la orice ne va pune şi oricând ne va cere şi va avé trebuinţă sfinţia sa. Osebit mai suntem datori a(-i) plăti sfinţii sale 8 lei vechi, (la) cursul p(i)eţii, pe fiecare anũ, la sfert, câte 2 lei, care bani îi vom da odată cu contribuţiunile în mâna perceptorului comunal, de la care sfinţia sa îi va primi. Şi sfinţia sa părintele I. Burcă este dator a căuta de biserică şi de noi poporănii, după legé creştinească şi, spre mai buna sfinţii sali garanţii, şi întocmai urmare din parté sa şi a sfinţii sali, iscălindu-ne prin puneré degitilor şi condeilor nóstre*”[502].Contractul era semnat de 98 de enoriaşi. De asemenea apare autentificarea primăriei, care specifica faptul că „*semnăturile cu punerea degitilor şi condei, din zapisul de faţă, sunt adevărate*”[503].

Având contractul încheiat şi legalizat precum şi mijlocirea protoiereului Focşa, părintele Burcă a primit binecuvântare de *permutare* de la episcopul Iosif de la Huşi, în 15 aprilie 1872.

[501]D. J. A. N. Vaslui, Fond Episcopia Huşilor, dosar nr. 1/1872-1873, f. 8.
[502] *Ibidem*, f.9.
[503] *Ibidem,* f.10.

No. 107
1872, aprilie, 15

Carte de permutare

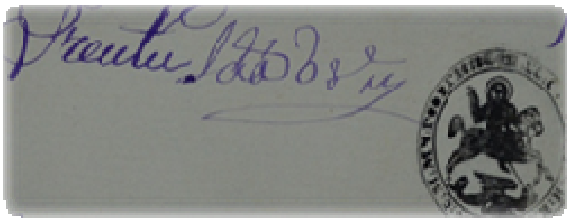
Protoiereul Judeţului Vaslui prin raportul no. 88 din 3 aprilie, anul curent, 1872, făcându-ne cunoscut că la biserica cu patronul Sf. M. Mc. Gheorghe din Cotuna Laza, Comuna Laza, Plasa Racova, acest judeţ, urmează necesitate de unũ preot, mi-a recomandat pe cucernicul preot Ión Burcă, servitoriũ până acum la biserica cu patronul Adormirea Maicii Domnului din Comuna Hârsova, care doreşte a se permuta în sus citatul loc vacant de preot.

Deci, în considerendũ asemenea arătare a P. C. Protoiereu, am binecuvântat permutarea preotului Ión Burcă la Biserica Sf. M. Mc. Gheorghe din Cotuna Laza, Comuna Laza, acest judeţ.

Dată în Episcopia Huşilor, 1872, luna aprilie, ziua 15[504].

Activitatea preotului Ioan Burcă la Laza a fost bogată; pe lângă slujirea enoriaşilor şi a bisericii, a dat dovadă că poate mânui şi condeiul pentru a se achita de sarcinile cerute de superiorii săi.

Din actele pe care le-a avut de întocmit şi din modul în care sunt realizate ne dăm seama că avem de-a face cu un om conştiincios, atent la detalii, cu grijă faţă de avutul bisericii, respect faţă de conducere prin îndeplinirea sarcinilor de serviciu. Scrisul este îngrijit, citeţ; trecerea de la grafia chirilică la cea latină încă îi mai dădeau oarecare bătaie de cap, de aceea mai scăpa pe ici pe colo câte o buche chirilică, iar la sfârşit, după redactarea documentelor cerute cu scrierea latină, se semna cu mai multă uşurinţă cu vechiul alfabet.

Semnătura preotului I. Burcă şi sigiliul Parohiei Laza

De la părintele Ioan Burcă avem o „*Listă cu toţi poporenii ce s-au ispovedit şi împărtăşitũ, precum şi de acei care nu s-au ispoveditũ şi nici s-au împărtăşitũ în Sfântul şi Marele Post al anului 1883, la biserica din Cotuna Laza, Comuna Laza cu Cotunele Sauca şi Râşniţa*”[505]. Lista este întocmită la 30 aprilie şi trimisă la 10 mai. Din parcurgerea listelor aflăm informaţii importante referitoare la parohie: sunt amintiţi cântăreţii Ioan Dosoftei, Ioan Vasiliu, Thoader Aftanase şi Neculai Dosoftei, toţi spovediţi şi împărtăşiţi; câteva nume au în dreptul lor apelativul *domnul,*aşa cum apare la Costache Ghiga, Neculai Popescu, Iogenu Vlahuţi şi Neculai Calmuschi, toţi spovediţi dar nu împărtăşiţi. Titulatura de *domn* indica starea socială, un membru al comunităţii cu posibilităţi materiale superioare, ceea ce determina un respect aparte din partea

[504] *Ibidem,* f. 11.
[505] *Ibidem*, dosar nr. 12/1883, f.242-246.

semenilor; cu toate acestea, starea de *domni* nu le-a permis primirea Sfintei Împărtăşanii. Interesant este faptul că primul pe listă este chiar părintele paroh cu fii săi, spovediți şi împărtăşiți. Pe cea de a treia pagină apare Neculai Preot Burcă, probabil nepot sau frate cu parohul (credem că e vorba de cântărețul de la Golăşei amintit mai sus), spovedit dar nu împărtăşit, apoi Ilinca Preot Dosoftei, spovedită şi împărtăşită[506].

Lista cuprinde un total de 27 persoane spovedite şi împărtăşite, 274 persoane spovedite şi neîmpărtăşite şi un număr de 36 persoane care nici nu s-au spovedit şi nici nu s-au împărtăşit. Ştiind că împărtăşania se administrează doar celor care duc o viață morală, respectând preceptele învățăturii creştine, ne putem face o părere despre starea morală a comunității lăzene la anul 1883. Pe de altă parte ne gândim şi la exigența parohului care nu administra Sfânta Împărtăşanie decât cu multă parcimonie. Numărul celor ce s-au perindat prin fața preotului pentru mărturisire şi împărtăşire a fost mult mai mare; şi asta pentru că în dreptul a numeroase nume apare, alături de numele capului de familie, specificația: *cu soția şi fii săi*.

De mare importanță sunt inventarele[507] făcute de părintele Burcă în 1884 şi 1889. Scrierea acestora, cerută de forurile superioare, avea drept scop cunoaşterea clară a întregului patrimoniu, a tuturor lucrurilor ce aparțineau bisericii; în caz de furt,

Vechea biserică de lemn din Laza*

cu ajutorul inventarelor se identificau uşor obiectele dispărute. Distanța de cinci ani între cele două documente ne face să înțelegem că patrimoniul material al bisericii s-a îmbogățit prin daniile pe care credincioşii le făceau tot timpul. Din felul în care sunt prezentate unele bunuri aflăm detalii care completează imaginea pierdută în negura timpului a unui lăcaş de cult care s-a risipit prin vitregia veacului dar şi prin neglijența urmaşilor.

[506] *Ibidem*, f. 243.
[507] *Ibidem*, dosar nr. 8/1884, f. 144-145, dosar nr.9/1889-1890, f. 150-152.

Imaginea bisericii este prezentată succint, dar îndeajuns pentru a ne da seama cum arăta vechea biserică de lemn din Laza: „ *biserică de lemnũ (de) stejar durată, căptuşită pe dinafară cu scânduri di brad, tencuită pe dinlăuntru, pi temelii de piatră, acoperită cu şindrilă, cu 2 cruci di fer la bolduri, înlauntru 2 sobi di cărămidă*”[508].Obiectele de inventar sunt descrise cu atenție, arătând numărul şi locația în incinta bisericii, precum şi rostul lor: „*2 sfeşnice de fer stabile lângă sfânta masi cu 2 făcliori di ciară, în capăt cu tricheli, în care se pun lumânările de ars*”; şi un alt exemplu: „*1 strană mari, poleită, îmbrăcată pe dinainte cu perde şi beteală, deasupra un circu cu 7 candeli, din care 1 de argint şi celilanti din bacfondă, la mijlocul străniı o sfântă iconiță de lemn, mică, îmbrăcată cu argint, poleită cu aur, se atârnă di ea şi 2 cercei di aur, 2 di bronz, 12 fluturaşi de aur, 1 peişi de argint de5 fr.,denaintea icoanei 1 sfeşnic mari de alamă cu 7 făclii de cearăgalbenă şi 1 albă, în care se pun lumânările de ars*”[509].

Unele amănunte dau impresia vizuală a vremurilor apuse: „*lângă proschiniator stă preutul şi dă anafură la creştini după finirea serviciului divin*”[510].

De asemenea, avem – prin aceste documente – imaginea clopotniței, a împrejmuirii, precum şi locația cimitirului: „*una cloporniță pe 4 amnari di stejar, acoperită cu şindrilă, deasupra o cruce de fer, pi di lături dulapi stă şi în ea, aşezati 3 clopoti, cel mai mare de 48 oca vechi, cel (de-)al 2-lea de 35 şi celălant, al 3-lea de 20 şi o toacă de lemn ,(iar) pre dimprejurul bisericii cu pari di stejar îngrădit cu nuiele şi acoperit cu spini, cari are o întindere de 900 stânjeni pătrați, un cimitir neîngrădit în mărimi de 80 prăjini, unde se îngroapă morții din cotunile ce depandă de zisa Biserică, aflat pe dealu dintre Cotuna Laza şi Sauca*”[511].

Protoiereul Nicolae Vereanu

Un alt document de mare importanță, care ne-a rămas de la părintele Burcă este „*Statistica eclesiastică*” din 1887. Din această statistică aflăm că la Laza erau 350 de familii cu 1279 de suflete; surprinzător este numărul mare de concubinaje. La nivelul parohiei se aflau la acea vreme 86 de persoane care trăiau în afara rânduielilor creştine. Să fi fost atât de mulți creştini, la acea vreme, care să încalce preceptele moralei creştine? Înclin să cred totuşi că numărul găsit în documente este exagerat şi nu reflectă realitatea; la Râşnița sunt atestate un număr de 9 persoane care trăiau în concubinaj, situație eronată, atât timp cât concubinajul presupune coabitarea a două persoane; deci ar fi trebuit să fie un număr par de persoane. Aceeaşi situație o

*A fost demolată, astăzi nu mai avem nici un indiciu care să amintească de existența ei.
[508] *Ibidem*, dosar nr.9/1889-1890, f. 150
[509] *Ibidem*, f. 152.
[510] *Ibidem,* f. 151.
[511] *Ibidem*, f. 153.

întâlnim şi la Bejeneşti, unde, din 40 de suflete, 9 erau în concubinaj[512].Un aspect important al activităţii preotului Ioan Burcă l-a constituit grija pentru lăcaşul de cult. În măsura în care edificiul, durat din lemn şi lipit pe interior cu lut, s-a deteriorat, părintele a luat măsurile necesare pentru reparaţii. Lucrările s-au desfăşurat în cursul lunii noiembrie şi începutul lui decembrie 1885. Întrucât biserica se afla în întreţinerea comunei, preotul împreună cu primarul a mobilizat comunitatea, a cerut binecuvântare de la episcopie prin intermediul preotului Nicolae Vereanu, protoiereul judeţului Vaslui şi s-a apucat de treabă. Episcopul Calinic al Huşilor a dat binecuvântarea necesară lucrărilor care s-au desfăşurat destul de repede, având în vedere şi faptul că iarna bătea la uşă. În mai puţin de o lună de zile comunitatea lăzeană, sub conducerea preotului Ioan Burcă, a reuşit refacerea acoperişului şi a gardului împrejmuitor al bisericii[513]. Slujba de sfinţire a fost oficiată de protoiereul Nicolae Vereanu, pe 22 decembrie 1885, în preajma sărbătorilor de iarnă, aducând bucurie în inimile credincioşilor[514]. Episcopia a fost înştiinţată de toate activităţile efectuate la Laza, corespondenţa existentă între Protoieria Vasluiului şi Episcopia Huşilor atestând o bună colaborare, pentru bunul mers al activităţilor din parohii.

Nu cunoaştem detalii mai multe din viaţa şi preocupările părintelui Ioan Burcă, însă credem că s-a implicat şi în activitatea de la şcoala. Documentele vremii amintesc de faptul că la Laza a existat o şcoală din anul 1843. Era o şcoală întreţinută de slujitorii bisericii, la care a contribuit, la început, dascălul I. Ciubotaru, după care a fost susţinută prin activitatea „*preoţilor Dosoftei, Burcă, Gheorghe Ionaşcu şi alţii*”[515]. Informaţia este lapidară, nu avem ştiri amănunţite cu privire la implicarea slujitorilor bisericii; cert este faptul că şcoala era gestionată de ei. Ceva mai târziu a luat fiinţă şcoala de stat, în 1866[516]. Un document din 1873, emis de Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Publice cerea tuturor preoţilor să se implice în activitatea didactică şi să colaboreze cu învăţătorii pentru binele elevilor[517].Periodic, episcopia se interesa, prin intermediul protoiereului, de conduita preoţilor din parohii. Atât în documentele din 1873[518] cât şi mai târziu în 1881[519], preotul Ioan Burcă este caracterizat cu o bună conduită, un exemplu moral a cărui credinţă şi viaţă erau demne de urmat. De altfel, buna înţelegere cu preoţii cu care a slujit, Ioan Calmuschi şi Nicolae Calmuschi, păstorii spirituali ai comunităţii din Sauca, este elocventă. Cu preotul Ioan Calmuschi a slujit din 1872 şi până în 1879. Începând cu 1879, pentru satul Sauca s-au făcut demersuri pentru aducerea unui alt preot. Protoiereul de Vaslui, preotul Constantin Focşa trimitea Episcopiei Huşilor un raport în care arăta că Parohia Laza, compusă din satele Laza, Sauca, Râşniţa şi Bejeneşti, cu un număr de peste 300 de familii, era în imposibilitate de a fi servită doar de un singur preot; iar la această biserică – susţinea

[512] *Ibidem,* dosar nr. 11/1887, f. 32.
[513] *Ibidem*, dosar nr 5/1885-1889 , f. 85-87.
[514] *Ibidem*, f.103.
[515] *Ferma model Laza – Dare de seamă pe anul 1922 -1923,* Institutul de arte grafice „Bucovina”, Bucureşti, 1923, p.40.
[516] Aurel N. Ghinea, *Situaţia Generală a judeţului Vaslui de la 1866 – 1906*, Imprimeria statului, Bucureşti, 1906, p. 31.
[517]D. J. A. N. Vaslui, Fond Episcopia Huşilor*,* dosar nr. 12/1866-1873, f. 25.
[518] *Ibidem*, dosar nr. 14/1873, f. 34.
[519] *Ibidem*, dosar nr. 7/1881-1882, f. 7.

protoiereul – au slujit tot timpul câte trei preoți[520]. Preotul Ioan Burcă declara că era de acord cu hirotonia tânărului seminarist Neculai Calmuschi, ca preot, pentru satele Sauca şi Bejeneşti. Împreună cu acesta a slujit până în 1893.

După o viață dedicată slujirii lui Hristos, la 12 ianuarie 1893 parohul de Laza, Ioan Burcă, trecea la cele veşnice[521]. Avea 65 de ani şi peste 40 de ani de slujire la altar. Nu cunoaştem locul unde a fost înmormântat; e mai mult ca sigur, în cimitirul din Laza, însă astăzi, nu mai există nici un indiciu. Probabil că un timp va fi a fost prezent în pomelnicele enoriaşilor, unii din cei care l-au cunoscut atunci şi cărora le-a marcat viața spirituală, vor fi vorbit cu respect şi evlavie despre păstorul lor, însă schimbarea generațiilor şi venirea altor păstori spirituali au făcut să se aşeze un praf gros pe amintirea celui care, cândva, odinioară, cu autoritate de sacerdot, sfătuia şi conducea turma cea cuvântătoare pe calea mântuirii. Trecerea timpului şi lipsa de preocupare a urmaşilor pentru păstrarea memoriei sale au făcut ca numele său să nu mai fie cunoscut astăzi de către nimeni din comunitatea lăzeană.

Documentele care au rezistat timpului creionează chipul unui vrednic slujitor; în acelaşi timp, ne sunt prezentate date privind comunitatea din Laza, precum şi starea morală şi spirituală a celor care, în a doua jumătate a veacului al XIX-lea, au viețuit în această zonă. Chiar dacă informațiile trebuie analizate critic, unele fiind uşor confuze, rolul acestora în întocmirea unei istorii locale este covârşitor.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

- Direcția Județeană Vaslui a Arhivelor Naționale, Fond Episcopia Huşilor.
- Arhiva Episcopiei Huşilor, Fond Episcopia Huşilor.
- *Documente huşene*, vol. III, întocmit de Costin Clit, Editura Pim, Iaşi, 2014.
- *Cronica Episcopiei Huşilor IX, 2003,* Editura Bonitas, Iaşi, 2005.
- *Ferma model Laza – Dare de seamă pe anul 1922 -1923,* Institutul de arte grafice „Bucovina", Bucureşti, 1923.
- Antonovici, preotul Ioan, *Mănăstirea Floreşti din Plasa Simila, Județul - -. --- Tutova*, Bucureşti, Atelierele Socec, 1916.
- Ghinea, Aurel N., *Situația Generală a județului Vaslui de la 1866 – 1906*, Imprimeria statului, Bucureşti, 1906.
- Tomescu, Constantin N., *Biserica din Principatele Române la 1808-1812. Mărturii şi documente*, ediție îngrijită şi note: pr. Eugen Drăgoi, Galați, Editura Partener, 2010.

[520] Arhiva Episcopiei Huşilor, Fond Episcopia Huşilor, pachet 58, dosar nr. 32/1879*,* f.1, verso.
[521] *Ibidem,* dosar nr. 3/1893, f. 14.

GENERAL DE BRIGADĂ GHEORGHE CARP

Constantin CHIPER*

Cuvinte cheie: *Gheorghe Carp; general de brigadă; Liceului „Roşca Codreanu”; Şcoala Militară Ofiţeri de Cavalerie din Târgovişte.*
Mots-cle′*Gheorghe Carp; général de brigade; Lycée “Roşca Codreanu”; L’École Militaire d’Officiers de Cavalerie de Târgovişte.*

Résumé: *Il est né le 11 mars 1896 dans la ville de Bârlad. Son père a été un petit fonctionnaire à la mairie de la ville de Bârlad et sa mère casanière. Gheorghe Carp a terminé quatre classes primaires et huit classes de lycée à l’établissement Lycée “Roşca Codreanu” de Bârlad.*

Ses études militaires: L’École Militaire d’Officiers de Cavalerie de Târgovişte, terminé le 1er juillet 1915, l’École Supérieure de Guerre de Roumanie, terminé en 1928 et aussi divers cours de spécialisation et perfectionnement.

Son évolution dans les grades militaires: sous-lieutenant le 1er juillet 1915, lieutenant le 1er septembre 1917, capitaine le 1er avril 1920, major le 1er octobre 1930, lieutenant-colonel le 1er septembre 1937, colonel le 10 mai 1941 et général de brigade post-mortem le 2 septembre 1942 et décoré avec l’Ordre de “Michel le Brave”, troisième classe.

Son évolution dans la hiérarchie militaire: commandant de peloton, commandant d’escadron de cavalerie, division de cavalerie, officier d’état-major dans la 4ème Divizia Cavalerie Bucarest, chef Bureau Operations dans la 1ère Divizia Cavalerie Craiova, professeur à l’École Militaire d’Officiers de Cavalerie, commandant du Régiment 7 Roşiori Iasi.

Sa participation dans les guerres: en 1916 dans les luttes de Transylvanie et dans la Bataille Bucarest-Argeş-Neajlov, en 1917 à Oituz, en 1941 dans les luttes pour la libération de la Bucovine de Nord et de la Bessarabie de Nord, dans les luttes entre Dniestr et Dniepr, en Crimée et Caucase.

Il est mort dans les luttes de Novorosüsk. Il a été enterré dans le cimetière de la localité de Slavianskaia.

Printre fii oraşului Bârlad, care au făcut cinste acestei localităţi, se numără şi generalul de brigadă Gheorghe Carp, care, în primul şi al doilea război mondial, a luptat în elita armei cavalerie, la roşiori. Spre mândria ofiţerilor de cavalerie din Armata română, Gheorghe Carp a fost un brav comandant al Regimentului 7 Roşiori din Iaşi, iar pentru eroismul şi spiritul de sacrificiu dovedit în acţiunile ce s-au desfăşurat de către unitatea pe care a comandat-o la Prut, Nistru, Bug, Nipru, în Kuban şi pe malurile Mării de Azov, a fost înscris în rândurile vitejilor neamului românesc,

* Coloner(rtr.), istoric militar, vicepreşedinte al Asociaţiei Naţionale Cultul Eroilor „Regina Maria”, preşedinte al filialei ANCE Prahova.

Cavaleri ai Ordinului „Mihai Viteazul”.

Gheorghe Carp s-a născut la 11 martie 1896, într-o căsuță situată în apropierea movilei unde se află astăzi biserica Sfinții Voievozi din Bârlad şi clădirea cunoscută sub numele de „Cerbul de Aur”, în familia unui mic slujbaş al primăriei oraşului, apoi al Curții cu Juri, aflată unde este astăzi clădirea Teatrului „Victor Ion Popa”. A urmat patru clase primare şi opt de liceu, în oraşul copilăriei sale, renumit prin numărul mare şi diversitatea băcăniilor de pe Strada Regală şi din Piața Sfântul Ilie, prin pitoreasca grădină publică şi bâlciurile anuale organizate la 15 august, de Sfânta Marie, la periferia de nord a oraşului, pe imaşul care se întindea până în apropierea satului Zorleni.

Frecventând cursurile Liceului „Roşca Codreanu”, situat pe Strada Hamangiu, Gheorghe Carp a avut marea şansă să fie instruit şi educat de profesori bine pregătiți, mari pedagogi ai şcolii româneşti, îndrăgostiți de meseria de dascăl liceal, buni metodişti, exigenți şi drepți cu elevii. În anii de liceu, Gheorghe Carp a fost atras de limba şi literatura română şi de istoria României, la care a obținut în fiecare an note maxime. Vacanțele le-a petrecut citind cărți luate cu împrumut de la Biblioteca „Stroe Beloescu” sau cumpărând cărți de la librăria „Cartea Românească”, situată pe Strada Paloda. Uneori mergea la bunicii dinspre tată, într-un mic sătuc din apropierea Târgului Puieşti, hoinărind cât era ziua de mare, cu câțiva colegi de liceu, prin lunca pâraielor Ezer şi Tutova.

Gheorghe Carp a fost atras la limba română şi literatură de poeziile lui Mihai Eminescu, George Coşbuc şi Octavian Goga, pe care le recita la orele de clasă şi la serbări, iar la istorie a îndrăgit epocile glorioase ale marilor noştri domnitori, Mircea cel Bătrân, Iancu de Hunedoara, Vlad Țepeş, Ştefan cel Mare, Mihai Viteazul, Constantin Brâncoveanu, Alexandru Ioan Cuza, cunoscând condițiile politico-militare în care au avut loc confruntările armate şi reformele înfăptuite în timpul vieții lor.

Pasiunea pentru istorie i-a îndrumat paşii către Şcoala Militară Ofițeri de Cavalerie din Târgovişte, în toamna anului 1911, când zăngănitul armelor, prevestea dezlănțuirea unui nou război în Europa, la numai trei decenii şi jumătate de la încheierea conflictului armat din Balcani, din anii 1877-1878. Gheorghe Carp a optat pentru arma cavalerie surprizându-şi apropiații, cunoscându-se faptul că încă de pe vremea lui Alexandru Ioan Cuza a existat, în Bârlad, Compania de Dorobanți Tutova şi apoi Regimentul 12 Dorobanți „Cantemir”, ce a adunat mii de bârlădeni şi locuitori ai județului Tutova, care s-au acoperit de glorie la Grivița şi Smârdan. Mai mult decât atât, părinții şi bunicii săi, unde-şi petrecea vacanțele, n-au avut în gospodăria lor cai. Cu toate acestea, oraşului Bârlad i-a fost hărăzit să aibă reprezentanți de vază şi în arma cavalerie.

Cetatea Târgovişte, încărcată de istorie, capitală a Țării Româneşti, cu vestigii amintind de Mircea cel Bătrân, Vlad Țepeş, Mihai Viteazul, Neagoe Basarab şi Constantin Brâncoveanu, dar şi de primul tipograf de carte românească, Macarie, l-a adoptat pe adolescentul Gheorghe Carp în ziua de 1 septembrie 1914, oferindu-i tunica cu nasturi strălucitori de alamă şi cizme cu pinteni zornăitori. Ca şi în liceul de la Bârlad, a avut în această şcoală cadre didactice, instructori şi profesori de tactica cavaleriei şi echitației, ofițeri cu o bogată experiență dobândită în războiul de independență a României şi în cel de al doilea război balcanic (1913), precum şi în

anii când s-au aflat la comanda unor subunități de cavalerie ale armatei române.

De la ei şi-a însuşit tainele meseriei unui viitor ofițer de cavalerie, de la ei a învățat instrucția călare şi pe jos, modul de îngrijire a calului, tehnica lovirii cu lancea şi sabia din galopul calului, procedeele de tragere cu armamentul din dotare, tactica cavaleriei în ofensivă şi în apărare, modul de executare a unor acțiuni de cercetare şi multe altele. Unul dintre primii profesori şi instructori pe care i-a avut Gheorghe Carp a fost căpitanul Constantin Sănătescu, care absolvise şcoala militară în toamna anului 1907 şi, după efectuarea stagiului, în funcția de comandant de pluton cercetare la Regimentul 5 Roşiori Buzău, a fost mutat, la 10 octombrie 1910, în funcția de instructor al Şcolii Militare de Cavalerie. Reuşind să pregătească câteva promoții de ofițeri, Constantin Sănătescu a urcat pe treptele ierarhiei militare până la gradul de general de armată, a fost preşedinte al consiliului de Miniştri în perioada 23 august 1944 – 6 decembrie 1944 şi apoi şef al Marelui Stat Major, în perioada 11 decembrie 1944 – 6 martie 1945.

Elevul Gheorghe Carp şi colegii săi au îndrăgit mult reprizele de călărie făcute în aer liber. Pe lângă lecțiile de echitație prevăzute de programul şcolii, reprizele de călărie în aer liber se transformau, de cele mai multe ori, în lecții de istorie. După parcurgerea călare a unui număr de kilometri, în timp ce caii erau lăsați să se odihnească, elevii vizitau, împreună cu ofițerul instructor, obiectivele cu caracter istorico-turistic din zonă. Aşa au luat cunoştință de casa lui Constantin Brâncoveanu, de la Doiceşti, ridicată în anul 1701, de palatul lui Constantin Brâncoveanu, de la Potlogi. La Aninoasa au vizitat mănăstirea Viforâta, înălțată în anul 1530 de Vlad Țepeş, la Pietroşița (la nord de Pucioasa), casa revoluționarului Bălăşescu, care, în vara anului 1848, a adăpostit Guvernul Provizoriu, refugiat de la Bucureşti, casa şi capela de la Ghergani a marelui cărturar şi diplomat al vremii Ion Ghica şi multe altele, care au avut darul să le îmbogățească cunoştințele generale ale viitorilor ofițeri de cavalerie.

Modest şi sociabil, echilibrat şi generos, respectuos şi disciplinat, silitor şi cu un dezvoltat simț al îndatoririlor regulamentare, elevul Gheorghe Carp a fost apreciat de profesori şi iubit de camarazii escadronului din care făcea parte. Unul dintre camarazi a fost Constantin Talpeş, din Chetreşti, Vaslui, care a ajuns până la gradul de general de brigadă, comandând în luptele din Ungaria şi Cehoslovacia, Divizia 1-a Cavalerie. A murit în oraşul Bucureşti, la 13 ianuarie 1949.

În zilele când erau învoiți în oraş, după o săptămână de cursuri şi instrucție, cutreierau împreună străzile oraşului Târgovişte, vizitau ruinele Curții Domneşti şi Turnul Chindiei, Mănăstirea Dealu, Mitropolia construită de Neagoe Basarab în anul 1584 şi altele.

Demni urmaşi ai plăieşilor lui Ştefan cel Mare, elevii Gheorghe Carp şi Constantin Talpeş au absolvit cu succes cursurile Şcolii Militare Ofițeri Cavalerie Târgovişte, fiind avansați, în ziua de 1 iulie 1915, la gradul de sublocotenent şi repartizați, primul la Regimentul 3 Roşiori Bârlad şi al doilea la Regimentul 10 Călăraşi Tulcea. După avansare, absolvenții au primit 20 de zile de concediu şi, luându-şi la revedere de la cadrele didactice, s-au îndreptat spre familiile lor. Cei doi absolvenți vasluieni au rămas buni prieteni până ce soarta i-a chemat într-o altă lume.

În lunile iulie şi august 1915, norii amenințători ai primei mari conflagrații

mondiale s-au apropiat de hotarele României, iar întreaga armată română trăia efervescența specifică înaintea unei confruntări militare. Populația țării intuia că cei doi ani de neutralitate a României vor lua sfârşit, iar discuțiile şi protocoalele diplomatice vor fi înlocuite cu argumente în care săbiile cavaleriei, puştile infanteriei şi tunurile artileriei îşi vor spune ultimul cuvânt, cu mari pierderi de vieți omeneşti, cu mari sacrificii din partea populației, cu necazuri şi tristețe.

La data de 20 iulie 1915 sublocotenentul Gheorghe Carp şi-a luat bun rămas de la părinți şi prieteni şi s-a prezentat la Regimentul 3 Roşiori Bârlad (unitate înființată în anul 1908), aici fiind primit de cadrele unității cu multă afecțiune. Fără prea multe protocoale, a luat în primire plutonul de cercetare al regimentului, care însuma 4 sergenți şi 36 călăreți, cu tot atâția cai negri ca pana corbului. După un an, la data de 15 august 1916, sublocotenentul Gheorghe Carp şi subalternii săi, la fel ca întreaga oştire, au primit botezul focului. Executând prima misiune de luptă, în cadrul unei acțiuni de cercetare, tânărul ofițer a dovedit mult curaj şi sânge rece, iar comportarea sa a fost menționată de comandantul unității, colonelul Aristide Steriade, în foaia colectivă redactată la sfârşitul primei campanii a războiului la care participase (avea vârsta de 20 de ani). Cu acelaşi elan tineresc şi devotament pentru patrie, sublocotenentul Gheorghe Carp s-a avântat în galopul calului pe câmpurile de luptă din jurul capitalei, în toamna anului 1916, şi în cele de la Oituz, în vara anului 1917. Pentru curajul deosebit dovedit în lupte, ofițerul a fost propus de comandantul regimentului şi a fost avansat, la 1 septembrie 1917, prin Decret Regal, la gradul de locotenent.

Anul 1918 a însemnat pentru tânărul ofițer de cavalerie un punct de cotitură în cariera sa militară, el dând curs entuziasmului ce cuprinsese în acel an pe cei mai mulți dintre ofițerii de cavalerie, artilerie şi geniu de a trece la aviație. Locotenentul Gheorghe Carp, în baza raportului înaintat forurilor superioare ale Armatei Române, dorind să urmeze Şcoala de Observatori Aerieni, a fost mutat la Grupul de Aviație Tecuci, comandat de maiorul Andrei Popovici, care s-a transformat în acelaşi an în Centrul de Instruire al Aviației Militare Române. În drumul său spre Tecuci a făcut o întrerupere la Bârlad şi spre marea lui uimire părinții nu au fost de acord cu hotărârea luată. Părinții cunoşteau riscurile la care se supun aviatorii, aflând de sacrificiile lui Aurel Vlaicu, care a căzut la Băneşti Prahova, în ziua de 13 septembrie 1913, Paul Muruianu, căzut la 16 ianuarie 1917 chiar la periferiile Bârladului, Vasile Craiu, căzut la 28 august 1918 tot lângă Bârlad. În pofida supărării părinților săi, locotenentul Gheorghe Carp a urmat, în toamna anului 1918, cursurile Şcolii de Observatori ai Aerului, reuşind să-şi convingă instructorii de zbor şi chiar pe comandantul şcolii că are aptitudinile necesare unui observator aerian. Maiorul Andrei Popovici, comandantul Centrului de Instruire, nota: „*Gheorghe Carp este un talentat elev şi va deveni un bun observator. Este unul dintre ofițerii care trebuie păstrați în aviație*". Cu toate acestea, locotenentul Gheorghe Carp nu a rămas în aviație. Căutând să aline sufletele părinților săi, în primele luni ale anului 1920 a solicitat prin raport scris să revină la arma sa de bază, cavaleria.

Dorința i-a fost satisfăcută şi, la 1 aprilie 1920, tânărul ofițer a fost avansat la gradul de căpitan. A fost mutat la Regimentul 5 Roşiori Buzău şi încadrat în funcția de comandant de escadron. Pentru completarea cunoştințelor sale tactice, la 1 septembrie

1926 căpitanul Gheorghe Carp a fost trimis la Bucureşti ca să urmeze cursurile Şcolii Superioare de Război. După absolvirea acestei prestigioase instituţii de învăţământ militar, la data de 1 august 1928 a revenit la Regimentul 5 Roşiori, fiind numit comandant al Divizionului 2 Roşiori. Doi ani mai târziu, la 1 octombrie 1930, a fost avansat la gradul de maior şi numit în statul major al regimentului.

Dovedind bune calităţi de lucrător în statul major, tânărul ofiţer a fost mutat, în vara anului 1934, la Regimentul 7 Călăraşi Brăila, în funcţia de şef Birou Pregătire de Luptă, iar un an mai târziu a fost promovat în statul major al Diviziei 4 Cavalerie Bucureşti, la Biroul Operaţii. La data de 1 septembrie 1937 a fost avansat la gradul de locotenent-colonel şi numit în funcţia de şef al Biroului Operaţii la Divizia 1-a Cavalerie Craiova.

După zece ani de lucru ca ofiţer de stat major la regiment şi divizie de cavalerie, locotenentul-colonel Gheorghe Carp a fost mutat în funcţia de profesor de tactică a cavaleriei la Şcoala Militară de Cavalerie, contribuind la pregătirea promoţiilor de ofiţeri 1939-1940.

În toamna anului 1940, locotenentul-colonel Gheorghe Carp a fost mutat la comanda Regimentului 7 Roşiori Iaşi, unitate provenită din fostul Regiment 7 Călăraşi Iaşi, care a participat la Războiul de Independenţă a României, o parte din efectivele sale formând, în 1908, Regimentul 7 Roşiori Iaşi. Celelalte efective au format Regimentul 7 Călăraşi Brăila. În această funcţie a acordat o mare atenţie instruirii în bune condiţii a cadrelor şi militarilor în termen, menţinerii capacităţii combative a unităţii la un nivel cât mai ridicat, instruirii complete a rezerviştilor pentru a fi în măsură să execute orice misiune de luptă, întreţinerii cailor de călărie şi tracţiune, precum şi asigurării cu mijloace de luptă.

Avansat la gradul de colonel, la data de 10 mai 1941, Gheorghe Carp şi-a condus subordonaţii în luptele de eliberare a Basarabiei de Nord, de la 22 iunie 1941. Subordonată Brigăzii 5 Cavalerie Iaşi, unitatea pe care a comandat-o a obţinut succese încă din primele zile ale războiului, executând incursiuni în teritoriul controlat de inamic. După forţarea Prutului, Regimentul 7 Roşiori a acţionat ofensiv pe direcţia Cuconeştii Noi, Fidinița, Verejeni, forţând Nistrul la 18 iulie 1941, în zona Liasevți, împreună cu alte unităţi ale Corpului de Cavalerie, după care a continuat înaintarea spre Bug şi Nipru, participând la bătălia de pe Nipru, în a doua parte a lunii septembrie 1941. Succesele obţinute, datorate şi capacităţii de conducere a colonelului Gheorghe Carp, au fost evidenţiate în mai multe ordine de zi ale Brigăzii 5 Cavalerie, Corpului de Cavalerie şi ale Armatei a 3-a Române. Calităţile sale de comandant s-au evidenţiat, în mod deosebit, în luptele de la Akimovka, din 26 septembrie - 4 octombrie 1941, când Regimentul 7 Roşiori a fost atacat, timp de nouă zile şi nouă nopţi, de forţe inamice superioare numeric. În timpul acestor lupte inamicul urmărea să rupă cu orice preţ dreapta Brigăzii a 5-a Cavalerie şi să-i închidă drumul către Berislav şi Crimeea. Comandantul Regimentului 7 Roşiori a stat neclintit în prima linie. Calmul şi elanul său au determinat ca rezistenţa unităţii să se menţină mereu închegată, insuflând subordonaţilor hotărârea de-a rezista cu orice preţ şi de-a contraataca fără pauze.

În dimineaţa zilei de 26 septembrie, aripa stângă a Regimentului 7 Roşiori a fost atacată puternic de-a lungul căii ferate Akimovka, ameninţând să învăluie

efectivele sale pe la vest. Colonelul Gheorghe Carp s-a deplasat personal la escadronul care rezista cu greu, la sud-est de calea ferată, contribuind la oprirea inamicului. Totodată, el a format o rezervă puternică, în vederea unui contraatac preconizat de brigadă. Cu această rezervă, în momentul declanşării contraatacului, colonelul Gheorghe Carp a reuşit să respingă inamicul, cucerind poziţiile pierdute anterior.

A doua zi Regimentul 7 Roşiori a fost din nou atacat de Divizia 99 Infanterie sovietică şi de această dată, prin contraatacuri repetate şi cu încrederea în rezistenţa lor, ce le-a insuflat-o comandantul unităţii, au oprit toate încercările de atac ale inamicului. În perioada 29 septembrie - 4 octombrie, deşi inamicul a atacat continuu, ostaşii regimentului au rămas pe poziţie. Cu toată superioritatea inamicului în efective, a lipsei muniţiei de artilerie şi a oboselii oamenilor, colonelul Gheorghe Carp, prin prezenţa sa neîntreruptă în mijlocul ostaşilor, prin intervenţia sa dârză în contraatacuri, prin calmul, liniştea şi priceperea desăvârşită cu care a condus acţiunile regimentului, a reuşit să menţină integritatea poziţiei de luptă. Recunoscându-i meritele, generalul Mihail Racoviţă, comandantul Corpului de Cavalerie, îl caracteriza ca pe „*un excelent comandant de regiment, din toate punctele de vedere*". La rândul său, comandantul Brigăzii 5 Cavalerie, Vasile Măinescu, l-a propus în două rânduri, la 15 octombrie 1941 şi la 27 februarie 1942, pentru a fi decorat cu Ordinul „Mihai Viteazul", clasa a III-a. În acelaşi sens, generalul Mihail Racoviţă, printr-un raport către comandantul Armatei a III-a Române, din 13 iulie 1942, arăta: „*Pentru luptele de la Radiankova-Akimovka, dacă într-adevăr este cineva care să fi meritat decorarea cu Ordinul „Mihai Viteazul", clasa a III-a, acesta este colonelul Gheorghe Carp, comandantul Regimentului 7 Roşiori, care însărcinat cu greaua răspundere a menţinerii sectorului ce-i fusese încredinţat, se găseşte permanent în primele linii, contraatacă peste tot cu ce are la îndemână şi îşi execută misiunea. Totuşi, acest brav ofiţer, deşi a fost propus pentru decorare cu Ordinul „Mihai Viteazul", nu este menţinut şi nu reclamă, dând probă de un adevărat spirit ostăşesc*".

Colonelul Gheorghe Carp s-a remarcat din nou, în timpul acţiunilor ofensive din vara anului 1942, la sud de Don şi pe litoralul caucazian al Mării Negre, conducând exemplar ostaşii regimentului la forţarea râului Protoka, la cucerirea oraşului Slavianskaia, în atacul de la Troizkaia, la cucerirea Cotei 121 Malecsovski şi a localităţii Blagodorei, înaintând până la marginea portului Anapa. Cu toate greutăţile provocate de teren şi de rezistenţa dârză opusă de trupele sovietice, Regimentul 7 Roşiori a reuşit să înainteze pe direcţia Sockolova - sud Novorosiisk, să pună stăpânire pe înălţimile din zonă şi să pornească apoi la atac pentru cucerirea oraşului Novorosiisk. În dimineaţa zilei de 2 septembrie 1942, în timp ce se deplasa pe valea Sukka, spre înălţimea cu cota 205, colonelul Gheorghe Carp, care era însoţit de trei ofiţeri din statul său major, a fost atacat prin surprindere de o subunitate sovietică, fiind omorât de o rafală de armă automată. Alături de comandant au murit căpitanul Gheorghe Ştefan şi sublocotenentul Gheorghe Gheorghiu, iar locotenentul-colonel Ştefan Cruceanu, din Regimentul 2 Artilerie Călăreaţă, a fost grav rănit.

Regretând pierderea colonelului Gheorghe Carp, comandantul Corpului de Cavalerie Român care conducea acţiunile de luptă ale cavaleriei române în Kuban, generalul de corp de armată Mihail Racoviţă, scria, în septembrie 1942: „*Moartea eroică a acestui destoinic ofiţer trebuie să fie pentru noi toţi din Corpul de Cavalerie*

şi mai ales bravilor ostaşi din Regimentul 7 Roşiori un imbold, în scopul îndeplinirii datoriei până la moarte şi jurământul de a-l răzbuna".

Pentru „*destoinicia, bravura şi elanul de care a dat dovadă pe câmpul de luptă*", după cum se arată în „Monitorul Oficial" nr. 40, din 17 februarie 1943, ofițerul a fost decorat, în ziua de 2 septembrie 1942, cu Ordinul „Mihai Viteazul", clasa a III-a, şi înaintat la gradul de general de brigadă „post-mortem". În aceeaşi zi, bravul comandant al Regimentului 7 Roşiori Iaşi, împreună cu sublocotenentul Gheorghe Gheorghiu şi căpitanul Gheorghe Şerban din acelaşi regiment, au fost purtați pe brațe de soldații escadronului şi înmormântați în prezența efectivelor regimentului şi a Brigăzii 5 Cavalerie, în cimitirul eroilor români din satul Slavinskaia, din apropierea oraşului Novorosiisk. Cu siguranță că şi astăzi, foştii ofițeri de cavalerie, veterani ai celui de al doilea război mondial şi chiar bârlădenii mai vârstnici, care l-au cunoscut pe generalul de brigadă „post-mortem" Gheorghe Carp îşi îndreaptă un gând pios către eroii cavaleriei române, care-şi dorm somnul de veci de aproape şase decenii, la mii de kilometri de glia străbună. Ei ştiu că „*Eroii sunt pentru neam* – cum spunea mareşalul Ion Antonescu – *ceea ce sunt profeții pentru religie şi sfinții pentru biserică. Ei sunt religia prin care se leagă lanțul veşniciei naționale*".

BIBLIOGRAFIE

- Arhivele Militare Piteşti,
Fond Memorii Bătrâni, Dosar nr. 55.

ŞCOALA PRIMARĂ NR. 1 BĂIEȚI DE LA ÎNFIINȚARE ŞI PÂNĂ LA PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

Cristina Maria CONDURAT[*]
Mihai Cristian ŞELARU [*]

Cuvinte cheie: *Şcoala primară , Vaslui, profesori, război, învățământ;*
Keywords: *Primary School, Vaslui, teachers, war, education;*

Abstract: *The oldest school in the town of Vaslui is the "Primary School for Boys No. 1". From the existing documents at the Ministry of Public Instruction, it appears that Elena Subin (wife of Colonel Alexe Subin and Ghica's sister) the owner Vaslui estate, started ever since 1840 the necessary steps for setting up a school.*

1841 is supposed to be the beginnig of existence of the Primary School in Vaslui. One of the oldest documents still preserved shows the date of January 12, 1842. This act is the address by which the Epitropy of public teaching of the Principality of Moldavia No.5 and date: 1842 Gnenadie 12 discloses to the inspection committee of public school from Vaslui Iordache Galera's appointment as teacher and head of the school of Vaslui.

The school, in its early years of existence, was supported by both the rich people of the city and the teachers who served here. During the reign of Alexandru Ioan Cuza the Public School for Boys is becoming overcrowded. Education gets to know a new development.

1897 and 1901 data are scarce and contradictory, and after the First World War the Primary School for Boys No.1 Vaslui goes through major transformations. In addition to the decreasing number of students and teachers, the school will suffer its transformation into hospital premises.

Învățământul moldovenesc îşi are începuturile în îndepărtatele timpuri feudale. Şcoala *„face parte din vechiul tezaur al limbii româneşti"*[522]Ca instituție, primele şcoli se întâlnesc prin secolul al XIII-lea şi formau patru grupe: latineşti, mănăstireşti, ale străinilor şi învățătorul de casă. Şcolile latineşti apar la Baia, Siret, Bacău, Argeş, Sighişoara şi Cluj, organizate pe lângă reşedințele episcopale catolice. La ele participau şi unii români. Şcolile mănăstireşti reprezintă *„primul nostru învățământ propriu, legat de limba slavonă a statului şi de pravoslavnicia bisericii"*.[523] Înființarea la sfârşitul secolului al XIV-lea (mai întâi la Tismana, Neamț, Argeş şi Roman), aveau patru preocupări: caligrafia, psaltichia, muzica şi pictura bisericească, la care se

[*] Profesor, Liceul tehnologic „Ion Mincu" Vaslui.
[*] Muzeograf, Muzeul Județean „Ştefan cel Mare" Vaslui.
[522] Nicolae Iorga*, Istoria învățământului românesc*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1971, p.5.
[523] *Ibidem,* p. 8.

adăuga învățarea diferitelor meserii legată de activitatea bisericească. Şcolile străine erau ale germanilor şi ungurilor din Braşov, Sibiu şi Bistrița. Învățământul de casă era rezervat fiilor de boieri ai căror dascăli erau călugări. Evul mediu a moştenit creştinismul lumii vechi, dispărută, având drept consecință monopolizarea întregii pregătiri intelectuale, a întregii culturi de către preoți, în mâna cărora politica şi jurisprudența, ca şi celelalte ştiințe au devenit simple ramuri ale teologiei[524]. Era normal ca, în aceea perioadă, oraşele şi târgurile moldoveneşti, care erau slab dezvoltate, să nu aibă o şcoală laică, care să aibă alte preocupări decât acelea ale teologiei. Singurele şcoli folosite în perioada medievală erau întreținute de către mănăstiri, care constituiau o cale de răspândire a ideii lor creştine, în care călugării aveau o pregătire superficială şi unilaterală (erau miniaturişti, caligrafi şi buni cunoscători ai dogmelor bisericeşti şi ai vechii limbi slave), erau profesori şi predau elevilor cunoştințe dictate de interesele bisericii. Expansiunea otomană în Balcani, distrugând centrele culturale de acolo, a determinat refugierea cărturarilor la noi, în Moldova.

Singurii care îşi aduceau la curțile lor clerici culți şi chiar pedagogi străini, care cunoşteau limba latină pentru a instrui odraslele lor, erau domnitorii şi unii boieri.

Cu toată existența magiştrilor, dascălilor sau grămăticilor, învățământul moldovenesc nu a depăşit nivelul dezvoltării social-economice a țării şi nu au putut lua ființă acele *„universități”*ca în apus, şcoala de la noi rămânând o şcoală de mănăstiri.

Începând din secolul al XV-lea, mulți studenți de la noi studiază la universități din străinătate de unde se întorc în țară cu idei noi, liberale, potrivnice crezurilor clericale. În fața acestor atacuri, s-a ivit necesitatea unui cler instruit şi capabil să înfrunte disputele teologice. Astfel, domnitorul Alexandru Lăpuşneanu înființează o şcoală în care se pregătea clerul şi în care se învăța slava, greaca, latina, cântările religioase în greacă şi slavă şi trimite o parte din membrii acestuia şi pe unii fii de boieri, la sfârşitul secolului al XVI-lea şi începutul celui de al XVII-lea să studieze gratuit la Lwow, care, după întoarcere, au jucat un rol important în soarta politică şi culturală a Moldovei. Despot Vodă, rivalul lui Lăpuşneanu, înființează o Academie luterană la Cotnari în care sunt acceptați şi moldoveni din mediul rural, şcoală care, după căderea lui Despot, se transformă într-o şcoală de creare a cadrelor necesare bisericii catolice.

Introducerea tiparului şi hârtiei, la noi, a dus la răspândirea ştiinței de carte începând cu păturile de sus către cele de jos, ceea ce face să crească numărul uricarilor şi al diecilor la cancelariile domneşti şi în instituțiile bisericeşti. În anul 1664 erau circa 20 de şcoli valahe, armene, greceşti şi rutene. Acest progres s-a datorat şi faptului că limba veche slavonă a fost înlocuită cu cea română.[525]

În 1640, Vasile Lupu, luptând contra ereziilor religioase, deschide o şcoala la Trei Ierarhi, după modelul Academiei lui Petru Moghilă din Kiev unde se învățau latina, slava, greaca, filozofia, poetica şi retorica cu dascăli aduşi de la Kiev, iar unii

[524] Dimitrie Cantemir*, Descrierea Moldovei*, Editura Junimea, Iaşi, 1981, p.37.
[525] V. A. Urechea *Istoria românilor:Biografii române după metoda catihetică pentru scotele primării săteşti şi militarii din România*, (f.e).Bucureşti 1865, p. 268-269.

din Moldova şi Transilvania. Simultan cu acest colegiu domnesc, la Iaşi mai funcţiona o şcoală fondată de iezuiţi.

Către sfârşitul secolului al XVII-lea, a venit în Moldova un însemnat număr de învăţaţi greci. Ei au făcut ca limba greacă să predomine, fără ca limba română să fie neglijată (mai ales că acum şi-au scris operele mari cărturari care traduceau în româneşte din slavă şi greacă).

Şcoala domnească din Iaşi decade din ce în ce, până când, sub primul domn fanariot, Nicolae Mavrocordat, cunoaşte o nouă înflorire. În aceste şcoli nu aveau voie copii de ţărani care se vedeau siliţi să urmeze şcolile de pe lângă biserici înfiinţate în iulie 1749 de către Mitropolitul Nechifor. Alexandru Ipsilanti, în 1775, reorganizează şcoala pe care o urmau *„nu ţăranii, cărora li s-a dat lucrul pământului şi păstoria”*[526], ci numai copii de boieri scăpaţi sau copiii slujbaşilor străini, mai ales greci.

În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, deşi sub ocupaţie otomană, în Moldova creşte producţia, determinând dezvoltarea meşteşugurilor şi a manufacturilor. Producţia, schimbul de mărfuri, populaţia oraşelor, deci piaţa internă, se dezvoltă. În Apus, însă, astfel de transformări avuseseră loc cu mult mai înainte. Acum, Apusul, în căutare de pieţe străine de desfacere, făcea comerţ cu Moldova. În aceste condiţii era firesc ca şi învăţământul să se dezvolte. Şcoala domnească ieşeană devine Academie de Filozofie şi Ştiinţe în ea predându-se şi limba latină. Domnitorul Grigore Alexandru Ghica a sprijinit foarte mult această formă de învăţământ[527].

Sfârşitul secolului al VIII-lea şi începutul secolului al XIX-lea marchează un interes sporit faţă de învăţământ. Se fac din ce în ce mai des propuneri privind îmbunătăţirea şi dezvoltarea învăţământului. Se deschid internate, se prevăd examene semestriale, eliberări de dovezi absolvenţilor; se fac propuneri referitoare la: administraţia şcolilor, sarcinile epitropilor şcolari, programa analitică, durata învăţământului, vacanţe, premii, atestate, bibliotecă, material didactic etc.

Domnitorul Alexandru Moruzzi a satisfăcut majoritatea acestor cereri prin hrisovul din 24 mai 1803 prin care reorganizează Academia de Filozofie şi Ştiinţe din Iaşi, rămânând însă cu structură grecească. În 1814, în cadrul acestei academii, a luat fiinţă o secţie de ingineri sub conducerea lui Gheorghe Asachi, cursurile predându-se în limba română. De asemenea şi Şcoala domnească, zisă şi Academia domnească din Iaşi, a făcut progrese până în 1821, când, din cauza tulburărilor, şi-a închis porţile. După acest an, în Ţara Românească şi Moldova se tinde spre aceleaşi ţeluri: înlăturarea feudalismului, crearea unui stat naţional unitar. Cele mai importante centre de atunci, erau: laşi, Vaslui, Bârlad, Galaţi şi Focşani. Începe astfel lupta între şcoala grecească şi şcoala naţională românească care luptă pentru un învăţământ în limba naţională. În fruntea celor care luptau pentru acest din urmă învăţământ a fost Gheorghe Asachi, care, pe lângă faptul că, începând cu anul 1814, a predat în limba română un curs de inginerie, a adus la seminarul din şcoală profesori din Transilvania.

Şcoala grecească se desfiinţează. Deşi în mai multe anaforale se cerea deschiderea de şcoli româneşti, domnitorul Ioniţă Sandu Sturdza a întârziat deschiderea lor. Abia la 23 ianuarie 1828, o astfel de şcoală s-a deschis *„în limbile*

[526] Nicolae Iorga, *op. cit*., p 107.
[527] V. A. Urechea, *op. cit*., p. 299-301.

românească şi latinească"[528]. Şcoala era divizată în: şcoala normală de doi ani şi cursul gimnazial de patru clase în care se predau în limba română următoarele materii: religia, filologia, biologia, logică, retorică, poezia, istoria, matematica, morala, istoria naturală şi arheologia, precum şi limba latină - maica limbii noastre.

În 1846 şi 1847 domnitorul Mihail Sturdza, înspăimântat de programul şcolilor, de ideile liberale şi naţionale care emanau din şcoli şi care prevesteau evenimentele de la 1848, desfiinţează învăţământul superior şi elimină limba română din învăţământul secundar, clasele au fost reduse de la şapte la patru, materiile erau predate în limbi străine, iar Academia se transformă în Colegiu.

Pentru judeţul Vaslui, învăţământul constituie un domeniu cu o îndelungată şi bogată tradiţie. Şcoala vasluiană, aşa cum o vedem astăzi, este, fără îndoială la noi şi opera unei tradiţii - deşi unii oameni de şcoală contestă că noi am fi avut o asemenea tradiţie - totuşi această tradiţie a existat. Ea a fost făurită în tindele bisericilor de pe întinsul pământului locuit de răzeşii lui Ştefan, în şcolile domneşti şi mănăstirile de altă dată, în unele case boiereşti, care au găsit cu cale să le transforme în instituţii de cultură.

Încă din timpul lui Ştefan cel Mare, Vasluiul se impune ca un important centru cultural. Logofătul Tăutu Ion, cel care scrie *„uricile în Vaslui”*, a întemeiat la curtea domnească de la Vaslui o şcoală de dieci şi copişti.

Învăţământul se răspândeşte repede printre cei cu dare de mână. Marii boieri şi dregători vasluieni îşi trimit fiii la studii în străinătate. Îi întâlnim la studii la Şcoala Mare a Patriarhiei de la Constantinopol pe fiul spătarului Gavril Milescu, Nicolae. Tot la Academia Patriarhiei Ortodoxe de la Constantinopol avea să studieze şi Dimitrie Cantemir, domnul Moldovei între 1710-1711. Un alt vasluian care a devenit un pisar de cancelarie şi foarte cunoscut pe vremea sa a fost Axente Uricanul.

În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea se dezvoltă învăţământul în limbile greacă, franceză şi română. Încă din prima jumătate a secolului al XVIII-lea în judeţ funcţionau şcolile bisericeşti. Deşi timid, învăţământul începe încet, încet să se dezvolte. Primul statut fundamental al Principatelor, Regulamentul Organic, prevedea la 1832 înfiinţarea de şcoli începătoare, numite la oraş „şcoli naţionale”, iar la sate "şcoli de ocoale". Până în anul 1832, era vestită în zona Moldovei şcoala primară slavonă Vasiliană de la Trei Ierarhi, înfiinţată în 1642 de Vasile Lupu. După 1832, Articolul 420 din Regulamentul organic al Moldovei prevedea că, *„şcoli primare pentru ambele sexe vor fi înfiinţate în oraşele Roman, Huşi, Galaţi, Focşani, Bârlad şi Botoşani. Se vor da acestor aşezăminte toată extensiunea progresivă potrivit fondurilor destinate instrucţiunii publice.”*[529]. Aşa, în 1832, iau fiinţă câte o şcoală primară în târgurile Galaţi şi Botoşani. În 1836 la Piatra Neamţ, în 1839-la Focşani, Huşi şi Bacău, iar în anul 1838 ia fiinţă prima şcoală rurală, în satul Pomiz, din Dorohoi. După zece ani, sub domnitorul Mihail Sturdza, iau fiinţă şcolile din Vaslui, Fălticeni şi Târgu-Frumos.

[528] Gheorghe Săulescu, *Gramatica românească*, Iaşi, 1883, p. 2.
[529] G.G.Mironescu, *Un centenar cultural la Vaslui*, în „Convorbiri literare”,septembrie octombrie 1942, p. 2.

Cea mai veche şcoală din oraşul Vaslui este *Şcoala Primară Nr. 1*. Ea a luat fiinţă sub domnitorul Mihail Sturdza. Din documentele existente la Ministerul Instrucţiunii Publice, reiese faptul că polcovniceasa Elena Şubin (soţia colonelului Alexe Şubin şi sora lui Ghica), proprietara moşiei Vaslui, a început încă din anul 1840, demersurile pentru înfiinţarea unei şcoli.

După unele afirmaţii, Şcoala Primară şi-a deschis porţile la 1 decembrie 1841, în urma insistenţelor repetate ale Elenei Şubin. Potrivit datelor oferite de Gh. Gh. Mironescu, acesta ar fi găsit un tablou cu numărul *"şcoalelor"* primare judeţene din Moldova. Acolo ar fi trecuţi la Vaslui un număr de 31 elevi în 1841 şi 12 în 1842. Potrivit aceleiaşi surse, care a primit informaţiile de la domnul Octav Mărculescu, ni se transmite şi nouă astăzi informaţia potrivit căreia domnia sa ar fi găsit pe un atestat din 7 septembrie 1853 aplicată o pecete, „*care cuprindea cu literele chirilice indicaţia: «Şcoala începătoare din Vaslui», iar mai jos - în cifre arabe, 1841*”[530].

Din corespondenţa Elenei Şubin cu Epitropia învăţăturilor publice, aflăm că Epitropia trimisese încă din octombrie 1841 la postul din Vaslui pe primul dascăl al oraşului, Iordachi Galere. Cum până la acea dată localul şcolii nu era terminat, cursurile nu s-au putut deschide. Tot din corespondenţa purtată de Elena Şubin cu Epitropia, este şi următoarea scrisoare:

„*La adresa de sub No.259: prin care în privinţa cerşutei din partea mea înfiinţare de shoală publică aice în târgul Vaslui mi se dă dreptate a alege doi din boierii acestei politii spre îndeplinirea Comitetului de inspecţie pentru sprijinirea şi îmbunătăţirea ei cu căzuta cinste recomenduescu pe Dumnealor Banul Grigore Anghelichi şi Cuv. Nicolai Kiriac de la carii se nădăjduieşte isprava dorită întru aceasta, şi totodată rogu pe cinstita Epitropie ca pe rânduitul împlinitorul îndatoririlor de profesor D-lui Iordachi Galere este sosit aici de mai multă vreme şi numai din partea mea s-au dat făgăduita casă de Şcoală şi putinciosul ajutoriu în ţinerea gospodărească dar neînlesnirea întru totul stă fără lucrare, să mijlocească unde se cuvine a dezlega ispr(ciei ?): sau a slobozi băneşte ordinare cheltuiele ce s-ar socoti trebuitoare unei asemenea închipuiri. E.Şubina, 1841, noiembrie 15, târgul Vaslui*”[531].

Dacă din anul 1841 se presupune a-şi începe existenţa Şcoala Primară din Vaslui, unul dintre cele mai vechi acte ce ni s-au păstrat arată data de 12 ianuarie 1842. Acest act este adresa prin care Epitropia învăţăturilor Publice din Principatul Moldovei cu Nr.5 şi data: 1842 Gnenadie 12, face cunoscut comitetului de inspecţie al şcolii publice din Vaslui numirea lui Iordache Galere, ca profesor şi conducător al şcolii din Vaslui. Iată textul acestei adrese:

„Epitropia învăţăturilor publice în prinţipatul Moldovei, no.5, Anul 1842 Luna Ghenadie 12.

Către comitetul de inspecţie al şcolii publice din Vaslui:

După cerirea obştei şi înalta încuviinţare a Prea înaltului Domn, înfiinţând şcoala publică în Vaslui, Epitropia a orânduit de împlinitor îndatoririlor de profesor

---

[530] *Ibidem*.

[531] Dumitru V. Marin, Cornelia C. Alexandru, *Liceul „Mihail Kogălniceanu*, Editura Tipografia Vaslui, 1990, p.5.

pe dl. Iordachi Galer, căruia i s-a dat şi instrucţiunile atingătoare ce au a se povăţui în a sa însărcinare. Alăturate cu acele sunt şi îndatoririle puse asupra Comitetului de inspecţie, care sunt nu numai de priveghere şi a povăţui acea lucrare ci şi de a da acelei şcoli, tot felul de ajutor şi de a îndemna cu acele trebuincioase pe profesor şi şcoală, drept pentru care epitropia recomenduieşte acelui comitet asemenea înfiinţate şi aşteaptă cu mulţumire rezultatul dorit"[532].

Discuţiile pe marginea înfiinţării acestei şcoli, a datei exacte de când funcţionează au fost şi vor continua să fie diferite. În anul 1842, autorităţile locale au considerat, ca an al înfiinţării şcolii, anul 1842, desfăşurând în acel an o vie activitate în vederea serbărilor centenarului şcolii.

La 5 ianuarie 1842, la propunerea Elenei Şubin, Epitropia aprobă un comitet de inspecţie format din ispravnicul de ţinut, banul Grigore Angheliki, Căminarul Neculai Chiriac Hagiu şi primul dascăl Iordache Galere. Tot prin acel ordin se arată că şcoala s-a înfiinţat după cererea obştii şi stăruinţa boierilor din oraş, ceea ce probează că vasluienii simţeau absolută nevoie de fiinţarea unui prim aşezământ de cultură în târgul lor. Dascălul primeşte instrucţiuni *„atrăgătoare de care are a se povăţui în a sa însărcinare. Comitetului de inspecţie i se dă îndatorirea nu numai de „privighere şi povăţuire, ci să dea şi tot felul de ajutor şi îndemn trebuincios profesorului şi şcoalei, pentru ca un institut atât de folositor obştii să se poată întemeia şi spori”*[533].

Timp de patru ani, între 1842-1846, primăria oraşului Vaslui a hotărât ca Şcoala începătoare să funcţioneze într-un local impropriu pentru învăţământ. Din anul 1842 şi până în anul 1849, neavând local propriu, şcoala a funcţionat în tinda unei biserici din curtea Căminarului Neculai Kiriac, în locul căreia s-a zidit Biserica *"Adormirea Maicii Domnului"*. Până la numirea unui învăţător calificat, cursurile au fost predate de către cântăreţii de la biserică, care au folosit ca manual abecedarul şi catehismul lui Grigore Asache. Din iniţiativa Căminarului Neculai Chiriac Hagiu şi a altor boieri luminaţi se construieşte la Vaslui o clădire proprie pentru şcoală, aşa cum atestă şi inscripţia şcolii:

„Casă zidită în târgul Vasluiului numită pentru şcoala publică cu o parte ajutorându-se di la unii din boieri şi negustori, iar doua părţi din cheltuiala şi strădanie şi stăruinţa dumisale Căminarului Neculai Chiriac Hagiu. Anul 1846, luna Juni(u)30”[534].

Cursurile în interiorul noii şcoli au început în anul 1849, când clădirea era la acea dată parţial terminată, ea fiind sfârşită în anul 1861. Potrivit d-nei Eugenia Munteanu, care a realizat în anul 1967 o Monografie a Şcolii Generale Nr.2 din oraşul Vaslui, *„localul de şcoală a fost construit pe locul din faţa clădirii Sfatului Popular Raional (astăzi în clădirea respectivă funcţionează Prefectura Vaslui şi Primăria oraşului) şi a fost folosit din 1849 şi până în anul 1940."*[535].

---

[532] G. G. Mironescu, *op.cit.* p.5.
[533] Constantin Neştian, *Monografia Şcolii No. 1 Băieţi Vaslui*,în „Învăţătorimea Vasluiana”, Nr.4/1935, p.176.
[534] *Ibidem*, p.177 ; vezi şi Mihai Ciobanii, Alexandru Andronic, Petru Necula, *Cronica Vasluiului*, Bucureşti, 1999, p. 202.
[535] Direcţia Judeţeană Vaslui a Arhivelor Naţionale (în continuare D. J. A. N. Vaslui.), Fond Inspectoratul Şcolar al Judeţului Vaslui, dosar 2/1967, f. 32.

Din documentele vremii aflăm că în anul 1844 comisiile de inspecție şi asistența din care făceau parte boieri şi negustori au apreciat buna pregătire a elevilor din această şcoală. Activitatea celor 54 de elevi, la ora cărora a participat colonelul Alexei Şubin, a fost apreciată ca fiind foarte bună. Elevii cu merite deosebite la învățătură erau stimulați prin primirea premiilor de merit.

Din cercetările făcute de dl. Octav Mărculescu, rezultă că până în anul 1850 şcoala a avut o singură clasă. De la 1 septembrie 1850, şcoala are două clase, a treia clasă luând ființă în 1854, iar clasa a patra, la începutul anului şcolar 1856. În anul 1858 moare Neculai Chiriac Hagiu, cel care a suportat, financiar vorbind, cea mai mare parte a construcției şcolii. Până în 1861 şcoala a trecut printr-o perioadă de criză, timp în care la conducerea ei s-au perindat mai mulți directori.

„Gazeta de Moldavia", nr. 93/24 noiembrie 1858, anunță deschiderea la data de 3 noiembrie 1858 o şcoală de fete. La aceasta deschidere a celei de-a doua şcoli primare din oraşul Vaslui, pe lângă oficialitățile prezente, ca de fiecare dată la asemenea evenimente, a participat şi domnul Basile Kassian, profesor al şcolii de băieți şi director în acelaşi timp al şcolii de băieți. învățământul începe să prindă şi pe aceste meleaguri. Cu toate acestea, exista un viciu radical în modul de învățare adoptat pentru clasele primare şi care consta în faptul că elevii lucrează doar cu memoria şi îşi exersează foarte puțin inteligența, astfel încât dacă li se pun întrebări diferite de cele care se găsesc în cărțile lor, sau dacă nu sunt lăsați să repete literă cu literă ceea ce a făcut subiectul învățării lor din cărțile precizate în programul oficial de studiu, ei nu sunt în stare să răspundă întrebărilor care le sunt puse cu diferite ocazii, despre ce au învățat. De aceea Ministerul, prin prințul Dimitrie A. Sturdza, atrage atenția tuturor directorilor de şcoli primare, în condițiile în care şcoala primară este baza şi primul grad al instrucției superioare şi în acelaşi timp singura educație la care poate accede cea mai mare parte a populației, să se dea lecțiilor o direcție utilă, astfel încât să se obțină un rezultat favorabil. Şi în cazul şcolii de față se fac mari eforturi pentru a se respecta instrucțiunile Ministerului, greutăți întâmpinându-se în privința bugetului mic de care dispune şcoala.

Şcoala, în primii ani ai existenței sale, a fost sprijinită atât de oamenii bogați ai oraşului, cât şi de dascălii care slujeau aici. După cum ştim, şcoala devine o instituție de stat abia după 1864, când apare Legea Ministerului de Instrucție. Până în acel an, şcoala era un act de milă domnească sau de mărinimie a vreunui negustor sau boier iubitor de cultură. Unul dintre cei care au sprijinit şcoala a fost serdarul Dimitrie Duca, inspectorul şcolii publice din Vaslui, pe care *Epitropia învățământurilor publice* din Vaslui îl felicita la 23 iulie 1851, cu următoarele cuvinte: *"...luând în deosebită considerație zelul şi jertfele ce ai făcut în binele obştii la ridicarea şcolii publice din Vaslui, la care nu numai prin osteneală dar şi cu ajutor bănesc ai ajutat un asemenea aşezământ ... îți mărturiseşte cea mai vie mulțumire a ei ... totodată te pofteşte ca precum până acum, de asemenea în viitorime să binevoieşti a întrebuința toate mijloacele putincioase întru deplina desăvârşire a acestei zidiri."*[536].

Pe la anul 1860, a luat ființă pe lângă şcoală un pension francez, condus de profesorul francez Al. Lablanc. Elevii acestui pension erau obligați să dea examen în

[536] Mihai Ciobanu, Alexandru Andronic, Petru Necula, *op. cit*., p. 203.

fața comisiei școlii primare. În anul 1861, a luat ființă pe lângă școală o instituție cu caracter premilitar, cu scopul de a pregăti cetățenii cu deprinderi ostășești, spre a susține drepturile și independența țării. Această instituție pregătea sergenți și subofițeri necesari pentru instruirea militară. Mai târziu, se va vedea că o mare parte din elevii școlii au urmat aceste cursuri, unii ajungând până la gradul de general în armata română.

În timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza, Școala Publică de Băieți începe să devină neîncăpătoare. Învățământul începe să cunoască o nouă dezvoltare. Numărul extrem de restrâns de elevi din școlile primare este pus de către Minister pe baza faptului că, tinerii care abia au terminat cursurile din anul II, și care în consecință nu pot să scrie și să citească prea bine au fost angajați dascăli în unele județe. Considerând mai întâi că o asemenea manieră de a acționa distruge complet scopul pe care și-1 propune guvernul prin întreținerea școlilor primare și apoi aceasta manieră stinge în tinerii oameni entuziasmul, care e indispensabil pentru dezvoltarea inteligenței lor, guvernul ia măsuri pentru a evita o asemenea situație pe viitor. Este absolut necesar să se posede cunoștințe complete de studii primare, fără de care nimeni nu poate fi nici măcar un bun scriitor. Ministerul recomandă pe viitor să se evite angajarea tinerilor care nu vor putea prezenta certificate, care să ateste că au urmat cel puțin întreg ciclul de patru clase primare. Din cauza lipsei școlilor normale, pentru pregătirea specială pentru învățământ se făceau cursuri tot la Școala Publică Nr. 1 băieți Vaslui. Cursurile aveau o durată de doua luni. La ele participau *„cântăreții”* și fii de preoți - țârcovnici -, cursuri la care erau deprinși cu citirea, scrierea și cele patru operațiuni ale matematicii, îndrumându-i la predarea învățământului, după metoda în uz pe atunci, lancasteriană. După un instructaj mediu, la finalul căruia elevii dobândeau cunoștințele minime unei predări modeste, candidații erau trimiși la școlile care luau ființă la sate, într-un ritm rapid sub domnia Unificatorului Principatelor Romane, Alexandru Ioan Cuza. Unul dintre cei mai de seamă directori ai școlii a fost in aceasta perioada dl. Gheorghe Hrisoscoleu. Având o cultură deosebit de bogată, acesta era și secretarul comitetului școlar, care verifica titlurile și examina candidații care cereau să fie numiți învățători comunali.

Este interesant de știut cum a început să funcționeze școala la începuturile sale. A pornit de la un singur dascăl, Iordache Galere, apoi doi și apoi trei dascăli. Clasa întâi o conducea supleantul, clasa a doua a*dgiuntul*, iar a treia și a patra, unite, le conducea profesorul, care era și directorul școlii. Abia în anul 1859, când Epitropia Școlilor trece la Ministerul Instrucțiunii, se înființează clasa a patra și școala începe a da absolvenți. Între anii 1842 și 1850 lipsesc din diferite motive documentele care cu siguranță au existat (matrice și cataloage), lipsa acestora nelăsând loc decât la speculații. Și recensămintele, prin care se putea constata populația școlară în acea perioada lipsesc în marea lor parte. Dosarele anterioare anului 1893 sunt foarte puține.

Situația se explică ușor, dat fiind faptul că până la acel an recensământul școlar se făcea de către funcționarii comunali, care nu le făceau cu atâta precizie. De la 1893, legea de organizare a lui Tache Ionescu creează diferite tipuri de școli cu programe diferite. Recensămintele se fac de către~Directorul școlii și sunt controlate cu regularitate.

De la 1850 şi până în 1864, dată când se decretează obligativitatea învăţământului primar, timp de 14 ani s-au înscris de bună voie la această şcoală un număr de 1485 elevi, media anuală fiind de 93 elevi. Lipsa datelor de la recensămintele până la anul 1893 ne împiedică să facem rapoartele anuale. Absolvenţii de la 1856, când se înfiinţează clasa a patra şi până la 1864, aplicarea obligativităţii învăţământului primar, adică timp de opt ani sunt 92, în medie anuală, câte 11 % sau 12%, din numărul celor înscrişi.

De la 1864 şi până în 1886, când ia fiinţă Şcoala Nr.2 Băieţi Vaslui, s-au înscris 4261 elevi, media anuală fiind de 190. Numărul absolvenţilor atinge în acest interval de timp cifra de 486, adică în medie anuală 23, sau aproximativ 12% din numărul elevilor înscrişi. În această perioadă şcoala a trecut prin mari dificultăţi financiare, fiind la un pas de a se desfiinţa. Printr-o nota trimisă de directorul şcolii, Gh. Hrisoscoleu, ministrului instrucţiunii publice şi cultelor, în luna februarie 1866, se spunea: *„...învăţătorii nu sunt plătiţi pe a patra trilunie a anului încetat (1865) şi mai toţi au declarat că vor părăsi şcolile”*[537]. Situaţia plăţii profesorilor s-a rezolvat, însă au fost în continuare probleme cu plata personalului şcolii. Din anul 1861 vine la conducerea şcolii un director eminent, care ridică din nou şcoala la locul cuvenit. Este vorba de cel care avea să fie director până în anul 1879, Gh. Hrisoscoleu. Activitatea pe care acesta o desfăşura în interesul instituţiei pe care o conducea a fost apreciată de către revizorul şcolar la acea dată, Mihai Eminescu. Acesta avea să scrie în registru şcolar, la data de 26 aprilie 1876, următoarele:

„*La inspecţia şcolilor urbane din Vaslui, am constatat la şcoala de băieţi un mers regulat de dezvoltare. Metoda de predare a domnului Hrisoscoleu e demnă de toată lauda. Celelalte clase conduse nu poate atât de metodic dar totuşi cu destulă aptitudine şi siguranţă permit rezultate satisfăcătoare”*[538].

Relaţia dintre Mihai Eminescu şi directorul Şcolii Nr. l Băieţi atinge stadiul bunei prietenii dintre doi oameni. Amândoi iubitori de carte şi de frumos, întreţin legăturile de prietenie atât timp cât revizorul şcolar Eminescu vizitează şcolile din judeţul Vaslui.

În anul 1871, şcoala funcţiona cu patru dascăli. Personalul era format din următorii institutori :

1) Gheoghe Hrisoscoleu, director la acea dată, numit dascăl la această şcoala, prin decretul regal din anul 1856, a predat la clasa a IV-a;

2) Neculai D. Corvin, a predat la şcoala Nr. l băieţi Vaslui din anul 1862, institutor la clasa a III-a;

3) Ion Vasiliu, venit la şcoala aceasta din anul 1860, preda la clasa a II a;

4) Zaharia Bălăuţă, venit ultimul dintre cei prezentaţi mai sus, în anul 1864, preda la clasa a I;

Pe lângă cei patru institutori mai era angajat la Şcoala Nr. 1 Băieţi Vaslui şi un om de serviciu, în persoana numitului Iordaki Militaru. Plata pe luna ianuarie a anului

[537] Arhivele Naţionale Istorice Centrale (în continuare A.N.I.C.), Fond Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Publice, dosar 658/1866, f. 13.

[538] Direcţia Judeţeana Iaşi a Arhivelor Naţionale *(* în continuare D.J.A.N. Iaşi)., fond Documente, Pachet 555/23, f. l ; vezi de asemenea şi G.G.Mironescu, *op. cit.,* p.6.

1866 se ridica la suma de 885 de lei, împărțiți astfel: directorul 233,33 lei, dl. Corvin 216,68 lei, dl Vasiliu 180,54 lei, dl. Bălăuță 150 lei şi dl.Militaru 18,52 lei[539].

Anul 1866 reprezintă pentru învățământul românesc recunoaşterea implicării statului în dezvoltarea procesului de învățământ. Potrivit primei Constituții a României, din acel an, se prevedea dreptul la învățătură pentru toate categoriile sociale. Articolul 23 din Constituție se referea exclusiv la învățământ. El prevedea următoarele :

„*Învățământul este liber.*
Libertatea învățământului este garantată întrucât exercițiul ei nu ar atinge bunelor moravuri sau ordinea publică. Represiunea delictelor este reglată numai prin lege.
Se vor înființa şcoli primare în toate comunele României.
Învățătura în şcolile statului se va da rară plată.
Învățătura primară va fi obligatorie pentru tinerii români, pretutindeni unde se vor afla instituite şcoli primare.
O lege specială va regla tot ce priveşte învățământul public."[540].

Acelaşi personal didactic l-a avut şcoala şi în perioada anilor 1872 şi 1873. În ultimul an, dl. dascăl Neculai Corvin, institutor la clasa a treia este foarte grav bolnav, din luna noiembrie 1873, încât din această cauză au fost unite clasa a III a cu clasa a IV a şi au făcut lecțiile, astfel că copiii nu au avut de pierdut. În anul 1875 şcoala a funcționat cu clasele a III a şi a IV a unite. Revenirea dascălului bolnav la şcoală a fost pentru o scurtă perioadă. Din cauza bolii, a deselor pierderi de memorie şi a bătăilor pe care dascălul le aplica, prea dese şi prea dure, el a fost înlocuit. În locul său a venit dl. învățător D. Al. Simioanei[541]. Tot în anul 1876, la 26 aprilie, Şcoala publică Nr. l Băieți Vaslui a primit vizita unei inspecții. Redăm mai jos cuvintele inspectorului, aşa cum le-am descoperit noi în dosar:

„La inspecția făcută la 26 April a.c. şcoalei urbane din Vaslui am constatat un mers regulat de dezvoltare. Metoda de predare a d-lui Hrisoscoleu (în cl. a patra) e demnă de toată lauda. Celelalte clase, conduse nu poate atât de metodic, dar totuşi cu destulă aptitudine şi siguranță, promit rezultate satisfăcătoare."[542]. Reiese, din această inspecție faptul că profesorii şcolii sunt bine pregătiți şi capabili de a învăța după ultimele metode mulțimea elevilor dornici de a prinde tainele cunoaşterii.

Pentru anul şcolar 1887-1888, şcolile de băieți din oraşul Vaslui cunosc o creştere spectaculoasă a numărului de elevi. Directorul Şcolii Nr.2 băieți se plânge ministrului instrucțiunii şi cultelor de lipsa sălilor de clasă:*"Luând înțelegere cu dl. director al Şcolii Nr. l, domnia sa mi-a arătat asemenea că deşi are local mai spațios dar şi numărul elevilor pentru fiecare clasă fiind mai mare nu poate primi elevii ce prisosesc la această şcoală* "[543].

Un episod nefericit s-a petrecut în anul 1888. Acest episod ne arată că nu toți dascălii, oricât de mult am dori noi astăzi să le sporim prestigiul, sunt exemple demne

---

[539] A.N.I.C., Fond Ministerul Cultelor şi Instrucțiunii Publice, dosar 1364/1871, f. 2.
[540] Ioan Muram, Gheorghe Iancu, *Constituțiile României*, Editura Autonomă "Monitorul Oficial", Bucureşti 1999, p. 35.
[541] A. N. I. C. ,Fond Ministerul Cultelor şi Instrucțiunii Publice, dosar 3121/1876 , f. 33.
[542] *Ibidem*, f. 5.
[543] *Ibidem*, dosar. 411/1887, f. 20.

de urmat în viața. Este şi cazul suplinitorului Dimitri Theodorescu. Se mai păstrează şi astăzi în arhive scrisoarea unor părinți care-şi exprimau nemulțumirea față de noul suplinitor. Pentru a nu se mai repeta şi în zilele noastre aşa ceva redăm câteva fragmente ale scrisorii:

„Cu durere constatăm că mergeau fără nici un progres - ba începe a uita şi ceea ce a învățat mai înainte - şi aceasta nu provine decât numai din neglijența şi puținul interes a D-lui suplinitor în predarea învățământului către copii. [...] D-nu suplinitor fiind un om ajuns la vârsta bătrâneții cu totul înaintată nu e bucuros şi a..., lăsat copii în voia lor, fără a le explica şi preda lecțiile, atât cât ar fi necesar, ocupându-se numai cu maltratarea în mod brutal chiar."[544].

Imediat, ca urmare a acestei scrisori a părinților elevilor, suplinitorul este schimbat, în locul său predând preotul Ion Jijciu. În anul şcolar următor în locul sau vine ca titular dl. N. Sebastian.

Pentru a va putea face o idee de ansamblu a activităților care se petreceau în cadrul şcolii vă prezentăm mai jos atât statul de plată a personalului Şcolii Nr. 1 Băieți Vaslui, cât şi cheltuielile mărunte pe care şcoala le făcea într-o lună Statul de plată al personalului Şcolii Nr. l Băieți Vaslui, pe luna ianuarie 1890[545].

Numele dascălului	Clasa	Salariu
Neculai Sebastian	I	12.225 lei
Lefter I. Răşcanu	II	25.225 lei
Ion Vasiliu	III	29.225 lei
Alexandru Vasiliu	IV	26.250 lei

Memoriu de cheltuieli mărunte de cancelarie efectuate de Şcoala Primară Nr. 1 Băieți Vaslui, pe luna iulie 1890[546].

Cinci teste hârtie a 80 de bani.....	.....4 1ei
Zece teste hârtie a 50 de bani.....	.....5 1ei
Doi litri negreală a doi lei.....	.....4 1ei
Trei kg. cretă a 50 de bani.....	.....l leu,50 bani
Trei mături a 50 de bani.....	.....l leu,50 bani
Una condică Registru de prezență a Institutorilor.....	.....4 1ei
Total.....	.....20 lei

În comparație cu ceea ce consumă astăzi o şcoală, pentru dotarea cu materiale didactice, sumele mai sus prezente sunt infime. Trebuie avut în vedere faptul că în trecut bugetul şcolii era aprobat, pentru această perioadă de Ministerul Cultelor şi

[544] *Ibidem,* dosar 4497/1888 , f. 10.
[545] *Ibidem*, dosar 523/1888 -1896, f. 2.
[546] *Ibidem*, f. 32.

Instrucțiunii Publice, iar plățile salariaților se făceau cu multă greutate. De aceea şcoala nu-şi permite să cheltuie prea mulți bani în afara salariilor.

Prin scrisoarea adresată ministrului cultelor şi instrucțiunii publice, datată 6 februarie 1889, directorul şcolii, dl. Alexandru Vasiliu îşi exprima nemulțumirea față de eliminarea din bugetul oraşului, de către membrii-consiliului comunal, a sumei de 800 lei, necesară pentru îmbunătățirea localului acestei şcoli, îmbunătățirile cerute erau:

„ *a) Un paravan de lemn pentru terasa şcolii spre a se îndepărta din cancelaria şcolii curentul, frigul şi umiditatea. Atât în timp de viscol, atât ninsoarea cât şi ploaia pătrund prin cancelarie. Asemenea a se îndepărta şi tristul inconvenient cu căderea zăpezii de pe acoperământ în capul elevilor după cum în toate iernile s-a întâmplat cu mai mulți elevi, care au căzut amețiți pe scări.*

b) Una (sală de) gimnastică necesară elevilor la dezvoltarea lor fizică.

c) Una odaie pentru servitorul şcoalei, sau repararea radicală a celei existente care este deteriorată."[547]

Reparațiile la clădirea şcolii s-au făcut cu bunăvoința oamenilor de bine din oraş, care au înțeles şi de această dată să ajute şcoala.

În anul şcolar 1890-1891, îl întâlnim ca suplinitor la Şcoala Nr. l băieți, pe Ion Cristescu, absolvent al Şcolii Normale Vasile Lupu din Iaşi, care 1-a înlocuit pe titularul clasei a III a.dl. Ion Vasiliu, aflat în concediu. Pentru acest serviciu el a fost recompensat cu minimul preț de 60 lei lunar de către I.Vasiliu.

În anul şcolar 1891-1892, domnul Vasiliu demisionează şi se retrage la pensie. În şedința din 15 noiembrie 1891[548], se hotărăşte ca în locul d-lui Vasiliu să fie înaintat dl. Lefter Răşcanu, iar în locul acestuia a fost numit institutor suplinitor dl. Mihai Cerchez, absolvent a cinci clase liceale. Între ieşirea la pensie şi avansare a predat ca dascăl preotul Vasile Mitru. Tot timpul între şcoală şi biserică a existat o legătură strânsă. Explicația pare simplă: atât dascălul cât şi preotul aveau cunoştință de carte. Amândoi se bucură, ca şi astăzi, de un mare respect în fața cetățenilor oraşului, împreună trebuiau să fie exemplul elevilor în viață. De aceea şcoala va apela întotdeauna la biserică, nu numai pentru slujba religioasă cât şi pentru a ține, pentru scurt timp, locul unui învățător, care din diferite motive lipsea. Pentru a înțelege mai bine legătura creată între dascăl şi preot, recomand cititorilor să meargă în satele de astăzi şi să observe deosebitul respect al cetățenilor localității față de aceste două persoane: preotul şi învățătorul din sat.

În anul 1892 predau la şcoala următorii dascăli:[549]

Numele institutorului	Clasa
Mihai Cerchez	I
Neculai Sebastian	II
Lefter Răşcanu	III

[547] *Ibidem*, dosar 608/1891, f. 30.
[548] *Ibidem*, dosar 417/1889, f.1.
[549] *Ibidem*, dosar 418/1892, f. 2.

Alexandru Vasiliu	IV

Datele despre activitatea şcolii până în 1896 sunt puține. În acest interval de timp s-au produs o serie de schimbări. Unii dintre dascăli au plecat, alții au ieşit la pensie, unii au fost avansați inspectori. Cert este că marea lor majoritate au părăsit şcoala. În anul 1896 întâlnim în Şcoala Nr. l Băieți Vaslui următoarele cadre[550].

Numele institutorului	Clasa
Viorica P. Botez	I
Claudia Gr. Bogdănescu	II
Mihai Pastia	III
Spiridon Hamza	IV

În acest an au mai predat aici ca suplinitori dl. Anghel Bălănescu, suplinindu-1 pe dl. Alexandru Vasiliu. El a fost numit revizor şcolar al județului Vaslui, iar în locul său a fost numit director dl. Mihai Pastia. Un alt suplinitor care a predat în acel an a fost d-na Clemensa Leon.

Date despre anii 1897 şi 1901 sunt puține şi contradictorii. Despre această perioadă se ştiu puține lucruri. Începând cu anul 1901, a înlocuit dascălul titular, institutoarea Profira Ghidonescu în locul d-nei Tereza V. Castano, plecată în concediu. Personalul şcolii pentru anul 1903 era următorul[551].

Numele institutorului	Clasa
Constantin Manoilescu	I
Constantin Grigoriu	II
Tereza Castano	III
Venturia Vasiliu, a fost suplinită pentru o scurtă perioadă de Ana V. Sava	IV

La 1 aprilie 1904, s-au permutat, prin liber consimțământ, d-na Castano Tereza cu dl. Vasile Dumitriu, institutor la Şcoala Nr.2 băieți Vaslui. în anul 1904 Şcoala Nr. l băieți Vaslui avea următorii profesori[552].

Numele institutorului	Clasa
Constantin P. Manoilescu, absolvent al şcolii normale de institutori, venit la Şcoala Nr.1 băieți în anul l899	IV
Constantin Grigoriu, absolvent al Liceului din Cernăuți, transferat la această şcoală la 1 septembrie 1897, căsătorit, numit definitiv prin ordonanța regală nr. 1738, din 6 mai 1892, director în acest an	III

[550] *Ibidem*, dosar 12/1896 , f.167.
[551] *Ibidem*, dosar 943/1903, f. 1.
[552] *Ibidem*, dosar1694/1904 , f 9.

Vasile Dumitriu, necăsătorit, transferat definitiv la 22 aprilie 1904	II
Venturia M. Botez, absolventă a Şcolii Normale de Institutoare din Iaşi, transferată aici pe baza ordonanţei nr. 37556 din 4 septembrie 1900	I

În acelaşi an, la Şcoala Nr. 1 băieţi Vaslui au mai predat ca suplinitori, Aurelia Cota, în locul dl. V. Dumitriu şi Ecaterina Stratulat suplinind pe doamna V. Botez.

Începând cu anul 1894 şi până în anul 1918, recensămintele şcolare aveau o rubrică aparte pentru evrei. Această situaţie se datora faptului că potrivit primei constituţii a României, din 1866, evreii nu erau consideraţi cetăţeni români şi nu beneficiau din punct de vedere legal de drepturile atribuite prin lege. Trebuie amintit faptul, pentru cei care nu cunosc, că în oraşul Vaslui trăia o puternica comunitate de evrei, care îşi va deschide în acest oraş şi o şcoala proprie, Şcoala Israelită Assey-Tow. Pentru o perioadă, au învăţat la această şcoală, conform recensămintelor efectuate un număr de 3086 români şi 4695 evrei, în total 7722 elevi. Variaţia anuală era cuprinsă între 70 şi 200 elevi români şi între 130 şi 300 elevi evrei. Media anuală este de 130 români şi 208 evrei.

Putem afirma cu convingere că, la Şcoala Nr. l băieţi Vaslui, s-a învăţat carte, însuşi Carol Davila mulţumeşte şcolii pentru buna pregătire pe care această şcoală o acordă elevilor absolvenţi: Al. Peride, I. Moga, Th. Florescu şi Corvin, care au reuşit printre cei dintâi la şcoala de medicină şi farmacie din Bucureşti.

Până în anul 1870, notările în matricole se făceau cu litere: a, e, i, o, u. Din lipsa unor astfel de documente, care nu s-au păstrat până în zilele noastre nu putem şti cum erau notaţi premianţii. După această dată notările se făceau în cifre arabe de la 1 la 10. Pentru a încuraja elevii de astăzi ai acestei şcoli ne-am gândit să prezentăm mai jos o parte din lista celor premiaţi între anii 1870 - 1900, spre a fi un exemplu pentru generaţiile viitoare de şcolari[553].

Anul şcolar	Numele	Media generală
1870	Ion Baciu	9
1872	Ion Macri	9
1873	Constantin Blănaru	9
1874	Gheorghe Casian	8
1875	Mihai Teodorescu	9
1876	Ion Mateiu	8
1878	Eugen Vasiliu	8
1879	Simion Eduard	9
1880	Constantin Nanu	8
1881	Ticamiş Benedict	8
1882	Gh. I. Răşcanu	10
1883	G.G. Mironescu	10

[553] Constantin Neştian, *op. cit*, p.222.

Anul şcolar	Numele	Media generală
1884	Cozmescu Ion	9
1885	At. Mironescu	9
1886	Ion Lavric	9
1887	Ion Talpeş	9
1888	Gheorghe Neter	8
1889	Gheorghe Cotal	8
1890	Ion Stancu	8
1891	Victor Dabija	8
1892	Nicolai Ciurea	8
1894	Radu Seibi	8
1895	Th. Cărare	9
1896	Alici Valerian	8
1897	Neculai Buzdugan	8
1898	Constantin Moisiu	8
1899	Magder Solomon	8
1900	Virgil Dragalina	9

Se observă, din tabelul prezentat mai sus, că mediile notelor pentru elevii premianţi sunt, comparativ cu notele din ziua de azi, mici. Rar ajungea un elev să aibă media generală anuală 10. Profesorii erau mai exigenţi, numărul premianţilor nefiind mare. Media anuală a celor care luau premii era în jurul cifrei de 2 elevi pe an. Copiii săraci erau ajutaţi să înveţe prin unele donaţii particulare pe care, doamnele înstărite le făceau cu diferite ocazii.

Dintre cei care au urmat cursurile Şcolii Nr.l băieţi Vaslui, se disting figuri importante ale vieţii politico-culturale româneşti ca: dr. Sava Goiu (promoţia 1865), generalii Nicolae Batîr (promoţia 1877), Petala (promoţia 1878), Gh. I. Răşcanu (promoţia 1882), G. G. Mironescu (promoţia 1883, fost prim ministru al României în perioada interbelică), col. Dr. Corvin (promoţia 1861), L. Chihodaru (fost ministru în perioada interbelică), dr. Al. Piride (promoţia 1861), Mitropolit At.Mironescu, ing. Gh. Dragu (promoţia 1862, inspector general C.F.R.), dr. Ţurcanovici (inspector administrativ) etc.

Despre anii 1900-1918, datele sunt foarte puţine. Pentru anul şcolar 1910-1911, l-am găsit director la această şcoală pe dl. C. Grigoriu. Datele puţine care s-au păstrat până astăzi fac referiri la personalul didactic al şcolii. Pentru anul şcolar 1911-1912 personalul didactic era compus din :

Numele dascălilor	Clasa
Victor Dimitriu	I
Venturia Botez	II
Constantin Manoilescu	III
Constantin Grigoriu	IV

Alături de aceştia au mai predat ca suplinitori, pentru scurte perioade de timp A. Vasiliu şi Octav Manoilescu. Activitatea bună a cadrelor didactice de la această şcoală este recunoscută de către mai marii învăţământului. În ziua de 10 decembrie 1912, Constantin Manoilescu institutor la şcoala de băieţi Nr. l Vaslui este numit în locul d-lui Petru Condrea, în postul de revizor şcolar al judeţului Vaslui. Pe 13 decembrie 1912, acesta depune în faţa preotului şi a prefectului judeţului următorul jurământ:*„Jur în numele lui Dumnezeu şi declar pe onoarea şi conştiinţa mea credinţă Majestăţii Sale Regelui, Dinastiei sale şi constituţiei ţării mele.*
De a aplica legile şi de a mă conforma lor.
Aşa să-mi ajute Dumnezeu."[554].

Anul 1914 reprezintă începutul unei perioade grele din istoria învăţământului românesc. Începutul Primului Război Mondial face ca avântul populaţiei către învăţătură, care tocmai începuse să crească la noi în ţară, să scadă. Puţine sunt datele, care au ajuns până astăzi la noi în legătură cu activitatea şcolii din anii Primului Război Mondial. *„În anul 1914 şcoala a primit o inspecţie la data de 14 iunie. Potrivit procesului-verbal încheiat de domnul inspector Dumitru Sachelărescu, şcoala avea următorul personal: director Constantin Manoilescu," Victor Dimitriu, definitiv (la clasa a II-a) şi Neculai Gorgoş definitiv (la clasa a IV-a), la clasa a III-a funcţionează d-na Venturia Botez definitivă. Elevii prezenţi pe clase 54 din 62 în clasa I, 53 din 57 în clasa a II-a, 36 din 41 în clasa a III-a şi 42 din 45 în clasa a IV-a.*[555].

Potrivit aceluiaşi proces-verbal, elevii şcolii erau bine pregătiţi. *"Am asistat la clasele I şi a II-a. La ambele, materia e terminată şi repetată. În general cunoştinţele sunt mulţumitoare. În clasa I s-ar fi putut ajunge la rezultate ceva mai bune dacă de la începutul anului s-ar fi lucrat sistematic, ca de la februarie încoace când s-a reîntors dl. Manoilescu la catedră.*
Disciplina şi atenţia sunt bune în ambele clase. Ambii institutori se prezintă bine ca ţinută, ton şi tehnică.
Şcoala e curată, iar localul e insuficient şi impropriu."[556].

Datorită Primului Război Mondial învăţământul românesc stagnează între anii 1914-1918. Deşi România participă la război abia din anul 1916, starea de încordare în care trăia populaţia şi-a pus amprenta şi asupra învăţământului. Se observă o scădere masivă a numărului de elevi. Odată cu intrarea României în război şcoala înregistrează un regres. Pe lângă încorporările obligatorii, la care au participat şi dascălii, adăugăm şi transformarea şcolilor în altceva decât localuri de învăţământ. Pierderea bătăliilor din anul 1916, a însemnat retragerea unei mari părţi a populaţiei în Moldova. Şi zona Vasluiului a fost afectată de aceste decizii luate de către guvernul liberal. Ca urmare a acestor stări de fapt, şi Şcoala Primară Nr. l Băieţi Vaslui a cunoscut transformări majore. Pe lângă scăderea numărului de elevi şi profesori, şcoala va suferi din cauza transformării localului propriu în spital de campanie.

Cu toate aceste neajunsuri create de situaţia grea a războiului, situaţia din învăţământul românesc avea să cunoască o îmbunătăţire considerabilă, după război. În

[554] *Ibidem*, dosar 41/1912, filă 41.
[555] D.J.A.N. Iaşi., Fond Inspectoratul Regional Şcolar Iaşi, dosar. 20/1914, f. 5.
[556] *Ibidem*

ciuda efectelor sale grave, războiul în ceea ce priveşte învăţământul avea să aibă urmări pozitive. Războiul a avut darul de a uni toate categoriile sociale existente în România. Moartea nu a ţinut seama de poziţia socială a omului. Omul simplu, ieşit din război, a înţeles că nu diferă prea mult de omul bogat. Masele au înţeles că ele au dus greul, şi pe front şi în dosul lui, şi în tranşee şi în uzine. Mentalitatea omului simplu s-a schimbat radical după război. Din conflictul mondial, masele au ieşit cu revendicări sporite şi mai ales cu speranţe exagerate. Zi de zi războiul a luminat soldaţii ţărani, arătându-le că suferinţa e purtată de toţi deopotrivă, dezvăluindu-le deosebirea dintre huzurul celor puţini, ce aveau puterea în mâini, şi mizeria celor mulţi. El a înţeles că poate deveni şi el bogat prin muncă şi prin educaţie. Odată venit acasă el îşi trimite copii |la şcoală, făcând eforturi mari pentru a permite copiilor săi să aibă o viaţă mai bună.

BIBLIOGRAFIE

Arhivă:
- Arhivele Naţionale Istorice Centrale:
Fond Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Publice.
- Direcţia Judeţeana Iaşi a Arhivelor Naţionale*:*
Fond Documente.
Fond Inspectoratul Regional Şcolar Iaşi.
- Direcţia Judeţeană Vaslui a Arhivelor Naţionale.
Fond Inspectoratul Şcolar al Judeţului Vaslui.

Lucrări generale şi specialitate:
- Cantemir*,* Dimitrie *Descrierea Moldovei*, Editura Junimea, Iaşi, 1988.
- Ciobanu, Mihai; Andronic, Alexandru;Necula*,*Petru, *Cronica Vasluiului*, Bucureşti, 1999.
- Iorga*,* Nicolae, *Istoria învăţământului românesc*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1971.
- Marin, Dumitru; Cornelia, V;. Alexandru, C, *Liceul „Mihail Kogălniceanu”*, Editura Tipografia Vaslui, 1990.
- Mironescu, G.G.*,Un centenar cultural la Vaslui*, în „Convorbiri literare", septembrie octombrie 1942.
- Muram, Ioan;Iancu, Gheorghe, *Constituţiile României*, Editura Autonomă "Monitorul Oficial", Bucureşti 1999
- Neştian, Constantin, *Monografia Şcolii No. 1 Băieţi Vaslui*,în „Învăţătorimea Vasluiană", Nr.4/1935.
- Săulescu, Gheorghe*,Gramatica românească*, Iaşi, 1883.
- Urechea, V. A *Istoria românilor*:*Biografii române după metoda catihetică pentru scolele primării săteşti şi militarii din România*, (*f.e*).Bucureşti 1865.

REGIMENTE DE CAVALERIE ÎN GARNIZOANA BÂRLAD

Oltea RĂŞCANU GRAMATICU*

Cuvinte-cheie: *Bârlad, evenimente militate; Primul Război Mondial, Al doilea Război Mondial, Regimentul 2 Roşiori Cavalerie, Regimentul 3 Roşiori Cavalerie, Regimentul 10 Călăraşi, Şarja Prunaru (15 noiembrie 1916).*
Key-words: *Bârlad, military events, the First World War, the Second World War, the 2nd Roşiori Cavalry Regiment, the 3nd Roşiori Cavalry Regiment, the Prunaru Charge(November 15. 1916).*

Abstract: *Along with the rest of the Romanians, the citizens of Bârlad brought their contribution to the great military events in which Romania was involved: the Independence War (1877-1878), the First World War (1916-1918) and the Second World War (1941-1945). Several military troops that stationed at the local garrison proved their bravery through time: the 2nd Roşiori Cavalry Regiment (1895), the 3nd Roşiori Cavalry Regiment(1905), the 10th Regiment Călăraşi(1923). The 2nd Roşiori Cavalry Regiment is famous for the Prunaru Charge (November 15 1916), when it briefly stopped the German offensive on the north shore of Danube, with the high cost of hundreds of lives, for the liberation of Bessarabia (July 1941), Odessa (1941), Stalingrad (1942), Budapest (1945).*

Cavaleria, a doua armă ca pondere în armata română, a fost bine reprezentată şi în Garnizoana Bârlad. Câte un escadronul de călăraşi cu schimbul, proveniţi din dorobanţii călări, exista în fiecare judeţ. Prin *Legea de organizare a puterii armate,* din 1872, au fost create opt regimente de călăraşi compuse din câte trei - cinci escadroane[557].

În organica Regimentului 6 Călăraşi Focşani a existat şi un escadron din Tutova, alături de cele din Tecuci, Putna şi Râmnicul-Sărat[558]. În mai 1876, escadronul Tutova era compus din: doi sergenţi, doi brigadieri, un trompeţi, 35 de soldaţi, 30 de cai.

Conform Decretului nr. 1164, din 5 aprilie 1880, se mai înfiinţau patru noi regimente de călăraşi şi organizarea teritorială a celor 12 regimente se modifica. Regimentul era subordonat Diviziei a 3-a Teritoriale Militare. Din Regimentul 5 Călăraşi Galaţi făceau parte: Escadronul 1 „Covurlui" cu reşedinţa în Galaţi, Escadronul 2 Tecuci, Escadroanele 3 şi 4 „Tutova" cu reşedinţa la Bârlad [559]. Se

* Preşedinte, Filiala Bârlad a Societăţii de Ştiinţe Istorice din Romania.

[557] Durata serviciului era de şapte ani din care doar 1/3 era în serviciu activ. Recruţii făceau câte 20 de zile de concentrare, iar rezerviştii duminicile, sărbătorile legale, şi în câte două concentrări de câte 15 zile pe an, precum şi participarea la manevre *(Legea organizării puterii armate – 11 iunie 1868 – 27 martie 1872 -12 martie 1874*, Bucureşti, 1874).

[558] Vezi *Istoria cavaleriei române*, p. 123 -160; şi C. Chiper, *op. cit*., p. 88 şi urm.

[559] *Ibidem*, p. 88-89.

stabilea că Regimentul 5 Călăraşi, cu reşedinţa la Galaţi, avea în componenţa sa „al treilea şi al patrulea escadron Tutova" cu reşedinţa la Bârlad[560].

Pe baza unor noi reglementări militare escadronul de la Bârlad intră în componenţa Regimentului 7 Călăraşi cu reşedinţa la Iaşi. Decretul din 22 februarie 1889 stabilea noile circumscripţii teritoriale ale Corpurilor de armată cu unităţile şi circumscripţiile de recrutare ce li se subordonează. Prin decizia ministerială din 28 iulie 1891 privitoare la restructurarea efectivelor cavaleriei, escadronul de călăraşi de la Bârlad devine permanent, fiind organizat pe patru plutoane. Pentru cazare se închiriau localuri, grajduri şi barăci.

Escadronul de călăraşi de la Bârlad, în cadrul Regimentului 6 Călăraşi, a contribuit, alături de celelalte formaţiuni militare bârlădene, la cucerirea independenţei României (1877-1878).

Regulamentul trupelor de călăraşi din 9 mai 1889 aduce precizări privind activitatea acestora. Comandantul escadronului trebuia să informeze Ministrul de Război şi Ministerul de Interne despre evenimentele petrecute în circumscripţia sa cum ar fi: provocări la revoltă contra guvernului, tulburările populaţiei, atacul convoaielor şi a proprietăţilor, instigarea soldaţilor la dezertare etc. Ofiţerii de călăraşi „*sunt ofiţeri de poliţie judiciară auxiliară ai procurorului"* ei având atribuţii specifice poliţiei judiciare. Călăraşii erau însărcinaţi şi cu paza drumurilor şi a podurilor, cu respectarea regulilor de circulaţie. Efectele de îmbrăcăminte, harnaşament, echipamentul de onoare şi sabia se păstrau la domiciliul călăraşului. Călăraşii cu schimbul alternau la serviciul ordinar, după 7 zile, schimbarea se făcea duminica la orele 8 dimineaţa la reşedinţa escadronului. Autorităţile administrative, prefect, subprefect, primar puteau cere comandantului de călăraşi să intervină pentru păstrarea ordinii publice sau rezolvarea unor probleme deosebit.

Brigada a 5-a Cavalerie, cu reşedinţa la Bârlad, avea în compunere, în 1913, Regimentele 2 şi 3 Roşiori Bârlad şi Regimentul 6 Roşiori Tecuci. Brigada era subordonată Diviziei a 6-a Infanterie Focşani. Prin Înalt Decret nr. 5878 din 7 octombrie 1913, s-a stabilit repartizarea regimentelor de cavalerie la marile unităţi şi comandamentele superioare[561]. În urma unei noi reorganizări din 1914, Brigada 5 Roşiori Bârlad avea în subordine Regimentele 2 şi 3 Roşiori Bârlad, având comandant pe generalul Alexandru Cerchez[562].

Brigada 5 Roşiori, subordonată Diviziei a 2-a Cavalerie, a participat la Războiul pentru Întregirea Neamului (1916-1919), inclusiv la Operaţiunea Debreţin–Budapasta (aprilie-noiembrie 1919) din Ungaria, dând dovadă de eroism şi spirit de sacrificiu. După revenirea în garnizoană şi perioada de refacere şi instrucţie, Brigada a 5-a Roşiori Bârlad (Regimentul 2 şi 3 Roşiori), cu întreaga Divizie a 2-a Cavalerie a primit ordin de deplasare în Basarabia, în zona Sculeni- Ştefăneşti- Feleşti- Bălţi, îndeplinind misiuni de instruire a propriilor efective şi a tinerilor basarabeni, în perioada 11 decembrie 1920 - 1 aprilie 1921[563].

---

[560] La Divizia a 4-a Teritorială fiinţau Regimentele 7 Călăraşi, 8 Călăraşi Bacău şi 11 Călăraşi Botoşani (*ibidem*).
[561] *Istoria cavaleriei române*, p. 160.
[562] A.M.R., fond Regimentul 2 Roşiori, Registrul Istoric nr. 958, f. 78.
[563] *Istoria cavaleriei române*, p. 210; C.Chiper, *op. cit*., p. 91.

Conform noilor restructurări din domeniul Cavaleriei din 1925, cele două regimente bârlădene de roşiori au intrat în subordinea Brigăzii a 4-a Roşiori din Divizia a 3-a Cavalerie. Cu acest prilej a fost mutat la Bârlad şi Regimentul 10 Călăraşi, care împreună cu Regimentul 9 Călăraşi, făceau parte din Brigada a 13-a Călăraşi[564]. În 1929 s-a înfiinţat Divizia a 4-a Cavalerie, cu reşedinţa la Bârlad, având în componenţă brigăzile a 9-a, a 10-a şi a 11-a la Bârlad. Brigada a 4-a Roşiori s-a mutat la Iaşi[565]. Prin Înalt Decret Regal, nr.1931, din august 1936, Divizia a 4-a Cavalerie a fost desfiinţată. În noile condiţii internaţionale de agravare a tensiunilor militare, Divizia a 4-a Cavalerie a fost reînfiinţată, cu reşedinţa la Cluj şi Corpul de Cavalerie[566].

Regimentul 2 Roşiori „Prunaru"

Regimentul 2 Roşiori, cu vechi tradiţii de luptă[567], înfiinţat în 1869, sub conducerea colonelului Dumitru Donici, în tabăra de la Furceni[568], după mai multe staţionări în garnizoanele Iaşi, Bucureşti[569], Brăila, Botoşani a fost dislocat în garnizoana Bârlad, la 1 octombrie 1895.

Noua cazarmă a roşiorilor s-a construit în faţa celei mai vechi a Regimentului 12 „Cantemir" (care dispunea de o suprafaţă de opt hectare, cumpărat cu suma de 10.000 lei de la Epitropia Casei Proprietăţii Moşiei Târgului Bârlad) şi se numea „Principesa Maria". Terenul achiziţionat a făcut obiectul unui Act de vânzare-cumpărare din 21 iulie 1895, prin care „*Epitropia Casa-Proprietăţi moşiei târgului Bârlad, reprezentată prin epitropii săi Mihail Borş, Petrache I.Răşcanu, Mihai Ionescu şi Toader Gavril Vlad... vinde Ministerului de Război, reprezentat prin*

[564] *Ibidem*, f. 211-212. Brigada a 5-a Roşiori a fost mutată la Iaşi, rămânând în subordinea Diviziei a 2-a Cavalerie.
[565] *Ibidem*, f. 213
[566] A.M.R., fond 948, dosar 532, f. 101.
[567] Regimentul 2 Roşiori s-a remarcat în Războiul de Independenţă prin curajul şi eroismul ostaşilor săi, în a 3-a bătălie pentru Plevna (30 august 1877), Rahova (9 noiembrie 1877), Vidin (ianuarie 1878). Prima subunitate care a intrat în Rahova, la 9 noiembrie 1877, a fost din Regimentul 2 Roşiori. După încheierea păcii, în 1878, regimentul a fost dislocat la Brăila.
[568] A.M.R, Piteşti, fond Regimentul 2 Roşiori, Registrul Istoric nr. 958, f. 3-6.
[569] La 25 septembrie 1871, Regimentul 2 Roşiori a fost dislocat la Iaşi, apoi mutat în tabăra de la Furceni (6 iulie 1872), două luni mai târziu, Escadroanele 1 şi 2 din componenţa unităţii au fost mutate la Bucureşti, iar Escadroanele 3 şi 4 la Iaşi. În 1873 au avut loc manevre militare la Târgovişte, apoi în garnizoanele de reşedinţă, sub comanda colonelului Constantin Farmac, iar din 1876 a colonelului Pavel Cernovodeanu. Noi dislocări în garnizoanele Giurgiu, Buzău, Râmnicu Sărat, Focşani şi Iaşi, iar la 21 mai 1877 în cazarma Malmaison - Bucureşti. Mutat la Galicea Mare în luna iunie 1877, a primit drapelul de luptă la 16 iulie1877 (*ibidem*, f. 8-9). Regimentul 2 Roşiori a participat la aplicaţii de luptă, între 1878-1888, la Ostrov, Mangalia şi Constanţa, iar la sfârşitul anului s-a înapoiat în cazarma „Sfântu Gheorghe" din Bucureşti. Manevrele militare din zona Focşani, din 1887, s-au încheiat cu o defilare în faţa regelui Carol I. La ordinul guvernului liberal, I.C.Brătianu, efectivele Regimentului 2 Roşiori au participat la restabilirea ordinii în timpul răscoalelor ţărăneşti, din 1888, din localităţile Axeni, Urziceni, Fierbinţi, Oltenita, Hotarele şi Tăriceni. Regimentul şi-a continuat instrucţia în zona Prahovei, Dobrogea, Bucureşti, Slobozia, Buzău, Focşani. La 20 aprilie 1892, regimentul a fost mutat la Bucureşti, desfăşurând în luna iunie o mare aplicaţie, în subordinea Diviziei a 4-a Infanterie Bucureşti; în 1893 în judeţele Prahova, Vrancea şi Galaţi; 1894 Botoşani şi Vaslui (*ibidem*, f.12-15).

maiorul Constantin Marin, şeful Serviciului Geniu, Corpului IV de armată, terenul necesar construcţiei cazarmei de cavalerie, teren situat lângă bariera Tecuci, în faţa Cazărmii de Infanterie, prevăzut în alăturatul plan vizat de Tribunalul Tutova, având laturile cele mari de 400 m lungime iar cele mici de 200 m, cu o suprafaţă totală de 8,0000 ha, limitată la Nord, Est şi Vest cu proprietatea Casa Proprietăţii la sud cu Calea Naţională Bârlad-Tecuci. Preţul cu care am vândut aceste 8,0000 ha este de 10.000 lei..."[570] .

În ianuarie 1897, se vor mai cumpăra încă 12 ha de pământ pentru construcţia unei alte cazărmi, destinate tot pentru cavalerie, situată la sud de cea a Regimentului 2 Roşiori. Prin actul de vindere - cumpărare, nr. 8707/ 16 ianuarie 1897 s-au mai cumpărat încă 12 ha de la Epitropia Casei Proprietăţii Moşiei Târgului Bârlad, de către Ministerul de Război, reprezentat de maior Dimitrie Petrescu, Şeful Serviciului de Geniu al Corpului 5 Armată, „*teren necesar pentru construcţia unei cazarme de cavalerie, unui depozit de furaje, teren situat lângă şi în prelungirea terenului pe care se află construit o altă cazarmă de cavalerie, după cum se arată în alăturatul plan, având laturile cele mari de 600 metri lungime, iar cele mici numai de 235 metri, cealaltă de 165 metri cu o suprafaţă totală de 12 hectare, limitată la răsărit cu Şoseaua Bârlad-Tecuci, la apus şi miazăzi cu moşia Târgului, iar la miazănoapte cu Cazarma de cavalerie construită mai înainte. Preţul în care s-a vândut şi cumpărat aceste 12 hectare este de 15.000 lei...*" Actul a fost semnat de A. D. Hristea, D. Ilie, Gheorghe Ceteran şi reprezentantul Ministerului de Război, maior D. Petrescu. Actul a fost autentificat de Tribunalul Tutova, cu nr. 50, din 16.I.1897[571]. În total, Cazarma Regimentului 2 Roşiori dispunea de o suprafaţă de 20 ha, la sfârşitul secolului al XIX-lea.

Cu actul de cedare nr.359 din 14.09.1898, Ministerul de Război cumpără peste drum de cazarma de cavalerie suprafaţa de 2 fălci, 48 de prăjini şi 17 stânjeni de teren, care reprezentau 10,6 ha şi în care se vor construi hale de antrenament pentru trupele de cavalerie. Solicitarea din partea Ministerului de Război s-a făcut prin adresa nr. 892 din 12.09.1898[572]. Din procesul verbal, încheiat la 14/26 septembrie 1898, între inginerul şef al judeţului Tutova, inginerul Grigore Palade şi reprezentantul Ministerului de Război, maiorul Petrescu Dumitru, Şeful serviciului geniu al Corpului 4 Armată, rezultă că s-a procedat la delimitarea şi pichetarea terenului cedat de „Casa proprietarilor moşiei Târgului Bârlad" pentru mărirea curţii cazărmii Regimentului în vederea construirii de noi pavilioane, atât pentru personal cât şi pentru animale, în special cai, care la acea dată făceau obiectul dotării unităţilor de cavalerie.

În perioada 1900-1902 s-a terminat de construit restul pavilioanelor regimentului. În urma regularizărilor suprafeţelor deţinute de către unităţile militare de

[570] DJAN Vaslui, fond Casa Proprietăţii Obştei Bârlad, Act de vânzare – cumpărare, cu recipisa 2811, din 21 iulie 1895, pentru o suprafaţă de 8 ha de pământ, valoarea sumei achitate fiind de 10.000 lei.
[571] *Ibidem,* Act de vindere-cumpărare, nr. 8707 din 16. I. 1897.
[572] *Ibidem*, Adresa nr. 8920 de cedare a unui teren de 10,6 ha din proprietatea Consiliului judeţean către Ministerul de Război pentru construirea „unei hale de exerciţiu trupelor din acest judeţ".

pe raza oraşului Bârlad, în 1966, garnizoana Bârlad a mai primit o modestă suprafaţă de 0,0804 ha[573].

Uniforma pitorească a roşiorilor (tunică roşie cu branderburguri din mătase neagră, pantaloni albi ornaţi cu găitane tot de mătase neagră, căciulă din blană neagră de miel cu fundul din muşama neagră peste care se ataşa un fund mobil de postav alb, care cădea în formă de flamură în partea stângă, prevăzută cu cocardă şi două găitane galbene; mănuşi din piele albă de castor, cizme din piele lustruită pinteni din oţel nichelat care se ataşau cu ajutorul unor curele negre prin catarame albe la partea exterioară, dolmanul de culoare roşie cu guler, piept, poale şi mâneci de astrahan; manta de culoare neagră cu gulerul din postav roşu, cu petlițe din postav de culoare albă), încântau privirile trecătorilor bârlădeni cu ocazia paradelor militare. La ceremonialul militar din Bucureşti, din 9 mai 1902, în prezența regelui Carol I, vechiul drapel al Regimentului 2 Roşiori a fost înlocuit cu altul nou ce era împodobit cu decorațiile „Steaua României", „Virtutea Militară" şi „Trecerea Dunării".

După o scurtă staționare în Garnizoana Bucureşti (1905-1907), Regimentul 2 Roşiori revine la Bârlad[574]. Ca şi Regimentul de Infanterie „Cantemir" nr.12, Regimentul de Roşiori nr.2 a fost angajat pentru menținerea ordinii publice cu ocazia răscoalei țărăneşti din 1907[575]. Într-un ordin de zi al Comandamentului Corpului 4 Armată, generalul Iarca, se arăta că „militarii au avut tăria să se poarte cu mărinimie şi cumpătare față de răsculați şi în acelaşi timp au ştiut să rămână neclintit, supuşi şi ascultători la îndeplinirea datoriei".

Efectivele totale ale regimentului, în vara anului 1913, când se declanşează cel de al doilea război balcanic, erau de 24 ofițeri, 548 călăreți, 568 cai şi 17 trăsuri. Regimentul 2 Roşiori, comandat de locotenent-colonelul Gheorghe Naumescu, primeşte ordin să se deplaseze spre Giurgiu (tren), Dăbuleni, Bechet (marş de 185 km), apoi va trece Dunărea pe bacuri în Bulgaria până la Zlatița[576]. Aflat în subordinea Brigăzii 1-a Cavalerie şi a Divizei 1-a Cavalerie a mărşăluit şi luptat pe traseul: Butani – Herdinii – Dolgavinița – Coşani – Lepcevo – Cobilac- Ferdinand – Bercovitza[577]. După semnarea Păcii de la Bucureşti, la 28 iulie, şi demobilizarea armatei, la 31 iulie 1913, Regimentul 2 Roşiori Bârlad s-a înapoiat la reşedința de garnizoană, la 21 august 1913. Divizionul 1 a fost dislocat pentru pază la Silistra, până la 28 mai 1914. Pentru fapte de vitejie, în al doilea război balcanic, drapelul de luptă al Regimentului 2 Roşiori Bârlad a fost decorat cu Medalia „Avântul Țării"[578].

---

[573] Prin Decizia nr. 62 din 28.02.1966, Sfatul Popular al oraşului Bârlad, Comitetul Executiv, la adresa Sfatului Popular al Regiunii Iaşi, Comitetul Executiv nr.3179/98 din 27 ianuarie 1966, hotărăşte să se regularizeze suprafețele de teren deținute de către unitățile militare de pe raza oraşului Bârlad (*ibidem*, fond Sfatul Popular al oraşului Bârlad, dosar Decizii).

[574] Pentru un an, începând cu 26 octombrie 1905, regimentul se mută în Garnizoana Bucureşti, instalându-se cu trei escadroane în cazarma Malmaison şi un escadron în cazarma Cotroceni. Conform Înaltului Decret nr. 2223 la 26 octombrie 1907, regimentul revine la Bârlad, schimbând locul cu Regimentul 4 Roşiori, mutat la Bucureşti (*ibidem*, f. 47).

[575] Intervenție militară în localitățile Pantelimon, Crevedia, Cartojani, Jilava, Fierbinți (*ibidem*, f. 42-46).

[576] În această campanie regimentul a pierdut 4 oameni (*ibidem,* f. 63).

[577] *Ibidem*, f. 65-67.

[578] *Ibidem*, f. 70-78.

Între anii 1915-1916, Regimentul 2 Roşiori Bârlad a desfăşurat aplicaţii şi manevre militare în zona Dohasca- Lespezi – Vatra Paşcani[579]. Locotenent-colonelul Gheorghe Naumescu va conduce regimentul în luptele din Campania anului 1916-1917, din timpul Primului Război Mondial, culminând cu vestita „***Şarjă Prunaru***" (15 noiembrie 1916).

Cu ocazia aniversării a 50 de ani de la înfiinţarea regimentului, s-a dezvelit un monument, în grădina din faţa cazărmii Regimentului 2 Roşiori Bârlad (6 mai 1920) pentru a cinsti memoria eroilor. La festivitate au participat comandantul Diviziei a 2-a Cavalerie, generalul Constantinidi şi comandantul Brigăzii 5 Roşiori, generalul Sinescu[580]. Cu acest prilej, comandantul Regimentului 2 Roşiori, colonelul Aurel Marinescu a rostit o emoţionantă cuvântare: „***Pătrunşi de o adâncă recunoştinţă faţă de camarazii căzuţi în război, ofiţerii şi trupa Regimentului 2 Roşiori desvelesc azi acest modest monument pentru a slăvi memoria eroilor care acum nu mai sunt în rândurile noastre. Numele iubiţilor noştri camarazi pierduţi pentru vecie stă azi săpat cu litere de aur pe acest monument, de veşnică pomenire, rămânând pentru posteritate ca cel mai scump suvenir pentru bravii noştri camarazi ce au pierit în acest război, în Carpaţi, la Dunăre, la Nistru şi la Tisa. Aceştia sunt eroii noştri, în frunte cu bravul lor comandant, colonelul Gheorghe Naumescu, rănit în câmpiile Dunării, în şarja de cavalerie de la Prunaru şi mort apoi în captivitate în Bulgaria; ei au înscris pagina cea mai glorioasă din istoria acestui regiment, care disprețuind moartea s-au aruncat în luptă ca flăcăii la nuntă***"[581].

Conform Ordinului Marelui Stat Major, nr.136 din 5 decembrie 1920, unitatea, aflată în subordinea Diviziei a 2-a Cavalerie Iaşi, a fost dislocată în Basarabia, la 11 decembrie 1920 până în toamna anului 1921, asigurând ordinea publică, paza graniţei, instruirea ostaşilor săi cât şi basarabeni.

În 1925, cele două regimente bârlădene de roşiori au intrat în subordinea Brigăzii a 4-a Roşiori Bârlad din Divizia a 3-a Cavalerie. În 1930, Marele Stat Major a hotărât ca la titulatura unităţii să se adauge numele de „Prunaru", în amintirea eroicei şarje condusă de colonelui Gheorghe Naumescu. Cu acest prilej, în oraşul Bârlad s-a organizat o frumoasă festivitate încheiată cu o paradă militară la care au participat toate unităţile garnizoanei. În memoria eroilor, la 8 iunie 1930, pe locul luptelor de la Prunaru a fost ridicat un monument[582].

În anul 1939, Regimentul 2 Roşiori a fost mutat la Timişoara, integrat în Brigada 1-a Cavalerie Arad, iar Regimentul 3 Roşiori la Turnu-Severin, integrat Diviziei Cavalerie Lugoj[583]. Regimentul 2 Roşiori „Prunaru" s-a remarcat prin glorioase fapte de arme, în cel de Al Doilea Război Mondial, atât în Campania din Est, cât şi cea de Vest, dar a suferit mari pagube materiale şi umane.

Prin Instrucţiunile Speciale nr. 70.200 din 1 noiembrie 1944, ale Marelui Stat Major, Regimentul 3 Roşiori s-a contopit cu Regimentul 6 Roşiori din Divizia a 5-a de Cavalerie Iaşi, care, cu începere de la această dată a fost desfiinţată. Regimentele 2 şi

[579] *Ibidem*, f. 81-82.
[580] *Ibidem*, f. 258-259.
[581] *Ibidem.*
[582] C. Chiper, *op. cit*., p. 106.
[583] A.M.R., fond 948, dosar 532, f. 101.

3 Roşiori au luptat cu eroism şi pe Frontul de Vest, la eliberarea întregului teritoriu românesc, apoi în Ungaria şi Cehoslovacia.

Divizia 1-a Cavalerie, conform Instrucţiunilor Marelui Stat Major, nr.56500 din 24 iunie 1945, a intrat în garnizoanele de pace Arad, Timişoara şi Lugoj. Regimentul 2 Roşiori a fost cartiruit la Timişoara. Divizia a 9-a Cavalerie s-a desfiinţat, la 5 august 1945, Regimentul 3 Roşiori fiind transformat în Regimentul Centrului de Instrucţie al Cavaleriei[584].

Conform Decretului-lege, nr. 1909 din 1946, au fost desfiinţate Divizia a 8-a Cavalerie, Regimentul 5 Roşiori şi Divizionul 2 Călăraşi Purtat. Regimentul 9 Roşiori a intrat în compunerea Diviziei 1-a Cavalerie, iar Regimentul 4 Roşiori în subordinea Brigăzii Mixte Care de Luptă, ca regiment purtat[585].

Din decembrie 1946 şi până în iunie 1947, comandantul regimentului a fost colonelul Teodor Şerbănescu. După înfiinţarea Diviziei 1-a Cavalerie (20 august 1947), Regimentul 2 Roşiori „Prunaru" a intrat în subordinea Regiunii a 4-a Militare Iaşi şi a fost dislocat la Bârlad, desfiinţând şi contopind Regimentul 12 Călăraşi[586].

Pe baza Instrucţiunilor Marelui Stat Major, nr. 45.100 din 24 august 1948, Regimentul 2 Roşiori era integrat în Brigada a 2-a Cavalerie[587]. La începutul anului 1949, unitatea şi-a schimbat denumirea în Regimentul 2 Cavalerie. În toamna anului 1951 a fost schimbată numerotarea marilor unităţi şi a unităţilor, astfel Brigada a 2-a a devenit Brigada 73 Cavalerie, Regimentul 2 Cavalerie a devenit Regimentul 119 Cavalerie. Ultima reorganizare a avut loc la 1 septembrie 1953. Comandamentul Brigăzii 73 Cavalerie de la Târgovişte şi unităţile de brigadă au fost desfiinţate. Regimentul 119 Cavalerie a rămas în subordinea Regiunii 2 Militare Bucureşti.

În conformitate cu modernizarea armamentului şi a tacticii militare, potrivit Ordinului Marelui Stat Major, nr.CL 10.100 din 18 septembrie 1954, pe data de 1 octombrie, Divizia 59 Cavalerie a fost transformată în Divizia 91 Mecanizată, cu comandamentul în garnizoana Oradea, Regimentul 119 Cavalerie de la Târgovişte desfiinţat, alături de Escadronul de Cavalerie de Gardă Republicană şi Şcoala de Ofiţeri de Cavalerie de la Sibiu[588].

Regimentul 3 Roşiori „Alba Iulia"

Regimentul 3 Roşiori, înfiinţat în 1884[589], după încheierea manevrelor militare

---

584 C. Chiper, *op. cit*., p. 93-94.

585 „Monitorul Oficial", nr. 138 bis, din 18 iunie 1946.

586 *Ibidem,* partea I-a, nr. 141, din 24 iunie 1947.

587 A.M.R., fond 948, rola 160, cadrele 159 şi 160; C. Chiper, *op. cit*., p. 94.

588 C. Chiper, *op. cit*., p. 94-95.

589 În 1884, Regimentul 12 Jandarmi Călări a fost dislocat în Bucureşti, din Dobrogea, având în componenţă 20 ofiţeri, 467 oameni-trupă şi 361 cai. Unitatea a luat denumirea de Regimentul 3 Roşiori în iulie 1884, avându-l comandant pe colonelul Dumitru Salamin mutat apoi în Dobrogea, patru ani mai târziu, sub comanda maiorului Gheorghe Cialâc: statul major şi Escadronul 1 la Constanţa, Escadronul 2 la Mangalia, Escadroanele 3 şi 4 la Tulcea. În 1890, sub comanda colonelului Constantin Roşianu, regimentul a fost mutat în Bucureşti, fiind vizitat de generalul Creţianu, comandantul Diviziei Independente de Cavalerie şi de căpitanul Alexandru Averescu, şeful de stat major al diviziei. Între 1891-1893, Regimentul a desfăşurat marşuri şi manevre militare în zonele Târgovişte, Ploieşti şi Slobozia, apoi

din zona Roman, prin Înaltul Decret Regal nr. 1481 din martie 1905, a fost dislocat în garnizoana Bârlad. Unitatea, având în componență 27 ofițeri. 506 oameni-trupă, 609 cai, a ocupat cazarma „Principele Ferdinand", care fusese eliberată după mutarea la Bucureşti a Regimentului 2 Roşiori. În 1906, în cazarmă s-a deschis un cazinou şi o popotă pentru ofițeri, la inaugurare participând şi cadre ale Regimentului 4 Roşiori şi Regimentul 12 „Cantemir" Bârlad[590].

După câteva luni petrecute în cazarma „Mihai Bravul" din Bucureşti (2 martie – 20 iunie 1906), şi participarea la manevre militare în zonele Brăila, Dobrogea, Slobozia, Ploieşti, în luna august a aceluiaşi an, s-a înapoiat la Bârlad (2 octombrie 1906). La solicitarea autorităților, unitatea participă la înfrângerea acțiunilor țărăneşti din martie 1907 în județul Iaşi (localitățile Târgu Frumos, Podul Iloaiei, Bivolari şi Vaslui)[591].

Manevre militare au loc în Dobrogea între 1907-1910, sub comanda colonelului Emil Pretorian, apoi în zona Iaşi, Roman, Bacău, Brăila, Prahova, Bucureşti, comandant colonelul Aristide Steriade.

Prin Înaltul Decret Regal, nr. 4608 din 20 iunie 1913, la data de 23 iunie Regimentul 3 Roşiori Bârlad a fost mobilizat, sub comanda colonelului Aristide Steriade, pentru participarea la al doilea război balcanic, deplasându-se pe itinerariul Bârlad- Giurgiu - Alexandria – Turnu Măgurele – Corabia - Buciu – Brusati – Cosorae[592]. În luna august, Regimentul 3 Roşiori s-a retras din Bulgaria, revenind în garnizoana Bârlad la 21 august 1913[593]. La 16 mai 1914, drapelul regimentului, precum şi o parte dintre cadre şi ostaşi, au fost decorați cu Medalia „Avântul".

Manevre militare s-au desfăşurat între 1914-1915 sub comanda Diviziei a 2-a Cavalerie Iaşi în zonele Bârlad- Dolhasca, Lespezi-Paşcani. În timpul Primului Război Mondial, Regimentul 3 Roşiori a participat la cele două campanii ale armatei române din 1916 – 1917, la eliberarea Transilvaniei şi operațiunea Tisa - Budapesta (aprilie - august 1919).

La 2 februarie 1920, Regimentul 3 Roşiori a început deplasarea spre Bârlad, ajungând în garnizoană la 10 februarie, unde continuă procesul de refacere şi instrucție. Pentru consolidarea situației din Basarabia, provincie unită cu România în martie 1918, şi stoparea acțiunilor ofensive a trupelor ucrainiene şi a bandelor „revoluționare" bolşevice, la 11 decembrie 1920, Regimentul 3 Roşiori se deplasează în marş în zona Bălți. După decretarea trecerii întregii armate române la starea de pace (1921), Regimentul s-a deplasat, cu întreaga Brigadă a 5-a Roşiori, la Orhei şi Buicani, în zona Chişinău, asigurând ordinea şi paza în zonă.

Cu ocazia participării la amplele manifestații legate de încoronarea lui Ferdinand şi a reginei Maria, ca regi ai României Mari (24 octombrie 1922) la Alba

între 1894-1896, în Dobrogea, Moldova (Tecuci, Vaslui, Bârlad) şi Muntenia (Buzău, Ploieşti, Bucureşti), iar în anii următori în zonele Focşani, Bacău, Bârlad, Galați, Bucureşti, Brăila, Dobrogea, Prahova (comanda coloneilor Nicolae Alexandrescu, Gheorghe Florescu, Ioan Toplicescu). Dislocat în garnizoana Tecuci (1900-1903), apoi a revenit în garnizoana Bucureşti, participând la manevre în zonele Dolj, Prahova, Roman (1903 -1905) (*ibidem,* p. 51 şi urm.)

590 *Ibidem*, f. 51-62.

591 *Ibidem*, f. 69-74.

592 *Ibidem*, f. 97-100.

593 *Ibidem*, f. 100.

Iulia, Regimentul 3 Roşiori a primit drapelul de luptă, alături de alte unităţi militare care se remarcase în Războiul de Reîntregire a Neamului. La 1 decembrie 1922 au fost decoraţi 5 ofiţeri cu Ordinul „Coroana României" şi 10 subofiţeri cu Medalia „Serviciul Credincios". La sfârşitul anului 1922, regimentul a fost mutat la Chişinău, în cazarma Buicani, fiind organizat pe 4 escadroane, un escadron de mitraliere, un pluton specialităţi, un escadron trupă stat major şi un escadron depozit (la Târgovişte). Teritoriile de recrutare erau „Cantemir" (Tutova), Buzău, Râmnicu-Sărat, „Siret" (Galaţi), Orhei, Ismail. Garnizoana definitivă a regimentului s-a stabilit la Chişinău, împreună cu Brigada a 4-a Roşiori; Divizia a 2-a Cavalerie a fost cartiruită la Iaşi, Comandamentul Militar al Basarabiei stabilit în garnizoana Chişinău[594].

La propunerea comandantului unităţii, susţinute de Brigada a 4-a Roşiori şi Divizia a 3-a Roşiori şi aprobate de Inspectoratul General al Cavaleriei, la data de 20 iulie 1930, în titulatura unităţii s-a adăugat denumirea de „Alba Iulia"[595].

O preocupare deosebită a comandanţilor unităţii a constituit-o instrucţia trupelor în cazarmă şi cu ocazia manevrelor militare din zonă: Buzău (1926, colonel Horia Dragomirescu), Ploieşti (1927, colonel Ioan Carp), Prahova (1928), Râmnicu-Sărat (1929), Iaşi-Roman (1932-1934, locotenent-colonel Alexandru Georgescu), Cahul (1935, colonel Alexandru Georgescu), Basarabia (1936), Galaţi (1938, locotenent-colonel Aurel Dobjanski; Banat (1938)[596]. Din Banat, Regimentul 3 Roşiori s-a deplasat în zona de concentrare din Basarabia, la 22 iulie 1941, odată cu mobilizarea întregii armate române. Regimentul 3 Roşiori s-a remarcat, prin curaj şi dârzenie, în cele două campanii militare din Est şi din Vest, care au marcat participarea României la Al Doilea Război Mondial (22 iunie 1941-12 mai 1945).

După revenirea în ţară, în luna august 1945, Regimentul 3 Roşiori „Alba Iulia" s-a stabilit în garnizoana Arad. La 5 august 1945, Divizia a 9-a Cavalerie a fost transformată în Centrul de Instrucţie al Cavaleriei, iar Regimentul 3 Roşiori a devenit Regimentul Centrului de Instrucţie al Cavaleriei.

Regimentul 10 Călăraşi

Conform Ordinului Marelui Stat Major, nr.105/ 1923, la data de 25 august 1923, Regimentul 10 Călăraşi, sub comanda colonelului Gheorghe Rădulescu, a fost mutat la Bârlad[597]. Unitatea s-a remarcat de la înfiinţarea ei în 1908[598], până la sosirea

[594] *Ibidem*, f.108-109.
[595] C. Chiper, *op. cit.,* p. 117.
[596] Regimentul a fost dislocat la Turnu Severin, în zona de acţiune a Diviziei a 2-a Cavalerie Iaşi, care fusese concentrată în judeţul Timiş (*ibidem*).
[597] La 16 august 1920 a fost dislocat la Bolgrad, în noiembrie a sosit la Brăila, apoi mutat la Ploieşti (25 decembrie 1920 - 1 aprilie 1921), sub comanda colonelului Alexandru Izescu, şi în cele din urmă la Bârlad.
[598] Conform Înaltului Decret nr. 917 din 29 martie 1908, la propunerea generalului Alexandru Averescu, s-a înfiinţat la 1 aprilie 1908, la Tulcea Divizionul de Cavalerie „Dobrogea", comandat de maiorul Spirea Murgulescu, care în 1910 a constituit baza de formare a Regimentului 10 Călăraşi Tulcea, comandat de maiorul Baranga Savovici.

la Bârlad în cel de-al doilea război balcanic (1913)[599] şi în Războiul pentru Întregirea Neamului (1916-1919)[600], activităţi de instrucţie, pază şi ordine în teritoriul nou recuperat, Basarabia[601]. Regimentul 10 Călăraşi cuprindea: comanda regimentului, un escadron depozit, un escadron mitraliere, un pluton specialităţi şi comanda Divizionului 2. Regimentul avea în subordine: Divizionul 3 şi Escadronul 3 dislocat la Chişinău, Divizionul 1 şi Escadronul 1, dislocate la Galaţi, Escadronul 4 dislocat la Ismail[602].

La 5 decembrie 1923, întreg regimentul se afla cartiruit la Bârlad, în cazarma Regimentului 23 Artilerie „Regele Ferdinand", cu excepţia Escadronului 1 de la Galaţi şi a Escadronului 3 de la Chişinău. La conducerea regimentului a fost numit colonelul Alexandru Izescu (1924), apoi locotenent-colonelul Constantin Pantazi, viitorul ministru de război în guvernul Ion Antonescu[603]. În 1925, Regimentul 10 Călăraşi, împreună cu Regimentul 9 Călăraşi, făceau parte din Brigada a 13-a Călăraşi[604], obţinând rezultate bune la aplicaţii şi manevre militare în zonele Tecuci, Târgovişte, Galaţi, Buzău şi Ploieşti[605]. După desfiinţarea Diviziei a 4-a Cavalerie (1936), Regimentul 10 Călăraşi Bârlad a fost mutat la Sibiu (1938), continuând instrucţia în diferite zone ale Transilvaniei. Grupul 127 Cercetare a participat la eliberarea

[599] Regimentul a participat la cel de-al doilea război balcanic. După ce a trecut Dunărea pe la Corabia, regimentul a înaintat pe itinerariul Ghigheni- Dolni Dubnic – Lozane - Etropol - Ohrania – Racovița - Bailova – Gaitanevo – Etropole. După semnarea Păcii de la Bucureşti, în august 1913, regimentul s-a înapoiat prin marş (4 -14 august), de la Zlatița la Dunăre şi a traversat fluviul pe la Zimnicea, apoi a urmat itinerariul Frumoasa (Vedea)- Giurgiu – Medgidia – Tulcea, unde a sosit la 27 august, fiind primit cu entuziasm de populaţie. La 31 august armata a fost trecută în postură de pace. Regimentul desfăşoară instrucţia în cazarmă şi în împrejurimile Tulcei, participă la manevre militare. Se remarcă în Războiul pentru Întregirea Neamului, unde participă cu 4 escadroane şi o companie puşcă mitralieră, sub comanda locotenent colonelului Camilei Marini (un efectiv de 24 ofiţeri, 911 ostaşi, 722 cai, 21 de trăsuri). La 3 august 1916, regimentul a ocupat dispozitivul de luptă în zona Bazargic (*ibidem,* f. 6).

[600] În noaptea de 15 spre 16 august 1916 au început ostilităţile militare, Dobrogea fiind atacată de trupe turceşti şi bulgare. Deşi a luptat cu eroism, ca şi alte unităţi române, Regimentul 10 Călăraşi a fost nevoit să se retragă, între 28 august - 30 octombrie) pe itinerariul Medgidia -Teghirghiol- Amzacea - Tuzla - Mangeac – Vadul lui Traian – Tariverde - Ceamurlia - Făgăraşul Mare-Tulcea. Continuând, după situaţia dezastruoasă a campaniei militare din 1916, prin Brăila – Galaţi (3 -10 noiembrie) spre Panciu (14 decembrie) - Soveja – Negrileşti. Efectivele militare au participat la luptele de apărare purtate pe Dealul Răchitosul Mare. La 21 februarie 1917, regimentul a fost retras de pe front, pentru refacere, în localităţile Pungeşti şi Armăşoaia, judeţul Vaslui. Revenită pe front, în luna aprilie 1917, unitatea a executat misiuni de supraveghere, lucrări genistice şi instrucţie. După o scurtă perioadă de odihnă în localitatea Zăbrăuţul Mare a fost readusă pe front, la data de 10 iulie, în zona Poiana Ţigăncii, realizând acţiuni de supraveghere, prin patrulare în zona valea Păcurei spre Câmpuri şi valea Zăbrăuţilor, apoi în lunile următoare misiuni de luptă, pentru ca în noiembrie şi decembrie să realizeze recunoaşteri şi patrulare în valea Trotuşului până la Târgu Trotuş (A.M.R., Jurnal de Operaţii nr. 787, f.25-27).

[601] Conform Ordinului Marelui Stat Major, în februarie 1918, Divizionul 2 din regiment a fost dislocat în Basarabia, în zona Şoldăneşti – Bisericani, apoi în mai - iunie la Corneşti - Bolgrad. Divizionul 1 a executat misiuni de pază şi asigurarea ordinii în zonă. La 20 octombrie 1918 a fost mobilizat la Bolgrad; 3 aprilie 1919 s-a deplasat la Cahul, executând misiuni de recunoaştere şi pază, realizând capturi de armament şi muniţii. În mai 1919, regimentul a fost dispersat în sudul Basarabiei: Escadronul 1 la Mihailovka, Escadronul 2 la Leova, Escadronul 3 la Bolgrad şi Escadronul 4 la Cahul (*ibidem*, f. 50).

[602] *Ibidem*, f. 85.

[603] *Ibidem*, f.87-89.

[604] *Istoria cavaleriei române*, p. 211-212..

[605] AMR, Jurnal de Operaţii nr. 787, Regimentul 10 Călăraşi, f. 90-96.

Basarabiei, în luptele din Transnistria (la Vacarjani şi Dalnic) şi Odessa[606]. La 17 septembrie 1941 au fost trimise în zona Odessa şi Grupurile 1, 18, 57 Cercetare. Cele 4 unităţi subordonate Regimentului 10 Călăraşi au participat la sângeroasele lupte de la Cotul Donului – Stalingrad şi Caucaz, în Transnistria şi Basarabia (1942-1944)[607].

După evenimentele de la 23 august 1944, soldate cu arestarea guvernului mareşalului Ion Antonescu, întoarcerea armelor către foştii parteneri ai Axei, unitatea a participat la eliberarea Transilvaniei (1-25 octombrie 1944), apoi a Ungariei (26 octombrie 1944 şi 15 ianuarie 1945); a Cehoslovaciei (15 februarie -12 mai 1945). În luna august 1945, Regimentul 10 Călăraşi a revenit în ţară, în garnizoana Sibiu.

În urma instrucţiunilor impuse de Tratatul de Pace de la Paris (semnat cu mari sacrificii, la 10 februarie 1947), noilor guvernanţi de stânga, în speţă comunişti, de reducere drastică a efectivelor militare, la 20 august 1947 Regimentul 12 Călăraşi a fost desfiinţat.

[606] A.M.R. Piteşti, Registru Istoric, Regimentul 10 Călăraşi, dosar 1122, f. 1-13.
[607] *Idem*, Jurnal de Operaţii nr. 1198, Regimentul 10 Călăraşi, dosar 1121; C. Chiper, *op. cit*., p. 122.

ARTILERIA UŞOARĂ DE ÎNSOȚIRE A INFANTERIEI ROMÂNE ÎN PRIMUL ŞI ÎN CEL DE-AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

Marius RĂDULESCU *

Cuvinte cheie: *batalion, infanterie, artilerie uşoară, sprijin cu foc, tracțiune hipo.*
Keywords: *battalion, infantry, light artillery, fire support, horse-drawn*

Abstract: *The struggle of small sized infantry units (company, battalion) always requesteddirect fire support both in offensive as in defensive stage as well.*

Regularly, the battalion disposes of the machineguns and mortars, which in some situations does not assure the fire efficacy or precision. In maneuvering war especially, the presence in units organic of a certain number of light artillery pieces was proved to be a necessity, assuring manual movement in battlefield. This kind of support did not depend of the intermediary connections like observers, signal devices and external limitations like an imposed ammunition allowance or lack of tractors.

The work-paper proposes to look for the start of this weapon category in the Romanian Army as its evolution too in the WW1 and WW2 period of the 20th century, and to presents the main equipment used in this role. Some of conclusions can serve to establish a multifunction spectrum for using the armament of the contemporary corresponding structures.

Introducere

În lupta micilor eşaloane de infanterie (companie, batalion) s-a smțit întotdeauna necesitatea sprijinului cu foc de artilerie direct, nemijlocit, pentru depăşirea unor puncte puternic apărate de inamic, sau pentru lovirea unor obiective punctuale ale acestuia, atât în lupta ofensivă cât şi în apărare. De regulă, batalionul dispunea organic de mitraliere (primul război mondial), iar ulterior de mortiere (aruncătoare de bombe), materiale care, în unele situații, nu asigură efectul necesar sau precizia focului. În special războiul manevrier a impus prezența unor piese de artilerie uşoară, cu posibilitatea de deplasare manuală în câmpul tactic şi incluse în organica unităților de infanterie. Acestea pot oferi sprijin imediat şi pot fi integrate în concepția tactică a micului comandant de subunitate de infanterie, fără elemente de legătură intermediare (observatori, transmisiuni) şi fără limitări exterioare misiunii subunității (consumuri, deplasare).

Lucrarea îşi propune să fixeze apariția, destinația şi evoluția acestei categorii de armament în dotarea trupelor române, în perioada războaielor mondiale din secolul al XX-lea şi să prezinte tipurile de material utilizate în acest rol. Unele concluzii pot fi servi la stabilirea unui spectru de utilizare multifuncțională a armamentului structurilor contemporane corespunzătoare.

* Inginer, S.C. Electromecanica Ploieşti S.A.

Fig. 1 - Piesă Bofors cal.37mm camuflată pentru sprijin direct în Kuban, 1942[608]

APARIȚIA ARTILERIEI DE ÎNSOȚIRE ÎN ARMATA ROMÂNĂ

Armata Română modernă, apărută odată cu unirea Principatelor sub domnia lui Cuza, a avut în înzestrare piese de artilerie, dar până la primul război mondial, acestea erau grupate ca unități distincte, ținând de specialitatea de armă. Războiul de Independență a oferit o oarecare practică de cooperare a unităților de infanterie şi artilerie, dar tunurile erau alocate pentru sprijin, pe baterii sau secții, pentru anumite misiuni bine determinate şi nu în organica unităților respective. Aceasta era, de altfel, situația şi în alte armate.

La intrarea în primul război mondial (1916) armata avea principalele lipsuri de înzestrare la capitolele mitraliere (413 piese la 23 de divizii de infanterie, față de un necesar de minimum 2400 piese) şi artilerie grea (32 de baterii formate din materiale improvizate, de diferite modele, majoritatea cu tragere înceată).

Situația se reflecta în structura grupărilor de luptă din perioada de început a participării noastre la război; bunăoară, trupele care apărau capul de pod de la Turtucaia, 19 batalioane cu 20.000 militari, dispuneau de 66 mitraliere, 110 piese de artilerie, majoritatea vechi şi 55 de tunuri uşoare cal.37-53mm (numai piesele utilizate).

Divizia de infanterie era organizată pe două brigăzi a două regimente cu câte 3 batalioane, plus un regiment de vânători (2 Btn) şi o brigadă de artilerie a două regimente, din care cel de obuziere cu structură redusă ca urmare a lipsei materialului, în total cca. 23.000 militari în 14 batalioane cu 28 de mitraliere şi 13 baterii de câmp. Practic, grupări de brigadă de până la 7.000 de infanterişti nu dispuneau de nici o piesă de artilerie organică[609].În aceste condiții, la nivelul anului 1916, puterea de foc a diviziei române era semnificativ inferioară celor germană şi austro-ungară. Pentru creşterea posibilităților de sprijin cu foc a trupelor s-au căutat mai multe soluții, bazate pe materialul avut la dispoziție.

[608] *http://honoretpatria.wordpress.com/2010/10/05.*
[609] ***, *România în Primul Război Mondial*, Editura Militară, Bucureşti, 1979, p..129-136.

În cele două decenii premergătoare primului război mondial se efectuaseră mari lucrări de fortificare a capitalei şi a liniei defensive Focşani-Nămoloasa-Galaţi. Perioada iniţială a războiului (1914 – 1916) arătase însă că nici o fortificaţie nu rezistă focului artileriei grele şi supragrele, astfel că cetăţile au fost abandonate.

Sute de piese de artilerie au devenit astfel disponibile, dar a trebuit să li se construiască afete pentru deplasare în câmp. România dispunea de un număr însemnat de piese de cal.37, 53 şi 57mm, dintre care ultimele două au fost desemnate ca potrivite pentru utilizări alternative, în cea mai mare parte ca artilerie uşoară de însoţire a infanteriei.

MATERIALUL UTILIZAT ÎN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

Tunul Gruson cal.53mm, md.1887/1916, a dotat linia fortificată Focşani-Nămoloasa-Galaţi, dar a fost şi în dotarea capetelor de pod de la Cernavodă, Turtucaia şi Silistra. Tunul, cu tragere repede, avea greutatea proiectilului de 1.75 kg; viteza iniţială a proiectilului 495 m/s, bătaia maximă 3000 m, greutatea 564 kg.

Fig. 2 - Tun de însoţire Gruson cal.53mm md.1887/1916[610]

Un număr de 334 de tunuri au fost transformate în tunuri de însoţire pentru infanterie câte 1 – 2 baterii a 6 piese alocate la brigadă.

Tunul Hotchkiss cal.57mm, md.1888/1916, era iniţial dispus pe afeturi de ambrazură, în turele rotative cu eclipsă, piesa având greutatea 225 kg (fără afet) şi o bătaie de 4500m. 79 de tunuri au fost transformate în tunuri de însoţire pentru infanterie iar 36 au fost transformate în artilerie de munte [3].

[610] *http://www.rumaniamilitary.ro /2010/10/05.*

Fig. 3 - Tun de însoțire Hotchkiss cal.57 md.1888/1916[611]

Două exemplare din această piesă pe afet cu osie din oțel pe care sunt fixate roți din lemn cu bandaj metalic, sunt conservate la muzeul județean "Teohari Antonescu" din Giurgiu şi fişate de muzeograful Mircea Alexa.

Printre piesele primite în cadrul ajutorului dat de Franța, piesele de munte Schneider cal.65mm md.1906, aveau caracteristicile unei artilerii de însoțire.

Fig. 4 - Tun de munte Schneider cal.65mm md.1906

Piesa trăgea un proiectil de 4.3 kg cu viteza de 330 mps, avea greutatea de 400 kg şi bătaia maximă de 6.5 km. Sub denumirea de 6.5 cm GebK 221(f), tunul a făcut carieră şi în timpul celui de-al II-lea război mondial, în trupele alpine ale Wehrmachtului.

Un raport din anul 1933 preciza că „armamentul de însoțire de 37mm şi 53mm există la toate unitățile de mobilizare, însă 10-40% sunt de reparat, iar deficitul variază între [612]10-25% [5].

REECHIPAREA TRUPELOR ROMÂNE CU ARMAMENT ANTICAR

În perioada interbelică, aruncătoarele de mine au făcut progrese deosebite, devenind mai mobile şi cu debit de foc mai mare. Părea că sprijinul nemijlocit cu foc

[611] *Ibidem.;vezi şi http://clasate.cimec.ro/clasate.asp /2010/10/05*

[612] ***, *Înzestrarea Armatei Române în perioada interbelică* – Documente, vol. II, Editura Centrul Tehnic- Editorial al Armatei, Bucureşti 2008, p.340.

este asigurat de această categorie de armament. Apăruse tancul, utilizat în masă, care cerea o armă specializată, tunul anticar. Inițial acestea erau proiectate şi utilizau muniție exclusiv anti-tanc. În curând se va dovedi că dinamica luptei impunea şi utilizarea artileriei de însoțire, cu proiectil exploziv.

Şi marile puteri care se înfruntau în spațiul de luptă adiacent nouă, Uniunea Sovietică şi Germania, dezvoltaseră şi utilizau piese de artilerie uşoară regimentară pentru suportul de foc nemijlocit al infanteriei.

Fig. 5 - Piesă regimentară rusă Md1927

Fig. 6 - Piesă regimentară germană le.ig. 18 [613]

Armata Română a transferat în acest rol piesele anti-car, pe măsura pierderii eficacității lor în fața evoluției spectaculoase a mijloacelor blindate. Diviziile de infanterie române dispuneau în organica regimentelor, de companii anticar dotate cu material cal. 37/47 mm, în general Bofors, Schneider, Bohler şi Breda. Aceste piese asigurau o capacitate de penetrare a blindajului de 40-50 mm la distanta de 500m.[614].

Tab. 1 - Tunuri regimentare utilizate pe frontul de Est

Tunul	Greutate [kg]	Proiectil [kg]	V_0 [m/s]	Bătaia (km)
76mmL16 md1927	780	6.2	260-390	4.2
7.5cm L11 le. IG.18	400	6.0	210-310	3.5

Fiecare regiment cuprindea o companie de comandă (pluton agenți, pluton transmisiuni, pluton geniu), 3 batalioane de infanterie, o companie de armament greu regimentar (un pluton aruncătoare Brandt cal.81mm, un pluton tunuri anticar Bofors cal.37mm şi un pluton tunuri anticar Schneider cal.47mm, fiecare a 6 piese) şi o companie de cercetare.

Fiecare batalion avea în structură şi o companie de armament greu batalionar, cu 8 mitraliere şi 6 aruncătoare Brandt cal.60mm. Toate piesele de artilerie din

[613] Ian Hogg, *Twentieth-century artillery*, Amber Books Ltd, Rochester-Kent, UK, 2000, p.22.
[614] V.Scârneci, *Viața şi moartea în linia întâi*, Editura Militară, Bucureşti, 2012, p.162

organica regimentului erau tractate hipo. Divizia de infanterie, având 3 regimente şi o companie anticar motorizată (cu 12 tunuri anticar cal.47mm), totaliza astfel 48 de piese uşoare anticar şi de însoţire.

În plus, în 1942 s-a mai adăugat o baterie anticar divizionară, dotată cu tunul transformat Pak 97/40 de cal 75 mm şi care asigura o penetrare de 80 mm la distanta de 500 m, câte 6 piese la divizie[615].

MATERIALUL UTILIZAT ÎN AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

În perioada 1940-1941, sub guvernul Antonescu şi cu sprijinul misiunii militare germane, marile lipsuri de dotare cu artilerie specializată anti-blindaj au fost în mare măsură reparate, prin următoarele surse:

- material livrat de germani din capturile poloneze şi franceze
- material livrat de manufacturile contractante – acum sub control german
- material produs în ţară

Într-o perioadă scurtă, în înzestrarea armatei au intrat tunuri anti-car conform tabelului.

Tab. 2 - Tunuri anticar intrate în înzestrare în perioada 1940-1941[616]

Material anticar	No.
Tunuri anticar Schneider md.36 cal.47mm	160
Tunuri anticar Concordia cal.47mm	140
Tunuri anticar Bofors/Poczisk md.36 cal.37mm	665
Tunuri anticar Böhler md.35 cal.47mm	545
Tunuri anticar Breda md.35 cal.47mm	24
Total	1534

Piesa Schneider md.36 cal.47mm era asimilată în licenţă la uzinele Concordia din Ploieşti. Cu o lungime a ţevii de 44 calibre, avea o bătaie maximă de 6.7 km şi precisă de 1.2 km. La 1000 m perfora 40 mm blindaj, iar proiectilul exploziv de 2.3 kg asigura puterea de sprijin general cu foc.

Cu o cadenţă de 18 rpm, piesa a fost folosită pe toată durata războiului. Dintre tunurile anticar, 1.332 piese erau operaţionale la începutul campaniei din Est (iunie 1941).

[615] ***, Buletinul Muzeului Militar Naţional, Nr.1/2003, partea 1, Bucureşti, 2003, pp. 271-278.
[616] M. Rădulescu, *Efortul de echipare a Armatei Române în perioada 1940-1941*, Acta Moldaviae Meridionalis, vol.1, pp. 375-387, Muzeul judeţean „Ştefan cel Mare" Vaslui, 2011.

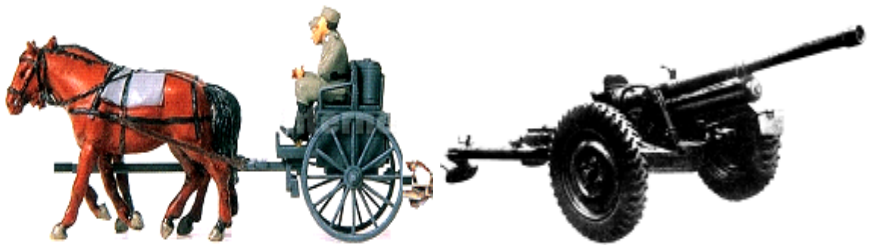

Fig. 7 - Tun anticar Bofors cal.37mm tractat cu atelaj hipo

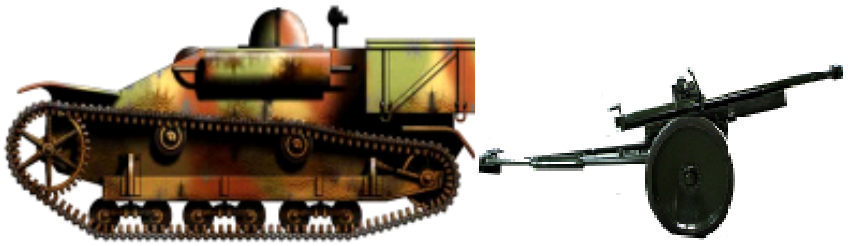

Fig. 8 - Tun anticar Schneider cal.47mm tractat cu şenilетă Malaxa-UE

Fig. 9 - Tun anticar Bohler cal.47mm tractat cu turism de teren Kfz-12 Horch 901

Principalele caracteristici ale acestor piese sunt prezentate în tabelul următor.:

Tab. 3 - Caracteristicile tunurilor anti-tanc uşoare [617]

Tunul	Greutate [kg]	Proiectilul [kg]	V_0 [m/s]	Perforare (mm) la 100 m
37 L45 Bofors md.1936	370	0.69	810	61
37 L45 Poczisk	380	0.62	820	58
47 L44 Schneider md. 1936	630	2.30	750	65
47 L35 Böhler md. 1939	280	1.45	670	71
47 L35 Breda	280	1.44	630	64
45 M-1942 (r)	625	2.14	870	78

[617] Cercetare tehnică independentă a autorului.

Deşi în scurt timp s-a constatat ineficiența împotriva noilor tancuri sovietice (T-34 şi KV), au fost păstrate în dotare pentru sprijinul direct cu foc [618].

Cu toate că se făcuseră eforturi pentru motorizarea tracțiunii, în special la companiile anticar divizionare, cu şenilete produse la Malaxa după licență Renault-UE şi turisme de teren Horch 901 importate din Germania, majoritatea armamentului greu regimentar se deplasa cu atelaje hipo. Vânătorii de munte dispuneau de transport samarizat. Pe distanțe scurte, armamentul era deplasat manual.

MATERIALUL DE ÎNSOȚIRE ÎN CAMPANIA DIN VEST

În perioada de final a războiului, trupele române acumulaseră o importantă experiență de luptă. Ca artilerie uşoară, multe unități adoptaseră tunul rus M1942 cal.45mm, provenit din capturi, cu bune calități balistice (superior modelelor noastre). Acesta este regăsit în special la unitățile parțial motorizate, care îi puteau asigura mai uşor mobilitatea (piesa avea o greutate în marş de 1250 kg).

Fig. 10 - Tun anticar sovietic M1942 cal.45mm tractat cu autocamion Ford-Marmon

Astfel, detaşamentul "Maior Victor Popescu", format la 24.08.1944, din elemente ale Diviziei 1 Blindată-Instrucție, care a dus lupte în zona petrolieră Ploieşti până la 31 august, a avut în dotare o secție anticar de cal.45mm.

În zonele cu teren dificil din Cehoslovacia, neavând mijloace de tractare suficiente, erau păstrate una-două piese anticar din cele mai uşoare, utilizate mai mult pentru sprijin cu foc direct.

De exemplul modelul Poczisk cal.37mm, un Bofors construit în licență în Polonia, era foarte apreciat, fiind uşor de mutat manual între poziții.

Prin eliberarea unui număr mare de piese anti-aeriene uşoare din apărarea zonei petrolifere Ploieşti, unele dintre acestea au fost utilizate ca artilerie de însoțire, având o cadență mare şi o bună precizie. În special pentru acoperire asalturilor în zone urbane, aceste piese şi-au dovedit eficacitatea. În plus, exista peste tot, pe frontul german, muniție potrivită şi din abundență.

[618] M. .Vasile-Ozunu, P. Otu, Înfrânți şi uitați: *Românii în bătălia de la Stalingrad*, Ed. "Ion Cristoiu", Bucureşti, 1999, p.112, 130.

Fig. 11 - Tun antiaerian Flak-38 Rheinmetal cal.20mm tractat cu turism de teren Kfz-82 Volkswagen 161

CONCLUZII

Se poate afirma că trupele române au acumulat, pe parcursul a 30 de ani, o experienţă operativă continuă şi valoroasă de utilizare a artileriei uşoare de însoţire în sprijinul nemijlocit al acţiunilor subunităţilor de infanterie.

În perioada contemporană, România a continuat echiparea eşaloanelor mici ale unităţilor de infanterie cu mijloace care să-i confere o anumită putere de foc (aruncătoare de mine cal.82mm, aruncătoare de grenade reactive pe afet cal.73mm, rachete antitanc dirijate şi reuşitul tun de munte cal.76mm). Toate aceste piese şi muniţia aferentă au fost fabricate în ţară.

În prezent, când Armata Română este angajată periodic în diferite acţiuni de coaliţie la nivel de batalion, studierea şi valorificarea modernă a acestor cunoştinţe scump plătite, poate asigura, în unele situaţii, un factor de superioritate tactică decisivă.

BIBLIOGRAFIE

Lucrări generale şi speciale:

- Hogg, Ian, *Twentieth-century artillery*, Amber Books Ltd, Rochester-Kent, UK, 2000.
- Ludeke, Alexander, *Weapons of WWII*, Editura Parragon, Bath, United Kingdom, 2011,
- Rădulescu, M., *Efortul de echipare a Armatei Române în perioada 1940-1941*, „Acta Moldaviae Meridionalis”, vol.1, pp. 375-387, Muzeul Judeţean „Ştefan cel Mare” Vaslui, 2011.
- Scârneci, V., *Viaţa şi moartea în linia întâi*, Editura Militară, Bucureşti, 2012;
- Vasile-Ozunu, M., Otu, P., Înfrânţi şi uitaţi: *Românii în bătălia de la Stalingrad*, Ed. "Ion Cristoiu", Bucureşti, 1999.
- ***, *România în Primul Război Mondial*, Editura Militară, Bucureşti, 1979;
***, *Înzestrarea Armatei Române în perioada interbelică* – Documente, vol. II,Editura Centrul Tehnic-Editorial al Armatei, Bucureşti 2008.
-***, Buletinul Muzeului Militar Naţional, Nr.1/2003, partea 1Bucureşti, 2003.

Bibliografie suplimentară (necitată)

- Adams, S., Crawford, A., *Al doilea Război Mondial, Enciclopedii vizuale*, Ed. Dorling Kindersley, London, 2000.
- Fiorani, F., *Istoria ilustrată a celui de-al II-lea Război Mondial*, Ed. Rao, Bucureşti, 2007.
- Romanescu, G., Tudor,G., Cucu, M., I. Popescu, *Istoria infanteriei române* - vol.II, Bucureşti, 1985.
- Scafeş C., Şerbănescu H., Scafeş I., Andonie C., Dănilă I., Avram R., *Armata română 1941-1945*, Editura R.A.I., 1996.
- A.N.V.R., *De la Stalingrad la bătălia Moldovei*, Ed. Vasile Cârlova, Bucureşti,1997.
- ***, *Infanteria Română – 180 ani*, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, Bucureşti, 2010.

BISERICA DIN JUDEȚUL VASLUI ŞI SECURITATEA ÎN PRIMII ANI POSTBELICI

Nicolae IONESCU[*]
Melania IONESCU[**]

Cuvinte cheie*: Biserică, Securitate, preoți, închisori.*
Keywords: *Church, Security, priest, prisons.*

Abstract: *It is an important and useful theme, with a special impact in the Romanian society. It is known that in the communist ideology – the religion was useless and dangerous for the development of the human personality. The Security had in view not to politicize by Church and combated the mysticism. This repression organism of the totalitarian form of government supervised the good working of the institutions in the state, inclusively the Church. The communists aimed at an atheist society and many priests who criticized the regime, inclusively from Vaslui district, filled the communist prisons from Aiud, Piteşti, Gherla, Botoşani, Jilava, Canal etc.*

Este o temă generoasă şi utilă, cu reverberații în societatea românească. Se ştie că în ideologia comunistă - religia era inutilă şi periculoasă pentru dezvoltarea personalității umane. Securitatea urmărea ca prin Biserică să nu se facă politică şi combătea misticismul. Acest organism de represiune a regimului totalitar supraveghea buna funcționare a instituțiilor statului, inclusiv a Bisericii. Comuniştii urmăreau *ateizarea* societății. Mulți preoți au umplut închisorile comuniste de la Aiud, Piteşti, Gherla, Botoşani, Jilava, Canal etc. În anii 50 fiii şi soțiile preoților erau persecutați. După anii 60 – represiunea încetează a fi de masă, trecându-se la cea individuală.

Tactica pentru distrugerea bisericilor creştine care activau în România a diferit de la un caz la altul. Scopul urmărit era însă acelaşi: dezrădăcinarea credinței şi impunerea ateismului materialist dialectic. Se ştie, însă, că Biserica națională, numită de marele poet, M. Eminescu, "*mama spirituală a neamului*" a contribuit de-a lungul istoriei, alături de şcoală şi armată la dezvoltarea conştiinței naționale

În cazul **Bisericii Ortodoxe Române**, majoritară şi având statutul de biserică națională, a fost folosită *decapitarea.* Înalții ierarhi au fost înlocuiți („depuşi din treaptă"), unii dintre ei murind în condiții suspecte, alții fiind arestați şi primind „domiciliu obligatoriu" în mănăstiri. Noii aleşi erau promovați pe criterii de obedință

[*] Profesor, Inspectoratul Şcolar Județean Vaslui
[**] Profesor, Şcoala „Alexandra Nechita" – Vaslui

faţă de regim. Cât îi priveşte pe preoţii de mir, se apreciază că, de-a lungul anilor, au fost arestaţi în jur de 2.000. În 1959, Securitatea şi Departamentul de Stat pentru Culte au redus cu două treimi numărul mănăstirilor şi al călugărilor, peste voia chiar a Patriarhului Iustinian, pe motiv că aşezămintele monahiceşti ascundeau partizani din munţi şi elemente reacţionare. Unele mănăstiri (Vladimireşti) au fost evacuate prin forţa armată. Tot în anii 1959-1960 au fost arestaţi sute de preoţi acuzaţi că..."răspândesc misticismul, predică împotriva materialismului dialectic sau se opun orânduirii socialiste"! Cercurile de discuţii au fost interzise, iar pentru descurajarea lor au fost fabricate procese politice („Rugul Aprins"). O organizaţie a laicatului ortodox – „Oastea Domnului" – a fost distrusă, iar liderii arestaţi.

Dintre preoţii care au avut de suferit datorită Siguranţei şi Securităţii din judeţul Vaslui, amintim pe preoţii Dumitru Lapteş de la Biserica Sf. Nicolae, arhimandritul Mina Dobzeu, Gh. Târnoveanu de la Biserica Adormirea Maicii Domnului, Ioan Rotaru, Constantin. Burduja, patriarhul preoţilor din oraşul Vaslui şi nu numai, (recent dispărut dintre noi, la venerabila vârstă de 102 ani, *n.n.*) , preotul Potorac I., paroh al catedralei SF. Ioan, licenţiat în teologie şi drept, fost protoereu al Judeţului Vaslui, timp de 16 ani, Dumitru Mitoiu din parohia Băceşti, Ion Florea de la Şerboteşti etc.

Unul dintre preoţii urmăriti de Securitate cu dosar de urmărire la C.N.S.A.S a fost **Dumitru Lapteş.** Era acuzat că duce o politică de subminare a Siguranţei Statului încă din 1944, colportând ştiri false, mai ales „*printre locuitorii cu nivel politic şi cultural scăzut, dar şi la biserica Sf. Nicolae, din Vaslui al cărui paroh este*"[619]. Încă din anii 1940/1941 a făcut politică legionară " îmbuibând pe credincioşi cu doctrina legionară împotriva evreilor pe care îi acuza că sunt comunişti. A făcut propagandă împotriva guvernului şi a constituit asociaţia religioasă "*Oastea Domnului*"în care se arăta că vor veni americanii iar ruşii sunt răi". Din declaraţiile unui consătean, la început, a fost manist, apoi brătienist şi pe urmă legioanar. I s-a făcut o percheziţie domiciliară pe strada Vasile Alecsandri, nr. 4, din Vaslui, găsindu-se un pistol Model 27, de calibru 7,65 mm cu 3 cartuşe şi o carte de cântece legionare[620]. Unii martori îl acuzau că din anii 1940-1941 a făcut o politică legionară şi era împotriva evreilor, a comuniştilor, *"de luptă contra diavolilor şi aştepta venirea americanilor*"[621].

În cimitirul " Eternitatea " din Vaslui, preotul D. Lapteş spunea că se vor " schimba vremurile " şi îl acuza pe preotul Gh. Florea că s-ar fi aliat cu Gh. Tătărescu şi guvernul Groza la alegerile din 1946. Era acuzat în dosarul de urmărire " *de dezordine împotriva ordinii sociale*"[622]. În procesul de interogatoriu din 12 octombrie 1948 se evidenţia că preotul D. Lapteş s-a născut la 3 noiembrie în 1902 în satul Bereasa, comuna Dăneşti, judeţul Vaslui, căsătorit cu Lizica Munteanu şi are 2 copii. [623] Urmează Seminarul ortodox de la Huşi şi apoi Facultatea de Teologie din Chişinău unde l-a avut ca profesor pe renumitul scriitor, Gala Galaction. Este hirotonit preot la

[619] Consiliul Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii (C.N.S.A.S.) – P. 1062, vol. 1 Fond preot D. Lapteş , dos. 9. f.1.
[620] *Ibidem*,
[621] *Ibidem*,
[622] *Ibidem*, f.3.
[623] *Ibidem*, f.4-5

Fereşti, comuna Văleni şi din 1935 slujeşte la diferite biserici din oraşul Vaslui. A construit Biserica cu hramul Sf. Nicolae, de lângă Regimentul 25 Infanterie, începând cu anul 1937, în vremea când Episcop al Huşilor era P.S., Nifon Criveanu. Acest lăcaş de cult s-a ridicat cu sprijinul enoriaşilor şi al autorităţilor locale în frunte cu primarul oraşului, generalul Ion Răşcanu. De menţionat că în preajma celui de-al doilea război mondial şi în timpul acestuia, s-au construit cu sprijinul comunităţii locale,dar şi al mareşalului, I. Antonescu, două biserici Sf. Nicolae şi Sf. Paraschiva de preotul Ion Ene, târnosite în plin război, în 1943, în prezenţa P.S. Episcop Grigore Leu, ultimul ierarh al Episcopiei Huşilor până la desfiinţarea sa, în 1949, de comunişti. A murit în acelaşi an, în condiţii încă neelucidate, după unii, ar fi murit otrăvit cu arsenic în urma unei întrevederi avută la Guvern. Preotul D. Lapteş, după anul 1944 a fost arestat de mai multe ori , la fel şi nepotul său, Mihai Lapteş, elev al Liceului Mihail Kogălniceanu Vaslui.[624] . În Declaraţiile sale, preotul D. Lapteş arăta că acuzaţiile au fost intenţionate şi învinuirile sunt calomnii. Pentru poziţiile sale anticomuniste este arestat prin mandatul de deţinere nr.2.099 din 1948 la Iaşi, timp de două luni.

Există la dosarul lui D. Lapteş şi declaraţiile unor evrei din Vaslui din anul 1945 asupra urii de rasă a preotului, proferând că " aici e Ţara Românească şi nu Palestina"[625].Preotul Lapteş era acuzat că la 24 octombrie 1940 a oficiat slujba de deshumare a celor 32 de legionari de la cimitirul Eternitatea şi în cuvântul său a preamărit faptele lor. Legionarii fuseseră închişi la Vaslui, în locul fostei Şcoli Normale "Ştefan cel Mare", fiind împuşcaţi în septembrie 1939, din ordinul regelui Carol al II-lea după asasinarea lui Armand Călinescu. Evreii îl acuzau că este un propagandist înverşunat al mişcării legionare, făcând propagandă antisemită şi fascistă[626].

Direcţiunea Generală a Poliţiei (Siguranţa) urmărea relaţiile dintre preoţii Gh. Târnoveanu de la Biserica Adormirea Maicii Domnului şi D. Lapteş de la Biserica Sf. Nicolae, ultimul fiind considerat reacţionar. În dosarul Securităţii sunt cuprinse şi notele informative din 22 aprilie 1951, când în casa lui Ionică Popa se întâlneau I. Ciorăscu, liberal, Gh. Răşcanu-liberal, V. Cataramă, ţărănist, Th. Hodoroabă-ţărănist, preotul Lapteş-liberal şi Novac I.–impiegat CFR, liberal, ginerele lui Ionică Popa. Ei colportau asupra regimului şi criticau faptul că deşi au trecut şase ani de la la semnarea Convenţiei de Armistiţiu, *„ noi suntem tributari încă ruşilor*"[627].De asemenea, sunt inserate şi alte informaţii de supraveghere şi percheziţii asupra domiciliului personal . În urma acuzaţiilor de „*uneltire asupra ordinii sociale existente*", preotul D. Lapteş este arestat de două ori, în 1948 şi 1952. A fost pus în libertate la 7 septembrie 1953 după ce fusese condamnat la 60 de luni de închisoare.[628]. După multe tracasări ale Securităţii a slujit mulţi ani la biserica pe care o construise şi a trecut la cele veşnice în anul 1982.

---

[624] Petru Necula, Mihai Ciobanu, *Dicţionarul personalităţilor vasluiene*, Editura „ Cutia Pandorei", Vaslui, 2001, pp.78-79.
[625] Idem, dosar. nr. 9,pr. *D. Lapteş* f.10.
[626] *Ibidem,* f.12.
[627] *Ibidem,* f.17.
[628] *Ibidem*,f. 25.

Printre preoţii care s-au opus "reeducării" în închisorile comuniste au fost preotul **Dumitru Mitoiu** , împreună cu cantorul Verigheanu, şi Nicolae Pâslaru, şeful Regionalei F.D.C Moldova şi Bucovina de Sud, decedat în detenţie în închisoarea de la Aiud, în 1961.La aceştia se adaugă şi tinerii FDC-işti vasluieni, Iulian C., Olaru Aurel, Dănilă Constantin, Târnoveanu Mircea, Lapteş Mihai, Dimitriu I. ş.a, foşti elevi ai Liceului de băieţi, Mihail Kogălniceanu. Alţi preoţi erau hărţuiţi de securitate cum a fost Rotaru Ioan, absolvent al Facultăţii de teologie, mai întâi pedagog şi profesor de religie la Liceul Mihail Kogălniceanu, apoi preot la biserica din Rediu, şi mult mai târziu, la Sf. Paraschiva din Vaslui. Era acuzat că în ziua de 25 martie 1947 la sărbătoarea „Bunei Vestiri", a oficiat un parastas pentru pomenirea morţilor legionari, Corneliu Zelea Codreanu, Moţa şi Marin. La fel şi Mitoiu Dumitru, care după eliberarea din închisorile comuniste nu a putut sluji ca preot mult timp, fiind profesor de franceză la şcoala din Băceşti. S-a născut în comuna Dărmăneşti, judeţul Argeş, în anul 1916 şi ca preot paroh după 1989 a contribuit la reparaţia capitală a bisericii "Sfinţii Mihail şi Gavril" din Băceşti. A trecut la cele veşnice în anul 1999.

De remarcat este faptul că şi soţiile preoţilor erau urmărite de Securitate. Printre ele se numără şi Elena Coman, născută în 1909 în comuna Tăcuta, raionul Codăieşti, regiunea Iaşi , de origine socială–chiabur, proprietar a 50 ha.. Era acuzată că a simpatizat la alegerile parlamentare din noiembrie 1946 cu liberalii. Arestată cinci luni, împreună cu soţul ei, preot- condamnat un an pentru omisiune de denunţ. S- a manifestat duşmănos faţă de reforma bănească, aducând insulte celor ce au făcut reforma"[629].

Au fost urmăriţi îndreapoape şi preoţii din zona Huşilor, dintre care amintim pe Anton I. Popescu, Vasile Profir, Constantin Grancea , iar alţii au fost arestaţi şi condanmnaţi politic: Mina Dobzeu, Ioan I. Cosma, I. Chirilă, I. Gheorghiu etc. Înainte de anul 1950, erau suspectaţi preoţii care nu activau în Uniunea Democratică a Preoţilor , în A.R.L.U.S şi mai târziu, în F.D.U.S. Prin Decretul de Stat nr. 410 din 28 octombrie 1959, semnat de preşedintele Prezidiului Marii Adunări Naţionale din acea vreme, Ion Gheorghe Maurer, se restrânge drastic monahismul şi se „ *impulsionează "acţiunile ateiste"*, îngrădindu–se libertăţile religioase. Călugăriţele, rasofore fugărite de la celebra mănăstire Vladimireşti au fost întemniţate la Penitenciarul Huşi care după 1963 a devenit o şcoală profesională specială.

Desigur, şi preoţii catolici au fost urmăriţi de Securitate. În rândurile personalului ecleziastic de la cele două biserici catolice din Huşi erau infiltraţi informatori, pentru a se controla de regimul ateu opoziţia anticomunistă. I-au căzut victime preoţii Francisc Cojocea, ‚Petru Andrei, Gh. Ciuraru, Francisc Simon, Isidor Dâscă şi călugăriţele Anunţiata Blaj, Hildegard Croitoru etc[630].

Situaţia dificilă în care se găsea ţara după 1944 era pusă , de majoritatea locuitorilor, în stânsă legătură cu ocupaţia sovietică . Cum România era un stat mic, încapabil să se măsoare cu marea putere de la Răsărit, speranţele populaţiei se îndreptau spre democraţiile occidentale, în primul rând către S.U.A şi Marea Britanie. De aici s-au hrănit speranţele românilor şi a celorlalte popoare aflate într-o situaţie

[629] *Ibidem*, dosar 13, f. 21.
[630] Valeriu Neştian, *Acea parte ascunsă a istoriei huşene*, în „Lohanul" , nr.14 , oct. 2010.

identică. Din nefericire, în scurt timp, speranţele s-au transformat în iluzii. Dar, prin manifeste în versuri era reluată uneori, ideea înfrângerii iminente a URSS. Un exemplu concret este cel descoperit de Siguranţă, în comuna Dragomireşti, judeţul Vaslui, cu prilejul campaniei electorale pentru alegerile parlamentare din martie 1948:

" *Tatăl nostru- cel de la Moscova*
Prăbuşească-se împărăţia ta
Facă-se voia mea
Precum în Germania
Aşa şi în Rusia
Pâinea noastră de un sfert pe săptămână,
Dă-ne o nouă astăzi, în fiecare zi
Şi ne iartă nouă condiţiile de armistiţiu
Precum şi noi iertăm jafurile voastre
Şi nu ne duce pre noi în ispită
Şi ne izbăveşte de prietenia cu Rusia Sovietică
Amin.[631] "

Trecerea zilelor, săptămânilor şi lunilor era însă de natură să infirme speranţele că ţara va scăpa de comunism . Cu toate acestea, colportajul pe tema „*venirii americanilor"* se menţinea încă la cote demne de semnalat, speranţă întreţinută şi de preoţii din judeţul Vaslui. Astfel, prefectul judeţului Fălciu transmitea în raportul pe octombrie 1948, că populaţia şi preoţii discutau că „*în curând va fi război, americanii urmând a folosi - puterea bombei atomice"*[632].

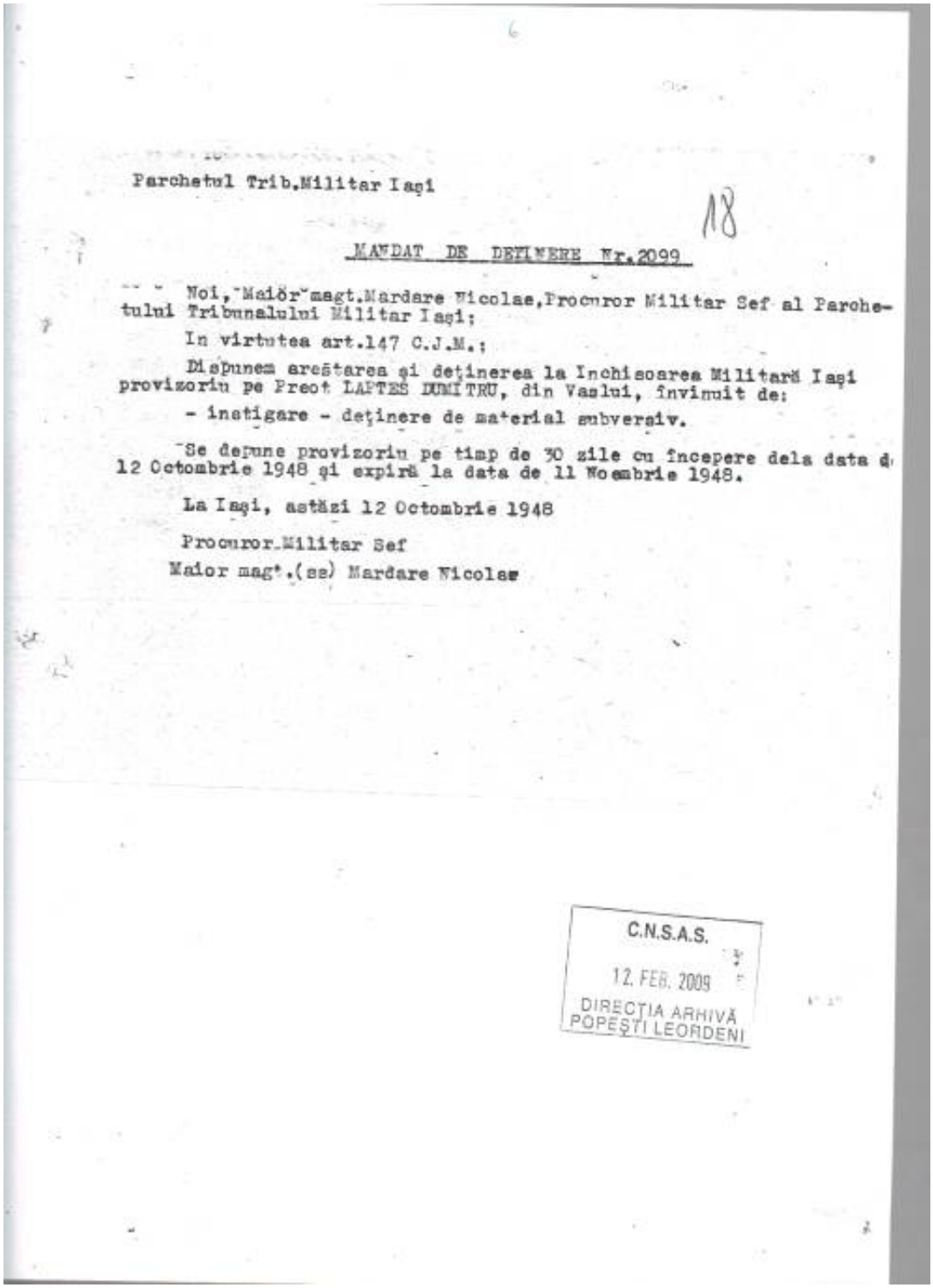
În concluzie, Biserica a fost ţinta predilectă a atacurilor distrugătoare ale comunismului ateu. Bătălia cea mai mare au dat-o însă comuniştii pentru scoaterea lui Dumnezeu din suflete şi înlocuirea Lui cu doctrina marxistă. Printr-un decret special, călugării au fost scoşi cu forţa din mănăstiri şi obligaţi „ să se integreze în producţie", cu interdicţia de a mai purta haina monahală. Preoţilor li s-a interzis să mai facă misiune pastorală, mai ales în primele decenii ale regimului comunist, impunându-li-se să vorbească în predici despre „ binefacerile colectivizării" şi „fericirea societăţii socialiste". Împotriva uciderii lui Dumnezeu din om s-au ridicat milioanele de martiri ucişi în temniţele comuniste, adeverindu-se afirmaţia cunoscutului filosof Petre Ţuţea, la Aiud că „ *dacă murim aici în lanţuri şi în haine vărgate, nu noi facem cinste poporului român, ci poporul român ne-a făcut onoarea să murim pentru el…"*

[631] Direcţia Judeţeană Iaşi a Arhivelor Naţionale (în continuare D.J.A.N. Iaşi), *Fond Inspectoratul de Jandarmi Iaşi*, f.248-251
[632] *Ibidem,* f.133.

Anexe:

Preot Dumitru Lapteş

Parchetul Trib.Militar Iaşi

18

MANDAT DE DETINERE Nr.2099

Noi, Maior magt.Mardare Nicolae,Procuror Militar Sef al Parchetului Tribunalului Militar Iaşi;

In virtutea art.147 C.J.M.;

Dispunem arestarea şi deţinerea la Inchisoarea Militară Iaşi provizoriu pe Preot LAPTES DUMITRU, din Vaslui, învinuit de:

- instigare - deţinere de material subversiv.

Se depune provizoriu pe timp de 30 zile cu începere dela data d 12 Octombrie 1948 şi expiră la data de 11 Noembrie 1948.

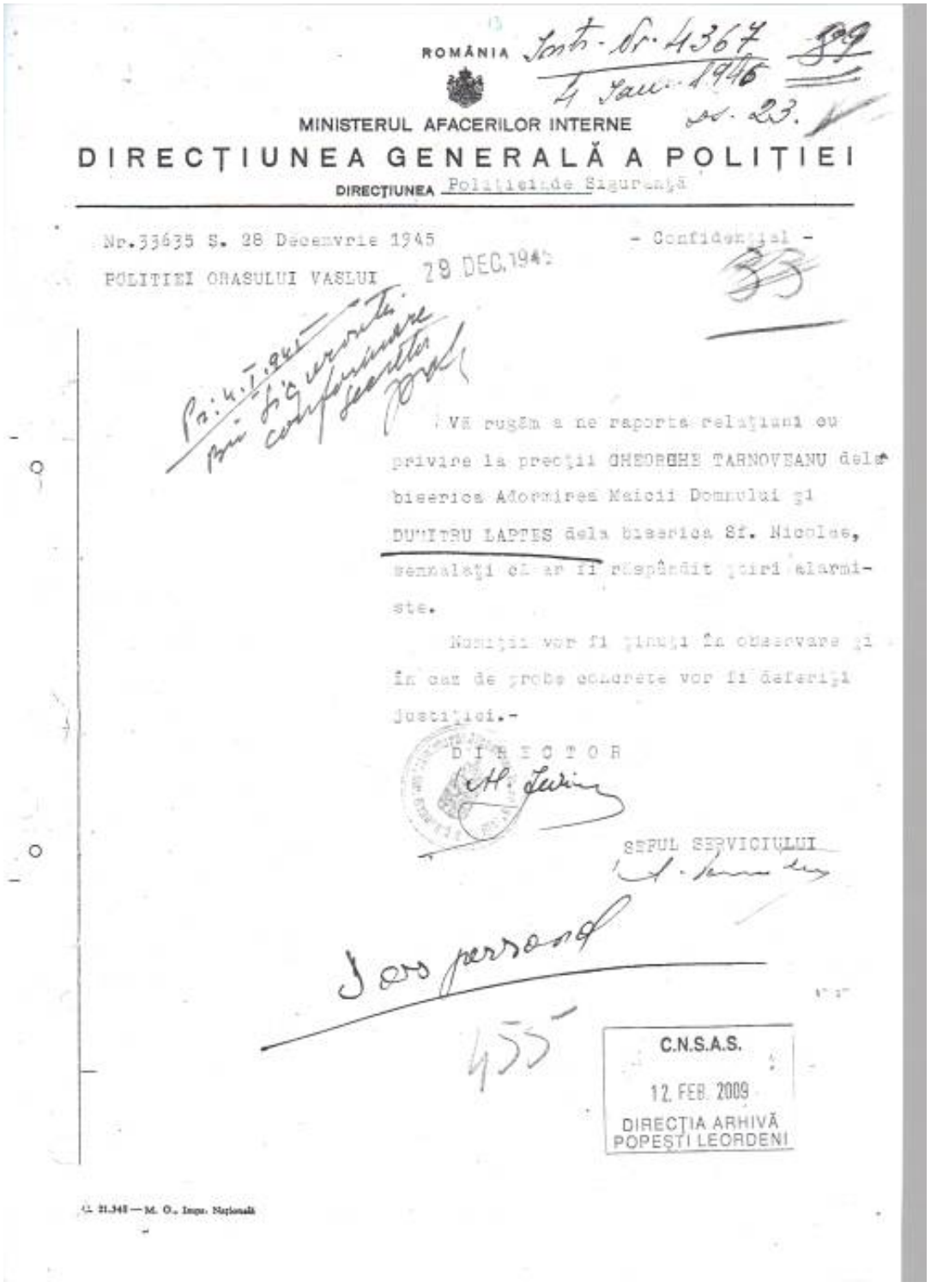
La Iaşi, astăzi 12 Octombrie 1948

Procuror Militar Sef

Maior magt.(ss) Mardare Nicolae

C.N.S.A.S.
12. FEB. 2009
DIRECŢIA ARHIVĂ
POPEŞTI LEORDENI

Mandat de deţinere Nr. 2099/ 1948

ROMÂNIA

MINISTERUL AFACERILOR INTERNE

DIRECȚIUNEA GENERALĂ A POLIȚIEI

DIRECȚIUNEA Poliției de Siguranță

Nr. 33635 S. 28 Decemvrie 1945 - Confidențial -

POLITIEI ORASULUI VASLUI 28 DEC. 1945

Vă rugăm a ne raporta relațiuni cu privire la preoții GHEORGHE TARNOVEANU dela biserica Adormirea Maicii Domnului și DUMITRU LAPTEȘ dela biserica Sf. Nicolae, semnalați că ar fi răspândit știri alarmiste.

Numiții vor fi ținuți în observare și în caz de probe concrete vor fi deferiți Justiției.-

DIRECTOR

SEFUL SERVICIULUI

Jos personal

455

C.N.S.A.S.
12. FEB. 2009
DIRECȚIA ARHIVĂ
POPEȘTI LEORDENI

Raport relațiuni – preoți Gheorghe Tarnoveanu și Dumitru Lapteș

BIBLIOGRAFIE

Arhivă:
- Arhiva Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității :
Fond preot D. Lapteş.
- Direcția Județeană Iaşi a Arhivelor Naționale:
Fond Inspectoratul de Jandarmi.

Reviste:
- „Lohanul” (2010).

PARAŞUTISMUL ROMÂNESC ÎN PERIOADA INTERBELICĂ PREOCUPĂRI, DIFICULTĂȚI, REALIZĂRI ŞI PERFORMANȚE ÎN CONSTRUCȚIA ŞI SALTUL CU PARAŞUTA

Mircea TĂNASE[*]

Cuvinte cheie: *paraşutism românesc, perioada interbelică, realizări, performanțe, saltul cu paraşuta*
Keywords: *Romanian parachutism, interwar period, achievements, performances, parachute jump*

Abstract: *The interwar period was also marked by the fact that aviation became a matter of considerable public concern. The impetuous development of aviation triggered a legitimate concern for parachuting. Romanians were among those who essentially contributed to the technical achievements in the field, certifying the aeronautical vocation and tradition of the Romanian people. Romanian genius got manifest not only in the construction of parachutes, some achievements being very important for the further development of this means of rescuing pilots, but also in sports competitions, as the courage and skill of our compatriots made Romania the recipient of a series of skydiving world records.*

Precursorii

Dorința de zbor, de desprindere de pământ, de înălțare spre aştri este oglindită în legendele şi miturile tuturor popoarelor, la fel ca ideea de plutire şi de revenire pe pământ. Povestea covorului fermecat, mitul lui Dedal şi Icar, legenda meşterului Manole îşi au corespondenți pe toate meridianele lumii: regele indian Hanuman s-a ridicat până la soare, scandinavii Wieland şi fratele său, Egil, prizonieri ai regelui danez Nidung, şi-au făurit aripi şi au evadat, omul-zeu Tawhaki al maorilor din Noua Zeelandă s-a ridicat în înaltul cerului, dar, rupându-i-se aripile, s-a prăbuşit, la fel ca regele Bladud al celților. Pe tăblițele de argilă, descoperite în ruinele de la Ninive, în antica Asirie, este consemnată ascensiunea din anul 3200 î.H. a regelui Etam, iar într-un manuscris chinezesc se arată că împăratul Sun (2258-2208 î.H.) a evadat dintr-o fortăreață sărind cu două umbrele mari. Părăsind spațiul legendei şi intrând în realitatea consemnată istoric, trebuie menționate manuscrisele lui Leonardo da Vinci, în care, alături de studiile aprofundate asupra zborului

Smaranda Brăescu -prima femeie paraşutist din România

[*] Colonel, Statul Major General - Ministerul Apărării Naționale

păsărilor, proiectul unui elicopter sau al unor interesante *„ornitoptere”* (aparate de zbor cu aripi batante), s-a descoperit, în lucrarea *„Atlantic Codex”*, din 1495[633], şi un desen al unei paraşute. Secolele următoare îl consemnează pe italianul Lavin, evadat în 1591 dintr-o închisoare din Franța cu ajutorul unei paraşute improvizate, la fel ca şi un alt prizonier, Melinte, evadat în 1693.

Mai trebuie menționați venețianul Faustus Veranzio da Sebenico, în 1617, şi fiul popii Simeon, din Rusia, în 1745, care au anticipat, prin formă şi principii de funcționare, în prototipuri experimentate cu succes, paraşutele tip *„aripă”*, aflate astăzi în dotarea forțelor speciale ale armatelor moderne[634].

La 5 iunie 1783, în orăşelul Annonay, frații Joseph-Michael şi Jacques-Etienne Montgolfier au făcut o demonstrație cu un balon umplut cu aer cald, care s-a înălțat aproximativ 1 000 m, urmându-i alte câteva experimente în acelaşi an, prilej cu care, la 21 octombrie, fizicianul francez Jean François Pilâtre de Rozier şi ofițerul de infanterie François Laurent, marchiz d'Arlandes, au fost primii oameni care au zburat cu un balon liber[635].

Smaranda Brăescu după saltul de record național şi mondial, 1931

Tot în acelaşi an, francezul Sebastien Lenormand, lansând obiecte mici cu paraşute construite după o concepție proprie, s-a lansat el însuşi de pe turnul observatorului astronomic din Montpellier, consacrând termenul **parachute**, provenit din *„parer”* = a feri (sau *„para”* = contra, din greacă) şi *„chute”* = cădere[636].

Paternitatea ideii transportului trupelor pe calea aerului este greu de stabilit în sarcina vreunei persoane anume, dar putem să acceptăm că ea i-a preocupat pe marii comandanți militari, chiar şi numai ca un vis prea frumos.

În 1784, Benjamin Franklin, spirit vizionar, dar extrem de pragmatic în acelaşi timp, scria: *„Unde este prințul care să-şi poată permite să acopere teritoriul țării sale cu atâtea trupe, în vederea apărării, încât să împiedice 10000 de oameni care coboară din cer, în diverse locuri, să provoace prejudicii enorme înainte de a putea fi grupate forțele necesare pentru a-i respinge?”*[637]

Primul salt cu paraşuta dintr-un balon a fost făcut de către aeronautul francez André Jacques Garnerin, la 22 octombrie 1797, de la înălțimea de aproximativ 600 m,

---

[633] Vasile Soare, *Forțele speciale – comandouri aeropurtate în acțiune*, Editura Ziua, Bucureşti, 2002, p. 49.
[634] *Ibidem*, p. 50.
[635] Gheorghe Rado, *Priorități şi recorduri mondiale în aviație*, Editura Tehnoprod, Bucureşti, 1993, pp. 6,7.
[636] *Ibidem*, p. 137.
[637] Cornelius Ryan, *Un pod prea îndepărtat*, Editura Politică, Bucureşti, 1977, pp. 108-109.

iar la 10 noiembrie 1798, Jeanne Geneviève Garnerin, soția sa, născută Labrosse, a devenit prima femeie care a sărit cu paraşuta dintr-un balon.

La 25 august 1815, Elisa Garnerin, nepoata sa, la numai 12 ani, a fost cel mai tânăr paraşutist al tuturor timpurilor[638]. În anul 1808, bucovineanul Iordache Cuparencu, din Călineşti, Suceava, aflat într-un balon care a luat foc deasupra Varşoviei, s-a salvat sărind cu paraşuta[639].

La 1830, John Wise a deschis seria paraşutărilor pe pământ american, mai târziu utilizând balonul în cadrul războiului de secesiune (1861-1865), pentru observarea şi reglarea tirului artileriei.

În 1852, Elsa Poitevin a dat startul marilor performanțe în paraşutism, efectuând un salt de la 2 000 m altitudine, record care a rezistat peste 50 de ani. Între 1890 şi 1895, germanii Latterman şi Käthe Paulus s-au gândit să-şi plieze paraşutele sub forma unui pachet pe care să-l lege sub cercul de susținere al balonului.

Smaranda Brăescu şi constructorul german de paraşute ing. Otto Heineche.

Rusul Gleb Evghenievici Kotelnikov a inventat în 1911 *„rania de salvare R.K.-1”* – paraşută cu deschidere automată, destinată aviatorilor. Deşi manifestase o preocupare constantă pentru noutățile din aeronautică, Rusia s-a arătat totuşi sceptică în privința viitorului paraşutei, marele duce Alexandr Mihailovici, comandantul Forțelor Aeriene, afirmând că, *“…în general, paraşuta dăunează aviației, deoarece piloții, în fața unei primejdii oricât de mici din partea inamicului, se vor salva cu paraşuta, lăsând aparatele să se distrugă”*[640].

Pe plan mondial, primul salt cu paraşuta dintr-un avion a fost făcut în SUA, la Saint Louis (Missouri), la 1 martie 1912, de căpitanul Albert Berry, de la aproape 500 m, dintr-un avion *„Benoist XIV”*, pilotat de Anthony Jannus. La 19 august 1913, francezul Adolphe Pegoud a devenit primul pilot aviator care s-a salvat din avion cu ajutorul paraşutei[641].

În preajma Primului Război Mondial, concepția de construire a paraşutelor era deja cristalizată într-o manieră apropiată de principiul de funcționare utilizat astăzi pentru paraşutele cu voalură rotundă.

În 1913, Germania a trecut la fabricarea paraşutelor *„Heinecke”*; în anii următori, în Franța s-au fabricat paraşutele *„Blanquire”*, *„Juquemesse”*, *„Ors”, „Tinssonier”, „Robert”, „Calthrop”*, în Anglia paraşutele *„Taylor”* şi *„Spencer”*, în Italia paraşuta *„Maddaluna”*, în America paraşutele *„John”*, *„C-ie Scolt & Stevens”*, *„Sperary”, „Martin”*, iar în Suedia paraşuta *„Thörnbland”*. Paraşuta *„Irvin”* – de

[638] Gheorghe Rado, *op. cit.*, p. 137.
[639] Ion Vasile Buiu, *Românul Iordache Cuparenco – un pionier al aeronauticii mondiale redat istoriei naționale*, în revista *Paraşutiştii*, nr. 23(32)/decembrie, 2007, p. 46.
[640] Constantin Sabin Ioan, Grigore Baştan, *Paraşutismul*, Editura Militară, Bucureşti, 1963, p. 30.
[641] Gheorghe Rado, *op. cit.*, pp. 137, 138.

concepție americană –, realizată în 1919[642], a făcut o lungă carieră în trupele aeropurtate ale lumii.

Priorități românești în saltul cu paraşuta

Nu puțini sunt cei care, de-a lungul timpului, s-au dedicat, cu mai multă sau mai puțină consecvență, cu mai mult sau mai puțin succes, dar, desigur, cu multă pasiune, cercetării istoriei aripilor românești, din dorința de a argumenta, pe baza unor dovezi incontestabile, că şi românii au fost deschizători de drumuri în aeronautica mondială. Rezultatele cercetărilor lor, nu întotdeauna auzite de cei care ar trebui să le consemneze definitiv şi irevocabil în clasamente, în cronici, în dicționare şi enciclopedii, sunt cunoscute pasionaților domeniului şi nu de puține ori fac obiectul unor dezbateri şi dispute ştiințifice, cu adevărat profesioniste.

1. Preocupări pentru restabilirea adevărului istoric

Smaranda Brăescu înaintea unui salt cu paraşuta

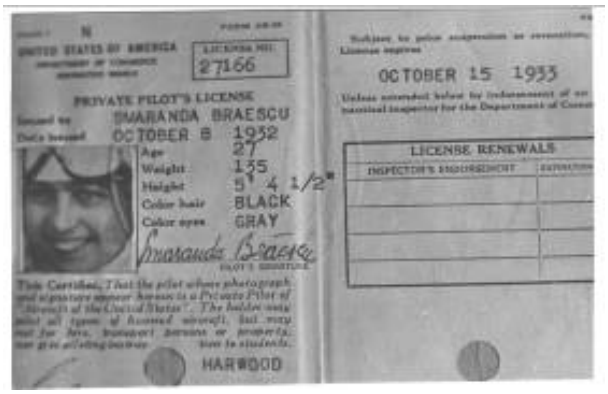
Inginerul Ioan Vasile Buiu, un pasionat cercetător al începuturilor aeronauticii în România, după o temeinică şi judicioasă activitate de documentare ştiințifică, derulată pe parcursul a mai multor decenii, într-un domeniu deosebit de interesant, dar mai puțin abordat de istoriografia românească, ne convinge că şi la noi fenomenul aeronautic a cunoscut o ascendență cantitativă şi calitativă similară cu ceea ce s-a întâmplat în alte țări. Domnia sa ne aduce în atenție o perioadă asupra căreia, până în prezent, cercetarea istorică a manifestat o anumită reținere sau chiar totală indiferență, motivate, în mare parte, de inexistența unor informații bazate pe surse documentare certe sau cel puțin plauzibile, ceea ce crease impresia, dacă nu convingerea, că lipsesc cu desăvârşire.Relevante pentru noi sunt, în acest sens, câteva momente majore ale începutului istoriei aeronautice române, rămase total inedite până acum, dintre care se disting figurile a doi români care, departe de țara de origine, prin realizările lor de excepție, i-au înscris pe drept numele în istoria mondială a aeronauticii. Este vorba despre românul bucovinean Iordache Cuparencu (aprox. 1780-1844), cunoscut până acum ca *aeronautul polonez Kuparenko (Kuparanto)*, cel care în 1806 şi 1808 a conceput, construit şi ridicat în aer, în demonstrații publice la Varşovia şi Vilnius, baloane cu aer cald, şi despre mult mai celebrul român bănățean Traian Vuia, plecat în Franța în 1902 spre a deveni, la scurt timp, unul dintre pionierii zborului mecanic, şi pe care autorul îl aduce în prim-plan, prin relevarea adevăratului text al memoriului şi proiectului său de aeroplan automobil, cu toate experimentările, teste

[642] Revista *Aripa*, fond *Muzeul Aviației*, Bucureşti, nr. 9/10.05.1925.

tentative şi zboruri efectuate între anii 1905 şi 1908, consolidându-i astfel poziția de lider mondial în acest domeniu. În plus, autorul aduce în atenție şi alte episoade care au marcat evoluția aeronauticii în România: primul balon ridicat în Țara Românească, la 1818, pe vremea domnitorului Caragea *(„Băşica lui Caragea")*, lansările de baloane de către Ioan Nicolini, în 1837, 1844 şi 1847, considerat de autor drept primul constructor profesionist de baloane pe teritoriul de astăzi al României, turneul din 1873 al aeronautului francez Henri Beudet, care va marca primele ascensiuni aeronautice cu om la bord – bucureşteanul Ion Petrescu – în spațiul aerian actual al României, ascensiunile balonului *„Mihai Bravu"*, o primă navă aeriană *„înmatriculată"* la Bucureşti, în 1874, proiectul de balon dirijabil lenticular al căpitanului George Ferichide (1881-1885), ascensiunile de la Bucureşti, din 1891, ale căpitanului suedez Feller, ascensiunile cu balonul din cadrul turneului la Bucureşti al căpitanului Spelterini şi al acrobatei Leona Dare în 1889, activitățile aeronautice ale locotenentului Eugen Assaky, primul aeronaut român cu diplomă în domeniu (şcolarizat 2 ani la Viena) şi contribuția sa şi a principelui George Valentin Bibescu la achiziționarea, ascensiunile şi călătoriile balonului *„România"* între anii 1905 şi 1907[643].

2. Iordache Cuparencu – primul român aeronaut

În ceea ce-l priveşte pe românul bucovinean Iordache Cuparenco, Ion Vasile Buiu corectează o eroare care a persistat până acum, şi anume că era polonez de origine, înscriindu-şi numele în istoria aeronauticii poloneze. Printr-o cercetare asiduă, din care nu lipsesc elemente de etimologie şi toponimie, autorul stabileşte ascendența şi originea etnic românească a acestui pionier al aeronauticii mondiale, care, de acum, trebuie înscris în adevărata istorie națională a aeronauticii române. Ceea ce ne interesează pe noi în mod special în cazul acestui autentic Icar, dotat cu o deosebită inteligență şi simț practic, confirmate atât prin concepția sa, cât şi prin aspectele tehnologice adoptate, este faptul că, la una dintre aceste demonstrații, din cauza unor probleme tehnice, nacela balonului luând foc, fundul acesteia i-a servit drept paraşută, cu ajutorul căreia a reuşit să se salveze, înscriindu-şi astfel numele şi printre pionierii paraşutismului mondial, ca primul om care s-a salvat sărind cu paraşuta dintr-un aparat de zbor aflat în pericol. Se poate astfel afirma că **Iordache Cuparencu**, din Călineştii lui Cuparencu (astăzi Călineştii de Sus, arondat, după 1969 – comunei Calafindeşti, iar din 2003 – comunei Şerbăuți, județul Suceava), **a efectuat, în 1806 – la Varşovia şi la Vilnius, precum şi în 1808 – la Varşovia, ascensiuni publice cu baloane de**

Brevetul de pilot al SUA

[643] Ion Vasile Buiu, *Contribuții la istoria aeronauticii în România*, teza de doctorat, Bucureşti, 2007.

concepție proprie, construite de el însuşi, şi poate fi considerat astfel primul român aeronaut care a conceput, construit şi a efectuat ascensiuni cu baloane cu aer cald[644].

A urmat o serie de *„aeronauți”*, care au înscris definitiv România în plutonul țărilor fruntaşe în domeniul aeronauticii. La 27 mai 1874, ziaristul Grigore Ventura, redactor la ziarul *„Adevărul”*, împreună cu francezul Willemont, au zburat la 4 000 m deasupra Bucureştiului, în balonul *„Mihai Bravu”*[645]. La 11 iunie 1910, când s-a inaugurat la Chitila primul aerodrom al aviației române, a fost executată, de către un aeronaut francez, prima lansare cu paraşuta în România, dintr-un balon cu aer cald, de la înălțimea de 500 m[646]. Primul salt cu paraşuta dintr-un avion avea să aibă loc mult mai târziu, în anul 1925.

3. Aerostațierii – primii paraşutişti români

Smaranda Brăescu a fost decorată de regele Carol al II-lea

După intrarea României în Primul Război Mondial, în anul 1916, alături de statele Antantei, în materialele de război pe care Franța le-a trimis în România au fost inclus şi cele necesare înzestrării şi modernizării baloanelor captive. Din completul de bord al baloanelor făceau parte şi paraşutele, confecționate din pânză de bumbac şi cu suspante din in. Dacă avem în vedere că aerostațierii au utilizat paraşuta în timpul unor misiuni de luptă pentru a se salva din baloanele avariate, îi putem considera ca fiind primii paraşutişti militari români. Astfel, la 2 iulie 1917, locotenentul aviator Gheorghe Demostene Rally, care se afla în nacela unui balon captiv la înălțimea de 1 200 m ca observator aerian în timpul luptelor de pe aliniamentul Mărăşti – Mărăşeşti – Nămoloasa, a fost atacat de o formație de avioane inamice şi a sărit cu paraşuta, salvându-se, împreună cu documentele de la bord[647]. În acelaşi an avea să se salveze a doua oară cu paraşuta în timpul unei furtuni, când a fost aruncat afară din nacela balonului. Au mai sărit din nacelele baloanelor, pentru a se salva, locotenenții Dan Bădărău – care mai târziu se va remarca ca un mare filozof –, Mihai Mihalcea şi Aurel Secărescu[648]. Acestor aerostațieri li se pot adăuga membrii echipajelor

[644] *Ibidem*.
[645] Gheorghe Rado, *op. cit*., p. 13.
[646] *Ibidem*, p. 137.
[647] Valeriu Avram, *Crucile negre - Aviația Puterilor Centrale deasupra României (1916-1917)*, Editura Pro Historia, București, 2001, p. 124.
[648] *Ibidem*, pp. 126, 130, 140.

avioanelor care, din diferite motive, au fost nevoiți să părăsească bordul aeronavelor aflate în zbor şi să se salveze cu ajutorul paraşutelor.

4. Paraşuta – mijloc de salvare a piloților

După încheierea Primului Război Mondial, folosirea paraşutei ca mijloc de implantare a unei forțe militare într-un dispozitiv de luptă (al trupelor proprii sau al inamicului) părea încă de domeniul utopiei, astfel încât singura preocupare majoră a celor care erau îndreptățiți să decidă în acest domeniu a fost perfecționarea paraşutei ca mijloc de salvare a piloților şi observatorilor aerieni din avioanele sau baloanele aflate în pericol.

Între 1919 şi 1925, aviația română s-a confruntat cu 62 de cazuri de prăbuşire a avioanelor, în condițiile în care războiul se terminase. În această situație, o serie de ingineri şi specialişti români au trecut la adaptarea sau realizarea unor paraşute de salvare pentru avioane[649].

În anul 1925, aviația militară română a fost înzestrată cu paraşute *Heinecke*, motiv pentru care, la 19 septembrie acelaşi an, constructorul acestei paraşute, germanul Otto Heinecke, a executat două salturi cu acest tip de paraşută dintr-un avion *Potez XV* pilotat de locotenentul aviator Paul Dumitrescu, consemnând astfel executarea primului salt cu paraşuta dintr-un avion în România[650]. Peste numai trei săptămâni, la 12 octombrie 1925, locotenentul aviator Jean Nicolescu a devenit primul aviator român care a sărit cu paraşuta dintr-un avion, la un miting de aviație desfăşurat la Tecuci[651]. În acelaşi an, mecanicul de marină Eugen Sziklay din Sânnicolau Mare, la un miting de aviație la Băneasa, a sărit de la 1 000 m dintr-un avion al Companiei Franco-Române, cu o paraşută de construcție proprie[652].

Preocupări pentru construirea unor paraşute de concepție românească au existat însă mai dinainte, în anul 1922 fiind realizat un prototip, după un model francez, în atelierele Grupului de Aerostație de la Pantelimon – Bucureşti, Tot aici, în anul 1924, a fost realizat primul balon captiv din România, prin contribuția maiorului Scarlat Rădulescu şi a maistrului militar C. Iliescu. În anul 1925, C. T. Grigorescu, Eugen Sziklay şi ing. Aurel Biju au construit paraşute de concepție proprie, pe care le-au încercat în zbor şi cu care au participat la mitinguri aeriene. S-au făcut experiențe de lansare cu paraşuta la Constanța (pentru subunitățile de hidroaviație) şi la Centrul de Instrucție al Aeronauticii de la Tecuci, unde Aurel Biju a stabilit şi primul record național în domeniu, la 10 octombrie 1925, printr-un salt de la 2 000 m. Deşi au executat mai multe salturi reuşite, încercând să-şi promoveze propriile paraşute, cei doi au sfârşit în mod tragic. Eugen Sziklay a murit în Polonia, în cadrul unui miting aerian desfăşurat la Varşovia, la 25

---

649 Colonel Mihai Pîrlog, *O istorie a paraşutei în armata română*, în *Şcoala de Aplicație a Forțelor pentru Operații Speciale – Tradiția ca argument al viitorului*, Simpozion de comunicări ştiințifice, Buzău, 2006, p. 138.
650 Gheorghe Rado, *op. cit.*, p.138.
651 *Ibidem*.
652 *Ibidem*.

septembrie 1925, când, după o lansare de la 2 000 m, nu i s-a deschis paraşuta[653]. În acelaşi an, în cadrul unui spectacol aerian desfăşurat la Constanţa, Aurel Biju s-a paraşutat de la 3000 metri deasupra Mării Negre, la Mamaia, stabilind în acest fel şi un record mondial de înălţime, fiind prima lansare din hidroavion şi amerizare, totodată. Din nefericire, s-a înecat după ce amerizase cu bine în Marea Neagră, la o distanţă de aproape 9 mile de ţărm[654].

Ion Popa-Kiuţa a depus, la 15 iunie 1925, dosarul pentru obţinerea brevetului de invenţie pentru două paraşute: *„PARAŞUTA”* de avion cu funcţionare automată, folosind principiul *„gonflarea a trei camere de cauciuc cu aer comprimat din trei butelii”*, care a fost încercată la 3 septembrie 1925, prin lansarea unui manechin din balon şi paraşuta sistem *„KIUTA”* universală (avion-balon), care folosea ca principiu de funcţionare un sistem de arcuri plasate sub voalură sub presiune, care, la deschiderea capotei, aruncau voalura în afară pentru a se umple cu aer. Paraşuta mai avea acroşată de sistemul de suspensie o ancoră de aluminiu, legată cu un cablu de trei metri pentru a împiedica târârea după aterizare.

Paraşutişti militari la îmbarcare pentru saltul din avion.

A. I. Popescu şi N. Ghedeon au obţinut brevetul de invenţie cu nr. 12039/1925 pentru *„Pneumo-paraşuta PROMETEU”*, concepută pentru a fi folosită atât pentru balon, cât şi pentru avion. Principiul de funcţionare se baza pe declanşarea automată cu aer comprimat la 8 atmosfere[655].

La 3 septembrie 1925, tehnicienii Grupului de Aerostaţie de la Pantelimon au experimentat o paraşută de formă sferică, cu lest (greutatea echivalentă a unui om), concluzionând că, în caz de forţă majoră, observatorii aerieni se pot salva din balon cu ajutorul acesteia[656].

Pentru că piloţii ezitau să folosească paraşutele pentru a se salva în caz de nevoie, conducerea aviaţiei române a hotărât, la începutul anului 1926, să organizeze o serie de mitinguri aeriene cu paraşutări demonstrative. Din nefericire însă, la un astfel de demonstrativ, organizat la Galaţi în ziua de 27 august 1926, căpitanul aviator Carol Hinescu şi-a pierdut viaţa, executând un salt de la 1 000 m, cu paraşuta *Heineke*, de producţie germană[657].

În 1926, Gheorghe Popoiu a conceput şi realizat paraşuta *„Gep”*, cu care a executat lansări experimentale şi demonstrative cu manechine din balon, dar nici

[653] Revista *Aripa*, fond *Muzeul Aviaţiei*, Bucureşti, Anul I, nr. 26/04 octombrie 1925.
[654] *Ibidem*, nr. 32/15 noiembrie 1925.
[655] Colonel Mihai Pîrlog, *op. cit.*
[656] Revista *Aripa*, nr. 27/11 octombrie 1925.
[657] Colonel Mihai Pîrlog, *op. cit.*

aceasta şi nici celelalte 5 proiecte de paraşute şi sisteme de deschidere a acestora pe care Popoiu le-a realizat ulterior nu au fost introduse în fabricaţie[658].

Accidentele de aviaţie au continuat să producă victime şi pe parcursul anilor următori. Între ianuarie 1926 şi septembrie 1928 şi-au pierdut viaţa, în astfel de accidente, 19 piloţi, 3 observatori şi 5 elevi telegrafişti şi maiştri. Au fost însă şi cazuri în care, folosită cu încredere şi pricepere, paraşuta a salvat viaţa celor care au apelat la ea.

La 1 octombrie 1928, pe timpul unui zbor de instrucţie, plutonierul-pilot Florea Chifulescu s-a salvat cu paraşuta, fiind astfel primul aviator român care şi-a salvat viaţa sărind cu paraşuta din avionul avariat. Evenimentul avea să producă o schimbare radicală în opinia aviatorilor privind utilizarea paraşutelor ca mijloc de salvare.

În iunie 1929, colonelul aviator Andrei Popovici şi căpitanul Gheorghe Bănciulescu, pilotul cu proteze la picioare, zburau de la Bucureşti la Constanţa. În apropierea Bucureştiului, fiind surprinşi de o furtună şi un curent puternic descendent, au fost aruncaţi de o rafală de vânt din carlinga avionului. Fiind echipaţi cu paraşutele, acestea s-au deschis automat şi cei doi piloţi au aterizat cu bine. Astfel, Gheorghe Bănciulescu a devenit primul pilot din lume, cu proteze la picioare, care a aterizat cu paraşuta.

Saltul cu paraşuta

La 13 august 1929, într-un zbor de antrenament la Buzău, plutonierul Gheorghe Necula a intrat în vrie cu avionul şi a reuşit să se desprindă de aeronavă şi să aterizeze fără probleme[659].

În 1929, Anastase Dragomir a realizat în Franţa un *„sistem rapid de paraşutare din aparatele de locomoţie aeriană”*. Invenţia, constând dintr-un ansamblu format din scaunul pilotului şi paraşută (celulă paraşută) ce se putea lansa la comanda pilotului printr-o trapă situată în partea de jos a cabinei, a fost experimentată cu succes la 28 august 1928 pe un aeroport de lângă Orly, Paris, dintr-un avion *Farman*, pilotat de aviatorul Lucien Bossoutrot. Inventatorul a obţinut brevetul de invenţie nr. 678.566 la 2 aprilie 1930, sistemul fiind perfecţionat în 1960, când s-a obţinut Brevetul românesc de invenţie nr. 32.323 pentru cabine catapultabile. Acestea stau astăzi la baza confecţionării capsulelor vehiculelor spaţiale pentru readucerea echipajelor pe Terra[660].

În anul 1931, constructorii Traian Maniţiu şi Ilie Nicolescu au obţinut brevete de invenţie pentru paraşutele lor, dar nici acestea nu au fost fabricate în serie, ca de altfel nici paraşutele concepute de către Cornel Masticiu (Brevet de

[658] Constantin C. Gheorghiu, *Invenţii şi priorităţi româneşti în aviaţie*, Editura Albatros, Bucureşti, 1979, p. 124.
[659] Colonel Mihai Pîrlog, *op. cit.*
[660] Constantin C. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 124.

invenție nr. 211.82/1932) şi Ştefan Şoverth (Brevet de invenție nr. 34.249/1943)[661].

În scopul pregătirii piloților pentru a se salva cu paraşuta în caz de nevoie, în anul 1937 a fost creată prima şcoală de paraşutişti din România. În acel an, firma *IRVIN AIRCHUTE, Co*. din Bufallo, SUA, a câştigat licitația pentru fabricarea paraşutelor ce urmau să intre în dotarea Aeronauticii române. Fabrica de paraşute *IRVIN* a fost montată pe Şoseaua Măgurele, iar la Flotila 1 Aerostație de la Pantelimon aceeaşi firmă a montat şi un turn de paraşutare de 80 m, pentru pregătirea piloților. Turnul a fost dat în folosință la 6 decembrie 1937, dar, în 1939, avea să fie dărâmat de o furtună puternică. În prima serie de elevi, instruiți de americanul Robert Kokrill, s-a aflat şi sublocotenentul mecanic de aviație Ştefan Şoverth, rămas în continuare instructor în cadrul şcolii.

5. Paraşutismul sportiv – precursor al paraşutismului militar

Concomitent cu perfecționarea paraşutei ca mijloc de salvare a piloților aflați în dificultate la bordul avioanelor sau baloanelor a apărut şi preocuparea de stabilire a unor recorduri în domeniul saltului cu paraşuta, astfel încât s-a conturat o nouă ramură a sporturilor aeronautice: **paraşutismul sportiv**.

România, aflată în plutonul fruntaş al țărilor interesate de dezvoltarea aeronauticii, deținând câteva priorități remarcabile, legate de numele pionierilor aviației mondiale Traian Vuia, Aurel Vlaicu, Henri Coandă, nu putea lipsi nici de pe podiumul performanțelor sportive în domeniu.

Coborârea cu paraşuta

Smaranda Brăescu a executat la 5 iulie 1928, în Germania, primul salt cu paraşuta, împreună cu inginerul Otto Heinecke (inventatorul paraşutei cu acelaşi nume), devenind a patra paraşutistă brevetată din lume şi înscriind numele României pe lista priorităților mondiale în acest domeniu, alături de Franța, Cehoslovacia şi Elveția.

La 21 octombrie 1931, Smaranda Brăescu a executat un salt de la 6000 m, dintr-un avion pilotat de asul aviației româneşti Alexandru Papană, şi a aterizat la 28 km vest de Slobozia, lângă gara Sărăținca. Saltul a fost omologat ca record mondial de către Federația Aeronautică Internațională, iar regele Carol al II-lea a decorat-o cu ordinul *„Virtutea Aeronautică”*, clasa *Crucea de Aur*.

La 19 mai 1932, Smaranda Brăescu a executat, la Sacramento, California, un salt de record mondial, de la 7 223 m, rezultat omologat de Aeroclubul din Washington (depăşit abia în 1951, tot de un român, Traian Dumitrescu-Popa, care a sărit de la 7 250 m). Tot de numele ei sunt legate alte câteva priorități în domeniu: în

[661] *Ibidem*, p. 128.

octombrie 1932, a fost primul european care a primit brevetul de pilot al SUA, urmând o şcoală de pilotaj din armata americană, la 27 aprilie 1936 a traversat cu avionul personal zona montană a Iugoslaviei, pentru ca, la 19 mai acelaşi an, să traverseze Marea Mediterană de la Roma la Tripoli (1 100 km), după un zbor de 6 ore şi 10 minute[662]. Alături de Traian Dumitrescu-Popa, Smaranda Brăescu a fost angajată în 1941 ca instructor de paraşutism în cadrul primei subunități de paraşutişti militari din armata română, contribuind activ la formarea acestora.

Aterizarea

Pentru a rămâne tot în domeniul sportiv, trebuie să amintim că şirul performanţelor româneşti nu s-a oprit la Smaranda Brăescu. După ce, în 1951, Traian Dumitrescu-Popa îi dobora recordul de înălțime, cu un salt de la 7250 m, un alt paraşutist român avea să-şi înscrie pentru totdeauna numele în galeria marilor recorduri mondiale. La 31 mai 1961, la Strejnic, lângă Ploieşti, pe aerodromul *„Gheorghe Bănciulescu”* – pilotul român care a zburat cu proteze la ambele picioare! –, paraşutistul Gheorghe Iancu avea să cucerească titlul de campion mondial absolut la precizia aterizării, cu două aterizări consecutive la 0,00 m. Recordul său a fost mai târziu egalat, dar nu va putea fi niciodată depăşit! Prestația românească în domeniul paraşutismului este la fel de onorantă ca în multe alte domenii!

[662] Nicolae Staicu, *O eroină a aviației române: Smaranda Brăescu*, în *Revista de Istorie Militară*, nr. 2/1997, p. 45.

ACTIVITATEA FRONTULUI RENAŞTERII NAȚIONALE VASLUI (IANUARIE - FEBRUARIE 1940)

Alin SPÂNU[*]

Cuvinte cheie: *Vaslui, Frontul Renaşterii Naționale, propagandă, Theodor Mandrea, Alexandru Buzdugan.*
Keywords: *Vaslui, The Front of National Rebirth, propaganda, Theodor Mandrea, Alexandru Buzdugan.*

Abstract: *At the beginning of 1940, The Front of National Rebirth Vaslui took actions in order to promote the single-party and the king Carol II, but also to inform about the state of mind of the people, about the actions which lead to dissatisfaction and ways to remedy these. In Vaslui County there were no major issues, but the people were dissatisfied in regards to the banning of cattle trade and high prices for farming utensils. February 1940 was dedicated to the anniversary of 2 years since the instauration of the royal dictatorship and the adoption of a new Constitution.*

La alegerile din decembrie 1937 nici un partid nu a obținut 40% din voturi, astfel încât să poată obține prima electorală şi să formeze un guvern monocolor. Deşi a organizat alegerile, Partidul Național Liberal (PNL) a obținut aproape 36%, urmat de Partidul Național Țărănesc (PNȚ) cu 20% si Partidul „Totul pentru Țară" cu 15%. Regele a numit, la 28 decembrie 1937, premier pe Octavian Goga, liderul Partidului Național Creştin, care s-a situat pe locul patru în alegeri cu 9,15% şi a dizolvat corpurile legiuitoare la 18 ianuarie 1938. La aceeaşi dată au fost anunțate noi alegeri parlamentare, care ar fi trebuit să se desfăşoare la începutul lunii martie 1938. Nemulțumirile unor cercuri interne şi externe față de programul guvernamental de dreapta, intenția de apropiere în politica externă față de Italia şi Germania, precum şi cartelul electoral încheiat de Octavian Goga cu mişcarea legionară, au condus la hotărârea regelui de a trece la schimbarea regimului. Prin urmare, la 10 februarie 1938, regele şi-a exprimat față de primul-ministru dorința de constituire a unui guvern de uniune națională, iar Octavian Goga a prezentat demisia cabinetului. În aceeaşi noapte, 10/11 februarie 1938, a fost alcătuit un guvern sub preşedinția patriarhului Miron Cristea. Primele măsuri au fost numirea de prefecți militari, decretarea stării de asediu şi instituirea cenzurii la nivel național[663], anularea alegerilor din martie 1938,fapt care a încheiat perioada monarhiei constituționale şi a deschis regimul personal al regelui Carol al II-lea[664].

[*] Cercetator, Centrul de Studii Euro-Atlantice, Bucureşti.

[663] Pe larg despre măsurile instituite de cenzură în perioada menționată, a se consulta: Ioan Lăcustă, *Cenzura veghează 1937 – 1939*, Editura Curtea Veche, Bucureşti, 2007.

[664] Mai multe detalii privind evoluția României în această perioadă a se consulta: Al. Gh. Savu, *Dictatura regală*, Editura Politică, Bucureşti, 1970. Florea Nedelcu, *Viața politică din România în preajma instaurării dictaturii regale*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1973; Florea Nedelcu, *De la Restaurație la dictatura regală. Din viața politică a României 1930-1938*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1981;

Noul cabinet era „*un guvern eclectic*”[665], compus din oameni de centru-dreapta, animaţi de un spirit de datorie şi o doză de oportunism politic, care avea misiunea de a restabili şi menţine ordinea în ţară. Tocmai de aceea, primele măsuri instituite au fost îndreptate în această direcţie: declararea stării de asediu[666], instituirea cenzurii, numirea de ofiţeri superiori ca prefecţi, o nouă lege pentru reprimarea unor infracţiuni contra liniştii publice[667] etc. La 20 februarie 1938 o nouă Constituţie a fost redactată, patru zile mai târziu fiind supusă opiniei publice *„spre bună ştiinţă şi învoială”*[668], iar la 27 februarie 1938 a fost promulgată. Cu acest prilej, noul premier a susţinut o cuvântare care a fost apreciată de contemporani drept *„un amplu rechizitoriu la adresa partidelor politice”*[669]. Noua Constituţie a relevat că regele a devenit *„un factor politic activ”*[670], care a exercitat puterea legislativă prin Reprezentanţa Naţională (deputaţii fiind aleşi pe 6 ani, iar senatorii pe 9) şi puterea executivă prin guvern. Printre alte prevederi, decretele au primit putere de lege, Consiliul de Coroană a devenit organ permanent, cu membrii desemnaţi de monarh, iar dreptul de vot a fost ridicat de la 21 la 30 ani. Alegătorii au fost împărţiţi în trei categorii profesionale: agricultură şi muncă manuală; comerţ şi industrie; ocupaţii intelectuale. O nouă reformă electorală a fost elaborată la 9 mai 1939, prin care s-a stabilit la votanţii să fie ştiutori de carte şi, pentru prima dată în România, la scrutin să participe şi femeile.

A doua guvernare Miron Cristea[671] a avut menirea de a consolida regimul monarhic prin măsuri represive, concomitent cu impunerea unor reforme social-administrative. În ultima zi a lunii martie 1938 au fost dizolvate toate partidele, mişcările şi organizaţiile politice[672], apoi, la 14 aprilie 1938, au fost închise localurile şi imobilele care aparţineau partidelor[673]. Din punct de vedere administrativ, la 14 august 1938, a fost promulgată o nouă lege, în care a apărut o nouă structură – Ţinutul. La nivel naţional au fost constituite 10 Ţinuturi, conduse de rezidenţi regali, cu sarcina de a aplica deciziile guvernului, de a asigura ordinea şi liniştea publică. La 12 octombrie 1938 au fost create bresle de funcţionari, meseriaşi şi lucrători, iar la 16

Ioan Scurtu, *Istoria României în anii 1918-1940. Evoluţia regimului politic de la democraţie la dictatură*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1996, p. 161-188.

[665] Ioan Scurtu, Gheorghe Buzatu, *Istoria românilor în secolul XX*, Editura Paideia, Bucureşti, 1999, p. 343.

[666] Decretul-Lege pentru introducerea stării de asediu a fost publicat în Monitorul Oficial nr. 34/11 februarie 1938. Printre altele, s-a menţionat că problemele de ordine publică şi siguranţa statului „trec în totul în mâinile autorităţilor militare”, iar atribuţiile de poliţie şi siguranţă vor fi executate sub ordinele Ministerului de Interne.

[667] Decretul-Lege pentru modificarea legii pentru reprimarea unor infracţiuni contra ordinii publice şi a legii pentru apărarea ordinii în stat a fost promulgat prin Înalt Decret Regal nr. 870 din 16 februarie 1938, a fost publicat în Monitorul Oficial nr. 39/17 februarie 1938, partea I.

[668] Ioan Scurtu, Gheorghe Buzatu, *op. cit.*, p. 344. Constituţia a fost publicată în Monitorul Oficial nr. 48/27 februarie 1938.

[669] *Ibidem*, p. 345.

[670] Ioan Scurtu, *Istoria României...op. cit.*, p. 162.

[671] Pe larg despre formarea şi activitatea celui de-al doilea guvern Miron Cristea, a se consulta: Mircea Muşat, Ion Ardeleanu, *România după Marea Unire*, vol. II, partea II, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1988, p. 816-914.

[672] Decretul-Lege a fost publicat în Monitorul Oficial nr. 75/31 martie 1938.

[673] Decretul pentru apărarea ordinii în stat a fost publicat în Monitorul Oficial nr. 88/15 aprilie 1938.

decembrie 1938 a fost creat Frontul Renaşterii Naţionale[674], partid unic şi singurul acceptat să funcţioneze în legalitate. Alături de acesta au mai fost înfiinţate Straja Ţării, în care au fost încadraţi toţi băieţii între 7 şi 18 ani şi fetele între 7 şi 21 ani (15 decembrie 1938) şi Frontul Naţional Studenţesc (19 octombrie 1939). La 22 iunie 1940 Frontul Renaşterii Naţionale (FRN) s-a transformat în Partidul Naţiunii, „partid unic şi totalitar”[675], în aceeaşi zi intrând în vigoare şi Decretul-Lege pentru apărarea ordinei publice unice şi totalitare a statului român[676].

Cel de-al treilea guvern condus de Miron Cristea a fost format la 1 februarie 1939[677], însă Patriarhul era *„foarte bolnav”*[678], ceea ce l-a împiedicat să participe la depunerea jurământului. Peste mai puţin de trei săptămâni, la 21 februarie 1939, premierul român a plecat în Franţa, pentru un tratament medical care să-i remedieze starea de sănătate. Vârsta înaintată, afecţiunile medicale, zbuciumul vieţii politice şi, poate, stresul funcţiei au contribuit la decesul Patriarhului, fapt petrecut la 6 martie 1939, orele 23,35, în oraşul Cannes.

Noul premier a devenit Armand Călinescu, fost membru în conducerea PNŢ, însă trecut de partea regelui în acţiunea de instalare a unui guvern de mână forte. A deţinut funcţia de ministru de interne şi vice-prim-ministru, astfel că numirea sa nu a reprezentat o surpriză pe scena politică. Singurul inconvenient a fost reprezentat de politica sa anglofilă, fapt care era în opoziţie cu realităţile europene. Măsurile dure contra Gărzii de Fier şi inflexibilitatea în politica externă au avut ca efect asasinarea sa de către o echipă legionară la 21 septembrie 1939. Pentru o săptămână (21 – 28 septembrie 1939) premier a fost generalul Gheorghe Argeşeanu[679], care a avut rolul de a conduce reprimarea mişcării legionare, apoi Constantin Argetoianu, un alt om de casă al regelui (28 septembrie – 23 noiembrie 1939) şi Gheorghe Tătărescu (24 noiembrie 1939 – 4 iulie 1940).

La nivel naţional s-a procedat la schimbările dictate de la Bucureşti, de la numirea unor prefecţi militari şi până la numirea unor noi şefi la instituţiile locale. În plus, noile autorităţi locale au primit sarcina să promoveze noul partid-unic şi pe

[674] Pe larg despre organizarea şi funcţionarea Frontului Renaşterii Naţionale, în: Ioan Scurtu, Gheorghe Buzatu, *op. cit*., p. 343-364; Petre Ţurlea, *Partidul unui rege: Frontul Renaşterii Naţionale*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2006.

[675] Ioan Scurtu, *Istoria României...,op. cit*., p. 176.

[676] Acesta a fost publicat în Monitorul Oficial nr. 142/22 iunie 1940. Printre alte prevederi, delictul de uneltire contra ordinei publice se pedepsea cu amendă de la 10.000 lei la 100.000 lei şi cu închisoarea de la 3 la 5 ani.

[677] Pe larg despre formarea şi activitatea celui de-al treilea guvern Miron Cristea, a se consulta: Mircea Muşat, Ion Ardeleanu, *România după Marea Unire*, vol. II, partea II, *op. cit*. p. 914-919.

[678] *Ibidem*, p. 914.

[679] General Gheorghe Argeşeanu (n. 28 februarie 1883, Caracal – d. 26/27 noiembrie 1940, închisoarea Jilava) a fost un militar de carieră care a absolvit Şcoala Militară de Artilerie şi Geniu (1903) şi Şcoala Superioară de Război (1910). A luat parte la Războiul de Întregire (1916-1919) apoi s-a aflat, succesiv, la comanda Regimentelor 2 Călăraşi (1925-1928), 3 Călăraşi, Diviziilor 1 şi 3 Cavalerie, 11 Infanterie şi de Gardă, Corpului 2 Armată (1939, 1940). A efectuat şi o misiune externă, ca ataşat militar, în Japonia. A fost ministrul apărării în perioada 30 martie – 14 octombrie 1938 şi prim-ministru în perioada 21 – 28 septembrie 1939. A fost arestat în septembrie 1940, depus la Jilava şi asasinat împreună cu peste 60 de poliţişti, jandarmi şi magistraţi care au acţionat represiv contra mişcării legionare.

liderul acesteia, regele Carol al II-lea[680]. Prin Ordinul Circular nr. 890/20 decembrie 1939 s-a cerut liderilor FRN judeţeni să trimită rapoarte lunare cu activităţile organizatorice şi de propagandă desfăşurate în aria de responsabilitate.

La 3 februarie 1940 secretarii FRN Vaslui, Theodor Mandrea şi Alexandru Buzdugan, au trimis la Bucureşti raportul de activitate pe luna ianuarie. În primul rând s-a *„intensificat şi propagat”*[681] citirea ziarului „România”, oficiosul FRN şi s-au distribuit calendare în toate straturile populaţiei din judeţ. În al doilea rând s-a acţionat în zilele de sărbătoare şi de bâlci pentru a se luat contact cu grupuri de oameni, cărora li s-a vorbit despre „importanţa actualei organizaţii a FRN şi toată încrederea ce trebuie să-şi puie”[682] în această formaţiune. La capitolul „Propuneri” liderii FRN Vaslui au arătat, practic, lipsurile şi nemulţumirile existente în rândul maselor, propunând în acelaşi timp şi soluţii de rezolvare. În urma vizitelor efectuate în localităţi s-a constatat că „*organele administrative şi-au însuşit un deosebit fel de a fi care nemulţumeşte foarte mult marea masă a locuitorilor”*[683]. Propunerea FRN Vaslui a fost să se impună măsuri prin care să se arate *„mai multă umanitate”*[684] şi să se evidenţieze principiul că «funcţionarul public este la dispoziţia publicului şi nu publicul la dispoziţia funcţionarului». Proiectul de a se opri sau reduce comerţul cu vite s-a răsfrânt negativ asupra agricultorilor, aceasta fiind sursa principală de venit. FRN Vaslui a propus ca, în cazul interzicerii comerţului cu vite, să se ia măsuri de creditare *„fără formalismul greoi de ipotecă şi toată gama de formalităţi şi taxe, care sunt aşa de ridicate”*[685], încât oamenii renunţă a mai apela la aceste fonduri. În plus, ipotecile agricole şi comerciale până la 5.000 lei să fie scutite de taxele de barou, timbru şi înregistrare, pentru a uşura situaţia ţăranilor. De asemenea, în cazul unei decizii de interzicere a comerţului trebuia înfiinţată o instituţie de credit ieftin pentru agricultori şi comercianţi, mai ales că în judeţ băncile populare *„sunt inexistente”*[686], iar Casa de Credit nu împrumută bani decât cu ipotecă.

O altă propunere a vizat procurarea urgentă a seminţelor pentru însămânţările de primăvară, care în ultimii ani au sosit după perioada în care era nevoie de ele. Uneltele agricole să aibă preţuri maximale şi raport direct cu preţul produselor agricole, pentru a se evita expresia *„toate ale noastre sunt ieftine şi tot ce se cumpără este prea scump”*[687].

Asistenţa medicală *„este aproape inexistentă”*[688], iar medicamentele sunt *„excesiv de scumpe”*. Mandrea şi Buzdugan au propus o asistenţă medicală

[680] Un studiu de caz pe acest subiect: Diana-Mihaela Păunoiu, *Propaganda internă din România (1938-1940)*, în volumul *Gheorghe Buzatu In memoriam* (coord. Marusia Cîrstea, Sorin Liviu Damean, Lucian Dindirică), Editura Cetatea de Scaun, Târgovişte, 2014, p. 498-511.
[681] Arhivele Naţionale Istorice Centrale (în continuare: ANIC), fond Frontul Renaşterii Naţionale (în continuare: FRN), dosar 110, f. 10.
[682] *Ibidem*.
[683] *Ibidem*.
[684] *Ibidem*.
[685] *Ibidem*.
[686] *Ibidem*.
[687] *Ibidem*, f. 11.
[688] *Ibidem*.

„omenească”[689], iar intervenţiile chirurgicale să aibă preţuri rezonabile, accesibile şi oamenilor nevoiaşi.

Luna februarie 1940 avea o semnificaţie aparte, deoarece se aniversau doi ani de la instaurarea regimului de autoritate monarhică (10/11 februarie 1938) şi adoptarea unei noi Constituţii. Manifestările dedicate acestor aniversări s-au desfăşurat la 27 februarie 1940, când membrii Gărzii Naţionale judeţene „*s-au întrunit la sediu de unde, încolonaţi, s-au îndreptat către Biserica catedrală Sf. Ioan. La ora 11 s-a oficial un Te-Deum de către un sobor de preoţi în prezenţa oficialităţilor locale şi a unui numeros public”*[690]. A urmat un serviciu religios, o trecere în revistă a detaşamentului şi cuvântări despre importanţa Constituţiei şi „minunatele ei binefaceri”[691]. După-amiază, la Liceul de băieţi *„Mihail Kogălniceanu”*, a avut loc un spectacol artistic şi cultural, ocazie cu care Theodor Mandrea a conferenţiat despre „*Însemnătatea zilei şi principiile noii Constituţii”*. În fiecare localitate din judeţ a fost oficiat un serviciu religios la toate bisericile, în prezenţa autorităţilor şi a populaţiei, urmat de o conferinţă susţinută de preot sau învăţător şi o şezătoare. În opinia şefilor FRN Vaslui aniversarea celor doi ani de la adoptarea Constituţiei *„s-a făcut cu deosebită solemnitate, iar populaţia s-a alăturat cu entuziasmul dintotdeauna la omagierea ce întreaga suflare românească o aduce dătătorului de viaţă nouă, M.S. Regele Carol al II-lea”*[692].

Activitatea FRN Vaslui în luna februarie 1940 s-a desfăşurat în spiritul indicaţiilor primite de la centru, de promovare a noii formaţiuni unice şi a monarhului. Astfel, s-a desfăşurat *„o intensă propagandă”*[693] în rândul populaţiei pentru subscrierea la bonurile de înzestrare pentru armată şi susţinerea familiilor concentraţilor. Membrii FRN locali au acţionat pentru menţinerea scăzută a preţurilor la articolele de primă necesitate şi au discutat cu sătenii, mai ales în zilele de bâlci, spre a-şi păstra vitele şi a-şi valorifica produsele agricole. În acelaşi timp s-a acţionat pentru a crea *„o atmosferă cât mai călduroasă noilor măsuri de rechiziţii (sic!), cai, boi, căruţe şi hamuri, popularizând intens spiritul de datorie obştească cărora trebuie să ne supunem cu toţii, în dorinţa de a ajuta şi sprijini nevoile armatei*”[694]. La 17 februarie 1940 a avut loc o serbare organizată de comandantul Diviziei 33 Infanterie[695] pentru ajutorarea familiilor concentraţilor, iar alte întruniri, în acelaşi scop, au fost iniţiate de Societatea Crucea Roşie.

Propunerile şefilor FRN Vaslui către Bucureşti au evidenţiat, din nou, problemele reale cu care se confrunta judeţul. Legea speculei era folosită de delegaţii diferitelor autorităţi pentru a trimite în judecată comercianţii care încălcau actul normativ. Mandrea şi Buzdugan au propus înfiinţarea unei comisii speciale care să analizeze fiecare caz în parte, deoarece de multe ori „*la adăpostul Legii speculei”*[696]

[689] *Ibidem*.
[690] *Ibidem*. f. 16.
[691] *Ibidem*.
[692] *Ibidem*, f. 17.
[693] *Ibidem*, f. 19.
[694] *Ibidem*.
[695] Mare unitate care a funcţionat în perioada septembrie 1939 – noiembrie 1940, având în compunere Regimentele 62, 63 şi 69 Infanterie rezervă şi un regiment de artilerie rezervă.
[696] ANIC, fond FRN, dosar 110, f. 19.

comercianților li se făceau şicane de reprezentanții statului. Populația îşi manifesta nemulțumirea față de măsurile impuse de Prefectură şi Primărie, care au interzis comerțul cu boii de muncă şi limitarea comerțului cu vite. Propunerea locală a cerut *„stăruitor”*[697] ridicarea acestei măsuri, considerată ilegală pentru agricultorii din județ. Ilegalitatea consta în faptul că numai în județul Vaslui se aplica această măsură şi nu la nivel național, astfel încât efectul scontat era nul. În plus, pentru eludarea măsurii, țăranii vasluieni îşi vindeau vitele în oraşele limitrofe județului, unde nu exista nicio restricție în acest sens.

În primele două luni din anul 1940 membrii FRN Vaslui au acționat pentru a promova în rândul maselor formațiunea, deciziile politice şi personalitatea regelui Carol al II-lea, cel care şi-a asumat conducerea țării în februarie 1938. Liderii FRN Vaslui, Theodor Mandrea şi Alexandru Buzdugan, s-au dovedit de bună credință, au îndeplinit sarcinile primite şi au semnalat măsurile care generau nemulțumiri în rândul locuitorilor. Pe de altă parte, modul în care autoritățile publice îşi desfăşurau activitatea, percepția populației asupra acestora, reacțiile negative apărute în urma unor decizii luate la nivel central sau local, toate erau raportate la Bucureşti împreună cu propuneri de remediere a situațiilor.

BIBLIOGRAFIE

Arhive:

- Arhivele Naționale Istorice Centrale, fondurile: Frontul Renaşterii Naționale, Frontul Renaşterii Naționale – anexă, Preşedinția Consiliului de Miniştri, Casa Regală – Carol al II-lea

Lucrări generale şi speciale:

- Cîrstea, Marusia, Damean, Sorin Liviu, Dindirică, Lucian (coord.) *Gheorghe Buzatu In memoriam*, Editura Cetatea de Scaun, Târgovişte, 2014;
- Lăcustă, Ioan, *Cenzura veghează 1937 – 1939*, Editura Curtea Veche, Bucureşti, 2007;
- Muşat, Mircea, Ardeleanu, Ion, *România după Marea Unire*, vol. I-II, Editura Ştiințifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1986-1988;
- Nedelcu, Florea, *Viața politică din România în preajma instaurării dictaturii regale*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1973;
- Idem, *De la Restaurație la dictatura regală. Din viața politică a României 1930-1938*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1981;
- Savu, Al. Gh., *Dictatura regală*, Editura Politică, Bucureşti, 1970;
- Scurtu, Ioan, *Istoria României în anii 1918-1940. Evoluția regimului politic de la democrație la dictatură*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1996;

[697] *Ibidem*.

- Scurtu, Ioan, Buzatu, Gheorghe. *Istoria românilor în secolul XX*, Editura Paideia, Bucureşti, 1999;
- Țurlea, Petre, *Partidul unui rege: Frontul Renaşterii Naţionale*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2006;

MUZEUL PARAŞUTIŞTILOR MILITARI IMPLICAT ACTIV ÎN CINSTIREA EROULUI ANONIM – LUPTĂTORUL PARAŞUTIST

Dragoş - Claudiu AXINIA *

Cuvinte cheie: *paraşutism, erou, luptător, muzeu, tradiţii, datorie, viitor*
Keywords: *paratrooper, hero, warrior, museum, tradition, duty, future*

Abstract: *This advocacy is intended to be a corollary of the essence of the Military Paratroopers' Museum existence: celebrating and honoring of our most valuable asset: the paratrooper warrior - anonymous hero.*

The museum is dedicated primarily to the great anonymous, paratrooper fighter who leaving blood on the battlefield, sweating in parachuting training, between heaven and earth, has always done just duty without having ever claimed to make history[698].

On the 1st of July, 2001, within the events occasioned by the celebration of 60 years since the establishment in 1941 of the first military structures of parachuting in Romania, the Military Paratroopers' Museum was restored. On 1st of July, 2006, a second room was established, mainly devoted to combat equipment display.

This act of historical and moral restoration (to reopen the doors of the museum) would not have been possible without the efforts of a group of enthusiasts led by colonel Mircea Tanase, among which we can mention, without claiming to be an exhaustive list: lieutenant-colonel Dinu Constantin, sergeant major Stefan Tiberiu, sergeant major Rachiteanu Lucian, sergeant major Cheaga Laurentiu and many others, whom we warmly thank in this way.

In the summer of 2005, following the restructuring of reconnaissance units in Buzau, the museum was entrusted with these units' historical heritage.

A special place was reserved for preserving the memory of the fallen once in battles in August 1944, in 1989 or during the parachuting training.

The Book of Honor, alongside an impressive photo album, gives proof the museum is in high credit with all the visitors.

Those who write today the special operations forces' history have a moral duty to enrich the spiritual heritage of their accomplishments with a sense of belonging to an elite structure of the Romanian Army.

* Locotenent - colonel, Centrul de Instruire pentru Operaţii Speciale „General-maior Grigore Baştan" Buzău.

[698] Colonel PhD Mircea TĂNASE - Paratroopers Museum - past the argument of the future – "Paratroopers" magazine no. 22 (31) -2007.

„Un popor care nu îşi cunoaşte istoria este ca un copil care nu îşi cunoaşte părinţii.”

Nicolae Iorga

Această pledoarie se doreşte a fi un corolar al însăşi esenţei existenţei Muzeului Paraşutiştilor Militari: celebrarea şi cinstirea celui mai de preţ bun al nostru: ***luptătorul paraşutist– eroul anonim*.**

Muzeul este dedicat în primul rând marelui anonim, luptătorul paraşutist, cel care, lăsându-şi sângele pe câmpul de luptă, asudând la instrucţie, la paraşutări, între cer şi pământ, şi-a făcut întotdeauna doar datoria, fără să aibă vreodată pretenţia că face istorie. La lucrul acesta am îndrăznit a ne gândi, încercând să extragem din obişnuitul, poate din banalul cotidian, clipa, eterna clipă, cea care, imortalizată în acest spaţiu muzeistic, se metamorfozează instantaneu în fapt istoric[699].

Preocupaţi permanent de promovarea valorilor şi conceptelor care au stat la baza apariţiei, dezvoltării şi evoluţiei paraşutismului militar românesc am încercat să facem cunoscute existenţa şi eforturile noastre şi dincolo de porţile, uneori ferecate, ale cazărmii unde muzeul fiinţează, pentru a aduce în faţa vizitatorilor realizările şi sacrificiile paraşutiştilor militari români care au evoluat odată cu Ţara.

În afară de cercetare şi conservare, scopul esenţial al muzeului în societatea contemporană este educarea şi tocmai de aceea de un impresionant succes s-a bucurat proiectul „Şcoala altfel” proiect în cadrul căruia peste 1000 de elevi din şcolile municipiului şi judeţului Buzău au vizitat şi au luat contact cu trecutul, prezentul şi prin participarea lor, a viitorului paraşutismului militar din România.

La 1 iulie 2001, în cadrul manifestărilor ocazionate de împlinirea a 60 ani de la înfiinţarea în 1941, a primelor structuri de paraşutism militar din România, precum şi a 15 ani de la înfiinţarea, în anul 1986, în cadrul Regimentului 60 Paraşutişti, a primului nucleu de învăţământ din Trupele de Paraşutişti, a fost redeschis Muzeul Trupelor de Paraşutişti.

La 1 iulie 2006 a fost inaugurată o a doua sală, dedicată în special expunerii tehnicii de luptă. Suprafaţa muzeului s-a mărit apoi simţitor prin amenajarea holului ca spaţiu de expunere şi sunt semnale că vor fi destinate şi alte spaţii. Mai ales că încep să se adune tot mai multe exponate şi depozitul muzeului este deja neîncăpător.

În acelaşi timp putem spune că era în firescul lucrurilor ca acest lăcaş să fiinţeze aici, la Buzău, în cazarma unităţii de referinţă a paraşutismului militar din România. Mai mult chiar, în noua arhitectură a Armatei României, când Centrul de Instruire pentru Operaţii speciale a devenit portstindardul acestei arme de elită, a fost normal şi necesar ca acest centru să-şi asume şi rolul de purtător şi continuator al tradiţiilor de luptă ale armei.

[699] Colonel doctor Mircea TĂNASE - Muzeul Paraşutiştilor – trecutul ca argument al viitorului – Revista paraşutiştii nr. 22(31)-2007.

Începuturile paraşutismului militar în România -- beginning of military parachuting Romania

Trebuie remarcat că muzeul a existat, sub o altă formă şi până în 1989 : "Până în anul 1980, Regimentul 60 Paraşutişti "Băneasa-Otopeni" a fost singura unitate de paraşutişti din armata română, deci făcuse istorie. Şi firesc, avea un muzeu. Muzeul unității, cum i se spunea, constituit la ordin sau din propria inițiativă a celor aflați la comandă, şi care aducea în actualitate tradițiile de luptă ale unei arme de elită.

Cu sfială, cu evlavie chiar, cei care i-am trecut pragul treceam rând pe rând filele unei autentice cărți de istorie şi ne umpleam sufletul cu bucuria întâlnirii cu pionierii paraşutismului românesc, cu cei care şi-au făcut un crez din meseria aceasta atât de grea şi pe măsură de frumoasă. Ofițerii, subofițerii, gradații şi soldații surprinşi de aparatul fotografic în efortul pregătirii lor, transmiteau, dincolo de luciul hârtiei, bucuria de a clădi, cărămidă cu cărămidă, un postament pe care fiecare are dreptul să-şi pună, măcar imaginar, propria statuie.

Dincolo de imaginea înghețată pe hârtia rece, începea povestea. Povestea fiecărei paraşutări, a fiecărei aplicații, trageri etc. Poveşti pe care nimeni, niciodată, nu le va şti pe toate. Unele au trecut în legendă, altele au fost uitate de tot, la fel ca şi protagoniştii lor, care le-au dat viață. Toate însă, laolaltă, fac istoria.

Muzeul era atunci un crâmpei din povestea adevărată a paraşutismului militar românesc. E drept că pe lângă eroii adevărați îți făcuseră loc şi *sfinții* zilei, cei care *au comandat istoria* după pofta şi gustul lor. Noi, muritorii de rând, i-am lăsat în pace şi am trecut cu privirea dincolo de ei, spre adevăr"[700].

Acest act de reparație istorică şi morală de redeschidere a porților muzeului paraşutiştilor militari nu ar fi fost posibil fără eforturile unui colectiv de entuziaşti conduşi de colonelul Mircea Tănase, printre care îi amintim, fără a avea pretenția că este o enumerare exhaustivă pe locotenentul-colonel Dinu Constantin, plutonierul major Ştefan Tiberiu, plutonierul major Răchițeanu Lucian, plutonierul major Cheagă Laurențiu şi mulți alții, cărora le mulțumim călduros şi pe această cale.

[700] *Ibidem*.

În vara anului 2005, în urma restructurării unor unităţi de cercetare din garnizoana Buzău, în muzeul paraşutiştilor a fost găzduit şi patrimoniul istoric al acestora. Astfel, tradiţiile de luptă ale cercetaşilor stau alături de cele ale unităţilor de paraşutişti, împreună cu care au făcut istorie în Armata Română. Nu este deloc întâmplătoare această convieţuire în eternitate, dacă avem în vedere că cea mai mare parte a cercetaşilor au executat salturi cu paraşuta, iar unele dintre structurile de cercetare şi informaţii militare îşi au sorgintea în trupele de paraşutişti.

Colţul eroilor - hero's corner

În spaţiul expoziţional al muzeului şi-au găsit locul uniforme şi obiecte de echipament ale militarilor paraşutişti, originale, datând încă din 1941, fotografii şi documente autentice, tehnică şi echipamente de paraşutare, dintre care unele chiar prototipuri, o impresionantă colecţie de însemne heraldice, aparatură de transmisiuni, artilerie, geniu, NBC etc. Rezultatele obţinute de paraşutiştii militari la concursurile interne şi internaţionale de paraşutism sportiv sunt reprezentate de cupele, medaliile, insignele, fanioanele expuse în muzeu. Însemnele şi obiectele de echipament – în special berete şi insigne de paraşutist – alături de plachetele primite de paraşutiştii români participanţi la numeroasele activităţi desfăşurate în comun cu militarii paraşutişti din alte armate sunt bine reprezentate în spaţiul expoziţional.

Un loc aparte a fost rezervat păstrării memoriei celor căzuţi în luptă în august 1944, în decembrie 1989 sau pe timpul pregătirii prin paraşutare.

Cartea de onoare a muzeului, alături de un impresionant album de fotografii, mărturisesc despre aprecierea de care se bucură acest locaş din partea vizitatorilor. Nu puţini au fost militarii străini, unii dintre ei de rang foarte înalt, care au trecut pragul muzeului. La fel personalităţi marcante ale organismului militar sau din viaţa publică românească. Iar curiozitatea şi bucuria copiilor sau a adolescenţilor, liceenilor sau studenţilor nu a făcut decât să ne întărească convingerea că nu am lucrat în zadar la această construcţie.

Se cuvine, deci, să mulţumim, tuturor acelora care ne-au sprijinit, care au crezut în nevoia de cinstire a trecutului, care au pus suflet şi sudoare la zidirea acestui locaş de cinstire a faptelor înaintaşilor. Trebuie să mulţumim comandanţilor care au înţeles că dincolo de efemerul unor funcţii prezente sau viitoare, rămâne certitudinea trecutului. Un trecut în care fiecare structură de paraşutişti şi-a jucat convingător rolul

său în distribuţia spectacolului, intrând şi ieşind din scenă conform regiei. Dincolo de oameni însă, rămâne opera.

Ne simţim obligaţi să mulţumim celor care au crezut în renaşterea muzeului şi au pus deoparte piese şi mărturii de valoare din trecut, sperând în vremurile când adevărul va putea fi reaşezat la locul său firesc. Ofiţeri şi subofiţeri – activi sau în

Generaţii viitoare - future generations: elevi buzoieni vizitând muzeul paraşutiştilor în cadrul proiectului "Şcoala altfel" - Buzau students visiting the museum paratroopers under the "Other school" project

rezervă – , veterani de război, foşti militari în termen ai unităţilor de paraşutişti, cu toţii au contribuit la reaprinderea flăcării. În faţa ei, chipurile se luminează şi, uneori, în colţul ochiului, sclipeşte perla unei lacrimi.

Muzeul a fost vizitat de numeroase delegaţii româneşti şi străine, militare şi civile şi s-a bucurat de o reală apreciere. Sălile muzeului au fost gazda unor emisiuni de televiziune şi de asemenea au fost parte integrantă a proiectului „Şcoala altfel", proiect prin care copiii din şcolile buzoiene au făcut cunoştinţă cu această şcoală a curajului – paraşutismul militar românesc.

Cei ce astăzi scriu istoria forţelor pentru operaţii speciale au datoria morală, să îmbogăţească acest patrimoniu spiritual cu împlinirile lor, cu sentimentul apartenenţei la o structură de elită a Armatei Române, continuatoare ale unui ansamblu militar în evoluţie.

ACADEMICIANUL VIOREL BARBU EMINENT REPREZENTANT ŞI CONTINUATOR AL ŞCOLI MATEMATICE ROMÂNEŞTI

Vladimir BABAN *

Cuvinte cheie: *Viorel Barbu; Universitatea „ Alexandru Ioan Cuza" Academia Română, Uninersitatea Cambridge; matematică, ecuaţii diferentiate*
Keywords:*Viorel Barbu, University "Al. I. Cuza" Iaşi, The Romanian Academy, Cambridge University, mathematics , differentials equations.*

Abstract: *Professor Viorel Barbu was born on 14th June 1941 in Deleni, Vaslui County, Romania. He graduated from Al. I. Cuza University of Iaşi, Faculty of Mathematics, in 1964 and after doctoral studies at the same university (1966–1969), he completed his PhD in Mathematics, in 1969, with a dissertation about the "Regularity of Differential Operators".*

During the period from 1964 to 1973 he was successively a Preparatory Assistant, Assistant, and Lecturer and then Associate Professor (1974–1980) and full Professor (since 1980) at the Faculty of Mathematics, Al. I. Cuza University of Iaşi.

V. Barbu published about 150 original works and more than ten books (monographs and treatises) in the field of partial differential equations, integral equations, and evolution and optimal control equations.His papers have been quoted or used by over 800 foreign mathematicians in over 1200 works. Among these authors are the following mathematicians of international renown: J.L. Lions, H. Brezis, P.L. Lions, E. Magenes, A. Pazy, Avner Friedman, M.G. Crandall, L.C. Evans, J. Hale, H.T. Banks, J.A. Nohel, J. A. Peletier, H. Amann, H.O. Fattorini, R.T. Rockafeller and F. Clarke.

Viorel Barbu's results are also mentioned and presented in major mathematical encyclopedias like the Encyclopedia of Mathematics (Springer-Verlag 1991–1995), the Systems & Control Encyclopedia (Pergamon Press,1988,1995) and the Matematiceskaya Enciclopedia (Moscow 1983–1988).

V. Barbu has been a visiting professor at several universities including: Concordia University, Montreal, Canada; CNR University, Rome, Italy; INRIA, Paris, France; Purdue University, USA; Scuola Normalle Superiore Pisa, Italy; Ohio University, U.S.A.; Bologna; University, Italy; University Paris VI, France; Trento University, Italy. He was also an Otto Szaz Visiting Professor, University of Cincinnati, U.S.A.

V. Barbu has been a member of the Romanian Academy since 1991 and the President of the Iasi Branch of the Romanian Academy since 2001 and he was the Vicepresident of the Romanian Academy from 1998 to 2002.

* Profesor, Şcoala Gimnazială Alexandra Nechita Vaslui.

Since 1990, he has been the Director of the Institute of Mathematics at the Romanian Academy in Iasi (North-eastern Romania) and is President of the Romanian Society for Cell Biology. He was Rector of Al. I. Cuza University of Iasi from 1981 to 1989.

He has received the following awards and honours: S. Stoilow Prize from the Romanian Academy (1972); Honorary Doctor of Nebraska University in Omaha (USA, 1993); Honorary Professor of Wuhan University (China, 1999).

V. Barbu is on the editorial boards of several international journals: Numerical Functional Analysis and Optimization; Journal of Differential and Integral Equations; Communications in Applied Analysis; Advances in Differential Equations; Revue Roumaine de Mathematiques Pures et Appliquées; Panamerican Mathematical Journal; Nonlinear Functional Analysis; Abstract and Applied Analysis[701].

VIOREL BARBU

BIOGRAFIE:

Viorel P. Barbu (n. 14 iunie 1941, Deleni, județul Vaslui), matematician român. Membru corespondent (9 martie 1991) şi membru titular (21 aprilie 1993) al

[701] Newsleter of the European Matematical Society - Torino 2006.

Academiei Române; vicepreşedinte al Academiei Române (13 iunie 1998 – 4 martie 2002); preşedinte al Filialei Iaşi a Academiei Române (din 2002).

A făcut studii liceale şi universitare (Facultatea de Matematică) la Iaşi , unde a obţinut titlul de doctor în ştiinţe matematice cu teza *"Regularitatea parţiala a operatorilor diferenţiali şi pseudodiferenţiali"* (1969).

În 1964 a fost încadrat preparator la Facultatea de Matematică a Universităţii "Al. I. Cuza" din Iaşi, devenind apoi asistent (1967), lector (1970), conferenţiar (1974), profesor (din 1980), predând cursuri de ecuaţii diferenţiale, ecuaţii cu derivate parţiale, analiză neliniară, teoria controlului optimal, analiză functională. A fost "visiting professor" la universităţi din Roma, Pisa, Bologna, Cincinnatti, Ohio, etc.

Activitatea sa ştiinţifică s-a orientat cu precădere în domeniul ecuaţiilor diferenţiale, desfăşurându-se într-o serie de direcţii importante: operatori diferenţiali si pseudo-diferenţiali, demonstrând regularitatea parţială Gevrey a unor clase de operatori diferenţiali şi pseudo-diferenţiali cu simboluri de tip Kohn-Nirenbergi, dând caracterizarea spectrală a semigrupului distribuţii hypoanalitice; ecuaţii integrale şi integro-diferenţiale, obţinând criterii frecvenţiale de stabilitate pentru ecuaţii integrale neliniare; a demonstrat efectul regularizat al semigrupului neliniar generat de anumite clase de operatori monotoni în spaţii Hilbert; controlul optimal al inegalităţilor variaţionale; probleme convexe de control; ecuaţii Hamilton-Jacobi s.a.

Rezultatele cercetărilor sale se regăsesc în următoarele monografii: *Nonliniar Semigroups and Diferential Equations in Banach Spaces* (Noordhoff, 1976); *Optimal Control of Variational Inequalities* (Pitman & Longman, 1984); *Convexity and Optimization in Banach Spaces* (M. Dekker, 1986); *Analysis and Control of Infinite Dimensional Systems*(Academic Press, 1993); *Mathematical Methods in Optimization of Differential Systems*(Kluwer, 1995); *Partial Differential Equations and Boundary Value Problems* (Kluwer, 1998) s.a. Este membru în comitetele de redacţie ale unor reviste straine de profil ("Diferential and Integral Equation", "Numerical Functional Analysis and Optimization", "Advances in Diferential Equations"). *Doctor honoris causa* al Universităţii din Nebraska (S.U.A) şi membru de onoare al Academiei de Stiinţe a Republicii Moldova.

A fost profesor invitat la universităţi din Franţa, Italia şi SUA, iar din 1980 este profesor la Facultatea de Matematică a Universităţii "Al. I. Cuza", Iaşi, unde a fost decan (1976-1981) şi rector al universităţii în perioada 1981-1989.

În 1972, a obţinut premiul "S. Stoilov" al Academiei Române, fiind ales Doctor Honoris Causa al mai multor universităţi din ţară şi profesor de onoare al Universităţii Wuhan (China). Este membru al Academiei Europene de Ştiinţe din octombrie 2008.

CARIERA DIDACTICĂ ŞI REALIZĂRILE ŞTIINŢIFICE

Academicianul Viorel Barbu, eminent reprezentant şi continuator al şcoli matematice a Universitatea Alexandru Ioan Cuza din Iaşi, este unul dintre cei mai mari matematicieni ai lumii şi ai timpurilor noastre.

Strălucit cercetător al adevărului şi frumuseţii matematice, academicianul Viorel Barbu este renumit prin rezultatele obţinute privind teoria operatorilor neliniari,

stabilizarea fluxurilor dinamice de fluid, teoria existenţei pentru ecuaţiile stohastice ale mediilor poroase şi conducerea optimală a sistemelor cu frontiere libere.

Larga utilizare, continuare şi dezvoltare a acestor rezultate în mii de cercetări şi publicaţii ştiinţifice realizate de tot atât de numeroşi matematicieni de pretutindeni este la originea prestigioasei sale cariere de profesor invitat în mari universităţi din întreaga lume şi de conferenţiar la manifestări ştiinţifice internaţionale din ultimii 20 de ani.

Prin această prezenţă internaţională activă şi binemeritată recunoaştere, academicianul Viorel Barbu contribuie la împlinirea aspiraţiei sale si totodată a noastre de întoarcere a universităţii la matricea sa europeană şi de (re)integrare a societăţii romaneşti în civilizaţia Occidentului.

Academicianul Viorel Barbu, preşedintele Filialei Iaşi a Academiei Române, ţine cursuri la Cambridge. Este singurul român invitat de institutul de cercetare "Isaac Newton Institute for Mathematical Sciences" din cadrul reputatei universităţi britanice.

Academicianul Viorel Barbu ar fi al doilea român care predă la prestigioasa universitate britanică, dupa Grigore T. Popa. Matematicianul ieşean a fost invitat aici alături de profesori din mari universităţi ale lumii, la "Isaac Newton Institute for Mathematical Sciences" din cadrul Universităţii Cambridge. Cei cărora li se adresează prelegerile sale sunt, la rândul lor, cercetători renumiţi, mari specialişti în domeniul matematicii la nivel mondial.

Potrivit clasificării Shanghai a celor mai bune universităţi din lume, Universitatea Cambridge se află pe locul patru mondial şi are una din cele mai bune şcoli de matematică din lume. Programul ştiinţific în cadrul căruia este invitat să ţină prelegeri prof.dr. Viorel Barbu reuneşte lideri mondiali în matematică de la mari universităţi ale lumii.

Pentru o luna si jumătate, academicianul Viorel Barbu a susţinut o serie de prelegeri în cadrul unui semestru special consacrat "Ecuaţiilor Stochastice cu Derivate parţiale"[702].

Participarea acad. Viorel Barbu în cadrul programului derulat de unul din institutele Universităţii Cambridge se bazează pe o reputaţie ştiinţifică dobândită în ani buni. Cadru didactic la Universitatea "Cuza", a fost decan al Facultăţii de Matematică, rector al Universităţii timp de două mandate, director a Institutului de Matematică al Academiei Române.

A fost implicat în diversele programe de cercetare şi academice la Universitatea Cincinatti, Ohio, Bologna, Paris, Wuhan, Virginia sau Bonn, o parte din instituţiile unde a fost "visiting professor"; este cunoscut la nivel internaţional ca fiind un cercetător de calibru în domeniile ecuaţiilor cu derivate parţiale şi infinit dimensionale, controlul sistemelor cu parametru distribuit şi ecuaţii diferenţiale stochastice. În aceste domenii a publicat circa 170 de lucrări originale în reviste internaţionale de matematică şi 12 monografii în edituri importante, precum Academic Press şi American Mathematical Society din SUA sau Springer-Verlag din Germania, respectiv SUA. Lucrările sale sunt citate de matematicieni renumiţi la nivel mondial, precum A. Friedman, de la Ohio University, R.T.Rockafeller de la University of

[702] Ziarul de Iaşi, 20 mai 2010.

Washington, sau H. Brezis de la Academia de Ştiinţe din Paris. A participat în ultimii ani la prestigioase conferinţe ştiinţifice de top mondial intre care se afla "International Conference on Optimization", organizată la Haifa in iunie 2008, "Optimal Control of Partial Differential Equations", Beijing, organizata in mai 2009, şi "Stochastics in Real World", organizată la Bielefeld in iunie 2009.

Preşedintele Universităţii Tehnice "Gh. Asachi", prof. dr. Mihail Voicu, membru corespondent al Academiei Române, l-a calificat pe academicianul Barbu drept "eminent reprezentant şi continuator al şcolii matematice, unul dintre cei mai mari matematicieni ai lumii şi ai timpurilor noastre", în cadrul unui "laudatio" dedicat lui la sfârşitul anului 2009. Atunci, "Ziarul de Iaşi" a invitat un juriu independent să desemneze "Oamenii ultimilor 20 de ani la Iaşi". Viorel Barbu a fost nominalizat de acest juriu drept una dintre cele mai importante personalităţi ale Iaşului ultimilor 20 de ani, alături de Patriarhul Daniel, Silviu Lupescu, Alexandru Zub si Cristian Mungiu.[703]

APRECIERI

Cunoscutul istoric, director al Institutului de Istorie şi Arheologie „A.D. Xenopol" din Iaşi, şeful secţiei istorice al Academiei Române, dr. Alexandru Zub îl aprecia pe academicianul coleg Viorel Barbu într-un articol din Convorbiri Literare din anul 2011 în felul următor:

„*Un truism vechi de când lumea ne spune că aparentele înşeală. Cine îl vede, pe stradă, urcând Copoul cu pas egal, cumva impasibil fată de lumea înconjurătoare, si-ar închipui poate că profesorul Viorel Barbu, matematician de elită, fost rector al Universităţii „Al .I. Cuza" si de ani buni preşedinte al filialei ieşene a Academiei, se preocupă numai de lumea cifrelor, sistematizată riguros, conform specialităţii sale, si indiferent la tot restul. Nimic mai înşelător. Dascălul format la şcoala de matematică din Alma Mater Iassiensis are certe afinităţi pentru „umanioare*", pentru lumea artelor, asemeni unor înaintaşi de recunoscută faimă, precum Ştefan Procopiu, Octav Onicescu, Grigore Moisil, Mircea Malita ori Solomon Marcus, ca să amintim doar câteva nume dintr-o suită ce obligă la reconsiderarea „tagmei" sub unghiul disponibilităţilor artistice. Eseurile publicate de Viorel Barbu în presa culturală, de-a lungul anilor, rotunjiţi iată de curând, la „*schimbarea de prefix*" biografic, sânt cât se poate de elocvente.

Născut la 14 iunie 1941, în Delenii Vasluiului, savantul de azi si-a făcut studiile medii si superioare la Iaşi, specializându-se apoi la Roma si activând ca „*visiting profesor"* la diverse institute din lume. S-a impus la catedră si în cercetare, mai ales prin studii legate de ecuaţiile integrale si diferenţiale, publicând monografii de înalt prestigiu, care i-au asigurat de mult un loc proeminent în domeniu. Titlul de membru al Academiei Europene de Ştiinţe si cel de membru de onoare al Academiei de Ştiinţe a Republicii Moldova sunt expresii ale stimei de care se bucură în lumea savantă.

Mai puţin vizibilă, dar nu mai puţin semnificativă trebuie socotită însă si dimensiunea „eseistică" a savantului, una ce poate fi reconstituită mai ales din *Caiete*

[703] Idem, 30 decembrie 2009.

critice, *Academica, Însemnări ieşene*, *Prelegeri academice*, ultimul periodic fiind iniţiat si coordonat chiar de domnia sa. Această serie de *prelegeri* s-a născut din dorinţa de a cointeresa un public mai larg în cunoaşterea noilor achiziţii gnoseologice dintr-un domeniu sau altul. Primul *motto* înscris pe frontispiciul publicaţiei e si cel mai semnificativ: „*Ştiinţa poate fi tare numai dacă are margini. A diviza ştiinţa înseamnă a o perverti*" (L. Blaga). Reflecţii extrase din Kogălniceanu si Iorga au pus apoi în lumină raportul legitim dintre naţional si universal, aşa cum l-au gândit paşoptiştii, întregitorii, savanţii din epoca reformelor etc. De la Sofocle se prelua ideea că „*nimic nu-i mai presus de omul ce are în mintea lui lumina ştiinţei*", iar de la chimistul C.I. Istrate ideea că adevărul, frumosul si binele pot face casă bună în ştiinţă. „*Cele văzute" si „cele nevăzute*" se întâlnesc armonios în dimensiunea cognitivă a umanităţii, ca în cunoscuta formulă cantemiriană. Sub cupola Academiei, templu al cunoaşterii, îşi dau întâlnire ştiinţele si artele totodată, ca în expresia lui D. Gusti, unul dintre marii ei slujitori din perioada interbelică.

Sub aceeaşi cupolă, ca membru corespondent (1991), titular (1993), vicepreşedinte (1998), apoi ca preşedinte al Filialei Iaşi (2002), Viorel Barbu a găsit soluţii de dialog interdisciplinar si de sinteză a cunoaşterii, pornind anume de la domeniul propriu de investigaţie, matematica, pe seama căreia glosa la un moment dat, întrebându-se dacă aceasta „este irezonabil de eficace", după expresia altui savant, E.P. Wigner, de la jumătatea secolului XX. Răspunsul la întrebare postula „*capacitatea mintii umane de a descifra resorturile ascunse ale lumii naturale si faptul că aceste resorturi sunt relativ simple si comparabile cu propriul nostru mod de a gândi*".

Unitatea cunoaşterii, indiferent de domeniu, l-a interesat mereu pe matematicianul Viorel Barbu, al cărui răspuns la discursul rostit de Eugen Simion în aula Academiei Române, *Laudă criticului român*, la 21 decembrie 2005, este sub acest unghi semnificativ. Nu i-a scăpat nimic esenţial din opera comentată si n-a coborât nici o clipă tensiunea analizei, deşi venea dintr-un domeniu aparent străin. „*De fapt, opina recipiendarul, artistul si în particular scriitorul este mult mai apropiat de matematician decât s-ar părea la prima vedere. Amândoi sunt creatori de universuri fictive (complexe de mituri în cazul creaţiei artistice, structuri formalizate în cazul matematicii). Literatura însăşi este un univers imaginar, plăsmuit din simboluri, metafore si forme stilistice specifice"* [704].

Se poate mira de un asemenea dialog între matematician si critic numai cine ignoră faptul că ambii se silesc a fi lectori avizaţi, spirite afine, aplecate spre analiza unui aspect sau altul din realitate. Un exemplu la îndemână e comentariul pe marginea unei cărti de Umberto Eco, *Cimitirul din Praga*, tradusă recent în română, la Polirom, text pe seama căruia Viorel Barbu a glosat competent în *Însemnări ieşene* (4/2011), vădind o deplină cunoaştere a scriiturii în cauză si a contextului ei, deloc simplu. „*Plecând de la istoria unei conspiraţii, romanul aduce în discuţie originile unui rău provenit din intoleranţă şi prejudecăţi şi, din această perspectivă, este unic. Evenimentele evocate sunt de multă vreme depăşite istoric, dar mecanismele de falsificare şi manipulare folosite în această afacere tenebroasă sunt încă actuale",*

[704] Viorel Barbu*, , Laudă criticului român,* „Academica*",* Nr.1, 2005 ,p.19.

conchide analistul, sesizând dubla ipostază a lui Eco, de istoric şi autor de ficțiune, ambele demne de stimă

Asemenea texte nu se întâlnesc prea des în palmaresul matematicianului Viorel Barbu, dar ele dezvăluie un om de cultură sensibil la câmpul vast al cunoaşterii, la dialogul dintre ştiințe si arte, ca si la nevoia continuă de sinteză metadisciplinară. Sunt *„fulguraţii"* ale unui spirit atent la miracolul existentei umane si gata la eforturi sistematice de regăsire a ordinii, din moment ce „*natura este matematizabilă*", ca în „*eseul de acum două decenii*."[705]

BIBLIOGRAFIE

Lucrări generale:

- Analysis and Control of Nonlinear Infinite Dimensional Systems, Academic Press, Boston, New York,1993.
- Boundary Value Problems for Partial Differential Equations (in Romanian), Editura Academiei, Bucharest 1994.
- Convexity and Optimization in Banach Spaces (Jointly with T. Precupanu),
- Sijthoff@Noordhoff, Leyden 1978 ; second edition D.Reidel, Dordrecht 1986.
- Differential Equations (in Romanian), Junimea, Iasi 1985.
- Hamilton - Jacobi Equations in Hilbert Spaces (Jointly with G.Da Prato), Pitman Research Notes in Mathematics 86, London - Boston 1983.
- Handbook of Differential Equations, vol. 2, pp. 1-7, Eds. A. Canada et al., Elsevier, North-Holland, 2005.
- Mathematical Methods in Optimization of Differential Systems Kluwer Academic Publishers, Dordrecht 1994.
- Nonlinear Semigroups and Differential Equations in Banach Spaces, Noordhoff, Leyden 1976.
- Nonlinear Differential Equations of Monotone Type in Banach Spaces, Springer, 2010.
- Optimal Control of Variational Inequalities, Pitman Research Notes in Mathematics 100, London - Boston 1984.
- Partial Differential Equations and Boundary Value Problems, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht 1998.
- Stabilization of Navier-Stokes Flows, Springer, London, 2010.
- Tangential Boundary Stabilization of Navier-Stokes Equations, Memoires AMS, 852, 2006 (Jointly with I. Lasiecka, R. Triggiani, 143 pages).

Lucrări de specialitate:

- Differential Equations and Control Theory,V.Barbu ed., Longman Scientific and Technical, London - New York, 1992.
- F.Bonnans, D.Tiba eds., Birkhauser, Basel - Boston - Berlin, 1992.
- Optimization, Optimal Control and Partial Differential Equations, V.Barbu,

[705] Alexandru Zub, *Fulguraţii umaniste*, în „Convorbiri Literare", August 2011,p.32.

- Proceedings IFIP Conference on Control 2002, Birkhauser, Basel - Boston, 2002.[706]

Presă:
- „Academica”- 2005
- „Convorbiri Literare”, 2011
- „Newsleter of the European Matematical Society” - 2006;
- „Ziarul de Iaşi”- 2010;

Surse internet:
- www.math.uaic.ro/~barbu/
- www.math.uaic.ro;
- www.acad.ro/pag_cv/doc/vbarbu_list.pdf
- ro.wikipedia.org;
- www.ziare.com.

[706] www.acad.ro/pag_cv/doc/vbarbu_list.pdf

O CLĂDIRE DE SECOL XIX RESTAURATĂ „CASA VENTURA" ADĂPOSTEŞTE MUZEUL ETNOGRAFIC REORGANIZAT LA BOTOŞANI - ISTORIC ŞI PATRIMONIU -

Steliana BĂLTUȚĂ*

Cuvinte cheie: *Casa Ventura, muzeu etnografic, comunitate sătească, Botoşani.*
Keywords: *Casa Ventura, ethnographic museum, village community, Botosani.*

Abstract: *Casa Ventura Boulevard built "Mihai Eminescu" no. 50 (WAS 72) Which housed Botosani Philharmonic and Folk Art School, He Entered the Rehabilitation Project - restoration in the years 2011-2012, being one of the buildings of the Nineteenth century, the city's architectural heritage played for Popular Arts and Ethnography Museum School Botosani County.*
Reorganization basic ethnographic exhibition in the ground floor space "Ventura" by thematic project included the synthetic material and spiritual culture of the village community of the nineteenth century and the first half of the twentieth century the area Botosani.

Casa Ventura construită pe Bulevardul „Mihai Eminescu" la nr. 50 (fost 72) care a adăpostit Filarmonica botoşăneană şi Şcoala Populară de Arte, a intrat într-un proiect de reabilitare – restaurare în anii 2011 – 2012, fiind una din clădirile de secol XIX, redată patrimoniului arhitectonic al oraşului, pentru Şcoala Populară de Arte şi Secția de Etnografie a Muzeului Județean Botoşani.

Construită din cărămidă la parter, etaj şi mansardă, clădirea are fundația şi beciul cu ziduri groase de 2m, din piatră şi cărămidă, compartimentat în 6 spații (câte 3 pe stânga şi dreapta căii de acces în beci). Într-o perioadă (presupunem prin a doua jumătate a secolului XX), beciul a fost în mare parte umplut cu pământ, fiind lung timp, doar parțial util.

Restaurarea inițiată de Consiliul Județean Botoşani prin accesarea de fonduri europene în program „Regio", şi executată de recunoscuta firmă „Victor Construct", i-a redat casei Ventura utilitatea în totalitate: la beci, subsol, la parter, la etaj şi la mansardă. Subsolul şi parterul au spații pentru depozite şi săli pentru expoziția permanentă, etnografică; etajul şi mansarda au spațiul amenajat cu încăperi folosite pentru ore şcolare de muzică, balet, pictură.

Până în acest moment, cercetările făcute în Arhivele botoşănene, au adus puține date referitoare la istoricul clădirii şi la persoanele care au locuit aici.

O dată sigură a existenței ei, o dau Planurile Topografice ale Urbei Botoşani, realizate la 1872 de inginerul Ştefan Emilian, aflate în arhivă, şi consultate de noi, datorită domnului profesor Ştefan Cervatiuc (care a lucrat o lungă perioadă în Arhive,

* Etnograf, Muzeul Etnografic Botoşani.

cercetând şi publicând volume, având la bază şi aducând în lumină documente inedite, arhivate), dar şi prin amabilitatea colegilor domniei sale de la Arhive, care ne-au pus la dispoziţie materialele indicate.

Ştefan Emilian născut la 8 august 1819, era arhitect, inginer şi matematician, cu diplomă obţinută la Viena. În 1872 când a ridicat Planul Topografic al oraşului Botoşani, era profesor la Universitatea din Iaşi. În mapa amintită cu titlul „PLANULULU TOPOGRAFICU ALU URBEI BOTOŞANI REDICAT PRIN INGINERULUL ŞTEFAN EMILIAN – 1872" (HĂRŢI, PLANURI, SCHIŢE), apare o planşă cu desenul „Vila Ventura" în forma iniţială, cu latura dinspre răsărit, aşa cum apare şi astăzi, în forma redată după restaurare, de fapt partea principală de intrare în locuinţă.

Pe frontonul de sub balconul de pe latura de est a casei, pe 7 profile decorative, restauratorii au găsit la îndepărtarea straturilor de zugrăveli, 7 litere care alcătuiesc numele familiei cu V dublu (WENTURA).

Un alt indiciu care se află în Arhive la Botoşani este arborele genealogic al Familiei Ventura, realizat de profesorul Eugen D. Neculau („născut în Ungureni – Botoşani cu trei zile înainte ca veacul al XIX-lea să se încheie; începe în 1907 şcoala primară la Ungureni, continuă studiile primare, gimnaziale şi liceale la Dorohoi şi Pomârla, iar studenţia la Secţia Filozofie de la Facultatea de Litere a Universităţii din Iaşi").

Cercetând cu atenţie arborele genealogic al numeroasei familii Ventura cu un sumar de date, aflăm pe primul, NECULAI VENTURA – ispravnic de Bacău în 1754 – pârcălab de Galaţi, în 1761 – postelnic, în 1776 – spătar, căsătorit cu Victoria C. Gr. Soutzo cu care a avut 5 copii, unul fiind GRIGORE VENTURA (vel postelnic în 1803, decedat în 25.III. 1827, înmormântat la Popăuţi – Botoşani), căsătorit cu Maria (numele neprecizat), decedată în 8.XI.1838 (după 11 ani de la pierderea soţului), fiind înhumată în cimitirul bisericii Vovidenia (Botoşani) şi care au avut împreună 5 copii (2 fete şi 3 băieţi), unul fiind ALECU VENTURA – comis în 1832, agă-vornic în 1857, şi a îndeplinit funcţia de prefect de Botoşani sub Al. I. Cuza şi din 1866 sub Carol I. Tot din arborele genealogic al lui Eugen D. Neculau, aflăm că, la rândul său, prefectul ALECU VENTURA, a avut 4 copii (1 fată Eufroznia şi 3 băieţi IANCU, Alecu şi Gheorghe). Din cei 4 copii, fiul IANCU VENTURA a fost elev la Botoşani la pensionul Olivari în 1842 şi apoi prefect de Botoşani, în timpul lui Carol I, ales ulterior deputat în adunarea electivă.

Fratele prefectului ALECU VENTURA, pe nume CONSTANTIN (având dregătoria de agă – fără a se preciza unde), s-a căsătorit cu Soltana Rosetti Bibica, cu care a avut 3 copii (2 fete Ruxanda şi Elena, şi un băiat Grigore). Acest băiat GRIGORE VENTURA care a trăit între anii 1839 – 1909, s-a născut la Bacău sau la Galaţi, şi este recunoscut ca dramaturg, scriitor şi compozitor, profesor la Conservatorul din Bucureşti. A avut două căsătorii: prima cu Elena Catargiu, şi a doua cu Lea Vermont Grümberg – născută la Bacău sau la Moineşti, în familia profesorului evreu Grümberg, mai târziu Vermont, nume pe care-l va purta şi fratele ei, recunoscutul pictor bucureştean, Nicolae Vermont.

Din a doua căsătorie a dramaturgului GRIGORE VENTURA cu LEA VERMONT GRÜMBERG, s-au născut 2 copii (un băiat Grigore şi o fată, Mărioara).

MARIA (MĂRIOARA) VENTURA, s-a născut în 1888 în BUCUREŞTI. Această informaţie sigură, o datorăm colegului nostru pasionat – muzeograf George Lucian Arhip, care a găsit, cercetând în Biblioteca Muzeului Botoşani, în colecţia de periodice, ziarul „Universul Literar" (Anul XLIV, Nr. 7 din 12 februarie 1928), pe prima pagină, unde apare în profil fotografia Mărioarei Ventura, cu specificaţia pe colţul din stânga jos, TRAGEDIANA, iar pe paginile 102 – 103 cu titlul „Sufletul românesc" – articole semnate de Camil Petrescu – „MARIA VENTURA"; George Frideş – „O TRAGEDIANĂ MODERNĂ"; Gabriel Boissy şi Antoine (Information) – „MARIA VENTURA ŞI STRĂINĂTATEA"; Ariel – „Neadevărate – cum am revăzut pe Ventura", şi „NOTE BIOGRAFICE".

Notele biografice ne oferă o serie de date, pe lângă anul de naştere 1888 al MARIEI (MĂRIOARA) VENTURA, şi faptul că, **a urmat Liceul până la cinci clase la „Liceul Negoescu". Apoi a plecat la Paris, la „Liceul Lamartine" înscriindu-se în acelaşi timp la Conservator. De foarte de timpuriu, la vârsta de 16 ani, a început să joace alături de Sarah Bernhardt. Fiind încă elevă la conservator, Maria Ventura pleacă într-un turneu în America alături de Sarah Bernhardt şi Eduard de Max.**

Aceste date vin să infirme o serie de afirmaţii greşite ale unor persoane care au susţinut că Mărioara Ventura are legătură cu casa Ventura la care ne referim, din Botoşani. O primă negare a acestei afirmaţii, a venit prompt, din partea colegului nostru muzeograf – şef secţie istorie Gheorghe Median, şi în continuare din partea domnului profesor Ştefan Cervatiuc, foarte atent în cercetarea arhivelor, aşa cum am precizat mai sus, şi care, nici în cele 2 volume de Istorie a Teatrului Botoşănean pe care le-a scris şi tipărit, n-a consemnat despre prezenţa Mariei (Mărioarei) Ventura pe scena botoşăneană. Aşa cum se ştie deja, fiind o mare actriţă, o mare „tragediană" care a jucat o lungă perioadă pe scenele Parisului, fiind angajată la „Comedia franceză", mai mult încă, a fost prima femeie care a pus în scenă o piesă la Comedia franceză, anume *Ifigenia* de Racine, nu se poate ca ziarele vremii să nu fi amintit de prezenţa ei la Botoşani.

Cel puţin, cercetarea de până acum, n-a adus în lumină vreo legătură cu Botoşaniul, a actriţei.

Tot în „NOTE BIOGRAFICE" din „Universul literar" citat deja, apărut în 1928 aflăm că, atunci „**când pacea s-a încheiat, când România Mare era un vis înfăptuit, Ventura cu sufletul plin de bucuria izbândei s'a reîntors din nou în Franţa, unde Comedia franceză a încătuşat-o până acum".**

După o carieră strălucitoare, Maria Ventura, cum îi spuneau francezii – Marie Ventura, îşi doarme somnul de veci în Paris, din 3 decembrie 1954 (la vârsta de 66 de ani). A fost o stea a dramaturgiei, a aparţinut numeroasei familii Ventura, a fost nepoată a pictorului Nicolae Vermont.

Poate documente care încă nu s-au găsit până acum, vor face legătura mai târziu, cu trecerea ei măcar fugară pe la Botoşani. Important este că, o nouă clădire a fost restaurată şi redată ca lăcaş de şcoală dar şi ca obiectiv arhitectonic, etnografic şi turistic de valoare.

Până în acest moment, clădirea şi datele de arhivă, ne spun cu precizie că este „Casa Ventura", dar cercetările ulterioare vor stabili cu exactitate cine din familie a

ridicat construcția, care din membrii familiei a locuit aici, şi până în ce perioadă, când a intrat casa în posesia altor proprietari, dar poate şi alte date despre această frumoasă „VILĂ" aşa cum a numit-o inginerul Ştefan Emilian care ne-a lăsat şi desenul ei, în mapa cu Planul Topografic al Urbei Botoşani.

Chiar dacă spațiul expozițional de punere în valoare a civilizației populare a zonei Botoşani în „Casa Ventura" este foarte mic, expoziția conturează patrimoniul botoşănean etnografic.

Expoziția permanentă a Secției de Etnografie a Muzeului Județean Botoşani, a fost organizată prima dată în anul 1989 şi deschisă în 7 octombrie, în casa de secol XVIII cu 2 beciuri, parter şi etaj, cea mai veche clădire de locuit din oraş, încă rămasă în picioare, ridicată de Manolachi Iorga, străbunicul istoricului Nicolae Iorga (casă cu 10 săli mari cu spațiu generos, din care 9 săli au fost destinate expunerii). Casa cumpărată la sfârşitul secolului al XIX-lea de familia Saint – Georges care a locuit aici până în 1947, înrudită cu familia Iorga, a fost mai târziu cămin de fete, a adăpostit chiriaşi, ca apoi din 1980 să intre în restaurare pentru viitorul sediu al Muzeului Etnografic botoşănean.

Tematica la al cărui proiect am lucrat în cursul anului 1989, a fost verificată de regretata etnografă Sanda Larionescu şi aprobată la acea vreme de Ministerul Culturii, a cuprins larg civilizația populară a zonei Botoşani, ilustrând prin piese originale, imagini şi texte, OCUPAȚIILE PRINCIPALE (agricultura, păstoritul), SECUNDARE (vânătoarea, pescuitul, albinăritul, viticultura), MEŞTEŞUGURILE (olăritul, prelucrarea lemnului, cojocăritul, industria casnică textilă cu unelte şi țesături de cânepă, in, bumbac, lână), INTERIORUL DE LOCUINȚĂ DE SECOL XIX, PORTUL POPULAR, OBICEIURILE POPULARE (Crăciunul, Anul Nou, Paştele).

Noutatea acelei tematici, a fost dată, pe lângă valoarea pieselor etnografice, de piesele arheologice originale din aşezări neolitice botoşănene, care au subliniat vechimea unor ocupații şi meşteşuguri. Cu unele schimbări şi completări peste ani, expoziția a ființat în casa „Manolachi Iorga – Saint Georges", până în luna august 2007, când clădirea a fost retrocedată urmaşilor de drept ai familiei Saint – Georges. Din acest an şi până în anul 2011, patrimoniul etnografic botoşănean a făcut obiectul multor expoziții temporare cu tematici diferite, în diverse spații (Galeriile de Artă „Ştefan Luchian", Sala de Festivități a Muzeului Botoşani, Sala Oglinzilor a Muzeului de Ştiințe ale Naturii Dorohoi, la Muzeul „Iulian Antonescu" Bacău în colaborare cu Secția de Etnografie, din inițiativa şefei Feodosia Rotaru), la Festivalul Tamisei – Londra, expoziții cu succes la public, dacă mai adăugăm şi expoziții organizate pe Pietonalul Unirii Botoşani, cu ouă încondeiate şi piese mici de ceramică din Colecția „Maria şi Nicolae Zahacinschi", completate cu partea practică de colaborări şcolare de încondeieri de ouă şi pictură de icoane şi multe alte expoziții ilustrând sărbători de peste ani.

Începând cu anul 2010, a fost inițiată de către Consiliul Județean Botoşani prin accesarea de fonduri europene în program „Regio", restaurarea unei clădiri de secol XIX „Casa Ventura", cu beci, parter, etaj, mansardă, fostă o lungă perioadă sediu al Filarmonicii botoşănene şi apoi al Şcolii Populare de Artă. La începerea restaurării clădirii în 2011, Filarmonica era deja stabilită într-un alt spațiu, astfel că administrația județeană a stabilit în proiect, reorganizarea expoziției etnografice de bază, în spațiul

de la parterul Casei „Ventura”, beciul rămânând pentru depozitare, iar mansarda şi nivelul 1 (etajul), fiind destinate în continuare Şcolii Populare de Artă.

Precizez că reuşita fiecărei expoziţii, dar în special a expoziţiei de bază, este asigurată de trei etape foarte bine definite, şi asta pentru a se şti atunci şi peste timp, care a fost contribuţia fiecărui lucrător al Muzeului, la acest demers, şi anume: PROIECTUL DE MOBILIER DE EXPUNERE, PROIECTUL TEMATIC ŞI AMENAJAREA EXPOZIŢIONALĂ.

Proiectul pentru mobilierul de expunere, pentru suportul pieselor, a fost realizat cu originalitate şi pot spune fără rezerve, unic în cadrul muzeelor etnografice din România, de către arhitectul botoşănean Mihai Mihăilescu, a cărui fiică Ioana Mihăilescu, a proiectat firma Muzeului Etnografic. Proiectul mobilierului de expunere a îmbinat 3 tipuri: panourile din împletitură fină de nuiele realizată cu artă, de meşterul Valentin Matraş de la Vorona, simezele din lemn profilat pentru expunere la perete şi podiumurile având cadrul de lemn natur placate cu plută şi cu spoturi mici de lumini, montate pe margini.

Paralel cu proiectul de mobilier, am lucrat la proiectul tematic propriu – zis al reorganizării expoziţiei etnografice fără un alt etnograf şi fără vreo idee venită din afară. Spaţiul oferit fiind extrem de mic, doar 5 săli în suprafaţă de numai 165 metri pătraţi, m-a limitat şi constrâns la realizarea unei sinteze a culturii populare botoşănene. Tot spaţiul mic primit, m-a obligat să aleg expunerea liberă pe „simeze”, panouri şi podiumuri, aşa cum am menţionat anterior, prin reuşita realizată de arhitect.

La a treia etapă a reorganizării expoziţionale, la mobilierul de expunere şi amenajare a participat colectivul Muzeului sub manageriatul prof. Lucica Pârvan şi contabil - şef Bogdana Mihaela Iurescu. De la fiecare sector, contribuţia a fost practică şi substanţială, meritând din plin recunoaşterea pentru implicarea efectivă: Mihaela – Elena Ştefură, Daniela – Marinela Luca, Didi Puiu, Livia Pânzariu, Alexandru Nechifor, Radu Papaghiuc, Gheorghe Apopei, Elena Aniţei, Sorinel – Constantin Enache, Silvia Cardaş, Elena Văculişteanu, Eduard Setnic, Aurel Melniciuc, Ionuţ Văculişteanu dar şi colegii de la Muzeul de Ştiinţe ale Naturii Dorohoi, Mihai Chiorescu, Ovidiu – Constantin Alboiu, Constantin Culică.

Împletind cele 3 etape la care m-am referit, prin contribuţia persoanelor implicate, expoziţia etnografică reorganizată în noul spaţiu, a fost, este şi va fi o reuşită, conturând civilizaţia populară a secolului al XIX-lea a zonei Botoşani.

PRIMA SALĂ

Cuprinde piese având două suporturi materiale diferite, lutul şi lemnul, a căror utilitate se împleteşte în gospodăria sătească.

Sala ilustrează vechiul meşteşug al olăritului, pe podiumul central, unde la masa de lucru cu uneltele, un manechin îmbrăcat în costumul popular de muncă se află aşezat la roata de modelat. Podiumul central este completat pe 3 laturi de expunere cu panouri pe plan vertical: pe peretele de nord este faţada locuinţei, cu elemente de arhitectură (acoperiş în „solzi”, cu „pazia” traforată la streaşină, un stâlp de casă sculptat, o fereastră mică de stejar cu gratii de fier, un fragment de cerdac având „fuscei” strunjiţi, şi uşa cu „rătez”); lângă casă este aşezat teascul cu 2 şuruburi de

lemn pentru struguri şi vase pentru vin (ulcior, cană şi căniţe); pe panoul de răsărit, expunerea continuă cu diverse piese de lemn şi ceramică.

În spatele meşterului olar, completând cele necesare la o casă, sunt expuse vase de lemn (măsurătoare de cereale – „dimerlie", piuă cu bătălău pentru grâu, găleată cu măsurătoare de lapte la stână, „doniţa", cutia cu capac lucrată la strung pentru luat caş la munca ogorului), dar şi vase de lut (lighean mare – „ravar") pentru frământat aluatul, datat cu anul 1903 şi semnat Dp (Dimitrie Pomârleanu), forme pentru copt cozonaci, untar, oale pentru lapte, încheind cu „presa" pentru ulei şi vasul de lut cu dop filetat, pentru păstrat uleiul.

Pe peretele de vest, pe 2 polițe fixate pe stâlpi, sunt expuse vase de lut de ceramică neagră, roşie şi decorate, smălţuite din centre ale zonei Botoşani (Lişna, Fundu - Herţii, Mihăileni, Hudeşti, Botoşani, Sulița, Ştefăneşti, Frumuşica), lucrate de vechii meşteri (Mihai Caciuc, Smerica Gheorghe, Grigore Cramariuc, Iordache Pomârleanu, Ilie Piatcovschi, Constantin Petroschi, Mihai Corneanu) şi vase tip „Kuty" lucrate în atelierul de astăzi al familiei meşterei Sonia Iacinschi din Botoşani.

Frumuseţea sălii este dată şi de secţiunea de cuptor, pentru arderea vaselor de lut, construită prin priceperea şi talentul colegului nostru Doru Manole.

Prima sală poartă şi o simbolistică prin existenţa elementelor de spiritualitate, a alimentelor liturgice PÂINEA ŞI VINUL, dar şi a celor pentru sfântul Maslu, FĂINA ŞI ULEIUL. Expunerea este gândită să îmbine materialitatea cu spiritualitatea într-o locuinţă de meşter olar care modelează lutul, aşa cum Dumnezeu l-a modelat pe Adam din lut, suflându-i viaţă.

Holul către SALA a 2-a

Continuă expunerea pe fundal, cu elemente de arhitectură (un fragment de acoperiş cu şindrilă cu „bot de raţă", o machetă de locuinţă veche ridicată pe „furci" cu nuiele împletite, cu „prispe" în jurul pereţilor lipiţi cu lut şi văruiţi, acoperită cu stuf şi „călăraşi" la coama casei, şi un fragment de cerdac având decor traforat).

SALA a 2-a a Muzeului este rezervată industriei casnice textile, cuprinzând unelte pentru pieptănat lâna, cânepa (piepteni cu dinţi de fier, ragilă, fuşalăi), depănători („letcă", „sucală"), un manechin îmbrăcat în costum popular cu furca în brâu, torcând caierul de lână, „răşchitorul" cu fire de bumbac. Manechinul aşezat într-o nişă a peretelui se află între două păretare de lână, cu decor geometric.

Expunerea continuă pe peretele de sud al sălii, cu ştergare ţesute şi brodate, legate în fluture pe cele două colţuri. Pe perete sunt prinse o scoarţă şi păretarul (de la Petricani – Săveni), cu decor complex (antropomorf, zoomorf, skeomorf, fitomorf, avimorf), pe scoarţă fiind reprezentat jocul cerbului la obiceiurile de iarnă (piesă clasată deja în categoria TEZAUR a Patrimoniului Cultural Naţional); pe podium se află o bancă cu spătar traforat şi o bancă tip „laiţă", acoperite cu lăicere; pe capătul laiţei un „val" de pânză de bumbac. Pe panourile împletite cu nuiele de pe peretele vestic sunt puse în valoare o scoarţă de la Brăieşti, clasată în TEZAUR şi un păretar cu păsări (cuci afrontaţi) de la Cerchejeni, încadrate de două ştergare brodate. Pe podium sunt „stativele" cu un manechin la ţesut pânză, o vârtelniţă mică şi o ladă pentru zestre, pictată cu decor floral şi cu ferecătură. Sala încheie expunerea cu peretele de

nord, pe care se află o scoarță datată 1879 de la Vorona, cu decor avimorf şi floral, deasemenea clasată în TEZAUR, iar pe podium sunt o maşină de tors cu furcă şi fuior, piepteni pentru „băteala" covoarelor țesute pe gherghef şi o vârtelniță sculptată cu decor geometric de regretatul învățător Ioan Simionescu de la Nicolae Bălcescu, ilustrând preocuparea învățătorilor de altădată de la Şcolile Normale, pentru civilizația populară a satelor.

SALA a 3-a

Prezintă dintre obiceiurile calendaristice de peste an, Crăciunul, prin accesoriile Stea, Luceafăr, Glob şi prin icoana prăznicară „Fecioara cu pruncul" lângă un stâlp de catapeteasmă sculptat în „torsadă" o împletire simbolică dintre ritualul magic şi religios al satului, Naşterea Sfântă a Pruncului Iisus; Anul Nou prin uratul cu Plugul (un manechin simulând tragerea brazdei), cu Buhaiul, jocurile de capră, țap, jocurile mascaților, jocurile de căiuți (de la Tudora, Vorona, Dumeni – George Enescu, Sarafineşti – Corni, Urlați – Gorbăneşti, Vârfu Câmpului). La fiecare căluț apar oglinzile rotunde şi dreptunghiulare, aşezate pe bot, în frunte, pe coroanele de motocei, pe pieptul jucătorului reflectând lumina solară. Şi în această sală, vorbim de o simbolistică a acestor jocuri care ne trimit către fertilitatea agrar – pastorală şi în perioada când aceste momente ritualice aveau loc după calendarul roman (până în anul 44 î.Hr.), în primăvară, odată cu reânvierea naturii. Reforma calendarului din anul 44 înainte de Hristos (î.Hr.), fixează Anul Nou în 1 ianuarie, aceste jocuri de fertilitate ale ogorului şi turmelor, mutându-se în plină iarnă. Sala mai prezintă ca o subliniere doar, Boboteaza prin cana de agheazmă cu „stebla" de busuioc, apoi marea sărbătoare a Învierii Domnului, Paştele (prin mielul pascal din aluat, ouăle încondeiate, la cele vechi – decor fierul plugului, grebla, florile de primăvară, crucea, calea rătăcită, dar şi unelte de lucru în cadrul industriei casnice textile) şi prin dusul coşului pentru sfințit, la biserică.

SALA a 4-a

Este interiorul unei locuințe de secol XIX din zonă, cu două încăperi. Pe partea de vest a sălii, este amenajată „căsuța" (camera de locuit), cu patul şi „culmea" cu hainele; pe panourile împletite din nuiele sunt expuse o scoarță de lână țesută cu pomul vieții şi oglinda cu ştergarul brodat, datat pe un colț cu anul 1900 şi pe celălalt cu inițialele meşterei C.D. Pe podium în continuarea patului este lada cu zestre pictată şi ferecată, dar şi datată cu anul 1878 (aflată pe listele de clasare ale Patrimoniului Național).

Peretele de nord al sălii face legătura între cele „două camere" ale locuinței şi unde sunt expuse pe podium, blidarul pentru „căsuță" cu vase de ceramică şi obiecte de uz gospodăresc (covățică pentru făină şi melesteu, căuş, piperniță, sărăriță, fund pentru mămăligă, lopățică pentru magiun) şi blidarul din 2 corpuri cu uşi de sticlă, cu elemente de decor prin strunjire, în partea de sus, şi cu uşi sculptate cu vase cu flori în partea de jos. Între cele două blidare, central ca un punct de atenție, este expusă o poliță cu vase de ceramică de influență bizantină (numită de regretatul cercetător etnograf Barbu Slătineanu, tip „Kuty", lucrată şi astăzi în atelierul din Botoşani, al

familiei meşterei Sonia Iacinschi), sub poliţa cu ceramică un păretar în romburi şi pe podium o ladă mică pictată, pentru păstrat valurile de pânză.

Peretele de răsărit al sălii, care intră în „casa cea mare" (camera de curat), susţine icoana cu „Sfântul Nicolae" datată cu anul 1879 şi cu ştergar, o scoarţă cu hora (aflată în TEZAURUL naţional). Pe podium sunt aşezate măsuţa mică rotundă cu scaune în jur, o ladă bancă pictată şi datată în inimoare florale cu anul 1853 (care a aparţinut familiei scriitorului I. Pillat la conacul de la Miorcani). Expunerea la perete se încheie cu un valoros fragment de scoarţă de la Darabani, reprezentând un călăreţ în armură, ţesut cu fire de lână vopsite vegetal şi fire de bumbac.

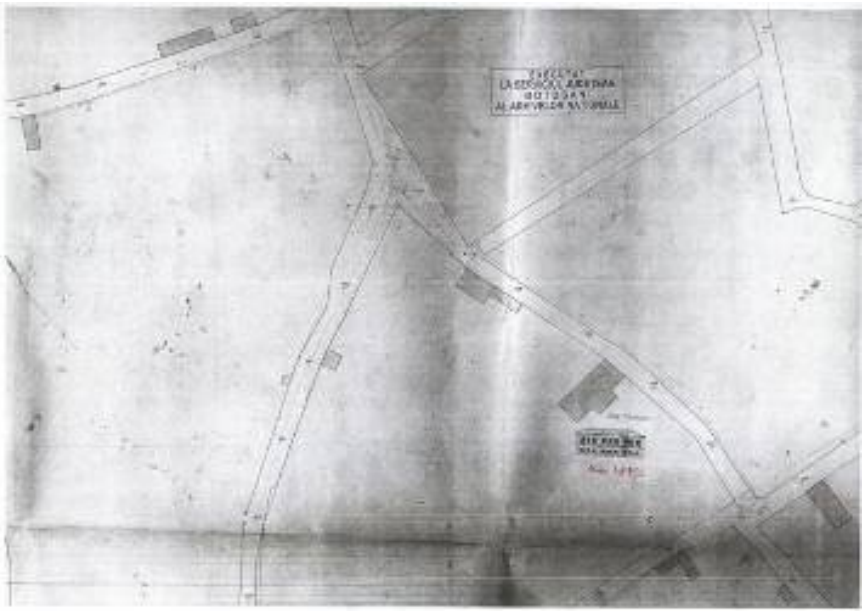
SALA a V-a

Este cea mai mare sală a expoziţiei de bază a zonei etnografice Botoşani şi care cuprinde în acelaşi timp portul de sărbătoare, dar şi un ritual al vieţii de familie, NUNTA. Costumele frumoase, unele din ele clasate în patrimoniu, sunt aşezate pe manechinele aflate într-un alai. MIRELE şi MIREASA în faţă, au aproape VORNICUL care altădată conducea întreaga nuntă, având în mână toiagul cu anul incizat pe el şi semnat „Cristea", cu un ştergar brodat cu cocoşi, legat la toiag de mireasă şi plosca de vin pictată şi incizată, floral şi cu „Sfântul Gheorghe" omorând balaurul şi datată 1921.

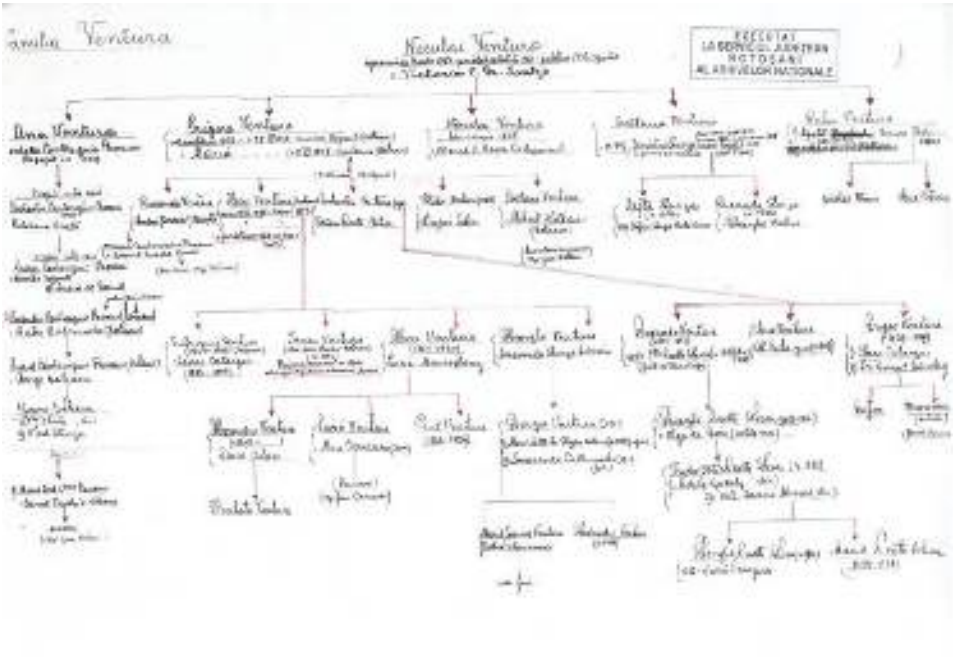
Imediat lângă VORNIC sunt NAŞII cu ştergare la gât (ţesute în timp şi brodate de MIREASĂ), urmaţi în spate de SOCRII MICI (PĂRINŢII MIRESEI) şi SOCRII MARI (PĂRINŢII MIRELUI). După socri, vin două perechi de „DRUŞTE" şi VORNICEI (care poartă legate la braţ ca semn distinctiv BATISTE DE VORNICEI cu text – inscripţie – una cu „SUVENIRE DE LA DOMNI TINERI ILIE ŞI MARIA. VORNIC .C." şi alta cu „DOMIŞOARA AGLAIA", cu precizarea că batistele erau croite şi brodate de DRUŞTE special pentru VORNICEI (care erau chemătorii la nuntă). Alaiul din expoziţie se încheie cu LĂUTARII (COBZARUL şi FLUIERAŞUL), având la mijloc o BUNICĂ mergând în alaiul nunţii.

Pe lângă podiumul central, sala este completată în expunere cu o imagine a aşezării săteşti de la Văculeşti care plasează nunta în comunitatea rurală, o imagine a Bisericii de lemn de la Brăieşti monument de arhitectură de secol XVIII (anul 1789), o imagine cu Mire – Mireasă şi o imagine de joc sătesc „Cele trei generaţii de la Flămânzi".

Am decis prin proiectul tematic să cuprind în sinteză, să concentrez cât mai mult şi complex cultura materială şi spirituală a comunităţii săteşti a secolului al XIX-lea şi până la prima jumătate a secolului al XX-lea a zonei Botoşani. A fost o mare responsabilitate acest demers realizat într-un spaţiu atât de mic, pus la dispoziţie în „Casa Ventura".

Vila Ventura în planul topografic al urbei Botoşani
desen de ing. Ştefan Emilian în 1872

Arborele genealogic al fam. Ventura
alcătuit de prof. Eugen D. Neculau

CASA VENTURA
(fața)
Intrare în muzeu

CASA VENTURA
(spatele)

MARIA VENTURA ÎN 1928
Actriță născută în Bucureşti în 1888 şi decedată la Paris în 3 decembrie 1954
Nepoată a lui Constantin Ventura şi fiică a dramaturgului Grigore Ventura
(profesor la Conservatorul din Bucureşti)

Lucrare aşezată sub bolta de intrarea muzeului etnografic
(Constantin Baraschi – „In memoriam" – ghips)

SALA 1 - GOSPODĂRIE DE MEŞTER OLAR (SINTEZĂ)

Olar la roată şi piese din două suporturi materiale (lutul şi lemnul)

Faţadă locuinţă, teasc şi ceramică: oale

Vase cu diversă utilitate (de vase pentru vin, pentru lapte, chiupuri, ulcior, marcoteţ, oală pentru sarmale, lighean pentru frământat aluat, vas pentru ulei;

iar de lemn: măsurătoare pentru cereale; piuă pentru grâu, doniţă şi găleată pentru lapte, untar, teasc pentru ulei

Detaliu: vase pentru grâu, cu făină pentru aluat, pentru lapte, pentru smântână, pentru caş

Cuptor pentru ceramică

HOL – ÎNTRE SALA 1 ŞI 2 – ARHITECTURĂ

Machetă locuinţă acoperită cu stuf
(cu „tindă” şi o cameră, cu prispe în jurul pereţilor)
Fragment de acoperiş cu şindrilă în „bot de raţă”
Fragment de „pazie” şi de cerdac

SALA 2 – INDUSTRIE CASNICĂ TEXTILĂ

Păretare, manechin cu furcă de tors, „răşchitor”, piepteni pentru cânepă şi lână, sucale pentru depănat

Scoarţă, păretar (Petricani – Săveni) şi bancă cu spătar

Covor (Brăeşti), păretar (Cerchejeni) între două ştergare, vârtelniță, ladă pentru zestre, maşină pentru tors

Război orizontal de țesut („stative”)

SALA 3 – OBICEIURI POPULARE DE PESTE AN

Crăciunul (steaua, luceafărul)

Anul nou (uratul cu plugul, capra, jocurile de măşti)

Anul nou (jocurile de căiuți), boboteaza

Paştele

SALA 4 – INTERIOR DE LOCUINȚĂ – SECOL XIX

Patul şi culmea cu haine;
scoarța şi oglinda cu ştergar, lada cu zestre

Blidare şi ladă mică pentru ştergare şi
valuri de pânză

Icoana cu ştergar, covor (comuna Nicşeni), ladă bancă,
scoarță (fragment) - călăreț

SALA 5 – PORTUL DE SĂRBĂTOARE – ALAI DE NUNTĂ

Alai de nuntă

Mire – mireasă

Vornicul mare şi naşii

Socrii mici

Socrii mari

Vornicel şi druşcă

Lăutarii (cobză, fluier) şi-o bunică

CENTRE DE CERAMICĂ DISPĂRUTE ZGURA - VASLUI

Ovidiu FOCŞA*

Cuvinte cheie: *ceramică, centre de ceramica din Vaslui, olari, Zgura.*
Keywords: *ceramic pottery centers in Vaslui, potters, Zgura.*

Abstract: *Based on prior information of what Clay was Moldovan folk ceramics, the former county Falciu - Crasna place and current Vaslui County, in which we find valuable information and volume of folk art from Vaslui to Professor Dan Ravaru a comprehensive documentation and welcome Vaslui popular culture, research and pottery centers repertorying missing constant concern is part museum specialists.*

Dispariția centrelor ceramice tradiționale din Moldova şi nu numai, reprezintă o certitudine tristă a vremurilor noastre, argumentată şi de prezența din ce în ce mai redusă la târgurile de profil a meşterilor olari autentici. Ca să dau un exemplu care îmi este cel mai la îndemână, am să spun că din experiența nefericită a ultimilor ani, *Târgul Olarilor „Cucuteni 5000”*, care şi-a câştigat în timp un renume binemeritat, în cei peste 30 de ani de existență devenind prin valoare, dimensiune şi constanță, un bun din patrimoniul cultural al Iaşilor, aici dându-şi întâlnire în fiecare vară, de Sf. Petru şi Pavel, cei mai buni ceramişti din țară, a suferit transformări majore în privința repartiției centrelor de ceramică prezente. Astfel, parcurgând zona de expunere, constatăm însă o inegală şi nemeritată reprezentare teritorială a meşteşugului. Dezechilibrul nu se datorează atât organizatorilor, care se străduiesc an de an să aducă cei mai buni olari din țară, cât datorită faptului că nu mai au pe cine invita, şi aici în Moldova, poate mai mult decât alte provincii româneşti, manifestându-se aceeaşi inconsecvență şi chiar dispariție a unor vechi centre meşteşugăreşti. În timp ce unele comunități tradiționale, de pildă: *Horezu* – Vâlcea şi *Korund* - Harghita, s-au adaptat cu uşurință noilor realități, prin lărgirea ariei de desfacere a produselor, perfecționarea tehnicilor de lucru şi propunând spre vânzare forme noi, alături de cele consacrate, iar altele, deşi slab reprezentate numeric, rezistă grație calității superioare a obiectelor realizate – *ceramica de Baia Mare* sau cea de *Oboga* – Olt, cele din Moldova, sunt prezențe tot mai rare de la un an la altul. Un exemplu în acest sens este lipsa olarilor provenind din centre importante prin valoarea artistică şi simbolică a meşteşugului în Moldova: *Dumeştii Vechi* şi *Brădeşti* – Vaslui, *Tansa* şi *Poiana Deleni* – Iaşi sau *Ireşti* – Vrancea, centre care şi-au încetat complet activitatea şi pentru a căror cauză de relansare trebuie făcut orice efort pentru a nu rămâne doar o amintire aşa cum se întâmplă în cazul olarilor de la Zgura. Fără a avea amploarea şi notorietatea ceramicii sus-menționate, oalele *de vatră* sau *de fiertură*, cum erau ele numite de către localnici, roşii sau negre si-au pus amprenta asupra localnicilor şi a comunităților învecinate,

* Muzeograf, Muzeul Etnografic al Moldovei – Complexul Muzeal „Moldova”, Iaşi.

Zgura Olteneştilor, fiind considerat un centru important pentru această parte de Moldovă, a începutului şi mijlocului de secol XX.

Fiind o veche aşezare răzeşească, moşiile răzeşilor suferind schimbări de-a lungul secolului al XIX-lea, unele au fost pierdute, (acele moşii pe care boierii nu au putut să le ia decât în parte), altele păstrate, astfel că un anumit număr de răzeşi au reuşit să-şi păstreze pământul, Zgura avea în anul 1912, 164 de suflete, din care 17 erau răzeşi, 21 de persoane erau împroprietărite cu pământ, ca foşti răzeşi, deveniți clăcaşi, calitate în care au fost împroprietăriți după legea din 1864, în timp ce 10 persoane sunt trecute ca fără pământ.

Situată la o distanţă apreciabilă faţă de cea mai apropiată comunitate urbană, înconjurată şi de păduri, pe drumuri anevoioase de pământ ce îşi croiesc cu greu ieşirea spre o zonă populată, Zgura a conservat un mod de viaţă patriarhal, reflectat în preocupările zilnice ale oamenilor de pe aceste meleaguri. În aceste condiții apare ca firească preocuparea zgurenilor de a face oale, mai ales că tradiția satelor din Podişul Central Moldovenesc, reclamă o asemenea îndeletnicire din cele mai îndepărtate timpuri, moştenită încă din neolitic şi continuată de-a lungul istoriei cu influenţe romane şi bizantine, vizibile în tipologia ceramicii contemporane.

Alături de Curteni, poziționat într-o zonă mai accesibilă, în apropierea drumului european ce leagă localitatea Crasna de Huşi, Zgura, formează perechea principalelor centre meşteşugăreşti ale Olteneştiului, altădată el însuşi un factor polarizant al tradițiilor populare dintre Valea Lohanului şi cea a Prutului. Faptul că cele două aşezări sunt situate relativ aproape una de cealaltă, a determinat şi o concurenţă dar şi o însuşire conştientă a meşteşugului, care s-a simțit de ambele părți. Spre deosebire de Curteni, a cărui producție ceramică a fost mai puțin însemnată cantitativ şi calitativ, ceramica Zgurenilor avea o mai mare căutare, numărul mare de meşteri şi calfe, determinând o producție însemnată şi constantă de-a lungul vremii. Cele două centre au avut ca numitor comun producerea unei olării asemănătoare în care precumpănesc oalele roşii şi negre nesmălțuite sau date cu strat subțire de *jmalț,* în cazul celei roşii arsă oxidant, de factură utilitară, întâlnită în mai toate gospodăriile din zonă dar şi din regiune, asemănătoare majorității centrelor ceramice din Moldova, unde s-a lucrat o astfel de olărie țărănească. Folosindu-se de aceeaşi materie primă şi unelte rudimentare de prelucrare, meşterii zgureni au realizat în funcție de cerere, olărie neagră şi roşie diferențiată de modul diferit al arderii. Calitatea deosebită a pastei, din care se făceau oalele de foc pentru fiertură cât şi cele în care se punea laptele la prins a făcut ca cererea unor astfel de produse să fie mare, fapt ce a dus la apariția atelierelor de olărit şi a cuptoarelor de ars, în aproape fiecare ogradă. Nu întâmplător, olarii de aici şi-au făcut un bun renume recunoscut de comunitățile învecinate, „zgureanul cu oale" sau „hai la oale că a venit zgureanul" fiind expresii des întâlnite în satele şi iarmaroacele Moldovei, acolo unde reuşeau să răzbată cu marfa lor.

În perioada interbelică, apreciem, pe baza informațiilor primite de la oamenii locului şi de la singurul meşter, Gheorghe Iacob, care mai trăia în momentul cercetării etnografice întreprinse în zonă, în Zgura erau câțiva zeci de olari, cei din neamul

Gălățeanu, Breazu, Mocanu, Iacob, Paraschiv, Olariu, Pară[707], fiind cei mai recunoscuți. Faptul că aici a fost o moşie răzeşească a determinat o administrare proprie a avutului, astfel că meşteşugul s-a putut dezvolta în cele mai bune condiții, mulți dintre cei prezenți având ateliere personale. Ceea ce surprinde într-un mod plăcut este faptul că pe lângă munca individuală, olarii aveau şi forme proprii de organizare, adevărate ateliere de învățare a acestei meserii, în care se grupau doi sau mai mulți meşteri care folosea şi muncă salarială. Pe lângă ceramica populară, aceste ateliere s-au făcut remarcate şi prin realizarea de țigle şi olane, a căror cerere a început să crească constant, pe măsură ce oamenii îşi înlocuiau vechile învelitori ale caselor realizate din paie şi stuf, cu materiale mult mai durabile şi mai frumoase. Meşteşugul zgurenilor ajunsese să fie atât de cunoscut şi apreciat încât se organizau şi cursuri de deprindere a meseriei de olar, atât în sat cât şi în localitățile învecinate, la care participau toți cei care îşi doreau să învețe. Renumele lor ajunsese să fie atât de cunoscut încât la un moment dat, au fost chemați şi la Iaşi, de către comercianții evreii, care astfel erau scutiți de un drum până la Zgura, pentru a se aproviziona cu marfă. Această practică a fost des întâlnită mai ales în perioada interbelică atunci când spiritul întreprinzător al comunității evreieşti se manifesta din plin, adunând la oraş în condiții financiare rezonabile, olari, dogari, butnari, rotari, ale căror produse aveau o mare căutare în rândul orăşenilor. După această experiență, mulți dintre olari s-au întors acasă, reluându-şi activitatea în mod individual. Preocuparea constantă față de acest meşteşug i-a adus comunității şi o participare la importantul concursul de olărie ținut la Bucureşti, pe data de 21 mai, în cadrul „Bâlciului Moşilor”[708], atunci când munca zgurenilor a fost apreciată şi recunoscută de către participanți, localitatea fiind trecută, alături de alte 21 de sate, pe harta centrelor producătoare de ceramică din Moldova.

Prima mențiune a moşiei satului Zgura apare în anul 1820, pentru ca în 1825 să fie trecută pe hartă sub denumirea de *Valea Zgurii.* Ulterior s-a mai numit şi *Slobozia Zgurii*, dovadă a faptului că oamenii locului şi au schimbat şi statutul juridic. La jumătatea secolului al XIX-lea, aici a funcționat şi un schit de călugări, desființat ulterior, în timpul secularizării (1864 – 1865). Înconjurată din toate părțile cu pădure, cu excepția unei mici părți în partea de sud, unde există şi teren arabil, localitatea şi-a făcut un nume mai ales din producerea oalelor, ca ocupație principală, venind oarecum să suplinească lipsa pământului.

Pe baza documentelor aflate la arhivă, primii olari s-ar fi stabili aici, venind de la Idrici o localitate învecinată, unde de asemenea apar menționate nume de *Olaru.*

Beneficiind de prezența abundentă a lutului, „era de ajuns o pană, două de hârleț, ca să dai de o vână bună de pământ”, olarii din Zgura au lucrat în primul rând ceramică utilitară, care mergea la foc, era cea care se căuta cel mai mult la iarmaroacele de Moşi, acestora alăturându-se în zilele de sărbătoare şi *oalele de Mo*şi, negre sau roşii, pictate cu var, cu ajutorul paiului de trestie, într-o formă asemănătoare celor de la Poiana Deleni – Iaşi.

[707] Inf. Gheorghe Iacob, 76 ani, agricultor, satul Zgura, com. Oltenești, jud. Vaslui (înregistrare mg., iulie 2005).
[708] Silvia Zderciuc, Mircea Dumitrescu, *Concursul de olărie din 1908*, în R.M., nr. 1/1970, p. 68.

În privința arderii oalelor, în Zgura, am identificat un singur tip de cuptor, care tipologic se încadrează în categoria cuptoarelor tronconice, cu vatră organizată, sub forma unei mese rotunde înconjurate de o cărare[709] asemeni altor centre de olărit din Moldova, între care menționăm localitatea Brădeşti – Vaslui. Lemnul folosit la ardere, provenea din pădurile ce înconjoară Zgura, „Râpa Zgurii", „Pădurea lui Moise", aprovizionarea făcându-se periodic[710]. Reconstituirea tipului de cuptor specific acestui centru, s-a făcut exclusiv pe baza relatărilor lui Gheorghe Iacob cât şi a consultării literaturii de specialitate, în momentul cercetării, în tot satul nu a mai fost găsit nici un astfel de tip de cuptor, fapt ce marchează o dată în plus dispariția meşteşugului.

Referitor la producerea şi desfacerea mărfii, Gheorghe Iacob ne povestea, că olarii țineau de obicei seama de solicitările oamenilor, astfel că, la începutul primăverii şi a toamnei cât şi în ajunul moşilor, ei făceau numai anumite tipuri de oale, în funcție de cerere: *lăptărețe*, *oale de sarmale* sau *chiupuri* pentru umplut borş sau pentru conservarea cărnii peste iarnă. Vânzarea mărfii avea o mare importanță, de ea depindea în mare măsură, reuşita comercializării. Astfel, în preajma sărbătorilor, umblau cu căruțele pline cu oale prin satele învecinate: *Barboşi*, *Vutcan*, *Mălăeşti*, *Deleni*, *Oțeleni*, *Răceni*, *Stuhuleț*, *Chetriş*. Bun cunoscător al spiritului comercial, olarul se înțelegea cu ceilalți, şi pentru a nu se concura, fiecare pleca într-o direcție diferită. Pentru a atrage atenția oamenilor şi a fi cât mai convingători, ei puneau la roata căruței în loc de piedică, o oală, mai groasă, pentru a demonstra astfel, rezistența ei. Unii apelau şi la o serie de trucuri, pentru a scoate în evidență calitatea mărfii vândute, astfel, loveau de pământ o oală cu pereții mai groşi, în aşa fel încât ea să nu se spargă. Pentru că drumurile făcute de olari prin sate erau anevoioase şi chiar periculoase, unii olari îşi duceau marfa la prăvăliile din oraşele învecinate (Huşi, Vaslui), unde comercianții o preluau, plătind-o în avans. Adesea, se întâmpla ca oalele să fie date direct din poartă, toamna mai ales, Zgura era vizitată de către „munteni", oamenii de la munte, care achiziționau oale în schimbul unor produse agricole, în special cartofi.

Colecția de ceramică din cadrul Muzeului Etnografic al Moldovei din Iaşi, cuprinde o tipologie diversă: *ulcioare ovoidale***,** repertoriate în toate centrele producătoare**,** ce alcătuiesc alături de *oțetare*, cele mai caracteristice forme ale ceramicii româneşti, *moşoaicele* sau *vasele de moşi, lăptărețe, străchini, oale de sarmale***,** vase utilitare necesare pregătirii şi servirii mesei. La aceste forme consacrate, canonice, pentru olăria moldovenească, putem adăuga *cornul de pază în vie*, folosit de săteni pentru alungarea graurilor sau *cuiburile de păsări*, inedite, prin forma lor antropomorfă.

Bazată pe o informare prealabilă a ceea ce Zgura a reprezentat pentru ceramica populară moldovenească, din fostul județ Fălciu – plasa Crasna, şi actualul județ Vaslui, în care informații prețioase aflăm şi din volumul *Arta populară din județul Vaslui*, a domnul profesor *Dan Ravaru*, o amplă şi binevenită documentare a culturii populare vasluiene, cercetarea şi repertorierea centrelor de olărie dispărute, se

[709] Florea Bobu Florescu, *Evoluția cuptoarelor de ceramică din Moldova, în Studii şi cercetări de etnografie şi artă populară*, Bucureşti, Editura Ştiințifică, 1965, p. 188.

[710] Era preferat lemnul de stejar, carpen şi ulm, de esență tare, cu care se încălzea cuptorul, formând jarul, ce era menținut apoi, o zi întreagă, cu ajutorul lemnului de tei, acesta fiind mai moale.

înscrie în preocupare constantă a specialiştilor muzeografi, reînfiinţarea în viitorul apropiat a unora dintre ele, fiind una din principalele deziderate ale muzeului nostru.

VASILE I. CATELEA, ULTIMUL OLAR DIN JUDEȚUL VASLUI

Ana-Maria RAȚĂ*

Cuvinte cheie: *ceramică, centre de ceramică din Vaslui, olar, cuptor, decor.*
Keywords: *pottery, pottery centres in Vaslui, potter, kiln, decoration.*

Abstract: *Information from field researches and interview undertaken in 2008 were used for presenting within this paper the pottery made in Brădeşti, a village in Vaslui, by Vasile I. Catelea, the last potter in this county. Previous articles were used for statistical data concerning the frequency of this handicraft during the years.*

Olăritul, unul dintre cele mai spectaculoase şi mai apreciate meşteşuguri, reprezintă un fapt de cultură şi civilizație dintre cele mai complexe. Pe parcursul procesului de realizare a obiectelor, olarul se foloseşte de elemente primordiale – apă şi foc –, plămădeşte materiile prime şi creează, îmbină *lucrul mâinii* cu *lucrul minții*. Tocmai de aceea mentalitatea colectivă tradițională face paralelisme între creațiile olarului şi omul ca plăsmuire a lui Dumnezeu şi sunt consemnate numeroase credințe populare în care oala este legată de momentele de răscruce ale destinului omenesc. În cadrul obiceiurilor legate de cultul morților, cele care se păstrează şi se perpetuează cel mai bine, oalele de lut sunt nelipsite, de la momentul ieşirii sicriului din casă, când se sparge o oală, până la pomana dată de sufletul morților de Moşi, cu mâncarea în strachină sau farfurie, împreună cu o cană cu apă.

Pentru arealul actualului județ Vaslui, bogatul material arheologic şi etnografic consemnat[711] atestă practicarea acestui meşteşug de-a lungul timpului, în majoritatea centrelor de olărit din zonă realizându-se ceramică roşie de factură romană, dar mai ales ceramică neagră de origine dacică.

Datorită amplasării geografice şi prezenței elementelor necesare practicării acestui meşteşug, în județul Vaslui au existat numeroase centre de olărie. Pentru secolele XVIII-XX, Victoria Semendeaev şi Voica Maria Puşcaşu consemnează nu mai puțin de 50 de localități în care s-a realizat ceramică[712]. Dintre acestea, 17 erau deja dispărute în momentul conceperii lucrării, iar 13 aveau ardere reducătoare, deci ceramică neagră. Este de remarcat faptul că într-o statistică din 1863 privind numărul de centre de olărit din țară, județul Tutova se afla pe locul 9[713].

Cu trecerea timpului, centrele de olărie au devenit din ce în ce mai puține ca număr. În urmă cu aproximativ două decenii, mai activau aproximativ nouă centre de ceramică, dintre care enumerăm Zgura, Poiana lui Alexa, Dumeştii Vechi, Brădeşti,

* Consilier, Direcția Județeană pentru Cultură şi Patrimoniu Național Vaslui.
711 Dan Ravaru, *Repere etnofolclorice şi de istorie locală*, Editura Pim, Iaşi, 2010, p. 346-347.
712 Victoria Semendeaev, Voica Maria Puşcaşu, *Centre producătoare de ceramică din Moldova (secolele XVIII-XX)*, Iaşi, 1996, p. 29-31.
713 Dan Ravaru, *op. cit.* p. 358-359.

Fălciu, Codăeşti, Chirceşti. În anii 2000, numărul centrelor scăzuse la trei: Brădeşti (comuna Vinderei), Poiana lui Alexa (comuna Puşcaşi) şi Dumeştii Vechi (comuna Dumeşti), toate aceste centre producând numai ceramică roşie, deşi în trecut se făcea mai mult ceramică neagră.

Astăzi, mai întâlnim un singur olar, Vasile I. Catelea, din localitatea Brădeşti, comuna Vinderei, care, din păcate, nu mai lucrează de aproximativ trei ani. Ultimul târg de meşteri populari la care a fost prezent a fost cel organizat la Vaslui în anul 2010.

Brădeştiul a fost un sat specializat în meşteşugul ceramicii. Centrul de olărit de aici este consemnat ca fiind activ în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Verificările în teren din 1969 şi 1979 au atestat existenţa următorilor olari: Ghiur Toader, Lungu D. Ştefan, Catelea N. Ion, Catelea N. Alecu[714]. La acea dată, se produceau ambele tipuri de ceramică – roşie şi neagră. Asupra centrului ceramic de la Brădeşti s-au referit autori importanţi, precum G. Zane, în *Industria din România în a doua jumătate a secolului al XIX-lea* (1970), sau Barbu Slătineanu, în *Ceramica românească* (1938).

La începutul secolului al XX-lea, Brădeştiul era considerat unul dintre cele mai puternice centre de olărit. Cu 190 de familii de olari şi 150 de cuptoare de ars vase, acesta se afla pe locul 4 pe ţară[715]. De aici se aprovizionau satele din jurul oraşelor Vaslui, Bârlad, Fălciu şi Galaţi. În urma cercetărilor de teren efectuate, Victoria Semendeaev nota, pentru anul 1969, existenţa a 16 olari, iar pentru anul 1979, existenţa a 10 olari, care produceau, în mod permanent, ceramică smălţuită de uz casnic[716].

Vasile I. Catelea s-a născut la 7 noiembrie 1929 în Brădeşti, într-o familie de olari. A învăţat acest meşteşug de la tată (Ion Catelea) şi de la bunic (Neculai Catelea). A stat mai mult de 20 de ani în Galaţi, lucrând la Combinatul Siderurgic, dar după pensionare s-a întors în Brădeşti şi a reînceput să facă oale, ducând mai departe, alături de soţia sa, Vasilica, tradiţia acestui sat. Vasile Catelea ne povesteşte că în vremea copilăriei sale Brădeştiul era recunoscut pentru numărul mare de olari: "era satul vestit de olari"[717].

[714] Victoria Semendeaev, Voica Maria Puşcaşu, *op. cit.,* p. 29.
[715] Barbu Slătineanu, Paul Petrescu, *Arta populară în Republica Populară Română. Ceramica*, ESPLA, Bucureşti, 1958, apud Rodica Pop, *"Ultimul mohican" din Brădeşti – Vasile I. Catelea, singurul olar*, în "Elanul", nr. 23, 2003,Vaslui, p. 1.
[716] Victoria Semendeaev, *Aspecte etnografice din satul Brădeşti, comuna Vinderei, judeţul Vaslui*, în "Cercetări istorice" (serie nouă), IX-X, Iaşi, 1978-1979, p. 43.
[717] Înregistrare realizată la 26 mai 2008, în Brădeşti, de către Ovidiu Focşa – Muzeul Etnografic al Moldovei; Ana-Maria Raţă – Direcţia Judeţeană pentru Cultură Vaslui.

Fig. 1. Olarul Vasile I. Catelea. Fotografie realizată în 26 mai 2008[718].

Născut fiind într-o familie de olari, Vasile Catelea a crescut practic cu oalele în casă şi a început să lucreze singur de la vârsta de 14-15 ani. Materia primă necesară producerii ceramicii este procurată de către meşter, după spusele sale, din apropiere: lemnele pentru ardere (plop şi tei) din pădurea Grăjdenilor, iar lutul din Fundu Râpii (scos de la 4-5 m adâncime).

Fig. 2. Imagine din atelierul de lucru al olarului Vasile I. Catelea.

[718] Figurile 1-4 au fost realizate în 26 mai 2008. Imagini din arhiva Direcţiei Judeţene pentru Cultură Vaslui.

Tehnica folosită este cea cunoscută: extragerea lutului, udatul şi dospitul timp de câteva zile, bătutul cu maiul, tăiatul în felii subțiri pentru înlăturarea corpurilor străine, călcatul cu piciorul, frământatul cu mâna, modelarea la roata olarului, desprinderea vasului de pe roată cu sârma, decorare cu motive ornamentale, smălțuirea, arderea.

Fig. 3. Oale nearse.

Cuptorul de ardere folosit a fost construit de către olar. Este săpat în mal, făcut din vălătuci, cu două guri de foc. Vasele se clădesc circular în jurul „sclipului”, iar după ce sunt aranjate se „hârbuiesc” cu cioburi de oale.

Fig. 4. Cuptorul de ars ceramică al olarului Vasile I. Catelea.

Olarul obişnuia să facă cinci-şase cuptoare de oale pe an, vasele de lut erau foarte căutate, fiind necesare țăranului în viața de zi cu zi. Trebuiau oale noi la

începutul perioadelor de post, pentru că nu puteau fi utilizate cele în care s-au făcut mâncăruri de frupt; la Moşi se cereau întotdeauna străchini şi "moşoaice"; toamna erau realizate oale de capacitate mai mare pentru sezonul nunților, dar şi oale pentru depozitarea hranei pe timp de iarnă. Hramul satului (Sfânta Parascheva, 14 octombrie) reprezenta un alt moment în care oalele erau căutate, dată fiind prezența, cu această ocazie, a oamenilor, rudelor din alte sate: "Păi vine omul, şi mănâncă, şi bea, şi vrea să cumpere şi o oală, două, trei, patru".

Pentru a-şi vinde marfa, olarul Vasile I. Catelea mergea prin satele din jur: "Aveam căruța mea cu cai, mă duceam prin sat, aduceam boabe, aduceam grâu". În schimbul oalelor, pe vremuri primea cereale: "de două ori pline, că aşa era", apoi, cu trecerea timpului, şi bani. Mergea prin satele din apropiere, dar şi în iarmaroace, în târguri: "Tocmai pe la Bujor încolo, înspre Galați, înspre Vaslui", "am fost şi la Fălciu, la Murgeni, în toate părțile am fost...". Obişnuia, de asemenea, să vândă şi mai multe oale odată, cum făcea de exemplu cu evreii din Bârlad, care erau un fel de intermediari, căci vindeau apoi oalele cu bucata.

Vasile Catelea a lucrat ceramică smălțuită de uz casnic, păstrând formele, decorul şi modul de ardere specifice centrului ceramic din care provine. În general, se produc: oale pentru gătit mâncare cu dimensiuni variind între 1 şi 4 litri; oale pentru fiert sarmale, cu o toartă sau două, cu capacitate de 4-8 litri, respectiv de 6-12 litri; borcane, chiupuri pântecoase; tortare; ulcioare cu pântecele bombat şi gâtul lung; gâtlane (lăptare); căni de diferite mărimi, cu partea inferioară pântecoasă, gâtul evazat, gura bilobată, toarta arcuită prinsă de gât şi de pântece; străchini şi străchinoaie de formă tronconică; ghivece pentru flori, fierbători pentru vin; olane pentru cişmele şi hogeaguri[719].

Fig. 5. Căni realizate de olar pentru Târgul meşterilor populari din Vaslui, 2005.

[719] Vasile Munteanu (coord.), *Arta tradițională – mijloc de dezvoltare economică*, editat de CJCPCT Vaslui, 2008, p. 50; Dan Ravaru, *op. cit.*, p.350.

Fig. 6. Strachină – Târgul de meşteri populari din Vaslui, 2005.

Fig. 7. Ulcior

Fig. 8. Chiup

Târgul de meşteri populari din Vaslui, 2005.

Ornamentarea vaselor, în general simplă, se face cu humă albă pe fondul roşu de obicei neangobat. Caracteristic acestui centru este decorul "în limbi", "cărărit", executat prin turnare cu lingura şi situat în partea superioară a vaselor[720]. Pe pereţii vaselor, întâlnim, dispuse circular, motive geometrice: puchi, şarul cu puchi, spirala, cercuri simple, dar şi din cele animaliere, cum ar fi şarpele. Gama cromatică este relativ redusă, pe vasele realizate întâlnim în principal culorile alb, verde şi galben.

Ceramica realizată de către Vasile I. Catelea – ceramică roşie parţial smălţuită de uz casnic, de factură utilitară – se înscrie în tipologia specifică sudului Moldovei, apropiindu-se de ceramica realizată de Marcel Mocanu din Braniştea, judeţul Galaţi, cu deosebirea că la vasele realizate de acest meşter olar predomină factura decorativă.

Dacă în anii din urmă olarul îşi vindea marfa prin sate, în târguri şi iarmaroace, în vremurile noastre, când instituţiile de profil organizează diverse manifestări pentru promovarea meşteşugurilor tradiţionale, Vasile I. Catelea a participat la târguri de meşteri populari organizate la Vaslui, dar şi la Sibiu (2007, în cadrul evenimentului "Sibiu – capitală culturală europeană"), unde a devenit membru al Academiei artelor tradiţionale şi a obţinut o „Diplomă de excelenţă pentru stăruinţă şi performanţele obţinute în conservarea şi valorificarea tradiţiilor culturale din domeniul artelor plastice".

Trecerea timpului şi-a pus amprenta şi asupra ultimului olar din judeţul Vaslui. Vasile I. Catelea nu mai lucrează din anul 2007, însă ceramica sa rămâne în colecţii particulare şi în muzee ca mărturie a satului de altădată şi ca o recunoaştere pentru meşterul care, de-a lungul atâtor ani, a creat cu dragoste şi tenacitate, plămădind lutul din care a făurit oale şi străchini de aşezat pe mesele tuturor, în viaţa de zi cu zi.

Fig. 9.

[720] Dan Ravaru, *op.cit.*

Fig. 10.

Fig. 11.

Fig. 12.

Fig. 13.

Fig. 14.

Fig. 15.

Fig. 16.

Fig. 17.

Fig. 18.

Fig. 9-18. Olarul Vasile I. Catelea la Sibiu, în 2007[721].

BIBLIOGRAFIE

- Vasile Munteanu (coord.), *Arta tradiţională – mijloc de dezvoltare economică*, editat de CJCPCT Vaslui, 2008.
- Corina Nicolescu, Paul Petrescu, *Ceramica românească tradiţională*, Editura Meridiane, Bucureşti, 1974.
- Rodica Pop, "*Ultimul mohican" din Brădeşti – Vasile I. Catelea, singurul olar*, "Elanul", nr. 23, 2003, p. 1-2.
- Dan Ravaru, *Repere etnofolclorice şi de istorie locală*, Editura Pim, Iaşi, 2010.
- Victoria Semendeaev, *Aspecte etnografice din satul Brădeşti, comuna Vinderei, judeţul Vaslui*, "Cercetări istorice" (serie nouă), IX-X, Iaşi, 1978-1979, p. 35-66.
- Victoria Semendeaev, Voica Maria Puşcaşu, *Centre producătoare de ceramică din Moldova (secolele XVIII-XX)*, 1996, Iaşi.
- Georgeta Stoica, Olga Horsia, *Meşteşuguri artistice tradiţionale*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2001.

[721] Imagini din arhiva Centrului Judeţean pentru Conservarea şi Promovarea Culturii Tradiţionale Vaslui.

DESPRE NECESITATEA ÎNFIINȚĂRII UNUI MUZEU SĂTESC

Gianina Cristina CHIRILĂ*

Cuvinte-cheie: *muzeu, colecție, patrimoniu, sat, tradiție, cultură, legislație, educație, instituție, profesor, colecționar*
Key-words: *museum, village, collection, heritage, tradition, culture, law, culture, education, teacher, collector*

Abstract: *The necessity to retrieve the identity of the nation resulted in the establishment of village museums, school collections and private collections in the villages of Vaslui county. There are preoccupation and passion for to ethnographic treasures which should be preserved for the benefit of rural communities.*

Românii au avut nevoie întotdeauna de identitate națională, de recunoaștere a propriilor rădăcini, cum aprecia Nicolae Iorga: *Numai atunci când fiecare sat, fiecare comună, fiecare colț de țară vor avea scrise istoria lor, vom avea în întregime scrisă istoria patriei noastre*. Această nevoie de regăsire a identității de neam, dar şi necesitatea impetuoasă de a umple un gol la sate a dus şi în județul Vaslui la apariția unor muzee săteşti, a unor colecții muzeale în şcoli şi a colecțiilor particulare. Aceste comori istorice nu au beneficiat, din păcate, de o legislație adecvată şi, nefiind incluse în niciun sistem de protecție sau protejate de autoritățile locale şi de stat, s-au pierdut în timp, atunci când inițiatorii lor nu au mai fost în viață (colecția preotului econom stavrofor C. Ursăcescu de la Curteni, colecția arheologică a lui Ghenuță Coman din Murgeni, colecția învățătorului Costache Buraga din Dăneşti, colecția învățătorului Nicolae Gr. Ciubotaru din Vultureşti ş.a.). Pierderea acestui patrimoniu cultural important a fost nu numai a colecționarilor care le-au înființat, ci şi a comunității din care au făcut parte.

Încă din 1987, sesizând nevoia punerii muzeelor săteşti sub protecția legii, pasionatul colecționar Ion Diaconu, fondatorul muzeului din Vutcani, județul Vaslui, a formulat principiile de organizare a muzeelor săteşti, material trimis oamenilor de cultură îndreptățiți pentru a susține această cauză. Potrivit ***Legii privind ocrotirea patrimoniului cultural național al RSR*** (Legea 63/30 octombrie 1974), nu era permisă înființarea de noi instituții muzeale la sate, aşezămintele deja existente fiind subordonate primăriilor şi Muzeului județean, în regim tolerat. Astfel, Elena Maxim, cercetător la I.C.E.D. Bucureşti, ca răspuns la materialul profesorului I. Diaconu, era de părere că *aceste muzee săteşti trebuie instituționalizate - cu norme de muzeu, dar nu cu remunerație, deoarece transformările economice, administrative prin care trece țara impun (...) păstrarea in „situ" a unor elemente săteşti pe cale de dispariție*. În acelaşi context, Eugen Agrigoroaiei de la Muzeul Etnografic din Iaşi afirma: *Punctele muzeistice, chiar cele mai bune, nu sunt muzeele săteşti în accepțiunea că ar avea decret de întemeiere. Dar sunt foarte actuale şi binevenite (...) nu se pot pune condiții*

* Profesor, Scoala cu clasele I-VIII „Ioan Agarici" com. Muntenii de Sus, jud. Vaslui.

fixe muzeelor (...) asupra participării la punctele muzeistice comunale, căci aceste instituţii sprijină din principiu activitatea muzeală locală.[722]

Responsabilitatea şi subordonarea acestor muzee ar fi trebuit să fie coordonată pe plan local Consiliului Popular până la revoluția de la 1989, iar după această dată Primăriilor, care ar trebui să se îngrijească de alocarea unui spațiu adecvat şi a unui buget pentru achiziționarea, păstrarea şi conservarea inventarului existent. Dar Primăriile comunale manifestă un dezinteres total pentru valorificarea şi păstrarea tradițiilor şi spiritualității locale, ducând uneori un adevărat război cu dascălii care se ocupă de îngrijirea muzeelor săteşti în privința spațiului, a recunoaşterii statutului juridic al instituției muzeale şi a bugetului *(Muzeul Sătesc „Tasia Andronic"* din Vutcani, vechi de 40 de ani, a fost recunoscut de autoritățile locale ca persoană juridică abia în 2006, în urma demersurilor prof. Mihai Enache; *Muzeul Sătesc Banca-Gară,* deschis în 1989, a fost desființat după anul 2002 din cauza lipsei de spațiu; *Muzeului Arheologic* din Giurcani i s-a confiscat clădirea unde s-au aflat colecțiile timp de 20 de ani, sediul fiind transformat în Casă Parohială, iar pasionatul arheolog Mihai Rotaru a fost nevoit să-şi mute bogata sa colecție într-o aripă din incinta casei sale etc.).

O altă inițiativă de salvare a patrimoniului sătesc a fost avansată de profesorul I. Diaconu, care a înaintat un apel personalităților şi instituțiilor abilitate din județ pentru înființarea unei „Ligi a muzeelor", constituite într-o fundație sau asociație: *Soarta aşezămintelor noastre culturale este vitregă. Nu se ştie dacă, după ce noi nu vom mai fi, ele vor mai putea exista. De aceea cred că ar fi bine să ne unim eforturile pentru a da un statut temeinic, pentru a le feri de distrugere. Avem o singură cale :* ***Liga muzeelor şi colecțiilor săteşti,*** *pe care dorim să o realizăm. Dacă sunteți de acord să faceți parte dintre membrii fondatori, atunci scrieți urgent pe adresa: prof. Diaconu Ion, com. Vutcani, jud. Vaslui.* [723]

Aceluiaşi inimos profesor îi aparțin ideile de "instituții de cultură populară" şi „ligă de cultură populară", subliniind: *Muzeul Satului este un mod de valorificare a potențialului cultural, artistic, de la nivelul satelor româneşti. Ceea ce vrem noi acum este să dăm un Statut muzeelor săteşti şi într-un fel să le legalizăm, nu pentru că ele ar fi ilegale, dar nu sunt ale nimănui, deci dacă dispare persoana care a creat dispare şi creația artistică şi este păcat să se întâmple aceasta. Primăriile locale au obligația să sprijine aceste acțiuni prin posibilitatea de a înființa institute de interes local. Şi în acest fel, muzeele săteşti ar putea fi instituționalizate. Sigur că ele nu pot fi înființate în orice comună, ci doar acolo unde există potențial sau o vatră istorică ce a acumulat valori de patrimoniu. Este soluția pe care o văd nu numai eu, dar şi oamenii de cultură din județ (...) înființarea unei Ligi la nivel național ar face ca toate aceste instituții de interes public să aibă un drum identic, să aibă aceeaşi limbă, în sensul adunării de material arheologic şi conservării acestuia. Un rezultat pozitiv al campaniei noastre de presă ar fi benefic nu pentru o persoană anume, ci istoriei întregului județ Vaslui.* [724]

---

[722] Ion Diaconu*, Vutcani, plai de dor*, Vutcani, nr.1, ian. 2004 , p. 4.
[723] Idem, *op.cit*., febr. 2004, p.10.
[724] Mihai Ciobanu, *Salvați muzeele săteşti,* în Monitorul de Vaslui, nr. 268, 13 nov. 2005, p. 3 A.

Adunarea de constituire a Ligii a avut loc la 9 mai 1998, a fost prezidată de Ioan Mancaş, directorul de atunci al Muzeului Județean "Ştefan cel Mare" Vaslui. Lipsa reprezentanților muzeelor săteşti din Tăcuta şi Grumezoaia care, deşi îşi confirmaseră prezența, nu au mai participat, dar şi dezbaterile membrilor prezenți, care au contrazis această idee, au dus la eşecul acțiunii.

Nici memoriul înaintat Parlamentului de către acelaşi dascăl Ion Diaconu, conținând proiectul "Statutului Muzeelor Săteşti", nu a avut ecoul aşteptat, după cum demonstrează scrisoarea redactorului-şef al "Revistei Muzeelor", Virgil Nițulescu: *În calitate de expert parlamentar la Comisia pentru cultură, arte, mijloace de informare în masă a Camerei Deputaților, am citit scrisoarea dvs. din 2 febr. 1999. Desigur, o voi prezenta şi parlamentarilor, imediat după reluarea dezbaterilor pe comisii. Trebuie să vă spun că singura cale prin care Parlamentul vă poate da o mână de ajutor este dezbaterea problemelor legate de dvs. În momentul în care Comisia va fi sesizată cu proiectul de lege al muzeelor şi colecțiilor, proiect aflat în curs de avizare la diverse ministere.*[725]

Directorul Centrului Județean pentru Conservarea şi Promovarea Culturii Tradiționale din Iaşi (CJCPCT), Adrian Ardeleanu declara: *Formele cele mai frecvente de punere în valoare a patrimoniului tradițional sunt muzeele săteşti (...) Punerea în valoare a specificului local e o datorie morală, întrucât ele conservă identitatea comunităților rurale şi devine cartea de vizită a locurilor.*[726]

Transformările de după 1990 şi noile reglementări legislative („Legea muzeelor şi colecțiilor publice", nr. 311 din 2003 şi „Legea nr. 12 din 2006 pentru modificarea şi completarea Legii muzeelor şi a colecțiilor publice**"** nr. 311/2003) au dus la apariția muzeelor şi colecțiilor săteşti, ca o reacție reflexă de apărare şi păstrare a valorilor tradiționale pe care satul le mai are încă.

Pentru a înțelege condițiile care au determinat înființarea colecțiilor şi muzeelor săteşti este impetuos necesară alcătuirea unui istoric al comunelor respective, în condițiile în care se cunosc foarte puține date despre evoluția acestora în timp, în lipsa unor preocupări de scriere a unor monografii cu informații complete aduse la zi, datorită transformărilor economice, culturale, sociale prin care trec satele moldoveneşti într-un ritm alert.

După al doilea război mondial, în mediul rural s-a constatat un interes deosebit pentru adunarea, păstrarea şi conservarea obiectelor de patrimoniu. Astfel, s-au înființat numeroase muzee şi colecții care valorifică zestrea culturală a satelor, adevărate comori spirituale.

Dacă până în anul 1945 în județul Vaslui existau două muzee săteşti, la Curteni (1904) şi Vultureşti (1935), numărul acestora a crescut în perioada următoare. Deşi nu exista o legislație adecvată, care să protejeze nucleele muzeografice apărute, până în anul 1989 s-au înființat muzeele din Emil Racoviță (1964), Grumezoaia (1968), Dăneşti (1970-1971), Giurcani (1972), Dimitrie Cantemir (1974), Vutcani (1983), Tăcuta (1984) şi Banca-Gară (1989).

---

[725] Ion Diaconu*, op. cit.*, febr. 2004, p. 10.

[726] Oltița Cîntec, *Satele Moldovei stau pe o mină de aur pe care o ignoră*, în Evenimentul, nr. 4647, 31 aug. 2006, p.11.

După 1989 se constată o mai mare deschidere a autorităţilor şi a comunităţii locale pentru colecţionarea şi păstrarea patrimoniului cultural, specific zonei. Au luat fiinţă muzeele săteşti şi şcolare din Vetrişoaia (1999), Laza (2000, Schinetea (2000-2001), Pogoneşti (2005), Muntenii de Jos (2006), Pogăneşti (2007),), Muntenii de Sus (2000 şi 2009) ş.a. Acestea sunt rodul pasiunii intelectualilor de la sate, mai ales al dascălilor care şi-au asumat rolul de a aduna aceste valori însemnate. Conduşi de un ideal nobil, iniţiatorii muzeelor şi colecţiilor au fost adesea oameni ai şcolii, conştienţi de necesitatea păstrării valorilor spirituale ale satului: învăţătoarea Tasia Andronic (Grumezoaia), învăţătorul Marin Rotaru (Giurcani), profesorul de matematică- Ion Diaconu (Vutcani), învăţătorii Elena şi Costel Rotaru (Tăcuta), profesorul de istorie- Gheorghe Gherghe (Banca-Gară), profesorul de istorie- Vasile Ilie şi Alexandru Gusu, fost profesor de română (Laza), profesorul de istorie Gianina Cristina Chirilă şi învăţătoarea Adam Daniela (Muntenii de Sus), profesoorul de matematică- Romeo Surdu (Pogana), profesorul de muzică- Romeo Brunchi (Muntenii de Jos), învăţătorul Andrei Dumitru (Pogăneşti), profesorul de istorie- Ştefan Plugaru (Pogăneşti), tehnicianul agronom- Sergiu Ştefănescu (Valea Mare) ş.a.

Astfel, după cum aprecia profesorul univ. dr. Nicolae Ursulescu, *profesorii trebuie să fie primii salvatori ai patrimoniului cultural, oriunde vor activa, pentru că ei au pregătirea necesară în acest sens şi se află cel mai aproape de acest patrimoniu. Acest patrimoniu se află în permanenţă sub ochii noştri, dar puţini sunt cei care vor să-l vadă şi să-l salveze. Cei mai mulţi, din nepăsare sau din ignoranţă, trec pe lângă reale comori spirituale, considerând că este doar sarcina specialiştilor să intervină.*[727]

Se constată, totuşi, faptul că majoritatea muzeelor săteşti şi şcolare din judeţul Vaslui nu au spaţii proprii de expunere, fiind organizate în incinta şcolilor (Laza, Muntenii de Sus, Grumezoaia, Pogana, Tăcuta, Vetrişoaia, Banca-Gară, Stoişeşti, Giurcani, Pogoneşti) sau în sediul căminelor culturale (Muntenii de Jos, Vutcani), adevărate instituţii de cultură şi de educaţie. Problema spaţiului rămâne însă evidentă, unele colecţii neavând un cadru de expunere adecvat (Muntenii de Sus, Valea Mare), sau colecţiile se află în clădiri improprii unui muzeu, în foste şcoli vechi, dezafectate, supuse degradării (Tăcuta, Grumezoaia).

Faptul că elevii sunt solicitaţi pentru a se alătura colecţionării obiectelor vechi, păstrării vestigiilor şi tradiţiilor, pentru preţuirea valorilor muzeale, demonstrează rolul educativ al muzeului sătesc şi şcolar, care reuşeşte să prezinte istoria ca pe un exemplu viu al dovezilor materiale şi spirituale ale strămoşilor şi nu ca pe un simplu şir de evenimente.

Orice localitate, oricât de modestă, poate oferi material suficient pentru înfiinţarea unei colecţii sau a unui muzeu, deoarece, după cum aprecia Grigore Antipa în 1935, într-un articol intitulat "Muzeele săteşti", acestea *sunt un instrument puternic al activităţii culturale la sate... în răspândirea culturii la populaţia locală şi îndrumarea acestei populaţii în toate îndeletnicirile ei, fiind în primul rând institute de instruire şi educaţie.* [728]

[727] Gianina-Cristina Chirilă, *Istoria muzeelor din Moldova (până în 1945)*, Editura Pim, Iaşi, 2008, p. 9.
[728] Idem, *Muzee şi colecţii din judeţul Vaslui*, Editura MediaSind, Vaslui, 2011, p. 150.

Acolo unde există preocupare şi pasiune, comorile etnografice ar trebui puse în valoare şi păstrate cu sfinţenie în folosul simbolic al comunităţilor săteşti, care ar trebui să fie conştiente că nevalorificându-şi trecutul riscă să îşi piardă identitatea.

BIBLIOGRAFIE

1. Chirilă Gianina-Cristina, *Istoria muzeelor din Moldova (până în 1945)*, Editura Pim, Iaşi, 2008
2. Idem, *Muzee şi colecţii din judeţul Vaslui*, Editura MediaSind, Vaslui, 2011
3. Cîntec Oltiţa, *Satele Moldovei stau pe o mină de aur pe care o ignoră*, în Evenimentul, nr. 4647, 31 aug. 2006.
4. Ciobanu Mihai, *Salvaţi muzeele săteşti,* în Monitorul de Vaslui, nr. 268, 13 nov. 2005.
5. Diaconu Ion*, Vutcani, plai de dor*, Vutcani, nr.1, ian. 2004.
6. Idem, *Muzeul sătesc Vutcani*, Vutcani, nr. 2, febr. 2004.

EMINESCU ŞI ARGHEZI, ÎNTÂLNIRE ÎN PLANUL SACRU AL CUVÂNTULUI

Adina-Gabriela CERNOSCHI[*]

Motto:
„Păşiți încet cu grije tăcute, feții mei
Să nu-i călcați nici umbra, nici florile de tei.
Cel mai chemat s-aline din toți şi cel mai teafăr
Şi-a înmuiat condeiul de-a dreptul în luceafăr."
(Tudor Arghezi, *Inscripție pe amfora lui*)

Cuvinte cheie: *M.Eminescu, T. Arghezi, poet, poezie, limbaj liric.*
Keywords: *M.Eminescu, T. Arghezi, poet, poetry, lyrical language.*

Abstract: *M.Eminescu and T. Arghezi poets bet their writings suggestiveness verb and euphony of the verse, the fact is that both poets have exceeded era, both were and were extended beyond the literary currents of the time, both trying new reconfiguration of reality and both succeed, because both are found in the plane's sacred word, which he so nobly serve.*

Eminescianismul şi eminescialitatea reprezintă paradigma despre care se vorbeşte adesea în lirica românească, e amprenta pe care Eminescu şi-a pus-o pe fiecare creator de vers. Reper pentru mulți dintre poeții ce l-au urmat, Eminescu a devenit un model literar, conştient sau inconştient, pentru toți cei care au făcut din vers un destin; ecoul poeziei sale s-a reflectat în motive, în atmosferă, în elemente paratextuale, în structură stilistică, în sugestie, în prozodie sau chiar în armonia multor stihuri ce au văzut lumina tiparului după moartea sa. Marin Mincu surprinde foarte bine personalitatea proeminentă a lui Eminescu, definindu-l într-un articol publicat în 1982 drept un poet național - „ctitorul unei patrii literare ... ce a sintetizat toate formele şi structurile", considerând că „aşa cum există o patrie literară a lui Dante, aşa există şi patria literară a lui Eminescu".[729] De aceea, orice creator de vers de după Eminescu este raportat mai întâi la el şi apoi caută să se identifice elementele specifice universului său.

Critica tradițională şi modernă, preocupată de conturarea şi articularea universului liric arghezian, a suspectat pertinent sau exagerat, relațiile cu liricul eminescian. În 1927, când Arghezi (un admirator declarat a lui Eminescu, singur îşi mărturisea rădăcinile în paradigma eminesciană) publica primul volum de „Cuvinte potrivite", critica literară s-a grăbit să-l orienteze fie spre autorul Luceafărului, fie mai curând într-o secretă rivalitate cu acest, aşa cum afirma cu maliționozitate Şerban Cioculescu. Eugen Lovinescu şi Vladimir Streinu consideră că s-a identificat de

[*] Profesor, Şcoala „Alexandra Nichita" Vaslui.
[729] Mincu, Marin, *Textualism şi autenticitate*, Editura Pontica, Constanța, 1993.

timpuriu în lirica arghezian coexistența unei componențe eminesciene, în special în erotica elegiacă. Ov. S Crohmălniceanu vede în lirica lui Arghezi „un univers în dependență eminescian”[730]. P. Constantinescu şi G. Călinescu îl percep pe Arghezi drept primul creator concurent cu cel eminescian. Mai târziu, Ioana Em. Petrescu merge pe opinia lui Şerban Cioculescu şi consideră opera arghezian drept „o mare replică dată eminescianismului din chiar interiorul ei şi nu o modificare structurală a relației eu-lume-text, care să atragă o modificare a tipului de poetică. Universul lui Arghezi e opus celui eminescian prin materialitatea limbajului, prin componența ludică a poeticii sale şi prin interesul pus asupra lumii reale în aspectele ei triviale.”[731]

Dar aşa cum marii artişti sunt legați chiar şi prin elemente contradictorii, fire nevăzute relaționează universul liric al lui Eminescu de lumea poetică a lui Arghezi. La o analiză atentă a scrierilor celor doi poeți, punând în paralel unele texte din volumul de debut al poetului psalmilor cu poeme ce tratează tema iubirii şi a naturii la Eminescu, sesizăm similitudini în ceea ce priveşte construcția versului, atmosfera creată, unele motive recurente şi unele tehnici în modul de comunicare a mesajului. Astfel, într-una dintre poeziile intitulate *Creion*, debutul textului („Vino joc de vorbe goale”.) coincide cu primul vers din cunoscutul poem eminescian *Dorința,* iar atmosfera elegiacă şi melancolică din creațiile argheziene rezonează cu cea din textele eminesciene *Lacul, Floare albastră, Călin (file din poveste)*. În ambele texte natura devine cadru de desfăşurare a întâlnirii perechilor de îndrăgostiți (izolați de lumea înconjurătoare – „Suntem singuri” şi „Vom fi singuri, singurei”). Poemele sunt asemănătoare şi în ceea ce priveşte structura ideatică – ambele se deschid cu replicile măştilor feminine ale eului lirici şi în ambele poezii iubirea este doar un vis. Iubita din poemul arghezian e aceeaşi prezență diafană şi intangibilă, a cărei frumusețe şi al cărei farmec sunt aureolate de „ploaia picăturilor de rouă”, aşa cum la Eminescu „ploua cu flori de tei”.

Elementele universului cosmic şi cele ale universului teluric se încadrează în tipicul cadrului eminescian, recognoscibil în multe poeme ale eroticii argheziene – *Melancolie* – „Când se tulbură-n fund lacul”, *Miez de noapte* – „Scapără frumoşii teferi/Sumedenii de luceferi”. Eul liric este singur şi nu găseşte nici măcar în prezența iubitei completare – finalul poemelor *Creion şi Floare albastră.* În ceea ce priveşte atmosfera comună în care natura devine ostilă eului liric, remarcăm creațiile *Adânca mare şi Marină.*

Se constată deasemenea şi un eminescialism explicit la nivelul titlurilor din volumul publicat în 1927, dar şi la nivelul temei (efemeritatea sentimentului, neîmplinirea în planul înalt al iubirii) – *Melancolie, Miez de noapte, Se bate miezul nopții.*

Referitor la limbajul celor două universuri lirice, Vladimir Streinu nota apropierea acestora „Eminescu îşi trage originalitatea limbii sale din cronici şi hrisoave de voievozi; Arghezi – din ceasloave sau cazanii, câteodată ereticeşti” şi apreciind în aceeaşi măsură pe amândoi, criticul nota într-o manieră metaforică că la

[730] Ov. S Crohmălniceanu ,*Tudor Arghezi*, Editura de Stat pentru literatură şi artă, 1960.
[731] Ioana,Em.Petrescu, Eminescu şi mutațiile poeziei româneşti, Editura „Viitorul Românesc” Bucureşti, 1998.

Eminescu găsim uneori „ceva arghezian şi la Arghezi ceva eminescian". Punând în relație aceste observații cu poeme aparținând celor doi mari lirici, decelăm în poezia *Dedicație* , aceeaşi atmosferă redată fidel printr-un vers, cu cea din *Peste vârfuri:* „Visez o dragoste suavă / O sărutare lină, rece / Cum simt molifții din dumbravă / Când peste dânşii luna trece".

O „traducere" în limba lui Arghezi (abordare mai sobră a temei) a poeziei *Departe sunt de tine* par a fi poemele *Cenuşa visărilor* şi *Doliu*. În ambele texte argheziene descoperim aceeaşi fascinație pentru spectacolul halucinant al antitezelor. Poemul eminescian *Singurătate* este o sinteză a liricii argheziene organizat prin sentimentul puternic al melancoliei, prin iubirea nemulțumitoare, prin solitudinea eului liric şi chiar prin motivele biblice. Cele din urmă nu au însă consistența din opera argheziană, ele fiind în opinia Ioanei Em. Petrescu, „simple vocabule ale discursului poetic". Şi în ultimele poeme publicate de Arghezi există elemente ce amintesc de Eminescu. Asemenea elegiilor erotice din anii colaborării la „Viața românească" şi la „Viața socială", aceste scrieri din urmă au tonalitatea melopeică a unor poezii precum *Să-şi cer un semn iubito* sau *Despărțire.* E vorba de poemele lui *Arghezi – Scrisoare* şi *Ecourile – acestea*: „Aveai un fel de noapte în ochi şi-un fel de glas / Că-n luptă de-a şoptitul, pe seară m-ai rămas", "Te-ai împletit pe strune, ca iedera subțire, / Şi le-ai adus prisosul adaos de simțire. / Nu ştiu de cântă harpa, când noaptea mi-o sărută / Sau freamăt-ți tu-n vibrarea ei gemută"

În ceea ce priveşte poezia de inspirație religioasă, Ioana Em. Petrescu constată că „Mitul (creştin) nu e pentru Eminescu decât o proiecție a gândirii umane care încearcă să prindă prin ele eternitatea."[732] Ca şi Arghezi, Eminescu a reținut însă din mitul creştin câteva elemente sacre ce au devenit în opera sa vocabule ale discursului poetic. Imaginea lui Cristos, părăsit de Tatăl ceresc (mai puțin patetică şi mai puțin umană, decât aceea argheziană – *Duhovnicească)* se asociază cu ideea generală a divorțului dintre mit şi credință (Dumnezeu şi om) sau cu imaginea de spirit părăsit de Ideea lui Napoleon din *Memento Mori*. La Eminescu există Demiurgul, la Arghezi apare Dumnezeu. În această serie de poeme asemănarea e mai mult de ordin lingvistic şi mai puțin de ordin ideatic – câmpul semantic religios creează la Eminescu atmosfera thanaticului.

Marin Mincu vorbea despre „un eminescianism pamfletar"[733] la Arghezi, atunci când poetul blestemă sau devastează precum Eminescu din *Scrisoarea III*, sau Eminescu din *Doina.* Ideea pare să fie corectă dacă este susținută şi de ceea ce spunea însuşi poetul „Florilor de mucigai" despre poetul junimist: „Eminescu e un pamfletar. Satira lui e o răzvrătire de biruință împotriva vieții".

Cert este că ambii poeți au pariat în scrierile lor pe sugestivitatea verbului şi pe eufonia versului, ambii şi-au depăşit epoca, ambii au aparținut şi s-au extins peste curentele literare ale vremii, ambii încearcă noi reconfigurări ale realității şi ambii reuşesc, pentru că amândoi se întâlnesc în planul sacru al cuvântului, pe care-l slujesc cu atâta noblețe.

---

[732] Ioana, Em.Petrescu, *Eminescu şi mutațiile poeziei româneşti*, Editura „Viitorul Românesc" Bucureşti, 1998.

[733] Marin Mincu, *Paradigma eminesciană*, Pontica, 2000.

BIBLIOGRAFIE

- Tudor, Arghezi, *Versuri*, Editura Minerva, Bucureşti, 1988.
- Mihai, Eminescu, *Poezii,* Editura Minerva, Bucureşti, 1988.
- Mincu, Marin, *Textualism şi autenticitate*, Editura Pontica, Constanța, 1993.
- Petrescu, Ioana, Em., *Eminescu şi mutaţiile poeziei româneşti*, Editura „Viitorul Românesc" Bucureşti, 1998.
- Micu, Dumitru, *Lecturi şi păreri*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1978.
- Cioculescu, Simona, *Şerban Cioculescu despre Tudor Arghez*i , în revista „România literară".
- Cioculescu, Şerban, *Introducere în poezia lui Tudor Arghezi*, Editura Natură şi Cultură, Bucureşti,1946.
- Crohmălniceanu, Ov. S. , *Tudor Arghezi*, Editura de Stat pentru literatură şi artă, 1960.
- Mincu, Marin, *Paradigma eminesciană*, Pontica, 2000.

AMENAJARE ŞI REMODELARE FUNCŢIONALĂ LA MUZEUL MEMORIAL MIHAIL KOGĂLNICEANU IAŞI

Adrian PUIŞORU[*]

Cuvinte cheie: *Muzeul Memorial "Mihail Kogălniceanu", amenajare, restaurare, conservare*
Keywords: *Memorial Museum "Mihail Kogălniceanu", building, restoration, conservation*

Abstract: *M.Kokălniceanu Street building that houses the No. 11 Memorial Museum "Mihail Kogălniceanu", dated in the first half of the nineteenth century is a historical monument. From construction building had several owners. Before becoming a museum in 1971 was the club student of the Faculty of Medicine and Pharmacy. The ground floor was rearranged without changing their purpose and function (memorial museum) and complementary functions. Interior spaces have new dimensions in accordance with the requirements of the new arrangements and to ensure efficient traffic flow. It was intended to replace existing interior finishes to floors, walls, ceilings and all elements related to the integrity of space, to achieve a performance that works to modernize and individualize space arranged. To replace the existing floor exhibition spaces and restore administrative areas. Infrastructure elements to cover up type plants were performed ceilings and railings with technical role, suspended ceilings, ambient lighting and lighting scenarios point. The joinery, doors and windows were replaced with wood joinery (oak) glass baking dish. Climate of the interior space was achieved with latest equipment which keeps constant temperature and humidity conditions. Decorating and remodeling works were performed in the period 2010-2012.*

Clădirea din strada M.Kokălniceanu nr.11 care adăposteşte Muzeul Memorial "Mihail Kogălniceanu", datează din prima jumătate a secolului al XIX-lea şi este monument istoric.

De la construcţie clădirea a avut mai mulţi proprietari. Înainte de a deveni muzeu, în anul 1971, a fost club studenţesc al Facultăţii de Medicină şi Farmacie. Clădirea este compusă din demisol, parţial şi parter. Înălţimea demisolului este de 2,75 m (intrados grindă). Parterul prezintă valori cuprinse între 3,45 m şi 4,78 (în zona sălii mari). Înălţimea la cornişă este de 4 m, iar înălţimea la coamă este de 7,65 m. Structura de rezistenţă a clădirii este din zidărie portantă având grosimea zidurilor cuprinsă între 70-80 cm la demisol şi 60-65 cm la parter. Clădirea reazemă pe fundaţii continui sub ziduri din zidărie de piatră. Accesul la parter (zona amenajată) se face pe latura nordică, iar la demisol pe latura vestică. Fundaţiile construcţiei sunt alcătuite din piatră. Cota tălpii de fundare este de -3,75 m în zona de pe latura vestică. Planşeele

[*] Cercetător dr.ing., Complexul Muzeal Naţional „Moldova" Iaşi.

inițiale din lemn au fost înlocuite treptat cu planşee din beton armat: în anul 1968 cel de peste parter, iar în anul 1972 cel de peste demisol.

În plan orizontal, construcția existentă are dimensiunile de 23,38 x19,10 m. Accesul la nivelul parterului în clădire se face pe latura nordică, iar la demisol pe latura vestică. Construcția este acoperită cu şarpantă din lemn, învelitoarea fiind din tablă zincată pe astereală din scânduri de brad.

Muzeul memorial Mihail Kogălniceanu – fațade exterioare

Sala de expoziție 1 – Hol primire

Holul clădirii reprezintă prima încăpere a circuitului muzeal şi aici sunt expuse canapelele Biedermeier, măsuțe şi fotolii, un suport pentru cărți de vizită, un cuier pentru hol şi un suport pentru umbrele, astfel încât vizitatorul să se familiarizeze de la început cu universul cotidian al unei familii din elita societății româneşti a veacului al XIX – lea. Un candelabru din bronz doré, o consolă cu oglindă, un tablou şi un bust al lui Mihail Kogălniceanu completează atmosfera ambietală propusă.

Sala de expoziție 2

Circuitul muzeal continuă în aripa stângă a clădirii unde se află un salon de primire, dormitorul şi salonul doamnei.

Sala de expoziție 3

Circuitul de vizitare continuă prin salonul de primire, menit să reliefieze zona de conversație, cu precădere masculină, după servirea mesei subiectele predilecte fiind cele economco-sociale sau politice. Pentru a recrea un astfel de cadru ambietal s-au folosit piese de mobilier stil Napoleon III: bahut(bufet), bibliotecă, fotolii, mese, scaune.

Casă bilete Hol intrare Cameră primire oaspeți

Sala de expoziție 4 – dormitorul

Pentru a reconstitui un interior a cărui funcționalitate să fie camera de culcare s-au folosit piese de mobilier stil Ludovic XV: patul, toaleta şi o noptieră. S-au expus scaune joase, un paravan în stil oriental, o măsuță pentru toaletă, un scaun tip scoică, o icoană, trusa de toaletă cu monograma Adelei G.Sturdza, una din nurorile lui Mihail Kogălniceanu. Tot aici se găsesc locul şi caseta pentru bijuterii cu intarsii din sidef (moştenită de Ecaterina Kogălniceanu de la soacra sa), costumul popular al Ecaterinei şi cutia pentru pălării cu monograma M.K.

Sala de expoziție 5 – Salonul Doamnei

În aripa stîngă a casei, lângă Salonul de muzică a fost reconstituit un salon similar celui existent în epocă. Având în vedere că doamnele din înalta societate se retrăgeau uneori într-o sală de recepție mai mică, oarecum asemănătoare Salonului oval, ce cuprinde o oglindă cu consolă, măsuțe, scaune, berjere şi o canapea, salonul pentru ceai şi cafea a fost considerat mai mult locul destinat conversațiilor feminine sau petrecerii timpului liber al membrilor familiei.

Mobilierul în stil Ludovic al XVI-lea, mobilierul din lemn dotat şi cu împletitură din pai, pianul "Thomashek", oglinda dorată, vasele din porțelan de Sévres, tablouri, candelabre, sfeşnice, covoare, precum şi alte obiecte de artă decorativă sunt menite să creioneze repere ale unui cadru ambiental specific unei familii boiereşti care de multe ori avea oaspeți de seamă.

Salon

Salonaş Ecaterina Kogălniceanu

Biroul lui Mihail Kogălniceanu

Sala de expoziție 6 – Salonul

Salonul, având o latură cu absidă spre exterior este spațiul central al casei, locul unde se etalează lucrurile cele mai de preț ale propietarului.

Începând cu mijlocul secolului al XIX-lea, mobilierul se schimbă, cel turcesc cedând treptat locul celui franțuzesc, de stil Ludovic al XIV-lea, Ludovic al XV-lea şi Ludovic al XVI-lea. În noua organizare tematică s-a amenajat salonul ca Salon de muzică, destinat pentru organizarea unor evenimente cultural-recreative de tipul: concerte, audiții muzicale, seri de muzică şi poezie, spectacole de teatru.

Pentru a proteja patrimoniul muzeal în această sală, nu au fost etalate decât tablouri şi două oglinzi de mari dimensiuni, cu rame aurite.

Rafinamentul şi bunul gust au fost puse în evidență prin tapetarea pereților cu mătase, iar sala a fost mobilată cu 50 scaune model Ludovic al XVI-lea (replici) şi un pian.

Lambrochenurile şi tapițeria scaunelor au fost confecționate din mătase identică cu cea utilizată pentru pereți.

Sala de expoziție 7 - Sufrageria

Sufrageria, situată în apropierea salonului, în aripa dreaptă a casei, a fost mobilată cu două „grandes buffets", din stejar cu blat de marmură, decorată cu sculpturi (figuri antropomorfe), canapea, fotolii şi oglindă. Masa şi scaunele ocupă centrul încăperii. Pe masă au fost aşezate: farfuriile folosite pentru servirea diferitelor feluri de mâncare, unele decorate cu monograma lui Mihail Kogălniceanu şi alături de acestea, paharele de vin sau apă din cristal de Baccara, tacâmurile din argint, fructierele din porțelan cu monogramă. Toate acestea sugerează, dincolo de ritualul servirii mesei, rafinamentul proprietarilor.

Sala de expoziție 8 – Biroul

Circuitul muzeal se încheie cu reconstituirea biroului, considerat spațiul de relaxare şi lectură, dar şi de rezolvare a problemelor ce țineau de administrarea gospodăriei, precum şi a diverselor activități profesionale care solicitau atenția proprietarului şi în timpul său liber. Biroul era de asemenea şi un spațiu privat unde erau primiți doar prietenii foarte apropiați şi colaboratorii.

Pentru reconstituirea interiorului acestei încăperi s-au utilizat piese de mobilier aflate în colecția muzeului: un birou şi două biblioteci din lemn de nuc sculptat, două fotolii de epocă tapițate cu piele şi o masă. Sigiliul cu monogramă, servieta cu cifru, cutia pentru pălării (cu monogramă), o lampă de birou, o călimară, o scrumieră, servieta originală, însemnele lojei masonice al cărui membru a fost, fotografii ale urmaşilor săi, sfeşnice etc. sunt valoroase piese de patrimoniu care conferă autenticitate ambientului epocii create.

Dormitor

Sufragerie

Hologramă M. Kogălniceanu

Descrierea lucrărilor de arhitectură

Zona parterului s-a reamenajat fără a-şi schimba destinația (muzeu memorial) şi funcțiunile complementare. Spațiile interioare au noi dimensiuni, în conformitate cu cerințele noii amenajări şi în vederea asigurării unui flux de circulație eficient. S-a avut în vedere înlocuirea finisajelor interioare existente la pardoseli, pereți, tavane şi toate elementele care țin de integritatea spațiului, pentru realizarea unei lucrări performante care să modernizeze şi să individualizeze spațiul amenajat.

Pardoseala existentă s-a înlocuit în spațiile expoziționale şi s-a refăcut în zonele administrative. În scopul mascării elementelor de infrastructură de tip instalații s-au realizat tavane şi parapeți cu rol tehnic, tavane suspendate, scenarii de iluminare ambientală şi iluminări punctuale. Elementele de tâmplărie, uşi şi ferestre au fost înlocuite cu tâmplărie din lemn stratificat (stejar) cu geam termorezistent.

Climatizarea spațiului interior s-a realizat cu aparatură de ultimă generație care păstrează condițiile de temperatură şi umiditate constantă.

Instalaţii sanitare

Alimentarea cu apă a instalațiilor interioare s-a realizat astfel:

- branşament la rețeaua exterioară de apă potabilă;
- instalația de distribuție a apei spre consumatorii din clădire s-a făcut prin conducte din cupru, izolate anticondens;
- instalația de racordare a obiectelor sanitare realizată cu conducte de cupru.

Pregătirea apei calde s-a realizat în centrala termică murală în sistem instant.

Pe lângă racordarea la instalația de canalizare a tuturor obiectelor sanitare s-a prevăzut montarea unor scurgeri de pardoseală.

Instalaţii termice

S-au prevăzut următoarele tipuri de instalații interioare în raport cu destinația fiecărui spațiu din cadrul clădirii:

- instalații de clima cu ventiloconvectoare pentru spațiile de vizitare, birou administrativ şi depozit;
- instalații de încălzire cu corpuri statice pentru grupurile sanitare. Corpurile statice s-au amplasat în apropierea pereților exteriori. Alimentarea cu agent termic a instalației de încălzire cu corpuri statice s-a făcut din centrala termică. Centralele murale funcționează independent una de alta, fiecare asigurând agent termic pentru jumătate din parterul clădirii (spațiul amenajat).

Gazul natural este asigurat de la firida aflată în incinta clădirii. Pentru siguranță, pe alimentarea cu gaze, în exteriorul clădirii există o electrovalvă comandată de un senzor de gaze instalat în camera centralei termice. La eventualele scăpări de gaze electrovana va închide alimentarea.

Producția de energie frigorifică pentru instalațiile de clima cu ventiloconvectoare din spațiile de vizitare, birou administrativ şi depozit este prevăzută cu sursă energetică proprie, respectiv un chiler, ampalsat în exteriorul clădirii, care asigură independența în exploatare a spațiilor.

Instalaţiile eletrice

Instalațiile electrice aferente au o putere instalată totală de 30,10 kw pentru consumatorii de iluminat, forță şi prize. Puterea cerută este de 21,70 kw şi este preluată din blocul de măsură şi protecție BMPT şi distribuția la consumatori prin intermediul tabloului TE.

Instalaţii pentru iluminat general

Pentru iluminatul general al tuturor încăperilor s-au utlizat corpuri pentru montaj pe plafon pe perete după caz. Aceste corpuri de iluminat sunt cu becuri economice. Excepție fac corpurile de iluminat din grupurile sanitare prevăzute a fi cu lămpi cu incandescență şi capace din policarbonat, etanşe.

Instalaţii electrice pentru climatizare şi ventilaţie

Ventiloconvectoarele au fost alimentate din tabloul electric pe circuite distincte, pornirea lor făcându-se din controlerul destinat fiecărui aparat în parte. Ventiloconvectoarele sunt grupate câte 4 pe fiecare circuit. Circuitele de alimentare a ventiloconvectoarelor au fost echipate cu siguranțe automate cu protecție diferențială.

Instalaţie pentru iluminat de siguranţă

Iluminatul de siguranță pentru evacuare s-a prevăzut pe căile de evacuare şi la ieşirile din clădire.

Instalaţii pentru alimentarea prizelor pentru uz general

Pentru alimentarea unor consumatori diverşi s-a prevăzut o rețea de prize pentru uz general, racordate în tabloul TE, prin siguranțe automate cu protecție diferențială. Prizele utilizate sunt triple în centrala termică şi duble în celelalte zone. În spațiile tehnice s-au utilizat prize bipolare cu contact de protecție montate aparent.

Instalaţia antiefracţie şi de semnalizare incendiu

Instalația antiefracție şi de avertizare incendiu cuprinde:

- centrala automată antiefracție complet echipată, inclusiv baterie locală, amplasată în totalitate în camera de comandă. Centrala este de tip adresabil;
- detectori de fum adresabili;
- detectori de mişcare adresabili;
- butoane manuale de avertizare incendiu, adresabile;
- hupe piezoelectrice cu bec cu xenon, amplasate câte una în interor şi alta în exterior.

Lucrările de amenajare şi remodelare s-au executat în perioada 2010 - 2012.

OZONUL TROPOSFERIC ŞI ACŢIUNEA LUI DISTRUGĂTOARE ASUPRA MUZEELOR MĂSURI DE CONSERVARE PREVENTIVĂ

Ioana-Maria BĂITANU[*]

Cuvinte-cheie: *conservare preventivă, procese chimice ireversibile, poluarea aerului pe timp de vară, blocarea proceselor chimice distructive, protejarea patrimoniului din instituţiile de cultură - muzee, ozonul şi acţiunea lui asupra factorului uman şi cel locativ.*

Key-words: *preventive preservation, irreversible chemical processes, air pollution during the summer, blocking destructive chemical processes, protection of the patrimony of cultural institutions - museums, the ozone and its action on the human and locative factor.*

Abstract: *The human factor is the one that leaves its marks on nature, on the environment, it changes it, it pollutes it and eventually transforms it in its energy, bearing the consequences.*

În atenţia noastră a fost întotdeauna conservarea preventivă pentru protejarea patrimoniului mobil sau imobil, în lucrarea mea am să prezint un factor de risc major care în timp atacă atât mediul, omul, cât şi locaţiile destinate ca locuinţe sau instituţii de tot felul, incluzând şi pe cele de cultură, într-un cuvânt poluarea.

„Dar ce este poluarea ? În accepţiunea cea mai largă a acestui termen tot ceea ce este străin unui mediu bine definit ca sistem. Tot ceea ce este străin compoziţiei naturale şi raporturilor dintre compuşii naturali ai aerului. Potrivit acestei definiţii, printre elementele care poluează aerul se numără, printre altele: praful, fumul, gazele reactive cum sunt SO_2, NOx, amoniacul, ozonul rezultat a unor procese industriale şi într-o oarecare măsură şi a unor surse naturale şi biologice... poluanţii sunt foarte nocivi. În măsura în care pătrund în sălile muzeelor aceştia induc procese chimice complexe, de conservare a bunurilor, mai ales a celor de natură organică, dar nu numai”[734].

Factorii naturali ai mediului au un rol important în mecanismul degradării. Noi percepem doar mecanismele şi efectele vizibile produse de umiditate, temperatură, oxigen şi gazele poluante.

Locul ocupat de oxigenul liber este poate cel mai agresiv factor împotriva căruia nu ne putem apăra în mod direct. Toate clădirile au în comun, la bază, materiale de construcţii a căror rezistenţă este scurtată de procesele chimice percepute prin efectele lor ireversibile: fragilizare, schimbare de culoare, aspect, măcinare. Cele trei clase care afectează bunurile de patrimoniu şi clădirile menite a le adăposti sunt:

- factorii naturali

[*] Expert consultant conservare, Bacău

[734] Aurel Moldoveanu, „*Conservarea preventivă a bunurilor culturale*”, Bucureşti, 1999, p. 129.

- factorii biologici
- factorul uman

Dacă luăm în discuție factorii naturali, în ultimul deceniu ne plângem de schimbările bruşte climaterice, ori de călduri extreme, ori de temperaturi minime foarte joase. Vara suntem avertizați de temperaturile ridicate mai ales din timpul amiezei. De ce? Pentru că factorul canicula schimbă structura oxigenului şi îl transformă într-un gaz periculos. Marile oraşe au străzi destul de înguste, împânzite de blocuri cu multe etaje care blochează o aerisire corectă şi o circulație naturală a aerului. Bulevardele sau străzile înguste acționează ca adevărate canioane în care se blochează gazele toxice provenite din traficul infernal sau din industrie.

- Care este acest gaz periculos: este ozonul troposferic sau ozonul de asfalt. Poluarea aerului capătă pe timp de vară noi forme. Canicula generează pe străzile pline de gaze de eşapament un nou gaz, derivat din oxigen şi care, dacă este preluat de organismul uman în locul oxigenului este dăunător vieții.

Acest ozon troposferic este „ozonul rău" şi nu rezultă din activitățile umane, el este compus din oxizii de azot şi compuşii organici volatili. De aici şi „efectul de seră" total neplăcut, sufocant în timpul amiezei.

Poluarea aerului este determinată în proporție de 70% de traficul rutier, rezultând 90 % oxid de carbon şi emisii de plumb, care sunt mai periculoase decât cele rezultate din sectoarele industriale.

Oxidul de carbon, oxidul de azot au concentrațiile maxime admise pentru 24 de ore de 2,0 mg/m^3. Ce produce expunerea umană la valori mari, de exemplu 5,400 mg/m^3, în zona N. Bălcescu din Bacău, timp de o oră ? Produce cefalee, greață, iar o expunere de 3-4 ore poate avea efect letal la orele de vârf. Aceşti factori fac parte din clasa factorilor reactivi, care se combină între ei şi acționează asupra factorului uman, dar şi cel locativ.

Singurul factor care ajută la blocarea proceselor chimice distructive expuse mai sus este scăderea temperaturii şi menținerea „ozonului bun". Ozonul bun, din stratosfera, protejează viața, filtrează radiațiile ultraviolete cu care soarele bombardează planeta.

Deci să nu uităm, ozonul rău se formează în straturile joase ale atmosferei şi duce la poluarea de tip fotochimic.

Ce se întâmplă acum cu clădirile care adăpostesc instituțiile de cultură - muzeele?

Ce putem face ca să le protejăm pe ele şi patrimoniul lor ?

În primul rând aerisirea se face dimineața între orele 4^{00} - 6^{00}. Veți spune că nu se poate, atunci rămâne introducerea obligatorie a aerului condiționat a căror unități exterioare să fie ajustate cu grilele de aerisire, care să fie prevăzute cu clape fixe sau reglabile. Aerul condiționat trebuie ajustat la metrajul încăperilor şi de obicei se folosesc unități industriale de 24 BU. Unitatea interioară trebuie să fie curățată obligatoriu la 3-6 luni şi trebuie să fie lăsată să funcționeze măcar 3-4 ore dimineața şi 2-3 ore după-amiaza. Se pot adapta la aerul condiționat din unitatea exterioară, conducte alimentate cu freon care să sufle prin grilele de aerisire.

„La amenajarea instalațiilor de aer condiționat să se renunțe la sistemul electrostatic de filtrare, adoptându-se filtrele cu adsorbție fizică (cărbune activ) care sunt neutre”.[735]

Un alt procedeu foarte modern şi costisitor este răcirea cu țevi în spirală sub pardoseală. Răcirea poate fi electrică sau cu apă. Toate aceste procedee prezentate mai sus, au menirea să scadă temperatura, să oprească combinarea factorilor reactivi cu oxigenul, oxizii de azot, ozonul, amoniacul şi umiditatea. Cealaltă grupă de factori distructivi compusă din lumină şi temperatură are alte procedee de aplicare a conservării preventive, pentru protejarea patrimoniului cultural-național şi intră în grupa de poluanți din surse „interne”.

În ultimii ani, se observă fluctuații foarte mari între zile şi nopți. Estimările sezoniere, prognozate nu mai sunt valabile decât pe termen foarte scurt. Intervine asupra omului „stresul termic”. Media lunilor de vară, cât şi a celor de iarnă, depăşeşte mult pragul valorilor termice prognozate, natura se dezlănțuie, iar urmările perturbațiilor şi instabilitatea atmosferică, îşi pune amprenta, atât asupra factorului uman, cât şi a celui locativ. Media lunilor de vară: iunie, iulie, august au depăşit în ultimii 10 ani, valori de peste 40° C în Moldova, iar în Câmpia Română chiar peste 44,5° C. Suntem o țară cu o climă temperat continentală, a căror caracteristici s-au schimbat de la an la an, datorită poluării şi perturbațiilor ciclonice. Acel „stres termic” produs de canicula de peste 40° C în timpul zilei, urmat de nopțile cu temperaturi de 20° C o perioadă îndelungată (3-4 săptămâni), fără ploi sau adieri de vânt, duce la schimbarea comportamentului uman şi la modificarea spațiului locativ, în care se adăposteşte atât omul cât şi bunurile patrimoniului cultural-național.

Conservarea preventivă începe din momentul în care introducem un obiect nou în muzeu. El trebuie băgat obligatoriu în carantină, dar pentru acest trebuie să avem aparatura necesară.

Sugerez câteva aparate de care are nevoie orice muzeu pentru conservare.

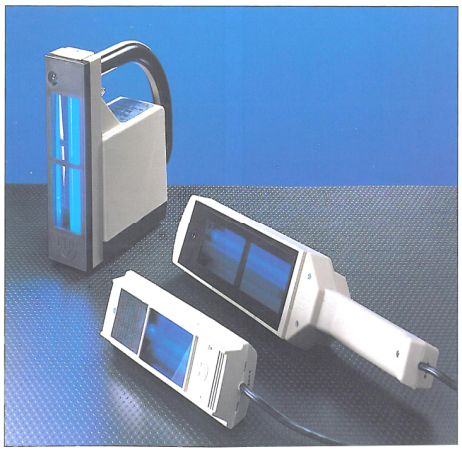

Termohigrografe electronice: Janway 5065, Janway 5075 şi Janway 5100

[735] Aurel Moldoveanu, „*Conservarea preventivă a bunurilor culturale*”, Bucureşti, 1999, p. 134.

Lămpi cu ultraviolete

Dulapuri pentru carantină

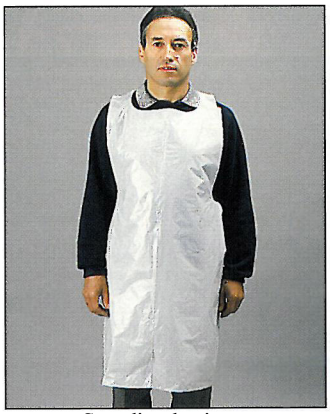

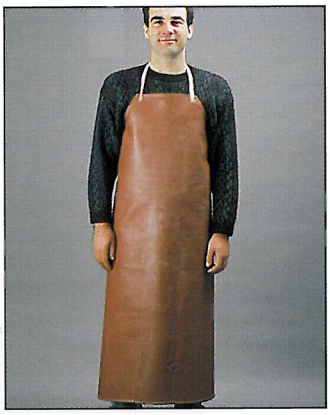
Congelator de laborator

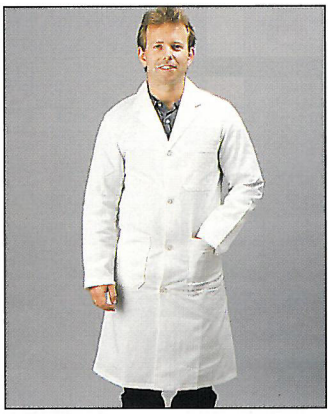

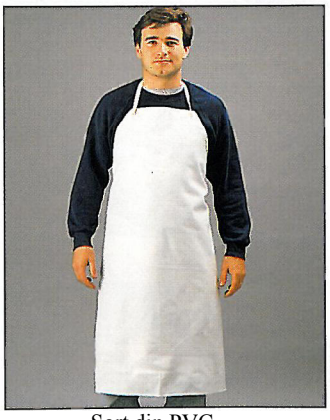

Aparat pentru măsurarea Ph-ului / ionometru

Şorţ din plastic

Şorţ din cauciuc

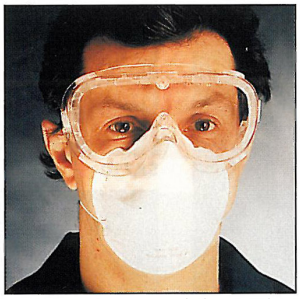

Halat bărbătesc

Şorţ din PVC

Crio şorţ cu manuşi

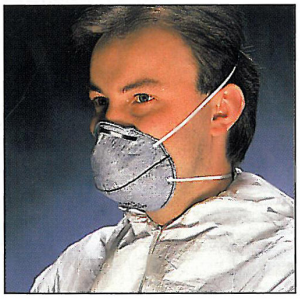

Halat de damă

Mască pentru praf

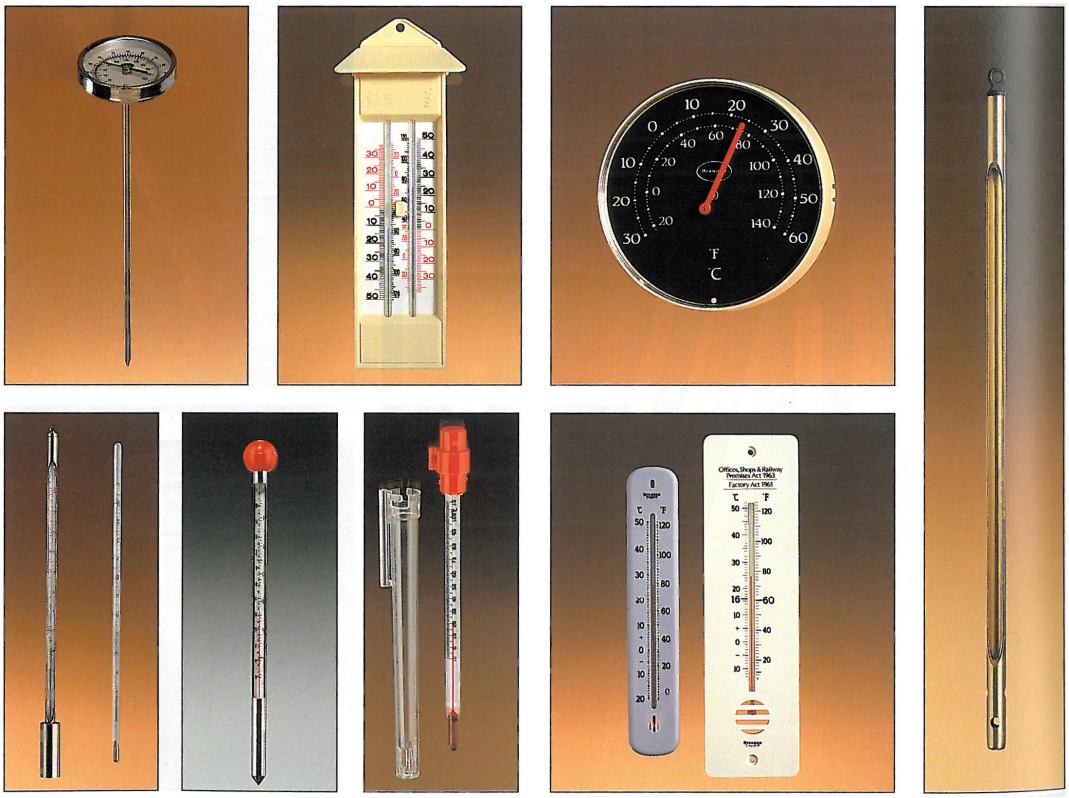

Mască pentru praf şi vapori

Mască pentru acid fluorhidric

Masca pentru praf şi vapori

Masca pentru acizi

Masca pentru vapori de mercur

Termometre cu scopuri speciale

BIBLIOGRAFIE

- COPE, „*Catalogue of Scientific & Laboratory Equipment*”, London, 1994.
- Moldoveanu, Aurel, „*Conservarea preventivă a bunurilor culturale*”, Bucureşti, 1999.

SISTEM AUTOMATIC PENTRU CEASURILE DE TURN. MODERNIZAREA CEASULUI DE TURN DE LA SFÂNTUL SPIRIDON

Ion CRISTEA*

Cuvinte cheie: *ceas de turn, mecanism, restaurare*
Keywords: *clock tower, mechanism, restoration*

Abstract: *Installed in 1843, the watch is provided with cranck for reinforcing that involves two iron wights. Each of 300 kg a height of 20 m, a difficult and strenuous activity. In this case we installed after detailed calculations. Two electro-reducersthat I equipped with gears wheels, traction chain and automatically starting and stopping then we use an automated system without relays, based on multiple switches and safety systems. The clock tower is reinforced only once every seven days.*

Instalat în turnul Sf. Spiridon în anul 1843 este printre cele mai vechi ceasuri de turn din zona, fabricat în Paris pe strada Montmartre, după cum spune inscripția. Este un ceas cu scăpare având un grad de precizie destul de bun din fabricație.

După un timp de ședere din cauza defecțiunilor de aproape 40 de ani în 2006 am început restaurarea şi în cele din urma a început să meargă. Problemele de restaurare au fost diverse. Aici nu ne vom referi numai la problemele de restaurare ci la unele îmbunătățiri.

Una dintre primele realizări a fost efectuarea unui sistem automat de ungere prin dotarea cu o baie de ulei pentru rotița ancarat. Deşi pare o realizare simplă realizarea presupune multa atenție şi încadrarea în mecanism fără a stânjeni cumva mersul acestuia. Imediat după aceasta realizare performanța ceasului s-a schimbat crescând gradul de precizie a mersului.

O problema deosebit de stringenta era armarea prevăzută separat atât pentru sistemul de mers cat şi pentru sistemul de batere. Aceasta presupune ridicarea cu manivela timp de 20-30 minute a unei greutăți de peste 350 kg la sistemul de batere şi de peste 200 de kg. la sistemul de mers, la o înălțime de peste 20 de metri, un efort suficient de mare şi care periodic, la 7 zile, trebuia mereu executat. În aceasta situație s-a pus problema efectuării unor sisteme de armare atât pentru mers cat şi pentru batere.

În sistemul de proiectare s-au gândit mai multe variante la urma alegându-se varianta cea mai simpla, eficientă şi posibilă. Calculele s-au făcut ținând cont de efortul kg - forța depus la manivelă, de numărul de rotații pe minut. În acest sens s-a putut stabili ce putere sa aibă motorul electric necesar şi ce turație să aibă pentru a se potrivi instalației.

Odată stabiliți aceşti parametri s-au proiectat doua sisteme de armare după care s-a pornit la căutarea de roti cu un anumit profil sau au fost executate diverse

* Expert restaurator, Complexul Muzeal Național „Moldova” Iaşi

piese la FEPA Bârlad. În Iaşi la ora actuala nu se mai poate executa nici un reper tehnic ca în cea mai frumoasa comună.

Sistemul de transmisie a fost ales cu lanţ, fiind singurul adecvat în aceasta situaţie. Execuţia întregului sistem a trebuit să ţină cont de mecanismul ceasului în ansamblu spre a nu face notă discordantă - unul dintre principiile de baza ale restaurării.

Sistemul de prindere a noilor piese a fost în aşa fel ales ca să nu afecteze cu nimic piesele mecanismului.

Demn de remarcat aici este un aspect legat de faptul ca după armare mecanismul în mersul lui antrenează electromotorul şi îl roteşte invers ca la armare.

S-ar fi impus executarea unui clichet care să nu mai permită antrenarea motorului în timpul funcţionării ceasului. Dar la o analiza atentă s-a constatat ca nu mai este nevoie de acest clichet, energia folosita pentru rotirea în sens invers a motorului este mică iar un clichet cu toata instalarea lui ar fi costisitoare, greoaie şi inutilă. Aşa că s-a renunţat, rezolvarea făcându-se prin adăugarea unei greutăţi suplimentare la bateria de greutăţi atât la cele de mers cât şi la cele pentru sistemul de batere.

Odată instalat şi executat tot ansamblu celor două motoare se impune ca ele să pornească automat la 7 zile şi să se oprească automat când armarea era efectuata. Acest ansamblu trebuie executat fără relee şi alte sisteme prin care circulă curent în aşteptare timp de 7 zile, interval în care pot apărea diverse probleme în sistemul electric.

În aceasta situaţie s-a apelat la întrerupătorul pentru lumină, el fiind de fapt primul dispozitiv electric care funcţionează în sistem binar.

După un studiu atent s-a ajuns la concluzia că deplasarea şufei pe tambur în timpul armării şi în timpul funcţionarii mecanismului este cea mai buna sursă de informaţii pentru efectuarea dispozitivelor de automatizare. În acest sens s-a confecţionat o bară telescopică de forma pătrata prinsă pe doi suporţi de şasiul mecanismului. Pe componenta telescopică mobila sunt prinse la capete nişte role. În timpul funcţionarii mecanismului de ceas şufa se debobinează ajungând la capătul de începere. Înainte de a se opri începe să deplaseze bara telescopică culisând. Aceeaşi bară este solidară la un capăt cu o tija care acţionează un întrerupător fixat în apropiere. Când este suficient deplasat întrerupătorul face contact. Remarcăm faptul ca întrerupătorul cu contact basculant este cu arc şi în felul acesta se evită arcul electric în timpul contactului. Aici mişcarea determinată de şufa în desfacere este destul de lenta, fapt care ar determina un arc electric daca întrerupătorul electric ar fi fără sistem basculant.

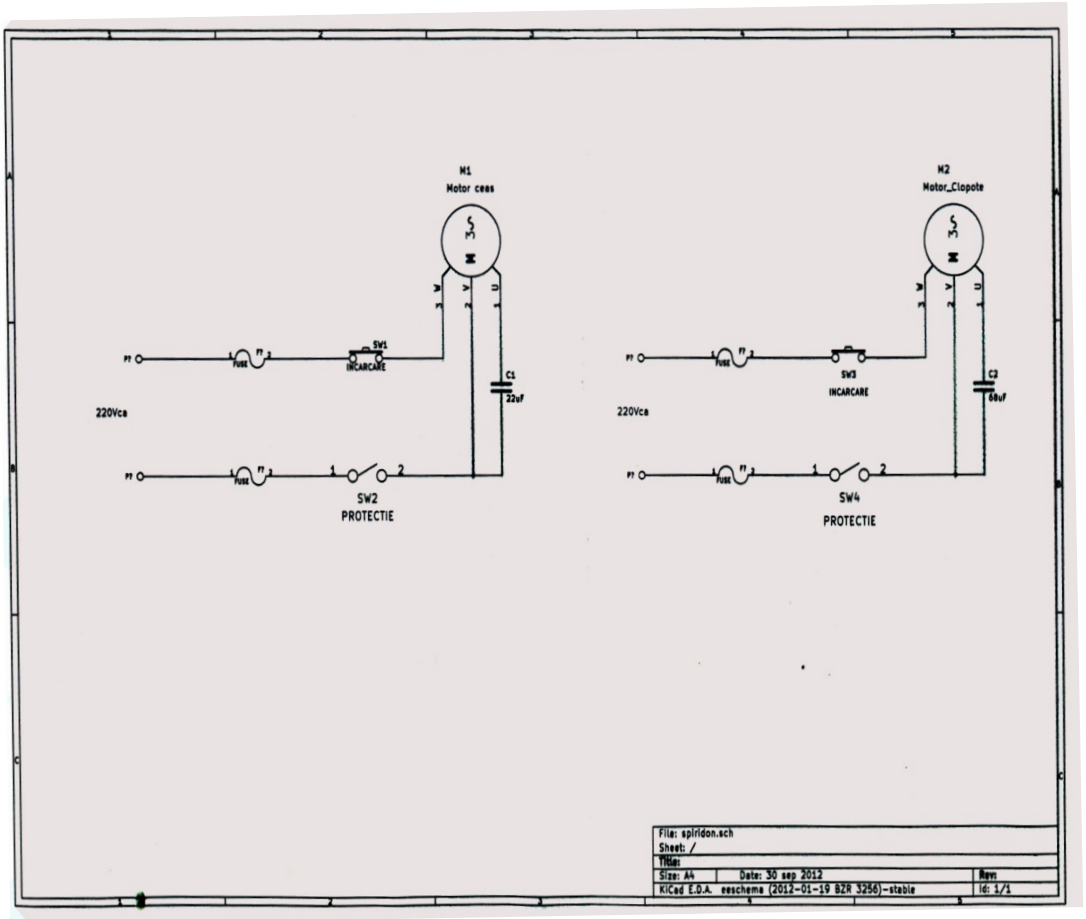
Odată mişcat întrerupătorul de şufă se stabileşte contactul electric şi electroreductorul începe să funcţioneze până şufa ajunge în capătul celalalt unde prin intermediul altei role începe să împingă bara telescopică culisantă care prin intermediul aceleaşi tije trage de întrerupător. Prin întreruperea contactului, curentul se opreşte şi bobinarea se opreşte.

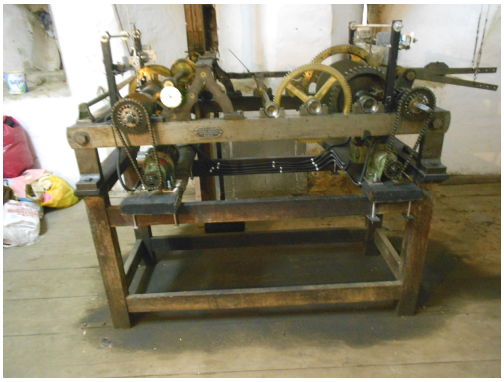
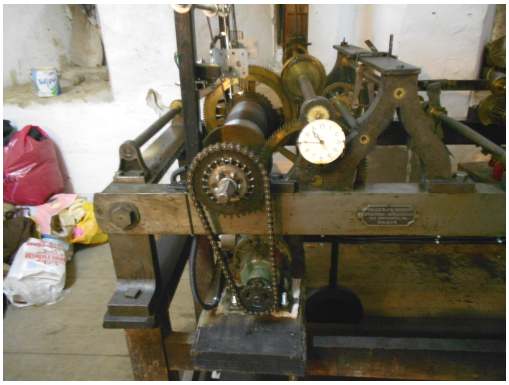
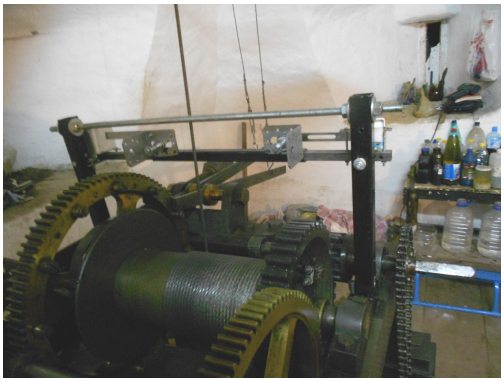
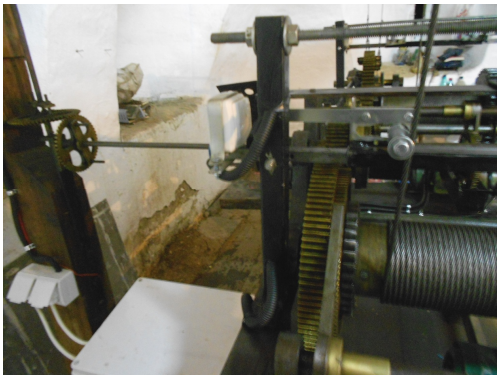
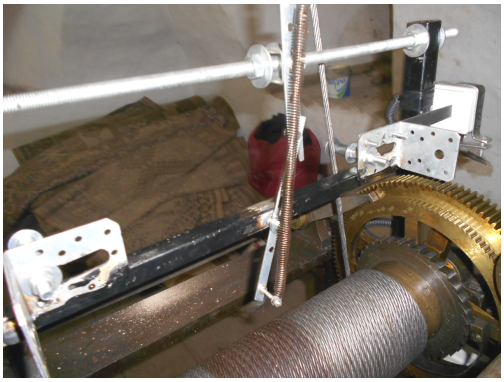
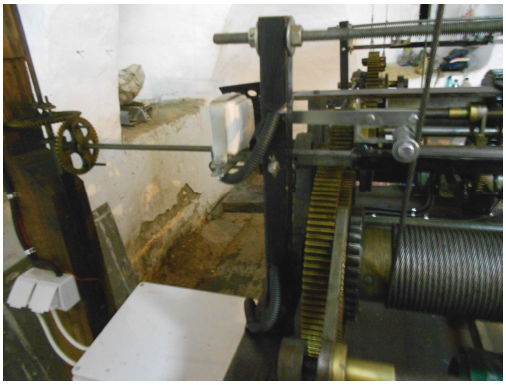
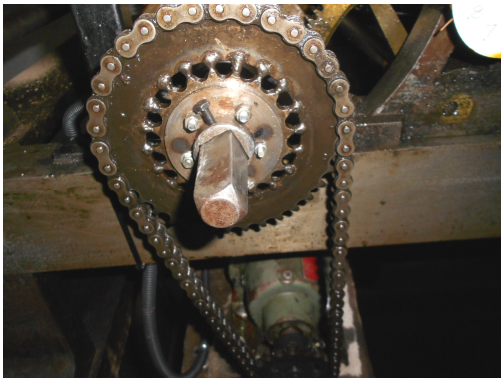
Bara telescopică culisantă mai este prevăzută la capăt cu o tija care, în cazul în care sistemul se defectează şi motorul continua să bobineze, tija apasă un întrerupător care întrerupe circuitul electric general.

Acest sistem este efectuat separat pentru mecanismul de mers şi pentru mecanismul de batere. Cablurile electrice au fost elegant pozate, condensatorii şi legăturile de alimentare au fost adunate special într-o cutie. Cele două ansambluri se alimentează fiecare de la prize separate care permit diverse intervenţii prin scoaterea separată de sub tensiune.

Tot ansamblul electric mai are încă un sistem de protecţie general prevăzut la tabloul electric.

Toată această instalaţie funcţionează impecabil, la 7 zile întrând automat în funcţiune şi armând separat atât mecanismul de mers cât şi mecanismul de batere. Problemele care rămân sunt cele de reglaj pentru potrivirea orei exacte, acestea sunt determinate de oscilaţiile de temperatură, de ungere şi de multe alte cauze. Prin simplitatea, eficienţa şi fiabilitatea lui acest sistem, dacă ar fi fost cunoscut, ar fi putut fi folosit pe scara larga. În lipsa acestui sistem sau folosit mecanisme greoaie, scumpe şi complicate precum întâlnim la diverse ceasuri instalate după 1925.

CONSERVAREA PREVENTIVĂ A BUNURILOR CULTURALE ARHEOLOGICE ÎN DEPOZITUL MUZEULUI DE ISTORIE BRAŞOV

Felicia ZÂRNOVAN[*]

Cuvinte-cheie: *Muzeul de Istorie Braşov, depozitul de arheologie, conservare preventivă*
Keywords: *Museum of History Braşov, archeology deposit, preventive conservation*

Abstract: *The Museum deposit is a very important place because most of the collection is preserved here. The materials from which they are formed the cultural goods of the collection are inorganic in nature archaeological materials (the world of metals and minerals). The main responsibility of a conservatory is the enforcement of protective measures against all factors that induce degradation processes of the stored cultural goods. There is no universal consitions, but conditions adapted collections and set according to specific requirements and possibilities.*

DEPOZITUL DE ARHEOLOGIE

Prezentarea depozitului de arheologie

Depozitul se găseşte la subsolul clădirii de pe str. Nicolae Bălcescu nr. 67, lângă toate depozitele şi laboratoarele de restaurare ale muzeului. Clădirea a fost ridicată în anul 1909 ca închisoare pe lângă Tribunalul Braşov. Funcţionează în acest scop până în anul 1957 când devine cămin studenţesc. Din anul 1986 este transformată în sediul administrativ al Muzeului Judeţean de Istorie şi sediul Oficiului Judeţean pentru Patrimoniul Cultural Naţional.

Clădirea este formată din două aripi perpendiculare una pe cealaltă:

- una paralelă cu strada Nicolae Bălcescu – cu demisol, parter şi două nivele;
- una perpendiculară pe axul străzii – cu subsol, parter şi trei nivele.

Aceste aripi adăpostesc, la toate nivelele, depozite cu obiecte din patrimoniul muzeelor de artă, istorie şi etnografie. Aici se aflau celulele pentru deţinuţi; de dimensiuni mici - în general 2/4, dispuse de o parte şi de alta a unui hol longitudinal, cu ferestre la cele două capete.

Intrarea se află la 3 m sub nivelul actual de călcare al trotuarului limitrof clădirii.

Suprafaţa subsolului este despărţit în două încăperi mari împărţite parţial de ziduri de rezistenţă care sprijină celulele clădirii propriu-zise.

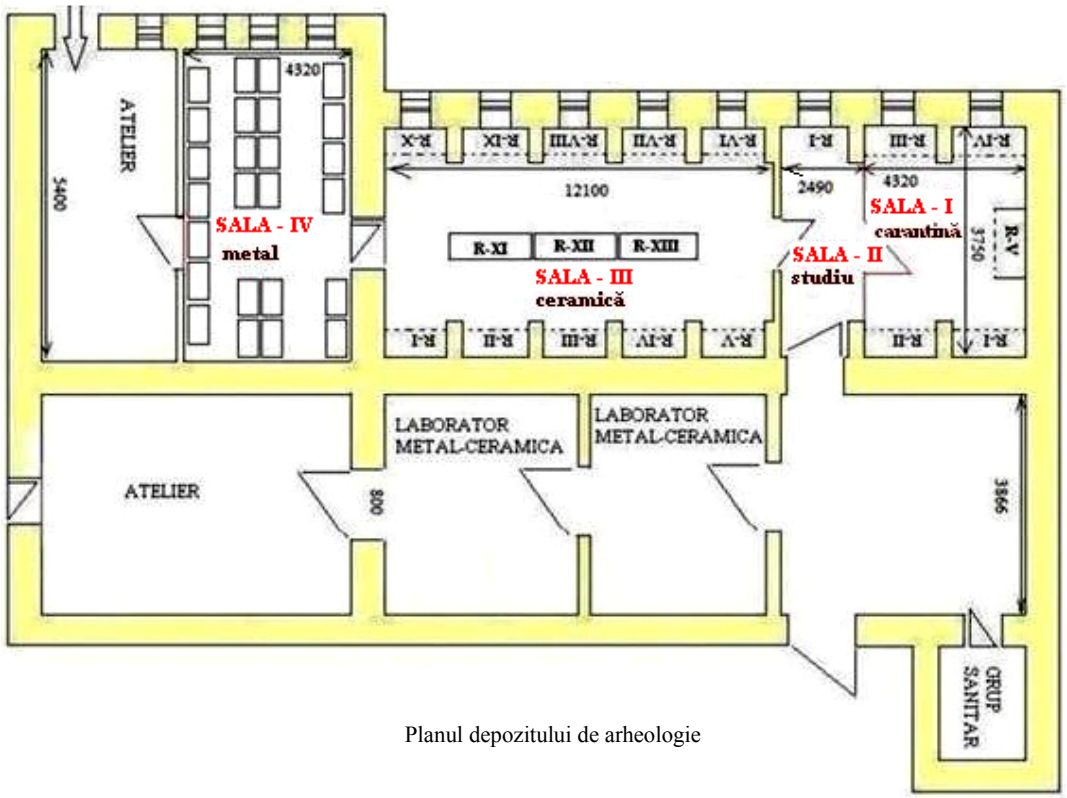
Zidăria este executată cu mortar de ciment, iar pardoseala este din şapă de ciment.

[*] Conservator, Muzeul de Istorie Braşov

Ventilare – ferestre în partea superioară a fiecărei nişe. Ferestrele au grile metalice care sunt dublate cu sită metalică pentru a evita spargerea geamurilor, ferestrele fiind din exterior la circa 30 cm de nivelul solului şi a trotuarului.

Instalaţii:

- de iluminat, cu tuburi fluorescente;
- antifurt – grile şi uşi de acces metalice;
- gaz metan - în sala a II-a spaţiului destinat depozitului;
- senzori antifurt şi de semnalizare a incendiilor.[736]

Planul depozitului de arheologie

MEDIUL AMBIANT AL COLECŢIEI

O condiţie necesară este cunoaşterea mediului ambiant al colecţiei.

Factorii implicaţi în degradarea bunurilor culturale nu sunt prea numeroşi: (1) factorii naturali ai mediului ambiant, (2) factorii biologici, (3) factorul uman, (4) incendiile, (5) cataclismele –cutremure, inundaţii etc.

Dintre toţi factorii care induc degradarea bunurilor culturale, factorii de mediu sunt cei mai dăunători. Ei determină cea mai mare parte a formelor de degradare. Caracterul lor profund dăunător derivă şi din faptul că aceşti factori sunt o prezenţă permanentă a mediului în care se află bunurile culturale. Neputând fi, din varii motive, eliminaţi din mediul bunurilor vor exista astfel procese de degradare.

[736] Lucica Szasz, „Propunere de reorganizare a depozitului de arheologie”, *Cumidava” XXII – XXIV*, Braşov, 1998 – 2000.

Reducerea acestor efecte va depinde de măsurile pe care le vom aplica pentru controlul lor.

Crearea unor condiţii climatice optime în interiorul depozitului presupune patru etape:

Prima etapă constă în măsurarea valorilor de temperatură şi umiditate în vederea evaluării modificărilor ce trebuie aduse mediului ambiant;

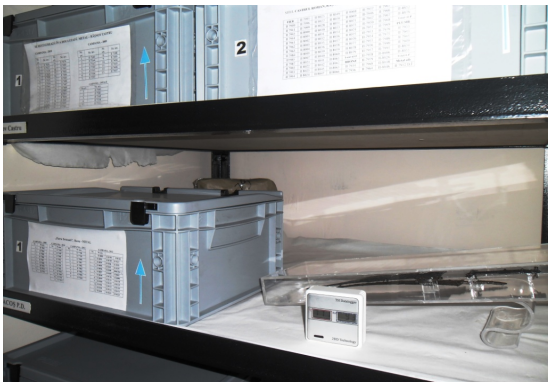
A doua etapă presupune studierea colecţiei, a materialelor şi a clădirii în scopul adaptării condiţiilor în funcţie de exigenţele impuse de acestea;

A treia etapă implică instalarea unei aparaturi specifice, nu neapărat costisitoare, dar necesară pentru a asigura stabilitatea temperaturii şi a cotei de umiditate relativă;

A patra etapă impune adoptarea unei anumite mentalităţi şi dobândirea unor reflexe în activitatea zilnică care, pe termen scurt, pot părea inutile şi plictisitoare, însă acestea sunt singurele care pot asigura durabilitatea colecţiilor unui muzeu.

Mijloace şi modalităţi de control a factorilor microclimatici

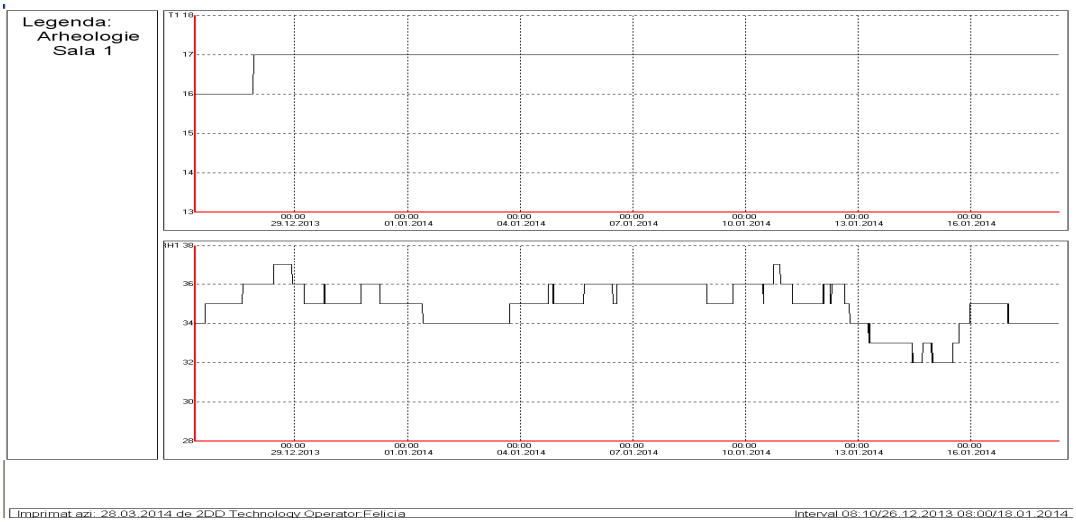
Controlul umidităţii şi temperaturii în depozitul colecţiei de arheologie, se efectuează prin înregistrări făcute cu ajutorul a trei termohigrografe digitale în trei încăperi: Sala I (metal şi aliaje); Sala II (ceramică); Sala III (material propus pentru restaurare); care îmi permit să cunosc cu destulă precizie valorile acestora. Termohigrografele digitale (Data Logger) folosite in depozitul luat în studiu, au rol de a indica valorile umidităţii şi temperaturii între două citiri. Ele indică eficienţa măsurilor de prezervare anterioare, iar într-un timp îndelungat, tiparele pot fi semnificative pentru deciziile de viitor (corectarea anomaliilor constatate).

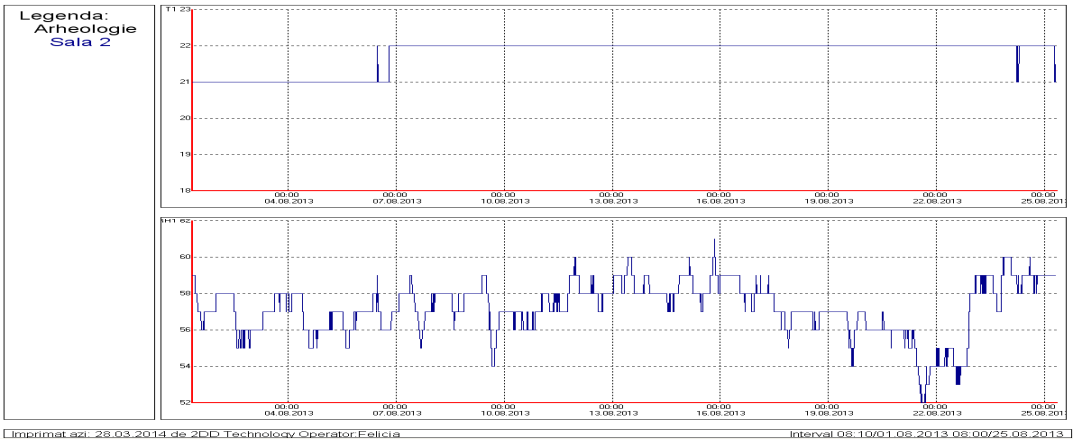

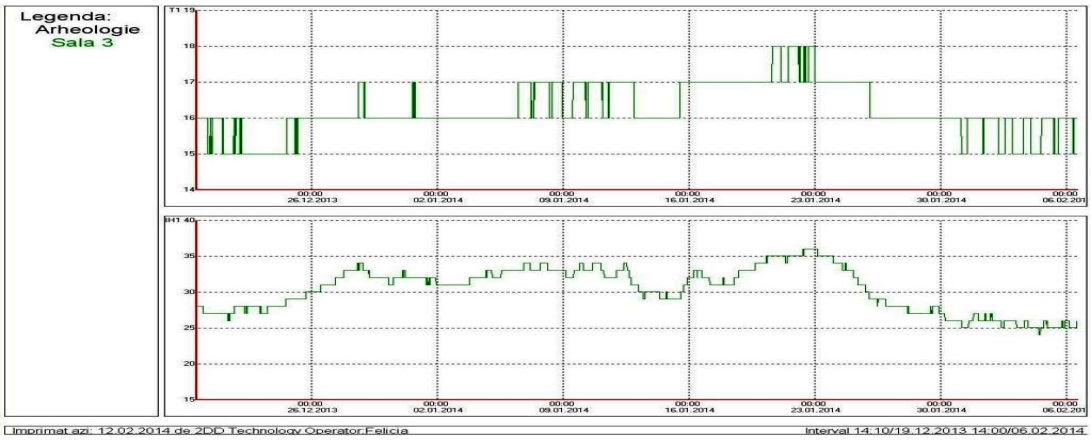
Termohigrograf digital
(Data Logger)

Amplasarea aparatelor de înregistrare au loc în interiorul unui modul. De subliniat este faptul că nu s-au amplasat în dreptul uşilor. Citirea este făcută la sfârşitul intervalului de timp, după descărcarea datelor în calculator cu softuri specializate.

Pentru exemplificare, voi prezenta câte un grafic, rezultat în urma măsurătorilor de microclimat efectuat în sălile depozitului de arheologie.

Valorile umidităţii şi temperaturii

Studierea factorilor microclimatici pe tipuri de materiale

Materialele din care sunt constituite bunurile culturale ale colecţiei sunt materiale de natură anorganică (lumea metalelor şi a mineralelor). U.R. insuficientă nu creează probleme materialelor de natură anorganică - metale, piatră etc. - deoarece acestea nu sunt higroscopice. Pentru metale, spre exemplu, aerul uscat reprezintă mediul ideal de păstrare cunoscând că umiditatea este implicată în mod direct în procesele de coroziune. În consecinţă, în absenţa umidităţii, aceste procese nu mai pot avea loc.

Metalele şi aliaje:

Umiditate relativă – temperatură – lumină:

- umiditate relativă: între 0% şi 40%;
- temperatură: influenţă redusă asupra metalelor;
- lumină: sensibilitate la o cantitate de lumină neglijabilă.

Metalele şi aliajele nu prezintă nici o sensibilitate la infestări;

Poluanţii în stare solidă (praful) şi poluanţii gazoşi declanşează sau accelerează coroziunea.

Ceramica: fiind materie anorganică, este mai puţin sensibilă la climat şi la lumină când se află în stare bună de conservare. Atunci când prezintă semne vizibile de exudaţie sau fisuri, ceramica este fragilă şi prin urmare, se aplică alte norme.

Umiditate relativă – temperatură – lumină:

- umiditatea relativă: cuprinsă între 40% şi 60%;
- temperatură: în jur de 20° C;
- lumina: ceramica este foarte puţin sensibilă la lumină;
- temperatura ridicată: ceramica devine rigidă şi are tendinţa să se macine în timpul manipulărilor;
- scăderile bruşte de temperatură: spargeri şi fisurări;
- apa provoacă deformări.

Uneori, ceramica conţine săruri (ceramica descoperită în cadrul căutărilor arheologice, oale de noapte) care pot determina unele reacţii ale obiectului faţă de variaţiile umidităţii relative: fenomene de disoluţie şi recristalizare care pot îndepărta glazura de pe ceramică, iar suprafeţele nevitrifiate se coşcovesc, de unde rezultă şi importanţa menţinerii unei U.R. stabile.

Sticla: este, la fel ca şi ceramica, un material anorganic. Este alcătuită din siliciu, fondanţi şi coloranţi. Îmbătrânirea sticlei depinde în cea mai mare parte de calitatea fabricării sale. Sticla arheologică este mai fragilă decât sticla modernă.

Umiditate relativă – temperatură – luminozitate:

- umiditate relativă: între 40% şi 50%;
- temperatură: în jur de 20°C;
- lumină: a nu se expune la lumina solară.
- U.R. ridicată: sticla absoarbe umiditatea, formându-se la suprafaţa ei o peliculă invizibilă şi nişte pete alburii;
- U.R. scăzută: apariţia fenomenului „transpiraţiei" sticlei.
- variaţii de temperatură: dilatări şi contracţii ale sticlei; în timp, apariţia unor crăpături şi fisuri. Sticlele incolore care conţin decolorant prezintă o sensibilitate la

razele UV. O expunere prea puternică la razele solare determină o schimbare a culorii spre violet. [737]

Concluzii

Valorile graficelor ne arată reducerea şi menţinerea stabilă a umidităţii.

Această reducere a U.R. până la 25-30% reprezintă un avantaj mare, dacă avem în vedere principiul**: mai puţine molecule de apă – mai puţine reacţii/procese chimice,** fapt care induce scăderea ratei proceselor chimice iar aceasta prelungirea semnificativă a duratei lor de viaţă. E adevărat, diferenţa între 50% şi 30% nu pare prea mare însă trebuie să ţinem seama de o altă particularitate a unor procese naturale: efectele creşterii/scăderii concentraţiilor de umiditate sau de temperatură este exponenţial. Deci orice reducere posibilă a concentraţiei umidităţii are efecte pozitive pentru că prelungeşte durata de viaţă a bunurilor amânând astfel deznodământul reîntoarcerii lor la stadiul de haos.

Din toate acestea rezultă că *Ireversibilitatea proceselor chimice din mediul bunurilor culturale motivează primatul conservării preventive în raport cu oricare alte modalităţi de ocrotire.* În consecinţă ocrotirea patrimoniului obligă să se acţioneze asupra factorilor de reacţie şi de activare pentru a reduce astfel efectele acestora.[738]

Depozitarea metalelor (Sala IV)

Sistemul de depozitare este sub forma de rafturi din schelet metalic, din perete care nu sunt supuse vibraţiilor sau trepidaţiilor, ancorate de elementele de structură ale clădirii.

Picioarele rafturilor au puncte de inserţie a polițelor la distanţă de 15 cm, polițele din pal, putând fi montate la distanţe variabile, în funcţie de mărimea cutiilor în care se află piesele din colecţie (fragmente) şi a pieselor întregi şi întregite. Cutii din polipropilenă, cu posibilitate încuiere şi stivuire, dimensiunile cutiilor sunt adaptate la polițe. Fiecare obiect de metal este introdus într-un plic din hârtie tratată cu inhibitori volatili de coroziune, plicuri confecţionate prin plierea şi împăturirea hârtiei după dimensiunea şi forma piesei. Întotdeauna doar pe faţa plicului s-a înscris numărul unic de inventar al obiectului depozitat. Pentru împiedicarea manipulărilor inutile a obiectelor şi evitarea apariţiei uzurii funcţionale în funcţie de context cutiile de ambalare au fost compartimentate cu ajutorul separatoarelor longitudinale sau transversale, plasând o etichetă suplimentară, la vedere, astfel încât atunci când trebuie să identificăm obiectul să nu mai fim nevoiţi să-l căutăm in toată cutia, să-l desfacem şi să-l întoarcem etc. Regăsirea obiectelor se face relativ uşor: numărul de inventar al fiecărei piese se scrie pe o foaie de hârtie (introdusă in plicul port-document lipit pe partea exterioară a cutiei) în poziţia pe care o are obiectul în cutie.

Pentru obiectele mai sensibile, fragile şi frecvent utilizate, care nu pot fi suprapuse le protejăm suprafeţele prin folosirea unor mape din polipropilenă, închise.

---

[3] Adriana Ioniuc, *Bazele Muzeologiei şi Conservării Preventive a Patrimoniului Naţional Cultural Religios*, Ed. Trinitas, Iaşi, 2005, pp. 151.

[738] Aurel Moldoveanu, *Conservarea preventivă a bunurilor culturale*, Ediţia a IV- a revizuită şi adăugită, ed. Dan Mărgărit.- Târgovişte: Cetatea de Scaun,2010.

Obiectul se aşează în poziția "întins, în poziție de repaos" pe cea mai mare din laturile sale în locul stabilit, după numărul de inventar, prin cropuirea plăcii de polistiren după fotografia şi dimensiunile din fişa de conservare.

Diferite faze de ambalare a bunurilor culturale din metal

Manipularea şi întreținerea obiectelor din metal

Acest capitol ar trebui precedat de un motto: „*Cu cât obiectele de muzeu vor fi manipulate mai puțin, cu atât vor trăi mai mult”*!

- Manipularea obiectelor metalice necesită folosirea unor mănuşi curate din bumbac sau din latex, deoarece degetele transpiră, degajă săruri, acizi şi grăsimi susceptibile să provoace coroziunea metalului.
- A nu se lustrui: lustruirea măreşte uzura şi accelerează prin urmare coroziunea, iar dacă lustruirea este inevitabilă, trebuie să fim foarte atenți la produsele folosite şi la uzură.
- A nu se îndrepta metalele, deoarece se pot rupe.

Depozitarea ceramicii (Sala III)

Obiectele din ceramică se sparg uşor, trebuie aşadar să le protejăm de daunele fizice.

Sistemul de depozitare, este sub aceiaşi forma, rafturi din schelet metalic, din perete care nu sunt supuse vibrațiilor sau trepidațiilor, ancorate de elementele de structură ale clădirii**.** Picioarele rafturilor au puncte de inserție a polițelor la distanță de 15 cm, polițele din pal, putând fi montate la distanțe variabile, în funcție de mărimea obiectelor întregi, întregite şi cutiilor în care se află piesele fragmentare. Cutiile au dimensiuni adaptate la polițe. Obiectele se țin la adăpost de praf, se acoperă cu un material amortizor precum spuma de polietilenă.

Obiectele tridimensionale nu sunt aşezate prin suprapunere. Ele sunt aşezate prin alăturare, în şiruri, numărul lor depinzând, în acest caz, de câte obiecte încap pe o

unitate modulară de o anumită dimensiune. Numărul vaselor care se pot aşeza pe o unitate modulară de 0,85 m - 0,70 m, va depinde de diametrele vaselor respective care sunt diferite.

Obiectele fragmentare sunt depozitate în cutii, fiecare fragment este împachetat în hârtie neutră (pH-ul = 7), pe care s-a înscris numărul unic de inventar al obiectului depozitat. Pentru împiedicarea manipulărilor inutile a obiectelor şi evitarea apariţiei uzurii funcţionale în funcţie de context cutiile de ambalare au fost compartimentate cu ajutorul separatoarelor longitudinale sau transversale, plasând o etichetă suplimentară, la vedere, astfel încât atunci când trebuie să identificăm obiectul să nu mai fim nevoiți să-l căutăm in toată cutia, să-l desfacem şi să-l întoarcem etc.

Manipularea

- piesele din ceramică nu se prind niciodată de toartă sau de vârf;
- înainte de a deplasa obiectul, se îndepărtează toate părţile care nu sunt fixe;
- nu se folosesc mănuşi din bumbac (aderență proastă), se preferă cele din latex, sau chiar nu se poartă mănuşi, cu condiția ca mâinile să fie curate;
- se scot inelele şi bijuteriile care ar putea zgâria suprafața obiectului.

Diferite faze ale ambalării unui bun cultural fragil ceramic

Întreţinerea

- pentru desprăfuire, se foloseşte de preferință o pensulă cu peri subțiri în locul unei pânze de bumbac care poate agăța suprafața obiectului;
- Petele nu se îndepărtează niciodată cu apă acidificată sau cu un agent de înălbire (de tipul apei de javel). Se apelează la ajutorul unui restaurator.

- Repararea obiectelor din ceramică, în special lipirea părţilor crăpate, presupune o cunoaştere excelentă a ceramicii. Nu se recomandă utilizarea cleiurilor din comerţ. Prin urmare se apelează la restaurator.

Sticla

Sticla este, la fel ca şi ceramica, un material anorganic. Este alcătuită din siliciu, fondanţi şi coloranţi. Îmbătrânirea sticlei depinde în cea mai mare parte de calitatea fabricării sale. Sticla arheologică este mai fragilă decât sticla modernă.

DOCUMENTE UTILIZATE

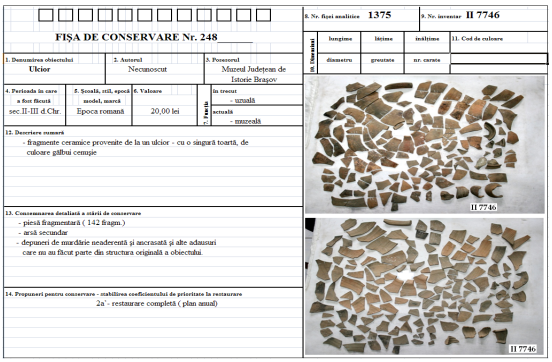
Fişa de conservare şi anexa la fişa de conservare

Face parte din categoriile de *fişe obligatorii* care trebuie să existe în evidenţele fiecărui deţinător de patrimoniu cultural mobil.

Este un tip de fişă „deschisă” care însoţeşte fişa de evidenţă şi în care – în afară de datele de identificare a obiectului (denumire, autor, număr de inventar, fotografie etc.) -, periodic, persoana nominalizată să gestioneze colecţia, *are obligaţia* de a consemna (în urma verificării obiectelor) starea de sănătate a acestora.

Controlul stării de conservare a bunurilor culturale constituie una din cele mai importante activităţi din sfera conservării preventive. El urmăreşte evaluarea periodică a modificărilor de stare ale bunurilor culturale. Cum degradarea este un proces inevitabil şi continuu, cunoaşterea atât a ritmului în care acesta are loc cât şi a factorilor care au indus-o, devine indispensabilă. Pe această bază se pot aplica măsuri pentru reducerea ritmului proceselor de degradare. Cu aceasta câştigăm un răgaz în aşteptarea punerii la punct a unor mijloace mai eficiente pentru păstrarea stării de sănătate a acestora.

Controlul repetat al stării de sănătate a obiectelor se face cu ajutorul Fişei de conservare. Acesta constă în examinarea atentă a obiectului, care se compară cu starea pe care acesta o avea în perioada în care a fost înscrisă în fişa de conservare.

FIŞA DE CONSERVARE Nr. 248

8. Nr. fişei analitice 1375 9. Nr. inventar II 7746

1. Denumirea obiectului	2. Autorul	3. Posesorul
Ulcior	Necunoscut	Muzeul Judeţean de Istorie Braşov

4. Perioada în care a fost făcută	5. Şcoală, cult, epocă, model, marcă	6. Valoare	7. Starea: în trecut / actuală
sec.II-III d.Chr.	Epoca romană	20,00 lei	- umană / - muzeală

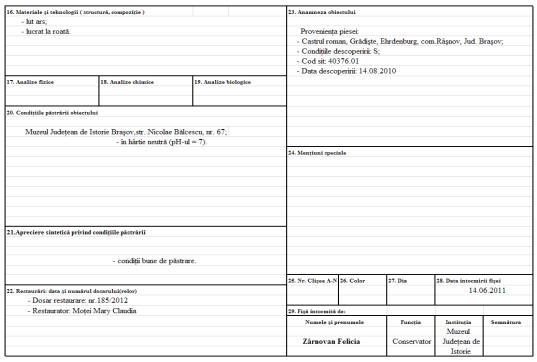
12. Descriere sumară
- fragmente ceramice provenite de la un ulcior - cu o singură toartă, de culoare gălbui cenuşie

13. Consemnarea detaliată a stării de conservare
- piesă fragmentară (142 fragm.)
- arsă secundar
- depuneri de murdărie neaderentă şi incrasată şi alte adausuri care nu au făcut parte din structura originală a obiectului.

14. Propuneri pentru conservare - stabilirea coeficientului de prioritate la restaurare
2a' - restaurare completă (plin anual)

II 7746

II 7746

16. Materiale şi tehnologii (structură, compoziţie)
- lut ars;
- lucrat la roată.

17. Analize fizice | 18. Analize chimice | 19. Analize biologice

20. Condiţiile păstrării obiectului
Muzeul Judeţean de Istorie Braşov,str. Nicolae Bălcescu, nr. 67;
- în hârtie neutră (pH-ul = 7).

21.Aprecierea sintetică privind condiţiile păstrării
- condiţii bune de păstrare.

22. Restaurări: data şi numărul dosarului(celor)
- Dosar restaurare: nr.185/2012
- Restaurator: Moţei Mary Claudia

23. Anamneza obiectului
Proveniența piesei:
- Castrul roman, Grădiște, Ehrdesburg, com.Râșnov, Jud. Brașov;
- Condiție descoperirii: S;
- Cod sit: 40376.01
- Data descoperirii 14.08.2010

24. Menţiuni speciale

25. Nr. Clişeu A-N | 26. Color | 27. Din | 28. Data întocmirii fişei: 14.06.2011

29. Fişa întocmită de:

Numele şi prenumele	Funcţia	Instituţia	Semnătura
Zărnovan Felicia	Conservator	Muzeul Judeţean de Istorie	

Fişa de conservare avers - revers

Anexa la fişa de conservare

Anexa conţine mai puţine rubrici decât fişa. Apar însă, două rubrici ample care consemnează, într-una, informaţiile care ne pot lămuri în legătură cu partea pe care au avut-o, în procesele respective. Cealaltă rubrică consemnează elementele de anamneză adică toate modificările, sau mai curând tot ce s-a făcut mai important cu obiectul şi care ar fi putut induce modificări ale stării obiectului în perioada scursă de la întocmirea fişei de conservare.

Astfel, când constatăm modificări în starea unui obiect şi dorim să aflăm cauzele care le-au determinat, consultăm, mai întâi, anexa la fişa de conservare.

În acest set trebuie inclusă şi consemnarea contextului în care un obiect a fost accidentat, modificările de locaţii care intervin, ori de câte ori acestea au loc etc. Evident că şi această anexă este însoţită de seturi de fotografii – document.

Aşadar, în atribuţiile conservatorului figurează nu numai controlul stării bunurilor ci şi obligaţia de a ţine sub observaţie permanentă sălile şi depozitele.

Verificarea se face prin confruntarea elementelor informative din Fişa de conservare iar modificările observate se consemnează în anexa la fişa de conservare.[739]

20-02-71 Format A4 12

ANEXA LA FIŞA DE CONSERVARE Nr. __248_____

1. Nr. crt.	2. Consemnarea modificărilor intervenite în starea obiectului	3.Perioada când s-a produs schimbarea	4. Cauzele care au provocat schimbarea	5. Propuneri de remediere şi semnătura specialistului	6. Natura intervenţiilor efectuate asupra obiectului
	Reconstituirea fragmentelor ceramice provenite de la un ulcior (142- fragm.)	- iunie 2011	Piesă fragmentară care după analiză s-a constatat că poate fi reconstituită	- Reconstituire realizată pe baza mai multor fragmente	- îndepărtarea depunerilor de sol - tratament chimic alternat cu tratament mecanic - identificarea şi asamblarea fragmentelor - completarea formei şi armarea toartei - conservare

7. Perioada efectuării lucrării	8. Laboratorul care a efectuat intervenţia	9. Materiale şi tehnici folosite
13.10.2011 10.05.2012	- Muzeul Judeţean de Istorie Braşov - Laboratorul de restaurare-conservare - Restaurator: Mary-Claudia Moţei	Conform fişei de restaurare nr.185/2012 - anexată

11. Anamneza obiectului (după întocmirea fişei)	12. Modificări privind locul şi condiţiile de păstrare
- Fragmente reconstituite	- Depozitul de arheologie - S2/B/b/5 - sala II, raft B, poliţa b/5 - în hartie cu pH neutru - U.R. = 35-40%, t = 19-20 °C, fără variaţii bruşte

Anexa la fişa de conservare, avers - revers

Fotografii – document după restaurare

739 *Conservarea preventivă a bunurilor culturale* / Aurel Moldoveanu, Ediţia a IV- a revizuită şi adăugită, ed. Dan Mărgărit - Târgovişte: Cetatea de Scaun, 2010, p. 267

Catalogul topografic

Este un instrument indispensabil - singurul - elaborat pentru regăsirea rapidă a obiectului, pentru că indică locul unde se află acesta.

Fără elaborarea catalogului topografic, regăsirea obiectelor ar crea întotdeauna probleme întrucât regăsirea s-ar baza pe memoria gestionarului care nu-i infailibilă. Este uşor de imaginat ce înseamnă căutarea în aceste condiţii, căutare însoţită întotdeauna de scotocire prin rafturi şi dulapuri, ceea ce aduce a căutare a acului în carul cu fân.

Într-o sală s-a depozitat compact un număr mare de obiecte. Aceasta face necesară codificarea începând cu numărul de sală, apoi cu şirul de rafturi, a treia unitate modulară de bază (polița fixă) numerotată de sus în jos şi unitățile modulare pe care le conține fiecare (cutia).

a. Sălile sunt codificate cu literă romană I, II, III.....n;
b. Rafturile cu literă mare A;B;C.....n;
c. Polițele cu a, b, c.....n;
d. Cutiile cu 1, 2, 3.....n.

Astfel un obiect ar putea fi trecut în Codul de regăsire la SI/ F/c/3, asta însemnând că obiectul se află în sala I, pe raftul F, polița c, cutia 3.

Registrul de evidență pentru mişcarea bunurilor

În registru de evidența circulației obiectelor. se înscriu, obligatoriu, informațiile necesare cunoaşterii scopului pentru care s-a scos obiectul: numărul de inventar, titlul obiectului/numele, data, activitatea pentru care a fost solicitat obiectul, cui i s-a predat, destinația, data reintroducerii în raft, observații privind starea obiectului. În locul rămas liber prin scoaterea obiectului, se aşează o fişă de raft. Registrul de mişcarea obiectelor poate constitui în timp o prețioasă sursă de informații - parte a anamnezei obiectului - care ar putea explica evoluția stării de conservare determinată de cota de implicare a acestuia în activitățile muzeale.

CONCLUZII

Conservatorul are atribuții multiple. Pe cele mai multe le efectuează singur: controlul microclimatic, consemnarea documentației stării de conservare, controlul biologic etc. Altele le efectuează în echipă: etalare, depozitare, ambalare etc. Sunt însă şi atribuții pe care conservatorul nu are cum să le soluționeze, efectuarea acestora depinzând de factorii de decizie (manageriali, cum li se mai spune). Le-am putea defini ca atribuții ”de graniță”, comune, deşi sunt mai mult ale managerului. Pentru cota de specificitate, acestea fac parte şi din atribuțiile conservatorului, pentru că soluționarea lor corectă implică cunoaştere pe care nimeni în afara conservatorului nu o posedă.

Conservatorul urmăreşte permanent evoluția microclimatului dar procurarea aparatelor nu intră în sfera atribuțiilor sale, ci ale managerului; ca şi îmbunătățirea gradului de izolare termică a imobilului, neutralizarea luminii naturale, procurarea mijloacelor de transport intramuzeal etc. După cum conservatorul nu poate impune, personal, muzeografilor ca şi celorlalți angajați, cu care sunt colegi, care prin natura atribuțiilor sunt implicați în activitățile cu obiectele, să respecte regulile conservării

preventive de fiecare dată când vin în contact cu acestea. Pentru aceasta trebuie autoritate care la noi este conferită nu de atribuţiile pe care le ai sau de cunoaştere ci de.. funcţia ocupată în scara ierarhică! Şi nici atunci întotdeauna! Ori conservarea, ca si restaurarea de altfel, a fost şi a rămas, cenuşăreasa activităţii muzeale.

Prin forţa lucrurilor conservatorul ar trebui să fie unul din principalii colaboratori ai managerului. Astfel încât nici una din problemele instituţiei care are o tangenţă cât de cât cu problemele conservării preventive să nu se soluţioneze în afara colaborării strânse director-conservator.[740]

BIBLIOGRAFIE

- Szasz Lucica, *„Propunere de reorganizare a depozitului de arheologie”*, *Cumidava” XXII – XXIV*, Braşov, 1998 – 2000
- Ioniuc Adriana *„Bazele Muzeologiei şi Conservării Preventive a Patrimoniului Naţional Cultural Religios”*, Ed. Trinitas, Iaşi, 2005
- Moldoveanu Aurel *„Conservarea preventivă a bunurilor culturale”*, Ediţia a IV- a revizuită şi adăugită, ed. Dan Mărgărit.- Târgovişte, Cetatea de Scaun, 2010

[740] *Conservarea preventivă a bunurilor culturale /* Aurel Moldoveanu, Ediţia a IV- a revizuită şi adăugită, ed. Dan Mărgărit - Târgovişte: Cetatea de Scaun, 2010, p. 425

CONSERVARE PREVENTIVA A COLECȚEI CONSTANTIN BURAGA

Loredana GUȚU *

Cuvinte cheie: *conservare, colecție, Constantin Buraga, Dăneşti, Vaslui*
Keywords: *preservation, collection, Constantin Buraga, Dăneşti, Vaslui*

Abstract: *The quality of the cultural tradition is justified by historical evidence and the urgent need to highlight the history, local traditions and are found mainly in the ethnographic collections as is the collection as "Constantin Buraga" at County Museum "Stefan cel Mare" Vaslui.*

Buraga Costache (născut în 1914 în comuna Dănesti, județul Vaslui), învățător, cercetător istoric, etnolog şi scriitor. Născut într-o familie cu 11 copii, a avut el însuşi 10 copii, toți ridicați la condiția de intelectuali. Pasionat de istorie şi etnologie, o viata întreagă a făcut cercetări temeinice. În Daneşti şi-a format o biblioteca de invidiat, dovedind o vocație enciclopedică în tradiția Cantemir-Hasdeu.

Rezultatele cercetărilor l-au condus la întemeierea, împreună cu soția sa Eugenia Buraga, a unui muzeu mixt care era compus din obiecte etnografice, arheologice, artă şi ştiințe naturale, unic în felul lui, organizat cu rigoare ştiințifică, vizitat de turişti din toata țara şi apreciat de către istoricii de vază, împreună cu care a publicat multe din rezultatele cercetărilor sale în reviste de specialitate.

Ca un corolar al întregii sale activități, alături de soția sa a publicat o carte de mare frumusețe şi valoare istorica şi etnologică cu titlul „Dăinuiri dăneştene" – Editura Junimea (1977).

După moartea sa obiectele adunate de el, au fost donate de către familie, muzeelor din Vaslui şi Iaşi. Muzeul nostru a intrat astfel în posesia unei colecții impresionante de obiecte în mare parte etnografice – țesături de casa, obiecte de port popular, obiecte de uz gospodăresc din lemn, metal şi ceramică, cât şi obiecte şi piese arheologice. Împreună cu d-na muzeograf Doina Rotaru m-am ocupat de includerea în patrimoniul muzeului a celor peste 400 de obiecte etnografice.

Din punct de vedere a stării de conservare trebuie să subliniez faptul ca în general, colecția a fost ținută în ultimii ani, când Constantin Buraga îmbătrânise, în condiții destul de precare, pe suprafața obiectelor fiind prezente diverse pete şi depuneri aderente printre care şi de rugină. Multe dintre obiecte erau într-o stare avansată de degradate cu lipsă de suport material, degradări mecanice şi chimice.

Factorii care stau la baza procesului de deteriorare-degradare sunt fizici, mecanici, chimici şi biologici. În cazul nostru, factorii fizici (variațiile de lumină, temperatură şi umiditate) au declanşat procesele de deteriorare şi au favorizat apariția atacului biologic - mucegai şi molii. Acestea s-au produs în condiții de umiditate excesivă şi căldură de peste 18^0 C. Şi ceilalți factori şi-au pus amprenta asupra

* Conservator, Muzeul Județean „Ştefan cel Mare" Vaslui.

obiectelor din colecție, consecințele fiind identificate cu ușurință - pete de ceară, grăsimi, fructe, decolorări, scămoșări, deșirări, rupturi.

Țesăturile fiind pe suport organic - lână, bumbac sau borangic au avut cel mai mult de suferit din cauza proceselor de biodegradare. După cum știm, durabilitatea materialelor organice la atacul bacterian depinde de conținutul de umiditate ridicat care a dus la apariția și evoluția atacului biologic și implicit, la deteriorarea ireversibilă a obiectelor. Obiectele pe suport organic cu ar fi textilele în cazul nostru, sunt mai sensibile față de agresiunea mediului. Datorită structurii celulare supusă metabolismului ireversibil și procesului de îmbătrânire specific organismelor vii.

Trebuie menționat și faptul că preluarea acestor obiecte s-a făcut în lipsa conservatorului, lucru care a determinat depozitarea lor în condiții inadecvate și în imposibilitatea de a lua masuri urgente de conservare.

În momentul în care s-a preluat această colecție, într-o primă fază au fost sortate obiectele din punctul de vedere al materialului suport și au fost depozitate într-un spațiu de carantină, de unde rând pe rând acestea au fost desprăfuite, identificate, înregistrate și evaluate din punct de vedere al stării de conservare. În lipsa unui specialist restaurator pe textile am fost nevoiți să aplicăm masuri de conservare activă care au constat în operațiuni de spălare, călcare, periere, fixarea suportului etc. Aceste operații au durat foarte mult deoarece numărul obiectelor era considerabil și s-a lucrat pe categorii. Țesăturile din lână au fost tratate în special cu soluții anti-molii la cele care prezentau un atac inactiv, iar cele care aveau activitate parazită s-a procedat la o dezinsecție cu *Naguvon* și *Naftalină*.

Datorită lipsei de spațiu, depozitarea obiectelor care compune aceasta colecție s-a făcut în condiții austere. Astfel că, ștergarele și prostirile au fost rulate în lățimea lor pe suporturi etajate pentru a economisi spațiu și a permite aerisirea. În cazul elementelor de port s-a procedat temporar la o așezare pe umeraşe urmând ca ele să fie așezate pe orizontala. Cu sumanele a fost mai dificil pentru că sunt foarte grele și s-a ales soluția construirii a unor manechine din lemn.

Obiectele din lemn după ce au fost desprafuite și după ce s-a stabilit prezența unui atac de carii au fost tratate cu o soluție formată dintr-un amestec de motorină cu ceară de parchet. Depozitarea lor a fost dificilă în special în cazul unor obiecte voluminoase.

În prezent încă se lucrează la colecția Buraga în vederea definitivării procesului de inventariere. Din punct de vedere al locației de conservare se urmăreşte crearea unui spațiu separat de depozitare a textilelor dotat cu moduli speciali precum și dulapuri sau rafturi care să se închidă ermetic. În prezent, depozitul de etnografie are o componență mixtă și cuprinde atât obiecte pe suport organic cât și anorganic.

Alături de acestea, sunt luate masuri uzuale de conservare preventivă care constau în efectuarea controalelor periodice pentru identificarea stării de sănătate a obiectelor, protejarea textilelor de praf și eventuala contaminare cu molii prin confecționarea de huse protectoare din pânză, desprăfuiri și aerisiri periodice.

BIBLIOGRAFIE

- Moldoveanu Aurel – *„Conservarea preventivă a bunurilor culturale”*, Ministerul Culturii şi Cultelor, C.P.P.C. Bucureşti, 1999
- Opriș Ioan, Duțu Aurelia, Antonescu Rodica, Roșu Georgeta, Mihăilescu Angelica, Mihai Daniela, Ştiucă Narcisa – *„Ghid de bune practici în protejarea şi promovarea patrimoniului cultural rural”*, Institutul Național al Patrimoniului, 2012
- Duțu Aurelia, Mihăilescu Angelica, Dragomir Vivian Costoiu, Vasile Emanuel, Andreescu Magdalena – *„Ghid de bune practici în protejarea şi promovarea colecțiilor publice locale”,* C.P.P.C., 2010

MODALITAI DE PREGĂTIRE A MATERIALULUI ARHEOLOGIC DE SĂPĂTURĂ ÎN VEDEREA RESTAURĂRII

Mioara TURCU[*]

Cuvinte cheie: *restaurare, material ceramic, băi chimice, Vaslui, Tăcuta*
Keywords: *restoration, ceramic, chemical baths, Vaslui, Tăcuta*

Abstract: *Restoration of archaeological material derived from the Tăcuta archaeological campaign was to apply different treatments that had the sole purpose of preserving the historical, aesthetic, scientific objects for transmission of time. The restoration process does not aim to create a new cultural but also bring a state to look to convey a completely original function object.*

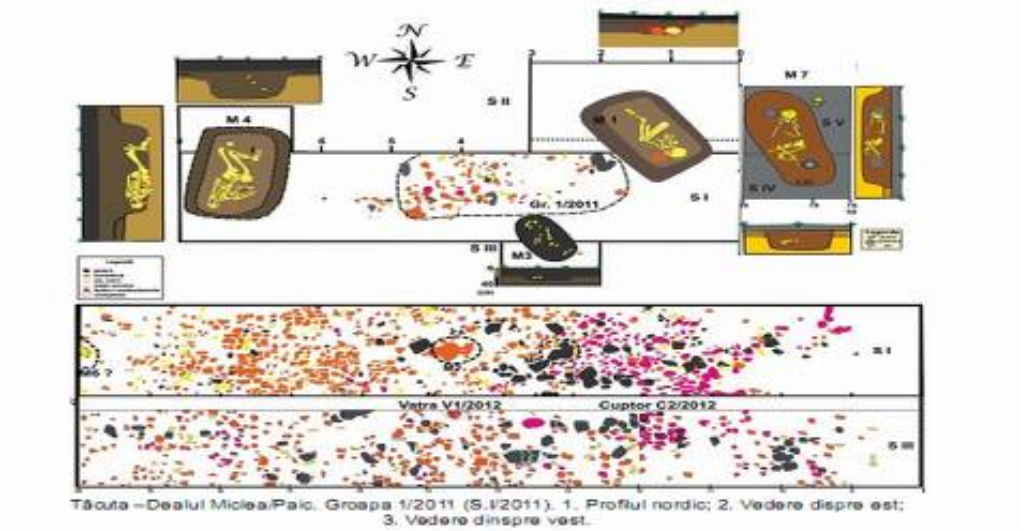
Locul şi condiţiile descoperirii materialului arheologic

Comuna Tăcuta se află în extremitatea nordică a Judeţului Vaslui , la 41 km de municipiul Vaslui.

Situl este amplasat la 500 m SV de Tăcuta, segmentul dinspre sat al Dealului Miclea, fiind cunoscut şi sub denumirea de Paic. Din cercetările anterioare se cunoştea că în zonă ar fi existat o aşezare Cucuteni A3.

În etapele de cercetare din anul 2011-2012 au fost identificate structuri eneolitice reprezentate de o groapă (Gr. 1/2011) şi o locuinţă (L 1/2011) cu un complex gospodăresc adiacent aparţinând fazei A3 a culturii Cucuteni cu materiale arheologice de tip Monteoru şi Coştisa.

Săpată pentru extragerea argilei Gr.1, a fost umplută în timp cu resturile unui atelier de olar, si anume: cenuşă, resturi de lut prelucrat şi diverse materiale (ceramică pictată şi uzuală, oase, scoici, lipituri de vatră, linguriţe de lut).

Tăcuta –Dealul Miclea/Paic. Groapa 1/2011 (S.I/2011). 1. Profilul nordic; 2. Vedere dispre est; 3. Vedere dinspre vest.

[*] Resturator debutant, Muzeul Judeţean „Ştefan cel Mare" Vaslui.

Materialul arheologic rezultat în urma campaniei de săpături datează din epoca neolitică-eneolitic, având o vechime de 5000 - 6000 de ani, fiind o ceramică cu pastă fină de culoare roşie (cu ardere oxidantă); având ca degresant nisip, decorată policrom, care redă motive geometrice în spirală şi în unghiuri ascuţite tip romboidal; cu forme simple, globulare sau ovale (vase tip castron). Este bine cunoscut faptul că în perioada eneolitică nu exista roata olarului ceea ce face şi mai spectaculoase aceste vase, care oglindesc măiestria meşteşugarilor olari din eneolitic.

În momentul scoaterii materialului din mediul de zacere s-a asigurat un microclimat artificial asemănător, după care a fost transportat în spaţiul de carantină al Muzeului Judeţean Ştefan cel Mare Vaslui.

Degradarea ceramicii arheologice are la baza acţiunea conjugată a mai multor factori (condiţiile de zacere, viciile tehnologice, accidente de epocă, uzura funcţională).

Restaurarea are ca scop restabilirea semnificaţiei estetice, istorice, ştiinţifice pierdute, în scopul păstrării acesteia şi transmiterii ei în viitor, iar restauratorul are obligaţia de a observa starea de degradare a materialului arheologic, în vederea aplicării unui tratament adecvat şi realizează documentaţia de rigoare; bazându-se pe rezultatele investigaţiilor fizico-chimice care, stabilesc în principiu compoziţia chimică a materialelor şi gradul de deteriorare a structurii interne a pieselor.

Odată ajuns în laboratorul muzeului materialul ceramic a urmat cursul firesc de restaurare şi conservare. Înaintea operaţiei de curăţire s-a făcut o observaţie preliminară a fragmentelor ceramice pentru tratament diferenţiat. Deoarece la suprafaţa fragmentelor ceramice se observă o crustă albă de carbonaţi. Pentru ceramica pictată s-a evitat pe cât posibil contactul îndelung cu acizii alternând tratamentele chimice de scurtă durată cu un periaj mecanic supravegheat având în vedere că demersul procesului de restaurare trebuie să respecte integritatea stratului pictural. (foto 2 , 3 şi 4)

Procesul de restaurare a constat în mai multe etape.

În prima fază s-au îndepărtat depunerile de pământ şi sărurile solubile sub jet de apă şi detergent neionic prin perieri, urmate de neutralizări în băi repetate de apă distilată.(foto 5)

Îndepărtarea depunerilor calcaroase de pe suprafaţa fragmentelor ceramice s-a făcut prin spălări în băi acide de acid citric($C_6H_8O_7$) adecvate, urmate de neutralizări în băi repetate de apă distilată până la obţinerea unui PH neutru .

Îndepărtarea mecanică a depunerilor care nu au cedat după tratamentul chimic s-a efectuat cu ajutorul bisturiului.

Apoi, uscarea fragmentelor s-a realizat la temperatura camerei după care s-a trecut la impregnarea cu soluţie de nitrat de celuloză în acetonă, pentru consolidare. (foto 6)

După identificarea fragmentelor ce aparţin aceluiaşi vas; în caz că acestea întrunesc peste 50% din original, se trece la reconstituirea formei iniţiale, iar obiectele cu lipsuri mai mari vor fi tratate, conservate şi expuse fără a se întregi urmând ca forma lor să fie sugerata prin desen pe baza informaţiilor furnizate de fragmentele originale. Din multitudinea de fragmente ceramice se separă cele care dau naştere unor vase. Asamblarea vasului s-a făcut pornind de la baza acestuia folosindu-se

poliacetatul de vinil, fără plastifiant ca adeziv deoarece este reversibil. Fragmentele ceramice lipite au fost poziționate în lădițe cu nisip (foto 7). Datorită volumului mare de material arheologic rezultat în urma săpăturii, identificarea şi asamblarea fragmentelor ceramice care formează un vas este o etapa a procesului de restaurare îndelungată la care se lucrează şi în prezent. (foto 8 şi 9).

Următoarea etapă a procesului de restaurare va consta în completarea părților lipsă prin utilizarea de gips mojarat cu oxizi metalici la o nuanță discret vizibilă fată de pasta originală a ceramicii, iar ca negativ se va utiliza ceara dentară sau plastilină de sculptură, urmată de o finisare mecanică cu hârtie abrazivă de diferite granulații şi instrumentar adecvat .

Integrarea cromatică a zonelor completate se va realiza în culori tempera, respectându-se principiul lizibilității intervenției .

Ulterior procesului de restaurare obiectul finit se va pensula cu o soluție de nitrolac dizolvat în acetonă. Această etapa are rol de protecție şi consolidare a vasului şi totodată fixează stratul pictural de pe suprafețele completate.

Foto 3. Fragmente ceramice înainte de spălare cu depuneri de pământ şi carbonați

Foto 3. Fragmente ceramice înainte de spălare cu depuneri de pământ şi carbonați

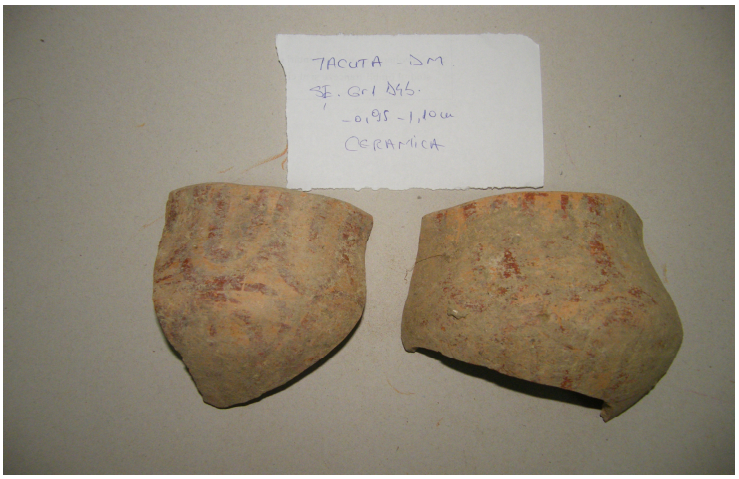

Foto 4. Fragmente ceramice înainte de spălare cu depuneri de pământ şi carbonaţi

Foto 5. Spălarea materialului ceramic.

Foto 6 Fragmente ceramice spălate şi uscate

Foto 7. Asamblarea vaselor ceramice şi poziționarea lor în lădițe cu nisip

Foto 8. Vas în timpul întregirii

Foto 9. Vas în timpul întregirii

BIBLIOGRAFIE

- Alaiba Ruxandra - „*Complexul cultural Cucuteni - Tripolie. Meşteşugul olăritului*", Editura Junimea, Iaşi, 2007
- Hobincu Corneliu - „*Restaurarea şi conservarea materialului arheologic provenit din săpătură de la Dumeşti*", Acta Moldaviae Meridionalis, Vol. XXXIII, Vaslui, 2012
- Institutul Național al Patrimoniului - „*Cronica cercetărilor arheologice din România, campania 2012"*, Bucureşti, 2013

RESTAURAREA ICOANEI „IISUS MARE ARHIEREU”

Constantin AGHION*

Cuvinte cheie: *restaurare, conservare, icoană, lemn, tempera*
Keywords: *restoration, preservation, icon, wood*

Abstract: *Icon of the nineteenth century, in process of recovery, without knowing the source and author raises many technical problems in the process of restoration.*

Icoana de secol XIX, aflată în proces de restaurare este o reprezentare a lui Iisus Hristos în ipostaza de Mare Arhiereu.

La data de 17 ianuarie 2006 s-a desprins de pe peretele unde se afla expusă (cauza fiind agățarea de traversa superioară). În urma impactului cu pardoseala de marmură au rezultat deteriorări şi degradări ale suportului de lemn si ale stratului pictural.

Cele două scânduri ce constituiau blatul s-au desprins, traversele de întărire au fost expulzate, fragmente de strat pictural au fost desprinse s-au ridicate de pe suport (recuperarea acestora s-a făcut după o documentare fotografică).

Suportul icoanei este din lemn de esență moale, constituit din două scânduri, cu dimensiunile de 93,8x28x3,4 cm şi 93,8x37,5x3,4 cm.

Traversele de întărire, din lemn de aceeaşi esență sunt semiîngropate, profilate şi pornesc din partea dreaptă, oprindu-se la 4 cm de latura opusă, având dimensiunile de 63,5x5,8x4 cm (jos) şi 64x5,8x4 cm (sus).

Pe spatele scândurilor sunt bătute cuie de fier, anterior folosite la sistemul de agățare.

Pe fața lemnului se observă urme ale prelucrării manuale cu rindeaua degroşare, atât în sens longitudinal cît şi transversal, fisuri, crăpături. Lipsuri notabile de masă lemnoasă sunt provocate de manipulare, atacul xilofag (găuri de zbor). Numărul de inventar este inscripționat deasupra traversei de întărire superioară. Stratul pictural este constituit din grund, peliculă de culoare şi verni de protecție .

Grundul aplicat este gros, inegal, fisurat, craclat, desprins, erodat, îmbătrânit cu pierderi până la lemn (cca. 30%). Grosimea lemnului mai păstrează fragmente de grunduire .

Pelicula de culoare(tempera), verniul de protecție, foița metalică aurie, bolusul, au fost supuse unor intervenții de curățire agresivă cauzând pierderi până la grund, fisurile şi craclurile fiind umplute cu murdărie. De asemenea, stratul pictural în zonele cu pierderi până la lemn prezintă depuneri de praf, fum, picături de ceară, vopsea de ulei, lac şi grăsimi.

Din aceste considerente se poate aprecia că icoana se găseşte în stare de conservare este mediocră.

* Restaurator, Muzeul Județean „Ştefan cel Mare” Vaslui.

Suportul din lemn are scândurile desprinse şi traversele expulzate. În afară de acestea, au mai fost observate fisuri, erodări, îmbătrânire şi un atac xilofag stopat.

Stratul pictural este pierdut până la lemn în proporţie de 30 %, desprins şi ridicat, cu fisuri şi cracluri prezente. Acelaşi strat este erodat, are depuneri de praf, de fum, grăsimi şi picături de vopsea sau lac. Stratul de protecţie este inegal distribuit.

Operaţiunile care sunt prevăzute în algoritmul de restaurare cuprind următoarele etape:

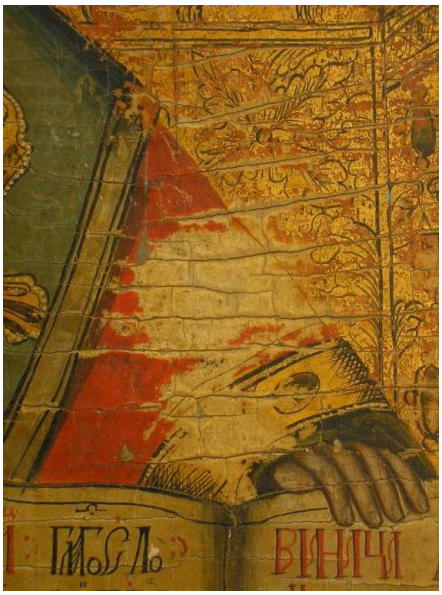
- Încleierea profilactică a zonelor cu strat pictural activ, în vederea consolidării, completării şi încleierii suportului din lemn.
- Completarea lipsurilor din suportul de lemn. Lipirea celor două scânduri.
- Reaşezarea traverselor de întărire.
- Consolidarea stratului pictural.
- Reconstituirea stratului pictural cu fragmentele recuperate si completarea zonelor pierdute cu chit de restaurare.
- Îndepărtarea depunerilor de murdărie, vopsea, ceară, fum, praf.
- Curăţirea, subţierea, regenerarea şi uniformizarea peliculei de protecţie.
- ***Integrarea cromatică prin retuş a suprafeţelor chituite şi revernisarea lucrării pentru protecţie.***

Până în prezent au fost recuperate fragmentele de strat pictural desprinse, au fost fotografiate, etichetate, ambalate şi pregătite pentru următoarele faze de restaurare şi conservare.

A fost întocmit dosarul de restaurare care cuprinde studierea cazului, analize fotodocumentare, descrierea obiectului şi de asemenea propuneri privind lucrările de restaurare. Tot aici au fost prevăzut şi necesarul de materiale, ustensile şi substanţe.

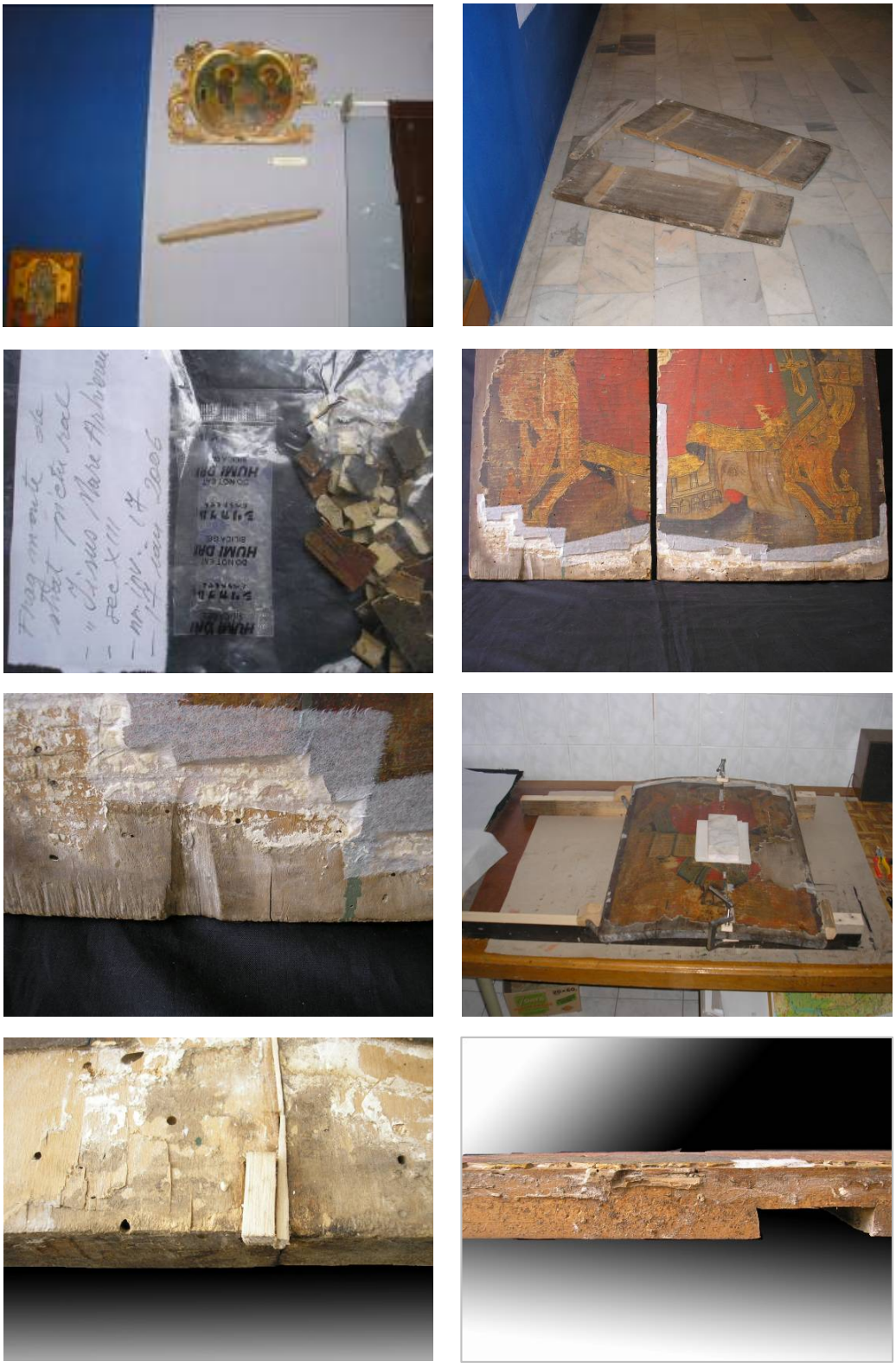
Cu acest prilej, au fost fotografiate etapele importante şi au fost consemnate in jurnalul de restaurare. În continuare s-a pregătit operaţiunea de lipire a scândurilor, icoana fiind supusă unei proceduri de încleierea profilactică în vederea începerii operaţiunilor de restaurare şi conservare.

Astfel, au fost lipite cele două scânduri şi au fost crestate traversele de întărire. Procesul a continuat prin consolidarea şi completarea lipsurilor din suportul din lemn, apoi prin consolidarea stratul pictural prin operaţiunea de tivuire .

Detaliu al icoanei „Iisus Mare Arhiereu” în care se evidenţiază eroziunile până la grund

În momentul de faţă icoana se află expusă în expoziţia de bază unde condiţiile de temperatură şi umiditate sunt cele prevăzute pentru obiectele cu suport organic cu o umiditate relativă de 50 – 60% şi o temperatură cuprinsă între 18^0C – 22^0C, urmând a fi restaurată conform algoritmului normal de restaurare.

Aspecte din timpul procesului de restaurare

Aspecte din timpul procesului de restaurare

BIBLIOGRAFIE

- Moldoveanu Aurel, „*Conservarea preventiva a bunurilor culturale”,* Bucureşti,1999.
- Nicolescu Corina, „*Muzeologie Generală”* Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti,1979.

RESTAURAREA ŞI CONSERVAREA UNUI VAS DIN STICLĂ

Corneliu HOBINCU*

Cuvinte cheie: *restaurare, sticlă, Tanacu, Vaslui*
Keywords: *restoration, glass, Tanacu, Vaslui*

Abstract: *Restore a common artifact found in Vaslui, Tanacu specific technical problems because the subject is quite rare and comes from a small workshop of glass and its performance was manual.*

Locul şi condiţiile descoperii piesei

Vasul a fost descoperit în comuna Tanacu de către ţăranul Ion Gheorghe în gradina sa, în luna iunie 1993. La achiziţionarea acestuia de către Muzeul Judetean „Ştefan cel Mare" din Vaslui, vasul era fragmentat în doua tronsoane importante, reprezentând fundul şi gatul cu o parte din corp. Fragmentele de mai mici dimensiuni proveneau din partea laterală a corpului. Acestea, în numar de cinci, reprezentau un sfert din suprafaţa.

Descrierea morfologică a piesei

Vasul este de culoare verde, cu pasta grosiera aproape opacă. Se distinge uşor prelucrarea manuală în ceea ce priveşte forma, aspectul bazei şi modalitatea de prindere a buzei. Pasta evidentiază anse diferit colorate în toată suprafata vizibilă. Aceste «anse» de prelucrare şi numeroasele bule de gaz denota temperatura scăzută de topire a masei sticloase. Probabil obiectul a iesit din mâinile unui meşter sticlar al cărui atelier de serie mică nu beneficia de instalaţii moderne de obţinere a temperaturilor înalte.

Fundul sticlei este puternic bombat spre interior, amintind cumva de recipientele de îmbuteliere a vinurilor spumante, iar gâtul răsfrânt uşor spre exterior este vizibil dezaxat faţă de verticala vasului.

Compoziţia sticlei ar putea avea un procent ridicat de oxid de cupru sau crom, ceea ce îi conferă culoarea verde închis, opac.

Înalţimea vasului este de 26 cm, iar diametrul bazei este de 9,5 cm. Vasul nu este ştanţat prin matriţare sau alte marcaje pentru produse de serie ori ateliere specializate. A fost fragmentat în momentul descoperirii, parţile lipsă (în proporţie de aproximativ 10 %) nemaifiind recuperate în momentul scoaterii din pământ.

Fişa de sanatate

Pe baza investigării fizice directe (lentile de diferite puteri) putem constata prezenţa pe porţiuni restrânse a crustelor de culoare gri-albicios, puternic aderente la suprafaţa pastei.

În anumite zone, stratul exterior este craclat şi exfoliat, reţeaua craclurilor întinzându-se ca o plasă extrem de fina în câteva zone (baza şi fundul sticlei în

* Restaurator, Muzeul Judeţean „Ştefan cel Mare" Vaslui.

special). Puternicile irizatii ale materialului sticlos evidenţiază poate o îndelungată zacere în sol sau agresivitatea agenţilor fizici şi chimici din locul zacerii.

Se mai poate sublinia pe această cale şi tehnologia rudimentara a manufacturii în ceea ce priveste raporul alcaliu-var-siliciu, hotarâtor pentru calitatea pastei.

Analizele efectuate în laboratorul zonal de investigaţii fizico-chimice Iaşi permit o elaborare a modului de lucru şi a fluxului operaţional de restaurare prin determinarea naturii depunerilor de pe suprafaţa vasului. Astfel, pe baza analizei în picături, s-au identificat ioni de carbonat şi silicat de calciu (Buletinul de analize din 12.07. 2003).

Propunerea fluxului tehnologic de restaurare a piesei în laborator

Spălarea uşoara în apa distilată urmată de uscare în alcool etilic. Având în vedere zonele de exfoliere le materialului, se impune ca o masură de primă urgenţă, impregnarea zonelor afectate cu nitrolac incolor sau raşină cu *Araldyt* foarte fluidă.

- Spălari cu detergent neionic *Romopal*, urmate de neutralizare în bai repetate cu apă distilată.
- Tratarea fragmentelor în acid azotic 3% şi perieri sub observaţie atentă până la îndepărtarea totală a depunerilor.
- La perierile sub jet de apa curentă trebuie să se ţină seama de friabilitatea ridicată a zonelor craclate.
- Neutralizare în bai calde de apă distilată.
- Uscare în jet de aer călduţ.
- Asamblarea fragmentelor cu benzi adezive de tip scotch.
- Lipirea spărturilor cu răşină *Araldyt AY 103* sub lumină infraroşie.

Parţile lipsă ale vasului nu se vor completa din cauza incompatibilităţii coeficienţilor de dilatare şi îmbatranire ai răşinii folosite (plomba şi lipitura) şi materialul vasului. În caz contrar, în decursul timpului, zonele completate îşi vor schimba culoarea, forma, vor creea tensiuni interne nedorite şi, în final se vor desprinde, antrenând fragmente din original.

Restaurarea propriuzisă

În urma aprobării fluxului tehnologic de restaurare a piesei de catre comisia de experţi, s-a trecut la restaurarea practică în laborator după cum urmează:

a) Curăţirea fragmentelor s-a realizat cu *Romopal* 2% şi apă distilată, prin perieri sub strictă observaţie şi supraveghere.

b) Tratamentul chimic a fost efectuat în baie acidă (acid azotic în concentraţie de 2%) .

c) Neutralizarea în bai repetate de apa distilată calduţă, până la pH neutru.
d) Impregnarea cu soluţie diluată de nitrolac incolor.
e) Asamblarea fragmentelor cu benzi adezive tip scotch.
f) Lipirea vasului cu rasină *Araldyt AY 103*.
g) Coservarea finală cu nitrolac incolor, soluţie diluată.

Condiţii de depozitare şi expunere

Condiţii pentru depozitare şi expunere sunt cele prevazute pentru piesele cu suport anorganic temperatura între 18 – 25 ^{o} C şi umiditatea între 55 -65 %.

Vasul în starea în care a fost achiziţionat

Depuneri pe suprafaţa vasului şi cracluri.

Vasul în timpul asamblării

Vasul după restaurare

BIBLIOGRAFIE

- Moldoveanu Aurel, „*Conservarea preventiva a bunurilor culturale”,* Bucureşti,1999.
- Condurachi Emil; Dumitrescu Vladimir; Matei M. D.: „*Harta arheologică a României,* Meridiane, Bucureşti, 1972.
- Nicolescu Corina, „*Muzeologie Generală”* Editura.„Didactică şi Pedagogică, Bucureşti,1979.
- Stambolov T., *„The Corrosion and Conservation of Metallic Antiquities and Works of Art”*, Central Research Laboratory for Objects and Science, Amsterdam, 1985

ARHIVA DE FILM DOCUMENTAR A MUZEULUI JUDEȚEAN „ŞTEFAN CEL MARE" VASLUI

Liviu PREUTU-GRIGORE*

Cuvinte cheie: *arhiva, film documentar, conservare, digitizare*
Keywords: *archive, documentary film, preservation, digitization*

Abstract: *The cultural dimension of the documentary film exceeds by far the perception of everyday life. For this reason the preservation of film archives acquires a deeper meaning with technical problems frequently encountered in the process of conservation. In this situation there is the County Museum "Stefan cel Mare" Vaslui, keeper of the archives of the short documentary film.*

Arhiva de film a Muzeului Județean „Ştefan cel Mare" Vaslui deține în prezent un număr de peste 600 de filme. Acestea fac parte din categoria filmului documentar de popularizare în versiunea de scurt metraj, cu o durată a proiecției mai mică de 20 de minute şi cu o lungime de maxim 300 m.

Filmele sunt sunt produse de Casa de filme *„România film"* şi au fost distribuite între anii 1978 – 1986. Acestea sunt copii pozitive alb/negru cât şi color prevăzute cu coloană sonoră (bifonică), în formatul cinematografic de 16 mm.

În afara câtorva excepții, toate filmele sunt păstrate în casetele originale din tablă ambutisată sau plastic care sunt de patru tipodimensiuni. Filmele din interiorul casetelor sunt înfăşurate pe role confecționate din plastic sau metal.

La data preluării filmelor, acestea erau păstrate în podul unei clădiri şi erau supuse constant unor condiții de stres microclimatic accentuat. Temperaturi excesive atât pozitive cât şi negative precum şi o umiditate relativă cu fluctuații mari, caracteristice sezoanelor calendaristice.

Aspecte din timpul preluării arhivei de film

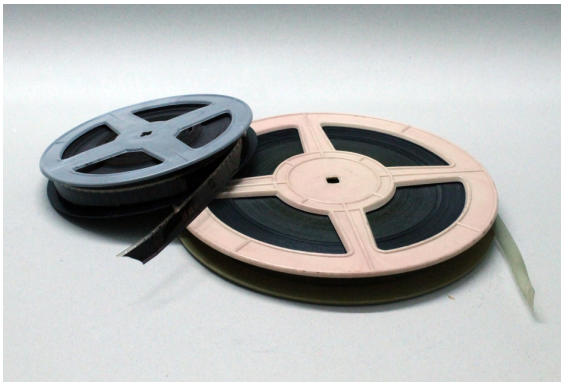
* Conservator, Muzeul Județean „Ştefan cel Mare" Vaslui.

În prezent filmele se află depozitate într-o locație situată la subsolul clădirii cu un microclimat realtiv constant, unde temperatura şi umiditatea relativă se situează în parametri satisfăcători T=17-19^{0}C iar U_R=50-65%.

În privința aspectelor depozitării peliculei părerile sunt împărtite din punctul de vederei al poziționării casetei cu rola de film atât pe verticală cât şi pe orizontală. Datorită forței gravitaționale pot apărea deformări ale peliculei stocată în poziție verticală. Această poziționare afectează în special filmele vechi realizate în prima parte a secolului XX, cu suport din nitrat de celuloză (numite şi filme inflamabile) care au o durată de viață de 30-40 de ani sau filmele cinematografice de lung metraj de 35 mm care au o greutate considerabil sporită şi care nu sunt înfăşurate pe rolă de suport. Filmele ce fac parte din această arhivă sunt fabricate pe suport de acetat de celuloză sau poliester şi sunt de dimensiuni şi greutăți mici, cauze din care peliculele nu sunt afectate de poziționarea pe verticlă. Oricum, aşezarea acestora în poziția depozitării de lungă durată – la orizontală este prevăzută a se realiza după procedura de digitizare a colecției.

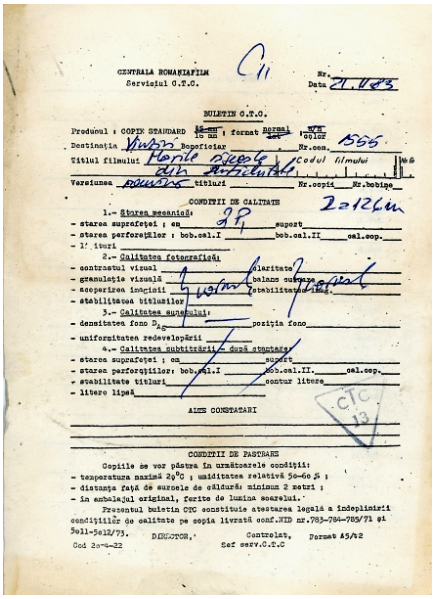
Tipuri de casete şi role de film

Fiecare film este însoțit în caseta originală de un buletin C.T.C. (controlul tehnic al calității) în care sunt menționate: numele filmului, data, starea mecanică, calitatea fotografică, calitatea sunetului precum şi lungimea filmului. Tot aici sunt menționate şi condițiile de păstrare temporară: temperatura maximă = 20^{0}C şi U_R=50-60%; distanța față de sursele de căldură de minim 2m; în ambalajul original, ferit de razele soarelui. După cum se poate observa aceste condiții sunt pentru utilizatorii obişnuiți şi nu sunt propice pentru o depozitare de lungă durată. Studiile şi cercetările întreprinse în domeniul stocării filmului cinematografic de către diverse insituții şi organizații de profil precum *National Film Preservation Fundation*, *Wilhelm Imaging*

Research sau *Kodak*, recomandă ca păstrarea materialelor pe termen lung să se facă la temperaturi mai mici de 0^0C şi U_R sub 50%. În acest fel, pentru stocarea permanentă sunt recomandate condiţii stricte de microclimat la valori ale U_R=25-40% şi temperatură de -18^0C[741].

Din punctul de vedere al factorilor microclimatici, s-a constatat influenţa acestora asupra duratei de viaţă a filmului prin modificările fizice cât şi chimice asupra suportului şi ale emulsiei în special.

Astfel că în cazul umidităţii, stabilitatea dimensională a filmului este dictată de aceasta. Prin absorbţia umidităţii din atmosferă se provoacă dilatarea peliculei datorită forţei exercitate de mărirea volumului emulsiei asupra suportului. Invers, dacă printr-o procedură de uscare umiditatea din aer scade, emulsia se usucă provocând contracţii care acţionează asupra suportului ondulându-l.

CENTRALA ROMANIAFILM
Serviciul C.T.C. Nr. C11
Data 21.VII.83

BULETIN C.T.C.

Produsul : COPIE STANDARD 16 mm ; format Normal ; WS GOLOF
Destinaţia Vizion Beneficiar Nr.ocu. 1555
Titlul filmului Florile Dalbe ; Codul filmului
din Bucovina
Versiunea romana titluri Nr.copii Nr.bobine

CONDITII DE CALITATE 2x126m

1.- Starea mecanică:
- starea suprafeţei : ca 2P suport
- starea perforaţiilor : bob.cal.I bob.cal.II cal.cop.
- lipituri
2.- Calitatea fotografică:
- contrastul visual clar
- granulaţie vizuală balanc culoare
- acoperirea ineficientă stabilitatea titlurilor
- stabilitatea titlurilor
3.- Calitatea sunetului:
- densitatea fono D_{sc} poziţia fono
- uniformitatea redevelopării
4.- Calitatea subtitrării - după stantare:
- starea suprafeţei : ca suport
- starea perforaţiilor: bob.cal.I bob.cal.II cal.cop.
- stabilitate titlari contur litere
- litere lipsă

ALTE CONSTATARI

CONDITII DE PASTRARE

Copiile se vor păstra în următoarele condiţii:
- temperatura maximă 20°C ; umiditatea relativă 50-60 % ;
- distanţa faţă de surcele de căldură: minimum 2 metri ;
- în ambalajul original, ferite de lumina soarelui.

Prezentul buletin CTC constituie atestarea legală a îndeplinirii condiţiilor de calitate pe copia livrată conf.NTD nr.783-794-795/71 şi 5011-5012/73. DIRECTOR, Controlat, Format A5/A2
Cod 20-6-22 Şef serv.C.T.C

Buletinul C.T.C. specific fiecărui film

În anumiţi parametri, schimbările dimensionale provocate de variaţiile de temperatură sunt reversibile existând tendinţa de contracţie la temperaturi scăzute şi dilatare la cele crescute.

Din aceste considerente, factorii de microclimat ca temperatura şi umiditatea sunt doi parametri decisivi în procedura de conservare a filmelor şi ca atare trebuiesc bine controlaţi.[742]

Alt factor care contribuie la deterioararea peliculei cinematografice este lumina. Fiecare film, în funcţie de construcţia sa – alb/negru sau color, are o durată limitată de expunere la lumină. În acest fel, după un număr de proiecţii efectuate la care filmul este expus unui flux de lumină intens precum şi unei încălziri zonale, pe lângă o deteriorate mecanică de uzură apare şi o debalansare cromatică din ce în ce mai accentuată.

Rezistenţa culorilor la lumină, temperatură şi umiditate diferă în funcţie de clasele de coloranţi utilizaţi la fabricarea filmului. Astfel s-a constatat că filmele realizate prin procedeul *Tehnicolor* au culori mai rezistente - datorită faptului că pelicula este realizată prin transfer de coloranţi, faţă de cele rezultate prin procedeul developării cromogene utilizat în prezent.[743]

---

[741] Henry Wilhelm , Carol Brower, „The Permanence and Care of Color Photographs: Traditional and Digital Color Prints, Color Negatives, Slides, and Motion Pictures”, Preservation Publishing Company, Kingsport, Tennessee, 1993, p. 333

[742] Mark H. McCormick-Goodhard, *The Alovable Temperature and Relative Humidity Range for the Seif Use and the Sorage of Photographic Materials*, Smithsonian Institution, Washington, DC

[743] Henry Wilhelm , Carol Brower , *„The Permanence and Care of Color Photographs: Traditional and Digital Color Prints, Color Negatives, Slides, and Motion Pictures”*, Preservation Publishing Company, Kingsport, Tennessee, 1993, p. 355

Spre deosebire de filmul AN, la care emulsia este pe bază de argint şi este relativ rezistentă la acţiunea agenţilor microclimatici, filmul color are în componenţa emulsiei coloranţi de natură organică ce sunt frecvent afectaţi de fenomenul de hidroliză cum este în cazul umidităţii excesive. Astfel s-a observat că cel mai adesea este afectat atât colorantul azuriu cât şi cel galben. Aceste modificări cromatice duc în final la decolorarea peliculei şi la apariţia dominantelor de culoare parazitare.[744]

Alţi factori care contribuie la deteriorarea peliculului cinematografice sunt agenţii oxidanţi din componenţa aerului atmosferic cum ar fi hidrogenul sulfurat, amoniacul, bioxidul de sulf sau hidrocarburile componente ale gazelor emise de motoarele cu ardere internă.

Alături de aceste aspecte nocive enumerate, mai există posibilitatea deteriorării emulsiei prin infectare cu microorganisme din clasa fungilor. Cu toate că peliculele moderne beneficiază de tratamente antifungice prin lacurile specifice de protecţie, prin nerespectarea condiţiilor de umiditate şi tempertură pot apărea la suprafaţa emulsiei colonii de microorganisme din clasa mucegaiurilor ca *Aspergillius*, *Penicilium* sau *Mucor*. În urma unui asemenea atac sunt puţine şanse de a mai recupera pelicula cinematografică datorită deteriorării emusiei pe anumite porţiuni sau chiar a întregului film. Din păcate, această deteriorare cu impact ireversibil, a fost observată şi la câteva din filmele care se găsesc în arhivă.

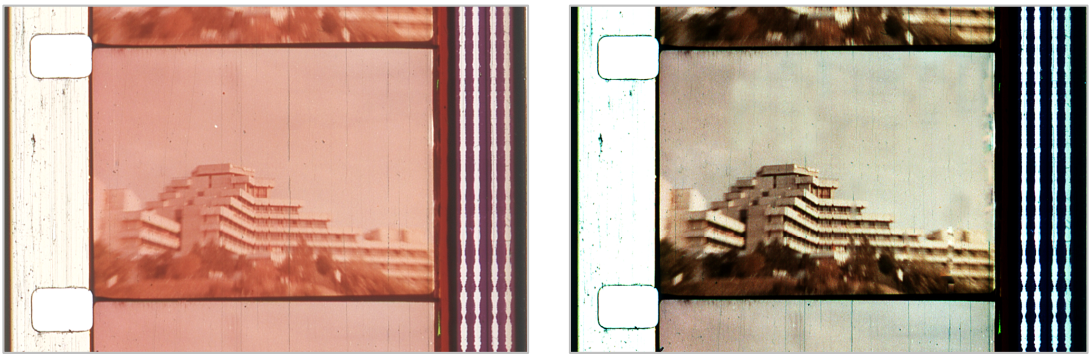
Atac de mucegai - rola de film şi fragmente din pelicula cinematografică infestate de culturi. După cum se poate observa pelicula a devenit inutilizabilă fiind grav afectată prin degradarea ireversibilă a stratului de emulsie.

Se poate concluziona astfel că procesul continuu de degradare care afectează pelicula cinematografică se datorează în principal factorilor de microclimat, agenţilor atmosferici poluanţi, luminii, deteriorării fizice de pe urma manipulărilor repetete sau defectuase şi creşte proporţional cu mărimea acestora.

Una dintre modalităţile practice utilizate astăzi în prezervarea imaginii de film constă în procedura de digitizare a peliculei cinematografice. În acest fel există posibilitatea salvării filmului într-un format digital precum şi posibilitatea îmbunătăţirii calităţii materialului astfel obţinut. Printr-o procesare software ulterioară

[744] *„The Permanence and Care of Color Photographs: Traditional and Digital Color Prints, Color Negatives, Slides, and Motion Pictures”*, p. 319

pe computer se poate obține o calitate a imaginii similară cu cea originală la momentul lansării copiilor pozitive în rețeaua cinematografică.

Îmbunătățirea calității imaginii prin prelucrare software

Digitizarea întregului material existent în arhiva de film a Muzeului Județean Vaslui este un proces laborios şi de durată care prezintă certe avantaje. În acest fel filmele salvate în format digital pe diverse tipuri de suport vor putea fi utilizate în diverse ocazii cum ar fi cercetarea sau proiecții în cadru organizat ori de câte ori este nevoie fără pericolul deteriorării acestora.

Dacă dimensiunea culturală a filmului documentar depăşeşte cu mult aspectul cotidian al percepției, putem admite că păstrarea unei arhive de film capătă un înțeles mai profund alături de problemele tehnice întâlnite frecvent în procesul de conservare.

În această situație se găseşte şi Muzeul Județean „Ştefan cel Mare" Vaslui, deținătorul unei arhive de film documentar de scurt metraj.

BIBLIOGRAFIE

- Hazen Dan; Horrell Jeffrey; Merrill-Oldham - *„Selecting Research Collections for Digitization"*, Council on Library and Information Resources, Jan, 1998,
- Kenny R. Anne; Rieger Y. Oya – *„Using Kodak Photo CD Technology for Preservation and Access"*, Cornell University Library's Department of Preservation and Conservation, 1998
- Moldoveanu Aurel – *„Conservarea preventivă a bunurilor culturale"*, Ministerul Culturii şi Cultelor, C.P.P.C. Bucureşti, 1999
- Radu Gheorghe – *„Conservarea şi regenerarea dia-foto-filmelor alb-negru şi color"*, Editura Tehnică, Bucureşti, 1981
- McCormick-Goodhard Mark H. – „*The Alovable Temperature and Relative Humidity Range for the Seif Use and the Sorage of Photographic Materials"*, Smithsonian Institution, Washington, DC
- Wilhelm Henry, Brower Carol – *„The Permanence and Care of Color Photographs: Traditional and Digital Color Prints, Color Negatives, Slides, and Motion Pictures"*, Preservation Publishing Company, Kingsport, Tennessee, 1993

CONDIȚII DE PREZENTARE A MANUSCRISELOR PENTRU PUBLICARE

OBSERVAȚII PRELIMINARE:

- Sunt publicate materiale bine documentate ştiinţific şi care nu au mai fost publicate.
- Lucrările vor fi trimise în vederea **publicării** până la data de **1 mai 2015**.
- Se acceptă doar lucrări originale, aflate la prima publicare şi care cuprind maximum 25 de pagini (textul lucrării, note bibliografice, bibliografie, figuri, desene, schițe, tabele, etc.).
- Responsabilitatea asupra conținutului materialelor revine în exclusivitate autorilor.
- Textele/lucrările vor fi redactate în limba **română** cu diacritice şi vor fi însoțite obligatoriu de un **rezumat** redactat în limba română şi într-o limbă de circulație internațională (engleză, franceză – după preferința autorului) precum şi de **cuvintele cheie** redactate atât în limba română cât şi în limba de circulație uzitată la realizarea rezumatului (maxim 5 cuvinte cheie).
- Lucrările vor fi trimise colegiului de redacție pe hârtie şi suport electronic la adresa: Piața Independenței, Nr.1, Vaslui, județul Vaslui, cod poştal – 730138, România; sau pe e-mail la: museumvs@yahoo.com; museumvs@gmail.com cu precizarea pentru Anuarul muzeului „Acta Moldaviae Meridionalis".
- **Textele** care nu respectă cerințele colectivului de redacție vor fi **retrimise spre modificare**.
- **Lucrările** care nu se încadrează în **normele de redactare** cerute de colegiul de redacție vor fi **respinse de la publicare**.

REDACTAREA LUCRĂRII:

- Aşezarea în pagină se face în următoarea ordine: (1) titlul, (2) numele autorului (autorilor), (3) cuvintele cheie, (4) rezumatul lucrării, (5) textul lucrării, (6) note bibliografice, (7) bibliografie, (8) lista figurilor, tabelelor, fotografiilor, etc.
- **FORMATUL LUCRĂRII**: este particularizat la dimensiunile 17 cm lățime şi 24 cm înălțime, având următoarele margini – 2,2 cm sus şi 1,5 cm jos, 1,75 cm stânga - dreapta; şi cu orientare tip portret sau orientarea tip vedere pentru hărți, tabele, figuri şi alte elemente cuprinse în anexe.
- **TITLUL**: să fie scurt şi sugestiv, redactat cu Times New Roman, caractere de 11, Bold, Centrat şi cu majuscule.
- **AUTORUL/AUTORII**: redactat cu Times New Roman, 11, Normal, aliniere Dreapta (Right), se poziționează la un rând față de titlu.
- **CUVINTE CHEIE**: se poziționează la un rând față de autor (autori), redactat cu Times New Roman, 11, Stânga-Dreapta (Justify), spațiere la 1 rând; se aleg cuvinte sugestive, întâlnite frecvent în textul lucrării.
- **REZUMATUL**: se poziționează la două rânduri față de cuvintele cheie, redactat cu Times New Roman, 11, italic, aliniere Stânga-Dreapta (Justifiy), şi să conțină o prezentare succintă a lucrării originale, fără citări, prescurtări şi în limba de circulație internațională, aceeaşi ca şi în cazul cuvintelor cheie.

• **REDACTAREA TEXTULUI LUCRĂRII**: textul se poziționează la două rânduri față de rezumatul lucrării, cu spațiere la 1 rând şi se redactează cu Times New Roman, font 11, aliniere Stânga-Dreapta (Justified); orice aliniat al unui început de text se realizează cu Ctrl + Tab.

• **CITAREA AUTORILOR**: se va face numai sub forma notelor de subsol, şi se redactează cu Times New Roman, font 9, după următorul model: autor, lucrare, editură, localitate, an, pagină (Ioan Opriş, *Istoricii şi Securitatea*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2004, p. 710.). Pentru doi autori: Virgil Mihălescu-Bîrliba, Ioan Mitrea, *Tezaurul de vase romane de la Muncelul de sus,* în „Carpica", X, 1978, p.163-177. Pentru trei sau mai mulți autori: Dumitru Preda *et alii, În apărarea României Mari – Campania armatei române din 1918-1919,* Editura Enciclopedica, Bucureşti, 1991, p. 100.

- Caracterul ***Italic*** va fi uzitat pentru abrevieri de genul: *et alii*, *apud*, *cf, Ibidem*, *op. cit.*; Idem va avea caracter normal.

• **BIBLIOGRAFIA:** titlul BIBLIOGRAFIE va fi redactat cu font 11 în Times New Roman, centrat şi cu majuscule şi va cuprinde autorii citați în lucrare (autorii figurilor, planşelor, fotografiilor, etc.) în ordine alfabetică, iar în cazul unui autor cu mai multe lucrări, acestea vor fi redactate în ordine cronologică. Nu se admite prescurtarea titlurilor lucrărilor, revistelor, cărților, enciclopediilor şi a editurilor citate.

• **FIGURILE, FOTOGRAFIILE ŞI TABELELE:** se trimit inserate în cuprinsul articolului în format JPG iar fiecare să conțină indicații clare, precise asupra a ceea ce reprezintă. Figurile şi tabelele se vor indica pe o listă separată, iar citarea lor în texte se va face după modelul Fig. 1, Tab.1. Hărțile să indice scara şi Nordul geografic.

COPERTA I – col. **Eugen Linde** (1870-1936)